

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08412

# A SHTUB MIT ZIBN FENTSTER

---

Kadia Molodowsky



THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)

א שטוב מיט זיבן פענצמער





# א ש טוב מיט זיבן פענצטער

פון

קאדיע מאָלאַדאָווסקי

פארלאג  ניו יארק

אַרויסגעגעבן פֿון  
פֿאַרלאַג מתנות  
ביים שלום עליכם פּאַלק אינסטיטוט

**A SHTUB MIT ZIBN FENSTER**  
**A HOUSE WITH SEVEN WINDOWS**

**by**  
**KADIA MOLODOWSKY**

Copyright, 1957  
by Kadia Molodowsky  
New York, N. Y.

Published by  
**FARLAG MATONES**  
22 East 17th Street  
New York 3, N. Y.

Printed in the U.S.A. by  
Futuro Press, N. Y.



## א י נ ה א ל ט :

זייט

7	-----	פארוואָרט	
9	-----	אַ שטוב מיט זיבן פענצטער	
14	-----	אין אַ טאָג פון רו	
17	-----	די קוויין	
24	-----	דאָס ווייסע חופּה־קלייד	
29	-----	אַ פּוטערנער מאָנטל	
35	-----	די שנור	
41	-----	הינדע די גערטנערקע	
47	-----	די באַגעגעניש	
52	-----	דער גביר פון אַזשערקאָוו	
59	-----	דער איידעם	
66	-----	אויס	
		טוליע שאָר דערציילט	
70	-----	די פּערטע מצווה	
75	-----	שלמה המלכס כלה	
79	-----	דער קאַפיטאַן	
		טשאַרטער מעמבערס	
85	-----	פאַמיליע־לעבן	
90	-----	אין אַ ליווינג־רום	
95	-----	אַ ווייטע רייזע	
99	-----	גליק	
105	-----	סילוויאַ	
112	-----	אַ שטראַל פון יוגנט	
116	-----	איביקער זומער	
124	-----	אַראָפּ פון וועג	
132	-----	אליהו זאַלקינדס בוכהאַלטעריע	
138	-----	חתונה געמאַכט	
143	-----	אַהיים אויף פּסח	
150	-----	אילעין	
156	-----	ברידער	
161	-----	ערב דער נסיעה	
167	-----		

זייט

170	— — — — —	די בשותפותדיקע סוכה
175	— — — — —	די ראשקאווויטשער חתונה
180	— — — — —	פורים צו דער מגילה
183	— — — — —	מלכהלע עשמאן
189	— — — — —	דער פארלארענער שבת
192	— — — — —	ראזעלע
197	— — — — —	אין א יידישער שטוב
201	— — — — —	א חתונה
208	— — — — —	הערשל אייזנגאלד
214	— — — — —	דער גט
217	— — — — —	פריינטשאפט
220	— — — — —	א בריוו
223	— — — — —	די אמסטערדאמס
226	— — — — —	אומעטיקע שמחות
		אין א בראַנזווילער קרעטשמע
230	— — — — —	די "קרעטשמע"
232	— — — — —	מאקען
235	— — — — —	שלום משה
238	— — — — —	די אחים
242	— — — — —	די "קראַ"
246	— — — — —	אברהם לייב דער שוסטער
251	— — — — —	אלטער איטעלעס און זיינע טעכטער
255	— — — — —	לשון הרע
261	— — — — —	בריינדל
268	— — — — —	די ראפאלאווויטשעס
273	— — — — —	אין פאלאץ
278	— — — — —	א היימישער ערב פסח
282	— — — — —	גאָדל דער שוסטער פון רחובות
285	— — — — —	זרח דער קהלשער

## פאָרן אַר ט

די דערציילונגען וואָס גייען אַריין אין דעם בוך האָב איך געשריבן אין די לעצטע פופצן יאָר. פון אַ וועלט וואָס איז אימהדיק פאַרשוואונדן און לעבט אין אונדזער זיכרון, דערוועקן זיך געשטאַלטן מיט זייער פרומקייט, מיט זייער צניעות, מיט זייער יידישער מאָראַל. מען איז געשטאַנען מיט די פיס אויף אַן אַרעמער ערד און מיט דער גשמה איז מען געווען אין אַ העכערער וועלט פון מעשים טובים און מצוות. אָט די געשטאַלטן לעבן אין מיר און זיי קומען אויף אין אַ גרויסער טייל פון די דערציילונגען אין דעם בוך.

אַ יידן האָט קיינמאַל נישט געאַרט ווי עס זעען אויס די ווענט פון זיין שטוב. ער האָט זיכער נישט גערופן קיין „אינטיריאָר דעקאָרע-טאָר“ ווען ער האָט געדאַרפט ערב פסח קאַלכן די ווענט. ער האָט בלויז אויפגעהאַנגען אויף דער וואַנט דאָס בילד פון ווילנער גאון און די שטוב איז געווען גענוג באַשיינט. אים האָט נישט געאַרט וואָס פאַר אַ ביכער-שאַפע ער האָט ביי זיך אין שטוב, דער עיקר, עס זאָל דאָרט שטיין דער ש"ס. עס איז אים נישט אָנגעגאַנגען וואָס די פענצטער פון זיין שטוב זיינען נישט געמאַכט לויט דער מאָדע, ער האָט סיי-ווי געוואוסט וואו עס איז די מזרח וואַנט. אַז ער האָט געגעבן אַ נדבה האָט ער בלי ספק נישט געזוכט אין די צייטונגען צי זיין נאָמען איז אַריינגעשריבן און צי די אותיות זיינען גענוג גרויס.

אין אונדזער צייט זיינען יידן אריבערגעגאַנגען פון אַן אינערלע-כער גשמדיקער וועלט צו אַ לעבן פון אויסערלעכקייטן, צו זאָכן וואָס וואַרפן זיך אין די אויגן, וואָס האָבן מער גלאַנץ ווי וואַרעמקייט, מער ווערטער ווי מחשבה; מער אויסבליק ווי אַריינבליק.

האָט דער ייד איבערגעשטיגן פון דער אינערלעכער סטאַנציע צו

דער אויסערלעכער. און ווי געוויינלעך, ביים איבערשטייגן, פארלירט מען פעקלעך, און מען גייט צוריק זיי זוכן און זיי געפינען. איז מען טראגיש און אויך קאמיש אין די פארלוסטן און אין די געווינסן.

אָט דער אומגעהייערער דערשיינונג אין אונדזער לעבן איז גע-  
ווידמעט אַ היפשע צאָל דערציילונגען פון דעם בוך.

עס קען זיין אַז דעריבער האָט זיך מיר געוואָלט אַ נאָמען געבן דאָס בוך „אַ שטוב מיט זיבן פענצטער“, און אין יעדן פענצטער קומט אַריין זיין ליכט און זיין שאַטן.

איך וויל זאָגן מיין אויפריכטיקן דאַנק דעם פאַרלאַג „מתנות“ פאַר אַרויסגעבן דאָס בוך, און דעם פאַרוואַלטער פון פאַרלאַג, מיין גוטן פריינד ליפע לעהרער, פאַר דורכזען מיט מיר דעם מאַנסקריפט און פאַר זיינע גוטע עצות.

ק. מ.

## א שטוב מיט זיבן פענצטער

באשקע איז געווען דאס איינציקע מיידל אין גראדנער גובערניע, וואס איז געריטן אויף א פערד נישט ערגער ווי א פריץ. איר פאטער איז געווען א רייכער ישובניק און האט געהאלטן אין ארענדע ביי די פריצים פעלדער, לאנקעס און א פאקט פון הונדערט קי.

אז זי פלעגט ארויספארן אין דער נאענטער שטאט, בריסק, איז ניט אנדערש ווי אין א בריטשקע געשפאנט מיט א פאר פערד, און איר פורמאן, יאנקל, האט געהאלטן א בייטש מיט א רויט באמבעלקעלע, און איז געזעסן אויסגעצויגן, שטאלץ אויף דער געבעטער קעלניע פון דער בריטשקע, פונקט ווי ער זאל פירן דעם קייסערס טאכטער.

א האלבע שעה נאכאנאנד האט זיך יאנקל געפוצט די שטיוול, איידער ער איז ארויסגעפארן מיט באשקען אין שטאט אריין.

באשקעס בלויזע אויגן און דאס קליינע ארויף פארריסענע גאמבעלע האבן געהאט אן עקשנותדיקע שיינקייט, ווי זי זאל זיך א גאנצן טאג רייצן מיט דער וועלט; נו, ווער וועט מיך אריבערשטייגן?

אז דער פריץ האט, פארנדיק מיטן וואלד, באגעגנט באשקעס בריטש-קע, האט ער שטענדיק אפגעשטעלט זיין קארעטע, און האט שטענדיק געהאט וועגן וואס צו שמועסן מיט באשקען: וואוהין פארסטו, באשקע? און פאר-וואס ביסטו אזוי שייך, באשקע? און איין מאל האט ער איר געזאגט:

— דיר וואלט געפאסט צו זיין א פריצטע, באשקע.

באשקעס אויגן האבן באלויכטן א שטיק וואלד, די עקשנותדיקע גאמ-בעלע האט זיך ווי גערייצט מיטן פריץ, און זי האט געענטפערט.

— מיר פאסט צו זיין מענדל שאפיראס טאכטער אויך, פריץ.

די צוויי פורמאנעס, וואסיל און יאנקל, זיינען געזעסן שטיף אויף די קעלניעס, ניט אויסגערעדט איינער צום אנדערן קיין ווארט. יאנקלס ברייטע פלייצע האט דייטלעך געפיקעט וואסילן:

— דו פירסט טאקע דעם פריץ, אבער איך פאר מיט באשקען.

אין דער גובערניע האט מען גערעדט און געוואלט טרעפן: מיט וועמען

וועט חתונה האבן אזא באשקע?

זי האט חתונה געהאט מיט א יונגן וואלד-סוחר, א למדן, און זי האט אים ליב געהאט. אין בריסק, וואוהין זי איז אריבערגעפארן מיט איר מאן, האט באשקע געפירט איר הויז מיט א ברייטן פארנעם. יאנקלען מיט דער בריטשקע האט זי מיטגענומען מיט זיך, און אין שטאט איז זי נישט גע-גאנגען צופוס, נאר זי איז ארומגעפארן, חוץ שבת. שבת האט מען באשקען געזען גיין צופוס אין בית מדרש, און צו גאסט צו דעם מאנס משפחה. אז זי איז געגאנגען מיט איר מאן, ר' איסר פאפערנא, איז דאס געווען עשירות און גדולה: זי איז געווען באשקע שאפירא, און ער — פון דער גאלדענער פאן אין בריסק און האט זיך אליין געשניטן אויף א גרויסן גביר.

ביי באשקען זיינען שטענדיק געווען אורחים צום טיש: סוחרים, וואס

האָבן געהאַנדלט מיט איר מאַן; משולחים, וואָס האָבן געזאַמלט געלט פאַר אַ ישיבה; אַ רב, וואָס איז געקומען אין שטאָט; מגידים און סתם יידן דורכגייער און אַרעמעלייט. באַשקע האָט יעדן אורח באַהאַנדלט מיט דרך־אַרץ. איר הויז האָט געהאַט אַ שם אין שטאָט, און יידן האָבן געזאָגט — ס'איז ירושלים.

איינמאַל איז געקומען צו איסר פאַפערנאָ אַ סוחר פון וואַרשע. פריי־טיק צו נאַכט, נאַכדעם ווי מען האָט אָפגעזונגען זמירות, האָט דער סוחר דערציילט, אַז אין וואַרשע האָט זיך אויפגעשטעלט אַ חברה ידן, וואָס קויפן ערד אין ארץ־ישראל און זיי פאַרן אַהין בויען אַ שטאָט. ביי באַשקען זיינען בלוי געוואָרן די אויגן, ווי ליכט זאָלן זיך אין זיי אָנצינדן. זי האָט געפרעגט ביי דעם סוחר.

— וואָס פאַר אַ יידן זיינען דאָס ?

— יידן, ווי אַלע יידן, — האָט ער איר געענטפערט. — מיין שוואַגער איז איינער פון זיי. ער פאַרט אַהין אַוועק מיט דער פרוי און מיט די קינדער.

— ווי אַלט איז ער ? — האָט באַשקע געפרעגט.

— ער איז אַלט אַכט און צוואַנציק יאָר און ער האָט פיר קינדער. באַשקע האָט דערלאָנגט טיי מיט קאַרשן־סאַק און קיכלעד, און ווען דער סוחר האָט זיך געקליבן אַוועקגיין, האָט זי צו אים געזאָגט :  
— אַ גוטע בשורה האָט איר אונדז געבראַכט, זאָל אייך זיין צו מצווה. דער מאַן אירער, ר' איסר פאַפערנאָ, האָט אויף איר פאַרוואַנדערט אַ קוק געטאָן, נאָר פון דרך־אַרץ וועגן האָט ער צוגעגעבן :

— הלוואי זאָלן מיר הערן גוטע בשורות פון יידן.

דער געשעפט, וואָס ער האָט געמאַכט מיטן סוחר פון וואַרשע, איז געווען זייער אַ גוטער, איסר פאַפערנאָ איז אין איין יאָר טאַפּל רייך געוואָרן, נאָר קיין הנאה האָט ער דערפון ניט געהאַט. באַשקע איז געוואָרן אַן איבערגעביטענע, זי האָט אָפט דערמאַנט די חברה, וואָס קויפט לאַנד אין ארץ־ישראל.

איינמאַל, שבת אויף דער נאַכט, אויף דער פולער וואַך, האָט באַשקע אָנגעצונדן דעם בליץ־לאַמפּ, ווי עס זאָל זיין יום־טוב, און זי האָט זיך אַוועק־געזעצט שרייבן אַ בריוו צו דער חברה, וואָס קויפט לאַנד אין ארץ־ישראל. אויף מאַרגן אין דער פרי איז זי געפאַרן אין איר בריטשקע, צו יעקב ראַבינאָוויטשן, דעם פאַטשטער, ער זאָל באַלד באַזאָרגן דעם בריוו קיין וואַרשע.

יעקב דער פאַטשטער האָט געוואוסט אַלע סודות פון שטאָט. אַז ער איז נייגעריק געוואָרן צו וויסן, וואָס עס שטייט אין אַ בריוו, האָט ער אים געעפנט, איבערגעלייענט, פאַרקלעפט און אָפגעשיקט, און זיין נייגעריקייט האָט קיינמאַל, חלילה, קיינעם ניט געשאַדט. ער האָט באַשקעס בריוו אויך איבערגעלייענט. אים האָט שטאַרק הנאה געטאָן, וואָס יידן קויפן לאַנד



אין ארץ ישראל, ער האָט זיך אַזש געריבן די הענט איינע אָן דער אַנ-  
דערער און האָט זיך געקוויקט :

— הער, הער, אַ טשיקאווע זאָך! זיי גייען דעריאָגן משיחן גאָר אָן  
קאַטאוועס!

אין אַ פּאַר וואָכן אַרום האָט מען אָנגעהויבן שמועסן אין בריסק, אַז די  
פּאַפּערנאַס קויפּן לאַנד אין ארץ־ישראל. „גבירים! וואָס גייט זיי אָפּ?“ —  
האָט מען גערעדט. דערנאָך האָט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז די פּאַפּער-  
נאַס פּאַרן קיין ארץ־ישראל, קיינער האָט זיך ניט איינגעשטעלט פּרעגן וועגן  
דעם ביי איסרן אָדער ביי באַשקען, אָבער יאַנקלען איז מען באַפּאַלן ווי  
פּליגן: זיי קויפּן טאַקע? זיי פּאַרן טאַקע?

יאַנקל האָט ניט געוואוסט, אָדער ער האָט זיך געמאַכט תּמעותאַטע און  
האָט געענטפּערט:

— מיין דאגה! אַז דער באַלעבאַס וועט פּאַרן, וועל איך טרייבן די  
פּערד.

עס איז אַריבער אַ יאָר צייט. די שטאַט האָט זיך געקאַכט, ווי אַ  
צימעס: ר' איסר וויל נישט פּאַרן, נאָר באַשקע — שטאַל און אייזן!

מען איז געווען נייגעריק, ווער וועט אויספירן, ר' איסער צי באַשקע?  
אין שטאַט זיינען געווען אַ סך משפּחות, וואָס האָבן געצויגן חיובּה  
פּון ר' איסר פּאַפּערנאַס וואַלד־געשעפּטן. די נאַמנס, די בוכהאַלטערס, די  
בראַקערס, די באַלעגאַלעס, די וועכטער, זיי זיינען געווען דער שטאַרקער  
צד אין שטאַט, אַז ביי באַשקען איז דאָס אַן איינריידעניש, און עס וועט  
אם ירצה השם איבערגיין, ווי ביי אַלע גבירטעס גייען איבער זייערע איינ-  
ריידענישן.

דער צווייטער צד, די שכנים, די קרובים, זיי האָבן געזאָגט, אַז באַשקען  
איז אַריין אין דער מחשבה בויען אַ שטאַט אין ארץ־ישראל, וועט זי בויען  
אַ שטאַט. באַשקע איז באַשקע. און אין איינעם אַ לויטערן טאָג ערב פּסח  
איז באַשקע אַוועקגעפּאַרן קיין וואַרשע. זי איז ניט געפּאַרן מיטן דילי-  
זשאַנס, ווי די סוחרים פּאַרן, נאָר זי האָט אַוועקגעפּאַטשט מיט דער באַן,  
ווי עס פּאַרט איר מאַן, ר' איסר פּאַפּערנאַ. די באַלעגאַלעס פּון שטאַט,  
כאַטש באַשקע איז געקומען צו דער באַן מיט איר אייגענער בריטשקע, מיט  
איר אייגענעם פּורמאַן יאַנקלען, זיינען זיי צוגעקומען זען, צי באַשקע  
שטייגט טאַקע אַריין אין דער באַן. אַפילו די וואָס האָבן גאַרניט געהאַט  
קיין פּאַרשויגען, האָבן אויך אַ שמיץ געטאַן די פּערד און זיך צוגעכאַפּט  
צו דער באַן־סטאַנציע.

ווען באַשקע איז צוריקגעקומען פּון וואַרשע, איז שוין געווען אויס סוד.  
זי האָט געקויפט לאַנד אין ארץ־ישראל. ר' איסר פּאַפּערנאַ בלייבט אין  
בריסק, און באַשקע „איז עולה“. איר פּאַרן האָט מען אָנגעהויבן רופן „זי  
איז עולה“.

נאָך פּסח זיינען ר' איסר פּאַפּערנאַ און באַשקע אַוועק צום רב. זיי  
זיינען דאָרט אַפּגעזעסן פּון נאָך מעריב ביז שפּעט אין אַזונט אַריין. זיי האָבן

געהאט א בוררות וועגן די קינדער. ר' איסר איז גרייט געווען אפשענקען דאס געקויפטע לאנד פאר א ישיבה און געבן א נדר, שיקן אהין לערנען זיין עלטסטן זון, ווען ער וועט ווערן בר-מצוה. באשקע האט געטענהט — עס פארן יידן בויען א שטאט, וויל זי און אירע קינדער זאלן זיין צווישן יענע יידן. אין רבס חדר איז אריינגעפאלן ר' איסרס מוטער, די גבירטע, איידל פאפערנאָ, אָנגעטאָן אין אַ פּאַטשיילע, און האָט זיך צעיאָמערט :

— רבי, מען נעמט ביי מיר צו מינע קינדער!

— איך פיר זיי ניט, חלילה, צו עבודה זרה — האָט איר באַשקע גע-  
ענטפערט. זי האָט זיך אויפגעהויבן פון איר שטול און האָט געזאָגט :  
— זיצט, שוויגער.

באַשקע איז געבליבן שטיין. אירע בלויע אויגן האָבן אַ לויכט געטאָן  
און זי האָט געזאָגט שטיל :

— ווער קען מיר זאָגן, אָן איך פיר, חלילה, אין שלעכטע וועגן מינע  
קינדער ?

קיינער האָט איר ניט געענטפערט.

ביי די פאפערנאָס אין שטוב און אין גרויסן הויף איז געווען אַן אַנ-  
געוואורף, ווי ערב אַ חתונה. קאָסטנס זיינען געשטאַנען אַרומגעשלאָגענע  
מיט אייזערנע רייפן. אויפן הויף איז געלעגן אַ הורבע היי, און יאַנקל האָט  
געטראַגן אָנגעשטאַמטע זעק מיט היי אין שטוב אַריין. מען האָט געפאַקוועט  
געפעסן, פליישיקע און מילכיקע און פאַרעווע, חמצדיקע און פסחדיקע.  
טעפ, פאַנען, וועש און בעטגעוואָנט.

ר' איסר פאפערנאָ האָט געאַרבעט אין זיינע געשעפטן, ווי אין שטוב  
ביי אים זאָל גאַרניט פאַרקומען. עס זיינען געקומען זיינע מענטשן, האָט ער  
געמאַכט מיט זיי חשבונות, געגעבן זיי בריוו און איבערגעגעבן אַנזאָגונגען.  
די שכנות האָבן מער מיט די אויגן, ווי מיט רייד, איבערגעשמועסט  
זיך :

— גאָט זאָל איר העלפן, און אים זאָל אַוודאי גאָט העלפן, בלייבט  
געבעך אַליין! אַ צדיק, ער לאָזט איר מיטנעמען די קינדער.

די קאָסטנס זיינען שוין געווען אַרויפגעלאָדן אויף איין וואָגן, און דאָס  
בעטגעוואָנט און עסנס — געטריקנט ברויט, און קיכלעך, און קעזן, און  
גערויכערטע פליישן, און שנאַפּס — אויף אַ צווייטן וואָגן. דאָרט זיינען גע-  
זעסן די קינדער, דער עלטסטער זון, אַ צען־יאַריקער און דאָס יינגסטע מי-  
דעלע, אַ פיר־יאַריקס.

ר' איסר איז געשטאַנען לעבן וואָגן, וואו עס זיינען געזעסן די קינדער.  
זיינע אויגן זיינען געווען ברייט אָפּן, נאָר ער האָט אויסגעזען ווי אַ בלינ-  
דער, וואָס זעט ניט די שיינ. לעבן אים, כמעט אַקסל צו אַקסל, איז געשטאַנען  
יאָנקל אַ צעטומלטער, מיט אַ צעפלאַמט פנים, ווי איינער, וואָס איז אַרויס  
פון אַ געשלעג.

— מיר פאַרן, — האָט באַשקע אַרויסגערעדט שטיל, ווי זי זאָל זיך  
ביי צמעצן בעטן.

יאַנקל האָט זיך נישט גערירט פון אַרט.  
 — יאַנקל! — האָט באַשקע אַ רוף געטאָן — יאַנקל! — און ווען  
 יאַנקל האָט זיך ניט אָפּגערופן, ווי די חושים זאָלן אים אויפהערן דינען, האָט  
 באַשקע זיך אַרומגעקוקט, צוזאַמענגעדריקט די ליפּן און געזאָגט, ווי פאַר זיך:  
 — די פּערד וועלן מיך אויך פּאַלגן.

זי איז אַרויף אויפן וואָגן, זיך אַוועקגעזעצט אויף דער קעלניע און  
 אַ טרייב געטאָן די פּערד. זי האָט זיך אַראָפּגעבויען פון דער קעלניע און  
 האָט געזאָגט:

— איסר, מיר זאָלן האָבן נחת פון אונדזערע קינדער, איסר! — און  
 זי איז אַרויסגעפאַרן פון הויף.

דורך די פענצטער האָבן די שכנים געזען, ווי באַשקע טרייבט אַליין  
 דעם וואָגן און פירט די קינדער. זיי האָבן זיך געקניפט די באַקן און צו-  
 געדעקט דאָס פנים מיט די הענט:

— גאָט זאָל זי אויסהיטן, מיט אַזאַ גבורה!  
 אייניקע זיינען אַרויסגעלאָפּן אין דרויסן און איר נאָכגעשריען: „זאָל  
 אייך זיין מיט הצלחה! איר זאָלט קומען געזונט!“

ווען דער וואָגן איז אָפּגעפאַרן אַ שטיקל גאָס, איז יאַנקל געקומען צו  
 זיך. עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן, אַז ער האָט ניט  
 געפּאַלגט באַשקען. ער האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אַרט, איז ווי אַ באַנר-  
 מענער געלאָפּן נאָכן וואָגן און גערופן:

— באַלעבאַסטע! באַשקע!

\* \* \*

אין ראש פינה שטייט באַשקע פּאַפּערנאָס הויז מיט זיבן פענצטער, דער  
 הויף איז אַרומגעצאַמט מיט הויכע אַקאַליפטוס-ביימער. מ'רופט עס — באַש-  
 קעס הויף. אירע אייניקלעך און אור-אייניקלעך, מיט בלויע אויגן און  
 אַרויף-פאַרריסענע גאַמבעלעך ווילן דאָס הויז ניט פאַרקויפּן און ניט אײ-  
 בערבויען. אַז עס בייגט זיך איין אַ וואָנט, פאַרריכט מען זי אַז דאָס הויז  
 זאָל אויסזען אַט אַזוי ווי באַשקע האָט עס געבויט.

## אין אַ טאָג פון רו

עס איז שבת אינדערפרי. גאָט האָט באַשאַפן דעם טאָג אויף רו, און ביי שרה מעיוכעס פאַרשווינדט די שרייענדיקע הייזעריקייט פון איר שטים פון אַ גאַנץ וואָך.

— זיי אַזוי גוט, מאַריסל, פאַרשפּיליע מיר דאָס קנעפל פון קעלנערל — מיט די ווערטער הייבט זיך אָן אַלע שבת דער פרימאַרגן ביי שרה מעיוכעס. זי טוט אָן די זיידענע בלוזקע, טאַקע די זעלבע וואָס דאָס קנעפל פון קעלנערל פאַרשפּיליעט זיך שווער, און דער גאַנצער זון פון שבת הייבט אָן צו רוען אויף איר. די שיך זיינען גלאַנציקער, די זאַקן אָנגעצויגענער, די האָר געקרייזלט.

מיט אַ יום־טובדיקן נחת לייגט זי אַריין אין טאַש די צוויי קליינע, ברוינע באַנק־ביכלעך, אירס און דעם מאַנס, קוקט פריער אַריין אין זיי, זען די לעצטע ציפערן פון די אַפּשפּאַרונגען, און ביידע, מאַן און ווייב, גייען אַרויס פון שטוב.

שבת איז דער איינציקער טאָג וואָס שרה מעיוכעס רופט דעם מאַן „מאַריסל“ און ווענדט זיך צו אים „זיי אַזוי גוט“. שבת איז אויף אַלץ דאָ צייט. זיי גייען ביידע גאַנץ פאַמעלעך איבער דער גאַס. שרה מעיוכעס איז אויפגעלייגט. עס איז איר באַליבטסטער שפּאַציר. זי רעדט אַ פאַר ווערטער צו די שכנים, וואָס זי באַגעגנט, לויבט זייערע קינדער, באַמערקט, אָ דער טאָג איז אַ שיינער, אָדער אַ ווינטיקער. טאַמער עמעצער פילט זיך ניט גוט — גיט זי אַ מעדיצינישע עצה, און אַזוי שפּאַצירנדיק קומען שרה מעיוכעס מיטן מאַן צו דער גרויסער געביידע פון דער באַנק. אַ געביידע מיט הויכע פענצטער און אַ מעשענער טיר.

איבערווייניק שטעלט זיך שרה מעיוכעס אין אַ ריי. זי פילט זיך צווישן אייגענע. אַלע שטייען דאָ מיט די ברוינע ביכלעך אין די הענט, און שרה מעיוכעס איז באַהאַפּטן צו אַ כלל. זי פילט זיך מונטער. זי רוקט זיך פאַמעלעך מיט דער ריי צום קליינעם פענצטערל וואו עס דאַרף פאַרקומען דער לעצטער אַקט פון אַ וואָך שווערער אַרבעט, איר אַרבעט און דעם מאַנס. די שורה איז אַ שטילע, כמעט אַ פייערלעכע. די ווענט אין דער באַנק זיינען הויכע, ווי אין אַ טעמפל. די שויבן גלאַנציקע. די וועכטער אין אונטערמס.

מיסטער מעיוכעס שטייט אָן אַ זייט און רייכערט אַ ציגאַר, ווי אַ מענטש, וואָס עס איז אים דאָ באַקוועם צו שטיין און אָנגענעם צו רייכערן. זיין מאַנטל איז אַ געפרעסטער, דער הוט אויסגעגלייכט, דער רויך פון ציגאַר זאָרגלאָז.

באוועגנדיק זיך אין דער ריי באַחשבונט שרה מעיוכעס, וויפיל וועט זיין נאַכדעם, ווי זי וועט אויסצייילן אין פענצטערל אַריין די גרינע פאַפּירלעך, וואָס זי האַלט אין טאַש, אין קאַנווערט. זי איז פול מיט מנוחה, און עס ווילט זיך איר טאָן עפעס אַ גוטע זאַך. פשוט, זי האָט אַ בענקשאַפט נאָך מעשים

טובים. זי לאָזט דורך אַן עלטערע פרוי, וואָס שטייט הינטער איר אין דער ריי:

— גייט איר פריער, — זאָגט פרוי מעיוכעס און זי שמייכלט. נאָך דעם פילט זי דעם שבת אַ פולן, אַ גוטן שבת, וואָס האָט רו און זין. דאָס גיין צום פענצטערל איז אַ סך פריילעכער, ווי דאָס וואָס עס קומט פאַר, ווען מען דערגרייכט. דער באַאמטער גיט אַ צייל די פאַפירלעך אַזוי פלינק, אַז עס איז גאַרניט קענטיק, וויפיל מי עס ליגט אין יעדן פאַפירל. ער גיט שנעל אַ צירקל מיט דער פען אין ביכעלע, שטעמפלט אָפּ, און זיינע אויגן זוכן שוין דעם ווייטערדיקן אין דער ריי. דער באַאמטער פון דער באַנק איז דער איינציקער, וואָס מאַכט וואַכעדיק דעם פרימאַרגן פון שרה מעיוכעסעס שבת. ער אַרבעט אין געאיל. ער הייבט ניט אָן צו פילן די פייערלעכקייט פון דעם באַנקטעמפל שבת אינדערפרי.

דער צוריקוועגס אַהיים גייט צו אַ סך וואַכעדיקער. שרה מעיוכעס ווייס, אַז עס וועט קומען איר מאַנס ברודער, דזשעק, ווי אַלע וואָך, שפילן אין קאַרטן, און ער וועט געוויינען דריי דאלער. ביי די שטיגן פון הויז טרעפן זיי אים. אויף אים רוט קיינמאל ניט דער שבת. זינט די נאָדל פון מאַשין האָט אים דורכגעשטאַכן אַ פינגער — זאָגט ער — איז זיין בלוט פאַרזשאַווערט געוואָרן. ער אַרבעט שלאַבערדיק, פאַרדינט ווייניק, און האָט געקראָגן אַ ביטול צו געלט. דזשעק באַגענט דעם ברודער און די שוועגערין מיט אַ שמייכל. ער ווייסט פונדאָנען זיי קומען און ער זאָגט זיי:

— שוין באַלייגט?

זיינע באַקן, וואָס זיינען טונקל פון דעם „פאַרזשאַווערטן“ בלוט, באַקומען שפאַט-גריבעלעך. שרה מעיוכעס געמט אים איין מיט גומן. זי וויל ניט צעשטערן דעם שבת, וואָס ליגט אַזוי נהתיק אויף דער זיידענער בלוזע און די געקרייזלטע האָר. זי דערלאָנגט דעם שוואַגער עפל און טאַרט, נאָר ווען די ברידער זעצן זיך שפילן אין קאַרטן, ווערט זי אומרואיק. זי ווייסט, אַז דריי דאלער וועלן פלאַצן גלאַט אַזוי, אַפילו קיין מצווה ניט פאַרדיינען.

שרה מעיוכעס רופט אַריין דעם מאַן אין קיך, ער זאָל איר העלפן דערלאָנגען טיי, און זאָגט צו אים באַפעסטיקנדיק די ווערטער מיט אַ שאַרפן באַוועג פון עלנבויגן וואָס מאַכט איר האַנט שפיציק אַ וויילע ווי פון אַ בראַך:

— מאַריס, ווילסט געבן דזשעקן געלט? גיב אים! פאַרוואָס דאַרפטו פאַרשפילן? מיין „אַמבישאָן“ קען עס ניט אויסהאַלטן.

מיסטער מעיוכעס קוקט אויף די גלעזער טיי און ענטפערט:

— ווער וויל פאַרשפילן? אַז די קאַרט גייט ניט — פאַרשפילט מען.

אין די אויגן שפילן ביי אים צוויי שמייכלענדיקע פונקען. ער טראַגט אַוועק צוויי גלעזער טיי, גיט אומקוקנדיק זיך אויף זיין ווייב.

שרה מעיוכעס בלייבט שטיין אין מיטן קיך. זי איז אַנגעגאַסן מיט כעס. די זיידענע בלוזע ווערט ענג אויף איר, און דאָס קליידל שטייט שטייף מיט אַ שאַרפן קלאַש פון הינטן אויפן פולן פלייש. זי דערפילט אַ באַדערפעניש

אָפּצוגיסן די זידעניש. זי גייט אַריין אין צימער מיטן דריטן גלאַז טיי אויף דער האַנט, זעצט זיך צו לעבן שוואַגער און רעדט:

— דזשעק, ווי לאַנג קען אַ מענטש אַרבעטן מיט אַזאַ פּנים, ווי איר האַט? עס איז עפעס אַ קונץ זיך צו פאַרטרייבן ביז אַוועקפאַלן? אַ מענטש דאַרף זיך אַרומקוקן אַרום זיך. ביי מיר אין שאַפּ, ניט פאַר קיינעם געדאַכט, איז אַן אַפּרייטער פאַרגאַנגען ביי דער מאַשין. אַט אַזוי זיצנדיק ביי דער מאַשין איז ער פאַרגאַנגען. געדענקסט, מאַריס? מיט וויפּיל יאָר צוריק איז דאָס געווען?

איר שטים קריגט די הייזעריקייט פון אַ גאַנץ וואָך.  
 ביי איר שוואַגער ווערן די באַקן פאַרגאַסן מיט אַ טונקעלער רויטקייט.  
 ער ענטפּערט איר זייטיק, אַריינקוקנדיק אין די קאַרטן:  
 — אַלע שבת זאַרגט זי וועגן מיין געזונט! און אַ גאַנצע וואָך וואָס זאָל איך טאָן? האָ?

ער דערזופּט זיין גלאַז טיי, ענדיקט שפּילן דעם קאַן, נעמט צו דאָס געוואונענע געלט אין געאיייל, נישט ציילנדיק און רופּט דעם ברודער:  
 — קום, מענדל, מיר וועלן זיך אַביסל איבערגיין.  
 די ברידער גייען אַוועק. שרה מעיכעס שרייט נאָך דעם שוואַגער מיט אַ הייזעריקער, אינדערוואַכעדיקער שטים:  
 — דזשעק, גיט אַכטונג אויף זיך.

דער שוואַגער גיט אַ שאַקל מיטן קאַפּ, ניט אומקוקנדיק זיך אויף צוריק. פרוי מעיכעס פאַרמאַכט די טיר. די בייזקייט כוואַליעט אין איר מיט היץ. זי טוט אויס די זידענע בלוזע, און מיט אַ צונטער־רויט פנים אַמפּערט זי זיך מיטן שווערן קנעפל ביים קעלנערל און מורמלט:  
 — אַוועקגעשפּילט דריי דאַלער. אַפּילו קיין מצווה ניט געהאַט. אַלע שבת.

אַנטקעגן איר שטייט דער טיש מיט די ליידיקע גלעזער, שאַלעכץ פון עפל, ברעקלעך טאַרט, מיט דער גאַנצער שווערער וואָך, וואָס רוקט זיך אָן.

## ד י ק ו ו י ן

פישל האָט חתונה געהאַט מיט איידעלען, ווייל זי איז געווען אַ „גאַלדן פינגערל“. איידעלע, מיט שוואַרצע לאַכעדיקע אויגן, האָט געהאַט אַ פנים פון אַ קינד, כאָטש אין זומער־פלאַץ, האָנטינגפּאַינט, וואו זי האָט געאַרבעט, האָט מען געזאָגט אויף איר, אַז זי איז שוין אַריבער די צוואַנציק, אַ קלייניקע, מיט קיילעכדיקע הענטלעך ווי קאַטשעלקעלעך, איז זי געווען פלינק אויף פאַרדינען אַ פאַר דאלער, ווי זי זאָל עס מעלקן פון הימל.

איידעלע האָט געאַרבעט אין קיך פון אַ רעסטאָראַן, וואו פישל איז געווען דער שאָופער פון דעם אויטאָמאָביל, וואָס האָט אַריינגעבראַכט די פראָדוקטן. איידעלע איז יעדן פרימאַרגן געווען אַ פאַרצאַפלטע, ווען פישל איז צוגעפאַרן צו דער טיר פון קיך און זי אַרויסגערופן העלפן אַראָפּנעמען די גרינסן יעדעס מאָל מיט די זעלביקע ווערטער:

— איידעלע־האַני, נו, לאַמיר דיך אַנקוקן!

מיט אַ פאַרפלאַמט פנים איז איידעלע צוגעלאָפן צו זיין אויטאָמאָביל. פישל איז געווען מיט אַ צוויי קעפּ העכער פון איר, האָט געקוקט אויף איר פון אויבן אַרונטער מיט שעלמישע אויגן, ווי ער זאָל זיין אַ פאַרשטעלטער פריינד וואָס האָט זיך פאַרדונגען פאַר אַן אויטאָמאָביל טרייבער.

איידעלע האָט פישלען צוגעטראָגן אַ גלאַז לימאָנאַד און עס אים דער־לאַנגט מיט אַ שטראַלנדיקן שמיכל, ווי דער גרעסטער גליק זאָל איר טרעפן וואָס ער טרינקט עס. אַן אַנדערש מאָל האָט זי אים געבראַכט אויף פאַר־בייסן אַ „טשיקען־סענדוויטש“. פישל האָט עס גענומען ווי ער זאָל איר טאָן אַ טובה, און איידעלע האָט שטאַרק הנאה געהאַט וואָס פישל שמיכלט. יעדן פרייטיק האָט איידעלע געגעבן פישלען איר באַנק־ביכל און איר פאַרדינסט פאַר דער וואַך און האָט אים געבעטן:

— פישל, איך האָב קיין צייט ניט, וואַרף אַריין דעם דעפּאָזיט אין באַנק.

— דו קלייבסט אַ נדן? — האָט פישל זיך געוויצלט.

— איך קלייב אַ נדן, וואָס דען?

דאָס באַנק־ביכל איז איידעלען געווען טייערער ווי דאָס געלט, ווייל יעדן פרייטיק האָט אים פישל געהאַלטן אין קעשענע, און איידעלע האָט געוואוסט, אַז די וואַך וועט אַריבערלויפן, וועט ווידער דאָס קליינע ביכעלע זיין ביי פישלען אין די הענט. „געלט ציט ווי אַ מאַגנעט“ — האָט איידעלע געטראַכט — „עס איז גוט וואָס פישל טראָגט זיך אַרום מיט איר באַנק־ביכל“.

איידעלע איז נאָך דער אַרבעט אין רעסטאָראַן ניט געזעסן מיט קיין פאַרלייגטע הענט. זי האָט באַזאָרגט עטלעכע באַלעבאַסטעס מיט פלייש און הינער, זיי עס געבראַכט אין שטוב אַריין. זי האָט אויסגעזוכט אַ צימער פאַר אַ גאַסט אויפן זומער־פלאַץ, זי האָט צוגעשיקט אַ מיידל אויף אויפראַמען

דאָס הויז ביי אַ באַלעבאַסטע, און פון יעדער אַרבעט האָט איידעלע געהאַט עטלעכע דאלער.

ווי אַ פלינקער וועוועריק האָט זיך איידעלע אַרומגעטראָגן איבערן זומער־פלאַץ, האָט יעדערן געקענט, האָט אַלעמען מיט עפעס צוגעדינט און געטאָן אַ טובה.

— אַז איך קען נאָר עפעס טאָן פאַר אייך — האָט איידעלע יעדער איינער באַלעבאַסטע געזאָגט — איז דאָס פאַר מיר, דער גרעסטער פאַרגעניגן. — אירע שוואַרצע לאַכעדיקע אויגן האָבן דערביי געשטראַלט מיט אמתער פרייד און מיט ליבשאַפט.

אין די ווינטערס האָט איידעלע געאַרבעט אין אַן אַפּרוֹ-הויז. זי איז אַרומגעגאַנגען אין אַ ווייסן כאַלאַט מיט אַ ווייסער קעפקעלע אויפן קאַפּ, ווי זי זאָל אין די ווייסע קליידער געבוירן ווערן. צו יעדן גאַסט איז זי געווען ווי אַ שוועסטער. זי האָט אַרומגעשוועבט פון איין צימער אין אַנדערן, איינעם עפעס צוגעטראָגן, אַ צווייטן געפרעגט צי ער דאַרף עפעס, געבראַכט אַ צייוונג, געבראַכט אַ האַט-וואַטער־בעג. איידעלע איז געווען אַלעמענס. און אַלע געסט זיינען געווען אירע פריינט, כמעט שוועסטער און ברידער. איידעלעס "טיפּס" זיינען געווען פעטע, מען האָט איר געגעבן פון גאַנצן האַרצן. יעדערער האָט געפילט, אַז איידעלען קומט נאָך אַ פאַר דאלער.

אויפגעלעבט האָט אָבער איידעלע נאָר זומער, ווען זי האָט געאַרבעט אין רעסטאָראַן אין האַנטינג-פּאַינט, און פישל האָט געמאַכט אַלע פרייטיק אירע "דעפּאָזיטס".

איינמאַל אין אַ זומער, טאַקע אין אַ פרייטיק, ווען איידעלע האָט געגעבן פישלען אַ גלאַז לימאָנאַד, אַ טשיקען־סענדוויטש און איר דעפּאָזיט פאַר דער באַנק, האָט זי אַ זאָג געטאָן צו אים:

— פישל, דו ווילסט אַריין צוזאַמען מיט מיר אין אַ "ביזנעס"?

דאָס האַרץ ביי איידעלען האָט זיך אָפּגעשטעלט, זי האָט געוואַרט אויף זיין ענטפער.

— וואָס פאַר אַ ביזנעס? — האָט פישל געפרעגט, און זיינע אויגן פון אַ פאַרבאַרגענעם פרינץ וואָס האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ שאָופער האָבן שעלמיש אַ שמייכל געטאָן.

— איך האָב דאָ אַנגעקוקט אַ קליינעם האַטעל אויף אויסצוצאָלן... איך וועל אים אויסצאָלן... איך... איך קען...

פישל האָט אַ קוק געטאָן אויף אירע קליינע קיילעכדיקע הענטלעך, ווי קאַטשעלקעלעך, און האָט אַ טראַכט געטאָן: "זי וועט אויסצאָלן... זי קען מיט אירע קליינע הענטלעך איבערדרייען דעם גאַנצן זומער־פלאַץ".

— אַ ביזנעס, איז אַ ביזנעס, פאַרוואָס ניט? — האָט איר פישל געענט־פערט, און האָט אַ דריי געטאָן דאָס רעדל פון דער מאַשין, ווי ער זאָל ניט וויסן, צי זאָל ער פאַרן רעכטס, צי לינקס. איידעלע האָט מיט די שוואַרצע לאַכעדיקע אויגן באַמערקט זיין באַוועגונג און האָט אַ זאָג געטאָן:



— דו וועסט זען, פישל, אין פינף יאָר אַרום וועלן מיר לאַכן פון אַזאַ רעסטאָראַן... אויך מיר אַ געשעפט, אַ רעסטאָראַן!...

זי האָט אַריינגעשוועבט אין קיך מיט אַזאַ אימפעט, ווי זי זאָל לויפן אויפרייסן דאָס הויז.

פישל האָט געטריבן די מאַשין און האָט געטראַכט: „אַ שותפטע איז זי אַ גוטע, איידעלע. זי קען עפעס אויפטאָן... זי קען... אַ „פאַרטנערקע“ אַ טייערע... און ווייטער וועט מען זען...“

טראַכטנדיק וועגן אַן אייגענעם האַטעל האָט ער געפילט, ווי ער ווערט פטור פון דעם רעדל פון דער מאַשין, פון די קוישן גרינס, פון די קאַסטנס מיט פלעשער, וואָס מען דאַרף שלעפן, און פון דער הינטער-טיר פון רעסטאָראַן, וואו מען דאַרף אָפּשטיין עטלעכע שעה אַ טאַג. „אין אַ פינף יאָר אַרום וועלן מיר לאַכן פון אַזאַ רעסטאָראַן, אויך מיר אַ געשעפט, אַ רעסטאָראַן!“ — האָט ער נאָכגעטראַכט איידעלעס ווערטער. די מאַשין האָט זיך געטראָגן שנע-לער און גרינגער ווי אַלעמאַל.

פישל האָט כמעט ניט דערקאָנט איידעלען, ווען זי איז צוזאַמען מיט אים געקומען געבן האַנט-געלט פאַרן האַטעל. איידעלע האָט גערעדט וועגן „טוירמס“ ווי אַ ביזנעס-מענטש. צו אים, צו פישלען, האָט זי אַ פאַר מאַל אַ זאָג געטאָן:

— „וואָס דו יו טהינק, פיליפּ?“

פישל, אַביסל פאַרוואונדערט וואָס זי האָט אים אַנגערופן פיליפּ, האָט אַ שמיכל געטאָן און האָט טיף אַריינגערוקט די האַנט אין קעשענע, ווי ער זאָל דאָרט דאַרפן אַריינלייגן זיין גייעם נאָמען „פיליפּ“. איידעלע האָט געזען זיין שמיכל, און ווען זיי זיינען געאַנגען צוריק האָט זי אים געזאָגט:

— ווייסט דאָך, פאַר פרעמדע מענטשן איז פיליפּ מער נאָמען ווי פישל... עס איז מער... עפעס מער נאָמען.

עטלעכע טעג האָט איידעלע זיך געישובט מיט פישלען ווי זיי זאָלן אַנרופן דעם האַטעל. דעם אַלטן נאָמען „אַלימפיאַ“ האָט איידעלע ניט געוואָלט. „אַ נייע מענעדזשמענט, איז אַ נייער נאָמען“ — האָט איידעלע געזאָגט. — אפשר „האַטעל ראָם“ — האָט פישל פאַרגעלייגט.

— וואָס הייסט „ראָם“?

— „ראָם“ איז די הויפט שטאָט פון איטאַליע.

— ווי קומען מיר צו איטאַליע?

איידעלע האָט באלד אַנגעהויבן זאָגן וועגן זיך און פישלען „מיר“, ווי זיי וואָלטן געווען שוין הונדערט יאָר שותפים.

— אפשר „האַטעל מיסיסיפּי“? — האָט פישל ווייטער געפרוּאוּט זוכן אַ נאָמען פאַרן האַטעל.

— וואָס הייסט „סיסימיפּי“? — האָט איידעלע געפרעגט און האָט באַ-וואונדערט פישלען, וואָס ער ווייסט אַזוי פיל זאַכן.

— מיסיסיפי איז א טייך טאקע ביי אונדז אין אמעריקע.

— קיינמאל ניט געהערט פון אזא זאך...

איידעלע האט אביסל א טראכט געטאן און האט געזאגט:

— הערסט, פישל, מיר וועלן דערווייל ניט פליען קיין איטאליע און אויף

דעם טייך „מיסיסיפי“, מיר וועלן דעם האטעל א נאמען געבן איינפאך „די

קוויין“, ווייל ביי אונדז וועט טאקע זיין פון שענסטן און פון בעסטן ווי נאך

פאר קייסארים...

פישל האט א שמיכל געטאן, האט געקוקט אויף דער קליינער איידעלען

מיט איר גרויסן פארנעם — „די קוויין“...

דער האטעל „די קוויין“ מיט דער באלעבאסטע איידעלע האט באלד

פארנומען א באזונדערן ארט צווישן די האטעלן פון האנטינג-פאיינט. „די

קוויין“ איז געווען א היים. אין דער „קוויין“ איז געווען געמיטלעך, דארט

איז קיינער ניט געווען פרעמד אדער עלנט. איידעלען האבן געקענט הונדערטער

מענטשן פון אפרו-הויז, פון רעסטאראן און פון די טובות וואס זי האט אלעמען

געטאן. ביי איידעלען זיינען שטענדיק געווען געסט. וואס הייסט געסט?

אירע אומצאליקע שוועסטער און ברידער.

איידעלע האט ארוםגעשוועבט איבער די צימערן, אינמיטן דערינען האט

זי אנגעקלאפט אין א טיר, אריינגעקומען מיט א גלאז מילך און געזאגט:

— מיסטער פילץ, פליז, טרינקט עס אויס, עס איז גוט פאר אייך.

איידעלע האט געארבעט פון פיר פארטאג אן, געקאכט, געבאקן און

געפוצט. אזויגער צען-עלף איז זי געווען אָנגעטאָן אין א העל-זיידן קלייד מיט

א בלויער בראש פון גלאנציקע שטיינער. אויף די קיילעכדיקע הענטלעך צוויי

בראסלעטן מיט „טשאַרמס“ און זי האט אויסגעזען ווי די קעניגין פון דעם

קליינעם האטעל „די קוויין“.

כאטש איידעלע אליין האט קיינמאל ניט גערוט, האט זי גערעדט צו

פישלען:

— ניט-אַרבעטן צאלט זיך אָפּ בעסער ווי אַרבעטן. פּאָלג מיך! אַ

טרייבער פאר אונדזער „סטעישאָן-וועגאָן“ האָב איך שוין. עס איז ניט דיין

אַרבעט, פּיליפּ. פאַר דיר איז גענוג, אַז דו וועסט שמועסן מיט די געסט,

אויסהערן זייערע מעשות, דו ווייסט גאַרניט, ווי אַ מענטש האָט ליב,

אַז מען הערט אים אויס... איך ווייס דאָס פון אַפרו-הויז.

פישל האט געשמועסט מיט די געסט. ער האט געטראָגן דינע זיידענע

העמדער, וואס איידעלע האט אים געגעבן א מתנה צו זיין געבורטסטאָג. האט

געשמייכלט ווי אַ פאַרבאַרגענער פּרינץ וואָס האָט זיך פאַרשטעלט פאַר אַ

האַטעל-באַלעבאַס. ביי איידעלען האט געקוואָלן דאָס האַרץ, ווען זי האט

געקוקט אויף פישלען, זי פלעגט אים צוטראָגן אַ טעלערל אייז-קרים ווי

דעם חשובסטן גאַסט פון האַטעל און זאַגן:

— עס איז אַ הייסער טאַג, פּיליפּ, עס איז גוט פאַר דיר.

פישל האט געטראַכט וועגן איידעלען, אַז זי איז אַ „גאַלדן פינגערל“.

ער האָט זי ליב געקראָגן מיט אַ קלעמענדיקער ליבשאַפט, וואָס איז מער טרויער ווי פרייד.

פון צייט־צורצייט פלעגט פישל זיך צוכאַפן צום „סטעישאַן־וועגאַן“ ווי אַ רוח זאָל אים טראָגן אין שטאַט אַרײַן. עס האָט געהייסן, ער פאַרט ברענגען געטראַנקען פאַרן האַטעל. איידעלע האָט געוואוסט, אַז אין שטאַט וועט ער זען יעטאַן. „זאָל ער זען יעטאַן“ — האָט איידעלע געטראַכט — „ער וועט זיך איבערטאַנצן מיט איר. ער וועט ניט אַוועקגיין פון דער „קווין“.

עס פלעגט פאַסירן, אַז פישל פלעגט בלייבן אין שטאַט געכטיקן, רופן איידעלען אויפן טעלעפאָן מיט אַ תירוץ: „מיין שוועסטער פילט זיך עפעס ניט גוט, איך דאַרף זיין ביי איר אין ברוקלין“.

— גיב איר איבער אַ גרוס — פלעגט אים איידעלע ענטפערן אַזוי

תמעוואַטע, ווי זי זאָל אים גלויבן יעדעס וואָרט, וואָס ער זאָגט צו איר. געדולדיק האָט איידעלע איבערגעליטן יעדע ריזע וואָס פישל האָט געמאַכט מיטן „סטעישאַן־וועגאַן“ אין שטאַט אַרײַן, ווי מען ליידיט איבער אַ היץ־קרענק, צאָן־ווייטיק און אַנדערע אַנשיקענישן. געדולדיק האָט זי געוואַרט אויף זיין צוריקקומען און אים אויפגענומען מיט פרייד.

נאָך ווען איידעלע האָט געאַרבעט אין רעסטאָראַן, האָט זי איינמאַל געזען יעטאַן. יעטאַ איז געשטאַנען לעבן דער גלעזערנער טיר פון רעסטאָראַן און האָט גערעדט מיט פישלען. זי האָט געהאַלטן די האַנט ביי אים אויפן אַקסל. ביי איידעלען איז געבליבן אין זיכרון די רויטיקייט פון די שטעקעלעך ים־קרעלן, וואָס יעטאַ האָט געטראָגן אויפן האַלדז און די לאַנגע געפאַרבטע נעגל פון אירע פינגער ביי פישלען אויפן אַקסל.

— ווער איז די „פּינ־אָפ־גוירל“ וואָס האָט מיט דיר גערעדט, דיין כלה? — האָט דעמאַלט איידעלע געפרעגט ביי פישלען.

— אַ, דאָס איז יעטאַ — און ער האָט אַ לאַך געטאַן מיט שטיפערישער פרייד.

ווען דער זומער איז אַריבער האָט דער האַטעל „דהי קווין“ איינגעצאָלט דעם ערשטן „טוירם“. אויף ווינטער האָט איידעלע דעם האַטעל ניט פאַרמאַכט. „די קווין“ איז אַן אַפּרו־הויז, האָט זי געזאָגט. זי האָט געשריבן בריוו צו אירע צענדליקער „ברידער און שוועסטער“ און די בריוו אונטערגעשריבן: „מיט ליבענדער איבערגעבנקייט איידאָ קאַראַש, מענעדזשער פון האַטעל „די קווין“.

די סעזאָנען, די זומערדיקע און ווינטערדיקע, זיינען געווען געלטיקע. אין דער „קווין“ האָט זיך געקאַכט מיט טשעקס, מיט „טיפס“, מיטן גרינעם כישוף פון דאָלאַרן. איידעלע האָט געצאָלט די „טוירמס“. צו דער „קווין“ האָט מען צוגעבויט אַ נייעם פליגל מיט אַ „סאָן־פאַרלאָר“.

איידעלע האָט געזען, אַז פישל זאָל שטענדיק האָבן געלט אין קעשענען, אויף איינער פון זיינע ריזעס אין שטאַט אַרײַן האָט זי אים אָנגעזאָגט:

— זאָלסט ניט פאַרגעסן קויפן זיך אַ מאַנטל, „קעמלס־העיר“, דו הערסט.

פיליפ? פון בעסטן!...

און פונקט ווי פישל האָט אָנגענומען זיין נייעם נאָמען „פיליפּ“, וואָס עס איז נויטיק פֿאַרן האָטעל „די קוויין“, אַזוי האָט ער אָנגענומען דעם נייעם מאָנטל „קעמלס העיר“: דאָס געהערט אויך צו דער „קוויין“, און איידעלע געהערט אויך צו דער „קוויין“.

איידעלע האָט מיט קלעמעניש דורכגעמאַטערט יעדע ריזע פישלס אין שטאַט אַרײַן. זי האָט געטראַכט: מען דאַרף צאָלן די „טוירמס“ מיט געלט, און מ'דאַרף צאָלן די „טוירמס“ מיט געזונט, וואָס קען מען טאָן? פישלען, ווען ער איז צוריקגעקומען, האָט זי שטענדיק באַגעגנט ווי אַ גליק זאָל איר טרעפן און אים אָנגעזאָגט עפעס אַ גוטע בשורה פון האָטעל: „צוויי נייע געסט געקומען היינט, זייער גוטע פרייזן נעם איך ביי זיי“. און פיליפּ איז געגאַנגען „שמועסן“ מיט די נייע געסט.

גרויס איז געווען איידעלעס פרייד, ווען פישל האָט איינמאַל אַראַפֿ-געבראַכט פון שטאַט אַ כינעזישע וואַזע פֿאַרן נייעם „סאָן-פֿאַרלאָר“. פֿאַר-זיכטיק האָט ער געטראָגן די וואַזע מיט ביידע הענט און האָט גערופן איידעלען:

— איידעלע-האַני, וואו זאָל איך זי אַוועקשטעלן?

איידעלע האָט ניט געקוקט אויף דער וואַזע, נאָר אויף פישלען.

— דו זעסט אַ וואַזע? — האָט פישל געליאַרעמט, — קאַנפּוציוס, זאָ איך דיר, קאַנפּוציוס! פֿאַר אַ גאַרניט האָב איך עס געקויפט, — און פישל האָט אַ לאַך געטאָן מיט שטיפּערישער פרייד, ווי דעמאָלט ווען ער האָט דערמאַנט „יעטאַן“. איידעלעס האָרץ איז פול געוואָרן מיט אַ זיסער קלע-מעניש פון פרייד. „די קוויין“ האָט אים איינגענומען — האָט זי געטראַכט — און אים אַ פּרעג געטאָן:

— ווער איז קאַנפּוציוס?

— קאַנפּוציוס איז אַ כינעזישער פּילאָזאָף, און די וואַזע, זאָ איך דיר,

איז קאַנפּוציוס.

איידעלע האָט אַ גלעט געטאָן די וואַזע מיט אַזאַ צערטלעכקייט, ווי דער קאַלטער שטיינערנער פֿאַרצעלאָן זאָל זיין איר טיפּסטע ליבע. „די קוויין האָט אים איינגענומען“ — האָט זי געטראַכט, און כדי צופרידנצושטעלן פישלען, האָט זי זיך אינגאַנצן פֿאַרלאָזן אויף זיין אַלזייטיקן וויסן:

— אָבער ער איז ניט קיין גלח, דער „צאַנפּוקיס“, האָ, פיליפּ? מיר האָבן פרומע געסט, דו ווייסט דאָך... אַ מעשה... מער פעלט אונדו ניט... פיליפּ האָט געלאַכט. ער האָט זיך אַ גאַנצן טאַג אַרומגעפֿאַרעט מיט דער וואַזע, ער האָט זי געפּוצט, אַריינגעשאַטן ערד אין איר און אַריינגע-זעצט אַ שפּראַצלינג. ער האָט איידעלען ניט געלאָזט זיך צורירן צו דער וואַזע!

— ריר ניט... עס איז איידעלע פֿאַרב, ס'איז קאַנפּוציוס...!

שפעט אין אַן אָונט, אין אַ געזאַלין-סטאַנציע, האָט זיך פישל אויף זייער אַ צוריקרייזע פון שטאַט געטראָפן מיט זיינעם אַן אַלטן פריינט, אַ טראַק-דרייווער.

— פישל! שוין לאנג דיך ניט געזען! — האָט אים יענער באַגעגנט מיט אַפּענע אַרעמס, — מען זאָגט דו ביסט געוואָרן אַ גביר, אַ וואַלעט ביי דער „קווין“! — זיי האָבן אַ וויילע געשמועסט.  
— הערסט, פישל, מיט געלט דאַרף מען זיין „סטריקט“... הער זיך צו צו אַן אַלטן גוטן ברודער.

— וואָס הייסט? — האָט אים פישל געפרעגט.

— אַט דאָס הייסט... מיט געלט דאַרף מען זיין „סטריקט“... מען דאַרף זיין אַ ריכטיקער באַלעבאַס, ניט אַ שטיקל „וואַלעט“... געלט! אַהאָ, געלט! דיין אייגענע מאַמע וועט דיך פאַרטרייבן צוליב געלט! אַהאָ, געלט!...  
פישל האָט אים גוטברודעריש אַרומגענומען און געזאָגט:

— „עס איז אַלרייט, בויגנאַרד!“ — און איז אַוועקגעפאַרן.

„אַ וואַלעט ביי דער קווין“ — זיינען די ווערטער געבליבן ביי פישלען אין זיכרון און ווי אַ וואַלקן פאַראויסגעלאָפן זיין מאַשין, ווען פישל איז אָנגעקומען איז שוין אין דער „קווין“ געווען נאַכט. פינצטער אין אַלע פענצטער. בלויז די גלעזערנע טיר פון אַריינגאַנג האָט געזיפּט מיט אַ גריין ליכט פון די נאַכט־לאַמפּן אין קאַרידאָר. די עלעקטרישע לעמפלעך אויף דער שילד האָבן זיך געצונדן און געלאָשן „די קווין“, „די קווין“, „די קווין“.

אַ וויילע איז פישל געשטאַנען און האָט געקוקט אויף דער שילד. האַסטיק האָט ער זיך אַ טראָג געטאַן איבער די זעקס ברייטע טרעפּ פון אַריינגאַנג. ער האָט אויפגעשלאָסן די טיר און האָט אַ טראַכט געטאַן: „דערווייל בין איך נאָך באַלעבאַס, און ניט קיין וואַלעט“. ער האָט זיך געלאָזט גיין צו דער טיר פון איידעלעס קליינעם שמאַלן צימער, עק קאַרידאָר. איידעלע האָט דערפילט זיינע טריט און אַ שטראַלנדיקע אַן עפּן־געטאַן די טיר, ווי דער גרעסטער גליק זאָל איר טרעפּן.

— פּיליפּ! — און זי האָט אים אָנגעבויהן דערציילן אַ גוטע אַנזאַגעניש.  
— איידעלע־האַני, — האָט פּיליפּ איר איבערגעריסן — איידעלע־האַני...  
ביי איידעלען האָט אַ קלאַפּ געטאַן דאָס האַרץ. וואָס קלייבט ער זיך איר זאָגן איצט, ווען ער איז אַזוי שפּעט געקומען פון שטאַט?!

— איידעלע־האַני... דו וויסט... מען מורמלט אויף אונדז... ס'איז ניט גוט פאַר די ביזנעס... מיר דאַרפן זיך איינאַרדענען אַנדערש... בעסער... ווי אַלע מענטשן לעבן... חתונה האָבן...“

איידעלע האָט דערפילט די גרויסע שווערקיט פון גליק, וואָס שליסט אויף אַלע טירן פון האַרץ. זי האָט ניט געפונען קיין ווערטער וואָס צו זאָגן פישלען. זי האָט אַ וויילע געשוויגן. דערנאָך האָט זי געזאָגט מיט ציטערדיקע ליפּן:  
— „איך האָב פאַר דיר צוגעגרייט אַראַנדזש־דזשוס, פּיליפּ, טרינק, עס איז גוט פאַר דיר... איך האָב געוואַרט אויף דיר...“ — און טרערן זיינען איר געקומען אין די אויגן, גרויסע, פולע, וואַרעמע טרערן.

די עלעקטרישע לעמפלעך אויף דער שילד איבערן דאַך האָבן זיך געצונדן און געלאָשן: „די קווין“, „די קווין“, „די קווין“...  
ניו־יאָרק, 1955

## דאָס ווייסע חופּה-קלייד

דינסטיק, אַ צוויי־וואַכן פאַר שבועות, האָט מען ביי די גרינבערגס אין גרויסן הויז אָנגעצויגן פּרישע פאַרהאַנגען אויף די פענצטער און אַוועק־געשטעלט וואַזאַנעס מיט ראָזע קווייטן. דעם גאַנדיק האָט מען אָפּגעשייערט מיט זאַמד און אָפּגעוואַשן מיט עסיק־וואַסער, עס זאל לויכטן ווי אַ געלכל. דאָרט האָבן געזאָלט איינשטיין דער חתן און די מחותנים פון אַרקע ידעם מעלערס טאַכטער, חנה־ביילע, אין דעם טאַג פון איר חתונה.

דער חתן איז געווען אַ געלערנטער יונג, אַ נאָכהאַלטער, און האָט געאַרבעט אין אַ גרויסער בראַנפֿך־ברויעריי.

אַרקע דער מעלער האָט אַרויסגעשיקט זעקס פּורן אויף ברענגען דעם חתן מיט די מחותנים פּון אַסטראָוקע, צוויי מייל אַוועק.

ווייל דער חתן איז געווען אַ וועלטלעכער מענטש, האָט מען דאָס חופּה־קלייד פאַר דער כּלה באַשטעלט אַזש אין סלאָנים, ביי דעם פעטערבורגער שניידער. פאַרוואָס מען האָט אים גערופן „פעטערבורגער“ האָט קיינער ניט געוואוסט, אָבער דאָס האָט אים צוגעגעבן אַ סך פּרעסטיזש און באַ־רימטקייט אין דער שניידערשער פּראָפעסיע.

ווען מען האָט געבראַכט חנה ביילעס קלייד פון סלאָנים, זיינען אַלע מיידלעך פון שטאָט געגאַנגען אַ קוק טאָן אויף דעם. דאָס קלייד איז געווען באַפּוצט מיט זיבן סטענגעס, ווייסע און ראָזע. ס'איז געווען שוין איינמאַל אַ חופּה־קלייד. יעדעס מאָל, וואָס חנה־ביילע האָט געוויזן די מיידלעך דאָס חופּה־קלייד, האָט איר מאַמע אסתר געזאָגט:

— חנה־ביילע, צעוואַש די הענט, זאַלסט ניט פאַרפלעקן די סטענגעס. געמיינט האָט זי די מיידלעך, זיי זאלן ניט אַנרירן די סטענגעס מיט די הענט.

— מיט אַזאַ קלייד מעג מען שוין האָבן אַ גוטן מזל! — האָט מען איר צוגעוואונטשן מיט אַ בליץ פון קנאה אין די אויגן.

דער חתן און די מחותנים האָבן זיך פאַרשפעטיקט מיטן קומען. עס איז שוין געווען אַ זייער פיר פאַרנאַכט, און די זעקס פּורן זיינען נאָך ניט געווען צוריק.

די קלעזמאַרים האָבן ניט געוואָרט אויף די מחותנים. זיי זיינען אַוועק צו דער כּלה אין שטוב, גענומען אַ טרונק בראַנפֿן און אָנגעהויבן אייב־שטעלן די פּידלען, אַ ברום טאַן אויף דער באַנדורע, און אַ רודער־טאַן דעם פּויק. אין שטוב האָט געשמעקט מיט טאַרט און מיט וויין.

עס זיינען געקומען חנה־ביילעס חברטעס איר העלפן זיך פאַרקעמען און אַנטאַן דאָס חופּה־קלייד. אין ווינקל פון גרויסן עס־צימער איז שוין געשטאַנען דער ברייטער פּאַטעל צוגעדעקט מיט אַ ווייסן אויסגעהאפטענעם סערוועט — דער שטול אויף באַזעצן די כּלה.

אויף דעם ברוינעם פיר־קאַנטיקן וואַנט־זייער האָבן זיך פאַמעלעך

גערוקט די ווייזערס. זיי האָבן זיך דערנענטערט צו פינף. דער חתן מיט די מחותנים זיינען נאָך ניט געווען.

אַרקע דער מעלער, אָנגעטאָן אין אַ שוואַרצן סורדוט, גרייט צו פירן די טאַכטער צו דער חופה, איז געשטאַנען ביים פענצטער און האָט אויס-געקוקט אויף די פורן מיט די מחותנים.

חוץ דעם גרימפלען פון די קלעזמאַרים האָט מען אין שטוב דערהערט נאָך אַ קלאַנג. דאָס איז געווען דער טיק-טאַק פון דעם וואַנט-זייגער. טיק-טאַק, טיק-טאַק. אַלע האָבן איצט ניט ווילנדיק געקוקט אויפן וואַנט-זייגער, פונקט ווי דאָרט זאָל זיך אַרומוויגן חנה-ביילעס מול, הין און צוריק, הין און צוריק.

בערל דער קלעזמער, אַ דאַרער און אַ נידעריקער, האָט אָנגעשפּאַרט זיין פידל אָן דער וואַנט, און פונקט ווי ער זאָל זיין אַ קורצזיכטיקער, איז ער צוגעגאַנגען גאָר נאָענט אַ קוק טאָן אויפן זייגער. אַרקע דער מעלער האָט זיך אומגעדרייט פון פענצטער און האָט דעם קלעזמער דורכגעגאַדלט מיט אַ בליק. בערל דער קלעזמער האָט אַ נעם געטאָן זיין פידל און האָט זיך האַסטיק גענומען גרימפלען. דער זייגער איז געוואָרן זעקס.

ווי אַ בליץ האָט זיך צעטראָגן אַ קלאַנג איבער דער שטאַט, אַז חנה-ביילע איז שוין אָנגעטאָן אין דעם סלאַנימער חופה-קלייד און דער חתן איז נאָך ניטאָ. צו די אַכט הונדערט רובל נדן פעלן הונדערט דרייסיק רובל און דער חתן וויל ניט גיין צו דער חופה. ער און די מחותנים האָבן אויסגעמיטן גרינבערגס הויז, וואו זיי האָבן באַדאַרפט איינשטיין, זיינען פאַרפאַרן צו מירטשיקן אין קרעטשמע און מען וואָרט...

יידן, גוטע פריינט פון אַרקע דעם מעלער, האָבן אָנגעהויבן פאַרמאַכן די קראַמען, גיין זיך דערוויסן, וואָס עס הערט זיך.

קינדער האָבן זיך אַרויפגעכאַפט אויפן גאַניק, זיך געשטעלט אויף דער באַנק און אַ קוק געטאָן דורכן פענצטער, ווי עס זעט אויס די כלה.

זיי האָבן צעטראָגן די באַשטעטיקונג :

— זי זיצט טאַקע אין חופה-קלייד און וואָרט.

חנה-ביילע איז געזעסן און האָט געטראַכט ווי דער חתן אירער איז מיט איר געאַנגען שפאַצירן הינטערן קלויסטער-סאַד. ער האָט זי אַרומ-גענומען און האָט זי געקושט. ער האָט זי פעסט געהאַלטן אונטערן אַרעם און האָט זי איינגעשמועסט מיט זיסע רייד :

— דו מיינסט איך וואָלט פון דיר געוואָלט נדן ? מער ניט, איך וויל בויען אַן אייגענע בראַנפן-ברויעריי, פאַר אונדז ביידן. מער פאַר דיר ווי פאַר מיר וויל איך דאָס. — און ער האָט געגלעט די שוואַרצע ברעמען איבער אירע אויגן.

אַז חנה-ביילע איז געקומען אַהיים פון יענעם שפאַציר, איז זי צוגע-גאַנגען צום שפיגל און האָט געקוקט אויף אירע ברעמען, וואָס איר חתן האָט מיט אַזאַ ליבשאַפט געגלעט. ווי צוויי שוואַרצע דינינקע כישוף-שנירלעך האָבן זיי פריידיק געצוקט איבער איר שמייכלענדיקע אויגן.

חנה-ביילען האָט ניט געאַרט, וואָס די קינדער קוקן אַרײַן אין פענצטער. זי האָט געזשאַלעוועט יענעם שפּאַציר הינטערן קלויסטער סאָד, וואָס איז בײַ איר איצט צערונען געוואָרן צוליב די הונדערט דרייסיק רובל.

די פּײערלעכקייט פון דעם שטול אויף וועלכן זי איז געזעסן און די ווייסקייט פון דעם חופּה-קלייד זײנען וואַכעדיק געוואָרן. די קלעזמאַרים האָבן געקראָגן אַ פּלעשל בראַנפן און האָבן געזופּט אײנע נאָך די אַנדערע פון פּלאַש, ווי אין אַ שענק, און נישט ווי אויף אַ חתונה. חנה-ביילע האָט פאַרמאַכט די אויגן זי זאָל דאָס אַלץ ניט זען.

אַרקע דער מעלער און זײַן ווייב זײנען געשטאַנען אין אַ ווינקל אין זײער שלאָף-צימער און פאַרשעמטע געקוקט אײנע אויף די אַנדערע.

— וואו נעמט מען אין אין רגע הונדעט דרייסיק רובל? אַ צענערל קען מען קריגן, אַ פינג און צוואַנציקער — אפשר, אָבער זאָ פאַרמעגן?! אַרקע איז געווען געל-בלאַס. די קנייטשן אויף זײַן שטערן זײנען געוואָרן שווערע, אײנגעגעסענע, און דאָס פנים האָט אויסגעזען, ווי אַ פאַרלעגן שטיקל קרויט.

בײַ זײַן ווייב, בײַ אסתרן, האָט געציטערט די הויט אויפן האַלדז און עס זײנען געשפרונגען די אַדערן.

בײַ בײדן זײנען געווען די מײלער אָפן, ווי זײ זאָלן בעטן אײנע די אַנדערע:

— זאָג עפּעס, גיב אַן עצה.

אינמיטן דערינען האָט אסתר אָנגעהויבן אויסטאָן אירע צירונג — דעם גאַלדענעם זײגערל, די אויערינגלעך, די פּערל, די פינגערלעך.

— איך ווייס וואָס צו טאָן, איך ווייס וואָס צו טאָן! — האָט זי גערעדט ווי זי זאָל זיך קלייבן שפּרינגען אין פּײער אויף ראַטעווען איר קינד — איך וועל אַרײַן צו וועלוול דעם פּראָצענטניק און איך וועל אים פּאַלן צו די פּיס...

זי האָט נאָך ניט באַוויזן אַרויסצורײדן די ווערטער ווי די טיר פון צימער האָט זיך אָן עפּן געטאָן, און עס איז אַרײַן צירל די נגידיטע.

— מזל טוב! — האָט זי אַ זאָג געטאָן — איך האָב געשיקט מיין דוד-מלך ברענגען דעם באַד-יונג צו דער חופּה! אַרקע דער מעלער איז נאָך בײַ מיר אַ בטוח אויף הונדערט דרייסיק רובל. אַ סוף!

אַרקע דער מעלער און זײַן ווייב האָבן פון אומגעריכטן גליק אויף אַ ווײלע פאַרלאָרן דאָס לשון. אסתר האָט געמאַכט מיט די ליפּן און ניט געקענט אַרויסרײדן קײן וואָרט. אַרקע האָט אָנגעכאַפּט צירל די נגידיטע בײַ דער האַנט און האָט אַרויסגערעדט: גאָט... גאָט זאָל אײך... — אַ טרער האָט זיך בײַ אים געשטעלט אין די אויגן און זײַן קול איז פאַרשטיקט געוואָרן — דערנאָך האָט ער מיט אַ הייזעריקער שטימע אַרויפגעבראַכט עטלעכע ווערטער: — איר האָט מיך אַרויסגעצויגן פון אַ לײבן-גרוב...

צירל די נגידיטע, אַזוי האָט מען זי גערופּן אין שטאַט, האָט גע-וואוינט מיט איר מאָן דוד-מלך און מיט איר דינסט מלכהלע אין אַ גרויסן



הויז פון זעקס צימערן, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט מיט אַ קאַרשן־סאַד. אין שטאָט האָט זי זיך מיט קיינעם ניט געפריינדלט און אין ערגעץ ניט געגאַנגען. גאַנצענע טעג איז צירל די נגידיטע געזעסן ביים פענצטער און האָט געקוקט אויף דער גאַס, אָבער לעבן איר פענצטער זיינען דורכגע־גאַנגען אַלע שכנים, אַפילו ווייטע, נעמען וואָסער פון איר ברונעם. די ווירטשאַפּט אין הויז האָט געפירט מלכהלע נאָר אויפן ברונעם האָט אַכטונג געגעבן צירל אַליין. פון צייט צו צייט האָט זי גענומען אַ בעזעם און האָט אַרומגעקערט אַרום ברונעם. דאָס איז געווען איר אַרבעט.

איר מאַן, דוד־מלך, האָט געטראָגן אַ היטל מיט אַ דאַשעק, און איז געווען דער איינציקער אין שטאָט, וואָס איז געפאַרן אויף אַ וועלאָסיפעד און דערפאַר וואָס ער איז געפאַרן אויף אַ וועלאָסיפעד, האָט מען אים ניט גערופן ר' דוד־מלך, נאָר פּאַניע דוד־מלך. ער איז געווען אויסגעמישט מיט אַלעמען אין שטאָט. נישט קיין נפקא מינה, מענער, פרויען אָדער אַפילו קינדער. פּאַרנדיק אויפן וועלאָסיפעד האָט ער זיך אַלע ווילע אָפגעשטעלט און געכאַפּט אַ שמועס מיט דעם, מיט יענעם, וועגן אַלע ענינים פון שטאָט. צירל די נגידיטע און דוד־מלך זיינען געווען רייד. זיי זיינען געווען שותפים אין פאַרשיידענע געשעפטן אין אַנדערע שטעט, און ביי זיי אין הויז איז געשטאַנען אַן „אייזערנע קאַסע“ אַנטקעגן גנבים און אַנטקעגן אַ פייער. קליינע נדבות האָט געגעבן דוד־מלך, נאָר נאָך אַ גרעסערער נדבה האָט מען געמוזט אַנקומען צו צירל דער נגידיטע דורך איר מאַן דוד־מלך.

— פּאַני דוד־מלך, רעדט זיך דורך מיט צירלען זי זאָל געבן עפעס געלט פאַר דער גמילת־חסדים קאַסע. די קאַסע איז זייער פאַראַרעמט. דוד־מלך האָט זיך ניט געפילט באַליידיקט, וואָס צירל איז די גאַנצע באַלעבאַסטע, און ער ניט. פאַרקערט, ער האָט זיך געוויצלט וועגן דעם, און אַליין אויך גערופן זיין ווייב „צירל די נגידיטע“.

— פאַר דער גמילת־חסדים קאַסע מוז מען שוין טאַקע אַנקומען צו צירל דער נגידיטע.

דינסטיק, אין דעם טאָג פון חנה־ביילעס חתונה, פאַרנאַכט, ווען די שטאָט איז געגאַנגען אויף רעדער, האָבן זיך עטלעכע שכנים אָפגעשטעלט מיט די עמערס לעבן צירל דער נגידיטעס פענצטער און געזאַגט: — איר האָט שוין געהערט וואָס עס טוט זיך ביי אַרקע דעם מעלער מיט

דער חתונה?

אייך פרוי האָט אַ זאָג געטאַן: — די כלה האָט שוין געוואָלט אויסטאַן דאָס חופה־קלייד, האָבן זי די חברטעס ניט געלאָזט.

ביי צירלען האָט אַ ציטער געטאַן אַ ברעם, ווי עס זאָל איר אַריינפאַלן שטייב אין די אויגן. זי האָט צוגערופן איר מאַן און האָט אים געזאַגט: „דוד־מלך, פאַר זיך דורך צו מירטשיקן אין קרעטשמע און שמיים זיי אָפ מיט די הונדערט דרייסיק רובל“. זי האָט אים דערלאָנגט דאָס געלט, און אַליין איז זי אַוועק אָפגעבן מול טוב אַרקע דעם מעלער און אסתורן.

ווען חנה־ביילע איז געגאנגען צו דער חופה, האָבן ביי איר געציטערט די קני. זי האָט ניט געהערט דאָס שפּילן פון די קלעזמאַרים, נאָר אונטער דער חופה האָט דער חתן אויף איר אַ קוק געטאָן פונקט ווי דעמאָלט הינטערן קלויסטער־סאָד. זיין בליק האָט ווי געזאָגט צו איר: „נישט צוליב זיך האָב איך עס געטאָן, צוליב אונדז ביידן, מער צוליב דיר, ווי צוליב מיר.“ און זי האָט אים געגלויבט. איר חופה־קלייד מיט די וויסע און ראָזע סטענגעס האָט ווידער אויפגעלויכטן פייערלעך און פריידיק.

## א פוטערנער מאנטל

צוויי שעה נאכאנאנד איז ציליע בעלקין געשטאנען אנטקעגן שפיגל און געקליבן א קלייד אויף צו גיין צום יערלעכן באל פון די פאָריטשער לאַנדסלייט. כאָטש פאָריטשע איז געווען אַ שטעטלע גרויס ווי אַ האַלבע שאַלעכץ פון אַן איי, זיינען דאָ אין ניו יאָרק די פאָריטשער לאַנדס־פרויען געווען גרויסע פּוצערקעס, און אויפן באל פון די פאָריטשער האָבן געמעגט קומען די שענסטע „מאָדעלס“ זיך לערנען נייע מאָדעס.

דער זאַל, וואו דער באַל איז פאָרגעקומען, איז געווען באַפּוצט מיט בלויע, גרינע און ראָזע לעמפלעך, און דאָס ליכט איז געווען שאַטנדיק, פאָרביק און סודותדיק.

דזשעק מאַנדעל, וואָס אין פאָריטשע האָט ער געהייסן יאַנקל מאַנדל־בוים — דעם חונס אַן אייניקל, — איז געשטאנען ביים אַריינגאַנג פון זאַל און האָט אויפגענומען די לאַנדסלייט.

פון פאָריטשער חדר, וואו ער האָט קינדווייז געלערנט, האָט ער נאָך געדענקט עטלעכע פּסוקים אין ביי אַ צוואַמענטרעף מיט לאַנדסלייט האָט ער זיי גענוצט און פאַרטייטשט. די פאָריטשער האָבן אים געהאַלטן פאַר אַ למדן און האָבן שטאַלצירט מיט אים, כאָטש מען האָט געמורמלט, אַז דזשעק איז קאַרג אויפן דאָלער, און אַז ער האָט זיך געגט מיט דער פּרוי, ווייל אַ ווייב קאָסט טייער...

אַז ציליע איז אַריינגעקומען אין זאַל אין אַ בלוי סאַמעטן קלייד מיט אַ רויז אין די ברוינע האָר, איז זי דזשעקן געפעלן געוואָרן. ער האָט זי אַנגענומען ביי ביידע הענט און צוגעפירט צו אַ טישל:  
— איר וועט זיצן לעבן מיר — האָט ער איר געזאָגט — און אַנגעוויזן אַ פּלאַץ.

אויפן באַל האָט ציליע גוט פאַרבראַכט. דזשעק האָט איר צוגעטראָגן ליקער און האָט געטאַנצט מיט איר. אינמיטן טאַנצן האָט ער זי אַ פרעג געטאָן:

— וויפּיל האָט איר באַצאַלט פאַר אייער קלייד ?  
ציליע האָט זיך פאַרוואונדערט אויף זיין פּראַגע, אָבער זי האָט עס אַנגענומען פאַר אַ וויץ און האָט אים געענטפּערט:  
— ווער צאַלט פאַר קליידער ? מען קריגט זיי אומזיסט.  
די פאָריטשער לאַנדסלייט האָבן געזען ציליען מיט דזשעקן טאַנצן און האָבן זיך איבערגעוואָרפן מיט ווערטלעך: „אַ גלייכע פאַר ! אפשר וועלן מיר נאָך האָבן נחת פון זיי“.

ציליע האָט געוואוינט אין אַ גרויסן אַפאַרטמענט־הויז אין מאַנהעטן און דאָס הויז האָט גערוישט ווי אַ ביגשטאַק. פּרויען מיט קינדער־וועגעלעך זיינען געשטאַנען אויפן טראָטוואַר, געכאַפט זון און לופּט און געניזשעט פּערל פון אַלערליי רכילותן און מעשות וואָס עס קומט פאַר ביי די שכנים. אויף

די שטיגן האָבן זיך אַרומגעדרייט קינדער, געלעקט לאַליפּאַפּט, געלאַכט און געפילדערט. און אַפילו דער וועכטער פון דעם הויז, מיסטער קארטשיק, האָט זיך שטענדיק באַוועגט איבער די שטאַקן, געקערט די טרעפּ, געשלעפט ראַמען פון פענצטער, פאַריכט טירן און געשאַבן ברעטער. ער האָט אויס־געזען ווי אַ פאַרהאַרעוועטע נשמה וואָס באַלעבט דאָס שטיינערנע הויז פון דאָך ביז טיף אין קעלער אַריין.

נאָר איין רואיק ווינקל איז געווען אין דעם הויז — דער צימער, וואו עס האָט געוואוינט ציליע בעלקין. צוליב די געבלימטע פאַרהאַנגען און די צוויי שטענדיק פריש־באַגאַסענע וואַזאַנעס אויפן פענצטער האָט זיך געדאַכט, אַז דאָ איז אַ גאַרטן.

ביי ציליען אין שאַפּע זיינען געשטאַנען די זומערדיקע און ווינטערדיקע שטעק־שיך שטענדיק אויפן זעלבן אָרט; עס איז געהאַנגען דער זומערדיקער און ווינטערדיקער קאַלאַט, יעדער אויף זיין הענגער, און די בלוקעס, מיט די קליידלעך, מיט די קאַסטיומען — אויפן איזערנעם הענגער־שטאַנג, שטייף און ריין און אין אַרדענונג, ווי זעלנער אויף אַ פאַראַד.

אַ ציליע איז געקומען פון שאַפּ, וואו זי איז געווען אַ גוט־באַצאָלטע דייזינערין פון קראָוואַטן, שוין צער אין דער זעלבער פאַבריק, האָט זי זיך געזעצט אויפן ווייכן שטול וואָס איז געשטאַנען אינמיטן צימער און האָט געלייענט די צייטונג. אַז זי איז געקומען צו איבעראַשנדיקע נייעס, האָט זי גערופן די מיסיס שאַפּיראַ, ביי וועלכער זי האָט געוואוינט שוין זיבן יאָר.

— מיסיס שאַפּיראַ! איר הערט? זיי האָבן שוין צוגעטראַכט אַן אויטאָ־מאַביל, וואָס וועט קענען פליען ווי אַן עראַפּלאַן און שווימען ווי אַ מאַטאַר־שיפּל! איר הערט עפעס?

— מיסיס שאַפּיראַ ענטפערט איר פעסימיסטיש:

— אַלץ קענען זיי צוטראַכטן, נאָר ניט אַז אַ מענטש זאָל זיך ניט מאַטערן. דער זייגער וואָס שטייט ביי ציליען אויפן טישל איז פינקטלעך ביז גאַר. ער לויפט ניט און שפעטיקט זיך ניט קיינמאַל — ער וואַלט געקענט זיין דער בעסטער שטאַט־זייגער. זיין טיק־טאַק איז געלאַסענער ווי ביי אַלע זייגערס אויף דער וועלט. ער מעסט די צייט, און באַשטעטיקט, אַז זי גייט. און מער גאַרניט.

די שכנות פון הויז שמועסן וועגן ציליען און וואונדערן זיך: „אַזאַ מיידל, אַ פאַרדינערקע, אַנגעטאַן ווי אַ גרעפּין, און מיט אַלע מעלות — פאַרוואָס האָט זי ניט חתונה? אַ יעדער שלאַק און אַ יעדער גאַרנישט קריגט אַ מאָן, און זי איז שוין אַודאי אין די דרייסיקער. ווי לאַנג וואַרט מען?“ אין אַ וואָך אַרום נאָכן באַל האָט זיך צו ציליען אַריינגעכאַפט דזשעק מאַנדעל, גראַד ווען ציליע האָט דערציילט דער מיסיס שאַפּיראַ אַן איבער־ראַשנדיקע ניס פון דער צייטונג:

— אַט, ער איז פאַרבייגעאַנגען, איז ער אַריין.

ביי ציליען האָט זיך צערויטלט דאָס פנים פון מאַנדעלס אומגעריכטן וויזיט, און די מיסיס שאַפּיראַ האָט דערלאַנגט קאַפּע און קיכלעך.

א רואיקייט פון א היים האָט אַרומגענומען דזשעקן. זי וואָזאָנעס אויף די פענצטער, דער וויכער שטול, די בלאַנקענדיקע סערוועטקעס אויף די ווינקל־טישלעך, ציליעס אַטלעסענער כאַלאַט אין אַ טיפן וויין־קאַליר — אַלץ איז וואַרעם, פרויאיש, היימיש.

דזשעק איז געזעסן אין וויכין שטול, וואָס איז געשטאַנען אינמיטן צימער — און ער האָט פּלוצלינג אַ פּרעג געטאַן:  
— וויפיל האָט איר באַצאַלט פאַר דעם שטול?

מיסיס שאַפּיראַ, ווי זי וואָלט געוואָרט אויף דער געלעגנהייט, האָט דערציילט מיט אַפּעטיט, אַז דעם שטול האָט זי באַשטעלט אין ברוקלין ביי אַ טעריק, — און דער טעריק איז אַ טעריק ווי אַלע טעריקן, נאָר שטולן האָט ער געקענט מאַכן, וואָס קיין טעריק אויף דער וועלט האָט אַזוינס ניט געקענט. ווען דזשעק איז אַוועקגעגאַנגען האָט מיסיס שאַפּיראַ מיט דער גאַנצער האַרציגקייט פון אַ יידישער פרוי געזאָגט צו ציליען:

— גאַנץ פיין וואָס ער האָט געפּרעגט וועגן דעם שטול. ווען דו זאָלסט אים ניט געפּעלן, וואָלט אים ניט געלעגן צו פּרעגן זיך וועגן דיין שטול. ציליע איז איר געווען דאַנקבאַר און האָט געשמייכלט, נאָר ווען זי האָט זיך געלייגט שלאָפן און די לאַמטערנע פון גאַס האָט אין דער טונקלקייט פון צימער געוואָרפן אַ שיינן אויפן טעריקשן שטול, האָט ציליע געטראַכט, אַז פאַר די זיבן יאָר וואָס זי וואוינט דאָ אין צימער איז שוין אויף דעם שטול געזעסן מאַרווין און בוירני, און מיט ביידן איז זי זיך צעגאַנגען נאָך איידער עס איז צו עפּעס געקומען...

די שכנות פון הויז האָבן עטלעכע מאָל געזען דזשעקן אַריינקומען צו ציליען, און זיי האָבן געשמועסט, אַז „דאָס איז דאָס“. מיטן גאַנצן האַרצן האָבן זיי געוואָלט, אַז ציליע זאָל אַרויפגיין אויף דעם וועג, וואו עס גייט דער גאַנצער פרויען־געשלעכט — זי זאָל זיין אַ מיסיס מאַנדעל, פּונקט ווי דאָס וואָלט געווען נויטיק פאַר דער פּאַלקאַמענער האַרמאַניע פון דעם גאַנצן אַפּאַרטמענט־הויז. אפילו דער וועכטער האָט אַיינמאָל געטראַפן ציליען אויף די שטיגן און האָט געזאָגט צו איר: „אַ פיינער יונגערמאַן, דער וואָס קומט אַריין צו אייך, זייער אַ ליבער דזשענטלמאַן“.

אפשר מער ווי ציליע אַליין איז דער גאַנצער אַרום געווען אַנגעלאָדן מיט אַ פאַרלאַנג, זי זאָל חתונה האָבן.

און זומער, ווען ציליע האָט געהאַט איר וואַקאַציע פון שאַפּ, איז זי געזעסן מיט דזשעקן, און זיי האָבן געמאַכט אַ חשבון, וויפיל ער פאַרמאַגט און וויפיל זי פאַרמאַגט, און וואָס פאַר אַן אַפּאַרטמענט זיי זאָלן נעמען.

— צילקעלע, — האָט ער איר געזאָגט, — ביסט מיין אוצר, — און ער האָט זי פּעסט אַרומגענומען.

און ציליע האָט זיך געפּרייט, וואָס ער פאַרקנידישט איר נאַמען און רופט זי „צילקעלע“.

די חתונה איז געווען אַ פּריילעכע, אַלע פאַריטשער לאַנדסלייט האָבן געטאַנצט.

מיט א דריי וואָכן שפעטער האָט ציליע איינגעלאָדן עטלעכע פריינט צו זיך אין דער נייער דירה אויף אַן אַוונט-ברויט. זי און דזשעק זיינען געשטאַנען ביי דער טיר און אויפגענומען די געסט, צוגענומען זייערע מאַנטלעך, היט און היטעלעך.

דער טיש איז געווען געדעקט מיט דער פינקטלעכקייט און שיינקייט, ווי ציליע האָט עס געקענט מאַכן, מיט בלומען, און די סאַלאַטקעס אויף די טעלער גאַרנירט מיט גרינס. דער טיש האָט אויסגעזען ווי אַ געמעל.

מען האָט ציליען געלויבט פאַר איר ווירטשאַפט, גראַטולירט און גע-וואונטשן מיט דער ברייטהאַרציקייט צו וועלכער מענטשן קומען ביי ווי-שעוואַניעס. ציליע און דזשעק זיינען געווען גליקלעך.

ווען די געסט זיינען אַוועק איז ציליע געווען פריידיק שיכור פון אַ נייעם געפיל פון אַן אייגענער היים מיט אַן אייגענער ווירטשאַפט. אַט האָט זי אויף גאַטס גרויסער וועלט סוף כל סוף אַריינגעקלאַפט אַן איי-גענעם שטעקל, און זי האָלט זיך אַן אַן אים אין דעם געשווינדטן געדריי פון לעבן. זי האָט אַ גלעט געטאַן דזשעקן איבער ביידע גלאַט-געגאַלטע באַקן און האָט צו אים אַ שמייכל געטאַן. זי איז אַוועק אַראָפּגעמען פון טיש און וואַשן די כלים. מיט ליבשאַפט האָט זי געהאַלטן אין האַנט יעדן לעפל און מעסער, ווי זיי וואַלטן געווען שותפים אין איר פרייד.

דזשעק האָט זיך געדרייט איבערן צימער און זיינע שיד האַבן גע-קריפעט. ציליען איז געווען אנגענעם — אַט זיינען געווען געסט ביי איר אין הויז, זי וואַשט דאָס געפעס, דער מאַן דרייט זיך אַרום, עס וועבט זיך אַ לעבן אַרום איר, אַ משפּחה-לעבן. אינמיטן דערינען האָט זי דזשעק אַ רוף-געטאַן :

— ציליקע, וויפיל האַסטו באַצאַלט פאַר דער גאַנדז ?

— פאַר וועלכער גאַנדז ? — האָט זיך ציליע ניט געכאַפט וועגן וואָס ער פרעגט זי.

דזשעק האָט אַ ווייז-געטאַן מיט דער האַנט צום טיש, וואו עס זיינען נאָך געווען רעשטלעך פון מאַלצייט. ציליע האָט אַ צי-געטאַן מיט די אַקסלען :

— ווייס איך וואָס... אַ מאַן מישט זיך ניט אין די גענדזענע געשעפטן.

— מען דאַרף וויסן אַ חשובן... — האָט ער אַ מורמל געטאַן.

ציליע האָט אים ניט געענטפערט, און עס האָט איר כמעט הנאה געטאַן, וואָס ביי איר מיט דזשעקן איז געווען אַן איבעררייד, אַט פונקט ווי עס דאַרף זיין אין אַ משפּחה.

דזשעק איז געווען פאַרנומען אין זיין לאַנטשרום בייטאַג, און אין די אַוונטן אינדערהיים האָט ער געציילט דאָס איינקאַסירטע געלט. געציילט איין מאַל און נאָך אַ מאַל אין אַ דריטן מאַל. עס איז ביי אים געווען הימל און ערד און געלט-ציילן.

פריינט האַבן אַפּגערופן מען זאַל זיך באַגעגענען, האָט דזשעק זיך אַפּגעפאַכעט מיט ביידע הענט :

— צילקע, זאָג זיי אַז מיר זיינען פאַרנומען.

אַז די „קאַסע“ איז געווען אַ געראַטענע, איז דזשעק געווען גוט אויפֿ-  
געלייגט און ער האָט געזאָגט צו ציליען :

— צילקע, צייל מיר איבער דעם קאַנווערט נאָך אַ מאָל. מיר דאַכט  
זיך, אַז איך האָב געמאַכט אַ טעות.

מיט אַ באַזונדערן פאַרגעניגן האָט דזשעק געציילט דאָס געלט אין די  
פרייטיקס, ווען ציליע האָט געבראַכט פון שאַפּ איר פאַרדינסט פאַר דער  
וואַך אַרבעט. ער האָט דעמאָלט געציילט פריער זיין געלט און דערנאָך  
אירס, און האָט ציליען געגעבן אַן „עקסטראַ קוש“. ציליען האָט דער „פּעיי-  
דעי קוש“ שאַקירט, און זי האָט עס גערופן איידל — „דער ערבֿ-שבתֿדיקער  
קוש“.

ביים יונגן פאַרל האָט זיך איינגעשטעלט אַ טעגלעכער לעבנס־גאַנג.  
בייטאָג האָט מען געאַרבעט, און אין אַוונט האָט דזשעק געמאַכט די חשבונות  
און געציילט דאָס געלט : איין און צוואַנציק, צוויי און צוואַנציק, דריי און  
צוואַנציק... און ציליע האָט געלייענט די צייטונג. אַ פאַר מאָל האָט זי  
געוואָלט דערציילן דזשעקן די איבעראַשנדיקע ניס, נאָר ער האָט זי  
אַפּגעשלאָגן :

— וואָס גייט עס מיך אַן? זאָלן זיי אויסטראַכטן וואָס זיי ווילן ; מיינע  
געשעפטן פירן זיי ניט, — און ער האָט פאַרגעזעצט רעגלמעסיק „פיר און  
צוואַנציק, פינף און צוואַנציק, זעקס און צוואַנציק...“

דער זייגער, וואָס ציליע האָט מיטגעבראַכט פון דער פריערדיקער דירה,  
האָט מיטגעקלאַפּט „טיק־טאַק, טיק־טאַק“. ביידע, אי דזשעק, אי דער זייגער,  
זיינען געווען זייער ערנסט, און עס איז געווען אוממעגלעך זיי איבערצורייסן.

עס האָט זיך דערנענטערט די צייט פון דעם יערלעכן באַל פון די  
פאַריטשער לאַנדסלייט. די פאַריטשער לאַנדס־פרויען האָבן גערופן איינע  
די אַנדערע אויפן טעלעפּאָן און זיך באַראַטן וועגן זייערע גאַרדעראַבעס צום  
באַל. ציליע האָט זיך באַשטעלט אַ פוטערנעם מאַנטל און זי האָט געזאָגט  
צו דזשעקן : „דו וועסט זען, ווי שיין דאָס וועט זיין! איך וועל איבערראַשן  
אונדזערע לאַנדסלייט“.

דזשעק האָט געשוויגן. ביי ביידע זייטן מויל זיינען ביי אים אויפגעלאָפן  
בערגעלעך, און די ליפן האָבן אויסגעזען ברייט־צעוואַקסן.

ציליע האָט מער וועגן דעם מאַנטל ניט דערמאַנט און דזשעק איז  
עטלעכע טעג אַרומגעגאַנגען מיט אַ פאַרוואַלקנט פנים. צוליב דעם מאַנטל  
איז אין דער דירה ביים יונגן פאַר־פאַלק געהאַנגען אַן אַנגעצויגענע שטימונג  
פון ערב אַ קריגער. און איינמאָל פאַרן אַוונטברויט האָט דזשעק אַ זאָג  
געטאָן :

— איך האָב גערופן צו דיין פאַריער... ער זאָל דערווייל ניט מאַכן  
דעם מאַנטל... עס איז צופיל געלט פאַר אַ מאָל... צופיל פאַר אַ מאָל...

פון גרויס איבעראשונג האָט ציליע ניט געפונען קיין ווערטער וואָס אים צו ענטפערן.

דזשעקס אויגן זיינען געווען ערנסט, אָן אַ טראָפּן ווייכקייט, און דאָס מויל איז געווען אָנגעדראָלן פון אָנשטרענגונג.

זיי האָבן געגעסן דעם אָוונטברויט שטיל, און געקייט פּאַמעלעך, ווי מען זאָל זיך היטן פון איינשלינגען אַ ביין. און כאָטש זיי האָבן גאַרניט געזאָגט איינע צו די אַנדערע, איז די קריגעריי געוואָרן טיפּער, שווערער און פאַרדראָסיקער.

נאָכן עסן איז ציליע צוגעגאַנגען צום טעלעפּאָן און האָט גערופּן איר פּאַריער:

— עס איז געווען אַ מיספּאַרשטענדעניש — האָט זי אים געזאָגט, —  
עס בלייבט אַלץ ווי איך האָב מיט אייך אָפּגערעדט.

דזשעק איז צוגעלאָפּן צו איר:

— איך וואָרן דיך... איך וואָרן דיך... — האָט ער צו איר געזאָגט, און געוואַלט אַרויסנעמען דאָס טרייבל פון איר האַנט.

זי האָט זיך רואיק אומגעדרייט צו אים מיט דער פלייצע, אָפּגעגאַנגען אַ טראָט און האָט געענדיקט דעם געשפּרעך: — יע... אַלץ ווי מיר האָבן אָפּגערעדט... באַי-באי — האָט ציליע פאַרענדיקט רואיק, ווי ביי איר וואַלט גאַרניט געשען.

— איז וועגן וואָס וואָרנסטו מיך? — האָט ציליע איצט איבערגעפרעגט דזשעקן און האָט אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין.

ער האָט געזוכט ווערטער אויף צו באַליידיקן זי. ער האָט אַ שפּאַן געטאַן איבערן צימער און האָט געזאָגט: „אָט דאָס איז, אָן מען האָט חתונה מיט אַן אַלטער מויד... אינמיטן דערינען אַ מאַנטל!“...

אַ געוואַלדיקער טרויער האָט פאַרגאַסן ציליען און האָט ביי איר אָפּ-געווישט דעם כּעס. זי האָט געענטפּערט דזשעקן שטיל, אינגאַנצן אָן געבייזער:

— נו, דאָס קען איך גאַרניט העלפּן... יינגער ווערן קען איך ניט. אַ האַרטער קנויל האָט זיך ביי איר געשטעלט אין האַלדז, נאָר זי האָט ניט געוואַלט וויינען פאַר דזשעקן, אַזוי פרעמד איז ער איר געווען. זי האָט זיך אָנגעטאַן און איז אַרויס פון הויז.

\* \* \*

ציליע איז זיך צעגאַנגען מיט דזשעקן אָן שנאה. זי האָט זיך געפילט ווי אַ מענטש, וואָס איז אַריינגעפאַלן אין אַ גרוב, איז אַרויסגעקראַכן און באַמיט זיך מער ניט גיין מיט יענעם וועג.

פון איר נייער דירה האָט זי מיטגענומען בלוז דעם זייגער, און האָט אים צוריק אוועקגעשטעלט אויף זיין אָרט. אין איר צימער ביי מיסיס שאַפּיראַ, וואו זי האָט זיך ווידער באַזעצט.



## ד י ש נ ו ר

טייבל, יאָסל דעם קאָטלערס טאָכטער, איז אין איין יאָר אַ וואַקס-געטאָן און איז געוואָרן אַ הויך, שיין מיידל. עפעס ווי פון העלער הויט איז זי געוואָרן אַ דערוואַקסענע. מיט אַ גלייכן שרונט אין די טונקל-בלאָנדע האָר און אַ שטילן שמייכל אַרום איר קליינעם מויל, האָט זי אויסגעזען ווי אַ געהויבענער גאַסט ביי איר טאַטן, יאָסל דעם קאָטלער, אויפן ניי-דעריקן גאַניק.

פון דער אָפּענער טיר פון דער קאָטלעריי מיט די פאַרסאַזשעטע ווענט האָט זיך געטראָגן אַ קלינגעניש פון האַמער און אַ געבראַזג פון פאַנען, וואָס האָט פאַרהילכט אַ שטיק גאַס, ווי יאָסל דער קאָטלער זאָל וועלן קאָנן קורירן מיטן שטאַטישן קלויסטער, להבדיל. אָבער דאָס האָט גאַרניט גע-שטערט, אַז ישראל'יק פּאַמעראַניק, ר' שעהיה דעם ציגעלניקס זון, זאָל אָפּט אַריינקומען צו טייבלען און אָפּזיצן מיט איר שעהען-לאָנג. מען האָט זיי שוין געזען שפּאַצירן בייךן אויפן שאַסיי. און מען האָט אָנגעהויבן ריידן, אַז טייבל האָט מזל, אויב זי וועט ווערן ר' שעהיה דעם ציגעלניקס שנור.

מען האָט באַלד אויסגערעכנט, וואָס פאַר אַ ירושה עס וואָרט אויף איר איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר — די ציגעלניק, וואָס איז אַ „גאַל-דענער פינגערל“ און איז ווערט אַ שיינע פאַר טויזנט רובל; דער צוויי-שטאַקיקער מויער, וואָס אַזאַ איז דאָ איינער אין שטאַט; צוויי פאַרדונגענע קראַמען אין מאַרק, און וויפיל איז ווערט ר' שעהיהס יחוס?

ר' שעהיהס ווייב, עטל די ציגעלניטשקע, איז פון גרויס האַרצווייטיק, וואָס איר ישראל'יק גייט אַרום מיטן קאָטלערס טאָכטער, אַראָפּ פון פנים. אַז זי איז פאַרבייגעגאַנגען יאָסל דעם קאָטלערס שטוב, האָט זי ניט געקוקט אין יענער זייט, נאָר די קלינגערייען פון האַמער זייגען איר נאָכגעלאָפּן און געפאַלן אויפן האַרצן.

אין שטוב האָט זי געטענהט, אַז דער עיקר אַרט איר פאַר ר' יצחקל וויניצער, זייער מחותן, דער עלטערער טאָכטער ציפקעלעס שווער.

— מיך אַרט שוין ניט וואָס ישראל'יק קריכט אַריין אין יאָסל דעם קאָטלערס „שאַמפּאַכע“ (משפּחה), אָבער דאָס איז דאָך אַ פאַטש אין פנים אונדזער מחותן, ר' יצחקל וויניצער. מיר שלעפּן דאָך אים אַריין אין דעם „יחוס“, און אַז גאָט וועט העלפּן ביי אַ שמחה, וועט ביי איין זייט טיש זיצן ר' יצחקל און פונקט אים אַנטקעגן יאָסל דער קאָטלער! אַ פאַר קליידער! און דאָ גיט זיך עטל די ציגעלניטשקע אַ כאַפּ מיט די הענט ביי ביידע

באַקן און גיט אַ זאָג אָפּ, ווי מען זאָגט, חלילה, אַז אַ מענטש גייט אויס: „היינט, אַז חיה-גיטל וויניצער, אַזאַ אַסאַבע, מיט זיבן בייטשלעך פערל אַרום האַלדז, וועט עס דאַרפן זאָגן אַ „גוט יום-טוב“, אַדער אַ „מזל טוב“ צו פּעשקע דעם קאָטלערס! אַ יידענע ביי דער ערד, קליין ווי אַ פעפרל! און דאָס גענגל אירס! אוי, אַ ווייטיק אין האַרצן און אַ בושה אין פנים! אַן אומגליק!

אז זי פלעגט קומען צו די „זיבן בייטשילעך פערל“ און דעם „ווייטיק אין האַרצן“ מיט דער „בושה אין פנים“ — פלעגט איר זון, ישראל, געבן א זעץ מיט דער טיר און אוועק פון שטוב.

ר' שעייה האָט געהערט און געשוויגן, געדאוונט אַביסל לענגער ווי געוויינלעך, געבענטשט נאָכן עסן מיט מער אימפעט, אָפגעטייטשט אַ פאַר ווערטער אויף יידיש — אַ מסור פאַרן ווייב, און מער גאַרניט. נאָר איינמאַל, ווען עס איז אים דערעסן צו הערן נאָכאַמאַל און נאָכאַמאַל וועגן ר' יצחקל וויניצערס יחוס און וועגן יאָסל קאָטלערס „שאַמפּאַכע“, האָט ער זיך אַ הויב־געטאָן פון אַרט און האָט געזאָגט צו זיין יידענע, נישט דערמאָנענדיק קיין נעמען:

— וואָס איז? קיין משומד איז ער ניט? דאווענען דאוונט ער? אָן ערלעכער ייד איז ער? וואָס איז? דו מיינסט, אָן די תורה האָט מען געגעבן נאָר פאַר יחסנים? מען האָט געגעבן פאַר אַלע יידן! — האָט ער אַרויסגע-לאָזן מיט אַ געשריי, — און לאָז מיך צורו!

זיין ווייב איז געשטאַנען און האָט זיך געשאַקלט, טאַקע פשוט ווי אַ נאַסע הון, וואָס טרייסלט אַראָפּ דאָס וואַסער פון די פעדערן.

נאָכדעם האָט עטל די ציגעלניטשקע אויפגעהערט ריידן וועגן דעם „אוימגליק“, נאָר אַז עס איז אויף איר אָנגעקומען דער כעס, איז זי אַרומ־געגאַנגען מיט אַ נאַסן טיכל פאַרבונדן דעם קאַפּ אַ גאַנצן טאַג.

אָן מען האָט דערציילט יאָסל דעם קאָטלער, אָן די ציגעלניטשקע גייט אַרום מיט אַ נאַסן האַנטעך און האָט קאַפּ־ווייטיק, ווייל זי וויל ניט זיין טייבלען פאַר אַ שנור, האָט ער געקלאַפּט מיטן האַמער און האָט געזאָגט:

— מיין דאָג! איך יאָג זיך ניט נאָך זיי! אויב מיין טייבלען איז באַשערט צו זיין אַ גבירטע, וועט עס זי ניט אויסמיידן.

פאַר קנאה צו טייבלען האָט מען זי אין שטאַט גערופן נאָך פאַר דער חתונה „ר' שעייהס שנור“.

טייבל האָט זיך גאַר ניט־וויסנדיק געמאַכט פון די אַלע ריידערייען. זי האָט געטראָגן עמערס וואַסער צום טאַטן אין דער קאָטלעריי, און האָט געהאַלפן דער מאַמען באַקען ברויט צום פאַרקויפן, ווי שטענדיק מיטן שטילן שמייכל אַרום דעם קליינעם מויל.

צו ר' שעייה אין שטוב איז טייבל קיינמאַל ניט אַריינגעקומען, ווי דער יחוס פון דעם הויז וואַלט געווען אַ פעסטונג, וואָס איז אוממעגלעך דורכ־צוברעכן. זי פלעגט אַמאַל שטיין אַ וויילע לעבן זייער גאַניק, ווען זי האָט געוואַרט אויף ישראל, און.

אין איינעם אַ פאַרנאַכט, ווען ר' שעייה איז געגאַנגען דאווענען מנהג, איז טייבל געשטאַנען לעבן זייער בריקל. זי האָט דערזען ר' שעייה, האָט זי געמאַכט אַ האַסטיקע באַוועגונג פון איין טראַט אויף צוריק, ווי זי זאָל דאַרפן ברייטער מאַכן פאַר אים די גאַס. אַ רויטקייט איז אָנגעלאָפן אין איר פנים. מיטן גלייכן שרונט אין די בלאַנדע האָר און אין געבלימלטן קליידל

האָט זי אויסגעזען כמעט קינדיש. זי האָט אַ קוק געטאָן אויף ר' שעיהן ווי אויף אַ ריכטער, וואָס מען וואָרט הערן פון אים זיין ערשטע פּראָגע. ר' שעיהן האָט דערפילט איר אַנגסט. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט, האָט אַ וויילע געשוויגן, דערנאָך האָט ער געזאָגט :

— נו... וואָס שטייטו? דו קענסט זיך דאָך זעצן אויף דער באַנק... צוויי בענק לידיקע אויפן גאַניק, נו...

טייבל האָט ניט געוואָגט אים נישט צו פּאָלגן. זי האָט זיך אַוועקגערירט פון איר אָרט, ווי עס זאָל איר זיין שווער זיך אָפּרייסן פון דער ערד. זי איז אַרויף אויף די פיר הויכע טרעפּ פון בריקל און האָט זיך געזעצט אויף אַ באַנק.

— אָט אַזוי, צו וואָס דאַרפסטו וואָרטן שטייענדיק? — האָט ער געזאָגט, און איז אַוועק.

פאַר טייבלען זיינען געווען אַזוי אומגערעכט זיינע מילדע, פשוטע ווערטער, אַז זי האָט פאַרגעסן, אַז זי וואָרט אויף ישראליקן. זי האָט נאָכ־געקוקט ר' שעיהן, זיין רואיקן גאַנג, און זי האָט געפילט אַ וואָרעם בלויען הימל איבער דער וועלט.

טייבלס מאַמע, פעשקע, אַ קליין־געוויקסיקע, מיט קליינע טיף־אַריינ־געזעצטע אויגן, האָט צוויי שידוכים אָפּגעלאָזט ביז זי האָט חתונה געהאַט מיט יאָסל דעם קאַטלער. צוליב אירע גרויסע דערפאַרונגען איז זי געווען קלוג, ווי אַן אַלטער תלמיד־חכם, און זי האָט גערעדט צו איר טאַכטער, ווען זיי האָבן צוזאַמען אַרויסגענומען די גרויסע לאַבנט ברויט פון אויוון: — מיר געפעלט ניט דאָס קריכן אין די גבירישע מזלות. אַ מול דאַרף מען האָבן אַן אייגענעם, דעם וואָס גאָט גיט. ביי די גבירים וועסטו שטענדיק זיין אַן אָנגעבעטענע.

און אין זייער אַ שיינער זומער־נאַכט, ווען ישראליק האָט באַגלייט טייבלען צו איר שטוב, האָט זיך אין דער טיר פון דער קאַטלעריי אַוועק־געשטעלט פעשקע. זי האָט אויסגעזען ווי אַ שאַטן, וואָס איז אַראָפּ פון די שוואַרצע פאַרסאָזשעטע ווענט. זי האָט גערעדט צו דער טאַכטער, ווי ישראליק זאָל ניט זיין דערביי:

— ווי לאַנג וועסטו זיך אַרומשלעפּן מיט אַ גבירישן זון? האָ, טייבל? אַ ווינטער, אַ זומער, וויפיל איז דער שיעור? איך האָב, גאָט צו דאַנקען, מיט וואָס חתונה צו מאַכן אַ טאַכטער, אַבער דעקן חרפות האָב איך ניט מיט וואָס. דו הערסט, טייבל?

טייבל האָט געוואַלט אייננעמען די מאַמע, געבעטן זי זאָל אַריין אין שטוב, נאָר פעשקע איז געשטאַנען ווי אַ צוגעוואקסענע צו דער שוועל און האָט גערעדט:

— אַ מיידל, וואָס עס גייט אַראָפּ פון איר דער גלאַנץ, איז ווי אַ שוך, וואָס עס פאַלט אַראָפּ פון אים די פּאָדעשווע. גיי אויף דעם! און קיין גייעם לעבן קען מען ניט קויפן, דו הערסט, טייבל?

ישראליק איז געשטאַנען אַ צעשראַקענער פון די ווערטער, וואָס זיינען

געפאלן שווערע, פינצטערע, פאַרהאַרעוועטע און ווי אַ כּמאַרע זיך אויס-  
געשפּרייט איבער דער בלויער, יונגער ליבע-נאַכט.

ער איז ניט אַוועק שלאָפּן אַהיים, נאָר ער האָט אַוועקגעבאַלנדזשעט אין  
דער ציגעלניע, און ביים וועכטער אין שטיבל, אויף דער פּאָדלאַגע, איבער-  
גענעכטיקט די נאַכט.

מיט דער מאַמען האָט ישראלִיק כּמעט ניט גערעדט. אינדערהיים פּלעגט  
ער זיך אַריינכאַפּן, ווי אין אַ קרעטשמע, זיך איבערטאָן, איבערשלאָפּן,  
און איז באַלד געווען אויף יענער זייט טיר. אינמיטן ווינטער איז ער אַוועק  
געפאַרן קיין אַמעריקע.

ער האָט געבעטן טייבלען, אַז זי זאָל זיך שווערן, אַז זי וועט צו אים  
קומען. ביי טייבלען איז פאַרשוואונדן דער שטילער שמייכל אַרום דעם  
קליינעם מויל און זי האָט אים געזאָגט:

— אויב אויף חתונה האָבן דאַרף מען אַנטלויפּן פּון שטאַט, טויג עס  
ניט, ישראלִיק, פאַר געזונט.

זי האָט זיך מיט אים ניט געוואָלט צעקושן ביים געזעגענען, ניט גע-  
וואָלט פאַרוזכן די ביטערקייט פּון לעצטן קוש.

טייבל האָט מיט אַ האַלבן יאָר שפּעטער חתונה געהאַט מיט נחומען,  
דעם קצבס זון. נחום האָט געוואוסט, אַז פאַר גרויס ליבשאַפט צו דער  
כלה דאַרף מען פאַר איר „פּאַלן אויף די קני“. ער איז געפאַלן אויף איין  
קני פאַר טייבלען (ווייל אַ ייד טאָר ניט פּאַלן מער ווי אויף איין קני) און  
ער האָט איר געזאָגט:

— איך וועל דיר אויסבויען אַ מויער, אַ גרעסערן ווי ר' שעיה ציגעל-  
ניקס, פאַרלאָז זיך אויף מיר!

און נחום האָט געהאַלטן וואָרט. ער האָט אָנגעהויבן צושטעלן פּלייש  
פאַר דער אַרמיי, און ער איז געוואָרן נחום דער פּאַדריאַדטשיק, און אַז ער  
איז רייך געוואָרן — דער פּאַדריאַדטשיק נחום שפּיגל.

טייבל איז געפאַרן זומער „אויף דאַטשע“, און שפּעטער — „אין די  
בעדער אין אויסלאַנד“. אין שטאַט האָט מען געזאָגט, „זי איז געבאַרן געוואָרן  
אין אַ הייבעלע“. טייבל האָט געוואָלט איבערבויען דעם טאַטנס שטוב,  
אויפהויבן דעם בריקל, אַרויפציען אַ נייעם דאַך, נאָר יאָסל דער קאַטלער  
האַט ניט געלאָזט. ער האָט געקלאַפט מיטן האַמער און האָט געזאָגט:

— מיין דאַך האָט מיר קיינמאַל ניט גערונען, פאַרוואָס זאָל איך אים  
אַראַפּרייטן? אַ דאַך דאַרף מען אויך ניט פאַרשעמען. — און ער איז  
געבליבן וואוינען אין דער קליינער שטוב.

ר' שעיהס ציגעלניע, פּונקט ווי דער מזל זאָל זיך פּון ר' שעיהן אַפּטאָן  
מיטן זונס אַוועקפאַרן, איז געוואָרן אויס גאַלדענער פינגערל. די נייע  
ליים-גריבער האָבן ניט געטויגט. די ציגל האָבן זיך געשפּאַלטן אין די  
ברען-אויונס.

די ערשטע פאַר יאָר האָט ר' שעיה פאַרדעקט די צרות. געליען געלט  
און געפירט די ציגעלניע. ער האָט פאַרקויפט די צוויי קראַמען אין מאַרק,

און ביי אים אין באַרד זיינען קענטיק געוואָרן גרויע פּאַסמעס האַר. אין עס-ציימער האָט מען אויפגעהערט אַנצינדן דעם בליץ-לאַמפּ, נאָר מען האָט געברענגט אַ צוועלפער. ר' שעהס פענצטער זיינען געוואָרן טיב-קעלער. דער מחותן, ר' יצחקל וויניצער, איז זעלטענער געקומען צו גאַסט. אין שטאַט האָט מען אַ מורמל-געטאַן — ר' שעה וועט אַנזעצן. ווי זלידנע פליגן זיינען די בעלי-חובות באַפאַלן זיין שטוב, געקומען אין דער פרי און אין אַוונט מאַנען, מאַנען, מאַנען...

ר' שעה איז ניט געשלאַפּן די נעכט, איז אויפגעשטאַנען און איז שעהען לאַנג געגאַנגען היין און צוריק אין פינצטערן עס-ציימער. גליק באַווייט מען פאַר מענטשן און אומגליק באַהאַלט מען. ר' שעה האָט ניט אַנגעצונדן ביינאַכט דעם לאַמפּ, מען זאָל ניט זאָגן אַז ער קען ניט שלאַפּן. מער פון אַלעמען האָבן געליאַרעמט צוויי פון זיינע בעלי-חובות — דינקע די אלמנה און הערשל דער קאַראַבעלניק. דינקע האָט געשריען, אַז ער קוילעט זי „אַן אַ מעסער“, אויב ער גיט איר ניט אַפּ די זיבעציק רובל, וואָס זי האָט ביי אים געהאַלטן. מיט אַ דאַרער האַנט, וואָס מען האָט געקענט ציילן די ביינער, האָט דינקע די אלמנה געקלאַפט אין טיש און האָט גערעדט הייזערדיק פון שרייען: „איר וועט ניט קוילענען אַן אַרעמע אלמנה, ר' שעה“. און הערשל דער קאַראַבעלניק האָט בלויז איבערגע-זורט עטלעכע ווערטער: „מיין געלט זאָל מיר זיין! איך וועל צעטראַגן די ווענט, מיין געלט זאָל מיר זיין!“

ר' שעה האָט די בעלי-חובות אַפּגעשטופּט אויף נאָך אַ וואַך, און אויף נאָך אַ וואַך. פון דער קלעמעניש, וואָס זיי האָבן אַריינגעבראַכט אין שטוב, איז אַ טונקלקייט אַרומגעפאַלן אַרום ר' שעהס אויגן, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַפילו די ווענט פון שטוב זיינען פינצטערער געוואָרן. אין די ווינקלען האָבן זיך אין דעם אַפּגעבליאַקעוועטן וואַנט-פאַפיר איינגע-געסן פלעקן. מען האָט שוין די שטוב אַ צוויי יאָר ניט געקלעפט און ניט געקאַכט. ר' שעה האָט געזוכט אַ קונה אויף פאַרקויפּן זיין מויער. „בעסער בלייבן אַן אַ דאָך, איידער בלייבן אַן אַנזעצער“ — האָט ער גע-רעדט צום ווייב, און האָט געפילט ווי די אַרעמקייט קומט-אַן ווי אַ פאַר-פליצונג און וויל אים אַראַפּוואַרפּן פון זיין שטאַנד.

די שטענדיקע זאַרגענישן האָבן ר' שעהן אַראַפּגעבויגן דעם קאַפּ און ער האָט אויפגעהערט קוקן אויף די פאַרביגייער און זאָגן זיי „גוט מאַרגן“ און „גוטן אַוונט“.

אין איינעם אַן אויפדערנאַכט, ווען ער איז אַרויס פון שטוב, גייענדיק צו מנחה, האָט ער דערהערט אַ „גוטן אַוונט, ר' שעה“, און אַנטקעגן אים איז געשטאַנען יאַסל דער קאַטלער.

— איך גיי טאַקע צו אייך, ר' שעה! עפעס איבערשמעסן...

ביי ר' שעה האָט אַ קלאַפּ-געטאַן אין האַרצן: דאַכט זיך ניט קיין בעל-חוב... קיין געלט ביי אים ניט גענומען... וואָס קען ער מאַנען פון מיר...

זיי זיינען ארויף צו ר' שעהן אויפן בריקל.  
 — מיין טאכטער, טייבל, עס איז איר גוט קיין עין הרע — האט יאסל דער קאטלער ברייט פונאנדערגענומען די הענט אויף ווייזן ווי גוט עס איז זיין טאכטער. — זי האט געהערט, און איר קלייבט זיך פארקויפן דעם מויער... זי איז דא נעכטן אריינגעפארן אויפן וועג אין די בעדער... עס איז איר גוט, קיין עין הרע... וויל זי אייך געבן געלט אויפן מויער... דאס הייסט, אויב איר וועט אים וועלן פארקויפן, איז דאס פאר איר. דאס הייסט, איר פארשטייט, זי איילט זיך ניט, זאגט זי; אבער דערווייל, ביז זי וועט צוריקקומען פון די בעדער, גיט זי אייך אויפן מויער... דאס הייסט... און א בריוועלע האט זי אייך געשיקט.

יאסל דער קאטלער האט אים אפגעגעבן טייבעלס בריוו און איז אוועק. ר' שעהן איז שווער געבליבן זיצן אויף דער באנק, ער האט גע-עפנט דעם קאנווערט, און דארט איז געווען אן אנוויזונג אויף געלט און עטלעכע ווערטער פון טייבלען:

„ר' שעהן, איך בין יינגער פון אייך, אבער מיין רעדל האט זיך שוין אויך געדרייט גענוג ארויף און אראפ, און איך ווייס דעם טעם פון גע-פאלנקייט. איר זייט געווען צו מיר ווי אן אייגענער, ווען איך האב ניט געהאט קיין מוט ארויפצוגיין אויף אייער בריקל. איצט, און גאט האט מיר געהאלפן, וויל איך אייך העלפן, און איר זאלט פון אייער בריקל ניט דארפן אראפפאלן, חלילה. איך טו דאס פון גאנצן הארצן, גלויבט מיר.“  
 עס איז געווען אונטערגעשריבן: „טייבל שפיגל“.

פאר ר' שעהן איז איר בריוו געווען אזוי אומגעריכט, און ער האט א וויילע פארגעסן וועגן זיינע בעלי-חובות, נאר איז געווען פול מיט די מילדע, פשוטע ווערטער פון טייבלס צעטעלע. ער איז אוועק דאווענען מנחה און האט געפילט א ווארעם-בלויען הימל איבער דער וועלט.

און ר' שעהן האט אויסגעצאלט דינקע דער אלמנה די זיבעציק רובל און הערשל דעם קאראבעלניק זיין חוב, און ביידן מיט די פראצענט, — האבן די אנדערע בעלי-חובות פארגעסן אויף וואס פאר א גאס ר' שעהן וואוינט, און זיינען ניט געקומען מער מאנען. ער האט זיי געשיקט רופן און זיי האבן זיך ניט געאיילט. נישקשה, ער איז נאך א בטוח, ר' שעהן.

שווער האט זיך געדרייט די ראד פון זיינע געשעפטן, און צווישן די זארגענישן און חשבונות איז אפטמאל אויפגעקומען ביי ר' שעהן א זיסע קלעמעניש — טייבל, זיין גוטע „שנור“, טייבל.

ניו יארק, 1954

## הינדע די גערטנערקע

פעלטע, ר' חיים דעם סופרס ווייב, איז ניט אראפגעפאלן ביי זיך אפילו ווען עס איז ניט געווען פארוואָס צו קויפן אַ וועגל האַליץ אויף ווינטער. אַז איר מאַן האָט פאַרענדיקט צו שרייבן די ספר תורה פאַר דער קאַלטער שול, האָבן זיך פאַרמאַכט אַלע טירן פון פרנסה. די דריי דאַרפֿס־ינגלעך וואָס האָבן געלערנט ביי ריי חיימען און געגעסן קעסט ביי זיין ווייב פעלטע, זיינען זיך הנוכה־צייט צעקראַכן: עס איז קאַלט, יענער איז קראַנק, און נאָך איינער וויל גלאַט ניט לערנען. די לעצטע עטלעכע גילדן האָט מען שוין כמעט אויסגעלושטשעט. אַ טיר האָט זיך ניט געעפנט און עס האָט אויס־געזען, אַז עס עקט זיך די וועלט.

ר' חיים דער סופר האָט גאַנצע טעג פאַרבראַכט אין בית מדרש. פעלטע האָט זיך מיט אַלע קרעפטן באַמיט צו פאַרטרייבן די אַרעמקייט, עס זאָל ניט קענטיק זיין אויף דער שטוב. זי האָט אַפּגעקאַלט דעם אויוון, אַפּגע־שייערט די באַנק, אויסגעוואַשן און אויסגעוועלגערט די פאַרהאַנגלעך פון הי פענצטער, — אין שטוב האָט געבלאַנקט פון ריינקייט, נאָר קיין פריי־לעכקייט האָט עס ניט צוגעגעבן. פאַרקערט, עס איז געוואָרן גראַם און דער אומעט האָט זיך געהאַט וואו אויסצושפרייטן. אין די אַוונטן האָט זי אַביסל שפעטער אָנגעצונדן דעם לאַמפּ, דער נאַפט זאָל ניט ברענען, צו־געשאַנעוועט די קאַרטאָפּל, וואָס זיינען נאָך געבליבן פון די דאַרפישע תלמידים. אַרום פּרים איז זי אַריין צו שכנא דעם מצה־בעקער, געוואַלט זיך ביי אים אַנדינגען אויף וועלגערן מצה, פאַרדינען עטלעכע גילדן אויף יום־טוב, פעלטע, ר' חיים דעם סופרס ווייב, איז געווען אין שטאַט אָנגענומען כמעט ווי אַ רביצין, אַז זי איז אַריין צו שכנאן, האָט ער זי באַגענגט מיטן ברייטן גוט־מאַרגן, זיך אַ ריר געטאָן ווי אויפצושטיין פאַר איר, און זי האָט פאַרלוירן דעם מוט צו בעטן ביי אים ער זאָל זי נעמען פאַר אַ וועלגערקע.

— ווען הויבט איר אָן דעם פּאָדריאָד? — האָט זי אים געפרעגט — און האָט זיך פאַרכאַפט און געזאָגט — איך וויל באַקן מצה אַ ביסל פריער, עס זאָל מיר קאַסטן ביליקער... עס איז ניט אַזאַ גוטע צייט... שכנא האָט איר צוגעזאָגט, אַז ער וועט אירע מצות נעמען אויפן „ערשטן פּלאַם“ און זיי וועלן שוין מיטן געלט דורכקומען. זי איז אַוועק אַ צעטראַגענע און האָט אויפן וועג הרטה געקראַגן וואָס זי האָט זיך געשעמט זאָגן דעם אמת. אַז זי איז געקומען אַהיים, האָט זי זיך גענומען אויסווישן דאָס גלעזל פון לאַמפּ, ביז עס האָט געבליאַסקעט ווי אַ קרישטאַל. אַז ר' חיים איז געקומען פון מעריב, האָט פעלטע אָנגעצונדן דעם לאַמפּ. זיי האָבן איינס צום אַנדערן ניט גערעדט. וואָס וועלן זיי ריידן? יעדער פאַר זיך האָט געטראַכט, אַז עס איז ניט גוט.

ווען זיי האָבן געהאַלטן אינמיטן עסן די וועטשערע, איז אַריין הינדע די גערטנערקע. ניט ר' חיים און ניט פעלטע האָבן זי אויפן שטעל דער־

קענט. עס איז געווען הינדע און ניט הינדע. הינדע איז געווען אַנגעטאָן  
 ניט אין אירע פאַרבלאַטיקטע שטייול, ווי זי גייט שטענדיק, נאָר אין אַפֿ-  
 געפּוצטע שיך; ניט אין איר פאַטשיילע, נאָר אין איר שוואַרצן זשעקעטל  
 וואָס זי טראָגט אים נאָר שבת ווען זי גייט אין שול אַרײַן, און אויפן קאַפּ  
 דעם שוואַרצן גאַראַסענעם שאַל. זי איז געווען אַנגעטאָן יום־טובֿדיק. לויט  
 איר ברייטן „גוטן אַוונט“ און איר שיינענדיקן פנים האָבן ר' חיים און פעלטע  
 געזען, אַז זי איז ניט געקומען גלאַט אַזוי. אָבער וואָס קען דאַרפן הינדע  
 די גערטנערקע?

הינדע האָט אויסגעטראָגן דעם גרעסטן חלק לשון־הרע פון די ווייבער  
 פאַר איר קאַרגשאַפט. דאָנערשטיק, ווען זיי פלעגן קומען צו וועלול דעם  
 קצב נאָך פלייש, האָבן זיי אומיסטן געוואַרט ביז הינדע וועט אַוועקגיין מיט  
 איר פונט לונג און לעבער און פליאַקע, וואָס זי פלעגט קויפן אויף שבת,  
 און פלעגן אָנהויבן זי באַריידן:

— אַט דאָס איז אַ יידענע! אַט דאָס איז קאַרג! זי איז אַפּגעשאַטן  
 מיט געלט! אַ גאַרטן אָן אייגענעם און צוויי געדונגענע האָט זי! יעדער  
 מערן און יעדעס ביסל מאַן וואָס זי פאַרקויפט איז ביי איר מיט גאַלד  
 גלייך! קיין שיך דאַרף זי ניט, טאַפּטשעט זיך אין די שטייול! קיין פלייש  
 אויף שבת אויך ניט. אַפילו אַ ישיבה־בֿחור עסט ביי איר ניט אַ „טאַג“.  
 מען זאָל אַפּגעזיט ווערן פון אַזאַ קאַרגשאַפט. ערגער ווי אַ קרענק, ניט דאָ  
 געדאַכט. אוצרות געלט פאַרמאַגט זי. אָבער וואָס קומט דערפון אַרויס?  
 אַז די ווייבער האָבן זיך אַנגעזעטיקט מיט לשון הרע, זיינען זיי זיך  
 צעגאַנגען צופרידענע, און יעדע איינע האָט געפילט, אַז זי איז טאַקע אַ  
 שטיקל מענטש אַנטקעגן דער הינדע.

ר' חיים און פעלטע האָבן הינדען געבעטן זיך זעצן. ר' חיים האָט  
 אַרויסגעדרייט דעם קנייטל פון לאַמפּ עס זאָל זיין ליכטיקער. פעלטע האָט  
 דערזען, אַז הינדע טראָגט איר בייטשל פערל אויפן האַלדז, וואָס זי טוט זי  
 אָן נאָר יום טוב. פעלטען איז פריילעך געוואָרן אויפן האַרצן. עפעס איז  
 ניט אומזיסט אַזאַ אויספּוצעניש ביי הינדען, עפעס אַ גוטע בשורה האָט  
 זי געבראַכט. פעלטע איז אַוועק און האָט אַנגעגאַסן פאַר הינדען אַ גלעזל  
 מיי פון הייסן ליאַק.

הינדע האָט אַרויסגענומען אַן אויפגעקניפט טיכל פון איר טייסטער,  
 האָט עס אַוועקגעלייגט אויפן טיש און פאַרדעקט מיט אַ שווערער אויסגע־  
 האַרעוועטער האַנט. זי האָט אַפּגעלעקט די פאַרטריקנטע ליפן און האָט  
 געזאָגט צו ר' חיימען:

— ר' חיים, דאָ האָט איר פינג און צוואַנציק זילבערנע רובל. איך בין  
 אַ מענטש אַליין, אַן אלמנה, קיין זון, קיין קדיש, האָב איך ניט ניט. מיין טאַכטער  
 האָב איך שוין חתונה געמאַכט, גאַט צו דאַנקען. זי דאַרף מיך ניט, חלילה.  
 איר וועט שרייבן פאַר מיר אַ ספּר־תורה, איך וועל אייך מיט גאַטס הילף  
 אויסצאָלן ביז אַ גראַשן. איך דינג זיך ניט מיט אייך. עס איז פאַרהאַרעוועט  
 געלט — ס'איז מיין מצווה און אייער מצווה.



ר' חיים האָט זיך אַזש אויפגעהויבן :  
 — אַ... אַ... אַ ספר תורה? עס איז דאָך, איך ווייס, ניט יעדער גביר  
 אַפילו... וואָס הייסט? אַ ספר תורה?  
 הינדע האָט מיט גרויס כוונה פונאַנדערגעבונדן דאָס טיכל און הויך,  
 ווי מען מאַכט אַ ברכה, אויסגעציילט די פינף און צוואַנציק רובל. איינס,  
 צוויי, דריי און אַזוי כסדר.

— האָס איז דער אַדערויף, — האָט זי געזאָגט, — און ווען איר וועט  
 מיך הייסן, וועל איך אייך צאָלן.

ווען הינדע האָט זיך אויפגעהויבן אויף אַוועקגיין, האָט פעלטע גענומען  
 דעם לאַמפ פון טיש און האָט הינדען צוגעלויכטן דעם וועג ביז יענער זייט  
 שוועל, ווי מען באַגלייט אַרויס זייער אַ חשובן גאַסט וואָס מען גיט אים אַפּ  
 דעם גרעסטן כבוד. הינדע האָט זיך אומגעקערט און געזאָגט צו ר' חייםמען:  
 — ר' חיים, דערווייל דערציילט עס ניט קיינעם. צו וואָס דאָרף איך  
 מען זאָל מיך נעמען אויף די צינגער?

\* \* \*

הינדע האָט ווידעראַמאָל געטראָגן אירע אויסגעטאַפּטשעטע שטייול און  
 די פאַטשיילע. דאָנערשטיק געגאַנגען צום קצב און געקויפט אַ פונט לונג  
 און לעבער און פליאַקע, די ווייבער האָבן איר אויסגעטיילט דעם חלק  
 לשון הרע, ווי יעדע וואָך, און צופרידענע זיך צעגאַנגען אַהיים.

ר' חיים איז שוין ניט געזעסן גאַנצע טעג אין בית מדרש. ער האָט  
 פרום און גאַטספאַרכטיק געכתיבעט די ספר־תורה פאַר הינדען. ער האָט  
 טאַקע געהאַלטן וואָרט און קיינער אין שטאָט האָט פון דער גאַנצער מעשה  
 ניט געוואוסט.

האָט זיך אַבער גראַד געמאַכט, אַז עס איז קראַנק געוואָרן ר' איטשע  
 סאַסנאוועצקי, אַ ייד אַ גביר און אַן אַפענע האַנט, און עס איז אים איינגעפאַלן  
 צו זאָגן: „אַז ער וועט געזונט ווערן, וועט ער לאָזן שרייבן פאַרן בית מדרש  
 אַ ספר תורה“.

דער רב פון שטאָט איז געקומען מבקר חולה זיין דעם גביר. האָט  
 אים ר' איטשע דערציילט וועגן זיין צוואַג. זאָגט צו אים דער רב:  
 — די ספר־תורה לאַזט באַלד שרייבן. איר וועט מירצעשעם געזונט  
 ווערן. דער רבונן של עולם איז אַ בטוח און ר' חיים דער סופר איז...  
 איז... איז...

דער רב האָט ניט געוואָלט זאָגן פאַרן גביר, אַז ר' חיים דער סופר  
 איז אַן אַרעמאָן. ווי זאָגט מען דאָס אויף ר' חיים דעם סופר עפעס אַזוי  
 קלאַצעוואַטע — אַן אַרעמאָן? האָט דער רב פאַרקירעוועט דעם דיטשעל און  
 האָט געזאָגט: — איז... איז אַן ערלעכער ייד... און ... ער וועט אייך טאַקע  
 שרייבן די ספר־תורה. טאָן אַ מצווה דאָרף מען ניט אַפלייגן. טאַקע ניט  
 אַפלייגן.

באַלד אויף מאַרגן האָט די גבירטע, ראַשעלע סאַסנאוועצקי, געשיקט

איר דינסטמיידל, שפרינצל, רופן ר' חיים דעם סופר און אָנגעזאָגט ער זאל באַלד קומען. שפרינצל, אַז זי האָט דערהערט „באַלד קומען“ — האָט זי געשטעלט פיס און איז אַריין צו ר' חיים דעם סופר מיט אַ געיעג, ווי אַ טעפל אויפן קוימען וואָלט געהאַלטן ביי אויסלויפן.  
— ר' חיים, מיין באַלעבאַסטע ראַשעלע האָט אָנגעזאָגט איר זאַלט באַלד קומען.

ר' חיים האָט אויפגעוויבן דעם קאַפּ פון דער אַרבעט. ער האָט גראַד דעמאַלט געכתיבעט „וידבר משה“. ר' חיים איז איצט געווען העט ווייט ביים באַרג סיני, וואו משה האָט גערעדט צו די יידן, און איצט זיצט ער, ר' חיים דער סופר, אָט דאָ אין זיין שטיבל און ברענגט אַריבער פאַר די יידן פון גוראַלקע די רייד פון משה רבינו. אין דער רגע וואָלט קיינער ר' חיים דעם סופר ניט דערקאַנט. ער איז געווען משה רבינוס אַ העלפער, זיין פנים האָט געלויכטן און די פינגער האָבן געהאַלטן די גענדזענע פעדער און פאַמעלעך זיך גערירט איבערן ווייסן פאַרמעט. ר' חיים האָט אַ וויילע אָנגעקוקט שפרינצלעך, זיך געוואונדערט וואָס טוט זי דאָ ביים באַרג סיני. פון ר' חיים פאַרוואונדערטן בליק איז שפרינצל געלאַסענער געוואָרן, און דער געיעג האָט זיך פון איר אָפגעטאָן, זי האָט געזאָגט אַביסל שטילער:  
— ר' חיים, מיין באַלעבאַסטע ראַשעלע האָט געבעטן איר זאַלט באַלד קומען.

— וואָס איז די איילעניש? — האָט ר' חיים געפרעגט.

שפרינצל האָט געוואוסט ביי איר באַלעבאַסטע וואָס אונטערן נאָגל טוט זיך, צי מען האָט איר געזאָגט, צי מען האָט פון איר באַהאַלטן — סיי-ווי האָט זי געוואוסט פון דער גרעסטער זאַך ביז דער קלענסטער וואָס אין שטוב טוט זיך. שפרינצלס שוואַרצע, קאַרשענע אויגן האָבן גע-לייענט יעדן קנייטשעלע ביים באַלעבאַסטע און ביי דער באַלעבאַסטע אויפן פנים. די קליינע, ראַזע אויערן, מיט די זילבערנע אויערינגלעך, אַ מתנה פון איר באַבע, האָבן געהערט דורך די ווענט. שפרינצל האָט געזאָגט צו ר' חיים און צו פעלטעך, וואָס איז געשטאַנען אַ נייגעריקע און זיך צו-געהערט:

— ווייסן ווייס איך ניט וואָס זיי דאַרפן אייך, אָבער איך ווייס, אַז דער באַלעבאַסט וויל לאָזן שרייבן אַ ספר תורה, איז צו וועמען זאל ער מיך שיקן, צו אַ שוסטער? שיקט ער מיך צו אייך.

פעלטע האָט געזען, אַז דער אויבערשטער האָט זיך דערבאַרעמט איבער איר און איבער איר מאַן און שיקט זיי צו פרנסה. מיט אַ פול האַרץ האָט זי שפרינצלעך דערלאָנגט אייער-קיכלעך, וואָס זיינען איר געבליבן פון שבת. זי האָט צוגעטראָגן איר מאַן זיין מאַנטל און זיין שטעקן און האָט צו אים געזאָגט:

— אַז ר' איטשע סאָסנאָוועצקי שיקט זיך רופן. — גיי צו.

ר' איטשען האָט דער ווייטיק אונטערן לאַפּעקע אָפגעלאָזט און ער האָט זיך געפילט בעסער. ער איז געזעסן אויפן בעט אין אַ בלויען פלאַ-

געלענעם כאלאט און לעדערנע שטעקשיין און האָט גערעדט מיט ר' זיים דעם סופר. דער עיקר האָט ר' איטשע געוואָלט, אַז ר' זיים זאל ניט אָפֿ-לייגן און זיך באלד נעמען שרייבן פאַר אים די ספר־תורה.

צום ערשטן מאָל אויף זיין לעבן האָט ר' זיים דערפילט, אַז ניט שטענדיק קען מען אַ גביר נאָכגעבן. טיף אין האַרצן האָט אים הנאה געטאָן, וואָס איצט שרייבט ער אַ ספר־תורה פאַר הינדע דער גערטנערקע און הינדע קומט פריער ווי ר' איטשע סאָטנאוועצקי. זאל טאָקע זיין איינמאָל אַזוי, אַז הינדע קומט פריער. זאל טאָקע זיין איינמאָל אַזוי... און ער האָט געזאָגט צו ר' איטשען:

— אויב איר ווילט גראָד, ר' איטשע, אַז איך זאל זיך באלד נעמען שרייבן אייער ספר־תורה, מוז איך זיך פריער אָנפרעגן ביי הינדע דער גערטנערקע.

ר' איטשע האָט אויפגעהויבן די ברעמען אין דער הויך און האָט איר כערגעפרעגט מיט פאַרוואַנדערונג:

— וואָס פאַר אַ קנעפל האָט צוגעשפיליעט הינדע די גערטנערקע צו מיין ספר־תורה?

— הינדע די גערטנערקע האָט באַשטעלט פריער, איר פאַרשטייט, ר' איטשע, זי האָט באַשטעלט פריער, גייט זי פריער. איר פאַרשטייט, ר' איטשע, זי האָט שוין...

ר' איטשע האָט פאַרצויגן די פאלע פון זיין כאלאט איבער די קני און האָט אַ מורמל געטאָן:

— נו, נו, דאַרף מען, הייסט עס, איר זאָגן...

הינדע די גערטנערקע האָט באַויליקט, אַז מען זאל שרייבן פאַר ר' איטשען די ספר־תורה פריער, אָבער אַריינבראַגן אין שול אַריין זאל מען זיי גלייך, מען זאל אירע ניט פאַרשעמען. און אַזוי איז געבליבן.

דאָנערשטיק איז שפּרינגל געקומען צו וועלוול דעם קצב נעמען דעם חלק פלייש פאַר איר באלעבאָסטע. זי וויבער זיינען געווען אין סאַמע היץ פון באַריידן הינדען, וואָס איז נאָר וואָס אַזעק מיט איר פונט לונג און לעבער און פליאַקע. זיי האָבן שוין געהאַלטן ביים דערמאָנען איר אייגענעם נאַרען און די צוויי געדונגענע גערטנער וואָס זי האָלט — און דאָ איז אַריין שפּרינגל און האָט דערציילט אַז הינדע האָט געלאָזט שרייבן אַ ספר־תורה.

די וויבער זיינען געבליבן מיט ניט פאַרענדיקטע ווערטער אין מויל. איינע האָט זיך דערוועגט איבערפּרעגן:

— הינדע? אָט די הינדע?

קיינער האָט ניט געענטפערט מיט קיין וואָרט, נאָר מיט אַ פרומען צושאַקלען מיטן קאַפּ, פונקט ווי אלע ווערטער זאָלן זיין פאַרוינדיקטע און עס איז גלייכער זיי איצטער ניט באַנוצן.

סוף זומער האָט מען אַריינגעטראָגן ביידע ספר־תורה'ס אין שול אַריין. הינדע האָט זיך אָנגעטאָן אין די געפּוזטע שיד מיטן גאַראַסענעם שאַל אויפן קאַפּ און מיטן בייטשל פּערל אויפן האַלדיו, פונקט ווי דעמאָלט ווען

זי איז געקומען צו ר' חיימען און האָט אים געבראַכט דעם אַדערניץ, די פינף און צוואַנציק זילבערנע רובל. אין גאָס האָט מען איר אָפּגעגעבן מזל-טוב. זי איז געווען די גרויסע מחותנתטע צו אַ גרויסער שטאַט-שמחה.

די ספר־תורה האָט מען געטראָגן אונטער אַ חופּה.

די קלעזמאַרים זיינען געגאַנגען פאַראויס אין מען האָט געשפּילט און הינדע האָט געטאַנצט אַנטקעגן דער חופּת-תורה. זי האָט געפאַטשט מיט די שווערע, אויסגעהאַרעוועטע הענט, און אויסגעפרייט זיך אַלע פריידן, וואָס זי האָט פאַרמיטן דאָס גאַנצע לעבן. די מאַגערע שבת-מאַלצייטן, די פאַר-עלטערטע יום-טוב־קליידער, די קרומע בליקן, וואָס מען האָט געוואָרפן אויף איר פאַר איר קאַרגשאַפט. — איצט האָט עס איר אַלץ אַנטקעגן געשיינט ווי טויזנט ליכט. מיט איר צוואַמען האָט געטאַנצט ר' חיים דער סופּר און זיין ווייב פעלטע; וועלוול דער קצב, וואָס האָט אויסגעהערט אַזוי פיל לשון-הרע אויף הינדען, איז איצט געקומען טאַנצן מיט איר, און די ווייבער וואָס האָבן זי באַרעדט האָבן מיטגעטאַנצט מיט איר, כדי צו לינדערן זייערע חרטות, און די מזל-טובס וואָס מען האָט אָפּגעגעבן הינדען האָבן געקענט כּטאיען פאַר אַ הונדערט חתונות.

אַנטקעגן איר שמחה איז די שמחה פון ר' אַיטשעס חופּת-תורה געווען ווי אַ קינד אַ זיבעלע אַנטקעגן אַ בר־מצוה-בחור. אויך פאַר אים האָבן געשפּילט קלעזמאַרים און די שטאַט איז מיטגעגאַנגען, אָבער ווי קומט עס צו הינדעס טאַנצן? !

הינדען האָט מען אויפּגעהערט רופן „הינדע די גערטנערקע“, אַזוי ווי די גאַנצע שטאַט זאָל זיך געווען צונויפריידן צו פאַרגעסן איר פריערדיקן נאַמען. מען האָט זי גערופן נאָר מיט איין נאַמען: „הינדע“, און אַז מען האָט געזאַגט „הינדע“ — האָט עס געהייסן די הינדע און ניט קיין אַנדערע.

## די באַגעניש

מיסטער אַלטמאַן איז געווען פון די קליינע אויפטוער צווישן די אַרומ-פאַרנדיקע סייִלסלייט אין דער קליידער-פירמע „סעמועל פינק“. ער האָט ווייניק פאַרקויפט און ווייניק פאַרדינט און אין דער פירמע האָט מען זיך ווייניק אַרומגעקוקט אַרום אים. בלענש, סעמועל פינקס סעקרעטאַרקע, פלעגט מיסטער אַלטמאַנען ניט ענטפערן אויף אַ גוט־מאַרגן. זי האָט געהאַט אַ פאַרפרוירן מויל, ווען ער איז אַריינגעקומען און די לעפלעך איבער די אויגן האָבן ביי איר כמעט געדרימלט, זי זעט ניט און זי הערט ניט און זי ווייס ניט, אַז ער איז דאָ אין וואַרט־צימער. מיסטער אַלטמאַן האָט זי אין האַרצן גערופן „די לאַלע“, און אַז ער האָט געזען אַז „די לאַלע“ איז אינגאַנצן פאַרפרוירן, האָט ער געוואוסט אַז זיינע געשעפטן מיט סעמועל פינק שטייען ניט גוט.

בלענש איז געווען דער זיכערסטער שפיגל פון איר באַלעבאַס, סעמועל פינק, ראָבערטן, דעם פלינקסטן סייִלסמאַן פון דער פירמע, האָט בלענש באַגעגנט מיט אויסגעשטרעקטע הענט און פלעגט לויפן אים דערלאַנגען אַ שטול. אין אַ הייסן טאָג, זומער, איז זי אַפילו אַראָפּ און האָט פאַר ראָבערטן געבראַכט אַ קאַלטן טרונק :

— איד וועל דיך ניט לאָזן שטאַרבן פאַר דאָרשט, ראָב, — האָט זי צו אים געזאָגט, און אין אירע בלויע אויגן איז געווען אַ ים מיט שמיכלעך, ווען איר באַלעבאַס, סעמועל פינק, פלעגט כאַפן אַ פאַרקילונג, האָט בלענש אַ גאַנצן טאָג אויס מיטגעפיל צום באַלעבאַס געהוסט און געווישט די אויגן מיט פאַפירענע נאָזטיכלעך.

— די גאַנצע שטאַט איז פאַרקילט — האָט זי אים געטרייסט, און אַלס באַווייז גלייך אַרויסגענומען אַ פאַפירענע נאָזטיכל און זיך אָפגעווישט דעם שפיץ נאָז.

צו אירע צוואַנציק יאָר איז בלענש געווען אַ דערוואַקסענער מענטש מיט אַלע קנייטשעלעך, און האָט געפירט דעם אָפיס פון דער פירמע „סעמועל פינק“ וואָס בעסער דאַרף מען ניט. סעמועל פינק איז געווען צופרידן פון בלענשן, אַ פאַר מאָל אַ יאָר פלעגט ער ביי איר אין אַ גוטער מינוט אַ פּרעג טאָן :

— ווי אַלט ביסטו, בלענש ?

אויף איר גענויעם ענטפער, אַז זי איז אַלט אַכצן יאָר מיט פיר מאַנאַטן פלעגט ער דרייען מיטן קאַפּ היין און צוריק, אַז עס איז געווען שווער צו וויסן, צי דאָס באַוואונדערט ער איר געראַטנאָקייט, אָדער ער גלויבט איר ניט אַז זי זאָגט אים די ריכטיקע יאָרן. אָבער סייִ-ווי איז זיין פּראָגע „ווי אַלט ביסטו, בלענש?“ שטענדיק געווען אַ גוטער אַנזאָג, אַז זי קריגט אַ מתנה : אַ פאַר הענטשקעס, אַ שאַל, אַ טויך זאַקן. און ביידע האָבן פון דעם הנאה געהאַט, אי סעמועל פינק, אי בלענש.

איינמאָל האָט בלענש געהערט ווי איר באַלעבאַס סעמועל פינק האָט

געזאָגט צו מיסטער אַלטמאַן גראַד אין גוטן מוט אַ קלאַפֿ־טוענדיק אים אין דער פלייצע:

— ווען איר וואַלט געווען אַ רב אויף דער איסט־סייד וואַלט איר געמאַכט גרעסערע פאַרדינסטן. און סעמועל פינק האָט געלאַכט. הנאה געהאַט פון דעם איינפאַל און אַפילו מיסטער אַלטמאַן האָט אויך אַ שמיכל געטאַן.

נאָך דעם פלעגט בלענש גראַד יאָ אַ קוק טאָן אויף אַלטמאַנען, ווען ער איז אַריינגעקומען אין וואַרט־צִימער פון דער פּירמע. מיט איר קוק פון די בלויע פאַרוואונדערטע אויגן פלעגט זי אים זאָגן אַזוי אויסדריקלעך ווי מיט ווערטער: וואָס דרייסטו זיך דאָ אַרום אין וואַרט־צִימער? וואַלט ניט גלייכער געווען דו זאָלסט זיין אַ רב אויף דער איסט־סייד?

אין אַ פּרייטיק, ווען עטלעכע סעילסלייט זיינען געווען אין וואַרט־צִימער און אלע שטולן זיינען געווען פאַרנומען, איז אַלטמאַן געשטאַנען, געקוקט אין אַ פענצטער און געוואַרט, ווען סעמועל פינק וועט זיין פּריי צו ריידן מיט אים. וואַרטן איז אים אויסגעקומען אַ היפשע צייט. לעבן בלענשן איז געווען אַ ליידיקער שטול, וואו עס איז געלעגן איר טאַש מיט די פאַפּירענע נאָזטיכלעך, ווייל גראַד דעמאַלט האָט סעמועל פינק געכאַפט אַ פאַרקילונג און בלענש, אויס מיטגעפיל צו אים, האָט זיך אַ גאַנצן טאַג געווישט דעם שפיץ נאָז. בלענש האָט דעם טאַש ניט אַראָפּגענומען און ניט פּריי געמאַכט דעם שטול פאַר מיסטער אַלטמאַן. ביידע, אי בלענש, אי מיסטער אַלטמאַן, האָבן געקוקט אויפן בענקל, וואו עס איז געלעגן איר טאַש, ווי דאַרטן אויף יענעם אַרט זאָל זיין אַ שרפה. בלענש האָט דעם טאַש ניט אַראָפּגענומען און אַלטמאַן איז געשטאַנען לעבן פענצטער און זיך ניט געקענט באַהערשן — אַלע וויילע אַ קוק געטאַן אויף בלענשס טאַש. זייערע אויגן האָבן זיך איינמאַל באַגעגנט — בלענשס אויגן גלייכ־גילטיקע, ווי ביי אַ קינד, וואָס איז נאָר וואָס געבאַרן געוואָרן. אויגן — און מער גאַרניט. און אַלטמאַנס בליק — אַ מידער, ווי ביי איינעם וואָס קוקט צו לאַנג אויפן לויפנדיקן וואַסער פון אַ טייך. לויפסט — לויפסטו, וואָס האָב איך דאָ אויף דיר צו קוקן? פונדעסטוועגן האָט אים די זאַך שטאַרק פאַרדראָסן. און ווען ער איז, נאָכן אַפּרעכענען זיך מיט סעמועל פינק, דורכגעגאַנגען דעם וואַרט־צִימער, האָט ער אַ זאַג געטאַן צו בלענשן אַן קיין שום באַזונדערן אויסדריק פון אַ געפיל, ווי ער זאָל בלויז ריידן צו זיך אַליין:

— בלענש, מיר געפעלט עס ניט.

זיינע ווערטער, וואָס זיינען אַראָפּגעפאַלן ווי פון מיטן הימל אַראָפּ זיינען געווען פאַר בלענשן אַזוי אומדערוואַרט, אַז זי האָט זיך אַזש אַ הויב געטאַן פון בענקל. אָבער מיסטער אַלטמאַן איז שוין געווען אויף יענער זייט טיר. ער האָט פאַרמאַכט די טיר הינטער זיך ווי געוויינלעך און פאַרטיק. ווען זי זאָל ניט הערן דייטלעך איר נאָמען „בלענש“, וואַלט זי

געמיינט אן דער טויגעניכץ האָט צו זיך אַליין עפעס אַ פּלאַפּל געטאָן. אָבער זי האָט געהערט אויסדריקלעך איר נאָמען: בלענש. זי האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט, אַ קנייטש געטאָן מיט די אַקסלען און זיך אַרומגעקוקט אויף די מענטשן אין וואַרט-צימער. זי האָט קיין איין בליק ניט באַגעגנט. זיי האָבן ניט געהערט, זעט אויס, דעם משונהדיקן זאָג, וואָס אַלטמאַן האָט צו איר אַ זאָג געטאָן. זי האָט אַראָפּגענומען דעם טאַש פון שטול, ווי ער זאָל איר דאָרט שטערן און האָט אָנגעהויבן פּיקן אויף דער שרייב-מאַשינקע, פּיק-פּיק-פּיק, ווי קיינמאַל גאַרניט. אַלטמאַן האָט אַ טראַכט געטאָן: „אַ לאַלע, שוין איינמאַל אַ לאַלע, אַ ניכפעניצע“.

אַז ער איז געקומען אַהיים האָט אים זיין ווייב, אַדעל, באַגעגנט מיט אַן אַלאַרם:

— פון דיינע משוגעתן איז ניט אויסצהאַלטן! האָט זיך פאַרליבט אין די אַלטע שטולן, אין די טראַנטעס! בען האָט גערופּן, ער וויל היינט קומען מיט זיין מיידל, שעם איך זיך טאַקע מיט אַזאַ מעבל. איך האָב זיי שוין, די שטולן דיינע, געשטויבט און געקלאַפּט און געריבן, עס העלפט זיי ווי דער באַבע אַ טשיפעק, בען פאַרדינט דאָך, בען... פאַרוואָס זאָל מען אים פאַרשעמען?

ביי מיסטער אַלטמאַן אין שטוב איז דאָס מעבל געווען גאַנץ אַלט-מאַדיש. עס זיינען געשטאַנען איינגעפונדעוועטע באַלעבאַטישע שטולן מיט הויכע ווענטלעך, דאָס איבערציעכץ מיט גרויסע בלומען, וואָס האָבן שוין אויפגעגעסן פון אַ פופצן יאָר שטויב. אַלץ איז געווען אָפּגעבלאַקעוועט, אָבער שווערוואַגיק, בכבודיק, באַלעבאַטיש. אַרענטלעכע שטולן פון אַן אַרנטלעכער שטוב.

שוין אַ פאַר יאָר, ווי אַדעל בעט זיך ביי איר מאַן מען זאָל בייטן דאָס מעבל. זי קען מער ניט קוקן אויף דעם. אָבער ער וויל ניט. ער האָט פיינט אַרויסוואַרפן „געזונטע“ שטולן פון אַ שטוב, גלאַט אַזוי, ווייל עס איז אַ מאַדע בייטן. ער וויל ניט הערן וועגן דעם.

— פאַרוואָס קומט זיי אַרויסוואַרפן? — גיט ער צו פאַרשטיין זיין ווייב — ווייל זיי זיינען אַלט? נו, און מיר? מיר זיינען ניי? זאָלן זיי שטיין... בייטן... פאַר מיר איז גענוג, אַז מייך זון האָט געביטן זיין נאָמען... בייטן, אַלץ בייטן. אַלטמאַן פאַסט אים ניט, נאָר מיסטער מען!...

מיסטער אַלטמאַן האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַן אויסגעשטויבטן שטול, האָט זיך אָנגעשפאַרט אויפן הויכן באַלעבאַטישן ווענטל, און געפילט ווי די פיס רוען זיך אים אָפּ. ער האָט געזאָגט צו זיין ווייב:

— עס איז אַן אמתער פאַרגעניגן צו זיצן אויף אַזאַ שטול. פאַרוואָס ניט? מיסטער אַלטמאַן האָט קיינמאַל ניט געבראַכט אַהיים די זאָרגן פון זיין אַרבעט. ניט דערציילט פון קיין ערגערנישן, אַדער באַליידיקונגען. ווען ער איז געווען געבראַכן אין געמיט פלעגט ער אַ זאָג טאָן צו זיין ווייב אַדעלן:

— עס וואַלט געווען גוט כאַפּן אַ קאַלטן טרוגן.

אָדעל האָט געוואוסט, אַז ווען איר מאַן וויל אַ „קאַלטן טרונק“ איז ניט פּויגלידיק. אָבער מען רעדט ניט וועגן דעם. זי דערלאנגט אים דעם „קאַלטן טרונק“ און זאָגט באַרואיקנדיק:

— טרינק, טאַקע, טרינק, אַ דאגה האָסטו... זיי זיינען קיינער ניט ווערט די פּאָדעשווע פון דיינעם אַ שוך. — דאָס האָט זי געמיינט די פּלינקע סעילס־לייט.

צוליבן גאַסט, וואָס בען האָט באַדאַרפט ברענגען האָט אָדעל געזאָגט דעם מאַן, אַז ער זאָל אַנטאָן אַן אַנדער אויסבינדער.

— אַ שיינער אויסבינדער מאַכט אַ מענטשן אויסזען גאַר אַנדערש. ער האָט איבערגעביטן דעם אויסבינדער און האָט געמורמלט: נאָר בייטן, אַלץ בייטן... אַ וועלט פון בייטן. ווער איז זי דאָס די מויד וואָס ער דאַרף דאָ אַראַפּברענגען?

דער שלאָס פון דער טיר ביי די אַלטמאַנס אין דירה האָט זיך געעפנט מיט אַ פּאַר „שיסערייען“. ער פּלעגט אַ צוויי מאָל אָפּשפּרינגען און ערשט דערנאָך זיך עפענען. די אַלטמאַנס האָבן געהערט ווי די טיר „שיסט“, און דערנאָך אין קאַרידאָר פּריילעכע שטימען פון בען און זיין גאַסט.

מיסטער אַלטמאַן האָט אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ — אַ באַקאַנטע שטים, זייער אַ באַקאַנטע שטים... מיסיס אַלטמאַן איז צוגעגאַנגען צו דער טיר און זייער פּריינדלעך געזאָגט: קומט אַריין, קומט אַריין.

אין צימער זיינען אַריין בען און בלענש. ביי בלענש אין די בלויע אויגן איז געווען אַ ים מיט שמייכלען. זי האָט דערזען אַלטמאַנען און אויף איין רגע זיינען ביי איר די בלויע אויגן געוואָרן בלאַנק ווייס, ווי אַ שטראַל זאָל זיי דורכברענען. דערנאָך זיינען זיי ווידער פול געוואָרן מיט בלויעם שמייכל און בלענש האָט געזאָגט:

— מיסטער אַלטמאַן! וואָס פּאַר אַ אַנגענעמע איבערראַשונג! איז דאָס ניט אַ פּאַרגעניגן, אַז מען באַגעגנט זיך אַמאָל ניט אין אַפּיס? אַך דער אַפּיס! — און זי האָט אַ טרייסל געטאָן מיטן אַנדולירטן קאַפּ האָר און אַפּילו אַ זיפּן געטאַן.

מיסטער אַלטמאַן האָט עפעס געזאָגט מיט אַזאַ שטים, ווי ביי איינעם וואָס האָט איינגעשלונגען אַ הייסע קאַרטאָפּל, און ניט אַהין, ניט אַהער — ניט ער שווייגט און ניט מען הערט וואָס ער זאָגט.

מען האָט געטרונקען טיי. בלענש איז געווען גאַר אַנציקט פון דעם ליווינג־רום.

— איר האָט זייער אַן אַנגענעמען ליווינג־רום — האָט זי געזאָגט, קוקנ־דיק אויפן אַלטן מעבל, און דער ים שמייכלען אין אירע בלויע אויגן האָבן באַשטעטיקט אירע רייד. — מען קריגט איצט ניט אַזעלכע מעבל! ריכטיקע אַנטיקן, אַ פּאַרמעגן דאַרף מען אַפּצאַלן אויף קויפן איצט אַזעלכע זאַכן.

מיסטער אַלטמאַן האָט געקוקט אויף איר און ניט געגלויבט קיין אינציק וואָרט וואָס זי האָט גערעדט. פּונדעסטוועגן איז ער געווען גערירט



פון דעם קאמפלימענט פארן מעבל. זי האָט אים זייער צוגעטראָפּן דער-  
מיט. און אַדעל האָט געזאָגט ווי אַ ברייטע באַלעבאַסטע:

— מיר האָבן טאַקע באַצאָלט דערפאַר — אַי, אַי וויפיל מען האָט  
אַפגעצאָלט. נאָך העט מיט יאָרן צוריק!

בלענש איז ניט לאַנג געזעסן ביי די אַלטמאַנס. אונטערן שמייכל  
פון די בלויע אויגן איז געווען ביי איר אַן אומרויאַקייט, ווי אַ שטיקל  
פון סופיט זאָל זיך האַלטן ביי אַפרייסן און מען ווייס ניט ווען דאָס קען  
געשען. זי האָט געזאָגט, אַז איר שוועסטער האָט אויסגעלונקען אַ פּוס און  
זי דאַרף גיין אַהיים הערן וואָס דער דאָקטער האָט געראַטן צו טאָן.

בען איז איר געגאַנגען באַגלייטן. ווען זיי זיינען אַוועק, האָט אַדעל  
געזאָגט צום מאַן:

— נו, וואָס זאָנסטו? דו קענסט דאָך זי? שיינ איז זי, זייער שיינ...  
מיסטער אַלטמאַן האָט געהאַט אַ מידן בליק, ווי איינער וואָס האָט לאַנג

געקוקט אויפן לויפנדיקן וואָסער פון אַ טייך. ער האָט געזאָגט צום ווייב  
מיט אַ לויטערער שטים — שוין די הייסע קאַרטאָפּל אַראָפגעשלונגען:

— אַ מרשעת (מאַרשאַאַס) איז זי איינע אין שטאַט, נאָר גאַרניט, זי  
קען זיין אַ גאַנץ גוטע ווייב.

אַדעל האָט געשמייכלט.

— אַ טריפה ביין איז זי, איינע אין דער מדינה. נאָר גאַרניט, עס  
קען זיין עס איז ניט קיין שלעכטער שידוך.

אַדעל האָט פאַרבראַכן די פינגער פון די הענט, ווי איינער וואָס  
דערהערט אַ שטאַרקן דונער.

— און אַ ממזר איז זי איינע ביי גאַט, נאָר גאַרניט, זי קען זיך זיין  
אַ גאַנץ גוטע פירערקע פון אַ געשעפט... און דו האָסט געזען? זי האָט  
דאָך קיין איין מאָל פאַר דער גאַנצער צייט קיין נאָזטיכל ניט אַרויסגע-  
נומען, קיין איין מאָל ניט.

אַדעל האָט אַ קוק געטאָן אויפן מאַן, ווי אויף איינעם וואָס רעדט  
פון וועג און האָט זיך גענומען אַראָפּנעמען פון טיש.

דעם קומענדיקן פרייטיק, ווען מיסטער אַלטמאַן איז אַריין אין וואַרט-  
צימער פון דער פירמע „סעמועל פינק“, האָט אים בלענש אויפגענומען  
פונקט ווי זי נעמט אויף דעם בעסטן סעילסמאַן, ראַבערטן. זי האָט צו  
אים אויסגעשטרעקט ביידע הענט, האָט אים דערלאַנגט אַ שטול און אַפילו  
באַשטעלט פאַר אים אַ גלאַז קאַווע.

— עס איז אַזאַ פאַרגעניגן ביי אייך אין הויז, אַז איך ווייס גאַרניט  
מיט וואָס זאָל איך אייך אויפנעמען... — און אַ ים מיט שמייכלען זיינען  
געווען אין אירע בלויע אויגן.

## דער גביר פון אַזשערקאָוו

מען האָט גערעדט, אַז מאַרקוס עפּלבוים איז הייזעריק געוואָרן פון קאַרגשאַפט. געשען איז דאָס מיט אים דעמאָלט, ווען עס איז געקומען טשאַרלי, דער גבאי פון בית-מדרש, אין האָט פון אים פאַרלאַנגט טויזנט דאַלער אויף פאַרריכטן די געביידע פון שול און ברענגען דעם חזן מענדעלע באַרוכזאָן אויף די יום-טובים.

טשאַרלי, טאַקע מאַרקוסעס אַ שכן, האָט געהאַט שמאַלע אייגעלעך, וואָס האָבן ניט אויפגעהערט צו שמייכלען. ער האָט געקענט אַריינזאָגן אין ביין אַריין — און שמייכלען, דערגיין צו דער לעבער — און שמייכלען.

— איר זיינט דאָך, קיין עין הרע, אַנגעשטאַפט מיט געלט, — אַזוי האָט ער גערעדט צו מאַרקוס עפּלבוים — געלט אין די בענק, און אין די הייזער וואָס איר פאַרמאַגט, און אויפן סטאַק-מאַרקעט, און אין דעם ליקער-געשעפט אַ שותפות — אַז איר וועט מיר ניט אויסשרייבן אַ טשעקעלע אויף טויזנט דאלער — גיי איך ניט אַוועק פונדאַנען... ווען מיר האָבן באַרעכנט דעם בודזשעט פון בית-מדרש היי-יאָר, האָבן מיר אויף איך פאַרשריבן טויזנט דאלער, וואו וועל איך זיי נעמען אַז איר וועט זיי ניט געבן?

מאַרקוס עפּלבוים האָט פאַרדראָסן, וואָס טשאַרלי רעדט וועגן בית-מדרש, ווי וועגן זיינעם אָן אייגענעם געשעפט. „ער האָט גענומען גאָט אין אַרענדע“ און רעדט אַזוי גלאַטיק, ווי אַ מאַשין זאָל אין אים אַרבעטן. ער האָט ניט אַראַפגענומען די אויגן פון טשאַרלין: זע נאָר דעם חשק מיט וועלכן ער רעדט, זע נאָר דעם ברען...

טשאַרלי האָט שוין דערווייל גערעדט וועגן דעם חזן מענדעלע באַרוכ-זאָן: ער זינגט — צעגייט איבער די גלידער. בלויז קוקן אויף אים ווי ער פאַרגייט זיך אין אַ יעלה-ויבאַלע איז ווערט די גאַנצע טויזנט דאלער.

טשאַרליס קליינע אייגעלעך האָבן געשטראַלט מיט שמייכל, ווי ער זאָל טאַקע איצט הערן מענדעלע באַרוכזאָן זינגען.

מאַרקוס עפּלבוים, דער גרויסער גביר, איז געזעסן איינגעבויגן, ווי טשאַרליס רייד זאָלן פאַלן אויף אים ווי אַ קאַלטער רעגן. ער האָט געוואַלט טשאַרלין אַרויסקלאַפן פון זיין פאַרגעניגנדיקן שמייכלען און ער האָט ביי אים אינמיטן דערינען אַ פרעג געטאָן:

— טשאַרלי, וויפל מאַכט איר אַ יאָר, האַ?

טשאַרלי האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי מען פאַרטרייבט אַ פליג און האָט געענטפערט מיט אַ גרינגן לונג-און לעבער און אַ טראַפן קנאה:

— איך ווייס... איך קען מאַכן אין אַ יאָר, לאַמיר זאָגן... וויפיל איר מאַכט אין איין מאָנאַט... אַבער וואָס איז דער אונטערשייד? אין תכריכים זיינען קיין קעשענעס ניטאָ...

מאַרקוס עפּלבוים האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, ווי ער זאָל זיך פון עפעס דערמאָנען און ער האָט הייזעריק אַ לאַך געטאָן.

מאַרקוסעס ווייב, עוועלין, האָט דורך דער אָפענער טיר פון צווייטן צימער צוגעלייגט אָן אויער צו דעם שמועס. זי האָט דערהערט דעם מאַנס הייזעריקן געלעכטער, און עס האָט ביי איר אינעווייניק אַ צאַפּל געטאָן. זי איז אַריין אין ליווינג-רום וואו איר מאַן און טשאַרלי זיינען געזעסן. אַ רחמנות האָט איר אַרומגעכאַפּט אויף איר מאַן. ער האָט אויסגעזען ווי אַ קבצן, וואָס וואַרט אויף אַ נדבה. איינגעבויגן איז ער געווען און דאָס פנים איינגעשרומפן.

— איר וועט קרייגן די טויזנט דאלער, טשאַרלי, — האָט זי געזאָגט צום גבאי. מיין מאַן האָט זיך ליב צו דינגען, אָבער ער גיט, קיין עין הרע... ער גיט, קיין עין הרע.

מאַרקוס עפּלבוים האָט אָנגעשריבן דעם טשעק און האָט געזאָגט מיט אַ זיפּץ:

— מענדעלע באַרוכזאָן... מען וואַלט זיך געקענט באַגיין אָן מענדעלע באַרוכזאָן. יעלה-זויבאלע... שמאַוועלע...

ווען עס איז געקומען צום אונטערשרייבן דעם טשעק האָט מאַרקוס עפּלבוים האַסטיק אַ לייג געטאָן די פענע אָן אַ זייט, ווי עמעצער אַנדערש וואַלט געקירעוועט מיט זיין האַנט, און האָט געזאָגט מיט פייער אין די אויגן:

— איך גיב ניט... איך גיב ניט...

די שטים איז ביי אים געוואָרן הייזעריק און די ווערטער האָבן זיך אויפגעגאָסן צוזאַמען, אַז עס האָט זיך אויסגעדאַכט אַז ער שיפעט. ביי טשאַרלין איז פאַרשוואונדן דער שמייכל פון די אויגן. ער האָט זיך אויפגעהויבן, האָט זיך פאַמעלעך גערוקט צו דער טיר און האָט גערעדט, ווי קיין זאָך זאָל ניט פאַרקומען:

— נו, נו, עס ברענגט ניט... וועט זיין אַן אַנדער מאַל... נו, נו...

טשאַרלי איז אַוועק, האָט גאַנץ פאַרויכטיק פאַרמאַכט די טיר זי זאָל ניט אַ קלאַפּ טאָן. עוועלין איז געבליבן שטיין, האָט אַ וויילע אָנגעקוקט דעם מאַן אירן און האָט זיך צעווייגט. דורך טרערן האָט זי גערעדט אָפּ-געהאַקטע ווערטער:

— ניט קיין חרפה... און ניט קיין בושה... עס אויף דיין טשעק... עס אים אויף וועסטו זאָט ווערן... מאַרקוס עפּלבוים האָט אַ בויג געטאָן דעם האַלדז, ווי ער זאָל אַראַפּ-שלינגען אַ פּליג און האָט זיך אָפּגערופּן:

— מיט טויזנטער וואַרפט זי זיך! דו האַסט זיי פאַרדינט?

— אין „דזשאַנק שאַפּ“ האָב איך געאַרבעט גלייך מיט דיר — האָט עוועלין אַ מורמל געטאָן, נאָר זי האָט דערזען דעם מאַן אָן איינגעבראַכענעם, איז זי שטיל געוואָרן און אַרויס פון צימער.

זינט מאַרקוס עפּלבוים איז רייך געוואָרן און האָט אָנגעהויבן קויפּן הייזער, איין הויז נאָכן אַנדערן, זיינען די זיבן צימערן פון זייער וואוינונג געוואָרן טויט-שטיל. בלויז די זיגערס אויף די ווענט האָבן נאָכאַנאַנד

„געהאקט סעטשקע“. געסט זיינען געקומען זעלטן. מאַרקוס עפּלבוים איז געווען פאַרנומען. ער האָט שטענדיק גערעדט וועגן „טענענטס“, „מאַרט־געידזשעס“ און געלט.

— אין לאַנג־אייילענד פּעלן מיר צוויי „טענענטס“. צוויי טענענטס איז דריי הונדערט דאלער אַ חודש, פינף און זיבעציק דאלער אַ וואָך, העכער צען דאלער אַ טאָג... מען דאַרף קענען אויסשטיין אַזעלכע היזקות...

ביי עוועלינען האָבן זיך פון איר מאַנס שטענדיקע רעכענונגען גע־קלעפט די אויגן, ווי איר זאָל זיך וועלן שלאָפן. איבערהויפט פּלעגט זי שלעפּעריק ווערן ווען ער האָט גערעדט וועגן זיין הויז אין לאַנג־אייילענד. „לאַנג־אייילענד“ איז געווען דער שפיגל פון זיינע היזער. אַ מויער פון צען שטאַק מיט אַן עלעוועיטער און אַ וועכטער ביי דער טיר.

צוליבן הויז אין לאַנג־אייילענד האָט זיך מאַרקוס עפּלבוים צעקריגט מיט זיינע אַזשערקאָווער לאַנדסלייט. אַז דער סעקרעטאַר פון די אַזשער־קאָווער, איזראַעל שאַכעט, איז געקומען צו מאַרקוס עפּלבוים נאָך אַ הונדערטער אויף שיקן פּעקלעך צו לאַנדסלייט אין אויסלאַנד, האָט מאַרקוס אַ לאַך געטאָן און געזאָגט צו אים:

— אפשר וועט איר מיר מאַכן אַ „לאָזן“? איך דאַרף איצט אויסצאָלן מיין מאַרטגעיִדזש אין לאַנג־אייילענד, איך בין אַ דערשטיקטער מענטש... אַ... אַ... אַ דערשטיקטער.

איזראַעל שאַכעט האָט אַ הוסט געטאָן, ווי ער זאָל פון מאַרקוסעס רייך כאָפן אַ פאַרקילונג, און האָט געענטפּערט:

— נו, נו, איך וועל פאַרלייגן אונדזער פאַרוואַלטונג מען זאָל אייך מאַכן אַ הלוואה.

דעם עפּל וואָס איזראַעל שאַכעט האָט געהאַלטן אין האַנט האָט ער אַוועקגעלייגט צוריק אויפן קרישטאָלענעם ברייטן טעלער וואָס איז געשטאַנען אינמיטן טיש און האָט מיט די פינגער אַ פּויק געטאָן אין דעם גלאַנציקן קרישטאַל. דער טעלער האָט אָפּגעקלונגען מיט אַ דינינקן זילבערנעם ניגון, ווי ער זאָל זיך צעוויינען.

ווען איזראַעל שאַכעט איז אַוועק האָט מאַרקוס עפּלבוים אַ זאָג געטאָן צו עוועלינען:

— שיינ וואַלט איך אויסגעזען ווען איך זאָל דאַרפן אַנקומען צו זיי נאָך אַ הלוואה! אַוואָ! זיי ווייסן נאָר איין זאַך: גיב און גיב און גיב... די ווערטער האָט מאַרקוס אַרויסגערעדט דורך איינגעקלעמטע ליפּן און עוועלינען האָט זיך געדאַכט, אַז ער זאָגט היפּ, היפּ, היפּ!

מער פון אַליץ האָט עוועלינען וויי געטאָן, וואָס איר מאַן, מאַרקוס, וואָס רייכער ער ווערט, אַליץ מער זעט ער אויס ווי אַן אַרעמאַן. עס האָט ניט געהאַלפן וואָס ער האָט געקויפט די טייערסטע אַנצוגן און מאַנטלען פון בעסטן שטאַף. די זאַכן פּלעגן אויסזען אויף אים ווי געבאַרגטע קליידער, ווי גע־שענקטע פון אַ רייכן אַקסל. דער טיר־וועכטער אין זיין הויז פון לאַנג־אייילענד

— אַ הויכער פריילעכער בחור אין אַ גרינעם אוניפּאַרם מיט מעשענע קנעפּ, האָט אויסגעזען ווי אַ מיליאָנער אַנטקעגן זיין באַלעבאַס, מאַרקוס עפּלבוים. די אַזשערקאָווער לאַנדסלייט האָבן כמעט אויפּגעהערט אַריינקומען צו די עפּלבוים, אפילו אויפּן טעלעפּאָן גערופן זעלטן. מיסיס שאַכעט, עוועלינס אַ פּריינדין, און ביי איר איז וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג, האָט איינמאַל אויפּן טעלעפּאָן געזאָגט עוועלינען מיט אַ געלעכטערל:

— נו, מאַרקוס איז נאָך אַלץ פאַרענגט אין געלט? מיר דאַרפן געלט... עוועלין איז נאָך דעם שמועס געבליבן זיצן ביים טעלעפּאָן ווי אַן אַפּגע-גאַסענע. ווען זי האָט עס דערציילט איר מאַן האָט ער פאַרקלעמט די ליפּן און הייזעריק אַרויסגערעדט:

— ווען איך בין געזעסן אין „דושאַנק-שאַפּ“ איז מען ניט געקומען צו מיר, ווייל איך בין געווען אַן אַרעמאַן. און איצט — דאַרף איך זיי אַפּקויפּן — גיב און גיב און גיב... וויל איך גיט!

אַ ביזער איז ער צוגעגאַנגען און גערופן זיין סופּעראַינטענדענט אין לאַנג-איילענד. ער האָט אים אַנגעזאָגט אַז ביזן פינפטן אין מאָנאַט דאַרפן זיין אַלע דירות אַפּגעצאָלטע.

— גיב זיי אַ „דיספּאַסעס“, אַז זיי דערלאַנגען דיר גיט דעם טשעק! זאָלן בעסער די דירות שטיין ליידיק איידער אַ „טענענט“ זאָל מיר קריכן אויפּן קאַפּ!

דער סופּעראַינטענדענט האָט געוואוסט, אַז מאַרגן גאַנץ פּרי וועט אים דער באַלעבאַס אַפּרופּן און אַנזאָגן ער זאָל זיין העפּלעך מיט די שכנים. מען האָט נאָך דאָרט קיינמאַל קיינעם פון דירה גיט אַרויסגעוואָרפּן. פונדעסטוועגן האָט ער אים געענטפּערט אונטערטעניק:

— ווי איר וועט הייסן, מיטטער עפּלבוים.

מיסטער עפּלבוים האָט אַוועקגעלייגט דאָס טרייבל און האָט מיט געבייזער אויסגערעכנט וויפּל היזק ער האָט, אַז צען שכנים פאַרשפּעטיקן מיטן אַפּצאָלן אויף צען טעג:

— צען מאָל צען איז הונדערט... הונדערט טעג איז העכער דריי מאָל-נאַטן... דריי מאָנאַטן רעכענען הונדערט פּופּציק דאלער אַ מאָנאַט איז דאָס אַ חשבון פון...

מאַרקוס עפּלבוים האָט אויסגערעכנט ביז אַ סענט וויפּל ער האָט פאַרלאָרן דערביי. ביי עוועלינען האָבן זיך געקלעפּט די אויגן, ווי איר זאָל זיך שטאַרק וועלן שלאָפּן און זי האָט ניט געקענט בייקומען די שווערקיט פון די ברעמען. די פאַרהייראַטע טאַכטער זייערע, איירין, פלעגט זיך אַריינכאַפּן איינמאַל אַ וואָך זען דעם טאַטן און די מאַמע. זי פלעגט אַפּטמאַל אפילו דעם מאַנטל ניט אַראָפּנעמען. דער איידעם, אַ באַשיידענער אויגן-דאָקטאָר, איז געווען ברוזן אויפּן שווער פאַרוואָס ער גיט אים גיט קיין געלט אויף אַ גרעסערן געשעפט. עוועלין האָט עטלעכע מאָל גערעדט מיט איר מאַן וועגן דעם, זיך אפילו געקריגט מיט אים:

— פאר וועמען האלטסטו דאס געלט? די קינדער וועלן דאך אונדז פיינט האבן!

מאָרקוס פלעגט ניט אויפהויבנדיק די אויגן ענטפערן זיין ווייב:  
א יונגער מענטש דארף זיך אליין אַרויפאַרבעטן! מען קען ניט פאַרן  
אויף פרעמדע רעדער. קיינער פאַרט ניט אויף פרעמדע רעדער. מען מוז  
האַבן אייגענע.

ער פלעגט פאַרענדיקן מיט זיין געוויינלעכן זאַג: נאַר גיב, און גיב, און  
גיב... מוחל זייער ליבשאַפט... איך וויל עס ניט קויפן פאַר עטלעכע דאָלער.  
מוחל...

די אַזשערקאָווער לאַנדסלייט האַבן געמאַכט זייער יערלעכן ווינטער-  
באל. די עפּלבוים האָט מען ניט גערופּן.

— אַ ער האַלט דאָס געלט פאַר זיך, טאָ זאל ער זיך אליין פרייען... —  
האַבן זיי אָפּגעזאַגט און פאַרגעסן אים אָנשרייבן אַ בריוו.

עוועלינס פריינדין, מיסיס שאַכעט, האָט געזאַגט עוועלינען גאַנץ איינ-  
פאַך, וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג:

— ווייסט דאָך, מען זאל דערוואַרטן דעם גרויסן „טשעק“ וואָלט מען  
אפשר ניט פאַרגעסן, אָבער אַזוי... ווייסט דאָך... האָט מען פאַרגעסן...

ווען עוועלין האָט עס דערציילט איר מאַן האָט ער הייזעריק אַ לאַך געטאַן:  
— וואָס דען? איך זאל זיי נאַר ווייזן די פאַר דאלער, וואָלטן זיי געלאָפּן...

טשאַרלי וואָלט דאָ געווען מיט זיין קורצזיכטיק ווייב, וואָס זעט ניט וואו  
מען דאַרף איר אייגענע נאָז אַפּווישן און איזראַעל שאַכעט, און מיין טאַכטער,  
און מיין איידעם. מען וואָלט מיך גערימט און געלויבט און געמאַכט פאַר מיר  
„סורפרייז-פאַרטיס“. אַלץ וואָלט איך געקאַנט קויפן ביי זיי. איז וואָס  
פאַר אַ ווערט האָט עס פאַר מיר? זאַג אליין — וואָס פאַר אַ ווערט האָט עס  
פאַר מיר? אַז איך זשאַלעווע גאַרניט דאָס געלט, נאַר איך האָב פיינט די  
פוילע שפּיל. וואָס מיינסטו איז זייער כעס? מען פאַרגינט ניט! זיך אין  
דזשאַנק-שאַפּ!

די זיבן אויסגעפּוצטע צימערן ביי די עפּלבוים האַבן אויסגעזען ווי אַ  
פאַרגעסענער וואַקזאַל, וואו די באַן שטעלט זיך קיינמאַל ניט אָפּ. די באַן  
קנאַקט פאַרביי מיט רוישנדיקע רעדער און דער וואַקזאַל בלייבט אַ פאַרוונ-  
קענער אין שטילקייט.

מיסטער עפּלבוים האָט געקויפט אַ הויז מיט אַ „רוף-גאַרדן“. גאַנצע  
אַונטן האָט ער געמאַכט רעכענונגען — וויפּיל עס וועט זיין „אינקאַם“, וויפּיל  
אויסגאַב, וויפּיל „אַווערהעד“, און וויפּיל עס וועט זיין ריינער פאַרדינסט.  
אויפן טיש אין גאַסט-צימער, וואו ער האָט ליב געהאַט מאַכן זיינע רע-  
כענונגען, זיינען געלעגן פאַפּירלעך מיט לאַנגע סטענגעס ציפּערן, צעטלעך  
זיינען געלעגן, „רעסיסט“, פאַרשלאַגן, פלענער, קאַנטראַקטן, מעמאָראַנדומס,  
אַנבאַטן — פאַפּירלעך פון פאַרשידענע קאַלירן, ווי קאַנפּעטי.

מיט אַ צוגעזשמורעטן אויג האָט מאָרקוס געלייגט די פאַפּירלעך איינס  
נאַכן אַנדערן און יעדן פאַפּירל הויך אויפן קול באַגלייט מיט אַ פאַר ווערטער:

- דאָס איז אַן אומגליק.
- דאָס איז אַ פעיק.
- דאָס איז נישקשה.
- דאָס איז אַ פאַרשלעפטע קרענק.
- דאָס איז אַלרייט.
- דאָס איז פערפעקט.

עס פלעגט אמאל טרעפן אן מאַרקוס פלעגט זיך אינמיטן דערינען צע-  
לאַכן מיט אַ פריילעכען געלעכטער, ווי ער וואַלט מיט עמעצן געשמועסט און  
יענער זאָגט אים אָן אַ גוטע בשורה.

צוליבן הייז מיטן „רוף-גאַרדן“ איז מאַרקוס עפּלבוים ניט געפאַרן צו  
זיין שוועסטערס טאָכטער אויף דער חתונה. ער האָט צוגעשיקט אַ פּרעזענט,  
אַ הונדערטער און האָט גערופן די שוועסטער אויפן טעלעפּאָן:

— איך קען ניט אַוועקפאַרן, חנקעלע! אַ „רוף-גאַרדן“ מוז מען אויפ-  
פּאַסן צו דער צייט. עס איז אַ „סיזן“ אויף דעם. ס'איז אַזוי ווי אַ פעלד,  
עס איז אַזוי ווי אַ וואַלד! עס איז אַזוי ווי דעם זיידנס גאַרטן איז אַזשערקאָוו!  
דו פאַרשטייט? עס איז אַ „סיזן“ אויף דעם.

די שוועסטער האָט אויפן טעלעפּאָן ניט פאַרשטאַנען ווי קומט דאָ אַהער  
דעם זיידנס גאַרטן. זי איז אין כעס געוואָרן, האָט אָפּגעשיקט דעם ברודער  
דעם הונדערטער מיט אַ צעטעלע:

— אַז דו ביסט אַזאַ ברודער, דו האָסט ניט קיין צייט צו קומען ווען איך  
פיר מיין איינציקע טאָכטער צו דער חופּה, דאַרף איך ניט דיין „שמונדער-  
טער“.

מאַרקוס עפּלבוים האָט איבערגעלייענט דער שוועסטערס צעטעלע, איז  
געוואָרן אַ צעקאַכטער און האָט געזאָגט צו עוועלינען:

— דו ווייסט וואָס זי איז אין כעס? זי האָט דערוואַרט „פייוו האַנדרעד“!  
אַ „שמונדערטער“ האָט זי אָפּגעשיקט צוריק! אַלעמען נאָר גיב און גיב!  
אַפילו אַן אייגענער שוועסטער...

מאַרקוס עפּלבוים איז געשטאַנען מיט דער שוועסטערס צעטעלע אין  
האַנט. די קנייטשן אַרום די אויגן זיינען ביי אים געווען אָנגעפאַלדעוועט  
און אויסגעזען ווי טונקעלע פעדעם.

נאָך דער קריגעריי מיט דער שוועסטער איז עפּלבוים עטלעכע טעג  
אַרומגעגאַנגען ווי אַן איינגעטריקנטער. עוועלין האָט רחמנות געהאַט אויף אים  
און האָט צו אים אַ זאָג געטאָן:

— איז אפשר וואַלטו איר טאַקע צוגעשיקט די פינף הונדערטער און  
זיך איבערגעבעטן מיט אַ שוועסטער!

מאַרקוס עפּלבוים האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו איר און מיט אַ הייזעריקער  
שטים אַרויסגעשריען:

— מיט פינף הונדערטער וואַרפט זי זיך! דו האָסט זיי פאַרדינט? דו  
וויילסט גיין צוריק אין „דזשאַנק-שאַפּ“? האָ? צוריק אין „דזשאַנק-שאַפּ“?...  
וואָס ווילן זיי אַלע פון מיר? נאָר איך זאָל גיין צוריק אין „דזשאַנק-שאַפּ“!

ביי עוועלינען האָט אין איינעם אַ פּרימאַרן אָנגעהויבן ציטערן אַ ברעם איבערן אויג. עוועלין האָט געקוקט אין שפּיגל, געזען ווי איר אויג גיט אַלע מאָל אַ ציטער-אויף, ווי עס זאָל ווינקען צו עמעצן. עוועלין האָט ניט געקענט אָפהאַלטן דאָס אויג פון דעם ווינקען. גאַנצע שעהען האָט זי געקוקט אין שפּיגל, פון אויפּרעגונג האָט זי פאַרלאָרן דעם אָפעטיט. דער דאָקטער וואָס איז געקומען צו עוועלינען האָט איר געהייסן בייטן דעם קלימאַט. דערביי האָט ער מיט דער האַנט אַ ווייז געטאָן אויף די ווענט און געזאָגט: איר דאַרפט אַוועק פון דאַנען. עוועלין איז אַוועקגעפאַרן קיין קאַליפּאָרניע.

פאַר איר אַוועקפאַרן איז געקומען איר פּריינדין, מיסיס שאַכעט, זיך גע-זעגענען מיט איר. זי האָט שטאַרק מיטגעפּילט עוועלינען וואָס דאָס אויג צאַפּלט ביי איר. מיט ברייטע שטאַרק-אַנגעפאַרטע ליפּן האָט זי גערעדט וועגן דער אַזשערקאָווער סאַסייעטי, דערציילט וויפּל פּעקלעך זיי האָבן שוין אַוועקגעשיקט און וויפּל זיי וועלן נאָך שיקן. זי האָט מיט אָפעטיט אויפגעעסן אַן עפל, דערנאָך אַ באָר, דערנאָך אַ הענגל וויינטרויבן. די ברייטע גלוסטיקע ליפּן האָבן אויסגעדריקט זאַטקייט — זאַטקייט פון עסן, זאַטקייט פון „שיקן פּעקלעך“, זאַטקייט פון לעבן.

עוועלין האָט אומזיניק געוואונקען מיטן צאַפּלדיקן אויג און געפּילט אַ קלעמעניש און אַ דערווידער.

מאַרקוס עפּלבוים האָט באַגלייט זיין ווייב צו דער באַן. ער האָט איר עטלעכע מאָל אָנגעזאָגט: „גיב אַכטונג אויף זיך, עוועלין. גיב אַכטונג אויף זיך. נעם אַריין דעם קלימאַט, נעם אַריין“.

ביי עוועלינען האָט פון צאַפּלדיקן אויג אַראָפּגעטאַנצט אַ טרער. מאַרקוס עפּלבוים האָט זיך אומגעקערט אין די אויסגעפּוצטע, שטילע צימערן פון זיין וואוינונג. די זייגערס האָבן דייטלעכער ווי שטענדיק „געהאַקט די סעמשקע“ — טיק-טאַק. אַן עלנטקייט האָט אים אַרומגע-נומען, און אַ בייזקייט — אַ נייע מעשה, אַ קלימאַט, גאָר אַ קלימאַט... אַ בייזער איז ער צוגעגאַנגען צום טעלעפּאָן און גערופן זיין סופּעראַינ-טענדענט אין לאַנג-איילענד:

— גיב זיי אַ דיספּאַסעס, אַז זיי דערלאַנגען דיר ניט דעם טשעק צו דער צייט!...

— ווי איר וועט הייסן, מיסטער עפּלבוים, — האָט אים דער סופּער-אינטענדענט געענטפּערט אונטערטעניק.

מאַרקוס עפּלבוים האָט אַוועקגעלייגט דאָס טרייבל, אַן איינגעשרומפּענער, מיט טונקעלע קנייטשן אַרום די אויגן, האָט ער אויסגעזען ווי אַן אַרעמער וועכטער וואָס היט אַ פּרעמד פאַרמעגן.



## דער איידעם

מיט אַ היפשן קויש אָנגעפאַקט מיט עסנוואַרג — אַ געבראַטענע הונד, אַ שווייצאַרישער קעז, געבאַקטע עפל אין אַ שיסעלע איינגעוויקלט אין וואַקספאַפּיר, געמאַרינירטע הערינג אין אַ סלאַי און נאָך פאַרשיידענע גוטע זאַכן — איז מיסיס פּאַטאַק אַרויס פון דער סאַבוועי און האָט זיך געלאָזט גיין מיט די שטייגן אַרויף צו דער גאַס. אירע באַקן און ליפּן זיינען געווען שטאַרק געפאַרבט און די ווייסע עלעגאַנטע זומער-הוט מיט די בלויע בלומען אויפן קאָפּ האָט אויסגעזען ווי עס זאָל גיין באַזונדער און געהערט זיך גאַרניט אָן צו דער פּרוי, וואָס גייט אַ ביסל איינגעבויגן מיט אַ שווערן קאַשיק אין האַנט.

מיסיס פּאַטאַק איז צוגעקומען צום נייעם צוויי-שטאַקיקן הויז, וואו עס האָט געוואוינט איר טאַכטער איירין, וואָס האָט מיט אַ יאָר צוריק חתונה געהאַט. מיט הנאה האָט זיך מיסיס פּאַטאַק צוגעקוקט צום מעשענעם בלעכל מיט איר איידעם נאָמען דר. ראָבערט נאַסאַו, נאָר זי האָט ניט אָנגעקלונגען. זי האָט אַוועקגעשטעלט דעם קויש אויף דער ערד, אַרויס-גענומען פון טאַש אַ שפיגעלע, זיך באַטראַכט, אויסגעגלייכט די הוט אויפן קאָפּ, צוגעפאַרבט די ליפּן, אַ פּודער געטאָן זי גאָז, אָנגעטאָן אַ פאַר ווייסע הענטשקעס און דערנאָך אָנגעקלונגען.

די טיר האָט איר געעפנט איר איידעם ראָבערט. ער האָט אַ זאָג געטאָן „האַלאָ, מאַם!“ און האָט אויסגערופן זאַכלעך, ווי אַ קעלנער אין אַ רעסטאָראַן וואָס באַשטעלט אַ געריכט ביים קיך-פענצטערל.

— דיין מאַמע, איירין! — און אַליין איז ער פאַרשוואונדן און אַ וואָרט נישט אויסגערעדט מיט זיין שוויגער. אַריין אין אַ צווייטן צימער און פאַרמאַכט הינטער זיך די טיר.

איירין האָט זיך צעקושט מיט דער מאַמען. זי האָט אַ פּרעג געטאָן וואָס דער טאַטע מאַכט, צי ער אַרבעט, און דערנאָך האָבן זיך ביידע פּרויען גענומען אויספאַקן דאָס קיישל. כּדי אָפּדאַנקען דער מאַמען פאַרן עסנ-וואַרג, וואָס זי האָט אַזוי ווייט געשלעפט, האָט איירין געלויבט די אַלע גוטע זאַכן און גערעדט צו דער מאַמען אויף אידיש:

— אַ הינדעלע, קיין עינ-הרע, אַזוי ווי אַן אינדיק! און די עפל — טעם גן-עדן! — איירין האָט פאַרווכט אַ שטיקל עפל און אָפּגעלעקט די פינגער.

מיסיס פּאַטאַק האָט געשיינט פאַר גליק. אירע שפּיציקע אויסגעהאַרע-וועטע עלנבויגן האָבן זיך שנעל באַוועגט. זי האָט אויסגעפאַקט טע-לער, „דזשאַרעלעך“, גלעזער. דער קויש האָט זיך גאַרניט אויסגעשעפט און אַלע וויילע איז פון דאָרט אַרויסגעבראַכט געוואָרן נאָך אַן „אַצור“ און נאָך אַ צוגאַב. אַפילו אַ סלאַיעק מיט געזייערטע קליינע אוגערקעלעך האָט דאָרט ניט געפעלט. איירין האָט זיך דערפּרייט:

— אַט דאָס וועט זיין אַ סורפריז פאַר ראַבערטן. ער האָט ליב זויערע אוועקעלעך!

זי האָט מיט איבערגעטריבענער פּריילעכקייט אַ רוף געמאַן דעם מאַן:  
— דר. ראַבערט! קום אַרײַן, אַ נאַשעריי פאַר דיר!  
ראַבערט האָט זיך אַרײַנגעוויגט מיט גרינע עלאַסטישע טריט, האָט געוואָרפן אַ בליק אויפן טיש און זיך גלייך גענומען קייען אָנהויבנדיק פון דעם פּליגעלע פון דער הונד, זיך בעמענדיק צו אַ געבאַקטן עפל האָט ער געזאַגט צו דער שוויגער גאַנץ זאַכלעך:

— מאַם, פּליז, רעד ניט מיט די שכנים, אַז דו קומסט אַהער.  
פון אונטער דער רויטקייט פון די געפאַרבטע באַקן איז ביי מיסיס פּאַטאַק אויפגעשפרונגען נאָך אַ רויטקייט וואָס האָט זיך צעגאַסן איבערן גאַנצן פנים. פונקט אזוי רויט ווי די מאַמע איז אויך געוואָרן איריין. איצט זיינען זיי געווען ענלעך איינע צו דער אַנדערער — ביידע מיט פולע, אַביסל פאַרהויבענע ליפּן און ביידע מיט דערשלאַנגנקייט אין די קיילעכדיקע שוואַרצע אויגן. אַ מאַמע מיט אַ טאַכטער.

— ווער רעדט מיט דייע שכנים, ראבע? איך זע זיי פאַר די אויגן ניט אַן! — האָט מיסיס פּאַטאַק צענומען די הענט.

יעדע וואָך, שבת, ווען מיסיס פּאַטאַק איז פּריי פּון שאַפּ, ברענגט זי דעם אַנגעפאַקעוועטן קאַשיק צו איר טאַכטער, און יעדע וואָך צעקריגט זי זיך מיט איר איידעם, און שטענדיק האַלט איריין מיטן מאַן. "הי איז ראַיט", ער איז גערעכט, זאָגט זי, אַבער מיט אַלע באַוועגונגען, מיט דער רויטקייט אויפן פנים און מיט דערשלאַנגענע אויגן — איז זי אויף דער זייט פון דער מאַמען. עס דאַכט זיך, אַט אַט וועט זיך איריין צערייסן, איר גוף וועט בלייבן מיט דער מאַמען און אירע רייד וועלן לויפן נאָכן מאַן. אויך איצט האָט איריין געהאַלטן מיטן מאַן:

— יע, מאַמע, דו האַסט גערעדט מיט די שכנים — האָט איריין געזאָגט — מיט מיסיס לאַרענס האַסטו גערעדט.

מיסיס פּאַטאַק האָט זיך אַזש געכאַפט מיט דער האַנט ביים קאַפּ:  
— איך ווייס ניט ווער עס איז מיסיס לאַרענס. עפעס אַ הויכע פרוי האָט מיך באַגעגנט ביי דער טיר, זי האָט צו מיר געזאָגט "נאַיס דעי טודעי, איזנ'ט אַיט? — זאָל איך איר ניט ענטפערן? וואָס בין איך, חלליה, אַ שטומע? האָב איך איר געענטפערט: "יעס, אַיט איז אַ נאַיס קלאַימעט טודעי" — מיט וואָס האָב איך דאָ "חוטא בעגל" געווען? מיט וואָס האָב איך דאָ געזינדיקט? ראַבערט האָט זיך צעלאַכט, און איריין האָט אַ פינטל געטאַן מיט די אויגן ווי עמעצער זאָל זיך פאַרמעסטן איר געבן איבערן קאַפּ. מיט טרערן אין קול האָט זי געזאָגט צו דער מאַמע:

— מען זאָגט ניט אַזוי, מאַמע... דו פאַרשטייט... דאָ וואוינען אינטער ליגענטע מענטשן אין דעם הויז... מען זאָגט ניט...

איר שטים האָט געציטערט, טיף פון אינעווייניק זיך איבערגעריסן, ווי אין שטוב וואַלט געשען עפעס אַן אומגליק און מען קען אים ניט פאַרייכטן.

ראַבערט האָט אַ קרים געטאַן מיט די שיינע געשניצטע ליפּן און האָט געזאָגט צו איירין :

— דערקלער איר, נו, דערקלער איר !

ער האָט זיך אָבער ניט געקענט איינהאַלטן און האָט געזאָגט צו מיסיס פּאַטאַק אין אַ געטאַקטן קאַלעדזש־ענגליש :

— אַ קלימאַט איז אַ פּערמאַנענטער אַטמאָספּערישער צושטאַנד פון די טעמפּעראַטורן אין פּאַרשיידענע זאָנעס...

ער האָט גערעדט מאַדנע ווערטער, וואָס מיסיס פּאַטאַק האָט זיי ניט פּאַרשטאַנען און האָט זיי קיינמאַל ניט געהערט. זי האָט אָבער געוואוסט, אז יעדעס וואָרט איז אַ באַשולדיקונג קעגן איר און זי האָט זיך געפילט ווי אויף אַ געריכט, וואו מען משפט זי פאַר אַ בילבול.

אַ היפשע וויילע האָט ראַבערט גערעדט, האָט הגאָה געהאַט וואָס זיין שוויגער איז צעטומלט, און וואָס ער איז אויף אַזויפיל קליגער פון איר. איירין האָט ניט געקענט מער צוקוקן דער מאַמעס יסורים, האָט זי זיך אָפּגערוּפּן מיט ביטערקייט:

— ראַב, גענוג שוין צו האַלטן דיין אַטמאָספּערישע לעקציע... איך שווער דיר, אז אַפילו דיין טאַטע וואָלט אויך ניט פּאַרשטאַנען וואָס דו רעדסט !

ראַבערט איז געוואָרן אַן אַנגעצונדענער, וואָס זי פּאַרגלייכט זיין טאַטן — אַ בוכהאַלטער און אַ מענטש וואָס לייענט צייטונגען — צו איר מאַמע, דער מיסיס פּאַטאַק, און ער האָט געזאָגט מיט פּלאַמענדיקע אויגן :

— דו אַליין קענסט אויך ניט פּאַרשטיין... דו האָסט דאָך ניט געקענט אַריבערקייכן דעם קאַלעדזש ! דערפּאַרן צום דריטן יאָר און מער האָט דיר ניט געסטאַיעט קיין פּאַרע ! דו ביסט אויך אַ ניט־דערפּאַרענע !

פון צעהיצטקייט איז זיין קערפּער געוואָרן בויגעוודיק און ער האָט אויסגעזען ווי אַ טענצער. ער האָט הויך אַ שפּרונג געטאַן, ווי איבער אַ לוזשע, איז אַוועק אין צווייטן צימער און האָט פּאַרהאַקט די טיר.

יאָרן־לאַנג האָבן מיסיס פּאַטאַק און איר מאַן, מעקס, געאַרבעט אין שאַפּ. איין מאַל אַ חודש איז מען געגאַנגען אין די מאַוויס. און איין מאַל אַ וואָך, שבת אין אַוונט, האָט מעקס געשפּילט מיט זיינע פּריינט אין קאָרטן. ביי זיך אין שטוב, און מיסיס פּאַטאַק האָט דערלאַנגט טיי און קיכלעדן. אז מעקס פּלעגט פּאַרשפּילן אַמאַל אַ האַלבן דאלער, איז זיין ווייב געווען צעטראַגן אַ ביסל און זי פּלעגט אים זאָגן :

— דו ווייסט, די קאָרטן קענען בדלות שטעלן אַ מענטשן.

די איינציקע טאַכטער זייערע, איירין, האָט מיסיס פּאַטאַק געשיקט אין קאַלעדזש. „זאָל זי ניט פינצטערן אין שאַפּ און בלענדן די אויגן ביי דער נאָדל, אַזוי ווי מיר“, האָט זי גערעדט צום מאַן, אַליין האָט זי אַנגעהויבן אַרבעטן „אָווערטאַים“ אויף צו צאָלן פּאַרן קאַלעדזש.

די שטוב האָט אויפגעלעבט. פאַר מיסיס פּאַטאַק האָט זיך געעפּנט אַ ברייטע וועלט פון אַ קאַלעדזש. זונטיק האָט זי דערציילט פאַר אַלע שכנות,

אז אין קאלעדזש זיינען עקזאמענעס און איר איירין איז זייער פארנומען. זי דארף „פעסן די עקזעמס“. זומער האט איירין געהאט וואקאציעס און צו איר זיינען געקומען חברטעס „קאלעדזש מיידלעך“. מיסיס פאטאק האט אג- געהויבן ריידן מיט דער טאכטער ענגליש און האט אריינגעפירט אין שטוב א טעלעפאן. „א קאלעדזש גוירל דארף האבן א טעלעפאן“. מען האט געקויפט א גלעזערנע שאפקע, וואו עס זיינען געשטאנען איירינס קאלעדזש-ביכער. די שאפקע מיט די ביכער איז געווען אפגעהיט ווי אן ארון קודש. זונטיק גאנץ פרי האט מיסיס פאטאק אויסגעלאנגט די שייבלעך פון דער שאפקע און אפגעווישט דעם שטויב. זי האט די ארבעט געטאן מיט א באזונדערן פארגעניגן. אין איירינס צימער האט מען אריינגעשטעלט נייע מעבל און אויפגעהאנגען א בילד, ווי א יעגער גייט אויף יאגד.

ווען צו איירינען האט אנגעהויבן אריינקומען ראבערט, א סטודענט פון מעדיצינישן פאקולטעט, האט מיסיס פאטאק געקויפט א פאר שיד מיט גומענע פאדעשוועס — עס איז איידעלער, און א מענטש גייט שטיל און קלאפט ניט מיט די זוילן — האט זי געטראכט. זי פלעגט מיט שטילע גומענע טריט צוקומען צו איירינס טיר, אַנקלאַפּן און פרעגן :

— אפשר ווילט איר, „יאנג פיפל“, קאקא-קאלא? — און זי האט געבראכט פאר זיי קאקא-קאלא.

אן אנדערש מאל האט זי געפרעגט, צי זיי ווילן ניט קיין „האט דאגס“, צי עס פעלט זיי ניט קיין סיגארעטן. עס איז ניט געווען קיין זאך צו שווער און צו טייער פאר איירינען מיט ראבערטן.

מעקס האט אויסגערעדט דעם ווייב :

— ווער ניט קיין שמאטע ביי זיי! א שמאטע טרעט מען מיט די פיס. מעקס האט ניט געקענט צוקוקן ווי זיין ווייב „טאנצט ארום דעם קאלעדזש“. און ראבערט פלעגט קומען, פלעגט מעקס אַוועקגיין פון שטוב, אריין צו א פריינט און כאפן א פינאַקל. פארן אַוועקגיין פלעגט ער שטענדיק זאגן דעם ווייב דעם זעלבן פסוק :

— איך בין מוחל דעם קאלעדזש און איך וויל ניט קיין גומענע פאדעשוועס.

איירין האט באגלייט דער מאמע צו דער סאַבוועי. גייענדיק האט זי צו איר געזאגט :

— און ראבערט ווערט משוגע געדויערט עס א פאר טעג... זידלט זיך... דערנאך קומט ער מיך איבערבעטן... קושט די הענט... טו אים עפעס !

איירין האט א זיפץ געטאן און טרערן האבן זיך באוויזן אין אירע אויגן. מיסיס פאטאק האט דערפילט א קלעמעניש אונטערן הארצן, א רחמנות אויף איר איירין.

שווייגנדיק זיינען זיי דערגאנגען צו דער סאַבוועי. איירין האט זיך ניט געוואלט אומקערן אהיים מיט א פארוויינטן פנים און האט געזאגט צו דער מאמען :

— לאַמיר אַריין טרינקען קאַווע, דער כעס וועט אים דאָרט דערווייל אַביסל אַריבער.

זיצנדיק מיט דער מאַמען, האָט איירין אַ זאַג געטאָן :  
— מיר דאַרפן שוין צאָלן דיר-הגעלט... מיט ראַבערטס פאַרדינסטן...  
און מיט זיינע זיידענע העמדער וואָס ער האָט ליב...  
מיסיס פאַטאַק האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ. אַ פאַרוואַגלטער טרויער  
איז געווען אין אירע אויגן.

— איך האָב שטענדיק אַ פאַר דאלער ווען איך גיי צו דיר... דו מיינסט, אַז פאַר אים וואָלט איך געזאָרגט? איך וויל ניט דו זאלסט זיך מאַטערן, דו זעסט אויס ניט גוט, חנהלע. פאַר דעם איינעם יאָר האָט זיך אַ קינד אַזוי געענדערט... זשאַלעווע ניט פאַר זיך, איירין. איך האָב אָפּגעשפּאַרט אַ פאַר דאלער... פאַר דיר וועט ניט פעלן, חנהלע...

מיסיס פאַטאַק האָט נידעריק איינגעבויגן דעם קאַפּ, פאַרשטעלט מיט דער ווייסער הוט דעם בוזעם, אַרויסגעשלעפט אַ פאַרבונדן נאַזטיכל און אָפּגעגעבן דער טאַכטער.

— צוליב וואָס אַרבעט איך, אויב נישט צוליב דיר? נעם, חנהלע, נעם איירין — וועסט מיר אָפּגעבן, וועסט נאָך אָפּגעבן.  
איירין האָט שטיפעריש אַ טרייסל געטאָן מיטן קאַפּ. אירע העל-ברוינע געשוירענע האָר האָבן אַ טאַנץ געטאָן לעבן די אויערן. זי האָט אויסגעזען יונג, כמעט קינדיש ווי אַמאָל, ווען די מאַמע פלעגט איר געבן געלט אויף אייזקרים.

— זאלסט מיר נאָר געזונט זיין, חנהלע, — האָט מיסיס פאַטאַק גע-  
זאָגט צו דער טאַכטער, — זאָל ער זאָרגן, ער איז אַ מאַן, ער האָט אונדז גענוג אָפּגעקאַסט! אַן אַפּיס אים אויסגעשטעלט, זאָל ער זאָרגן!

אַהיים איז מיסיס פאַטאַק געקומען מיד פון דער שלעפעניש מיט דער סאַבוועי און פון דער קריגעריי מיטן איידעם. דער מאַן אירער, מעקס, איז שוין געווען צוריק פון דער אַרבעט (אַ שבתדיקן טאַג אַריינגעאַרבעט, זאָגט ער) און האָט געוואָרט אויף איר. ער האָט זי באַגעגנט מיט זיין שטענדיקן שטעכווערטל ווען זי קערט זיך אום פון דער טאַכטער:

— נו, דער דאָקטאָר האָט דיך עפעס גוט אויפגענומען?  
מיסיס פאַטאַק האָט אים ניט געענטפערט. מיט אַ פאַרוואַלקנט פנים האָט זי זיך גענומען גרייטן צום טיש. די שפּיציקע עלנבויגן האָבן זיך שנעל באַוועגט. עס האָבן גערטאַסקעט די טעפלעך, לעפל און גאַפל האָבן גע-  
קלונגען, די בענקלעך האָבן גערודערט, די קיך האָט געשטרעמט, נאָר זי אַליין, די מיסיס פאַטאַק, האָט ניט אויסגערעדט קיין וואָרט.  
מעקס האָט אַ וואונק געטאָן צו איר און האָט געזאָגט גאַנץ רואיק און גוטמוטיק:

— רייך אויס אַ וואָרט, איך קען דאָך מיינען, אַז דער איידעם האָט  
דיר די צונג אָפּגעביסן, נו, וואָס ביסטו אין כעס אויף מיר, וואָס?

— חכמות ליגן אים אין זינען, שטענדיק חכמות!  
 — פארוואס ניט? כ'האב מיר אפגעארבעט ווי א פריץ מיינע שבתדיקע צוועלף שעה, אויפגעהאקט א פאר הונדערט נעט, אז מענטשן זאלן ניט ארומגיין אן הויזן, וואס פעלט מיר, וואס? די טאכטער איז א דאקטארשע, וואס גייט מיר אפ?

מער האט שוין מיסיס פאטאק ניט געקאנט אויסהאלטן. זי האט ארויסגענומען א נאזטיכל, האט אפגעווישט די אויגן און די נאז, האט געזאגט צום מאן:

— עס שוין, עס! ער הויבט שוין אן מיט דער דאקטארשע! האב איך ניט געוואלט, אז מיינ טאכטער זאל האבן א שניידער פאר א מאן, איז וואס? האב איך זי געשיקט אין קאלעדזש, איז וואס קומט מיר דערפאר?  
 — א שניידער שטייט איר ניט אן, א דאקטאר איז איידעלער. ער האט דיר ארויסגעטריבן, הא? זאג דעם אמת, שעם זיך ניט! ער וועט ביי אונדז אויסמעלקן די פאר גראשן, וועט ווערן א ריכטיקער דאקטאר, און וועט דיר אפשיקן די טאכטער צוריק! דו וועסט זען! קאלעדזש, נאר קאלעדזש, אנדערש פאסט איר ניט ווי קאלעדזש, זיך בארימען פאר שכנות, פֿס־ס! נו, מיר וועלן גיין בעסער כאפן א פינאקל און אויסריידן א ווארט מיט א מענטשן.

ער האט גענומען דעם הוט און איז אוועק פון שטוב.  
 מיסיס פאטאק האט אים נאכגעשאקלט מיטן קאפ:  
 — מקנא צו זיין, א מענטש וואס זארגט ניט!  
 זי האט דערפילט א מידקייט אין די פיס, האט גענומען די צייטונג וואס מעקס האט איבערגעלאזט אויפן טיש, האט זיך צוגעלייגט אויפן בעט אפרוען. ליענענדיק איז זי אנדרימלט געווארן. דער טעלעפאן האט זי אויפגעוועקט. — אוי, ס'איז איירין, — האט מיסיס פאטאק א טראכט געטאן און מיט א ציטערדיקער האנט גענומען דאס טרייבל.  
 איירין האט גערעדט מיט טרערן אין דער שטים:  
 — מאם, איך קום צו דיר אהיים נעכטיקן. ראבערט איז משוגע גע-ווארן, איך האב ניט קיין כוח זיך מיט אים צו קריגן, מאם!...  
 מיסיס פאטאק האט געענטפערט דער טאכטער מיט א הייזעריקער שטים:

— בלייב ביי זיך אין דער היים, איירין! געוואוין אים ניט צו, אז מען גייט אוועק פון שטוב... דערלאנג אים די גאב! ער האט אונדז גענוג אפגעקאסט! ניטא קיין אוועקגיין, ניטא! ניטא! ניטא!

פון אויפגעגונג איז ביי מיסיס פאטאק אריבער די מידקייט. זי האט זיך א הויב געטאן און איז אוועק אויפראמען די קיך. די טעפ האבן גע-טראסקעט. זי האט זיי געריבן און געשייערט. זי האט שנעל געארבעט מיט די שפיציקע אויסגעהארעוועטע עלנבויגן און האט גערעדט הויך אויפן קול:  
 — אט האט איר אייך נחת פון קינדער! אפגעהארעוועט א לעבן, געשפארט און געיאכט און אט האט איר דעם נחת פון קינדער...

ווען די קיך האָט שוין געבלאַנקט פון ריינקייט און אַלע אַלומינענע דעקלעך זיינען געהאַנגען אויף דער וואַנט גלאַנציקע ווי שפיגעלעך, האָט מיסיס פּאַטאַק אַ באַרואיקטע גערעדט צו זיך:

— נישקשה, זיי וועלן זיך צעקריגן, זיי וועלן זיך איבערבעטן, און איך וועל טאַקע בלייבן ביי אַן איידעם אַ דאַקטאר...

מיסיס פּאַטאַק האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ. אין אַלע אַלומינענע דעקלעך האָט זיך אָפּגעשפּיגלט איר געשטאַלמ, און אַלע האָבן געשאַקלט מיטן קאָפּ: „ביי אַן איידעם אַ דאַקטאַר“.

זי איז געשטאַנען אַ פאַרטרוימטע און האָט שטיל געשעפטשעט: און אייניקלעך וועלן זיין ביט אַבי-ווער, און אוראייניקלעך...

אויף דער וואַנט האָט זיך אָפּגעשפּיגלט איר פאַרחלומטע געשטאַלט.

ניו יאָרק, 1954

## א ו י ט . . .

סימאר שטוקער האָט זיך אויפגעהערט גאָלן, ווען ער האָט איינגעזען, אַז פאַר אים האָט זיך געענדיקט דער גרעסטער פאַרגעניגן אין זיין לעבן — די נסיעות קיין אייראָפּע.

דאָס פאַרקויפן און פאַרריכטן זייגערלעך, קייטעלעך, און האַנט־רימענד־לעך אין זיין שמאַלן געשעפטל אין אַ שטעטל אין ניו דזשורזי, איז פאַר סימאר שטוקער געווען אַ מיין דורכגאַנג־צייט צווישן איין נסיעה און דער אַנדערער, וואָס ער פלעגט מאַכן אַלע דריי, פיר יאָר, קיין „יוראָפּ“. דאָס ריכטיקע לעבן איז געווען זיך גרייטן צו דער רייזע, איינפירן מתנות פאַר דער שוועסטער, פאַר אַ האַלבער שטאַט מומעס, פעטערס, שוועסטער־קינדער און זייערע משפּחות. חוץ דעם, איז אין זיין היים־שטאַט, אַגראַדאָוקע, געווען אַ שולע פאַר קינדער, און אַ ביבליאָטעק ביי דער שולע, און אין די איינ־סטיטוציעס איז סימאר שטוקער געווען זייער אַן אַנגעלייגטער גאַסט, אַן אַמעריקאַנער, וואָס האָט יעדעס מאָל איבערגעלאָזן אַ גאַנצן הונדערטער, און די שולע האָט זיך דעריבער אויסגעצייכנט מיט עשירות קעגן אַלע שולעס פון די אַרומיקע שטעטלעך. מען האָט זי גערופן „דאָס אַמעריקאַנער קעסט־קינד“. ווער קען זיך גלייכן צו אַגראַדאָוקע?

איינגעקויפט די מתנות האָט זיי סימאר שטוקער איינגעפאַקט אין גרויסע לעדערנע טשעמאַדאַנעס, קליידער באַזונדער, כלים באַזונדער, און פאַר־ריכטע זייגערלעך, אַפּגעטיילט אין אַ קעסטעלעך. הכלל, אין פאַקעווען מתנות פאַר „יוראָפּ“ איז ער געווען אַ ספּעציאַליסט. אַלץ געבראַכט גאַנץ, אפילו ניט צעקנייטשט. דאָס פאַקעווען די מתנות האָט געדויערט אַ שיינע פאַר וואַכן, די שטוב ביי סימאר שטוקער האָט אויסגעזען, ווי אַ וואַקזאַל, אָבער וועמען אַרט עס? אדרבא, דאָס איז אַ שטיק פאַרגעניגן, אַ מיין באַזונדערער ערב יום טוב.

אַרויסגעפאַרן אויף דער רייזע איז ער, געוויינלעך, זומער, ווען די זייגערלעך גייען ניט אַזוי האַסטיק, דער עולם וואַלגערט זיך אויפן גראַז אויף די וואַקאַציעס, און קוקט ניט צופיל ווי שפּעט עס איז.

זיין געהילף אין געשעפט, דזשעק, וואָס האָט אויסער זייגערמאַכעריי געהאַט נאָך אַ פרנסה, אַ פאַרדינסטל — זינגען ביי אַ חזן ימים טובים און דערפאַר באַקומען הונדערט און פופציק דאלער אַ יאָר, — דזשעקן זאָגט ער אַן פאַרן אַוועקפאַרן:

— זאָלסט ניט פאַרזינגען די ביזנעס, אַ גאַנץ יאָר איז ניט יום טוב, אין דער צייט, ווען עס האָבן זיך געפאַקעוועט די טשעמאַדאַנעס אויף פאַרן קיין אַגראַדאָוקע, און די שטוב האָט אויסגעזען, ווי אין אַ וואַקזאַל, איז סימאר אין געשעפט געווען באַזונדערס אויפגעלייגט. אַז עס קומט אַריין אַ „ביטערער קאַסטאַמער“, דרייט די זייגערלעך, פּרובירט די קיי־טעלעך, דינגט זיך אויפן פרייז, און גייט אין דער לעבער אַריין — שטייט



זיך סימאָר שטוקער אויפגעהייטערט און דער גאַנצער ענין הויבט אים ניט אָן צו אַרן. מיט לייב און לעבן און מיט אַ האַלבער נשמה איז ער שוין אויפן וועג קיין „יוראָפּ“. ער פאַררױכערט אַ סיגאַרעט, ענטפערט דעם „ביטערן קאָסטאַמער“ מיט איין וואָרט אויף צען, און אין מיטן דערינגען, ווייל ער איז טאַקע מער אויפן וועג, ווי אין געשעפט, גיט ער זיך אַזוי אַ פרעג:

— פון וואָנען שטאַמט איר? וואו זיינט איר געבוירן געוואָרן? אפשר קלייבט איר זיך קיין „יוראָפּ“?

עס טרעפט אַז דער „ביטערער קאָסטאַמער“ ווערט מיט סימאָר שטוקער גאַנצע מחותנים. אַמאָל ווייזן זיי זיך אַרױס פאַר לאַנדסלייט אָדער פאַר הלמידים פון איין ישיבה, צי גאָר פאַר שטיקלעך קרובים — און דעמאָלט מאַכט מען דעם מסחר „אַ גראַשן אַרױף, אַ גראַשן אַראָפּ“, און פאַרטיק. אויב דער „ביטערער קאָסטאַמער“ איז געווען אַ גוי, קוקט ער אָן דעם ווילדן פאַרקויפער, זעט באַשיינפערלעך, אַז דער גאַנצער פאַרקויף גייט אים ניט אָן — קויף יאָ, קויף ניט — קויפט ער.

אין די וואַכן ערב דער נסיעה, איז ביי אים דאָס פאַרקויפן די זייגער־לעך געגאַנגען גרינגער. אַט טאַקע דערפאַר, ווייל ער האָט עס געטאָן „שפילנדיק“. און סימאָר שטוקער האָט געלערנט דערפון אַ פרשה פסיכאָ־לאַגיע: אַ קונה האָט ליב, אַז מען קוקט אויף אים ניט. אַ קונה האָט ליב, אַז מען דאַרף אים אויף כפרות, און דעמאָלט איז ער אַ מענטש.

סימאָר שטוקערס אַנקומען קיין אַגראַדאָוקע איז געווען אַ גרויסע געשעעניש, פאַר אים אַליין, פאַר דער שוועסטער און פאַרן גאַנצן שטעטל. ערשט דעמאָלט אין אַגראַדאָוקע האָט ער געפילט, אַז אַמעריקע איז אַ גרויסע און מעכטיקע מדינה, וואָס די גאַנצע וועלט האָט פאַר איר דרך ארץ. ברענגען אים פון דער באַן־סטאַנציע אַהיים איז געווען די חזקה פון שלום משה, דעם עלטסטן בעל־עגלה פון שטעטל. ער פלעגט סימאָרן זאָגן „דו“ נאָך פון די אַמאָליקע יאָרן, ווען סימאָר שטוקער האָט זיך יינגלווייז נאַכגעהאַנגען נאָכן וואָגן און שלום משה פלעגט אים אַוועקטרייבן מיט דער בייטש. שלום משה, וואָס איז דער ערשטער זוכה געווען באַגעגענען דעם אַמעריקאַנער, האָט זיך געפרעגט אויפן פּרעזידענט, צי איז ער נאָך אַלץ גוט צו יידן, און אויסהערנדיק דעם ענטפער, אַז אין אַמעריקע זיינען אַלע גלייך, האָט ער געמאַכט אַ השערה און אַ באַשלוס צוזאַמען:

— גלייך איז מען טאַקע גלייך, פונדעסטוועגן וועט מען דיך, שימענדל, פאַר קיין פּרעזידענט ניט מאַכן. אַלע מענטשן זיינען גלייך, נאָר דער הינ־קעדיקער הינקט. דערפאַר זיינען די מומעס, די פעטערס, די שוועסטער און די גאַנצע משפּחה געווען אַ סך גלויביקער, ווי שלום משה דער בעל־עגלה. זיי האָט ער דערציילט, אַז אין אַמעריקע איז אַלץ מאַשינאָוע. מצה באַקט אַ מאַשין, חלה פלעכט אַ מאַשין, פוטער — אַ מאַשין, קעז טריקנט אַ מאַשין, וועש וואַשט אַ מאַשין, אייז פּירט אַ מאַשין, און אַזוי ווייטער. יעדעס מאָל, קומענדיק קיין אַגראַדאָוקע, האָט סימאָר שטוקער

געבראכט א נייע „מאשין“. די מומעס, אויסגעפוצט לכבוד דעם גאסט אין שבתדיקע קליידער, ווישן זיך די ווינקלען פון די מיילער פאר פארוואונדערונג, וואָס עס איז דאָ אַ לאַנד, וואו עס איז לחלוטין קיין ברעקל אַרבעט ניטאָ, ווייל אַלץ מאַכט אַ מאַשין. כדי צו געפינען אַ זכות אויף אַגראַ-דאָוקע זאָגט איין מומע אָפּ איר פּסוק:

— פונדעסטוועגן קען מען אין אַמעריקע קיין שבת ניט היטן — זאָגט מען — טאָ צו וואָס טויג די מאַשין?

אַט אַזעלכע זייטיקע באַמערקונגען פון אַגראַדאָוקער האָט סימאָר שטוקער איינגעשלונגען אָן אַ טראַפּן עגמת נפש, און פאַרענטפערט זיי מיט אַן אַלגעמיינער תשובה:

— ניטאָ קיין זאָך אויף דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבן קיין חיסרון.

אין בית המדרש האָט דער אַמעריקאַנער גאסט געקראָגן די שענסטע עליה, טאַקע ששי, און דערפאַר האָט ער אַרומגעקוקט דעם בית מדרש, ווי אַ בעל הבית. געלאָזן געלט אויף פאַרריכטן דעם דאָך, אָדער אויס-פאַרבן די פענצטער, צי אונטערמויערן דעם אויוון, ווען ניט איז קויפן אַ נייעם האַנט-פּאַס ביי דער טיר.

אין דער שולע, „דעם אַמעריקאַנער קעסטקינד“, האָבן די קינדער גע-זונגען פאַר אים אַ ליד אין כאַר, די לערער האָבן געמאַכט אַ טיי-אָונט, און גערעדט וועגן אַחזרות פון יידן איבער דער וועלט.

די דריי וואַכן, וואָס סימאָר שטוקער פלעגט פאַרברענגען אין אַגראַדאָוקע, האָט ער געפילט, אַז ער איז גוט באַוואַרנט אויף דער וועלט: מיט צוויי היימען, איינע דאָ, און איינע אין ניו דזשורזי. וואָס עס פעלט אים אין איין היים, האָט ער אין דער צווייטער. אמת, דער מהלך צווישן זיי איז אַ ביסל געווען צו ווייט, אָבער דערפאַר איז מען אַ גרעסערער גאסט, ווען מען מאַכט אַ לענגערע נסיעה.

ווען עס זיינען אינמיטן דער מלחמה אָנגעקומען ידיעות, אַז די דייטשן האָבן פאַרברענט אַגראַדאָוקע, און פון דעם גאַנצן שטעטל איז געבליבן אַ באַרג אַש, און קיין לעבעדיקע נשמה נישט, האָט סימאָר שטוקער ניט געגלויבט און ניט געוואָלט גלויבן. דערנאָך האָט ער אַליין געזען אין דער צייטונג די רשימה פון די עטלעכע מענטשן, וואָס זיינען פון זיין שטאָט לעבן געבליבן. פון זיין משפּחה האָט ער קיין נאָמען ניט געפונען, ערגעץ ווייט אין דער וועלט האָט ער דערפילט אַ לידיקייט, וואָס ציט זיך צו אים איבער שטעט און ימען און פאַרענדיקט זיך מיט אַ ווייטיקדיקער נאָגעניש אין האַרצן. ביי זיך אין שטוב האָט סימאָר שטוקער דערזען אַ סך זאַכן, וואָס זיינען איבעריק געוואָרן. די גרויסע לעדערנע שטעמאַדאַנעס האָט ער אַראָפּגעטראָגן אין קעלער, און זייער לידיקע פּוסטקייט איז געווען אַ טייל פון דער ווייטער לידיקייט אין אַגראַדאָוקע. סימאָר שטוקער האָט זיך אויפגעהערט גאַלן, ווי ער איז יאָרן לאַנג געוואוינט געווען יעדן טאָג. מען קען זאָגן, ער האָט פאַרלאָרן די מאָס פון לעבן.

זיין ווייב, גאָסיע, האָט אים דערמאָנט פון צייט צו צייט :  
 — בעם אַ „שעיוו“, גאַל זיך אָפּ, מענטשן קומען דאָך אַריין אין געשעפט.  
 סימאָר שטוקער שטעלט זיך קעגן שפיגל און גאַלט זיך אָפּ. נאָר ער  
 טוט עס, ווייל מענטשן קומען אַריין אין געשעפט. עס איז אַ טייל פון זיין  
 אַרבעט, פון פאַרקויפן די זייגעראַלעך מיט די רימענדלעך, אַ טייל פון זיין  
 שמאַלן געשעפטל אין דעם שטעטל אין ניו דזשורזי. אין זיין זיכרון איז  
 געבליבן הענגען אַ נאָמען, וואָס ער האָט אים ניט וואו אַהינצוטאָן — אַג-  
 ראַדאָוקע.

עס לויפט אים דורך דאָס וואָרט גלאַט אַזוי אין מוח, ווען ער גייט צו  
 דער אַרבעט, עס כאַפט זיך אַריין מיט אַ נאָגנדיקער ליידיקייט אין שמאַלן  
 געשעפטל, וואו סימאָר שטוקער זיצט ביי אַ טיש מיט גלעזלעך, שפּאַקטיוועס,  
 ריעדלעך. ער דרייט, פאַריכט, בלאָזט דורך זינע מעטאַלענע שפּרינג-  
 פעדערן, די זייגעראַלעך הויבן אָן צו לעבן, קלאַפן טיק-טאָק, די ווייזערלעך  
 דרייען זיך, מאַכן דעם אָנשטעל, אָז עס איז דאָ אַ מאָס צו זייער גאַנג,  
 נאָר סימאָר שטוקער ווייס — עס איז גאַרניט. ער און זיי וועלן ערגעץ מער  
 ניט קומען. עס איז אַן אויסדאַכטעניש.

אַן אַנדערש מאָל, זיצנדיק ביי דער אַרבעט, דערמאָנט ער זיך פון שלום  
 משהו, דעם אַלטן בעל-עגלה מיטן סקריפענדיקן וואָגן. ער איז שוין אויך  
 ניטאָ. און אפילו ווען סימאָר שטוקער זאָל מאַכן אַ נסיעה קיין אייראָפּע,  
 און קומען אויף דער באַן-סטאַנציע, וועט אפילו ניט זיין ווער עס זאָל  
 אים פירן אויף די חורבות.

נאָו. 3, 1946

# טוליע שאָר דערציילט

## די פערטע מצווה

א מענטש וואָלט ניט געקענט לעבן אויף דער וועלט ווען ניט דאָס ביסל גוטס, וואָס ער האָט געזען מיט זיינע אויגן — אַזוי האָט צו מיר געזאָגט טוליע שאָר. זי איז געזעסן אויף די טרעפּ פון אַ גרויסער געביידע, ווי מען זיצט ביי זיך אויף דער פּריזבע אין פּראַמפּאַליע; זי האָט געקוקט אויף דער רוישיקער גאַס, אויף די מאַשינעס — מיט אַזעלכע אויגן, ווי ניט קיין מאַשינעס וואָלטן דאָס געווען, נאָר שעפּסן וואָלטן געגאַנגען צוריק פון פעלד; שעפּסן, וואָס איילן זיך אַהיים, ווייל עס קומט אָן אַ שטורעם. זי איז געווען גרוי, און איך האָב געמיינט, אַז זי איז אַלט. און איך האָב אויף איר, מסתם אַביסל פאַרוואַנדערט אַ קוק געטאָן, האָט זי צו מיר געזאָגט, ווי איך וואָלט געווען אירע אָן אַלטע באַקאַנטע:

— זעצט זיך צו, וואָס איז פאַראַן אַזוי צו איילן?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאל אין מיין לעבן, אַז אַ ווילד־פרעמדער מענטש זאָל צו מיר עפעס סתם גאָר פשוט אָנהויבן ריידן און נאָך בעטן זיך צוועצן.

איך האָב זיך געזעצט לעבן איר.

— פון וואַנען קומט איר? — האָב איך זי געפרעגט.

— כּווייס, אַ נפּקא מינה פון וואַנען מען קומט?... פון דער וועלט. פון פּראַמפּאַליע. באַשערט געווען זען אַמעריקע, און עס איז פונקט דאָס נעמ־לעכע, פונקט דאָס נעמלעכע.

— צו וועמען זיינט איר דאָ געקומען?

— געקומען צו אַ זון, האָט ער מיך אַראַפּגענומען פון דער שיף, האָט מיך אויסגעקליידט ווי אַ קייסערינע און געגעבן עטלעכע דאלער. אַזוי וועל איך דיר געבן אַלע וואָך, האָט ער געזאָגט, און ער גיט.

די אויסגעקליידעטע ווי אַ קייסערינע איז געזעסן אויף די טרעפּ אין אַ קרעטאַנענעם קלייד אין וויסע און רויטע קעסטעלעך.

— איר קוקט אויף מיין קלייד? דאָס איז נאָך אַ היימיש קלייד. איך האָב ליב היימישע זאַכן, אַט די שיד זיינען נאָך אויך היימישע.

איך האָב אַ קוק געטאָן אויף אירע שיד. שוואַרצע, גראַבע שיד.

— צען דאלער אַ וואָך גיט ער מיר, מיין זון, אַלע דאָנערשטיק, דאָ נערשטיק פאַרנאַכט קומט ער, גיט מיר דאָס געלט, טוט מיד אַ קוש, און גייט אַוועק ביז איבעראַכטאַג דאָנערשטיק. לעב איך אַזוי, מיט זיין געלט און מיט אַ קוש. ווען ניט דאָס גוטס, וואָס איך האָב געזען מיט מיינע אויגן — וואָלט איך ניט געקענט לעבן.

— ער האָט קינדער, אייער זון?

זי האָט אַ מאַך געטאָן מיטן קאַפּ אַזוי, אַז עס האָט ניט באַדייט ניט יע, ניט ניין. נאָר איין זאך האָט עס באַדייט — זי וויל ניט ריידן וועגן דעם.

— און אייער מאַן?

— מיין מאַן? ... (זי האָט אַרויסגערעדט די ווערטער מיט אַ האַפנונגס-לאַזער גלייכגילטיקייט) און ווי קום איך אַהער? באַלד נאָך דער חתונה איז מיין מאַן אַוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע. אַוועקגעפאַרן, האָב איך פון אים געקראָגן בריוו אַ האַלב יאָר, און דערנאָך, ווי אין וואַסער אַריין. איך פלעג גאַנצע נעכט ניט שלאָפן, ליגן און טראַכטן — וואו איז ער? וואו בין איך אויף דער וועלט? וואָס טוט מען? מיין זון איז ביי מיר דעמאָלט געבאָרן געוואָרן... גענוג געטראַכט.

זי האָט אַ שאָר געטאָן מיט ביידע הענט איבער אירע גרויע האָר.

— פון דעמאָלט אָן בין איך גרוי געוואָרן, ניט פון איצט. צו פיר און צוואַנציק יאָר איז ביי מיר דער שניי אַרויסגעפאַלן... ביז איך בין גע-האַלפן געוואָרן...

— געהאַלפן געוואָרן?

— יע, ביי אונדז אין פראַמפּאָליע איז געווען אַ „טאָטערל“, אַזוי האָט מען אים גערופּן; אַ ייד, אַ זיין-פּאַבריקל האָט ער געהאַט. געמאַכט זיין, דאָס גאַנצע שטעטל האָט ביי אים געקויפט, די דערפער אַרום. רייך געוואָרן דער „טאָטערל“. אַ נידעריקער, שטענדיק אין אַ גרינער מאַרינאַרקע גע-גאַנגען, געשאַרט געלט פון שטעטל. ווער האָט געטראַכט וועגן אים? איין מאָל אַ יאָר אויך ניט.

אַמאָל ליג איך אַזוי פאַרטאָג, דאָס קינד שלאָפט לעבן מיר אין וויגל. עס האָט שוין אָנגעהויבן גרויען — ערשט עמעצער קלאַפט צו מיר אין פענצטער. דאָס פענצטער איז געווען צו דער גאַס. גיט מיר אַזאָ קלאַפ אין האַרצן. אפשר האָט זיך מיין מאַן דערמאַנט פון מיר... אַ טעלעגראַמע אפשר געשיקט. איך גיב אַ קוק אין פענצטער — ערשט דער „טאָטערל“ שטייט אין דער גרינער מאַרינאַרקע. איך האָב שיר ניט אויסגעשפיגן, וואָס טוט ער דאָ? זאָגט ער צו מיר, דער „טאָטערל“:

— טוליע, קום אַריבער צו מיר שפעטער, איך דאַרף דיך האָבן. — און ער איז אַוועקגעגאַנגען.

איך האָב שוין מער ניט געקענט איינליגן. איך בין אויפגעשטאַנען, אָפּגעקאַכט עסן פאַרן קינד, צוגעראַמט די שטוב, זיך קוים דערוואַרט ביז די זון איז אויפגעגאַנגען, און איך בין אַוועק צום „טאָטערל“. אין אַ שמאַלער געסל איז געשטאַנען זיין פּאַבריקל. איך קום צוגיין, ער שטייט אויפן גאַניק אין דער גרינער מאַרינאַרקע.

— גוט מאַרגן, זאָג איך צו אים און וואַרט.

— גוט מאַרגן, גוט יאָר, — ענטפערט ער מיר און גיט מיך אַ פרעג:

— פון וואַנען לעבסטו, טוליע?

— וואָסי? — ענטפער איך אים און איך שווייג. וואָס זאָל איך גיין דער-

ציילן אַ „טאָטערל“ אַ מעשה?

— אַ מענטש דאַרף פון עפעס לעבן, זאָגט ער מיר, — דו וועסט פאַר

מיר איינמאנען דאָס געלט פון די קרעמער, און איך וועל דיר צאָלן פון דער וואָך...

און ער האָט מיר דערלאָנגט אַ צעטל פון זיינע קונים, די קרעמער. איך האָב ביי אים פאַרדינט אַזוי פיל, אַז אַ שיינער בעל-הבית אין שטאָט וואָלט געהאַט דערפון פיינע חיונה. איך האָב מיר אויפגענייט אַ קלייד, און פלעג אַלע טאָג אַרויסגיין איינמאָנען דאָס געלט. ווי אַ פריצטע בין איך אַרומגעגאַנגען איבערן שטאָט, דאָס קינד, מיין זון אויסגעהאַדעוועט, פלעג געבן אַ שיינע נדבה, זיך פאַרשריבן אין דער חברה הכנסת כלה. געוואָרן ביי זיי אַ מינצערקע. אַלע געלטער פלעגן דורכגיין דורך מיין הענט. אויפגעריכט געוואָרן, וויפיל מאָל איך האָב געפרוּאוּט דערגיין ביים „טאָטערל“, וואָס איז אים עפעס איינגעפאַלן דעמאָלט פאַרטאָג אַנקלאַפן צו מיר אין שויב, אַז איך זאָל אויפגעריכט ווערן — האָב איך זיך ביי אים ניט געקענט דערוויסן. ער האָט געהאַט אַ נאַטור רייכערן אַ ליולקע, ווי אַ גוי פלעגט ער רייכערן די ליולקע, און מיך איבערפרעגן:

— עס איז דיר שלעכט ביי מיר ?

— חלילה. גוט ווי אין גן עדן, נאָר איך וויל וויסן.

נאָר איין מאָל האָב איך זיך פאַרט דערוואוסט. דער „טאָטערל“, קאָ-באַנער, האָט מען אים גערופן, איז קראַנק געוואָרן. ער האָט געהאַט אַ ווייב ערגעץ אין גאַליציע, נאָר געוואוינט האָט ער מיט אַן אַלטער מאַמען. אַז ער איז קראַנק געוואָרן בין איך געגאַנגען צו אים פאַר אים אָפּקאַכן, עפעס דערלאָנגען, צולייגן אַ טוך צום קאָפּ, וואָס וואָלט איך פאַר אים ניט געטאָן ? אַ משיח געווען פאַר מיר. ער איז געלעגן אין היץ און געמאַכט די חשבונות פון זיין זיף-פאַבריקל. פרעג איך אים אַזוי זיך מיט אַ געלעכטער :

— פאַני קאַבאַנער, וואָס עפעס איז אייך איינגעפאַלן דעמאָלט פאַרטאָג

קומען צו מיר, אַנקלאַפן אין שויב ?

— דו ווילסט טאַקע וויסן ? האַ ?

און אַז אַ מענטש ליגט אין היץ זיינען ביי אים ניטאָ קיין פאַרבאַרגענע זאַכן. אַ מענטש, אַז דער קאָפּ ברענט ביי אים — איז די צונג פונאַנדער געבונדן.

איך האָב אים איבערגעביטן דאָס וואַסער צום קאָפּ.

— גוט, — האָט ער געזאָגט, — גוט... — און ער האָט מיר דערציילט

די מעשה:

פיר יינגלעך האָט געהאַט זיין מאַמע. ער איז דער פערטער. די דריי ברידער זיינע זיינען אַלע אוועקגעשטאַרבן בין דרייצן יאָר. אַז ער איז אַלט געוואָרן צוועלף יאָר איז די מאַמע זיינע שיר פון זיינען ניט אַראָפּ פאַר שרעק. אַלץ מורא געהאַט, אַז עס זאָל זיך מיט אים עפעס ניט טרעפן. און ביי זיי אין שטעטל איז געווען אַ ייד אַ שוסטער, אַ לץ. גייט די מאַמע, קאַבאַנערס מאַמע, צום שוסטער, באַשטעלן פאַרן קינד אַ פאַר שיך אויף פסה. — ער זאָל עס כאַטש טראָגן געזונטערהייט, — זאָגט זי.

— פאַרוואָס ניט ? — זאָגט דער שוסטער.

— ער זאָל כאַטש געזונט זיין, — ענטפערט די מאַמע.  
 — פאַר וואָס ניט, ווער וועט אים שטערן? — זאָגט דער שוסטער, ווי  
 אַ לץ רעדט.

— ער זאָל כאַטש האָבן לאַנגע יאָר.  
 — פאַר וואָס ניט? — זאָגט דער לץ, — אַ קונץ לאַנג לעבן? גאָר  
 קיין קונץ ניט. מען דאַרף נאָר אַלע טאָג מאַכן אַ שנאַפּס און אַלע צען יאָר  
 טאָן אַ מצווה אָן אַ דאַנק. — אזוי זאָגט זיך אָפּ דער שוסטער און לעקט  
 די דראַטווע. — ניטאָ, — זאָגט ער — קיין קונצן אויף דער וועלט — ווער  
 עס וויל קען לאַנג לעבן.

— געקומען אַהיים, האָט די מאַמע מיך באַשוואַרן אַז איך זאָל אַלע  
 צען יאָר טאָן אַ מצווה אָן אַ דאַנק, האָט זיך געענדיקט די פערטע צען  
 יאָר, האָב איך אָנגעקלאַפט צו דיר אין שויב, די אויגן האָבן זיך מיר  
 געעפנט, — האָט פאַרענדיקט דער „טאַטערל“, — פאַרשפאַרט קלאַפן זיך  
 די פיס, גיין מאַנען געלט ביי די קרעמער, עס איז מיר ווערט מער, וויפל  
 איך צאָל דיר, טוליע.

אַז דער „טאַטערל“ איז געזונט געוואָרן, פּרעגט ער מיך איינמאַל:  
 — טוליע, איך האָב מסתם גערעדט פון היץ, האָ?  
 — ניין, גאָר ניט גערעדט, — האָב איך אים געזאָגט.  
 — ניט דערציילט דיר פון קיין שוסטערל?  
 — וואָס פאַר אַ שוסטערל?... איך ווייס גאַרניט.  
 — ווייס איך, אַ מענטש אין היץ... — און ער האָט פאַררייכערט זיין  
 ליולקע שטאַרק צופרידן.  
 — אָבער די מעשה האָב איך זיך דערוואוסט.  
 די פרוי האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן:  
 — היינט איז דאָנערשטיק, מען דאַרף גיין. באַלד וועט קומען מיין  
 זון, דאָנערשטיק.

מיר איז געווען אַ שאַד וואָס די פרוי גייט אַוועק, איך האָב נאָך אַריינ-  
 געכאַפט און זי געפּרעגט:

— און וואָס נאָך פאַר אַ דריי מצוות האָט ער געטאָן, דער „טאַטערל“?  
 — צו וואָס דאַרף איך זיינע מעשות, אַז איך האָב מיינע אייגענע? אַ  
 מענטש האָט וועגן זיך גענוג צו דערציילן... און בפרט נאָך טוליע שאָר...  
 גענוג זיך אָנגעזען אויף מיינ לעבן.

אַז טוליע שאָר האָט זיך אויפגעהויבן האָב איך געזען אַז איר קלייד  
 אין די רויטע און ווייסע קעסטעלעך איז ניט גאָר ניי, אַ קליין לאַטקעלע  
 איז מיט איידעלע שטעך אַריינגענייט צווישן די פאַלדן. זי האָט באַמערקט  
 אַז איך קוק אויף דער קלייד און זי האָט געזאָגט:

— איר מיינט איך האָב ניט קיין קלייד, אויסגעקליידט ווי אַ קייסערינע.  
 נאָר איך האָב ליב די היימישע זאַכן.

## ש ל מ ה ה מ ל כ ס כ ל ה

איינמאל דורכגייענדיק אין א קליין פארקל אויף דער איסט־סייד האָט זיך מיר אַ וואָרף געטאָן אין די אויגן אַ קלייד מיט רויטע און ווייסע קעסטעלעך. טוליע שאַר — האָב איך אַ טראַכט געטאָן. זי איז געשטאַנען און געוואָרפן ברעקלעך פאַר די טויבן. איך בין צו איר צוגעגאַנגען.

— די בעסטע פריינט מיינע, — האָט זי געזאָגט, ווייזנדיק אויף די טויבן. — זיי קענען שוין מיך און שטעלן זיך אַפילו ביי מיר אויף דער האַנט.

אַז זי האָט אויסגעשאַטן אַלע ברעקלעך האָט זי זיך צוגעזעצט אויף אַ באַנק, און איך האָב זיך געזעצט לעבן איר, ניט וואָרטנדיק אויף קיין איינלאַדונג. זי האָט אויף מיר כּיטרע אַ קוק געטאָן און האָט געזאָגט:

— דאָס ערשטע מאָל, אַז מיר האָבן זיך געטראַפן, האָב איך אייך באַדאַרפט בעטן איר זאָלט זיך זעצן לעבן מיר, איצט זעצט איר זיך אַליין... — דעמאָלט האָב איך אייך ניט געקענט, — האָב איך זיך פאַרענטפערט. — ניט געקענט, זאָגט איר? און איך קען אַלעמען. איך זע אַ מענטשן — ווייס איך — ער איז אַדער מיט זיין פעקל צרות, אַדער עס וואָרט נאָך אויף אים.

איר זיינט דאָ אַליין אין פאַרק, צי מיט עמעצן?

— איך בין שטענדיק אַליין. שוין אַזוי צוגעוואוינט דערצו, אַז מיר דאַכט זיך, אין גן עדן וועל איך אויך זיצן אַליין... אַז מײן זון איז אַלט געוואָרן פופצן יאָר, האָב איך זיך געפרייט, געמיינט — אַט וועל איך האָבן מײן זון לעבן מיר. איינמאל קומט ער צו גיין, טאַקע מײן זון, בחוב, און זאָגט מיר:

— דער רב רופט דיך.

— דער רב?

— יא, די רביצין האָט אַנגעזאָגט, אַז דער רב רופט דיך.

דאָס איז דעמאָלט אַנגעקומען אַ בריוו פון „אים“, פון אַמעריקע, דאָס יינגל זאָל צו אים קומען.

מענטשן האָבן מיך צוגערעדט. פאַר אַ קינד טוט מען אַלץ, אַפילו אַפּשניידן אַ שטיק לייב איז ניט שווער. האָב איך אים אַוועקגעשיקט. אַז ער איז אַוועקגעפאַרן איז געבליבן הימל, גאָט און טוליע. אַליין. איך האָב אַנגעהויבן שפּײען מיט בלוט און אַוועקגעפאַרן אין וואַלד זיך היילן. גע־דונגען אַ שטיבל, געקאַכט פאַר זיך יאַיכעלעך און געטראַכט, אַז עס איז איבעריק. מער ווי איין מאָל קען אַ מענטש ניט שטאַרבן.

איינמאל ליג איך אַזוי אין אַונט, עס איז געווען אַ שטורעם, אַז קוים דאָס שטיבל שטייט איין. דער וואַלד גייט. די פענצטער, די טירן, אַלץ האַלט זיך אויף אַ האַר. ליג איך אַזוי אין בעט און טראַכט אַלץ דאָס זעלביקע: וואָס איז דאָ פאַראַן מורא צו האָבן פאַרן שטורעם? ער וועט אַוועקטראַגן — וועט זיין אַ גוטער סוף. אַזוי ווי איך ליג און טראַכט,



גיט זיך אַ ריס דאָס הייזל און עס פאַרלעשט זיך דאָס ליכט. שרעקלעך איז מיר פונדעסטוועגן געוואָרן. קיין שוועבעלעך האָב איך נישט געהאַט. פינצטער, רוחות לויפן איבערן שטוב, אַזש די קאַלדרע שפּרינגט אונטער. פּלוצלינג הער איך, מען קלאַפט אין טיר, שטאַרקע קלעפּ, מען זאָל דערהערן. וועמען קען איינפאַלן קומען אין אַזאַ שדימ־געיעג? סייזן ער, דער בעל־דבר אַליין, נישט דאָ געדאַכט, איז געקומען. אַבער מען קלאַפט, גיי איך אַראָפּ פון בעט און עפן די טיר. יאָגן זיך אַריין צוויי עקן פון אַ פאַטשיילע, גיבן אַ פּלאַטער גלייך מיר אין צורה אַריין, און אַ פרוי זאָגט:

— גוטן אָונט.

— ווער איז דאָס?

— אַט וועט איר זען.

און זי צינדט אָן אַ שוועבעלע, און איך דערזע די קרעמערקע, די קרעמערקע וואָס איך פּלעג ביי איר קויפן צוקער, אָן איי, אַלץ וואָס אַ קראַנקער דאַרף. זי האָט אַנגעצונדן דאָס ליכט אויפן טיש און זאָגט צו מיר: — לייגט זיך אין בעט, איר וועט זיך חלילה פאַרקילן. איך האָב געזען, אַז ביי אייך האָט זיך אויסגעלאָשן דאָס ליכט אין פענצטער, האָב איך אייך געבראַכט צינדלעך. אין אַזאַ וועיעניש איז נישט גוט אינדערפינצטער.

אַז איך האָב דאָס דערהערט, האָט ביי מיר אַזש פאַרכאַפט דער אַטעם!

— זייט איר צוליב מיר געגאַנגען אין אַזאַ אומקומעניש?

— איך ווייס... איך בין געגאַנגען. איך קען דאָ יעדן שטיין, אָן סכּנות.

די קרעמערקע האָט געזאָגט אַ גוטע נאַכט, געעפנט די טיר, דער ווינט האָט פון איר פאַטשיילע אויסגעצויגן צוויי פּליגל, האָט זי אַ ריס געטאַן אין דער אויסרייטעניש אַוועק.

דער שטורעם איז ביינאַכט שטיל געוואָרן, נאָר איך האָב נישט געקענט איינשלאָפן. וואָס איז דאָס פאַר אַ מין קרעמערקע? גאָר שוועבעלעך אַרומ־טראָגן אין אַזאַ נאַכט? בין איך געלעגן און געטראַכט, אַז מיינ זון וואָלט עס פאַר מיר נישט געטאַן, דער מאַן מיינער אין אַמעריקע אוודאי נישט. וואָס זשע איז שלעכט צו זיין אַליין? גאַרניט, אָן איינריידעניש.

איך האָב קוים דערלעבט אינדערפרי גיין זען די קרעמערקע, צי דער שטורעם האָט זי נישט אַוועקגעטראָגן ערגעץ ביינאַכט. דערזען, אַז זי שטייט מיטן בעזעם און פאַרקערט אַרום קראָם, איז מיר אַראָפּ אַ שטיק פון האַרצן:

— ווי זייט איר דערגאַנגען נעכטן אַהיים?

— דערגאַנגען... ס'איז מיר גאַרניט געשען.

כאַטש זי האָט מיר אַזוי אַפּגעענטפערט, בין איך נישט אַוועק. איך האָב געוואָלט דערגיין ביי איר, ווי אַזוי איז דאָס איר איינגעפאַלן אין אַזאַ זאַווע־רוכע טראָגן אַ פעקל שוועבעלעך צו מיר. האָב איך זיך אַוועקזעצט אויף דער באַנק, וואָס איז געשטאַנען אונטער אַ בוים לעבן קרעמל און געוואַרט.

— איר דאַרפט עפעס? — האָט די קרעמערקע געפרעגט.

עס איז מיר געוואָרן אוימאַנגענעם צו זיצן, איך האָב עפעס געקויפט און בין אַוועקגעגאַנגען.

שבת פלעגט דאָס קרעמל זיין צוגעשלאָסן מיט אַ לענגלעכען שלעסל, און די קרעמערקע פלעגט זיך לייגן אונטערן בוים מיט אַ קישן צוקאָפּנס שלאָפּן. בין איך איינמאָל פאַרבייגעגאַנגען שבת, ליגט זי אונטערן בוים מיט אָפּענע אויגן.

— עס שלאָפט זיך ניט, — זאָגט זי, — ערב אַ רעגן, זעט אויס. פאַר אַ רעגן קען איך קיינמאָל ניט איינשלאָפּן, אַ שטיקעניש. זעצט זיך צו אַ ווילע, אַ שאָטן איז דאָ אַ גוטער אונטער מיין בוים.

איך האָב זיך צוגעזעצט, זיך גלייך דערמאָנט וועגן דעם שטורעם און די שוועבעלעך, וואָס זי האָט מיר געבראַכט, און איך זאָג צו איר:

— איך בעט אייך, ווי איז אייך עפעס איינגעפאַלן מיר ברענגען צינד-לעך אין אַזאַ סכנות־נפשות־דיקער נאַכט?

שלאָפּן האָט זיך איר, זעט אויס, ניט געוואָלט, אַ שטיקעניש איז טאַקע געווען, ריידן איז שווער, שווייגן איז נאָך שווערער — רופּט זיך אָפּ די קרעמערקע אַזוי, גאָר פשוט:

— אַ דערמאָנעניש ביי מיר געווען אַזאַ.

— וואָס הייסט אַ דערמאָנעניש?

— אַזוי גוט ווי גאָרניט, — זאָגט זי, — אַט וועל איך אייך דערציילן, מיין טאַטע איז געווען אַ מעל־הענדלער. אַן ערלעכער ייד, נאָר אַ היץ־קאָפּ. האָט ער זיך איינמאָל אין אַסיען אָנגעגרייט מעל, זעק אויף זעק, געבאַרגט געלט אויף דעם ביי יידן אין שטאָט, ובכן מען האָט געזאָגט, אַז ווינטער וועט זיין אַן אויסכאַפעניש אויף מעל. געקומען ווינטער און קיין אויס־כאַפעניש איז ניט געווען. די זעק שטייען, כאַטש וואָרף זיי אַרויס. האָט דער טאַטע דערלייגט עטלעכע הונדערט רובל און האָט אָנגעזעצט. האָט איר אַמאָל געזען הונגעריקע וועלף? אַזוי זעען אויס בעל־חובות, אַז זיי קומען מאַנען געלט. מיט די ווייבער, מיט די קינדער זיינען זיי אָנגעלאָפּן. די מאַמע האָט זיך באַהאַלטן אין שלאָף־שטוב, געלעגן אויפן בעט און האָט געוויינט. מיר, די קינדער, זיינען אַרויף אויפן פּיעקאַלעק און געזעסן, ווי אונטן זאָל, חלילה, זיין אַ פאַרפלייצונג. דער טאַטע איז געבליבן פאַר די וועלף. ער איז געזעסן אַליין ביים טיש אויבן אַן און האָט צו זיי גערעדט, צו די בעלי־חובות:

— אַז גאָט וועט מיר העלפּן, וועל איך אייך אָפּגעבן. איצט האָב איך

נאָר די נשמה.

די געשרייען אין שטוב זיינען געווען עד השמים, און צו אינדזער הויף פון הינטן איז דערגאַנגען אַן עפל־סאָד, וואָס האָט געהערט „שלמה המלכס כלה“ — אַזוי האָט מען זי גערופן — אַ פרוי וואָס האָט געוואוינט אין שטעטל שוין יאָרן מיט יאָרן. געקומען איז זי אַ יונגע נאָך, מיט אַ קליין קינד, אויסגעבויט אַ הויז מיט אַ גלעזערנעם דאָך־שטיבל. מען האָט אויף איר געזאָגט, אַז זי שטאַמט פון די באַרזאַקיס. אַנדערע האָבן געזאָגט פון די ראַטשידלס פון אויסלאַנד, און צוליב דעם וואָס זי האָט געהאַט אַ ממזר האָט זי די משפּחה פאַרשיקט אַזש אַהער אין דעם העק אויף אייביק עולמות.

גערעדט האָט זי פראַנצויזיש, זי און דאָס קינד. די פאָקאָיאַווקע, וואָס האָט אויפן קינד אַכטונג געגעבן, אַוודאַשקע, וואָס האָט געדינט ביי שלמה המלכס כלה, האָט דערציילט פאַר דער גאַנצער שטאַט, אַז אין שטוב גייט זי אַרום אין בלויע שיכעלעך מיט אַ זילבערנעם טראָלדל. איינמאַל אַ יאָר, אויף ראש השנה און יום כיפור, פאָרט זי אַוועק צו אירע רייכע קרובים, און זי קומט צופאָרן צוריק מיט אַ גרויסן גרינעם טשעמאַדאַן, וואָס איז אַגבֿ געפאַקט מיט אַסיגנאַציעס. אין שטעטל גייט זי צו קיינעם ניט. אַז בערר־טשיק דער בעל־עגלה ברענגט איר פאַרחתמעטע פעקלעך פון דער באַן, פּרעגט זי ביי אים אויס וועגן דעם גאַנצן שטעטל, ביי וועמען אַ קינד איז געבוירן געוואָרן און ווי עס הייסט, ווער עס איז געשטאַרבן, ווער עס איז רייך, און ווער עס העלפט דעם רב פּסקענען די שאלות. דערנאָך גיט זי בערטשיקן אַ גלאָז וויין, און בערטשיק האָט דערנאָך צו דערציילן מעשות פאַר וואַכן נאַכאַנאַנד.

אַז אין שטוב ביי אונדז האָבן אַרומגעבושעוועט די בעל־חובות, די וועלף, האָט די מאַמע אין שלאָף־שטוב געהלשט. די שכנות האָבן זי גע־מינטערט, און אַוודאַשקע איז געלאָפן און האָט געבראַכט מינטער־טראָפּנס פון שלמה המלכס כלה. זעט אויס, אַז זי האָט דאָרטן דערציילט די מעשה, און אַזוי ווי די וועלף האָבן געגריזשעט דעם טאַטן, און ער איז געוועסן ביים טיש וויסער ווי זיין מעל — און שייקע דער קאַראַבעלניק האָט גע־שריען: „איך ווייס פון גאַרניט! מיינע פינף און זיבעציג קאַרבן זאָלן זיין! איך ווייס פון גאַרניט...“ איז אין שטוב פּלוצלינג געוואָרן אַזוי שטיל, ווי מען זאָל אַלע געשרייען צודעקן מיט אַ טוד. שלמה המלכס כלה איז אַרויף אויפן גאַניק, טאַקע אין די בלויע שיכעלעך מיט די זילבערנע טראָלדן. אַז זי איז אַריין אין שטוב האָבן זיך אַלע בעל־חובות אַ שאַט געטאַן אין אַ ווינקל, ווי שעפּסן זאָלן דערזען אַ וואָלף. דער טאַטע האָט זיך אויפֿ־געהויבן און איז געבליבן שטיין — שטוב, אָן לשון.

— זאָגט די מענטשן זיי זאָלן קומען צו מיר מיטוואָך אינדערפרי, וועט זיי מיינ געשעפטספירער באַצאָלן די חובות — אַזוי האָט זי זיך אַ זאָג געטאַן.

דער טאַטע איז נאָך אַלץ געשטאַנען שטוב, און שלמה המלכס כלה האָט אַ קוק געטאַן אויף די בעל־חובות און האָט אַרויסגערעדט ווי צווישן די ציין:

— אָבער ניט מער ווי אייך קומט... די חשבונות קומען צו מיר אין האַנט אַריין... — זי האָט אַ קלאַפּ געטאַן מיט אַ פינגער איבערן טיש, און דאָס האָט געהייסן, אַז זי קען מען ניט נאָרן.

פאַר שרעק האָט זיך די מאַמע אָפּגעמינטערט. זי איז אַרויסגעלאָפן פון שלאָף־שטוב, האָט אַנגעהויבן אַרומפּאָדען אין עס־צימער, און האָט שטיל געוויינט מיט אַ ניגון: „פון פייערדיקן קאַלד־אויזן האַסטו מיך אַרויסגענומען, רבונג של עולם...“ שלמה המלכס כלה האָט זיך אויף איר ניט אומגעקוקט. די מענטשן זיינען ניט אַוועק. איצט זיינען זיי שוין געשטאַנען

ניט ווי בעלי-חבות, נאָר אדרבא, זיי דאַנקען גאָט, וואָס מען הייסט זיי ניט גיין.

— און איר גיט מיר אַ וועקסל, — האָט זי געזאָגט צום טאַטן.  
דער טאַטע האָט אָנגעהויבן צעטראַגענערהייט זוכן אַ וועקסל אין זיין שופּלאַד, האָט סוף כל סוף געפונען און האָט מיט אַ ציטערדיקער האַנט געוואַלט אונטערשרייבן זיין נאָמען.  
שלמה המלכס כלה האָט אַ שמייכל געטאָן :

— וואָס איז ווערט אייער חתימה ? — האָט זי געזאָגט, זאָלן מיר אייערע קינדער אונטערשרייבן, זיי קענען נאָך באַצאָלן...  
— קינדער, קינדער, קומט אַהער ! אַראָפּ פון פּיעקאלעק !  
די בעלי-חבות האָבן זיך אָנגעהויבן צורוקן צום טיש, זען ווי די קינדער שרייבן אונטער דעם וועקסל.

— אין אייער לשון שרייבט, — האָט געזאָגט שלמה המלכס כלה.  
איך האָב אַזוי מורא געהאַט אונטערשרייבן, אַז ביי מיר האָבן די ציין געקלאַפט פאַר שרעק.

— איר וועט דעם וועקסל ברענגען מיטוואָך אינדערפרי, ווען „זיי“ וועלן קומען נאָכן געלט — האָט זי אַ ווייז געטאָן אויף די בעלי-חבות.  
שלמה המלכס כלה האָט זיך דורכגעדרייט איבערן שטוב, אַ קוק גע- טאָן אין אַלע צימערן, אַפילו אין שלאַף-שטוב. די מאַמע איז איר נאָכגע- גאַנגען און האָט ניט אויפגעהערט ריידן : „פון פּיערדיקן קאַלך-אויזון האַסטו מיך אַרויסגענומען, רבונג של עולם“...  
ווען זי איז אַוועק זיינען די מענטשן אַוועק אַן אַ גוטע נאַכט, דער טאַטע איז אַוועק אין בית-מדרש. די מאַמע האָט אינמיטן אינדערוואַכן זיך געזעצט זאָגן תחינות.

מיטוואָך אין דער פרי איז דער טאַטע געקומען מיטן וועקסל אין האַנט. דער געשעפטס-פירער האָט אויפן וועקסל אַפילו קיין קוק ניט געטאָן, ער האָט אים פשוט צעריסן און אַרויסגעוואָרפן ווי דאָס מינדסטע שטיקל פאַפּיר. די מאַמע האָט אונדז, די קינדער, וואָס האָבן אונטערגעשריבן דעם וועקסל, געשיקט פרעגן, ווען דאַרפן מיר באַצאָלן.  
אַז מיר זיינען געקומען, איז שלמה המלכס כלה צוגעגאַנגען צו אונדז. זי האָט מיך אָנגענומען פאַרן שפיץ גאַמבע, איך בין געווען די קלענסטע, און האָט מיך געפרעגט :

— דו ווילסט באַצאָלן ?

— אַוודאי...

זי האָט אַ לאַך געטאָן, האָט אַפּגעלאָזן מיין גאַמבע און האָט געזאָגט :  
— אַז ביי אימעצן וועט זיך פאַרלעשן דאָס ליכט — זאָלסטו אים ברענגען אַ צינדל...

און זי איז אַוועק.

מיר זיינען געקומען אַהיים, דערציילט דעם טאַטן און דער מאַמען, וואָס זי האָט געזאָגט.

— טאָקע אַ דימענטענער מענטש, אָבער ריידן רעדט זי אַביסל, ווי אַ  
ניט־דאָ-געדאַכט, — אַזוי האָט געזאָגט די מאַמע.

די קרעמערקע האָט זיך פּאַרטראַכט און דערנאָך האָט זי צוגעגעבן:

— אָבער איך טראַכט פון שלמה המלכס כלה זייער אָפט, און ווען איך  
האָב אין גרויסן שטורעם דערזען, אַז ביי אייך האָט זיך פּאַרלאָשן דאָס ליכט  
אין פענצטער, האָט מיך אַ צי געטאָן: דאָס לעבן זאָל מיר קאָסטן, איך מוז  
איך ברענגען צינדלעך. נאַרעשקייטן געדענקען זיך, — האָט זי אַ זאָג געטאָן,  
און אַ גענעץ געטאָן שוין אמת שלעפּעריק.

איך בין אַוועק, סוף כל סוף איז געווען שבת, און די קרעמערקע קומט  
אונטערן בוים אויף שלאָפן און נישט אויף דערציילן מעשות, איך האָב  
פיינט שטערן מענטשן — האָט טוליע שאָר צוגעגעבן.

— און וואָס איז געוואָרן מיט שלמה המלכס כלה האָט אייך די קרעמערקע  
קיינמאָל ניט דערציילט?

צו וואָס דאַרף איך וויסן פון שלמה המלכס כלה? גלויבט מיר, איך  
האָב מיינע אייגענע מעשות גענוג. אַט איצט אַז מען זיצט אין פּאַרקל אויף  
דער איסט־בראָדוועי און מען גיט עסן די טויבן, קומען אויפן זינען סאַמע  
קלייניקייטן. אָבער איך דאַרף שוין גיין, ס'איז היינט דאָנערשטיק. באַלה  
וועט קומען מיין זון, — זי האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ און איז אַוועק־  
געגאַנגען.

זעט אויס, אַז דאָנערשטיק וואַנדערט זי אַרום, טוליע שאָר, איבער דער  
שטאָט. דאָנערשטיק איז גרינג זי צו באַגעגענען. דאָס איז גוט צו געדענקען.

## ד ע ר ק אַ פ י ט אָ ז

איך האָב געטראָפן טוליע שאָר, ווי געוויינלעך, אין פּאַרקל אויף אַ  
באַנק, זי האָט מיך אָפגעשטעלט, ווייל איך האָב זי ניט דערקענט. זי האָט  
שוין ניט געטראָגן דאָס קלייד אין די רויטע און ווייסע קעסטעלעך, נאָר אַ  
לאַנגן שוואַרצן מאַנטל, אויך אַ היימישן — איך האָב דאָס דערקענט אַן  
דעם גרינעם בייקענעם אונטערשלאָג.

— גוט וואָס מען זעט זיך, — האָט זי מיך אָפגעשטעלט.

איך האָב זיך באמת דערפרייט, פונקט ווי זי זאָל זיין מיינע אַן אַלטע  
באַקאַנטע, און אין דער אמתן — איך האָב דאָך שוין געוואויסט אַ סך וועגן  
איר לעבן.

— איר ווייסט וועמען איך האָב נעכטן געטראָפן? — האָט זי מיר געזאָגט  
און האָט אַ ווייז געטאָן מיט דער האַנט אויף דער באַנק, איך זאָל זיך זעצן  
לעבן איר.

איך האָב זיך צוגעזעצט. טוליע שאָר האָט מיך אַ ריר געטאָן פאַר אַ  
האַנט און האָט געזאָגט:

— הערט, איר דאַרפט אפשר ערגעץ גיין? טאָ גייט אייך. קוקט ניט

אויף מיר. א מענטש וואָס איז אַליין זוכט שטענדיק אַן אויער, וואָס זאָל אים הערן. ווער ווייטט, אפשר האָט איר גאָר פאַראיבל אויף מיר? טאַקע...

— ניין, — האָב איך איר פאַרזיכערט און געבעטן דערציילן וועמען זי האָט נעכטן געטראָפֿן.

זי האָט אויסגעצויגן די ליפֿן, אַז זיי זיינען ביי איר געוואָרן קיילעכדיק ווי אַ רעדעלע און זי האָט געזאָגט גאַנץ שטיל:

— איך האָב געטראָפֿן שלמה המלכס כלה, איר הערט?

די ערשטע רגע האָב איך אַ קלער געטאָן, אַז טוליע שאָר טראַכט אויס אירע מעשות. זי איז פשוט אַ פרוי אַ ליידיקייערקע, וואָס האָט ליב ווילד־משונהדיקע מעשות צו דערציילן, און איך האָב זי אַ פּרעג געטאָן:

— איך בעט אייך, איר האָט דאָך קיינמאַל אַליין ניט געזען שלמה המלכס כלה, ווי זשע האָט איר זי געקענט דערקענען?

טוליע שאָר האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן כיטרע, פון דער זייט, און האָט געזאָגט:

— אַ, איר גלויבט שוין מיר אויך ניט? אַט אַזוי איז דאָס. ווען אַ מענטש זאָל אָנהייבן דערציילן אַלע מעשות פון זיין לעבן וואָלט אים אַפילו זיין אייגענער טאַטע אויך ניט געגלויבט.

— ניין, חלילה, איך גלויב אייך, האָב איך באַלד באַהאַלטן מיינע חשדים — איז וואו האָט איר זי טאַקע געטראָפֿן שלמה המלכס כלה?

טוליע שאָר האָט אויסגעצויגן אַ האַנט און האָט געוויזן אַ פינגער:

— אַט האָט איר אַן עדות, — האָט זי געזאָגט. איר זעט ביי מיר אַ צעשניטענעם פינגער? בין איך נעכטן אַריין אין אַפטייק מען זאָל מיר איבערבינדן דעם פינגער. אַז איך שטיי אַזוי, קומט אַריין אַ גרויע מלכותדיקע פרוי אין אַ בלויען מאַנטל, מיט בלויע שיך, דינינקע אַזוי ווי הענטשקעס, איר הערט? מיט איר גייט אַ יונגערמאַן און זיי ריידן פראַנצויזיש. "מאַמאַן", רופט ער זי, "מאַמאַן! עפעס האָט עס מיר אַ קלאַפּ געטאָן אין קאַפּ! שלמה המלכס כלה. איך בין צוגעגאַנגען נאָענט צו איר און האָב געזאָגט אַזוי הויך, אַז זי זאָל הערן: (איך האָב זיך געמאַכט אַז איך לייען עס אַרויס פון אַ שטיק פאַפּיר).

— אַז איר וועט זען, אַז ביי עמעצן לעשט זיך אויס דאָס ליכט, זאָלט איר אים ברענגען אַ צינדל.

די פרוי האָט אַזאַ ציטער געטאָן, אַז דער טאַש איז ביי איר אַרויסגעפאַלן פון האַנט. דער יונגערמאַן האָט אויפגעוויבן דעם טאַש און האָט איר עפעס געזאָגט אויף פראַנצויזיש.

— ווער זיינט איר? — האָט מיך געפרעגט די פרוי און דאָס פנים איז ביי איר געווען אינגאַנצן רויט.

— מיך וועט איר ניט קענען — האָב איך איר געענטפערט — און מיין נאַמען, אַז איך וועל אייך זאָגן, וועט איר זיך ניט דערמאַנען, אַבער איך ווייס, ווער איר זיינט. איך האָב אייך געזען, ווען איר זיינט געקומען אין די

בלויע שיכעלעך מיטן זילבערנעם טראָלד אויפן גאַניק צום מעלער, דעם באַנקראַטשיק, און איר האָט אים אַרויסגעראַטעוועט פון די וועלף, די בעלי-חובות. איר געדענקט ווי עס איז דעמאָלט שטיל געוואָרן ביי אים אין שטוב?

— אַ, יאָ, איר קענט מיך, האָט געזאָגט די פרוי.  
אין אַפטייק זיינען געשטאַנען טישלעך, זי האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי אַ טישל און זי האָט געזאָגט:  
— זעצט זיך צו צו מיר. עס איז גוט זיך צו דערמאַנען וועגן די יונגע יאָרן.

זי איז געווען פאַרטראַכט. די רויטקייט אויף איר פנים איז אָפגעגאַנגען און זי האָט אויסגעזען בלאַס. דער יונגערמאַן האָט אונדז צוגעטראָגן זיס-וואַרג. ער האָט עפעס געזאָגט אויף פראַנצויזיש און איז אַוועק. איך האָב זי אַ פרעג געטאָן:

— איך וויל איר זאָלט מיר זאָגן, — עס זיינען דאָך שוין אַזוי פיל יאָרן אַוועק — מעשות פון אַמאָל, אפילו פון אייגענעם לעבן, איז גרינג צו דערציילן. זיי געהערן שוין צו קיינעם ניט. זאָגט מיר, איך בעט אייך, צוליב וואָס האָט איר דעמאָלט געראַטעוועט דעם מעלער, דעם באַנקראַטשיק?

שלמה המלכס כלה האָט נאָך אַ וויילינקע געשוויגן. זי האָט אַרויסגענומען אַ ווייס נאָזטיכעלע און עס אַוועקגעלייגט לעבן זיך אויפן טיש, דערנאָך אַ פאַ-פיראַסן-האַלטער, אַ דיניניקן, אַ זילבערנעם. זי האָט אין דעם פאַפיראַסן-האַלטער פאַמעלעך אַריינגעשטעלט אַ פאַפיראַס, ניט פאַררייכערט נאָר גע-האַלטן צווישן די פינגער. זי האָט געמאַכט אַזעלכע הכנות, ווי זי וואָלט זיך דאָ קלייבן זיצן אַ גאַנצן טאָג.

— איך זע, — האָט זי אַנגעהויבן, — אַז איר וויסט וועגן מיר אַזוי פיל מעשות. מעגלעך מער וויפיל איך אליין. דאָרטן, אין דעם אָרט, וואו איך בין אָפגעווען צען יאָר פון מיין לעבן, אַז אַ קאַלב פלעגט געבאָרן ווערן, פלעגט איר די באַלעבאַסטע באַלד אַריינשושקען אין אויער: „וויסט, שלמה המלכהס כלה וואוינט דאָ.“ איר מיינט, אַז איך האָב ניט געוואוסט, אַז מען רופט מיך שלמה המלכס כלה? בערטשיק דער ניכפעניק, אַז ער פלעגט זיין ניכטער, פלעגט ער מיר פירן די פעקלעך פון דער באַן, אָבער אַז ער פלעגט זיין שיכור פלעגט ער קומען און מיר דערציילן אַלע מעשות פון דעם שטעטל וועגן שלמה המלכס כלה. און מעשות זיינען געווען בערג, אַזוי אַז איר וויסט אפשר מער פון מיר... אויף מיר האָט מען געזאָגט, אַז איך בין ראַטשילדס אַן אייניקל. אָבער דאָס איז געווען אַ גרויסער ליגן. מיין טאַטע איז פראַסט געווען זייער אַ רייכער ייד. און רייך איז ער געוואָרן, ווייל ער האָט געהאַט אַ שותפות אין אַ שיפס-געזעלשאַפט אויפן שוואַרצן ים. האָט ער זיך געחברט מיט גוים, זיינע שותפים, און די שרעק פון זיין לעבן איז געווען — „די גוים זאָלן ניט זאָגן“. וואָס עס האָט זיך ניט געטראָפן ביי אונדז אין שטוב — האָט אים ניט געאַרט. עס האָט אים בלוז געאַרט „וואָס די גוים וועלן זאָגן“.

איך האָב געזאָלט חתונה האָבן מיט אַ זון פֿון אונדזערן אַ שותף, אַ קריסט, וואָס זיין פֿרוי איז געווען אַ ייִדישע, אַ משומדת. איינמאָל האָט ער געכאַפט אַן איבעריקן טרונק און האָט צו מיר אַ זאָג געטאָן: „טייבעלע, אויסער דיר, האָט יעדער ייד אַ פֿאַרד, אַפֿילו דיין „באַטישקע“ אויך...“ ער איז דער רייכסטער פֿון אַלע שותפים, דער ייד...“ איך האָב אים ניט געלאָזט פֿאַרענדיקן. ער איז געווען שיכור, נאָר ביי מיר האָט זיך אַ דריי געטאָן דער קאַפּ, ווי אַ פייער־דיקע ראָד איז מיר דורכגעגאַנגען פֿאַר די אויגן. איך האָב אים געגעבן אַזאַ פֿאַטש, אַז ער איז ניכטער געוואָרן אין איין רגע. איך בין אַוועק פֿון דעם וויין־טיש און גייענדיק האָב איך אים געזאָגט: ביי יעדן משומד איז דאָ אַ פֿאַרד, גיב אַ קוק ביי דיר אויפֿן קאַפּ... אַז איך בין געקומען אַהיים, זיינען מיך אַלע באַפֿאַלן — ווי איר רופֿט די בעלי־חובות — ווי די וועלף. דער טאַטע האָט געהאַלטן אין איין ליאַרעמען — „וואָס וועלן די גוים זאָגן“. די מאַמע האָט זיך געבלאָזן ווי אַן אינדיטשקע און האָט געווישט די אויגן. אפשר צען נאָזטיכלעך אַ טאַג האָט זי געביטן. דערצו נאָך — אַז איך בין געווען שוואַנגער... מען האָט מיך פֿאַרמאַכט אין אַ צימער און געזאָגט אַלע באַקאַנטע, אַז מען קען מיך ניט זען, אַז איך בין קראַנק. איך בין געלעגן אין בעט און איך האָב געטראַכט, אַז אויפֿן שוואַרצן ים שווימען דעם טאַטנס שיפּ, און נאָך זיי שווימט־נאָך אַ שוואַרץ אומגליק, וואָס איז גרעסער פֿון זיי. אין דער שיפּ־געזעלשאַפט האָט געאַרבעט אַ קאַפיטאַן, אַזוי האָט מען אים גערופֿן, כאַטש קיין קאַפיטאַן איז ער ניט געווען. ער איז גיכער געווען אַ פֿאַרמיטלער. ער האָט גערעדט אַלע לשונות פֿון אַלע האַפּנס אויפֿן שוואַרצן ים. ער האָט גערעדט גריכיש, רומעניש, טערקיש, פֿראַנצויזיש — אַ לעביונג געווען. ביי אים אויסלאָדן אַ שיפּ סחורה און פֿאַרקויפֿן אין גריכנלאַנד אָדער טערקיי — איז געווען אַזוי גרינג, ווי אויסטרינקען אַ גלאַז וויין. די שיפּ־געזעלשאַפט האָט אים געהאַלטן פֿאַר אַן אוצר. רייך איז ער געווען ווי יעדערער פֿון די שותפים. מען האָט אויף אים געזאָגט, אַז אין יעדער האַפּן־שטאַט האָט ער אַ ווייב, נאָר מיט קיין איינציקער ניט חתונה געהאַט. אַ ווינט־פּויגל. ווען איך בין געלעגן אין בעט פֿאַרמאַכט אין צימער איז ער פּלוצלינג אַראַפּגעקומען. ער האָט אַ פּרעג געטאָן אויף מיר:

— וואו איז עלי?

די מאַמע האָט זיך אַ בלאָז געטאָן ווי אַן אינדיטשקע און ס'איז איר ניט גוט געוואָרן. דער טאַטע האָט געזאָגט, אַז איך בין קראַנק און מען קען מיך ניט זען. דער קאַפיטאַן איז געווען אַ דורכגעטריבענער. ער האָט דערפֿילט אַן אומגליק און ער האָט געזאָגט:

— איך וויל זי זען, עלין, איך וויל מיט איר שמועסל...

דעמאָלט האָט די מאַמע פֿאַרלאָרן דאָס נאָז־טיכעלע און האָט געחלשט. דער קאַפיטאַן איז אַריין צו מיר אין צימער. ער האָט מיר אַ טאַפּ געטאָן דעם שטערן, ווי אַ דאַקטאר, און ער האָט געזאָגט:

— מענטשן זיינען נאַריש, עלי, אַזוי נאַריש ווי דיין מאַמע. — כאַטש ער האָט באַליידיקט מיין מאַמען, האָט זיך מיר ניט געוואָלט געבן אים קיין פֿאַטש.



פארקערט, זיין האנט ביי מיר אויפן שטערן איז געווען ווארעם און גוט, און ער האט ווייטער געזאגט :

— זיי זיינען אזוי באריש, אז ווען ביי א מענטשן פארלעשט זיך דאס ליכט פארשטייען זיי ניט אזא פראסטע זאך, אז מען דארף אים דערלאנגען א צינדל. וואס איז דיר, עלי ?

איך האב אים דערציילט די מעשה מיטן פאטש און איך ווייס ניט פאר וואס איך האב אנגעהויבן וויינען.

— גוט האסטו געטאן, עלי, גוט ! א גוטער פאטש.

ער האט א נעם געטאן מיין האנט און האט זי צוויי מאל א קוש געטאן. ער איז זיך דורכגעגאנגען איבערן צימער און האט געזאגט זידל-ווערטער אויף אלע לשונות וואס ער האט געקענט. און אלץ איבערגעזאגט : „א גוטער פאטש“. דערנאך איז ער צוגעגאנגען צו מיר און האט געזאגט :

— עלי, מען זאגט אויף מיר, אז איך האב צען ווייבער, נאר דאס איז א ליגן. איך האב סך הכל דריי. נאר קיין איינציקע האט נאך מיר קיין פאטש ניט געטאן. דו וועסט ביי מיר זיין די פערטע, נאר די אמתע ווייב... עלי, אפשר וועסטו מיר אויך אמאל א פאטש טאן... ווי איך בין א ייד, איך בין ווערט... אי, בין איך אמאל ווערט... — ער האט אנגעהויבן לאכן הויך און פריילעך, ווי אן אמתער ווינט-פויגל.

איך האב אים געזאגט .

— קאפיטאן, איך האב נאך עפעס צו דערציילן...

— מען דארף מער גארניט דערציילן, — האט ער געזאגט... איך ווייס שוין אלע מעשות פון דער וועלט. איך בין א ייד, און א ייד ווייס אלע מעשות פון דער וועלט.

ער האט א קלונג געטאן אין גלעקל און האט געהייסן דער דינסט דער-לאנגען וויין.

— נאטקע, ברענג וויין פאר מיר און פאר מיין כלה !

ער האט מיט מיר חתונה געהאט אין גרעסטן זאל פון שטאט, און אלע שותפים זיינען געקומען צו דער חתונה מיט אזא רעספעקט, אז דער טאטע האט אויפגעהערט ליארעמען, „וואס וועלן די גויים זאגן ?“.

דעם געוועזענעם חתן מיינעם — די עלטערן זיינע — האט דער „קאפיטאן“ רואינירט אין פיר יאר, זייערע סחורות זיינען געווען פעל, און דער „קאפיטאן“ האט „ניט געקענט“ פארקויפן זייערע פעל. מען האט עס געשלעפט אין די לאגערן, פון שטאט צו שטאט. אין פיר יאר זיינען זיי ארויסגעפאלן פון שותפות.

איך האב ניט געוואלט מיט אים מיטפארן אויף זיינע רייזעס. א טובה, אזא טובה, דארף מען צונעמען און זיך ניט צופיל ווארפן אין די אויגן. איך האב אים געבעטן, ער זאל פאר מיר אויסבויען א שטוב ערגעץ אין א פאר-ווארפן שטעטל, צווישן וועלדער, טייכן און ארעמע יידישע מענטשן.

זי האט אנגעצונדן דעם פאפיראס, האט גערויכערט און געשוויגן, דער-נאך האט זי פארענדיקט די מעשה.

— אַז אַוודאַשקע איז געקומען צולויפן נעמען די מינטער־טראַפּנס פאַרן מעלערס ווייב און זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי ליגט אין שלאָף־שטוב און האָט זיך מורא ווייזן פאַר די בעלי־חובות — האָב איך זיך דערמאַנט ווי איך בין געלעגן פאַרמאַכט אין צימער און מען האָט מיך מורא געהאַט ווייזן פאַר מענטשן... און איך בין געלאָפן זי ראַטעווען.

דער יונגערמאַן, וואָס רעדט פראַנצויזיש איז צוריקגעקומען. זי האָט מיר דערלאָנגט די האַנט און זי האָט אַ זאַג געטאָן :

— דערמאַנט ניט צו אָפט אונדזער אַלטן קייסער שלמה און זיינע כלות. — און זי איז אַוועק. איך האָב ניט געפרעגט איר אמתן נאָמען און איך ווייס ניט ווי זי הייסט. די קרעמערקע האָט עס מיר אויך ניט געזאָגט. נאָר סיי־ווייסיג, דער נאָמען פאַסט איר, זי האָט געמעגט זיין שלמה המלכס כלה.

טוליע שאָר האָט פאַרענדיקט די מעשה. זי איז געווען שטאַרק גערירט און האָט צוגעגעבן : — איך זאָג אייך, איין קערנדל גוטסקייט קען פאַר־זייען אַ וואַלד, און ווען אַ מענטש זאָל דאָס ניט וויסן, ניט זען מיט זיינע אויגן, ניט הערן מיט זיינע אויערן, וואַלט ער ניט געקענט איין טאַג דורכלעבן. טוליע שאָר האָט זיך ווידער דערמאַנט, אַז איר זון דאַרף באַלד קומען, עס איז דאַנערשטיק, און ווי שטענדיק, האָט זי אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ און איז אַוועק.

מאָי, 1943

## טשארטער-מעמבערס

מיסטער וויליאם אינדעלמאן און זיין פרוי, בלענש, זיינען געווען אומ-  
צופרידן מיט דער פארזאמלונג פון דער גרושקאווער סאסייעטי, ביים עסן  
האט מיסטער אינדעלמאן ניט אויפגעהערט צו ריידן:

— אַט דאָס הייסט אַ גראַבע פּאָדקאווע, דער עפּלבוים. פּאַפּניקן דער-  
מאַנט ער, און מײַך האָט ער פּאַרגעסן צו דערמאַנען! וואָס האָט געטאַן פּאַפּניק  
פאַר אונדזער סאַסייעטי? איך פּרעג דיך? גאַרניט — ער קומט אויף אַ  
פאַרזאַמלונג און טרינקט אַ טעפל קאַווע. פּאַפּניק האָט שכל דער ערשטער  
צו פאַטשן בראַוואַ, ווען עפּלבוים רעדט, שטעלט אָן די צוויי דיקע פּאַמפּוש-  
קעלעך און פּאַטשט — איז דערפאַר קומט אים אַ מעדאַל? האָסט כּאַטש גע-  
הערט, ווי ער האָט אויסגעלויבט דעם פּאַפּניקן! „אונדזער זייער, זייער ליבער  
און טייערער לאַנדסמאַן, ר' שמעון פּאַפּניק!“ דער פּאַפּניק קען קוים אונטער-  
שרייבן זיין נאָמען מיט אַ צלם — צו וואָס פּאַסט דאָ דער „רב“? איך פּרעג  
דיך, צו וואָס פּאַסט דאָ דער „רב“?

בלענש האָט געזען, אַז ביים מאָן זיינען אויפגעשפרונגען רויטע פּלעקן  
אויפן שטערן, זי האָט אים געוואָלט באַרויאַיקן און האָט געזאַגט:

— אַ זאַרג האָסטו! און אַז עפּלבוים זאָגט שוין „רב שמעון פּאַפּניק“,  
וועט פּאַפּניק ווערן צוליב דעם אַ רב? אָדער מען וועט אים אַרונטערנעמען  
פון די טעקעס דערפאַר? אַ זאַרג האָסטו!

די צוויי משפּחות, די אינדעלמאַנס און די עפּלבוים, זיינען געווען צווישן  
זיך פּריינט פון זינט זיי געדענקען זיך. מיסטער אינדעלמאַן און מיסטער  
עפּלבוים זיינען ביידע געווען גרושקאווער געבאָרענע און שכנים נאָך פון  
דער אַלטער היים. מיסטער אינדעלמאַן איז געווען אַ חזנס אַ זון, און מיסטער  
עפּלבוים אַ קצבס אַ זון, אָבער דאָ אין אַמעריקע האָט זיך דער יחוס אויס-  
געגליכן. פורים זיינען די עפּלבוים געגאַנגען צו די אינדעלמאַנס עסן  
האַמענטאַשן, ווייל בלענש איז געווען אַ גרויסע בריה (בעריע) אויף באַקן  
האַמענטאַשן. חנוכה זיינען די אינדעלמאַנס געגאַנגען צו די עפּלבוים אויף  
לאַטקעס, ווייל מיסים עפּלבוים לאַטקעס זיינען געווען טעם גן-עדן. ווען  
מיסטער אינדעלמאַן איז געווען פאַרנומען אַ זונטיק מיט געשעפט-זאַכן, איז  
מיסים אינדעלמאַן געגאַנגען מיט די עפּלבוים אין די מאַוויס, און פאַרקערט,  
אַז מיסטער עפּלבוים פּלעגט אויף עטלעכע טעג אַרויספאַרן פון שטאַט, איז  
מיסים עפּלבוים געגאַנגען מיט די אינדעלמאַנס אין אַ רעסטאָראַן, און זיי  
האַבן איר קיינמאַל ניט געלאָזט צאָלן. אַפילו זייערע קינדער, אייב און  
מאַריס, וואָס זיינען געווען כּמעט אין איין עלטער, — האָבן געלעבט צווישן  
זיך ווי ברידער. זיי זיינען צוזאַמען געפאַרן זומער אין קעמפ, צוזאַמען גע-  
שפּילט דאָמינאַ און געלייענט די „פּאַניס“.

אָבער וואָס נעענטער די צייט האָט זיך גערוקט צו סוכות, האָבן אַלץ  
קילערע ווינטן געבלאָזן ניט נאָר אינדרויסן, נאָר אויך צווישן די אינדעלמאַנס  
און די עפּלבוים. אין דער וואַך פון סוכות זיינען געווען די וואַלן אין דער

גרושקאווער סאָסייעטי, און די צייט פון וואָלן איז ניט קיין צייט פאַר גוטער פריינטשאַפֿט.

נאָך פאַר ראש השנה האָט מען אין דער גרושקאווער סאָסייעטי אָנגעהויבן אַרומטראָגן די מעשות: אינדעלמאַן האָט געזאָגט, אַז עפֿלבוים האָט צע־טרענצלט די ליי־קאַסע און געמאַכט פון איר אַ גאַרניט. עפֿלבוים האָט דער־ציילט, ווי אינדעלמאַן האָט געפאַרבעט דעם לאַקאַל פיר מאָל און די ווענט זיינען געבליבן מיט פֿלעקן. אַזאַ פאַרבער האָט ער אויסגעזוכט. אין איין האַלבן טאָג צייט האָט מען די מעשות געוואוסט ביי די אינדעלמאַנס און ביי די עפֿלבוים. די ראש השנה ווינשעוואַניעס זיינען שוין ביי די צוויי משפחות אַרויסגעקומען גאַר קאַלט. און עס פֿלעגט טרעפֿן, אַז מען פֿלעגט זיך באַנוֹר־גענען מיט צושיקן אַ געדורקט קאַרטל מיט אַ טויב, אַ „קאַזיאַנע“ לשנה טובה תכתבו. אין די צייטן פון די וואָלן דערמאַנט זיך אינדעלמאַן שטענדיק, אַז עפֿלבוים טאַטע איז געווען אַ קצב, און ער, מיסטער עפֿלבוים, כאַטש ער איז דאָ אַ גאַנצער אויפטוער, — איז ער געבליבן אַ קצב־יונג, ווי זיין טאַטע איז געווען, אַ פאַר קעלבערנע פֿיסלעך.

מיסטער אינדעלמאַן, וואָס מער ער האָט גערעדט וועגן דער פאַרזאַמלונג, האָט אים דער כעס מער פאַנאַנדערגענומען.

— האָסט געהערט אַ גראַבֿקייט פון אַ קצב־יונג, נישט דערמאַנען מיך? פונדעסטוועגן בין איך אַ שאַרטער־מעמבער! איך האָב געבויט די סאָסייעטי! לעווינען האָט ער דערמאַנט! וואָס איז? לעווין האָט אַריינגעבראַכט אַ נייעם מיטגליד — עפערען! דער עפערען קומט איין מאָל אין אַ שמיטה צו אַ מיטינג — האָט ער גליקלעך געמאַכט די סאָסייעטי מיט עפערען! גוט, גוט, גוט און אינמיטן דערינען קריכן אַרויס די קעלבערנע פֿיסלעך.

די נאַכט האָט מיסטער אינדעלמאַן ניט געקענט שלאָפֿן. ער האָט זיך דערמאַנט וויפֿיל אַרבעט ער האָט אַריינגעלייגט אויף צוזאַמענשלעפֿן די ליי־קאַסע, אויף אויסזוכן דאָס בילד פון גרושקאווער שול, וואָס הענגט אין לאַקאַל אויף דער וואַנט, פון שפענדלעך האָט ער אויפגעקלאַפט די סאָסייעטי און איצט פאַרגעסט מען אים דערמאַנען.

בלענט האָט זיך עטלעכע מאָל איבערגעוועקט און האָט צו אים געזאָגט פאַרשלאָפענערהייט: — האָסט אים אין דער ערד! לייג זיך און שלאָפֿ! — און באַלד האָט זי מיט דער נאָז און מיטן מויל געשלונגען די לופט מיט אַזאַ שלאָפֿנדיקן פאַרגעניגן, אַז דער מאַן איז זי מקנא געווען.

צומאַרגנס האָבן זיך מיסטער עפֿלבוים און זיין ווייב, איידע, אומגעריכט אַריינגעכאַפט צו די אינדעלמאַנס. זיי האָבן זיך פאַרבענקט נאָך בלענטס קאַפֿע, האָבן זיי געזאָגט, זיינען זיי אַריינגעפאַלן.

מיסטער אינדעלמאַן איז געוואָרן אַן אָנגעצונדענער, ווען ער האָט דער־הערט דעם קצבס שטים אין קאַרידאָר. ביי דער קאַפֿע איז מען געזעסן און מען האָט געשוויגן. בלענט האָט דערלאַנגט צום טיש נאַשוואַרג און עסנוואַרג און געטראָגן איבעריקע געפעס היין און צוריק. זי איז פאַרנומען און פאַר־שפאַרט זיך מאַטערן מיט דער שווייגעניש. זי האָט אַלע וויילע געקוקט אויף

איר מאן מיט אַ וואַרענונג, ער זאָל ניט לאָזן אין גאַנג זיין צאָרן. אָבער עס האָט ניט געהאַלפֿן. מיסטער אינדעלמאַן האָט אָנגעשטעלט אַ פֿאַר פייערדיקע אויגן אויף עפֿלבויםען און האָט ביי אים פֿון העלער הויט אַ פֿרעג געטאָן :

— זאָג מיר, ברוך, וואָס האָט פֿאַפֿניק געטאָן פֿאַר אונדזער סאַסייעטי ? רעכן מיר אויס זיינע אויפטוען ! אדרבא — אפשר בין איך אַ בלינדער און איך זע ניט. אפשר בין איך אַ טויבער און איך הער ניט ! אפשר בין איך אַ הינקעדיקער און מיין קאָפֿ קען ניט דערגיין... — אפשר...

בלענש האָט אים אָפֿגעשטעלט :

— נו, אפשר איז שוין גענוג אויסצורעכענען זיינע אַלע מעלות ? אַ בלינדער, אַ טויבער, אַ הינקעדיקער ! גענוג ! מיסטער עפֿלבוים האָט זיך אַ הייב געטאָן פֿון אָרט, ווי אַ בער, וואָס גייט ברעכן אַ בוים :

— נו, האָב איך פֿאַרגעסן דערמאָנען דיין נאָמען, וואָס קומט מיר דערפֿאַר ? דער טומל איז געווען גרויס, דער פֿאַרדרייט דעם קאָפֿ און יענער... מען איז דאָך ניט מער ווי אַ מענטש ! איך וואָלט געקענט שווערן, אַז איך האָב דיך גראַד יאָ דערמאָנט ! זאָגט מיר איידע — פֿאַרוואָס האָסטו אויס-געלאָזן אינדעלמאַנען ? הער אַ מעשה ! נו, קיין וועלט קערט זיך דאָך ניט צוליב דעם — פֿאַרשטייט, וועלוול, איך האָב פֿאַרגעסן...

בלענש האָט אים אונטערגעהאַלטן : נו, שוין, שוין אַן עסק ! (אייעק) מען ווערט פעט פֿון די דערמאָנענישן... עס דאַרף טאַקע אזוי ניט זיין, אָבער מילא, יעדערער געדענקט זיך...

מיסטער עפֿלבוים האָט זיך שווער געהויבן און זיך צוריקגעזעצט אויף זיין בענקל און יעדן מאָל איבעראַגייט געזאָגט : איך וואָלט זיך געקענט שווערן... זאָגט מיר איידע... און אויב דו ווילסט, פֿרעג יצחק־נאָטען, וואָס איך האָב אים פֿאַר דער פֿאַרוואַמלונג געזאָגט וועגן דיר... אויף טשעקאוועס, פֿרעג יצחק־נאָטען... נאָ דיר זיין טעלעפֿאָן און פֿרעג אים... ווי אַ בער, וואָס ברעכט די ערשטע צווייג פֿון אַ בוים, האָט זיך מיסטער עפֿלבוים צעסאָפֿעט, האָט אַרויסגעשלעפֿט אַ שטיקל פֿאַפֿיר און אַ בלייפֿעדער און פֿאַרשריבן יצחק־נאָטעס טעלעפֿאָן. (פֿאַר די וואָלן האָט ער געדענקט אַלע טעלעפֿאָנען פֿון די לאַנדסלייט אויף אויסווייניק).

— אויף טשעקאוועס, פֿרעג יצחק־נאָטען...

מען האָט אויסגעטרונקען די קאווע, מען האָט אויפֿגעגעסן עטלעכע ניס און מיסטער עפֿלבוים האָט געטריילט אינדעלמאַנט האָנט גוטברודערשי : — וועלוול, מיר זיינען אַלטע פֿריינט און מיר וועלן בלייבן פֿריינט... פֿאַרגעסן...

מיסטער אינדעלמאַנס האָנט איז געווען קאַלט, ווי ער זאָל נאָר וואָס קומען פֿון סיביר.

צוריקגעצויק פֿון די אינדעלמאַנס האָט מיסטער עפֿלבוים גערעדט צו זיין ווייב :

— גאַנץ גוט וואָס ער בלאָזט זיך ! דו געדענקסט, ווען עס איז געווען

דער באַנקעט פאַר ראַבינאוויטשן און אינדעלמאַן האָט עס געסטראָאָיעט — האָבן פאַר אונדז ניט געסטאָאָיעט קיין ערטער ביים הויפט־טיש! געדענקסט, ווי מיר זיינען געזעסן אין אַ ווינקל ביים פענצטער? מיר האָבן דאָס איבער־געלעבט; זאָל ער אויך זיין איינמאַל אויף יענער זייט טיר. איך מעג אויך פאַרגעסן!...

איידע האָט אים צוגעגעבן קוראַזש:

— ניט קיין אומגליק! עס וועט אים צוניץ קומען.

ווען די געסט זיינען אַוועק, האָט בלענש אַ נעם געטאָן אין האַנט יצחק־נאַטעס טעלעפאָן און האָט געלאַכט:

— נאָ דיר אַ רעצעפט! גיי רוף יצחק־נאַטען... — אָבער אינמיטן האָט זי

אויפגעהערט לאַכן און האָט אַ רוף געטאָן דעם מאָן:

— וועלוול, נאָ, אויף דער צווייטער זייט איז דאָ דער צעטל... אַלע וואָס ער האָט דערמאָנט.

מיסטער אינדעלמאַן איז צוגעגאַנגען און האָט געלייענט די נעמען: ראַבינאוויטש, לעווין, פאַפניק, עשמאַן, און אינדעלמאַן איז אויסגעמעקט! דו זעסט? אויסגעמעקט! איינפאַך אויסגעמעקט! ניטאָ קיין אינדעלמאַן, פאַרשטייט? ניטאָ!

אַ וויילע האָט אינדעלמאַן זיך איינגעקוקט אויפן צעטל, ווי דאָס זאָל זיין אַ געהיימע שריפט. ער האָט עס אָפילו אַ טאַפ געטאָן מיט די פינגער. דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— איך וועל דאָס אים צוריקשיקן, זאָל ער דאָס צעקייען.

ער האָט אַ רוף געטאָן זיין זון:

— אייב, טראָג אַוועק דעם צעטל צו מיסטער עפלבוים און גיב דאָס אים אין האַנט אַרײַן. זאָג אים... זאָג אים... „דער טאַטע האָט עס צוריק־געשיקט“.

די קריגעריי איז פאַרגעקומען צוויי טעג נאָך ראש השנה און אויף יום כיפור האָט מען זיך שוין קיין ווינשעוואַניעס ניט געגעבן. די וואַל־קאַמפאַניע איז געווען אין סאַמע ברען.

ביי דער יערלעכער פאַרזאַמלונג, חול המועד סוכות, איז ביי די גרוש־קאָווער לאַנדסלייט געווען הייס. מיסטער אינדעלמאַן און מיסטער עפל־בוים, וואָס האָבן געהאַלטן די סאַסייעטי אין די הענט און האָבן געקירעוועט אירע וועגן און איר צוקונפט, זיינען ביידע געווען אַנגעצויגן, ווי פּיסקעס פון האַרמאַטן פאַר אַ שלאַכט. מיסטער אינדעלמאַן האָט גערעדט צו די לאַנדסלייט:

— ווער זיינען מיר איצטער, די גרושקאָווער לאַנדסלייט, מישטיינס גע־

זאָגט? פון גרושקאָווע איז דאָך שוין גאַרניט געבליבן...

ביי די גרושקאָווער האָבן די הערצער אַ ציטער געטאָן. זיי האָבן זיך אַלע דערפילט ווי יתומים, כאַטש זיי זיינען געווען יידן מיט געשעפטן, מיט קינדער און מיט אייניקלעך.

מיסטער אינדעלמאן האט גערעדט צו זיי :  
 — דארפן מיר טאקע צווישן זיך זיין ווי אייגענע, אביסל נענטער,  
 אביסל היימישער, ברידערלעכער.

די גרושקאווער האבן זיך איינגעהערט און אים געווען דאנקבאר.

מיסטער אינדעלמאן האט פאָרגעזעצט :

— אונדזער ליבער, ליבער לאַנדסמאן, מיסטער עפּלבוים האָט גע-  
 זאָגט גאַלדענע ווערטער וועגן פּאַפּניקן — אַ זייער ליבער, טייערער לאַנדס-  
 מאַן ר' שמעון פּאַפּניק, אַ באַשיידענער, אַ שטילער, ער וועט זיין אַ גוטער  
 פּרעזידענט און עס קומט אים, עס קומט אים טאָקע! איך ווייס, אַז איר  
 זענט מיט מיר מסכים. איך בין אַ טשארטער-מעמבער און איך ווייס, אַז מיט  
 פּאַפּניקן וועלן מיר טאָן אַ גוטן שידוך פאַר דער סאַסייעטי.

די צעוואָרעמטע הערצער טון די גרושקאווער האָבן זיך נאָך מער צע-  
 וואַרעמט. טאָקע, זאָל זיין פּאַפּניק אַ פּרעזידענט — אַ שטילער, אַ זייטי-  
 קער... — מען האָט געפּאַטשט בראַוואַ כמעט מיט טרערן אין די אויגן.  
 ווען די פּאַרזאַמלונג האָט זיך געענדיקט און פּאַפּניק איז דערוויילט  
 געוואָרן פאַר פּרעזידענט, איז מיסטער אינדעלמאן צוגעגאַנגען צו מיסטער  
 עפּלבוים און האָט אים געזאָגט :

— איך מייך, עס איז זייער אַ ריכטיקע זאַך. עס קומט אים טאָקע!  
 פאַרוואָס זאָל ער ניט זיין פּרעזידענט?

ביידע, אי מיסטער אינדעלמאן, אי מיסטער עפּלבוים, זיינען געווען  
 רויט, צעפּלאַמט — מיסטער עפּלבוים פון פּאַרדראַט, און מיסטער אינדעלמאן  
 פון אַ זיסן געפּיל פון געשטילטער נקמה: דו האָסט געלויבט פּאַפּניקן?  
 נאָ דיר פּאַפּניקן! אַביסל אַרומגעשניטן די קאַפּיטעס פון די קעלבערנע  
 פּיסלעך.

הנוכה זיינען די אינדעלמאנס געגאַנגען צו די עפּלבויםס עסן איידעס  
 לאַטקעס. די צוויי טשארטער-מעמבערס האָבן זיך דורכגעשמועסט וועגן  
 דעם פּרעזידענט פון זייער סאַסייעטי :

— אַ פּרעזידענט האָבן מיר, אַן פּיס און אַן הענט און אַן אַ קאַפּ.  
 נאָך גאָט צו דאַנקען, וואָס אַ היטל טראָגט ער. דאָס איז געווען דיין איינפּאַל,  
 האָט מיסטער עפּלבוים געזאָגט צו מיסטער אינדעלמאָנען מיט אַ שטאַך.  
 מיסטער אינדעלמאן האָט זיך אַזש אַ הייב געטאָן :

— דו האָסט אים אויסגעלויבט אַי-אַי-אַי און אַי-אַי-אַי! אַז דו לויבסט,  
 מסתם וויסטו, האָב איך אים אַרויסגערוקט פאַר פּרעזידענט.

איידע האָט דערלאָנגט די לאַטקעס. זיי זיינען געווען דאָס מאָל נאָך  
 שענער ווי אַלע יאָר, פאַרברוינט פון ביידע זייטן — אַ גלוסטעניש פאַר  
 די אויגן, און אין מויל — טעם גן-עדן.

## פאמיליע-לעבן

פאל ארענס האט געטריבן די מאשין און געטראכט וועגן זיין ווייב דזשוליע, מיט וועלכער ער האט זיך נאָר-וואָס צעקריגט. ער איז געווען אזוי אָנגעלאָדן מיט פאַרדראַס, אַז ער האָט נישט געקענט שווייגן און שטיי לערהייט גערעדט צו זיך אליין און אַרויסגעזאָגט אַלע שווערע באַליידיקונג גען, וואָס ער האָט זיין ווייב נישט דערזאָגט: — וואָס איז די דזשוליע? אַ „יאַרדסטויק“ פון מיינע פאַרדינסטן. אַז די געשעפטן גייען גוט, שמייכלט זי און „דאַרלינגט“ מיך. טאַמער דרייען זיי זיך אַביסל אַראָפּ, ווערט זי אַ קלאַץ, אַן אמתער קלאַץ. שלעפט זיך אַרום אין די שטעק-שיך און שווייגט. און די הוצפה פון אזאָ קלאַץ — דערלאַנגען מיר קאַלטע קאַווע. וואָס איז? הייסע קאַסט טייערער? ניין! דאָס איז אויסגערעכנט אויף באַליידיקן... דערלאַנגט קאַלטע קאַווע. און דער ענטפער אירער: „נעם אַ דינסט, וועט זי דיר געבן הייסע קאַווע“...

טאַקע אין דער רגע וואָס דזשוליע האָט אים געזאָגט — „נעם אַ דינסט וועט זי דיר געבן הייסע קאַווע“ — האָט פאַל דערפילט אַ גוואַלדיקן פאַר-לאַנג איר דערלאַנגען מיטן טעפל קאַווע גלייך אין די שטעק-שיך (די שטעק-שיך זיינען געווען דער ווייטיקדיקסטער פונקט אין זיינע פאַרדראַסן). נאָר ער האָט זיך באַהערשט. ער האָט זיך אַ הויב-געטאַן און איז אַוועק פון שטוב אַן אַ גוטן טאַג.

„אויף ברויט פעלט איר נישט — האָט פאַל אַרענס גערעדט צום רעדל פון זיין מאַשין — אויף קויפן אַ קלייד אַלע מאַנטיק און דאַנערשטיק — פעלט איר נאָך אויך נישט. פאַר די קינדער איז דאָ אַלץ וואָס מען דאַרף. נאָר דער „יאַרדסטויק“ האָט שוין אויסגעמאַסטן, אַז עס גייט אַביסל שווער-רער — האַסטו קאַלטע קאַווע“.

איצט איז אים שווער געווען דאָס פאַרן. די מאַשין, ווי אויף צו להכעיס, האָט עטלעכע מאָל אַ קלאַפּ געטאַן, ווי ערגעץ וואָלט זיך עפעס אַפגעשרויפט אין די רעדער, און פאַל האָט דערלאַנגט דזשוליען שוין פאַר דער מאַשין אויך: „שלעפּ זיך איבער די שטעטלעך מיט דער אַלטער מאַשין — פאַרקויף טעלעוויזשאַנס, ראַדיאָס, בראַילערס, צרות, „העדעיקס“ — מאַן די חובות, שלעפּ די רעכענונגען, האַרעווע ווי אַ פּערה, הער ווי די מאַשין טראַסקעט — און טרינק קאַלטע קאַווע“.

ער האָט זיך אַפגעשטעלט לעבן אַ געזאַליך-סטעישאַן. אַ יונגער בחורל האָט אַ לוסטיקער אַרומגעטאַנצט אַרום זיין מאַשין, אַפגעווישט די שויבן מיט אַזאָ פנים, ווי ער וואָלט דערפון האָבן דעם גרעסטן פאַרגעניגן, האָט פאַלן עטלעכע מאָל געזאָגט „יעס סער“, האָט אַ קוק-געטאַן אין מאַטאַר, האָט אַ בלאַז-געטאַן אויף די רעדער — און פון דעם בחורלס לוסטיקייט איז ביי פאַלן פאַרגאַנגען דער כּעס, ווי יענער זאָל דאָס אַראָפווישן מיטן שטייב פון די שויבן.

אַז ער איז אַוועקגעפאַרן פון דעם געזאַלין סטעישאַן, האָט ער דער-



פילט, אָז ער איז הונגעריק און האָט זיך דערמאַנט, אָז צוזאַמען מיט דער קאַלטער קאַווע האָט ער אויך איבערגעלאָזן דעם זעמל. בלויז איין ביס געטאַן פון אים — און ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין אַ לאַנטש־רום עסן.

— „האַט קאַפי!“ — האָט ער באַשטעלט ביי דער קעלנערקע — און זי האָט אים אויסגעזען ווי אַ מלאך, ווען זי האָט אים געענטפערט מיט אַ שמייכל: „שור!“

— אַט דאָס איז אַ מענטש — האָט ער געטראַכט וועגן דער קעלנערקע — וואָס דען? קאַלטע קאַווע און שטעק־שיך?!

פאַל איז אַריינגעפאַרן אין קליינעם שטעטל סאַני־הילס, וואו ער האָט געהאַט עטלעכע שטענדיקע קונוים. ער האָט באַשלאָסן דאָס מאָל זיך צו מאַכן אַ גרינג לעבן — ער וועט פריער אַריינגיין צו די סמידטס. ביי זיי איז ניטאָ קיין דינגעניש, און די אויסצאלונגען טראָגן זיי אַנטקעגן. דאָס איז אַ הויז וואו ער רוט זיך שטענדיק אָפּ, און אַ מענטש איז אַביסל צעשרויפט איז די גלייכסטע זאָך אַריינפאַרן צו די סמידטס. די מיסיס סמידט איז אַ גוטמוטיקע, אָן איידעלע, און באַגעגנט אים ניט ווי אַ „סעילסמאַן“, נאָר ווי אַ פריינט, דערלאַנגט אים כּיבוד און פאַרגעסט קיינמאַל ניט, ווען ער פאַרט אַוועק אים זאַגן — „גיט אַכטונג אויף זיך“. אַפילו דאָס, וואָס די האָר זיינען ביי איר שטענדיק פאַרדרייט מיט אַ סך פריזיר־שפּילקעס, ווי זי זאל זיך גרייטן גיין אויף אַ חתונה, גיט צו היימישקייט און אַ פריילעכקייט צום גאַנצן הויז.

אמת איז, אָז גלייכער איז צו אַזעלכע מענטשן, ווי די סמידטס, צו קומען פאַרנאַכט, ווען מען איז שוין מיד פון אַרומהאַקן זיך מיט די קונוים, פאַרענדיקן דעם טאַג אַרבעט מענטשלעך, אָן האַרצווייטיק. נאָר היינט — היינט וועט ער זיך לאָזן וואוילגיין — און ער האָט פאַרקירעוועט די מאַשין צו די סמידטס.

פאַל האָט אָנגעקלונגען און מען האָט אים ניט געענטפערט. „אַט האָטו דיר“ — האָט ער אַ טראַכט געטאַן און איז געבליבן שטיין ווי אַ באַליידיק־טער — עס לאָזט זיך ניט מאַכן ווי מען וויל, אויף קיין פאַל ניט...

ער איז צוגעפאַרן צו די שאַפּיראַס. דאָס איז געווען די איינציקע משפּחה אין סאַני־היל, וואָס פאַרקויפן זיי עפעס איז געווען זייער שווער, מיט דינגעניש, מיט רייטעניש; אָבער געצאָלט האָבן זיי פינקטלעך, כאַטש מיט טענות. דעם לעצטן מאָל האָט ער די שאַפּיראַס פאַרקויפט אַ טעלעוויזשאַן־סעט, און אָפּ־געגעבן ביליק, מיט אַ קליינעם פאַרדינסט פאַר זיך. יעדעס מאָל, וואָס מיסיס שאַפּיראַ צאָלט אים די ראַטע, האָט זי צו אים טענות. ניט פאַר דעם טעלע־וויזשאַן (דער טעלעוויזשאַן אַרבעט גוט), נאָר פאַר די פּראָגראַמען.

— אַ! וואָס האָט מען פון דעם טעלעוויזשאַן? נעכטן געקוקט, געקוקט און גאַרניט געווען וואָס צו זען...

די מיסיס וועלס, וואָס פאַל האָט איר פאַרקויפט אַ שפּיגל, האָט אים באַגעגנט מיט אַ פאַרוואַרף:

— איר וויסט, מיסטער אָרענס, דער שפיגל וואָס איר האָט אונדז פאַר-  
קויפט האָט געפלאַצט!

די מיסיס וועלס האָט זיך ניט געפּוילט און האָט אים אַריינגעפירט אין  
קינדער-צימער וואו דער שפיגל איז געהאַנגען, אַראָפּגענומען דעם שפיגל  
פון דער וואַנט און געוווּזן אויף דער לינקער זייט אין אַ ראַג: אַט-אַ, דאָס  
איז „א דעמעדזש“, אַן אמתער „דעמעדזש“...

שווער האָבן זיך געלייגט אויף פּאַלן אין יענעם טאָג די טענות, מיט די  
„דעמעדזשעס“, מיט די שווערע מאָנענישן פון די געלטער. די שווערקייט  
האָט זיך אָפּגעלייגט ביי אים אויפן האַרצן טעמפּ און איבעריק און האָט אים  
מיד געמאַכט.

ער האָט באַשלאָסן נאָך אַ מאָל אַ פּרוּאוּו טאָן ביי די סמידטס. ער וועט  
קומען אַהין, וועט ער זיך אָפרוען. אגב, איז דאָס געווען ביי אים אַן עקשנות,  
כאַטש איין זאָך וויל ער אויספירן אין דעם שליממזלידיקן טאָג, כאַטש איין זאָך  
זאָל זיך אים איינגעבן ווי ער וויל. ער איז פאַרפאַרן צו די סמידטס.

די מיסיס סמידט האָט אים געעפנט די טיר, נאָר ער האָט זי קוים דער-  
קאַנט. עס איז ביי איר ניט געווען קיין איין פּריזיר-שפּילקע אין די האַר.  
זי איז געווען אַנגעטאָן אין אַ כאַלאַט און געטראַגן טאַקע שטעק-שיך. די שטעק-  
שיך האָט פּאַל באַמעריקט צום ערשטן.

— וואָס איז מיט אייך, מיסיס סמידט, איר זיינט ניט געזונט? — האָט  
ער ביי איר געפרעגט מיט אויפריכטיקער זאָרג, און האָט זי אַנגענומען פאַר  
אַ האַנט ווי אַן אייגענער מענטש.

די מיסיס סמידט איז געווען גערירט פון זיין מיטגעפיל און זי האָט  
צו אים געזאָגט:

— ערגער ווי קראַנק, מיסטער אָרענס, ערגער ווי קראַנק... אַ משוגענער  
טאָג... עס איז זיך ניטאָ וואו אַהינצוטאָן.

זי האָט אַרויסגענומען אַ נאָזטיכל פון קעשענע, דאָס איז געווען אַ סימן,  
אַז זי איז גרייט צו וויינען, נאָר זי האָט ניט געוויינט. זי האָט בלויז פעסט  
אָפּגעווישט די ליפּן וואָס זיינען ביי איר געווען ניט-געפאַרבט און דאָס האָט  
געמאַכט איר אויסזען עלטער און טרויעריקער.

— יע, מיסטער אָרענס... מיין הערי איז דער פּיינסטער מענטש אויפן  
בלאַק — אזוי זאָגן אַלע...  
— געוויס, איך מיין אויך אזוי — האָט פּאַל אַ מורמל געטאָן — זייער

אַן איידעלער מאַן...

מיסיס סמידט האָט זיך פּאַמעלעך צוגעשלעפט צו אַ שטול און האָט  
זיך אַוועקגעזעצט, ווי איר זאָל זיין שווער צו שטיין.

— יא, — האָט מיסיס סמידט געזאָגט, — אַן איידעלער מאַן... איז ער  
היינט אין דער פּרי משוגע געוואָרן, געגעבן אַ זעץ מיט דער טיר און  
אַרויסגעלאָפּן פון שטוב ווי פון אַ פּיער... און פרעג פאַרוואָס? צוליב אַ  
נאַרשיקייט... עס איז גאָר אַ חרפה צו דערציילן. אינדערפרי איילט ער  
זיך... אַ דזשאַב איז אַ דזשאַב, מען דאַרף ניט פאַרשפעטיקן... נו, איז ער

נערוועז. א זעץ מיט דער טיר און ער איז ניטאָ... וואָס איז אַ ווייב? אַ צוגעבונדענער הונט! איך קען ניט אַ זעץ טאָן מיט דער טיר — די קינדער דאַרפן קומען פון שולע, דער עקסטוירמיניטאָר דאַרף היינט קומען, אַט זיינט איר אַריינגעקומען — אַ שטוב איז אַ שטוב... אָבער דער מאַן גיט אַ זעץ מיט דער טיר... און אינמיטן דערינען ווערט דיר אַלץ איבעריק... גיי וויש דעם שטויב פון די שפיגלען... און מיין הערי איז אַן איידעלער מענטש. פונדעסט-וועגן — דאָס פאַרשטייט ער ניט... אַ זעץ מיט דער טיר! עס איז אַזאַ גראַב-קייט, ערגער ווי געבן מיט אַ שטעקן איבעדן קאַפּ... און דאָס פאַרשטייט ער ניט... אַן איידעלער מאַן... אַ גאַנצן טאָג קלינגט מיר אין די אויערן דער זעץ מיט דער טיר — און איך קען גאַרניט טאָן... גיי פּוץ די דילן... גיי באַק אַ קוכן... גיי צייל אויס די וועש פאַר דער וועשעריי...

זעט אויס, אַז דאָס ציילן די וועש פאַר דער וועשעריי איז געווען די ביטערסטע דערמאָנונג פאַר דער מיסיס סמידט. זי האָט אַרויסגענומען דאָס נאַזטיכל און דאָס מאַל טאַקע אָנגעהויבן וויינען.

— אַנטשולדיקט מיר, מיסטער אַרענס, איר זיינט פונקט אָנגעקומען... אַ מענטש קען זיך אַמאָל ניט איינהאַלטן...

אירע טרערן זיינען געווען שנעלע, קלייניקע, פונקט ווי די קלייניקע אַרבעטן אין שטוב, וואָס זיינען איר איצט איבעריק.

— און די גאַנצע קריגעריי איז אַרויסגעקומען צוליב אַ גלעזל קאַווע... שטעלט איך פאַר, מיסטער אַרענס, צוליב אַ גלעזל קאַווע... נו, איז דאָס ניט אַ גראַבקייט פון אַ מענטשן, צוליב אַזאַ קלייניגקייט? עס איז אַ באַליי-דיקונג!...

פאַל אַרענס האָט זיך אויפגעהויבן, דער גאַנצער מיטגעפיל זיינער צו מיסיס סמידט איז פאַרשוואַנדן. — ביסט מסתמא אויך אַזאַ „אַרד-סטיק“ ווי מיינע... — האָט ער אַ טראַכט געטאָן און ער האָט איר געזאָגט: „טשיר-אַפּ“, מיסיס סמידט, און „גוד-באַי“, האָט ער אַ שמייכל געטאָן און איז אַוועקגעגאַנגען.

צוריקפאַרנדיק אַהיים האָט זיך פאַל אָפגעשטעלט אין דעם זעלבן לאַנטש-רום וואָס אינדערפרי. ער האָט געוואָלט זען די קעלנערקע, וואָס איז גוט ווי אַ מלאך און דערלאַנגט קאַפע מיט אַ יונגן זיסן שמייכל און אַ פריילעכן „שור“. אָבער די קעלנערקע איז ניט געווען. אַנשטאַט איר האָט געאַרבעט אַ מאַן מיט פאַרדרייטע וואַנצעלעך און ערנסטן פנים, ווי די וועלט זאָל זיך האַלטן ביים איבערקערן. די קאַווע האָט ער דערלאַנגט אָן אַ „שור“ און אָן אַ וואָרט, ווי ער זאָל וויסן, אַז דאָס איז אַ זאך וואָס מען דאַרף ניט נעמען לייכזיניק. — וואו איז די „יאַנג לעידי“ וואָס האָט דאָ געאַרבעט היינט אינדער-פרי? — האָט פאַל געפרעגט ביים קעלנער.

— זי האָט אָפגעאַרבעט אירע אַכט שעה וואָס זי דאַרף, איז זי אַוועק — האָט דער קעלנער געענטפערט זאַכלעך, און דערנאָך צוגעגעבן מיט אַ ביסל פאַרדראָס: — יעדערער פּרעגט אויף דער „יאַנג לעידי“. אַ פרוי מעג זיין נאַריש ווי אַ ביר-פלאַש, קען זי יעדערן אַרומדרייען אַרום פאַסיק...

דאס גראָד איז פאָלן געווען צום האַרצן און ער האָט אים געענטפערט :  
 — ריכטיק ווי גאָלד. מעגסט עס זאָגן נאָכאַמאָל.  
 — אזוי איז דאָס... — האָט דער קעלנער אַ הייב־געטאָן די ברעמען, ווי  
 איינער זאָגט : ביסט אומבאַהאַלפן קעגן די געזעצן פון דער נאַטור.  
 אַהיים איז פאָל געפאָרן אַ צעקלעמטער. ווי אַ באַרג איז געשטאַנען פאַר  
 אים דאָס איבערבעטן זיך, טענות, דזשוליעס שטעקשיך... עס איז אים געווען  
 אומעטיק. ער איז פאַרבייגעפאָרן אַ בלומען־געשעפט און עס איז אים אייג־  
 געפאָלן : „איך וועל איר קויפן בלומען ! טאַקע, עס קומט איר, מסתם האָט  
 זי זיך אָנגעוויינט ווי מיסיס סמידט...“  
 די בעסטע רויזן האָט ער געקויפט, אַ גאַנצן טויך.  
 אַז פאָל איז געקומען אַהיים איז דזשוליע געלעגן אין בעט און האָט  
 זיך געמאַכט שלאָפנדיק. די קינדער, מרים און דזשודי, זיינען אַרומגעגאַנגען  
 אויף די שפּיץ־פינגער אין די פאָדזשאַמעס און אָנגעזאָגט דעם טאַטן :

— די מאַמע פילט זיך ניט גוט.  
 — איך ווייס — האָט ער זיי אָפגעענטפערט קורץ.  
 ער איז צוגעגאַנגען צו דזשוליען, האָט איר אַרויפגעלייגט די האַנט אויפן  
 קאָפּ און האָט צו איר געזאָגט, ווי ער האָט געזאָגט צו דער מיסיס סמידט :  
 „טשייר אַפּ“, דזשוליע !

דזשוליע האָט אויפגעהויבן דעם קאָפּ גרייט אָנצוהויבן וויינען.  
 — דאָס איז פאַר דיר — האָט פאָל געזאָגט, און דזשוליע האָט דערזען  
 די בלומען ביי אים אין די הענט. אירע אויגן זיינען ברייט געוואָרן פון  
 איבערראַשונג און זי האָט זיך צעשמייכלט :  
 — דו ביסט צעדרייט ! — האָט זי אים אָפגעזאָגט אַ פריילעכן קאַמפּלי-  
 מענט...  
 זי האָט אַריינגעטאַנצט אין די שטעק־שיך און איז געלאָפן אַריינשטעלן די  
 בלומען אין אַ וואַזע. איצט זיינען דאָס געווען אַנדערע שטעק־שיך. די באַמ־  
 בעלקעלעך האָבן אונטערגעטאַנצט, ווי די בלומען זאָלן זיין אויך פאַר זיי  
 און ווי זיי זאָלן לאָנג שוין בענקען נאָך בלומען.

פאָל האָט איבערגעזאָגט דזשוליען אַלץ, וואָס ער האָט געהערט פון מיסיס  
 סמידט, בלויז אַרויסגעלאָזט אייניקע זאַכן, וואָס האָבן ניט געטויגט פאַר אים :  
 — צוליב אַ קלייניגקייט, עס לוינט זיך ניט ערגערן... עס איז אַ באַ־  
 ליידיקונג פאַר דערוואַקסענע מענטשן...  
 דזשוליע האָט פאַר פרייד אַ רוף געטאָן די קינדער :

— דזשודי, מרים ! קומט זען די בלומען וואָס דער טאַטע האָט געבראַכט !  
 די קינדער זיינען געקומען צולויפן אין די פאָדזשאַמעס, געשמעקט די  
 בלומען, געקוויטשעט, זיך געשטויסן, איבערגעדרייט די וואַזע, נאָר קיינער  
 האָט זיך אויף זיי ניט געביזערט : די חוצפהדיק־שיינע רויזן האָבן דערמאַנט,  
 אַז עס איז דאָ אַ וועלט וואָס בליט, שטייט אויס רענגס און שטורעמט, און  
 בליט.

## אין אַ ליווינג-רום

ווען מיסטער קאשער וואלט געקענט אַרויסוואַרפן איין וואַרט פון דער ענגלישער שפראך, וואלט ער משלח געווען דאָס וואַרט — „פּאַני“. ער וואלט דערפאַר באַצאָלט טויזנט דאלער, און עס וואלט אים קיין שאַד ניט געווען. פשוט, ווייל זיין ווייב מיט די דריי נעמען הינדע-ביילע-העלען האָט מיט דעם ווערטל „פּאַני“ געקירעוועט דאָס הויז, ווי אַ קאַפּיטאַן קירעוועט זיין שייף מיט דעם רודער.

פון די ווענט פון זייער הויז האָט העלען אַראַפּגענומען די פּאַטאַגראַפּיעס מיט די טייערע מענטשן, וואָס האָבן אַזוי שבתדיק, רואיק אַרויסגעקוקט פון די ראַמען. די מאַמע — די הענט פאַרלייגט; די מומע, טילע, — מיט אַ בוקעט בלומען אויפן שויס.

העלען האָט געזאָגט „פּאַני“, — האָט די פּאַטאַגראַפּיעס אַראַפּגענומען און אויף זייער אַרט אויפּגעהאַנגען אויף דער וואַנט — וואַלט כאַטש זיין עפעס רעכטס! — פשוט איין פּויגל מיט אַ לאַנגן עק פון בלויע פעדערן, נאָך אַ פּויגל מיט צעפּאַכטע געלע פּליגל און טאַקע אַ דריטן פּויגל מיט אַ קריינדעלע אויפן קאַפּ. ובכן, זי האָט געלייענט אין אַ זשורנאַל, אַ „מעגעזין“ — אַז די פּויגל זיינען אין דער מאַדע און אין יעדן הויז דאַרף זיין כאַטש אַ פּערטל טויף פּייגל.

מיט דעם זעלביקן וואַרט „פּאַני“ האָט הינדע-ביילע-העלען אַרויסגעטראָגן די שאַפּקע מיט די ספּריים, וואָס זיינען געבליבן אַ ירושה נאָכן שווער און אויף דעם אַרט אוועקגעשטעלט אַ קרעדענצל מיט גלאַזוואַרג. מיסטער קאשער האָט באַטראַכט די ווענט פון זיין הויז און ער האָט אין גוטן מוט, אָן כּעס, חלילה, פאַרפירט אַ שמועס מיט זיין ווייב:

— זאָג מיר, העלען (העלען האָט ער זי גערופן אין געמיטלעכע שמועסן, און הינדע-ביילע — ווען מען האָט זיך צעווערטלט), זאָג מיר, העלן, אדרבה, מיט וואָס איז אַט דער פּויגל מיט דעם בלויען עק שענער פון מיין מומע טילע? די מומע טילע איז דאָך באַמת געווען אַ מלכותדיקע שיינקייט, איר זיידן קלייד האָט אַראַפּגעשימערירט פון דעם בילד, חוץ דעם, וואָס זי איז געווען אַ צדיקת און אַ חכמה דערצו. אַז זי האָט אויף מיר געקוקט מיט די קלוגע אויגן פון בילד אַראַפּ, ווען איך האָב אינדערפרי געטרונקען מיין טעפל קאווע, האָט עס פאַר מיר געהאַט אַ זין און אַ טעם. מאַך מיר קלאָר, העלען, מיט וואָס איז דער פּויגל מער בעל יחוס, און פאַרוואָס דאַרף אים מיין מומע טילע אַפּטרעטן דאָס אַרט?

מיסיס קאשער האָט אַ צי געטאָן מיט די אַקסלען און האָט געזאָגט: „פּאַני...“ ווי קען מען פאַרגלייכן די מומע טילע מיט אַ פּויגל? די מומע טילע איז די מומע טילע און אַ פּויגל איז אַ פּויגל. אַמאָל זיינען געווען אין דער מאַדע מענטשן, פּאַטאַגראַפּיעס, און ערשט איז אַ מאַדע אויף פּייגל, ווייל איך אַז ביי אונדז זאל זיין ווי עס דאַרף צו זיין. מען דאַרף דאָך ניט זיין „פּאַני“, דו פאַרשטייסט?

איז די מומע טילע אוועק ליגן אויף א פאליצע אין א פארמאכטער שאפע. לעבן איר איז געשטאנען אריינגעקוועטשט אין א ווינקל די פאטא-גראפיע פון דעם פעטער שלום יצחק מיט זיין ווייב ביילקע, מיט זייערע פיר טעכטער, וואס האבן גראד אלע געהייסן שרה, רבקה, רחל און לאה, מיט זייערע מאמען, בערל, יהודה לייב, אלטער און צאליע, מיט די אייניקלעך, עלף אייניקלעך קיין עין הרע, וואס דאס יינגסטע, לאהס מיידעלע, אויסגע-פוצט אין ווייסע זעקעלעך איז געלעגן ביי דער באַבע ביילקע אויפן שויס. אַ שיינע מלכותדיקע משפחה, ווי אַ וואַלד, מיט קינדערלעך ווי טויבן, איז געשטאנען פארשטויבט און פארשטויסן לעבן דער פאטאגראפיע פון דער מומע טילע, וואס איז נעבעך געלעגן מיטן פנים אראפ און מיטן טאוול ארויף — און ביי מיסטער קאשער אין ליווינג-רום האבן זיך אויסגעלייגט די בילדער פון די פייגל פון אפריקע און אינדיע און ווער ווייס פון וואַנען — אַ נס נאך מען האָט פאַר זיי קיין גערשטן ניט באַדאַרפֿט קויפֿן.

נאָך די פאָטאָגראַפיעס האָט געבענקט ניט נאָר מיסטער קאשער אַליין, נאָר אויך דער פיר-יאַריקער זון סעמעק, וואָס איז טאַקע געווען אַ נאַמען נאָכן פעטער שלום יצחק. דער פיר יאַריקער סעמעק האָט שוין געוואוסט יעדן פון די פאָטאָגראַפיעס ביים נאַמען, זיין קרובהשאַפט מיט אים, וויאַזוי די פאָטאָגראַפיעס זיינען אַנגעקומען מיט דער שיף און פאַרוואָס זיי הענגען אויף דער וואַנט. די פייגל האָט סעמעק ניט ליב געהאַט, אים האָבן געפּעלט די מענטשן און די מעשות וועגן זיי.

מיט דער שאַפקע ספרים, וואָס זיינען געבליבן אַ ירושה פון מיסטער קאשערס פאָטער, איז העלענען נישט אַנגעקומען גרינג ביז זי האָט עס פון ליווינג-רום אַרויסגענומען.

ערב פסח, ווען מיסטער קאשער איז געקומען אַן אַפּגעגאַלטער און אַן אַפּגעשאַרענער אַהיים, אַ יום-טובדיקער, גרייט זיך זעצן צום סדר, האָט אים זיין ווייב, העלען, באַגעגנט ביי דער טיר אַ לויכטנדיקע און אים אַנגעזאָגט אַ בשורה: — גיי אַריין אין ליווינג-רום, וועסט דעם צימער ניט דער-קאַנען! עס איז אַזוי שייך, אַ פאַרגעניגן!

מיסטער קאשערן האָט דאָס האַרץ געזאָגט, אַז עס איז אוועק די שאַפקע מיט די ספרים און נאָך איידער ער איז אַריין האָט ער אַ זאָג געטאָן צו העלענען:

— שוין אודאי געמאַכט אַ פאַגראָם דאָרט...

פון זיינע וואַכעדיקע און שווערע ווערטער האָט זיך אַ וואַלקן אוועק-געלייגט אויף דער יום-טובדיק אויסגעפּוצטער שטוב. מיסטער קאשער האָט אַ קוק געטאָן אויף דער גלעזערנער שאַפקע מיט צאַצקעס, וואַזעלעך, מילעכלעך, טעפּעלעך, קריגעלעך וואָס האָבן שעמעריט מיט פאַרשידענע קאַלירן און געבלאַנקט אין ליווינג-רום אויפן אַרט וואו עס איז געשטאַנען די שאַפקע מיט די ספרים. אַ בענקשאַפט האָט אים אַרומגעכאַפט נאָך דער אַלטער ברוינער שאַפקע מיט די פירקאַנטיקע שייבעלעך, וואָס איז געשטאַנען יאָרן-לאַנג, און אַ בענקשאַפט צו די אַלטע ספרים מיט די אַפּ-

געריבענע יידישע אותיות אויף די רוקנס, וואָס זיינען דאָ געשטאַבען ווי אַלטע איבערגעבענע וועכטער, וואָס שטייען און היטן און פּאָדערן ניט קיין געצאַלט.

אומגעריכט פאַר זיך אַליין האָט ער געזאָגט צו העלענען מיט אויפ־רעגונג :

— איך מאַך ניט קיין סדר! איך דאַרף ניט די גלעזערנע געטשקעס דאָ אין שטובּ!...

— „פּאַני“... — האָט העלען אַרויסגעמורמלט, נאָר זי האָט ניט געהאַט קיין מוט מער עפעס צו זאָגן.

— איך מאַך ניט קיין סדר! — האָט מיטטער קאַשער איבערגעזחזרט, און האָט געפילט, אַז איצטער האָט ער די אויבערהאַנט איבער זיין ווייב און איבער איר „פּאַני“. ווי אַ מענטש וואָס דערפילט די זיסקייט פון נעמען נקמה האָט ער געזאָגט צו העלענען :

— דו מיינסט, אַז צוליב די גלעזערנע שמאַטעס האָט משה רבנו אַרויס־גענומען די יידן פון מצרים? געשפּאַלטן פאַר זיי דעם ים? דו מיינסט ווייניק מענטשן האָבן זיך דערטרונקען? אומזיסט האָט ער זיי געפירט צום באַרג סיני מיט דונערן און מיט בליצן? פּערציק טעג ניט געגעסן און ניט געטרונקען, פּערציק יאָר זיך אַרומגעוואַלגערט מיט פּיצעלעך קינדער אין דער מדבר אין די זאַמדן, אָן ברויט און אָן גאַרניט, און הקדוש, און ווילדע חיות און לייבן! מיינסט אַז צוליב די גלעזערנע געטשקעס האָט ער דאָס געטאָן?

פון די טיפּסטע טיפּענישן האָט ביי מיטטער קאַשער אַרויסגעשלאָגן אַ קוואַל פון בענקשאַפטן און פון פאַרדראָסן, און ווערטער וואָס ער האָט שוין זיי יאָרן־לאַנג ניט געהערט און האָט קיינמאַל ניט געטראַכט וועגן זיי זיינען צו אים איצטער געקומען מיט גרינגקייט אויפן זינען און אויף דער צונג.

— און מלחמות האָט מען געפירט און מענטשן זיינען געפאַלן און פון אַ שטיין האָט מען אַרויסגעשלאָגן וואָסער — מיינסטו אַז צוליב די גלעזערנע געטשקעס האָט ער דאָס געטאָן?...

העלען איז געשטאַבען אַ דערשראָקענע, צום ערשטן מאַל אין איר לעבן, האָט זי דערפילט אַז פּסח איז אַ גרויזאַמער יום טוב, אַ מוראדיקער, אַ הייליקער, וואָס אַפילו ביי איר אין ליווינג־רום טאָר מען פון אים אַ האָר ניט מינערן. זי האָט זיך געפילט שולדיק, טיף פאַרשולדיקט וואָס זי האָט אָנגערירט דעם יום־טוב פּסח, און ווי שטענדיק, ווען זי פילט זיך שולדיק האָט זי געזאָגט צום מאַן :

— ביסט גערעכט... אַרטשי, ביסט גערעכט... מאַרגן, גלויב מיר, מאַרגן וועל איך צוריק אַרויפברענגען די ספרים פון קעלער. אָבער איצט, מאַך דעם סדר, סילויע וועט קומען מיטן מאַן מיט דזשולקען... מאַרגן, דו וועסט זען, מאַרגן...

צום סדר האָט סילוויע געבראַכט וויין און דזשולקע האָט געפרעגט די קשיות.

וועגן דער נייער גלעזערנער שאַפקע האָט העלען ניט דערמאָנט, און זי האָט אַ וואונק געטאָן צו סילוויען זי זאָל ניט פרעגן. די שאַפקע איז געשטאַנען ווי אַ שטיק עבודה זרה, וואָס מען קוקט אויף דעם ניט, אָבער עס איז אַ שאַד צו צעברעכן.

אַ פאַר מאָל האָט מיסטער קאַשער דערמאָנט וועגן די ספרים, וואָס מען דאַרף זיי צוריק אַרויפברענגען און אַוועקשטעלן אויף זייער אָרט. העלען האָט געשוויגן. מער קיין צוזאָגן ניט געמאַכט, און איינמאָל אַ זאָג געטאָן אונטער דער נאָז:

— „פאַני“, ביי אַלעמען שטייען גלעזערנע שאַפקעס פאַרוואָס זאָל ביי אונדז ניט שטיין?

— „פאַני“, — האָט מיסטער קאַשער איבערגעזחזרט דאָס וואָרט ווי אַ באַזיגטער, דאָס וואָרט וואָס איז שטאַרקער פון אים און ער קען עס ניט בייקומען.

די פייגל אויף די ווענט האָבן געשוויגן ווי שטרענגע וועכטער וואָס היטן זייער דעראַבערונג.

יולי 13, 1947



## א ווייטע רייזע

זינט יידל דער פערדהענדלער האָט אויסגעבויט זיין שטוב מיט אַ הויכן אויבערשטיבל אַנטקעגן ר' שמעון בראַנשטיינס הויז, האָט חוה ר' שמעוןס ווייב, אויפגעהערט זיצן ביי זיך אויפן גאַניק.

ר' שמעון בראַנשטיינס הויז, מיט די ברייטע פענצטער צו דער גאַס, מיט די צוויי אַלטע דעמבעס פון ביידע זייטן גאַניק, האָט אַרויסגערופן דרך ארץ צו זיך. און חוה, ר' שמעוןס ווייב, אַז זי איז זומער געזעסן ביי זיך אויפן גאַניק אונטערן דיקן שאַטן פון די דעמבעס, איז די היץ צו איר ניט צוגעקומען. די רייכקייט פון די בראַנשטיינס איז גרויס און דער יחוס איז נאָך גרעסער, און דער געדיכטער שאַטן פון די דעמבעס וואָס איז געפאַלן ביז האַלבער גאַס האָט אָפגעצאַמט דאָס הויז און אָנגעזאַגט: מיישט זיך ניט צו אונדז, מיר זיינען די בראַנשטיינס...

האָט זיך אונטערגעכאַפט יידל דער פערדהענדלער, האָט אָפגעקויפט אַ שטיקל פּלאַץ פונקט אַנטקעגן די בראַנשטיינס און האָט אויף דעם שטיקל פּלאַץ אַרויפגעפייפט אַ שטוב מיט אַן אויבערשטיבל, טאַקע העכער פון די בראַנשטיינס. אַז דאָס האָט פאַסירט, איז ביי חוהן געוואָרן אויס גאַס און אויס גאַניק. זי זיצט דאָרט ניט מער.

ביי יידל דעם פערדהענדלער האָט זומער אין די פאַרנאַכטן געברענט דער בליצלאַמפּ אויפן אויבערשטיבל און עס האָט געשפּילט דער גראַמאַפּאָן. חוה פּלעגט דעמאָלט אַרויסטראַגן אַ ווייכן שטול דורך דער הינטער־טיר און זיצן ביי זיך אין גאַרטן. זי האָט גערופן איר טאַכטער גאַלדעלען זי זאָל אַרויסקומען צו איר — ניטאָ וואָס צו קוקן אויף די פערדהענדלער.

אין איינעם אַ פאַרנאַכט איז אַרקע, יידל דעם פערדהענדלערס זון, צו־געריטן גאַלאַפּ אויף אַ גרויען פּערד, איז אַראָפּגעשפרונגען פון אים אַזוי גרינג, קוים אָנגערירט די פּערד און ער שטייט שוין... מיט אַ לוסטיקייט האָט אַרקע אַ גלעט געטאָן דעם פּערד איבערן האַלדז, און דער פּערד האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ ווי ער זאָל הערן מוזיק. ביידע, אַרקע און זיין פּערד, זיינען געווען שיין — כאַטש מאָל זיי אויף אַ בילד.

חוה האָט געזען ווי גאַלדעלע שטייט ביים פענצטער און נעמט ניט אַראָפּ די אויגן פון אַרקען. גאַלדעלעס ליפּן האָבן זיך אַ ריר געטאָן ווי זי זאָל אים וועלן אַ רוף טאָן, און דער קאַפּ אירער איז געווען אויסגעצויגן צום דרויסן. חוה האָט זיך כמעט דערשראָקן: גאַלדעלע... זי איז צוגע־טוליעט צום פענצטער ווי צוגעקלעפט צו אים. חוה איז צוגעגאַנגען צו גאַלדעלען און האָט צו איר געזאַגט האַסטיק:

— וואָס קוקסטו דאָרט ?

— גאַרניט, איך קוק אויף דער גאַס...

— דו זאָלסט זיך ניט דערוועגן קוקן, דו הערסט ? אַ קוקעניש !

גאַלדעלע איז אַוועק פון פענצטער. זי האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּ־געלאָזט ווי זי זאָל אַוועקטראַגן אַ פאַרדראָס.

גאלדעלען האָט מען אוועקגעשיקט פון זאָהאַיקע אין בריסק זיך לערנען.  
— אַ מיידל פון פּופּצן יאָר מעג זיך אַביסל לערנען. איך וועל דאָך  
איר ניט לאָזן מאַכן קיין „ליובקעס“ מיט די פּערדהענדלער — אזוי האָט  
געזאָגט ר' שמעון בראַנשטיין, און זיין ווייב חוה האָט צוגעגעבן:  
— גלייכער טאַקע, גלייכער, איידער חלילה, ווייס איך וואָס... מער  
פעלט אונדז ניט ווי יידל דעם פּערדהענדלער פאַר אַ מחותן...

דערפון וואָס זיין ווייב האָט אַרויסגערעדט דאָס וואָרט „מחותן“, האָט  
שמעונען אַ שלאַג געטאָן אין אַ היץ און ער האָט האַטטיק אַן עפּן געטאָן  
אַ פענצטער. חוה האָט פאַרשטאַנען, אַז זי האָט געזאָגט אַן איבעריק וואָרט.  
און מער איז ביי די בראַנשטינס קיינמאָל קיין שמועס ניט געווען וועגן די  
„פּערדהענדלער“.

אויף פּסח איז גאַלדעלע געקומען אַהיים אָנגעטאָן אין אַ ברוין קלייד  
מיט אַ שוואַרצן פאַרטעך — אזוי איז געווען דער אַוניפאַרם פון דער שול,  
וואו זי האָט געלערנט. אַריינפאַרנדיק אין שטאָט האָט גאַלדעלע צום ערשטן  
דערזען דאָס אויבערשטיבל — אַרקעס שטוב. אויפן הויכן דעכל איז  
געלעגן אַ ראָזע פרימאַרגנדיקע פּרילינג־ליכטיקייט — אַ געהיימניספּולע און  
וואַרעמע, און גאַלדעלע האָט געפילט, אַז צוליב דער ראָזער וואַרעמקייט  
אויף אַרקעס אויבערשטיבל צעגייט זיך דער שניי.

יום טוב איז גאַלדעלע געגאַנגען זען ווי עס צעגייסט זיך דער טייך,  
די זאָהאַיקע. זי איז געשטאַנען אָנגעשפאַרט אויף די פאַרענטשעס פון היל־  
צערנעם בריק ווען אַרקע איז צוגעקומען צו איר.  
— איך האָב געוואוסט, אַז דו וועסט דאָ זיין, גאַלדעלע — האָט ער צו  
איר געזאָגט.

גאַלדעלע האָט געשוויגן. זי האָט אויך געוואוסט, אַז ער וועט דאָ זיין.  
זיי זיינען ביידע געשטאַנען און האָבן געקוקט אויף דער זאָהאַיקע, וואָס  
איז ברייט און רוישיק געוואָרן, און פּונקט אזוי ברייט און רוישיק איז געווען  
גאַלדעלעס פּרייד ווען אַרקע איז געשטאַנען לעבן איר.

— דו פאַרסט אַוועק נאָך פּסח, גאַלדעלע? — האָט אַרקע געפּרעגט.  
— מען שיקט מיך אַוועק לערנען... — האָט זי געזאָגט, און די אויגן  
זיינען ביי איר ברייט געוואָרן פול מיט טרערן, ווי זיי זאָלן זיך צעגיסן ווי די  
זאָהאַיקע — פּרילינגדיק און שייך.

אַרקע האָט קיינמאָל ניט פאַרגעסן גאַלדעלעס פּרילינגדיקע אויגן.  
זיי זיינען אַריבער די בריק און אַוועק מיטן וועג הינטער דער שטאָט.  
אַ גרינגער יום־טובדיקער פּסח־ווינט האָט געוונגען אין די אויערן ווי זיי אליין  
וואַלטן דאָס געזונגען. אַרקע האָט גענומען גאַלדעלעס הענט און האָט געזאָגט:  
— גאַלדעלע... מיר וועלן חתונה האָבן, געדענק וואָס איך זאָג דיר! —  
זיינע אויגן זיינען געווען הייס ווי די פּרילינג זון.

גאַלדעלע האָט קיינמאָל ניט פאַרגעסן זיינע זוניקע אויגן.  
אין שטאָט האָט מען דערציילט, אַז גאַלדעלע בראַנשטיין און אַרקע,

דעם פערדהענדלערס זון, זיינען געגאנגען שפאצירן העט הינטער דער שטאָט און זיי האָבן אָפּגערעדט — אַנטלויפן.

דעם לעצטן טאָג יום־טוב איז די מאַמע צוגעגאנגען צו גאָלדעלען און האָט זיך צוגעזעצט אויף איר בעט.

— טאָכטער, — האָט זי געזאָגט צו גאָלדעלען און האָט געוויזן מיט דער האַנט אויפן בליץ־לאַמפּ, וואָס האָט געברענט ביי יידל דעם פערדהענדלער אויפן אויבערשטיבל — דער טאַטע וועט ניט אַריבערטראָגן די חרפה. ער איז אַ שוואַכער, ער וועט עס ניט אַריבערטראָגן. דו הערטסט, טאָכטער? גאָלדעלע האָט געהערט. יעדעס וואָרט איז געפאלן ווי אַ שטיין אויף איר זעכצן־יאָריקן קאָפּ. זי האָט געוויינט.

נאָך פסח, ווען גאָלדעלע האָט געדאַרפט צוריקפאַרן קיין בריסק אין איר טשעמאַדאַן איז שוין געווען איינגעפאַקט, איז זי צוגעגאנגען צו דער מאַמען און האָט איר געזאָגט:

איך וויל ניט פאַרן קיין בריסק. איך וויל ניט לערנען ווען נאַפּאָ־לעאַן איז געשטאַרבן.

חיה האָט אַ ציטער געטאָן.

— ווער איז געשטאַרבן?

— נאַפּאָלעאַן איז געשטאַרבן, אַ פראַנצויזישער קייסער..

חיה האָט זיך באַרואיקט וועגן נאַפּאָלעאַנען, אָבער די ציטערניש איז ביי איר ניט אַריבער. דאָס אויבערשטיבל מיטן בליצלאַמפּ איז געשטאַנען אַנטקעגן איר, ווי אַ לייב וואָס איז גרייט צו פאַרצוקן גאָלדעלען און דאָס הויז פון די בראַנשטייגס.

ר' שמעון בראַנשטיין האָט געשריבן אַ לאַנגן בריוו צו זיין יינגערן ברודער אין אַמעריקע. ער האָט געשריבן, אַז עס פעלט אים, חלילה, גאַרניט — אויסער מזל. ער וועט מיטשיקן מיט גאָלדעלען איר נדן, עטלעכע טויזנט רובל און דעם גאַנצן אויסשטייער. אָבער מען מוז זי אַוועקשיקן פון דער מדינה — מחמת (מאַכמעס) אַן אומגליק האָט מיט איר געטראָפּן — זי האָט זיך פאַרקוקט אויף די פערדהענדלער...

גאָלדעלען האָט מען אָפּגעשיקט קיין בריסק „לערנען“ און פון דאָרטן קיין אַמעריקע זיך זען מיט דער משפּחה. ווען גאָלדעלע איז געפאַרן אויף דער באַן פון זעהאַיקע קיין בריסק, איז אויף דער סטאַנציע אין באַן אַרייַן־געשטיגן אַרקע. ווי אַ דאַרשטיקער וואָס זוכט אַ שלונג וואָסער אין דער מדבר איז ער דורכגעלאָפּן די וואַגאַנעס און איז געבליבן שטיין אַנטקעגן גאָלדעלען.

— אַרקע!

זיי זיינען געזעסן איינע לעבן דעם אַנדערן. די רעדער פון דער באַן האָבן גערוישט זינגענדיק ווי דער אויפגעברויזטער פּרילינגדיקער טייך זעהאַיקע.

— ווען וועסטו קומען צוריק, גאָלדעלע?

— מען שיקט מיך אַוועק קיין אַמעריקע... דער טאַטע... ער איז אַ שוואַכער... — גאַלדעלע האָט ניט פאַרענדיקט. זי איז שטיל געבליבן. די זאַהאַיקע האָט זיך צעגאַסן איבער אַלע ברעגן און האָט פאַרזונקען די וועלט.

אויפן בריסקער וואַקזאַל זיינען זיי אויסגעשטיגן און זיך געזעגנט. אַרקע האָט אַרומגענומען גאַלדעלען און האָט זי אַ וויילע געהאַלטן לעבן זיך. ער האָט איר אַ קוש געטאַן און זי אַנגעקוקט, אויפגעגעסן מיטן בליק. זיינע אויגן זיינען געווען טונקעלע, טיפע און ערנסטע.

אין אַמעריקע האָט גאַלדעלע חתונה געהאַט מיט איר קוויין אוירווינג בראַנשטיין. גאַלדעלעס טאַטע, ר' שמעון בראַנשטיין, און זיין ברודער, בער דזשאַמין בראַנשטיין, זיינען איינער דעם אַנדערן אַנטקעגן געקומען מיט נדן און אוירווינג האָט געעפנט אַ פאַבריק פון טוועטערס. מען האָט די פאַבריק אַ נאַמען געגעבן „עקסטראַ“ און דער געשעפט איז געגאַנגען גוט. אוירווינג איז געווען אַ פריילעכער. ער האָט אויסגעלערנט גאַלדעלען טאַנצן. ער האָט איר אויסגעלערנט ענגליש. גאַלדעלע האָט אים ליב געהאַט. נאָר ערגעץ ווייט איז געבליבן אַ רוישנדיקער טיך און אַ פריילינגדיקע זון איבער דעם רוישנדיקן טיך. דאָס האָט גאַלדעלע ניט געקענט אַריבערפירן צו איר מאַן, צו אוירווינג.

וועגן אַרקען האָט גאַלדעלע געהערט, אַז ער איז אין בעלגיע און ער האַנדלט מיט ברייאַנטן. דערנאָך האָט זי געהערט, אַז ער איז אין אַמעריקע און האָט גאַראַזשעס אין לאָס אַנדזשעלעס. ער האָט צוויי מאַל זיך געגט. צופעליק פלעגן צו איר דערגיין די גרוסן, ווי צופעליק עס פאַלט אַמאָל אַריין דורך אַן אַפענעם פענצטער אַ בלעטל פון אַ בוים, און אַ שפור פון גרינקייט גיט אַ וויילע אַ ריר דאָס האַרץ און גייט אַוועק אין פאַרגעסונג.

צום פינף-און-צוואַנציקסטן יובילעי פון דער זאַהאַיקער סאַסייעטי איז גאַלדעלעס שווער, בענדזשאַמין בראַנשטיין, געגאַנגען מיט דער גאַנצער משפּחה — מיטן „פאַרמעגן“ — מיט די דריי זין, מיט די שניר, מיט די אייניקלעך. בענדזשאַמין בראַנשטיין האָט געהאַט מיט וואָס זיך צו באַווייזן: איין זון האָט די אינשורענס אַפיסעס „בראַנשטיין ענד קאַמפאַני“; דער צווייטער האָט זיין גרויס געשעפט „בוקס ענד פיקטשורס“ און אוירווינג — זיין פאַבריק „עקסטראַ“ — אויך ניט קיין שלעכט געשעפט. די בראַנשטיינס האָבן פאַרנומען אַ גאַנצן טיש, וואָס האָט גערוישט און געזונגען און גענומען „צו קאַפעלעך“ מיט אַלע זאַהאַיקער.

— ביי די בראַנשטיינס שטורעמט, — האָבן די זאַהאַיקער געזאַגט און צוגעקומען מיטזינגען און נעמען „אַ קאַפעלע“. זיצנדיק ביים שטורעמ־דיקן טיש האָט זיך גאַלדעלע דערמאַנט אַן די צוויי שאַטנדיקע דעמבעס וואָס האָבן גערוישט מיט די שווערע בלעטער איבער זייער גאַניק אין זאַהאַיקע ווען עס איז געווען דער מינדסטער ווינט. און פונקט ווי פון

אונטער די געדיכטע שאַטנס פון איר דערמאָנונג איז אַרויסגעקומען — אַרקע. ער איז געשטאַנען לעבן איר מיט צוויי אַנגעגאַסענע גלעזלעך אין די הענט און זי האָט דערהערט זיין שטים, ווי אַמאַל :  
— גאַלדעלע... לחיים...

— אַרקע!

גאַלדעלע האָט געפילט זיינע אויגן — טונקעלע, טיפע, ערנסטע — ווי דעמאַלט ווען ער האָט זיך געזעגנט מיט איר אויפן בריסקער וואַקואַל. אַרקע, ווי ער זאָל זיך צוהערן צו איר דערמאָנונג, האָט איר געזאָגט :  
— דו האָסט די זעלבע אויגן, גאַלדעלע.

זיי האָבן כמעט גאַרניט גערעדט. בלויז דערמאָנט די פינף און צוואַנציק יאָר וואָס זיי האָבן זיך ניט געזען. זי האָט אים באַקאַנט מיט אירוינג און מיט אירע צוויי טעכטער — באַבי און בעסי, וואָס האָבן אַרויסגעלויכטן מיט די יונגע פנימלעך און מיט גאַלדעלעס אויגן.

צוריקפאַרנדיק האָט אירוינג געוואָלט וויסן — ווער איז דער מאַן וואָס האָט מיט איר געטרונקען „גאַלדעלע... לחיים...“? אירוינג האָט געהערט די צאַרטקייט מיט וועלכער דער פּרעמדער מענטש האָט אַרויס- גערעדט זיין ווייבס נאָמען „גאַלדעלע“.

גאַלדעלע האָט אים געענטפּערט :

— אַ שכן... פון זאַהאַיקע... — און זי האָט געפילט, אַז אירוינג גלויבט איר ניט.

אירוינג האָט מער קיינמאַל ניט געוואָלט פאַרן צו קיין שום אונטער- נעמונג פון דער זאַהאַיקער סאַטייעטי.

דעם רושיקן טיש פון די בראַנשטיינס האָט מען אַן עין־הרע געגעבן — אַזוי האָט געזאָגט דער אַלטער בענדזשאַמין בראַנשטיין. מיט איין יאָר שפּעטער האָט באַנקראַטירט די פירמע „בוקס ענד פיקטשורס“ און איין זון איז פאַראַרעמט געוואָרן. אירוינג, גאַלדעלעס מאַן, האָט אָנגעהויבן צוקרענקען. געפאַרן פון שפיטאַל און אין שפיטאַל, און אין פיר יאָר אַרום איז ער געשטאַרבן פון אַ קראַנקהייט אין די ביינער. גאַלדעלע האָט ניט געקענט פאַרגעסן אירוינגס בליק אין די לעצטע טעג אין שפיטאַל. כמעט קינדישע אויגן האָט ער געהאַט, טרויעריקע, מיט אַ טענה, ווי מען זאָל אים בלייבן שולדיק אַ חוב וואָס ער וועט שוין קיינמאַל ניט איינמאַנען.

אַ סך נעכט איז גאַלדעלע ניט געשלאָפן. זי האָט געזען פאַר זיך אירוינגס טרויעריקע אויגן און האָט זיך געפילט שולדיק אנטקעגן אים. גאַלדעלע האָט חתונה געמאַכט די צוויי טעכטער, באַבי און בעסי, און איז געבליבן אַליין אין אַ ליידיקער שטוב מיט זיידענע פאַרהאַנגען און ליידיקע בעטן. אין די פאַרנאַכטן פלעגט זי זיך אַמאַל דערמאַנען וועגן זאַהאַיקע, וועגן די צוויי דעמבעס איבערן גאַניק, און זייער געדיכטן שאַטן, וואָס איז אַזוי שווער געפאַלן איבער איר לעבן.

אַליין, אַן די טעכטער, אין אַן איינפאַכן גרויען קלייד, איז גאַלדעלע איינמאַל אַוועקגעפאַרן צו אַן אונטערנעמונג פון די זאַהאַיקער. אַ מענטש

מוז דאך ערגעץ אוועקלייגן זיינע עלנטע טעג — האָט זי געטראַכט, ווען זי האָט זיך געקליבן פאַרן. זי האָט זיך אַ סך פאַרענטפערט פאַר זיך אַליין, ווי זי זאָל טאָן אַן עוולה מיט איר פאַרן.

זי האָט אָפּגעגעבן איר מאַנטל אין גאַרדעראַב און האָט זיך געשטעלט ביים פאַרענטש אין גאַרדעראַב קוקן אויפן אַנקומענדיקן עולם. צו וועמען וועט זי צוגיין? זי האָט שוין לאַנג ניט געזען די לאַנדסלייט. סיידין... סיידין... אפשר... — זי האָט זיך געשעמט טראַכטן וועגן אַרקען.

— עס איז דאָ אַ צוגרוינט, גאַלדעלע — האָט זי דערהערט און האָט געוואוסט אַז אַרקע איז צוגעקומען צו איר, נאָך איידער זי האָט אים געזען. — איך האָב געוואוסט, אַז דו וועסט דאָ זיין, גאַלדעלע.

גאַלדעלע האָט געשוויגן. זי האָט אויך געוואוסט, אַז ער וועט דאָ זיין. — געדענקסט גאַלדעלע ווי מיר זיינען געשטאַנען אויפן הילצערנעם בריק ביי דעם טייך אין זאהאַיקע? און איך האָב דיר דעמאָלט געזאָגט...

— יע, איך געדענק, — האָט אים גאַלדעלע געענטפערט נאָך איידער ער האָט פאַרענדיקט זיינע רייד.

— איך בין אויסגעפאַרן אַ וועלט, מיט שיפן און מיט באַנען, און רייטנדיק אויף פערד, און גייענדיק צופוס — און קיינמאָל ניט געטראָפן אַ פרוי וואָס זאָל זיין ענלעך צו יענער וואָס איך האָב געזען אין פענצטער אין שאַטן פון די דעמבעס ביי די בראַנשטיינס אין שטוב. איך האָב זיך צוויי מאָל געגט — פיינע פרויען געווען — נאָר גאַרניט ענלעך צו יענער... — ער האָט אַ גלעט געטאָן גאַלדעלעס האַלב-גרויע, האַלב-שוואַרצע האָר — דו ביסט אַביסל ענלעך צו איר...

גאַלדעלע האָט אַ לאַך געטאָן און האָט זיך שטאַרק איינגעהאַלטן זי זאָל ניט אָנהייבן וויינען אין די אויגן פון אַלע זאהאַיקער.

גאַלדעלע האָט חתונה געהאַט מיט אַרקען. זי איז אוועקגעפאַרן מיט אים אין זיין היים אין לאַס אַנדזשעלעס. פאַרנדיק אויף דער באַן האָט אַרקע געזאָגט צו איר:

— דו געדענקסט, גאַלדעלע, ווי מיר זיינען געפאַרן צוזאַמען אויף דער באַן?...

— איך געדענק... — האָט אים גאַלדעלע געענטפערט, נאָך איידער ער האָט פאַרענדיקט זיינע רייד.

שטיל האָט זיך געטראָגן דער עקספרעס-צוג איבער די ברייטע ווייט-קייטן פון יוטאַ. גרינג און שטיל איז געלאָפן די באַן, ווי די רעדער זאָלן מיט יאָרן פאַרגעסן זייער רוישיקן געזאַנג פון די אַמאָליקע באַנען.

— עס איז אַ ווייטע רייזע — האָט גאַלדעלע געזאָגט און צוגעטויליעט איר קאָפּ צו אַרקעס אַקסל.

— יאָ, גאַלדעלע, עס איז זייער, זייער אַ ווייטע רייזע...

ער האָט זי אַרומגענומען. זיינע אויגן זיינען געווען טונקל, טיף אוי ערנסט, אַזוי ווי דעמאָלט אויפן בריסקער וואַקזאַל.

## ג ל י ק

רעגינא איז געווען אין שאַפּ אַ דורכשניטלעכע נייטערקע. געקומען גלייך מיט אַלעמען, אַוועק גלייך מיט אַלעמען, אַראָפּגעגאַנגען עסן גלייך מיט אַלע נייטערקעס, אָבער פאַרדינט אַביסל ווייניקער ווי אַנדערע, ווייל זי איז געווען אַ „פאַמעלעכע“. איר גליק איז געווען, וואָס דער פּרעסער, אייב, האָט ליב געהאַט איר אַרבעט און האָט זי געלויבט אויף זיין שטייגער: „אַ שלימזל איז זי — אָבער זי מאַכט גוט“. דאָס האָט אונטערגעהאַלטן איר אַנזען אין שאַפּ און מען איז איר מוחל געווען, וואָס זי איז אַ „פאַמעלעכע“.

רעגינא האָט געפילט צו אייבן אַ דאַנקבאַרקייט, און אַז זיי האָבן זיך געטראָפּן ביים עסן אין דער קאַפעטעריע, האָט זי אים געזאָגט:  
— זיצט, אייב, איך וועל אייך ברענגען וואָס איר ווילט.

מיט דער צייט איז עס געוואָרן ביי זיי אַ געוואוינהייט — ער זיצט און רעגינא דערלאָנגט אים. די קאַפעטעריע איז געוואָרן היימישער צוליב דעם. עס איז כמעט ווי ביי זיך אין שטוב.

אינמאָל זיינען זיי צוזאַמען אַרויס פון דער קאַפעטעריע. אייב האָט געקויפט צוויי רויזן ביי אַן עלטערער פרוי, וואָס איז געשטאַנען מיט אַן עמער בלומען אויף דער גאַס, און די רויזן דערלאָנגט רעגינא. עס איז געווען אַ ניו־יאָרקער הייסער און שטויביקער פאַרנאַכט, אָבער פון די רויזן האָט זיך געטראָגן אַ פרישקייט — און רעגינא האָט זיך געדאַכט, אַז זי שפּאַצירט אין אַ בלומען־גאַרטן.

מיט אַ האַלב יאָר שפעטער האָט אייב חתונה געהאַט מיט רעגינען. דער באַלעבאָס פון שאַפּ, דזשעק גרין, האָט זיי צו דער געלעגנהייט געגעבן אַ מתנה — אַ טשעק פון פופציק דאלער. ער האָט זיי ביידן אַריינגערופּן אין אַפיס, געוואונטשן מזל־טוב און געגעבן די מתנה. רעגינא האָט געלויכטן מיט דער באַזונדערער ליכטיגקייט, וואָס גליק גיט צו אַ מענטשן — אַפילו די זון קען זיך מיט דער שיין ניט פאַרגלייכן.

דער באַלעבאָס פון שאַפּ, דזשעק, איז געווען אַ שניידער פון דער היים, אַ גאַלדענער בעל מלאכה (באַלמעלאַכע) און אויף אַ ריכטיק שטיקל אַרבעט האָט ער זיך פאַרשטאַנען מיט איין קוק. אין דער שטיל האָט ער געבענקט נאָך דער אַמאָליקער נאָדל־אַרבעט, ווען אַ קעשענע האָט „געשפּילט“ און אין אַ קראַגן האָט מען זיך „געשפּיגלט“. ער האָט באַמערקט רעגינאס „האַני־מון־קלייד און דאָס האַרץ האָט זיך ביי אים אַ ריר געטאָן מיט אַלע בענקשאַפטן פון אַמאָליקער שניידעריי. ער האָט אַ זאָג געטאָן:

— העי, רעגינא! דאָס קלייד איז ניט פון אונדזער שאַפּ!

רעגינא האָט אים געענטפערט, ווי מען זאָל זי כאַפּן ביי אַ פאַרברעכן:  
— דאָס האָב איך אַליין אויפגענייט, מיסטער גרין... צו דעם „האַני־מון...“ האָב איך... כ'האָב געוואָלט... אַ נייע זאָך עפעס האָב איך געוואָלט. מיסטער גרין האָט מיט שייגענדיקע אויגן באַטראַכט רעגינאס קלייד

א שטוב מיט זיבן פענצטער

און האָט אַ קלאַפּ געטאַן מיט די פינגער אין דעם ווענטל פון דעם קליינעם צימער, וואו עס האָט געאַרבעט די דעזאַינערקע, מיס אַליס.

— זע, אַליס, זע דאָס קלייד!

מיס אַליס, וואָס איז געווען אָנגעטאַן און פאַרקעמט אַזוי פינקטלעך, ווי אַפּגעליבוועט מיט אַ ווירע, האָט באַטראַכט מער רעגיאַנאַן ווי איר קלייד, און האָט געזאָגט:

— ס'איז פיין, אָבער עס איז ניט איצטיקע פאַסאַנען...

דזשעק גרין, ווי ער זאָל ניט הערן וואָס אַליס זאָגט, האָט פאַרגעזעצט:

— זע, זע די קעשענקע! די פעלבעלעך... די דיניקע פעלבעלעך...

מיר וועלן מאַכן דעם פאַסאַן... די דיניקע פעלבעלעך... האָ?

מיס אַליס האָט זיך געקווענקלט. אָבער זי האָט צוגעשטימט.

זעט אויס, אַז רעגיאַנאַ איז געשטאַנען אין אַ מזליקער שעה אונטער דער חופּה. „איר פאַסאַן“ — אַזוי האָט מיסטער גרין גערופן דאָס קלייד — האָט אויסגענומען. עס איז „געגאַנגען“.

יעדעס מאָל וואָס עס איז אנגעקומען אַ באַשטעלונג אויף די קליידער מיט „איר פאַסאַן“, האָט דזשעק גרין אָנגעקלאַפט אין ווענטל צו אַליס און האָט געזאָגט שטענדיק די זעלבע ווערטער:

— זי האָט „אויסגעשאַסן“... איר פאַסאַן גייט... — און ער האָט געוויזן

מיט אַ פינגער אויף דער באַשטעלונג.

נאָכדעם ווי רעגיאַנאַ „האַט אויסגעשאַסן“, האָט מיסטער גרין זי אָפּט אַריינגערופן אין אָפּיס און האָט איר געוויזן נייע זשורנאַלן מיט פאַסאַנען. רעגיאַנאַ האָט אין פאַרלעגנהייט געקוקט אויף די קליידער און האָט ווייניק גערעדט. פון צייט צו צייט פלעגט זי אָנווייזן מיט אַ פינגער אויף אַ קלייד און אַרויסמורמלען: „מיר דאַכט זיך — דאָס דאַרף מען ניט... מיר דאַכט זיך — די אַרבל דאַרפן זיין ברייטער...“

דזשעק גרין האָט איר געקוקט גלייך אין מויל אַריין און האָט געצייכנט מיט אַ רויטן בלייפּעדער אויף די קליידער, וואו רעגיאַנאַ זאָגט „שמעלער“, און וואו זי זאָגט „ברייטער“ און וואו זי זאָגט „דאָס דאַרף מען ניט“.

אייב פלעגט זיך אַריינכאַפּן צו די נייטערקעס, פון דער זייט אַ קוק טאַן, צי רעגיאַנאַ אַרבעט ביי דער מאַשין, אָדער זי איז אין אָפּיס ביי דזשעקן.

ביי דער מאַשין האָט רעגיאַנאַ ווייניק געאַרבעט. כאַטש מיסטער גרין האָט זי ניט אָנגעשטעלט פאַר אַ דעזאַינערקע, כדי ניט באַליידיקן מיס אַליס — איז רעגיאַנאַ געווען שטענדיק פאַרנומען מיט די זשורנאַלן.

רעגיאַנאַס פאַסאַנען האָבן אויסגענומען. דזשעק גרין האָט הנאה געהאַט פון רעגיאַנאַס אַרבעט. אירע פאַסאַנען האָבן אים דערמאַנט פון אַמאָליקע יאָרן, כאַטש זעץ זיך אַוועק און ניי זיי מיט דער נאָדל. ער האָט אַ נאַמען געגעבן אירע פאַסאַנען „סטאַיל ביי“ — און „סטאַיל ביי“ האָט זיך גרנט פאַרקויפט. עס איז געווען פאַר דזשעקן אַ היילונג פאַר דער נשמה און אַ געזונט פאַר דער קעשענע...

ס'האַט אָפּט פאַסירט, אַז אייב האָט געענדיקט די אַרבעט און איז גלייך



מיט אלעמען אוועק פון שאַפּ און רעגינאָ איז נאָך געבליבן אין אַפּיס „סטאַילן דעם סעזאָן“. אייב איז אליין געגאַנגען אין דער קאַפּעטעריע, אליין זיך גענומען דאָס עסן, און האָט אויף קיין איין רגע ניט פאַרגעסן, אַז רעגינאָ זיצט אין אַפּיס און „סטאַילט דעם סעזאָן“.

אַז רעגינאָ קומט שפּעטער אַהיים, קען זיך אייב ניט אינהאַלטן און זאָגט איר :

— צוועלף יאָר ביסטו געווען אַ נייטערקע ביי גרינען און אינמיטן דערינען ביסטו געוואָרן אַ דעזאָינערקע! וואָס איז דאָס? אפּשר וואָלסטו גאָר אַנגעקומען צו „וואולף און בוירג קאַמפּאַני“ — דעמאָלט וואָלסטו געווען אַ דעזאָינערקע!

רעגינאָן האָט געאַרט וואָס אייב פּרייט זיך ניט מיט איר דערהויבונג אין שאַפּ און האָט אים געענטפּערט :

— טאַקע אַ שאַד, וואָס איך בין פּריער ניט געוואָרן אַ דעזאָינערקע, מען פאַרדינט מער און עס איז גרינגער צו אַרבעטן.

אייב האָט אַזאַ ענטפּער ניט אַנגענומען, ער פּלעגט ווערן אויפּגערגט און טענהן :

— דו ביסט בעסער פון אליסן? צו וואָס דאַרף ער דיך, אַז ער האָט אליסן?

דאָס פאַרדריסט רעגינאָן און זי קען ניט פאַרשווייגן :

— וואָס מיינסטו? אליס איז אַ גאָט? אליס קען מאַכן אַ פּאַסאָן און איך קען אויך מאַכן אַ פּאַסאָן, טאָ וואָס איז דאָ דער וואונדער?

דאָס וואָס פאַר רעגינאָן איז געווען אַ „גוטער מזל“, וואָס זי איז געוואָרן אַ דעזאָינערקע, איז פאַר אייבן געוואָרן אַן „אַנשיקעניש“. ער איז אַראָפּ פון פּנים, די האַפּערידיקייט, וואָס ער האָט שטענדיק געהאַט — „דער בעסטער פּרעסער אין שאַפּ“ — איז ווי צעגאַנגען, פּונקט ווי רעגינאָס זון, וואָס איז אויפּגעקומען, האָט צעשמאַלצן זיין זיכערקייט, זיין פּריילעכקייט.

רעגינאָ האָט קיינמאָל ניט דערציילט אייבן, אַז זי האָט געקראָגן אַ באַנוס, אָדער אַ העכערונג אין געהאַלט. זי האָט אויסגעמיטן צו ריידן וועגן דעם אַפּיס, איר וועכנטלעכער געהאַלט איז געוואָרן אַ גרעסערער ווי זיינער — ניט רעגינאָ און ניט אייב האָבן דערמאָנט וועגן דעם.

אליס האָט איינמאָל געטראָפּן אייבן און האָט אים געזאָגט:

— רעגינאָ האָט דערפּאָלג, דו ווייסט? איר אַרבעט געפּעלט זייער דושעקן.

אייב איז געקומען אַהיים ווי אַ דורכגעשטאַכענער פון אירע רייד, ער האָט איבערגעטראַכט נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל אליסעס ווערטער: „איר אַרבעט געפּעלט זייער דושעקן... שווערע פאַרדאַכטן האָבן זיך אַרומגעוויקלט אַרום זיין האַרץ: „וואָס דען? אַ דעזאָינערקע געוואָרן אינמיטן דערינען! דער אַלטער תּרח (טעראַך) דזשעק האָט ליב צו זיצן מיט רעגינאָן און פאַרברענגען. מען זיצט און מען בלעטערט די זשורנאַלן. מען זיצט און מען צייכנט מיט אַ בלייפּעדער, אַ דאגה וואָס מ'טוט? מען פאַרברענגט...“

אין א הייסן שטויביקן פארנאכט איז רעגינא נאך דער ארבעט אריין אין דער קאפעטעריע מיט אייבן. רעגינא, ווי געוויינלעך, איז אוועק ברענגען דאס עסן. אייב איז געזעסן, גערייכערט א סיגארעט און געווארט אויף איר פונקט ווי מיט צוויי יאר צוריק איידער זיי האבן חתונה געהאט. אייב האט געפרואווט מיט אלע כוחות דרייען די ראד אויף צוריק: אז זי איז פארנומען בלייבט זי אין אפיס — האט ער געטראכט — אבער אז זי איז פריי, גייט זי גלייך מיט אים אהיים. אליס פארגינט ניט רעגינא און דערפאר האט זי גע-פלאפלט. און פארוואס קען טאקע רעגינא ניט זיין קיין דעזאינערקע? זי איז געווען א נייטערקע — איז זי געווארן א דעזאינערקע. זי איז דען געווארן א רב? וואס איז דא דער וואונדער? די קאפעטעריע האט אויסגעזען אין זינען אייגן ווי אמאל, ווי פאר צוויי יארן. די לעפעלעך און גאפּלען, וואס רעגינא האט אוועקגעלייגט אויף ווייסע פאפירענע סערוועטקעס, האבן אויס-געזען פרידלעך און היימיש.

ווען זיי זיינען ארויס פון דער קאפעטעריע, האט אייב געקויפט פאר רעגינא צוויי רויזן ביי דער זעלבער עלטערער פרוי, וואס איז נאך אלץ געשטאנען מיטן זעלבן עמער בלומען און האט אינמיטן דער שטויביקער גאס אריינגעבראכט פרישקייט און דעם גערוך פון א בלומען-גארטן — פאר די וואס די בלומען ברענגען זיי פרייד.

פארנדיק אהיים האט רעגינא געזאגט צו אייבן:

— מען גרייט זיך פארן צו א מאדע-איסטמעלונג אין לאס אנדזשעלעס... עס וועט זיין א גרויסע אויסשטעלונג... מען גרייט דעם הארבסט-סעזאן. רעגינא האט מורא געהאט זאגן אייבן, אז דזשעק גרין וויל זי זאל פארן מיט אים צו דער אויסשטעלונג. אייב האט פארשטאנען דאס וואס רעגינא האט ניט דערזאגט און האט איר געענטפערט:

— זאלן זיי פארן... איך בין ניט מחויב צו באזארגן דזשעק גרינס גע-שעפטן...

רעגינא האט געשוויגן. די צוויי רויזן אין איר האנט האבן איר גע-שטערט זיך באוועגן, און זי האט זיי געגעבן אייבן אויף צו-האלטן. די האנט איז ביי איר איינגעשלאפן און רעגינא האט געריבן די פינגער. אין שטוב האט רעגינא זיך גענומען אריינשטעלן די רויזן אין א וואזע, און דערביי ניט אויפגעהערט טראכטן ווי אזוי זי וועט זיך דא ארויסדרייען מיטן פארן צו דער אויסשטעלונג, אז פאר אייבן איז דאס „דזשעק גרינס געשעפטן“. זי האט אריינגעשטעלט די בלומען אין וואסער מיט גלייכגילטיקע הענט, ווי א שטיפמאמע וואס גיט עסן אירע שטיפקינדער. טרויעריק זיינען געשטאנען די צוויי רויזן, ווי זיי זאלן פילן, אז זיי זיינען אפגעשניטענע בלומען.

מיט א פאר טעג שפעטער האט אליס זיך דורכגעדרייט לעבן אייבס פרעס-מאשין, האט זיך אפגעשטעלט לעבן אים און האט אים געפרעגט:

— נו, אייב, דו פארסט מיט רעגינא אין לאס אנדזשעלעס?

אייב האט דערפילט, אז אליס איז געקומען אים אנוואלצן אויפן הארצן, און ער האט איר געענטפערט אין זעלבן טאן ווי זי האט גערעדט צו אים:

— אויב איר פֿאַרט, וועל איך אויך פֿאַרן.  
 ביי אליסן זיינען אויפגעריסן געוואָרן די אויגן פון פֿאַרוואַנדערונג:  
 — איך? — האָט זי איבערגעפרעגט — אויב איך פֿאַר? — זי האָט  
 גערווען אַ לאַך געמאַן — איך פֿאַר דאָך אַלע יאָר!  
 זי פֿאַרגינט ניט רעגיאַן, דאָס האָט איצט אייב געזען אין איר פנים  
 און דערפילט אין איר גערוועזן געלעכטער. פונדעסטוועגן האָט אייבן וויי  
 געטאַן, וואָס רעגיאַן האָט אים ביז איצט ניט געזאַגט, אַז זי קלייבט זיך טאַקע  
 צו פֿאַרן קיין לאַס אַנדזשעלעס.

כדי מען זאָל אין שאַפֿ ניט באַמערקן זיין צערודערטקייט, האָט זיך אייב  
 יעדן טאָג פֿאַרן גיין צו דער אַרבעט אויפּמערקזאַם אָפּגעגאַלט, אָנגעטאַן אַ  
 פּרישע העמד, אַכטונג געגעבן, אַז דער אויסבינדער זאָל זיין אַ צוגעפּאַסטער  
 און אַפילו ניט פֿאַרגעסן צוהעקלען אים מיטן זילבערנעם קלאַמער, וואו עס  
 איז געווען אויסגעקריצט זיין מאָגאַגראַם. אָבער אַזוי ווי די זון קען ניט  
 פֿאַרבאַרגן אירע פּלעקן, כאַטש זי האָט אַזוי פּיל שייך, אַזוי קען אַ מענטש  
 מיט די שענסטע קליידער ניט פֿאַרשטעלן זיין טרויער, וואָס ער באַהאַלט  
 אינעם פֿאַרבאַרגנסטן ווינקל פון האַרץ. אַן אויסגעפּוצטער און אַ שמייב־  
 לענדיקער איז ער ניט געווען דער זעלבער אייב, וואָס איז אַרומגעגאַנגען  
 ווי אַ האַן איבערן שאַפֿ — דער בעסטער פּרעסער — און האָט געהערט  
 די וועלט פֿאַר אַ דרייער.

איבערהויפּט איז אייבן שווער געווען בייצוקומען זיין צעטומלטקייט,  
 ווען אינמיטן העלן טאָג איז רעגיאַן אַוועקגעפֿאַרן מיט דזשעקן און אַליס  
 פון שאַפֿ — אַ קוק טאָן פּאַסטאַנען. זיי פּלעגן שוין אויפן וועג עסן לאַנטש  
 צוזאַמען. יאָרן לאַנג האָט אייב געאַרבעט אין שאַפֿ און האָט קיינמאַל ניט  
 געוואוסט, ווען דזשעק איז אין אַפּיס און ווען ער פֿאַרט אַרויס. איצט האָט  
 ער דאָס יעדעס מאָל איבערגעלעבט. די מיידלעך פונעם שאַפֿ האָבן נאָכ־  
 געקוקט רעגיאַן ווי זי גייט אַוועק מיטן „באַס“. זיי זיינען איר מקנא געווען.  
 אייב האָט איר ניט נאָכגעקוקט. ער האָט ניט קוקנדיק געפּילט ווי זי גייט  
 אַוועק, אַמאָל באַמערקט איר מאַנטל, וואָס שאַטנט דורך פון דער טיר פון  
 אַפּיס צו דער טיר וואָס פּירט צום עלעוועיטער.

איינמאַל האָט ער פון דער העלער הויט געזאַגט צו רעגיאַן:

— איך וועל בייטן מיין דזשאַב.

— וואָס איז? — האָט אים רעגיאַן געפרעגט. — האָסט זיך צעקריגט

מיטן פֿאַרמאַן?

— איך האָב אים אין דער ערד, דזשעקן — האָט ער געזאַגט מיט

ביטערקייט.

דאָס איז געווען אַן אָפּענער אַנזאַג פֿאַר רעגיאַן, אַז זי מוז אויך  
 טראַכטן וועגן אַ נייעם דזשאַב. אָבער וואו וועט זי גיין? ווער קען זי פֿאַר  
 אַ דעזאַינערקע? רעגיאַן האָט געשוויגן, שווייגן איז ביי איר געוואָרן אַן  
 ענטפּער פֿאַר אַלע ענטפּערס. די צוויי צימערן — די דירה וואָס זיי האָבן

געדונגען — זיינען כמעט שטענדיק געווען אָנגעלאָדן מיט שטילקייט — א שטילקייט וואָס גיט ניט קיין רו.

אין שאַפּ ביי מיסטער גרין איז געווען דער טומל פון אָנהויב האַרבסט סעזאָן. דער זומער האָט נאָך געפֿייערט, אָבער אין שאַפּ איז שוין געווען האַרבסט־סעזאָן. מען האָט געבראַכט מוסטערן פון וואַלענע שטאַפּן. אויף די טישן האָבן זיך געהויבן בערג מיט האַריקע סחורות און פוטערנע באַפּוצונגען צו קליידער. אין שאַפּ האָבן שוין אַלע מיידלעך געוואוסט, אַז רעגיאָ פאַרט מיט דזשעקן אויף דער „פעשאַן שאָו“ אין לאַס אַנדזשעלעס און די נייַעס איז געגאַנגען פון מויל צו מויל.

— וועמען דער „באַס“ קלייבט אויס, יענער ווערט דער „מבין... וואָס איז? רעגיאָ האָט געענדיקט אַ „דעזאַינינג שול“?  
אַליס מיט אַ דיפּלאָם פון אַ שול, אַליס מיט לאַנג־יאַריקער אַפּגעזונ־דערטקייט פון זיי — אַליס פאַרט קיין לאַס אַנדזשעלעס — דאָס איז נאַטירלעך. אַזוי שטייט די וועלט פון אייביק אָן. זיי זיצן ביי די מאַשינעס און אַליס פאַרט קיין לאַס אַנדזשעלעס. דאָס איז איר דזשאַב. אָבער רעגיאָ? אַט איז זי געזעסן ביי דער מאַשין, אַ „פאַמעלעכע“, און אינמיטן דערינען פאַרט זי קיין לאַס־אַנדזשעלעס! ניט זי פאַרט — נאָר זי „פליט“. די „פאַמעלעכע“ פליט, רעגיאָ... די ענדערונג אין איר מזל, וואָס איז פאַרגעקומען פאַר זייערע אויגן אין שאַפּ. האָבן די נייַטערקעס ניט געקענט פאַברייגיין. מיט אייבן האָבן זיי זיך געוויצלט:

— דיין גליק וואָס דו האַסט אַרייַנגעכאַפט רעגיאָן איידער זי איז „געפּלייגן“ — איצט וואַלט זי מיט דיר ניט חתונה געהאַט.

רעגיאָ איז געפּלייגן קיין לאַס אַנדזשעלעס. דער גאַנצער שאַפּ איז „געפּלייגן“ מיט איר. מען האָט גערעדט, מען האָט באַרעדט, מען איז מקנא געווען. מען האָט ניט פאַרגונען, מען האָט געזאָגט נביאות: „זי וועט נאָך דאַרט ווערן אַ סטאַר אין האַליוואָד!“ רעגיאָ האָט באַוויזן פאַרן שאַפּ אַזוי פיל בריהשאַפט (בעריעשאַפט), אַז מען האָט שוין אויף איר אַלץ געקענט גלויבן.

רעגיאָ איז אַוועקגעפאַרן אינדערפרי. אייב האָט זי ניט באַגלייט. ער איז אַוועק אין שאַפּ צו דער אַרבעט. דאָס איז זיין דזשאַב. זיי האָבן זיך געזעגנט ביי דער סאַבוועי. אייב האָט געזאָגט צו רעגיאָן:

— נו, דו פאַרסט טאַקע? האָ? — ווי ער זאָל זיך איצט דערוויסן, אַז זי פאַרט אַוועק — זאַלסט שרייבן... זיי האָבן זיך צעקושט ווי דורך אַ נאָז־טיכל, קוים זיך אַנגערירט מיט די ליפּן.

רעגיאָ האָט גענומען אַ טעקסי צום לופט־פעלד און אייב איז מיט אַ זייטיקער באַוועגונג, ווי פון אונטער אַ רעגן, אַוועק צו די טרעפּ פון דער סאַבוועי.

די טעקסי האָט רעגיאָן אַ טראַג געטאַן איבער די גאַסן פון שטאַט און רעגיאָן האָט זיך געדאַכט, אַז זי פליט, נאָך איידער זי האָט געווען

דעם עראָפּלאַן. נאָר אַ קלעמונג איז ביי איר געבליבן פון איר געזעגענונג מיט אייבן און פון זיין פראַגע: — „דו פאַרסט טאַקע, האָ?" ווען רעגיאַ אַז צוריקגעקומען איז געווען אַ זונטיק. זי האָט אָפּגערוּפּן אייבן פון לופּטפּעלד און ער האָט געוואָרט אינדערהיים אויף איר אָנקומען. די צוויי צימערן זיינען געווען פאַרשטויבט. די זאַכן און די קעסטלעך וואָס זי האָט פאַרן אַוועקפאַרן איבערגעלאָזן אויפן טיש און אויף דער פּאָדלאַגע זיינען געלעגן ניט קיין אָנגערירטע.

— אַ חורבן — האָט רעגיאַ אַ טראַכט געטאָן, ווען זי האָט געעפּנט די טיר.

אייב האָט זי באַגעגנט:

— נו, דו האָסט שוין איינגעאַרדנט דזשעקס געשעפטן?

רעגיאַ האָט אים אַרומגענומען און האָט אים געענטפּערט:

— איך פאַרנעם זיך שוין ניט מיט „דזשעקס געשעפטן". דו ווילסט

ניט — דאַרף מען ניט.

— אויס דעזאַיבערקע? — האָט אייב אויסגערופּן — אויס כּלה, ווייטער

מויד?

רעגיאַ האָט פּאַמעלעך געדרייט מיטן קאַפּ אויף ניין און האָט אים

געענטפּערט דייטלעך, ווי מען דיקטירט אַ טעלעגראַמע:

— איך האָב אָנגענומען אַ דזשאַב ביי „וואולף און בוירג קאַמפּאַני".

זיי האָבן געזען מיין „סטאַיל ביי" און עס איז זיי געפּעלן.

אייב האָט געקוקט אויף רעגיאַ מיט אַזעלכע פאַרוואונדערטע אויגן,

ווי זי זאָל ניט רייזן מיט געוויינלעכע ווערטער, נאָר זי זאָל אַרויסבלאָזן

לעבעדיקע פייגעלעך פון מויל. ער האָט זיך ניט דערפרייט. רעגיאַ איז

געשטאַנען אַנטקעגן אים אין אַ שמאַל געפּאַסט קלייד מיט דיניקע פעלדעלעך

„סטאַיל ביי" און אַ ניי וועלוועט היטעלע פון לאַס אַנדזשעלעס. זי האָט

אויסגעזען ווי אַ מואוויסטאַר, ווי זי זאָל איבערנעמען די האַפּערדיקייט און

זיכערקייט, וואָס אייב האָט געהאַט אין שאַפּ איידער ער האָט חתונה

געהאַט מיט רעגיאַן. אייב האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן ניט־פאַרבעטן

בעט און האָט אָנגעהויבן שאַקלען מיט די פיס, ווי ער זאָל ערגעץ גיין,

גיין אָן אַן אויפהער.

רעגיאַ האָט געשוויגן. זי האָט זיך איבערגעטאָן, אַרויפגעוואָרפּן אויף

זיך אַ כּאַלאַט און אָנגעהויבן פּאַמעלעך אויפראַמען די שטוב.

## ס י ל ו ו י א

סילוויא האט זיך אין איר ארבעט מיט אפגעשטאנענע קינדער שטארק אויסגעצייכנט. צו דריי און צוואנציק יאר האט זי דערגרייכט, און מען האט זי איינגעלאדן ליינענע לעקציעס פאר לערערס אויף דעם געביט. די איינלאדונג איז באגלייט געווארן מיט אן אויפנאמע פאר סילוויאן. עס זיינען געקומען חשובע פארשטייער פון דער פעדאגאגישער וועלט. מען האט געהאלטן רעדעס, געטרונקען טיי און געגעסן קוכן. סילוויאס עלטערן, פארמעגלעכע איינווארגערעמער, זיינען געזעסן אָנגעטאָן פון קאָפּ ביז די פיס אין נייע קליידער, און האָבן מורא געהאַט אויסצורידן אַ וואָרט אויף זייער סוחרישן ענגליש, עס זאל נישט קאָליע מאַכן סילוויאָס קאַריערע. בלויז ווען זיי האָבן געהערט, אַז סילוויאָס אַרבעט ווערט שטאַרק געלויבט פון מבקנים, האָבן זיי פון צייט צו צייט געזאָגט איינע צו די אַנדערע:

— דו הערסט עפעס ?

און דער ענטפער איז געווען:

— שאַ, רייך נישט צופיל.

דאָס איז געווען אַן אַוונט, ווען זיי האָבן געהאַט נחת פון סילוויאָן. עס איז שוין געווען שפעט, ווען אין זאל איז אַריין סעמועל גלאַזער, וואָס סילוויאָ האָט אים שוין ניט געזען פיר יאָר. זיין פלוזימדיקער קומען האָט סילוויאָן צעטומלט. זי האָט אָנגעשטרענגט אַלע אירע חושים אויף צוהערן זיך וואָס מען רעדט, און וויסן וואָס צו ענטפערן.

זי האָט צו זיך אַליין אָנגעווענדט דעם זעלבן מיטל, וואָס זי ווענדט אָן צו אַן אָפגעשטאנען קינד, ווען דאָס קינד ווערט צעשטרייט. זי ווייזט אים אַ נייע זאך. זי האָט גענומען באַטראַכטן די בלומען, וואָס זי האָט זיי ביז איצט ניט באַמערקט אויפן טיש. עס זיינען געשטאַנען רויזן און גלאַדיאַלן. קוקנדיק אויף די בלומען האָט זי צוריק אָנגעהויבן הערן דעם רעדנער. זי איז געקומען צו זיך.

סילוויאָס מוטער, מיסיס גיטערמאַן, האָט אויך באַמערקט סעמועלס אַריינקומען. זי האָט אַ ציגלטאָן דעם מאַן פאַר אַן אַרבל און האָט צו אים שטיל אַ זאָג-געטאָן:

— סעמועל איז דאָך דאָ.

דער מאַן אירער, ניט-אויפהייבנדיק דעם קאָפּ, האָט פון אונטער אַן אַראָפגעלאָזטן שטערן מיט די אויגן דורכגעזיפט דעם עולם, געזען סעמועלן און שטיל געזאָגט צום ווייב:

— ער איז טאַקע דאָ.

איצט האָבן טאַטע-מאַמע מער ניט געהערט די רעדנער. זייער אויפ-מערקזאַמקייט האָט זיך אַריבערגעטראָגן צו דעם אַרט, וואו עס איז געזעסן סעמועל, כאַטש זיי האָבן אויף אים ניט געקוקט.

מיט פינף יאָר צוריק איז סעמועל געווען ביי זיי אין שטוב אָן אייגענער מענטש. „סילוויא און סעמועל“ פלעגן שטענדיק דערמאָנט ווערן צו זאָמען. „סילוויא און סעמועל“ זיינען אַוועק אין טעאָטער, „סילוויא און סעמועל“ האָבן געקויפט ביכער, „סילוויא און סעמועל“ זיינען אַוועקגעפאַרן צום ים.

עס איז ביי קיינעם קיין צווייפל ניט געווען, אַז סילוויא און סעמועל וועלן אייביק בלייבן צוזאַמען. ווי קען אַנדערש זיין ?

און גענוי מיט פיר יאָר צוריק, ווינטער אויף די וואַקאַציעס, איז סעמועל אַוועקגעפאַרן צו זיינע עלטערן אין אַ קליין שטעטל לעבן באַסטאָן, און פון דאָרט אָנגעשריבן אַ בריוו צו סילוויא, אַז ער וועט „וואַרשיינלעך“ זיך אַריבערציען אין אַוניווערסיטעט אין באַסטאָן און דאָרט ענדיקן זיין שטודיום אין כעמיע.

ער איז געקומען צונעמען זיינע זאָכן. סילוויא האָט אים געהאַלפן אויסקלייבן זיינע ביכער, וואָס זיינען געשטאַנען ביי איר אויף די ביכער־פאַליצעס. סילוויא האָט אים באַגלייט צו דער באַן, און האָט אים בלוין געפּרעגט איין פּראָגע:

פאַרוואָס האָט ער אַזוי פּלוצלינג באַשלאָסן זיך אַריבערציען קיין באַסטאָן ?

— מער מעגלעכקייטן צו אַרבעטן — האָט ער איר געענטפּערט, — און נעענטער צו דער היים.

ווען זי איז נאָך זיין אַוועקפאַרן אַרויס פון דער באַן־סטאַנציע אויף אומקערן זיך אַהיים, איז אין דרויסן געווען קאַלט. סילוויא האָט זיך גע־דוכט, אַז די קעלט וועט קיינמאַל ניט אויפהערן.

אין שטוב האָבן זי די עלטערן באַגעגנט ווי איינעם וואָס קומט פון אַ לוויה. און ווען סילוויא האָט זיך געלייגט שלאָפן, האָט זי די מאַמע געפּרעגט, צי וויל זי ניט אַ „האַט וואַטער בעג“.

— עס איז אַזוי קאַלט אין דרויסן — האָט זי זיך פאַרענטפּערט פאַר דער טאַכטער.

סילוויא האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ אויף ניין און האָט מיט אַ ציטעריק מויל אַ שמיכל געטאַן.

נאָך סעמועלס אַוועקפאַרן איז צווישן די משפּחות, די גיטערמאַנס און גלאַזערס, וואָס זיינען געווען קרובים און זיך געהאַלטן יאָרן לאַנג נאַענט, דורכגעלאָפן די שוואַרצע קאַץ פון ברוגנ. מען האָט זיך ניט געשריבן קיין בריוו און איינע צו די אַנדערע צו־גאַסט ניט געפאַרן. נאָר יעדעס יאָר, צו סילוויאָס געבורטסטאָג, זיינען אָנגעקומען בלומען פון סעמועלן.

סילוויאָס מאַמע האָט די בלומען מיט אימפעט אַרויסגעוואָרפן פּרישערהייט און געזאָגט צו סילוויאָן:

— בלומען שיקט ער ! זאָל זיי זיין מאַמע, חנה־ביילקע, אויפּעסן.

סילוויא האָט ניט פּראַטעסטירט, וואָס די מאַמע וואַרפט אַרויס סעמועלס בלומען און האָט קיינמאַל וועגן סעמועלן ניט גערעדט.

אין קאלעדזש האָט זי געקראָגן אַ סקאַלערשיפּ. זי איז געגאַנגען אויף קאַנפּערענצן און סעמינאַרן וועגן דערציאונג. אין שטוב האָט זי געבראַכט ביכער און האָט געלייענט. איר נאָמען האָט זיך אָנגעהויבן באַווייזן אין די צייטונגען, זי האַלט אַ רעפּעראַט, זי באַטייליקט זיך אין אַ סימפּאָזיום. די עלטערן האָבן זיך געגרויסט פאַר שכנים אין באַקאַנטע מיט סילוויאַס מעלות, אַבער איבער דער שטוב איז געהאַנגען דער פאַרבאַרגענער טרויער: סילוויאַ בלייבט אַ פאַרזעסענע.

סילוויאַ האָט אויפגענומען באַקאַנטע, האָט געקויפט בילדער, איז גע- גאַנגען אויף אויסשטעלונגען, אַמאַל מיט פריינט און אַמאַל אַליין. זי האָט איינגעשטעלט איר לעבן מיט אַ פּלאַן, זי איז געווען — סילוויאַ, און קיינער האָט ניט געוואָגט זי פּרעגן וועגן איר צוקונפּט.

פונדעסטוועגן האָט מען אין שטוב ביי די גיטערמאַנס שטענדיק געוואוסט אַלץ, וואָס עס טוט סעמועל. באַהאַלטענערהייט איז געפירט געוואָרן דער חשבון פון סעמועלס לעבן אין באַסטאַן.

„סעמועל האָט געקראָגן זיין דאַקטאָר-טיטל, סעמועל גייט אַרום מיט אַ געגטער פרוי, סעמועל האָט ניט חתונה געהאַט, סעמועל איז אַרויסגעפאַרן קיין וואַשינגטאָן צוליב אַרבעט. פונקט ווי צוזאַמען מיט זייער לעבן איז ווייט אין שאַטן מיטגעגאַנגען נאָך אַ לעבן, וואָס האָט אַ שייכות מיט זי.

ווען סילוויאַ האָט צו איר דריי און צוואַנציקסטן געבורטסטאָג געקראָגן בלומען פון סעמועלן, האָט זי אים צום ערשטן מאָל אָנגעשריבן אַ בריוו. „צוליב וואָס ציילסטו מיינע יאָרן, סעמועל, וואָס פאַר אַ שייכות האָבן זיי צו דיר?“

סעמועל האָט איר אויפן בריוו ניט געענטפּערט. נאָר גאָר אומגעריכט אַראַפּגעקומען צו דער אויפנאַמע, וואָס איז געווען איינגעאַרדנט פאַר סילוויאַן.

ווען די צערעמאָניע פון דער אויפנאַמע האָט זיך געענדיקט, איז סעמועל צוגעגאַנגען צו סילוויאַן. ער האָט איר גראַטולירט מיט איר דערפאַלג און צוגעגעבן:

— ביסט שענער געוואָרן, סילוויאַ.

סילוויאַ איז רויט געוואָרן. זי האָט אים געענטפּערט:

— אַ דאַנק, סעמועל, אַלע זאַכן זעען אויס שענער, ווען מען זעט זיי זעלטענער, און מיר האָבן זיך שוין פיר יאָר ניט געזען.

סילוויאַס עלטערן האָבן ניט געוואוסט, ווי זיי זאָלן זיך באַגיין מיט סעמועלן. סילוויאַס מאַמע האָט געזאָגט צום מאַן:

— כאַפּ זיך ניט אַרום מיט אים. זאַל ער זען, אַז מיר דאַרפן אים אויף כפרות.

זיי זיינען געוואָרן פאַרוואונדערט ווען זיי האָבן געזען ווי סילוויאַ האָט אים, סעמועלן, געגעבן טראָגן איר טעקע און האָט צו אים געזאָגט היימיש:

„פאַרצי מיר די זיפּערס אויף די קאַלאַשן, סעמועל“, פונקט ווי זי זאָל



אויף אים קיין שום פארדראָסן ניט האָבן און זאָל אים האָבן געזען ערשט נעכטן.

סילוויא און סעמועל זיינען אַוועק פאַראויס און די עלטערן זיינען גע-  
גאַנגען הינטער זיי. סעמועל האָט געהאַלטן סילוויאַן ביים אַרעם, ווי מיט  
פיר יאָר צוריק, ווען זיי זיינען געגאַנגען צוזאַמען.

— אויף ווי לאַנג ביסטו געקומען, סעמועל? — האָט אים סילוויאַ  
געפרעגט און האָט זיך באַמיט, אַז איר שטים זאָל זיין נאַטירלעך, ווי  
מען פרעגט אַ געוויינלעכע פראַגע ביי אַ באַקאַנטן.

— אויף שטענדיק, סילוויאַ, — האָט איר סעמועל געענטפערט, און  
האָט שטיל צוגעגעבן: — איך האָב לאַנג געוואַרט אויף דיין בריוו.

די עלטערן זיינען אַוועק נעמען דעם אַטאַמאַביל. מיסיס גיטערמאַן האָט  
געזאָגט צום מאַן:

— אַזאַ אומגעריכטע זאָך, זיין קומען. ווי מיינסטו, עס האָט עפעס  
אַ ממשות?

דער מאַן האָט איר געענטפערט:

— קיינער לייגט ניט קיין הוצאות אומזיסט. אָבער איצט וועל איך  
הייסן מאַכן חופּה וקדושין כּדת משה וישראל. איך וויל ניט האָבן קיין  
„שאַטל-טרעין“ צווישן ניו יאָרק און באַסטאָן.

זיי זיינען אַריין אין אַטאַמאַביל און האָבן דעריאָגט סילוויאַן מיט סעמועלן.

## אַ שטרַאַל פֿון יוגנט

מיט אַ גרופע פֿון עטלעכע צענדליק מענטשן פֿון די דייטשישע לאַגערן זיינען שרה און יואל און זייער דריי־יאָריק יינגעלע, אברהמל, אַנגעקומען קיין אַמעריקע.

ווי אַ רעטונג־גאַרטל האָט שרה געטראָגן גוט באַהאַלטן אין איר טאַש די צוויי אַדרעסן פֿון אירע קרובים — איר פעטער חיים ברוידע און אַן עלטער־מומע, חיה־איטע.

אין ניו יאָרק, ווען די שיף איז אַנגעקומען, האָט שרהן באַגעגנט איר פעטער, אַ ייד מיט אַ הויכן שטערן און אַ לענגלעך פנים, ענלעך צו איר פֿאַטער. ער איז שוין געווען ביי אַ פינף־און־דרייסיק יאָר אין אַמעריקע, און אין דער משפחה האָט מען געזאָגט, אַז ער איז אַ „מיליאָנשטיק“.

די באַגעגעניש איז געווען ניט קיין פֿיערדיקע — איין קוש פֿאַר יעדערן — אַן משפחהדיקער וואַרעמקייט. דער פעטער האָט אַ ווילע באַ־טראַכט די דריי אַנגעקומענע — שרה, יואל און אברהמלעך, און האָט געזאָגט: „נו, אַלראַיט, מיר פֿאַרן“.

דעם באַגאַזש האָט דער פעטער אַפגעשיקט און די דריי פֿאַסאַזשירן גע־נימען צו זיך אין אַ גרויסער, רייכער מאַשין און זיי „אַריינגעפֿירט קיין אַמעריקע“.

גערעדט האָט דער פעטער ווייניק. ער האָט פֿאַרנדיק אַ פרעג געטאָן: „ווי אַלט איז דאָס קינד? און ווי הייסט ער?“ — און אַז ער האָט געהערט דעם נאָמען אברהמל, דער נאָמען פֿון זיין ברודער, שרהס פֿאַטער, וואָס די דייטשן האָבן אים דערשאָסן — האָט ער אַ פֿאַר מאָל אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ און שנעלער אַ טרייב געטאָן די מאַשין, ווי ער זאָל וועלן וואָס ווייטער אַנטלויפן פֿון דעם אומגליק.

נאָכדעם האָט זיך זיין נייגעריקייט אינגאַנצן אויסגעשעפֿט. און בלויז אַז זיי זיינען אַפגעפֿאַרן אַ שטיקל וועג, האָט ער צו זיי געזאָגט:

— מיין פֿרוי איז ניט געזונט, זי קען ניט זיין מיט קיין פרעמדע מענטשן. איך פֿאַרפֿיר אייך צו חיה־איטען.

שרה און יואל זיינען געזעסן אַנגעשטרענגט, ווי מען זאָל זיי פֿירן ניט צו קרובים, נאָר אויף אַ פֿאַרהער. כדי איבערצורייסן די שטילקייט האָט יואל אַ זאַג געטאָן:

— אַ שיינע שטאַט, ניו יאָרק.

— וואָס דען? ס'איז גאַלאַווינקע? — האָט זיך דער פעטער אַפגערופֿן,

ווי אים זאָל גאָר זיין אומפֿאַרשטענדלעך, אַז ניו־יאָרק דאַרף נאָך אַ לויב. חיה־איטען האָט דער פעטער אַרויסגערופֿן פֿון הויז מיט עטלעכע ס־גנאַלן פֿון האָרן פֿון זיין אַטאַמאַביל. זי איז אַרויסגעלאָפֿן, האָט דערנען יואלן, שרהן און אברהמלעך, האָט זי אַרויסגערעדט: „מיט אַ קינד זיינען זיי?“ — פֿונדעסטוועגן האָט זי זיך מיט זיי צעקושט און צוגעוואונשטן: „זאָל אייך זיין מיט גליק אייער קומען“.

דער פעטער איז ניט אַרויס פון דער מאַשין. ער האָט אַ קוק געטאָן אויפן זייגער, האָט געזאָגט, אָז ער איז פאַרנומען, אָז זיין ווייב איז ניט געזונט, אָז די ביזנעס קענען אָן אים ניט זיין אַ מינוט, און אָז ער וועט קומען מאַרגן. אַט דאָס אַליץ האָט ער אָפּגעזאָגט ווי אַ קורצע שמונה-עשרה און איז אַוועקגעפאַרן.

— האָסטו זיך אַ פעטער... — האָט יואל אַ מורמל געטאָן צו שרהן, און זיי האָבן זיך איבערגעקוקט.

חיה-איטע האָט זיי דורכגעפירט דורך אַ לאַנגער קראַם פון היטעלעך, און דורך אַ שמאַלער טיר זייגען זיי אַריין אין איר דירה, צוויי צימערן מיט אַ קיך. זי האָט זיי געגעבן אַ „קאַלטן לאַנטש“ — קאַלטע פלייש, גערויכערטע פיש, קעז, פוטער און אַ פלאַש קאַלטע מילך און דערצו אַ דערקלערונג: „דאָ האָט מען ניט קיין צייט צו קאַכן, מען עסט קאַלטע — אַזוי איז אַמעריקע“.

איבער דער טיר פון חיה-איטעס קראַם איז געווען אַ זילבערנער אויפשריפט „זשאַנעסס“, און חיה-איטע אַליין איז געווען אויסגעפוצט, ווי זי זאָל נאָר וואָס קומען פון אַ חתונה — אין אַ זיידן קלייד, מיט קרעלן אויפן האַלדז, מיט בראַטלעטן אויף די הענט און דערצו נאָך מיט אַ קעמעלע פון דימענטלעך אין די האַר. זי האָט אויסגעזען, ווי אַ לעבעדיקע צירונג-אויסשטעלונג... שרהן האָט זי געגעבן אַ לעקציע: „כדי צו פאַר-קויפן אַ הוט צו אַ שניידערס אַ ווייב, מוז מען אַליין זיין אָנגעטאָן ווי אַ קייסערניגע — אַזוי איז אַמעריקע“.

חיה-איטע האָט צו יעדערע צען ווערטער צוגעגעבן „אַזוי איז אַמע-ריקע“, ווען מען האָט אין אַ פאַר טעג אַרום געבראַכט זייער באַגאַזש, האָט חיה-איטע אַ קוק געטאָן אויף די טשעמאַדאַנעס און האָט אַרויסגע-טראָגן אַן אורטייל אויפן גאַנצן פאַרמעגן זייערן:

— וועדליג ווי די וואַליזעס זעען אויס פון אויסווייניק, איז ניט כדאי זיי פאַנאַנדערצופאַקן. דאָ האַלט מען ניט קיין שמאַטעס. אַזוי איז אַמעריקע. חיה-איטע איז אין דער אמתן געווען ניט איין מענטש, נאָר צוויי חיה-איטעס — איינע אין קראַם, אין „די ביזנעס“, און אַ צווייטע אין שטוב, אין די צוויי צימערן הינטער איר געשעפט.

אין „די ביזנעס“ איז חיה-איטע געווען זשאַנעט. זי האָט גערעדט ענגליש און האָט גערעדט ווייניק. „וואָס ווייניקער גערעדט, אַליץ בעסער פאַרקויפט מען אַ היטעלע“ — האָט חיה-איטע געזאָגט, „דער עיקר דאַרף מען קענען מאַכן אַ מינע און האַלטן פאַסטאָן. אַזוי איז אַמעריקע“, און אַז חיה-איטע האָט אָנגעפאַסט אַ פרוי אַ היטעלע און האָט געזאָגט „עקסעלענט“, איז דאָס געווען מיט אַזוי פיל אויטאָריטעט, ווי זי זאָל זיין דעם צווייטן טערמין אַ פרעזידענט...

ביי זיך אין שטוב, אין איר דירה, איז חיה-איטע געווען ניט זשאַנעט, נאָר הונדערט-פּראָצענט חיה-איטע. זי האָט גערעדט און געשאַטן מיט ווערט-לעך, וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג, געשריען און געבייזערט זיך.

אבער חיה-איטעס בייזקייט האָט ניט אָנגערירט, האָט ניט באַליידיקט, נאָר פאַרקערט — וואָרעם געמאַכט אויפן האַרצן — ס'איז געווען אַ שטיק היימישע גאַלאַווינקע. אַז אברהמעלע האָט ביינאַכט געוויינט האָט חיה-איטע צו-מאָרגנס אינדערפרי געזאָגט צו שרהן און צו יואלן:

— איך וועל אייך אַרויסוואַרפן מיט אייער בחור: דער קאַפּ טוט מיר וויי, אַז איך שלאָף זיך ניט אויס ביינאַכט. אָבער וואו זאָל איך אייך וואַרפן, אַז מען קריגט ניט קיין דירה? סיידן בוי פאַר זיי אַ מויער. אַט אַזוי איז אַמעריקע. פאַראַן אַ מיליאָן הייזער און מען קריגט ניט קיין קאַטוך, וואו צו וואוינען.

לכבוד די נייגעקומענע האָט חיה-איטע אין אַ זונטיק פאַרבעטן קרובים, פריינט און לאַנדסלייט. מיט געבייזער און מיט געשרייען האָט זי צוגעגרייט די אויפנאַמען: טאַמער פעלט מיר אַרבעט האָט מיר אַנט צוגעשיקט געסט מיט אַ טאַראַראַם, נו? אָבער צוריקגערעדט, ווי מאַכט מען זיך ניט וויסנדיק, אַז איר זענט שוין געקומען? מען דאַרף דאָך אייך ווייזן פאַר לייטן אויך! אַזוי איז אַמעריקע. — זי האָט ניט געזשאַלעוועט קיין געטראַנקען, פרוכט, זיסוואַרג און עסנוואַרג און אַלץ מיט געשרייען: „אַזוי איז אַמעריקע!“

דער פעטער איז צו דער אויפנאַמע ניט געקומען. ער האָט אויפן טעלעפאָן אָפגעזאָגט די קורצע שמונה-עשרה — זיין ווייב איז ניט געזונט, עס קומען צו אים ביזנעסלייט, ער איז פאַרנומען — ער וועט קומען אַ צווייטן זונטיק, אָבער ער האָט צוגעשיקט דורך אַ גאַלאַווינקער לאַנדסמאַן, מיסטער שעוויץ, אַ מתנה פאַר אברהמעלען, אַ מאַנטעלע און אַ היטל.

חיה-איטע האָט אויף אים אָפגעזאָגט דעם פּסוק: „דער פעטער איז שטענדיק פאַרנומען. ער גרייט זיך אַ גאַלדענע מצבה.“

מר. שעוויץ האָט דערציילט מעשות און דער עולם האָט געלאַכט. דער-נאָך איז ער צוגעגאַנגען צו שרהן, האָט מיט איר געטרונקען לחיים, און האָט צו איר געזאָגט: איך בין צופרידן, וואָס איך בין היינט אַהער געקומען... באמת, פונקט ווי איך זאָל זיין צוריק אין גאַלאַווינקע... מיין יוגנט האָט זיך מיר דערמאַנט... באמת...

ווען די געסט זיינען אַוועק האָט יואל אַ פּרעג געטאָן ביי שרהן:

— וואָס האָט ער געוואַלט פון דיר?

— ער האָט מיר דערציילט מעשות פון גאַלאַווינקע.

— פאַרגעס וועגן גאַלאַווינקע! — האָט יואל געזאָגט מיט אומצו-

פרידנקייט, און שרה האָט זיך פאַרוואונדערט אויף דער אַנגעצויגנדיקייט פון זיין שטיב. זי האָט אים גאַרניט געענטפערט.

יואל האָט זיך גלייך פון די ערשטע טעג פאַרלייגט „איינצונעמען אַמעריקע“ מיט אַזאַ אימפעט, ווי אַ זעלנער, וואָס קריגט אַ באַפעל צו גיין אויף אַטאַקע. ער איז די ערשטע וואָך דורכגעגאַנגען דעם גאַנצן בלאַק און האָט געפרעגט ווער עס דאַרף פאַרריכטן די קראַנען, די וואַסער-רערן, די עלעקטרע. ער האָט געהאַט „גאַלדענע הענט“ און באַלד האָט זיך ביי

אים באַוויזן אַ פאַרדינטער דאלער אין קעשענע. חיה־איטע האָט אויף אים געזאָגט: „ער איז פאַרטיק“.

די גאַלאַווינקער לאַנדסלייט האָבן יואלן געגעבן אַן אַדרעס פון אַ שלאַסעריי, וואָס האָט געהערט צו אַ לאַנדסמאַן. יואל איז אַהין אַוועק און האָט „באַוויזן וואָס ער קען“. ער איז געבליבן ביי דער אַרבעט. יעדן פרייטיק איז ער געקומען אַהיים מיט אַ טשעק און מיט אַ מתנה פאַר אברהמעלען: אַ פייפל, אַ טעדי־בער, אַ פויק. חיה־איטע האָט אים גע־לויבט — ער איז שוין אַן אַמעריקאַנער, פאַרדינט און גיט אויס.

יואל האָט גערעדט ווייניקער ווי געוויינלעך. פונקט ווי ער זאָל אַלע כוחות איינצומלען אויף איינאַרדענען זיך אין דעם נייעם לאַנד. אין שאַפּ האָט ער געקראָגן אַ העכערונג פון געהאַלט, און חיה־איטע האָט פאַראויס־געזאָגט, אַז ער וועט נאָך ווערן אַ פאַרמאַן. „אַ באַס, ניט קיין פאַרמאַן“ — האָט יואל זיך אָפּגערופן און האָט געשמייכלט.

דורך אַן אַרבעטער פון דער שלאַסעריי האָט יואל געקראָגן אַ דירה אין אַ זייטיקער געגנט אין ברוקלין, און ער האָט אַריינגעשטעלט מעבל אויף אויסצאלן. חיה־איטע האָט אים געוואַלט געבן אַ טיש, וואָס איז ביי איר געווען אַן איבעריקער, אַ בעט — אָבער יואל האָט געזאָגט: „ניין, ער וויל נייע. יעדן פרייטיק האָט ער געבראַכט אַ צוגאַב צו דער ווירט־טאַפּט — אַ ראַדיאָ, אַן עלעקטרישן ברוילער, אַ מאַשינקע אויף אויס־דריקן אַרענד־דוש־טוש, אַ פּרעס־אייזן, אַ שפּיגל, אַ קאַרטן־טישל, עס איז דערגאַנגען צו אַ וואַש־מאַשין און צו אַ וואַקיום־קלינער. די נייע דירה איז געוואָרן פול מיט זאַכן — מיט מעבל, מיט געשיר, מיט קינדערשע שפּילעכלעך. שרה איז געווען פאַרנומען מיט וואַשן, מיט פּרעסן, מיט שטויבן, מיט לופטערן, מיט אויסלייגן און מיט פאַנאַדערלייגן שטוב־זאַכן.

צו זיי אין דער דירה זיינען אָפט אַריינגעקומען די פריינט זייערע פון די לאַגערן אין דייטשלאַנד. מען האָט געבראַכט בשורות: יאַנקל זאַרעמבאַ האָט זיך שוין צוגעשלאָגן צו אַן אַרבעט. ער האָט געקראָגן אַ „דזשאַב“ ביי אַ קצב. סאַבינע איז אַוועק אַרבעטן אין אַ רעסטאָראַן. בערל דער פשיטיקער האָט געהאַט אַ גערוון־צוזאַמענברוך און מ'האַט אים צוגענומען אין שפיטאַל. אסתר מיט שלמהן זיינען אַוועק אַרבעטן אויף אַ פאַרם. אסתר האָט צעקלאָפּט אַ האַנט און איז געקומען צוריק, און ציילען האָט אַ גליק געטראָפּן, זי האָט התונה געהאַט מיט אַ קוויין, אַט אַזוי זיינען געגאַנגען די בשורות פון איינעם צום אַנדערן, ווי אַ קליין שיפל אַנגעלאָדן מיט זאַרג, מיט גערוון־אַנשטרענגונג און מיט טראַפּנס פרייד, האָט זיך די קליינע גרופע איינוואַנדערער געראַנגלט אויף אַריינצושווי־מען אין דעם גרויסן ים פון אַמעריקע.

בייטאַג איז שרה געזעסן מיט אברהמעלען אין פאַרקל, וואו עס זיינען געווען עטלעכע ביימלעך, אַביסל גראַז און אַ צענדליק בענק. צווישן די יונגע ווייבלעך, וואָס האָבן דאָרט געהיט זייערע קינדער און זיינען געווען אַנגעטאַן אין סלעקט, געטראָגן לאַנגע אוירינגלעך, געהאַט לאַנגע

געפארבטע בעגל און גערעדט צווישן זיך ענגליש — האָט זיך שרה גע-  
פילט ניט היימיש.

אין אַ זונטיק איז געקומען דער פעטער. ער האָט אַ קוק געטאָן די דירה,  
האָט געזען, אַז די שטוב איז פול מיט זאַכן און מיט מעבל, האָט ער אַ  
שמיכל געטאָן, געזאָגט „אַלראַיט“ און פאַרן אַוועקפאַרן איבערגעלאָזן אַ  
טשעק פון הונדערט דאלער אַ מתנה.

נאָכן פעטערס אַוועקפאַרן האָט שרהן אַרומגעכאַפט אַן איינזאַמקייט,  
ווי גאַנץ ניו יאָרק זאָל באַשטיין פון הייזער, פון וואַקיום-קלינערס און פון  
עטלעכע ווערטער: „ווי לאַנג זייט איר אין אַמעריקע?“ און „אַלראַיט“, ווי  
איר פעטער זאָגט.

איינמאַל, ווען שרה איז געזעסן מיטן קינד אין סקווערל, איז אומגעריכט  
צו איר צוגעקומען מיסטער שעוויץ. זיין פנים האָט געלויכטן פון פריידיקער  
פאַרוואַנדערונג.

— וואָס טוט איר דאָ? — האָט ער זי געפרעגט, און האָט זיך צוגע-  
זעצט לעבן איר ווי אַן אַלטער באַקאַנטער, וואָס האָט לאַנג געוואַרט אויף  
דער באַגעעניש.

מיסטער שעוויץ האָט איר דערציילט וועגן זיין קינדהייט, וועגן זיין אַמאָ-  
ליקן לעבן „אויף די בערגלעך“ אין גאַלאַווינקע.

— איר קענט זיכער ניט אונדזער משפחה, מיר זיינען דאָך ניט געווען  
פון די ברוידעס, מיר האָבן געוואוינט אויף די בערגלעך, מיט די קבצנים,  
איר ווייסט, הינטערן טייכל.

פון זיין רואיקער באַרימער, אַז ער האָט געוואוינט מיט „די קבצנים“,  
האָט שרה פאַרשטאַנען, אַז איצט איז ער מסתם רייך, און די אַמאָליקע קבצנות  
זיינען איז פאַר אים אַן אַנגענעמע און אַפילו אַ דימענטל אין זיין קרוין.

פונקט ווי מיסטער שעוויץ זאָל נאָכגיין איר טראַכטן — האָט ער צוגע-  
געבן: „איצט האָב איך אַ דראַגסטאָר דאָ אַנטקעגן סקווער“.

מיסטער שעוויץ איז אַ לאַנגע וויילע געזעסן מיט שרהן. ער האָט אַלע  
מאָל אַ קוק געטאָן אויפן זייגער, נאָר ווידער זיך עפעס דערמאַנט און איז  
ניט אַוועקגעגאַנגען. מיט גרויס הנאה האָט ער דערציילט, אַז זיין משפחה  
האָט געהאַט אַ צונעמעניש „די קאַמעדיאַנשטשיקעס“, נישט דערפאַר ווייל  
זיי זיינען, הלילה, געווען אַקטיאָרן, נאָר פשוט, זיי האָבן געקענט זינגען,  
און פורים זיינען זיין טאַטע און די פעטערס געווען די הויפט-קאַמאַנדע  
פון די פורים-שפילער. פאַר דעם פורים-געלט, וואָס זיי האָבן אויפגעזאַמלט  
אין די נגדישע הייזער, האָט מען אַריינגעבראַכט דעם פסח, מיט מצות, מיט  
ווייץ, און אַמאָל נאָך מיט אַ פאַר שיך איר. אַ גאַנץ יאָר זיינען זיי געווען  
שמאַטע-קלייבער, און דערפון האָט מען קיין פסח ניט געקענט מאַכן.

ווען שרה איז צוריקוועגס פון פאַרקל פאַרבייגעגאַנגען לעבן דראַג-  
סטאָר, האָט זי מיסטער שעוויץ דערזען דורך דער אַפענער טיר און האָט  
זי פאַרהאַלטן. ער האָט איר געגעבן אַ פלעשעלע אַדעקאַלאַן, און ווען  
שרה האָט ניט געוואַלט נעמען, האָט ער זיך געביזערט:

— ביי א לאַנדסמאַן ניט געמען אַ מתנה, איז אַ באַלידקינג פאַר גאַנץ גאַלאַווניקע, האָט ער געזאָגט און האָט אַרײַנגעלייגט דעם אַדעקאַלאַן צום קינד אין וועגעלע.

שרה האָט געפילט אין דער קליינער מתנה אַ סך וואַרעמקייט און פריינטשאַפט, און די טיר פון דער דראַגסטאָר איז געוואָרן אַ היימישע טיר, וואָס האָט איינגעבראַכן די וואַנט פון איינזאַמקייט אַרום איר.

מיט אַ הויכער שטימ, וואָס קומט פון איבערלעכער פרייד, האָט שרה דערציילט יואל איר באַגעגעניש מיט מיסטער שעוויץ און האָט אים באַ-וויזן דאָס פלעשעלע אַדעקאַלאַן.

— ס'איז ווערט אַ קוואַדער — האָט זי יואל אָפגעקילט — און שרה האָט אים געענטפערט מיט פאַרדראַסיק-אַראַפגעלאַזענע אויגן :

— ביי דיר איז דאָס ווערט אַ קוואַדער, און ביי מיר איז דאָס ווערט מער.

צומאָרגנס, גייענדיק פון דער אַרבעט, איז יואל אַריין אין דראַגסטאָר. ער האָט געוואַלט נאַכאַמאָל זען דעם מיסטער שעוויץ, וואָס זיין מתנה איז ביי שרה, ״ווערט מער״. מיסטער שעוויץ האָט אים באַגעגנט היימיש און העפלעך, און אַרױסגייענדיק פון דראַגסטאָר האָט יואל אַ טראַכט געטאָן: ״פּונקט באַדאַרפט אויסזוכן אַ דירה לעבן אַ גאַלאַווניקער דראַגסטאָר. גיי זיי אַ חכם!״

גאַנץ אָפט אין צייט פון לאַנטש איז מיסטער שעוויץ צוגעקומען צו שרה און פאַרקל וואו זי איז געזעסן מיטן קינד. ער האָט געבראַכט איינ-קרים, געבראַכט פאַר אברהמלעך אַ לאַליפאַפ און דערציילט שפּאַסן און מעשיות פון גאַלאַווניקע און פון ניו-יאָרק. ער האָט דערציילט שרה ווי ער האָט זיך געגט מיט זיין פרוי אַכט וואָכן נאָך דער חתונה און פּאָן דעמאָלט אָן איז ער אַליין. ״אַ מענטש איז נישט קיין פיגור אויף אַ שאַך-ברעט, עס איז אים ניט גרינג איבערצושטעלן״ — האָט ער דעמאָלט געזאָגט שרה, און איבערהויפט די משפּחה פון די ״קאַמעדיאַנשטשיקעס״ זיינען אַלע געווען גרויסע עקשנים.

מיסטער שעוויץ פלעגט אָפּזיצן מיט שרה אַ האַלבע שעה און אַמאָל מער, און הערנאָך אַוועקגיין ״שקלאַפּן״ אין זיין דראַגסטאָר — אַזוי האָט ער אין אַ שפּאַס גערופן זיין אַרבעט.

נאָך זיין אַוועקגיין האָט דאָס פאַרקל אויסגעזען גרינער, היימישער, און אַפילו דאָס גערעדערײ פון די ווייבלעך אין די סלעקס האָט אויך געקלונגען ניט אַזוי פרעמד.

יואל האָט זיך אַמעריקאַניזירט מיט דער שנעלקייט פון אַן עקספרעס-באַן. ער האָט געבראַכט אין שטוב אַן ענגלישע צייטונג מיט ״פּאַניס״ און פאַר שרה אַ ״מעגעזין״ מיט מאַווי-אַקטריסעס און קליידער-מאַדעס.

— צו וואָס ברענגסטו די צייטונגען מיט די ״פּאַניס״, מיט די ״מעגע-זינס״, אַז מיר קענען זיי ניט לייענען ?

— אלע קויפן דאָס, דאַרפן מיר אויך אזוי טאָן, און דאָס לייענען וועט קומען אליין פון זיך, וואָס איז דער געאיייל ?

ער האָט געבראַכט רעקאָרדס פון ענגלישע לידער און ער האָט שטאַרק הגאָה געהאַט הערן „דאָס וואָס אלע הערן“. שרהן האָט זיך געדאַכט, אַז יואל האָט איינגעשלונגען אַמעריקע מיט איין שלונג און ער ווייס גענוי, וואָס מען דאַרף טאָן און וואָס אלע טוען. ער האָט אַ סך געאַרבעט, אָפט געבליבן שפעט אויף איבערשטונדן, ער האָט גוט פאַרדינט, ער האָט גע- טראָגן אַ סך פעקלעך מיט זאַכן אין שטוב אַריין, און האָט אַ סך געשוויגן פון מידקייט און אַנשטרענגונג.

איינמאָל, ווען שרה און אברהמעלע און מיסטער שעוויץ האָבן אין גרינגן געמיט געגעסן, דעם אייזקרים, וואָס מיסטער שעוויץ האָט געבראַכט צו זיי אין פאַרקל — האָט ער אַ פּרעג געטאָן ביי שרהן :

— ווי לאַנג איז נאָך אייער וחתונה, שרה ?

— פינף יאָר — האָט זי אים געענטפערט קורץ.

— אַ שוואַד, וואָס איך האָב אייך ניט געטראָפן מיט פינף יאָר צוריק —

האָט ער געזאָגט.

שרה האָט די פאַר ווערטער זיינע פאַרשוויגן, פּונקט ווי דער ווינט זאָל זיי פאַרבייטראָגן, און זיי זיינען געבליבן הענגען אויף די ביימלעך פון פאַרק, ווי אַ יוגנט-חלום, ווי אַ דערמאָנונג פון גאַלאַווינקע, און בלויז זי אליין זעט זיי און ווייטער קיינער ניט.

ווען אברהמעלע איז אַלט געוואָרן פיר יאָר, האָט אים מיסטער שעוויץ צום געבורטסטאָג געבראַכט אַ הילצערנעם פּערד און האָט דעם קליינעם אויסגעלערנט רייטן.

אברהמעלע איז געווען גליקלעך. ווען יואל איז געקומען פון דער אַרבעט, איז אים דאָס קינד געלאָפן אַנטקעגן און האָט אים אָנגעזאָגט די בשורה : אַנקל שעוויץ האָט אים געבראַכט אַ פּערד. יואל איז געוואָרן אַן אויפגעקאַכטער.

— מען גיט ניט אַזעלכע מתנות אומזיסט, — האָט ער דורכגעזיט צווישן די ציין, — ווי קומט ער ברענגען אַהער אַזאַ מתנה ?

— נו, מסתם זיינען נאָך דאָ מענטשן, וואָס גיבן אַזעלכע מתנות יאָ אומזיסט, און שעוויץ איז אַזאַ מענטש. וואָס קענסטו אים טאָן דערפאַר ? — האָט שרה געזאָגט און דאָס פנים איז ביי איר געוואָרן אָנגעצונדן, דער הויכער שטערן איז געוואָרן ראָז און די גרויע אויגן האָבן געפלעמלט מיט שטראַלנדיקע פּונקען.

יואל האָט אַ פאַר מאָל דורכגעשפּאַנט איבערן צימער, און פאַרביי גייענדיק לעבן דעם הילצערנעם פּערד האָט ער אים מיטן פּוס האַסטיק איבערגעקערט. ביים פּערד האָט זיך אָפּגעבראַכן אַן אויער. אברהמעלע, אַ דערשראָקענער, האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויף דער ערד און האָט ביטער געוויינט. יואל איז אַריין אין צווייטן צימער און מיט אַ שווער האַרץ



אריינגעקוקט אין די „פאָניס“. שרה האָט מיט געליימטע הענט געגרייט דעם אָונטברויט.

כדי אָוועקצוגיין וואָס ווייטער פון דער „גאַלאָווינקער דראַגסטאָר“, האָט יואל אויסגעזוכט אַ נייע דירה אויפן צווייטן עק ניו יאָרק. ער האָט מיט אימפעט געפאַקט די זאַכן און האָט געמורמלט: „אַנטלויף פון די לאַגערן, אַנטלויף פון דעם דראַגסטאָר, אַנטלויף פון דעם מזל“.

שרה האָט זיך ווי אַ שאַטן אַרומגעשלעפט איבער די ציימערן און גע- האַלפן פאַקן די זאַכן. זי האָט געפילט ווי יואל פאַרטרייבט פון איר די לעצטע אויפלויכטן פון יוגנט, ווי עס פאַרגייט די היימישע גרינקייט פון די ביימלעך אין סקווערל און זי באַוועגט זיך אין אַ וועלט, וואו מען קריגט ניט קיין מתנות אומזיסט.

\* \* \*

יואל האָט פון זיין מזל ניט געקענט אַנטלויפן, מיט צוויי יאָר שפע- טער איז שרה געשטאַנען אין אַ ווייסן כאַלאַט און האָט געהאַלפן אַרבעטן אין דראַגסטאָר. מענטשן האָבן זי גערופן מיסיס שעוויץ, זי איז געקומען צוריק צו די ביימלעך פון פאַרקל, וואו ס'האָט איינמאַל אַ שיינ געטאַן פאַר איר אַ חלום פון יוגנט.

י'ני 27, 1954

## אייביקער זומער

טיני האָט זיך צוגעוואוינט צו איר צונעמעניש „די שוואַלב“. זי איז געווען אַביסל קלענער אין וואוקס ווי די קינדער פון איר קלאַס אין „דזשור-ניאַר היי“, דאָס נעזל אַביסעלע קירצער, די גאַמבע אַ קאַפּעלע שמעלער, און דער נאַמען שוואַלב האָט זיך צו איר צוגעקלעפט און איז געבליבן.

דאָס לערנען איז ביי טינין געווען ווי אַ זייטיקע זאַך. די היים-אַרבעט — ווי פון זיך אַליין איז עס פאַרטיק געוואָרן, און טיני איז שטענדיק אַרומ-געגאַנגען שלינג-און-שלאַנג אָן יאָכן. עס האָט געמאַכט דעם איינדרוק אַז אין שול קומט זי בלויז כדי זאָגן די לערער גוט-מאַרגן, דערציילן מעשיות די קינדער און זינגען אויף די פּאָזעס.

סאַמע אינמיטן ווינטער האָט טיני געהאַט זומער-שפּרינקעלעך אויפן פנים, אויפן קורצן נעזל און אויף די באַקן. אין אַ פּראַסטיקן טאַג פלעגט טיני „אַריינפאַרן“ אין קלאַס מיט אַ זומערדיקן פנים און עס האָט זיך געדאַכט, אַז דער פּרילינג גייט נאָך איר נאָך. הערי מיט די לאַנגע פיס האָט טינין שטענדיק שטילערהייט באַגריסט:

— טו אויס דעם סוועדער, עס איז אַ היץ!

אַז די לערערין האָט מיט אַ האַלבן אויער געכאַפט אַט די שפּאַסיקע באַגריסונג, האָט זי אַ שמייכל געטאַן און דורכגעלאָזן הערין די שטיפעריי. איר אַליין האָט זיך אויך געדאַכט, אַז טיני קומט פון אַ פּרילינג, און כדי צעטרייבן דעם ווינטערדיקן אומעט פלעגט זי אַ רוף טאַן טינין — זי זאָל דערציילן וועגן די קאַלטע לענדער. די קאַלטע לענדער האָבן ביי טינין געבליט מיט זומער-שפּרינקעלעך, און עס האָט אויסגעזען אַז טיני ענטפערט ניט אַ לערערין, נאָר זי דערציילט עס, כדי אַליין זיך צו פאַרוויילן און אויך אַנדערע פּרילעכער מאַכן אין אַ ווינטערדיקן טאַג. און טאַקע דערפאַר אויך האָט מען זי גערופן „די שוואַלב“.

דער לאַנגער הערי האָט געוואוינט אויף דער זעלבער גאַס וואָס טיני, אַ שטוב לעבן אַ שטוב, שכנים. ער איז געווען אַ גוטער, פליסיקער שילער, די זאַרגלאַזיקייט פון דער שוואַלב, איר טאַן די גאַנצע שול-אַרבעט ווי דאָס זאָל זיין אַ ביי-זאַך — איז אים געלעגן אויפן האַרצן. ביי יעדער געלעגג-הייט פלעגט ער איר אַ ריר טאַן דאָס קורצע נעזל און אַ זאָג טאַן:

— אַ לענגערע גאַז וואַלט דיר אַסור ניט געשאַדט, „אַי אַשור יו“.

און איינמאַל אין אַ פּרילינגדיקן רעגן, ווען אַלע שילער האָבן געוואַרט אויפן בריקל פון שול, אַז דער גאַס-רעגן זאָל אַריבער, האָט הערי אויס-געמאַסטן אַז די שוואַלב וואָס איז געשטאַנען לעבן אים דערגרייכט ביי אים פונקט ביז אונטערן אַרעם. ער האָט זי אַ נעם געטאַן מיט איין האַנט און אין מיטן מבולדיקן רעגן איז ער אַוועק מיט איר צו דער באַס-סטאַנציע.

— קום, שוואַלב, איך וועל דיר אַריינזעצן אין באַס. טיני האָט זיך נאָך ניט באַוויזן אַרומקוקן, ווי ער האָט געשפּאַנט מיט

איר איבער די לוזשעס פון סקול-הויף. די קינדער האָבן געלאַכט הויך און זיך געוויצלט :

— וואָס אַרט דער שוואַלב ? אירע שיך זיינען טרוקן !  
די מיידלעך, טינים חברטעס, האָבן זי פונדעסטוועגן מקנא געווען, וואָס דער לאַנגער הערי, דער גוטער שילער פון קלאַס, גייט צוליב איר אונטערן רעגן און שפּאַנט איבער די לוזשעס. הערי האָט גייענדיק צו זיי אַ זאָג געטאָן :

— זי וועגט פינף פונט, די שוואַלב.  
אַלע האָבן אויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער און טיני האָט זיך געקריגט מיט אים :

— דו זאָלסט זיך מער ניט דערוועגן טאָן אַזא זאָך, דו הערסט ? און דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז מײן נאָמען איז טיני, און ניט שוואַלב.

הערי האָט איר געענטפערט טויט־ערנסט :  
— שווייג בעסער, איך וועל דיך אַראַפּלאַזן אין אַ לוזשע. מיט דיינע קליינע פיס וועסטו דערטרונקען ווערן.

עטלעכע טעג נאָכדעם האָט טיני ניט געענטפערט הערין אויף זיין „האַלאַ“, אָבער הערי האָט אירע ביכער סיי־ווי צוגענומען ביי איר און צוגעטראָגן ביז דער שול.

— דו קענסט דען טראָגן אַזא פאַק, אַז דו האָסט אַזעלכע קליינע הענט ? —  
איז געווען דערביי זיין באַליידיקנדיקע באַמערקונג.

ביי טינין האָבן די זומערשפּרינקלעך געגליט מיט צאָרן, און איר פנים איז שוין געווען ניט ווי פּרילינג, נאָר ווי אין אַ הייסן טאָג אין חודש יולי.

דער ברוגז איז אויסגעלאָשן געוואָרן פּלוצלינג, ווען הערי האָט דערהערט אין איינעם אַן אָונט, ווי טיני רופט אים מיט יאָמענדיקע געשרייען :

— הערי ! הערי, קום אַרויס, הערי !  
הערי איז אַרויס אויף דער גאַס, טיני איז געשטאַנען אין אַ ליכטן פּרילינג־קליידל און האָט אַ האַלב ברוגז גערעדט צו אים :

— האָסט שוין געזען אַ זאָך ? פונקט היינט, אַז „די אַלד פּיפל“ זיינען אוועק אין די מאַוויס, האָט זיך די עלעקטרע אויסגעלאָשן ! פינצטער זאָג איך דיר — אַ שרעק !

ביז זיי זיינען דערגאַנגען צו טינים הויז האָט שוין די עלעקטרע גע־ברענט אויף אַלע לאַמפּן. נאָר דער ברוגז צווישן טינין מיט הערין האָט זיך טאַקע אויסגעלאָשן אויף שטענדיק, אין דער סאַמע מיטן ליכטיקייט האָט הערי אַרומגענומען טינין און האָט איר אַ קוש געטאָן. ער האָט דערביי ניט פאַרגעסן אַריינזאָגן איר אין ביין אַריין :

— דו מיינסט, עס איז אַ גרינגע זאָך דיר אַ קוש טאָן ? מען דאַרף זיך דאָך איינבייגן !

טיני האָט אים אַרויסגעטריבן פון דער ליכטיקער שטוב, און פאַרהאַקנדיק די טיר אים נאָכגעשרייען :

— קיינער בעט דיד ניט דו זאלסט זיך איינבויען! גיי צו העלען, דעם דראַנג, וועסטו קענען שטיין גלייך.  
עס האָט טינין דעמאָלט צום ערשטן מאל באַנג געטאָן, וואָס זי איז אַ קליינע.

די מיידלעך אין קלאַס זיינען אויסגעוואַקסן און אַנגעהויבן פאַרבן די ליפן. טיני האָט זיך אויך אַביסל אַ צי געטאָן אַרויף, זי איז נאָך אָבער אַלץ געבליבן די קלענסטע, די שוואַלב.  
ווי אין פּרילינג ווערט דער פאַרק מיטאַמאל רייף-גריין און די בלעטלעך אויף די ביימער ווערן בלעטער, פּרישע, גרינע, אויסגעשניצטע, אַזוי איז דער קלאַס מיט קינדער געוואָרן כמעט דערוואַקסן, יונג און סודותדיק. העלען איז געווען אַ הויכע מיט פולע ליפן און געדיכטע שוואַרצע האַר, וואָס זיינען איר געפאַלן אויף די אַקסלען. העלען איז געווען אַזוי הויך ווי הערי. אַז טיני האָט זיי געזען שטיין איינע לעבן דעם אַנדערן האָט העלענס הויכקייט טינין באַנג געטאָן, כאַטש זי האָט געטראַכט: „וואָס גייט מיד אַן העלען? העלען איז נאַריש ווי אַ גאַנדו, זי קען קיין צוויי מיט צוויי ניט צונויפּרעכענען“.

דעם לעצטן יאָר אין היי-סקול האָט זיך טיני פאַרמאָסטן מיטן בעסטן שילער פון קלאַס, מיט העריין. ער קען מאַטעמאַטיק און זי קען פיזיק. ער קען כעמיע און זי שרייבט די בעסטע קאַמפּאָזיציעס. הערי פלעגט איר אויפן אַלטן שטייגער אַריינזאָגן.

— דו בעסער וואָס אַביסל שנעלער, שוואַלב!

איצט האָבן העריס שטעכווערטלעך טינין געאַרט און זי האָט זיך ניט געקריגט מיט אים. זי פלעגט אים פאַרשווייגן און אַמאל לויט דער אַלטער קינדערשער געוואוינהייט אים שטילערהייט אַרויסגעשטעלט אַ צונג, אָבער זי האָט אים מער ניט דערמאָנט העלען.

ביהע, טיני און הערי, זיינען געווען די צוויי פון קלאַס וואָס האָבן גע-קראָגן סקאַלערשיפּס, און צום לעצטן מאל אויף דער שול-באַנק זיך צעקריגט: — דו מיינסט, זיי וואָלטן דיר געגעבן אַ סקאַלאַרשיפּ? נאָר ווייל דו ביסט אַ קליינע, איז דער וואונדער זייער גרויס! דו פאַרשטייסט?

טיני האָט אים געענטפערט מיט ניט קיין קינדערשן שמיכל:

— שרייב זיי אַ „פעטיציע“, זאָלן זיי דאָס צוריקרופן...

עס האָט זיך געמאַכט אַז טיני האָט אונטערגעהערט אַ שמועס צווישן איר טאַטע-מאַמע. דער טאַטע האָט געזאָגט:

— איך וואָלט צופרידענער געווען טיני זאָל זיין אַביסל העכער און אַן אַ סקאַלערשיפּ.

די מאַמע האָט אים געענטפערט זאָרגלאָז:

מילא, אַן עסק! מען וועט דאַרפן אונטערשלאָגן מיט אַ פאַר טויזנט

דאלער!

ביי טינין אין זיכרון איז געבליבן דער מאַמעס מאַדנער זאָג: „אונטער-שלאָגן“. טיני איז אַוועק צו זיך אין צימער, איז געבליבן שטיין אַ וויילע און האָט זיך אַליין באַטראַכט — וואו דאַרף מען זי „אונטערשלאָגן“? זי האָט

זיך אפילו אנגעקוקט אין שפיגל. פון שפיגל האבן געלויכטן צו איר גרויע אויגן, שמייכלענדיקע און פארעקשנטע: בייך, איך וועל זיך ניט לאזן „אונ-טערשלאגן“.

הערי איז אויף זומער אַוועקגעפאַרן אַרבעטן אין אַ קינדער-קעמפּ. ער האָט געזאָגט צו טינין:

— איך מוז פאַרדינען אַביסל געלט. מיטן סקאַלערשיפּ וועל איך ניט קענען דורכקומען. — טיני האָט זיך דערמאַנט איר מאַמעס ווערטל, אַז מען דאַרף זי „אונטערשלאַגן“ מיט אַ פּאַר טויזנט דאלער. אָבער הערין האָט זי געענטפערט זאָרגלאָז:

— ווען פאַרסטו? איך וועל קומען צו דער באַן דיך באַגלייטן.  
— עס איז ניט כּדאי — האָט איר הערי געענטפערט. — איך וועל פאַרן מיט אַ גרופּע קינדער... מאַרגן אינדערפרי... עס איז אַרבעט. עס איז נישט קיין אויספלוג.

טיני האָט אַ טראַכט געטאָן וועגן העלען, וועגן אירע פּולע ליפּן און די שוואַרצע האָר, וואָס פּאַלן איר איבער די אַקסלען. אפשר פאַרט אים העלען באַגלייטן און דערפאַר איז „נישט כּדאי“...

צומאַרגנס גאַנץ פרי איז טיני צוגעפאַרן צו דער באַן-סטאַנציע. זי האָט געוואָלט זען, צי העלען וועט דאַרט זיין. טיניס מאַמע האָט זיך איבער-געקוקט מיטן מאַן און האָט געזאָגט צו טינין:

— נעם עטלעכע דאלער, טיני, אפשר וועסטו דאַרפן. — טיני האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק און איז אַוועק. טיניס מאַמע, מיסיס עפשטיין, האָט געזאָגט צום מאַן:

— אַ וואוילער בחור הערי, איך זאָג דיר אַ וואוילער בחור...  
— אַ... — האָט זיך מיסטער עפשטיין אַ קנייטש געטאָן, — דער טאַטע איז אַ בוכהאַלטער, אַן אַרעמאַן. מען לעבט אויפן געציילטן גראַשן... און די קינדער גייען נאָך די עלטערן.

מיסיס עפשטיין האָט זיך פּאַנאַדערגעלאַכט:

— נו, און אַז דיין טאַטע איז געווען אַ מלמד? ביסטו נעבעך זייער הינטערשטעליק, האַ? אַ רחמנות אויף מיסטער עפשטיין!

— איך בין עפעס אַנדערש, — האָט איר דער מאַן געענטפערט אַנ-געבלאַזן...

העלען איז ביי דער סטאַנציע ניט געווען. טיני האָט געגעבן הערין אַ קעסטל שאַקאַלאַד און האָט צו אים אַ זאָג געטאָן:  
— פאַרברענג גוט, הערי!

זי איז צוריקגעגאַנגען אַהיים מיט אַ גרינג האַרץ, מיטן גאַנצן פּרילינג אויפן פנים. די זומערשפּרינקעלעך האָבן געלויכטן ווי אַנגעצונדענע פּון פּרייד.

טיני האָט דעם זומער זיך געגרייט צום קאַלעדזש. געאַרבעט אין דער ביבליאָטעק, געלייענט. מיט דער מאַמען איז זי געגאַנגען אין די דעפּאַרט-

מענט סטאַרס איינקויפן קליידער. עהנסט, ווי מען טוט אַ וויכטיקע אַרבעט, האָט טינים מאַמע באַטראַכט יעדעס קלייד וואָס טיני האָט אָנגעמאַסטן, און צוגערעדט טינין זי זאָל קויפן, ניט געזשאַלעוועט פאַר איר קיין געלט. טיני האָט געטראַכט: „דאָס איז מסתם דאָס 'אונטערשלאַגן' — און דער חשק צו קויפן די קליידער איז ביי איר אויסגעוועפט געוואָרן דערפון.

טיני איז אַוועקגעפאַרן אין אַ קליין קאַלעדזש־שטעטל, טשעריוואוד, אין ניו דזשוירז, און הערי אין אַ קאַלעדזש אין ניו ענגלאַנד. עטלעכע קאַרטלעך האָט טיני געקראָגן פון אים און פון צייט צו צייט אַ בריוו. ער האָט געשריבן וועגן זיין לערנען, דערמאָנט אַז ביכער קאָסטן טייער. מען וואָלט אים באַדאַרפט „אונטערשלאַגן“ — האָט טיני געטראַכט, און די אויגן האָבן ביי איר עקשנותדיק געשמייכלט, ווי זי וואָלט זיך אַליין דער־לאַנגט מיט אַ בייטש.

צום סוף פון שול־יאָר האָט טיני געקראָגן אַ בריוו פון הערין אונ־טערגעשריבן „וויט לאָוו“, — מיט ליבשאַפט, — און צוגעגעבן שטיפעריש: „מאָך ניט מיט קיינעם קיין דעלט, שוואַלב!“

טיני איז געפאַרן אַהיים מיט העריס בריוו אין טאַש. אויף יעדער סטאַנציע, וואו די באַן האָט זיך אָפגעשטעלט איז זי אַראָפ אויף דער פּלאַטפאָרם. אויף איין וויילע אַראָפ. די ערד איבער וועלכער מען גייט איז אַזאַ גוטע, אַ פולע, אַ זינגענדיקע ערד. עס איז אַ פרייד זי אָנצורירן מיט די טריט. שטיין אַ וויילע, אָפּשענקען עטלעכע לויכטנדיקע שמייכלען צו אומבאַקאַנטע מענטשן און קריגן ביי זיי אַ שמייכל אויף צוריק, גלאַט אַזוי. ווייל די מענטשן זינגען אויך ווען עס זינגט די ערד. דער נאָמען פון יעדער סטאַנציע איז אונטערגעשריבן „וויט לאָוו“. „סנאָהיל — וויט לאָוו“, „יעלאָ קריק — וויט לאָוו“. עס זינגען דאָ ווערטער, וואָס צעשיטן זיך ווי פונקען און לויכטן מיט אַ סך שטערנדיקע ליכט — אַזאַ וואָרט איז „וויט לאָוו“.

אין שטוב אַהיים איז טיני אַריינגעפאַלן ווי פון אַ גליטש — אַ פריילעכע און דערפרישטע. אין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ קיישל בלומען, וואָס זי האָט געקויפט אויף איינער פון די סטאַנציעס „וויט לאָוו“.

דער טאַטע און די מאַמע האָבן טינין געקושט:

— ווי פילסטו זיך?

— גוט!

— ווי גייט דיר אין קאַלעדזש!

— זייער גוט!

די שטוב איז פול געוואָרן מיט פרייד און „זייער גוט“.

באַלד נאָך טינים אָנקומען האָט זיך צו איר אַריינגעכאַפט העלען זאַגן „האַלאָ“.

טיני האָט איצט ניט באַמערקט העלענס פולע ליפן און די שוואַרצע האָר, וואָס זינגען געפאַלן איבער די אַקסלען. אַרום טינין האָבן געשימערט די פונקען פון גליק, וואָס מאַכן אַ מענטשן פריילעך און בלינד.

— דו וויסט, הערי איז שוין דאָ? — האָט איר העלען געזאָגט.  
 — איך ווייס. ער דאַרף שוין זיין. איך האָב געהאַט פון אים אַ בריוו.  
 — איך האָב אויך געהאַט פון אים אַ בריוו. — האָט איר העלען געזאָגט.  
 און צוגעגעבן מיט אַ שמייכל: — ער האָט מיר געשריבן איך זאָל מיט קיינעם  
 ניט מאַכן קיין „דעיט“ — הערסט אַ חוצפה! איך זאָל וואַרטן אויף אים!  
 העלען איז אַוועק.

פונקט ווי דעמאָלט, ווען טיני איז געווען אַ קינד און עס האָט זיך  
 פלוצלינג אויסגעלאָשן דאָס ליכט און זי איז געבליבן אין דער פינצטער —  
 אַ שרעק, אַזוי האָט זיך טינין איצט געדאַכט, אַז דאָס גאַנצע ליכט פון טאָג  
 האָט זיך אויסגעלאָשן און זי איז געבליבן אין דער פינצטער — אַ שרעק!  
 און פונקט ווי דעמאָלט איז זי אַרויסגעלאָפן פון שטוב און איז געלאָפן צו  
 העריס הויז.

— הערי, הערי, קום אַרויס! הערי!  
 אַן איבעראַשטער איז הערי אַרויסגעלאָפן צו איר. זי איז געשטאַנען  
 אין אַ גרינג פּרילינג קליידל, אַ דערשראָקענע און האַלב ברוגזע.  
 — פאַרוואָס האָסטו מיך אָפּגענאַרט? — האָט אים טיני געזאָגט און  
 אירע אויגן האָבן צוריקגעשאַטן אַלע פונקען, וואָס זי האָט אָנגעזאַמלט אין  
 דעם ליכטיקן טאָג.

הערי איז געשטאַנען אַנטקעגן איר אַ געפלעפטער און ווען ער איז  
 געקומען צו זיך האָט ער אַרויסגערעדט:  
 — זאָג מיר „האַלאָ“, טיני.

— איך וויל ניט האָבן פון דיר קיין דובליקאַטן פון קיין בריוו — האָט  
 זי אים געענטפערט. אירע גרויע אויגן זיינען געווען ליכטיק און ערנסט.  
 דערנאָך האָט זי געזאָגט שטיל און ווייך, ווי איינער וואָס בעט פאַר זיין  
 לעבן:

— מען דאַרף דאָס ניט, הערי... איך וויל דאָס ניט, הערי... שרייב ניט  
 צו מיר. — זי האָט אַ מורמל געטאָן נאָך עטלעכע ווערטער, וואָס הערי האָט  
 ניט דעהערט און ניט געוואָלט איבערפרעגן. ער האָט געזען איר פנים, די  
 אויגן, ווי זי וואָלט ריידן צו זיך, צו אים און צו דער גאַנצער אָפּענער  
 וועלט — זי וויל דאָס ניט...

הערי איז געווען צערודערט. אים האָט זיך געדאַכט אַז ער דערקאַנט  
 ניט די מעין סטריט. צומאָרגנס איז ער אַוועקגעפאַרן אַרבעטן אין קינדער  
 קעמפּ. דאָס יאָר האָט טיני אים ניט באַגלייט צו זיין אַרבעט אין קעמפּ, ניט  
 געבראַכט אים קיין שאַקלאַד צו דער באַן. זאָל אים באַגלייטן ווער עס וויל,  
 ווער עס וויל — האָט טיני געטראַכט.

דעם זומער האָט טיני געאַרבעט אין דער ביבליאָטעק און איז געגאַנגען  
 מיט דער מאַמען אין די דעפּאַרטמענט סטאָרס זיך „אונטערשלאָגן“ מיט  
 קליידער. פון הערין האָט זי באַקומען אַ בריוו פון קעמפּ. — ער אַרבעט.  
 אַ קאָנסעלערין איז דאָ פאַראַן, אַ שייַן מיידל, טעלמאַ. זי זשאַלעוועט ניט  
 קיין קוש. זי העלפט אים איבערלאַנגוויילן דעם זומער.

טיני האָט אים געענטפערט מיט איין שורה: „דאָנק פאַר אויפריכטיִ־  
קייט. טיני.“

הערי האָט געקוקט אויף דער איינציקער שורה פון טיניס בריוו, און  
עס האָט אים באַנג געטאָן: „די שוואַלב איז אַוועקגעפלויגן, איין שורה האָט  
זי אָנגעשריבן.“

מיט צוויי טעג פריער, איידער הערי האָט זיך אומגעקערט סוף זומער  
פון קעמפ, איז טיני אַוועקגעפאַרן. זי דאַרף זיין מיט עטלעכע טעג פריער  
אין קאַלעדזש — האָט זי געזאָגט אין דער היים. די מאַמע האָט איר פאַר־  
געלייגט, זי זאל וואַרטן נאָך אַ פאַר טעג ביז הערי וועט קומען, האָט איר  
טיני געענטפערט קורץ: „איך האָב ניט ליב צו וואַרטן, מאַמע.“

— זי דאַרף זיין מיט עטלעכע טעג פריער אין קאַלעדזש — האָט טיניס  
מאַמע געזאָגט הערין — פינקטלעך מיט טיניס ווערטער — ווען ער האָט  
אָפּגערופן צו די עפשטיינס, אָנקומענדיק פון קעמפ.

„די שוואַלב איז אַוועקגעפלויגן“ — האָט הערי געטראַכט, געבליבן  
שטיין אַ ווילע לעבן דעם אומפריינדלעכן טרייבל פון טעלעפאָן און געפילט —  
די מעין סטריט איז ליידיק געוואָרן.

העלען האָט אָפּגערופן הערין, טעלמאַ האָט אים גערופן. ער האָט גע־  
האַט „אַ לאַט אַוו וואַירק“ און האָט זיי ניט געקענט זעהן. ער איז געלעגן  
אויסגעצויגן מיט די לאַנגע פיס אויף אַ שטרויענער קאַנאַפע און האָט גע־  
טראַכט וועגן טינין: „אַלץ איז ביי איר אַ זייטיקע זאַך — אַ דאַנק פאַר דיין  
אויפריכטיקייט... אַוועקגעפלויגן... טעלמאַ איז אַ שיינע פוטער־בולקע און  
העלען איז אַ דראַנג.“ איצט איז אים געקומען אויפן זינען, ווי טיני  
האָט העלענען אָנגערופן „אַ דראַנג“. דאָס איז געווען מיט זעקס יאָר צוריק.  
טיני האָט אים אַרויסגעטריבן פון שטוב און געזאָגט: „גיי צום „דראַנג“,  
צו העלענען, וועסטו זיך ניט דאַרפן איינבוֹיגן.“

הערי איז אַוועקגעפאַרן אין קאַלעדזש. פאַר די ווינטער וואַקאַציעס האָט  
ער אָנגעשריבן אַ קאַרטל צו טינין:  
— שוועלב, איך וועל אָפשטייגן אין טשעריוואוד, וועלן מיר צוזאַמען  
פאַרן אַהיים, אויף מעין סטריט.

טיני האָט געלאַכט: „אָפשטייגן אין טשעריוואוד!“ פונקט ווי טשערי־  
וואוד זאל ליגן ביי אים אויפן וועג. זי האָט געלאַכט פאַר פרייד. זיך אויס־  
געצויגן אויפן דיל און געלאַכט.

טיני האָט באַגעגנט הערין ביי דער באַן־סטאַנציע אין טשעריוואוד. די  
זומער־שפּרינקלעך האָבן געבליט, און דאָס צו קורצע נעזל איז געווען  
אינגאַנצן קינדיש. „אַ שוואַלב“ — האָט אַ טראַכט געטאָן הערי — און האָט  
זי אַרומגענומען. עס איז געווען פון די געדיכטע ווינטער־דעגנס. ביים  
טראַטואַר זיינען אויפגעשוואַלן וואַסער־שטראָמען, ווי גאַנץ טשעריוואוד וואַלט  
געווען אַ נעץ פון טייכן. הערי האָט מיט אַן ערנסטן פנים געזאָגט צו טינין:  
— טיני, איך וועל דיך אַריבערטראַגן איבער די וואַסער־שטראָמען. —



דאָס האָט זיי ביידן דערמאָנט וועגן זייערע קינדערשע שטיפערייען. עס איז זיי געווען פריילעך, די פולע פריילעכקייט פון יוגנט.

\* \* \*

אויף דער מעין־סטריט האָבן זיך ביידע מאַמעס, שוין פינף און צוואַנציק יאָר שכנות, באַגעגנט אינמיטן וועג מיט די טעלעגראַמעס אין די הענט. טיניס מאַמע האָט אַ צעפלאַמטע גערעדט:

— אַ חוצפה פון היינטיקע קינדער! מען זאָגט ניט און מען פרעגט ניט — אויס טאַטע־מאַמע! — זי איז געווען שטאַרק גליקלעך, וואָס טיני האָט חתונה געהאַט, אַפילו ניט „אונטערגעשלאָגן“.

העריס מאַמע האָט געטענהט:

— גיי פיר אַ זון צו דער חופּה! אַז מען דאַרף דיך גאַרניט! אַ טעלע־גראַמע, און גענוג! — זי איז געווען גליקלעך, וואָס הערי איז אַריינגעפאלן אין אַ שמאַלץ־גרוב, און וועט האָבן אַ גאַלדענע ווייב — טיני — און זי האָט געוויינט פאַר פרייד.

די עלטערן, די מחותנים, האָבן געגעסן אַוונטברויט צוזאַמען, און געשריען אויף די קינדער. געטרונקען לחיים — און געשריען אויף די קינדער. געווען גליקלעך און געשריען: „היינטיקע קינדער!“

אויף דער מעין־סטריט איז ניט געווען קיין טראַפן רעגן. עס איז געווען סאַמע זון.

## אַרָאָפּ פֿון וועג

אַלע דריי טעג, וואָס זלמן ווינער איז געזעסן שבעה נאָך זיין פּאַטער, איז זיין ווייב, מאַלי, אַרומגעגאַנגען אָן אויפגעקאַכטע: „געהערט, אַ מענטש זאָל זיך פּאַרלייגן אָפּצוויצן אַלע זיבן טעג שבעה, און דער געשעפט זאָל שטיין אַ פּאַרמאַכטער! מען קען דאָך בדלות ווערן!“

צו שטילן איר צאָרן האָט מאַלי אויסגעזוכט אַלע אַרבעטן וואָס עס איז מעגלעך צו טאָן אין אַ שטוב — געפרעסט פּאַרהאַנגען, איבערגעשייערט די זילבער, גערייניקט די טעפּיכער. דער וואַקיום־קלינער האָט גערוישט און געזשומעט, ווי דער גאַנצער צאָרן פון מיסיס ווינער וואָלט באַהערשט זיין עלעקטרישע נשמה.

איר מאַן, זלמן ווינער, איז געזעסן אויף אַ נידעריקן בענקעלע אין ליווינג רום. לעבן אים אויף אַ טישל האָט געברענט אין אַ גלאַז אַ ליכט, וואָס ער האָט אַנגעצונדן נאָך זיין טאַטנס טויט. דער טומל וואָס זיין ווייב האָט אויפגעהויבן מיט איר אַרבעט האָט צו אים ניט דערגרייכט. אַרום אים איז געווען אַ שטילקייט, ווי ער זאָל זיין אין אַן אַנדער וואוינונג.

מיסיס ווינער איז אַריין און האָט געעפנט די ראַדיאָ:

— זאָל מען כאַטש הערן עפעס נייעס! — האָט זי אַ זאָג געטאָן און אין צימער האָט זיך אַריינגעריסן אַ געזאַנג, דערנאָך אַ גרילצעריי, און דערנאָך אַ באַסאָווע מענערישע שטים.

זלמן ווינער האָט זיך אויפגעהויבן און האָט די ראַדיאָ אַריבערגעטראַגן אין קיך, וואו זיין ווייב האָט גערייניקט די פּאַליצעס פון אַ שאַפקע.

— דו קענסט זיך הערן די נייעס — האָט ער געזאָגט — איך האָב גענוג נייעס...

— ווילסטו ניט, איז ניט — האָט זי געענטפערט, און האָט האַסטיק פּאַרדרייט די ראַדיאָ.

אין דער שטילקייט פון דער שטוב האָט מען געהערט אירע אָפּצאַסן, וואָס האָבן צאַרנדיק ווי העמערלעך געשלאָגן איבער דער פּאַדלאַגע פון קיך היז און צוריק.

ווען מען האָט זיך געזעצט עסן אַוונטברויט האָט מיסיס ווינער געמאַכט אַ חשבון פאַרן מאַן:

— צוויי מענטשן אין געשעפט אַרבעטן ניט שוין דריי טעג און מען צאָלט זיי. דירה קאַסט, טעקסעס צאָלט מען און לייזן לייזט מען ניט... ווען אַלע וואָלטן פּאַרמאַכט זייערע געשעפטן, ווען ביי זיי „טרעפט זיך עפעס“, וואָלט האָלב ניו יאָרק געשטאַנען מיט פּאַרמאַכטע טירן...

מיסיס ווינער האָט אויסגעצויגן די הענט צום מאַן:

— עס אַרט מיר שוין ניט דער שאַדן. עס פּאַרדריסט מיר אויף די מענטשן — אי זיי אַרבעטן ניט, אי זיי באַקומען געלט. באַשערט זיי אַ

„וואַקעישאַן“ אינמיטן דערינען. צום ערשטן מאָל אויף מיין לעבן הער איך אזאָ זאָך!

זלמן ווינער האָט זיין ווייב ניט געענטפערט. ער האָט געקייט אַ שטיקל ברויט אָן אַפּעטיט און האָט געהערט אירע רייד אַזוי גלייכגילטיק, ווי מען וואָלט גערעדט ניט צו אים. נאָר ווי ערגעץ פון דרויסן וואָלט געקומען אַ שטימע און דער שמועס גייט אים ניט אָן.

מיסיס ווינער איז געבליבן אַ וויילע שטיל. עס האָט אין איר געקאַכט דער צאָרן, וואָס דער מאַן ענטפערט איר ניט. זי איז צוגעגאַנגען צו אים אַ טראַט גענטער און האָט פאַרגעזעצט:

— און דו מיינסט, מען וועט וואַרטן אויף דיר? די וואָס וועלן דאַרפן קנעפלעך, אָדער פּאָדעם, אָדער טאַשמעס, אָדער אונטערשלאַק, אָדער שפיצן, אָדער גאַלד-געניג אָדער האַטשיקעס, אָדער גומעלאַסטיק, אָדער באַמבעל-קעס, אָדער פּאַטשערקעס... (צוליב דעם אימפעט, וואָס האָט אין איר געברענגט, האָבן זיך ביי איר די ווערטער געקייקלט איינס נאָכן אַנדערן, ווי אַ האַגל, און זי האָט אויסגערעכנט אַלע אַרטיקלעך, וואָס זיינען דאָ ביי אים אין געשעפט) — זיי וועלן דאָס קריגן אין אַנדערע פּלעצער, נישט אַזעלכע פרומע ווי דו! מיר וועלן האָבן אַ היזק וואָס וועט אונז אַריינטרייבן אפשר אין זיבן הונדערט דאלער!...

איר פנים האָט געפלאַמט און אירע קיילעכדיקע פּולע הענט האָבן זיך באַוועגט מיט אַזוי פּיל לעבן און גיריקייט, ווי דער טויט פון אַ מענטשן וואָלט צו איר קיין שום שייכות ניט געהאַט, און וואָס זיצן שבעה איז אַן אומגעריכטע אַנשיקעניש.

זלמן האָט אַ בליק געטאָן אויפן ווייב און אַרויסגערעדט איין וואָרט: „שאַ!“ — ווי דאָס איין וואָרט וואָלט אים אויך שווער אָנגעקומען צו זאָגן. זיין „שאַ“ האָט אָפּגעהאַקט מיסיס ווינערס רייד. זי האָט אַראָפּגענומען פון טיש און האָט זיך געשטעלט איבערשווענקען דאָס געפעס. די טעלער, די לעפל און די גאַפלען האָבן געבראַזגעט און געזעצט איינס אָן דעם אַנדערן, ווי זיי וואָלטן זיך געקריגט, יעדער זעץ איז געווען ווי אַ געפעכט אויף אַ שלאַכטפעלד.

ווען מיסיס ווינער איז פאַרטיק געוואָרן מיט דער „מלחמה“ מיט די טעלער, האָט זי זיך איבערגעטאָן און האָט זיך געקליבן אַוועקגיין פון הויז. זי האָט אויסגעגעלעט די הענטשקעס אויף די פינגער און האָט געזאָגט צום מאַן:

— אַז אילעין וועט ברענגען מעקסעלעך, זאָלסטו אים געבן אַ גלאַז מילך און לייגן שלאַפן. איך וועל זיך אַביסל דורכגיין. דער קאַפּ טוט מיר וויי פון די אַלע גליקן.

זלמן ווינער האָט אַ שמייכל געטאָן ווען זיין ווייב האָט געזאָגט „די גליקן“, און האָט זיך געזעצט אויף זיין אַרט לעבן דעם ברענענדיקן ליכט. מיסיס ווינער איז אַרויס פון שטוב, נאָר זי האָט זיך אומגעקערט און

האָט נאָכאַמאָל דערמאָנט דעם מאָן, ער זאָל ניט פאַרגעסן געבן מילך מעק-  
סעלען פאַרן שלאָפן גיין.

— זאָרגסטו דאָך אויך וועגן דיין קדיש — האָט איר דער מאָן גע-  
זאָגט ניט אויפהויבנדיק דעם קאָפּ.

מיסיס ווינער האָט אים שאַרף אָנגעקוקט, ווי זי זאָל זיך וועלן  
איבערצייגן צי ער איז ביים פולן זינען:

— איך וויל דאָס קינד זאָל טרינקען מילך, וואָס האָט עס צו טאָן  
מיט קדיש-שמאַדיש? — האָט זי זיך אַ ביזער געטאָן אויף איר מאָן.

זי איז אַראָפּ פון די שטיגן מיט אַ שווער געפיל, ווי דער מאָן וואַלט  
אויסגעטראַכט אויף איר אַ בלבול, אַז זי וועט אויך אַמאָל שטאַרבן.

טאַקע, וואָס עפעס אינמיטן דערינען אַ געשיכטע מיט אַ קדיש?  
מיסיס ווינער איז אַריין צו איר שוועסטער העלען, וואָס האָט גע-

וואוינט אויפן זעלבן בלאַק. זי איז שטענדיק אַריין צו איר שוועסטער,  
ווען זי האָט געוואַלט זיך אַראַפּריידן פון האַרצן די פאַרדראָסן אויפן  
מאָן.

— ער וויל אַפּזיצן אַלע זיבן טעג שבעה, האָסט שוין געהערט אַזוינס  
אין אַמעריקע? און ער לאַזט ניט, אַז דער געשעפט זאָל זיין אָפּן, די

מענטשן זאָלן כאַטש אַרבעטן, ניין, ער וויל אָפּגעבן כבוד זיין טאַטן!  
האָסט שוין געהערט אַזוינס אין אַמעריקע? ווי איז אַבער, אַז דער

כבוד דאַרף מיך קאָסטן אין די שווערע הונדערטער? ! און די מענטשן —  
אי זיי אַרבעטן ניט, אי זיי כאַפּן אַריין די פּאַר סענט און עס איז פּונקט

אין סעזאָן, אַ צייט וואָס מען לייוט — אַט פּונקט איצט שטאַרבט אים  
דער טאַטע!

די שוועסטער האָט אַוועקגעלייגט דעם סוועדער, וואָס זי האָט געשטריקט,  
האָט עטלעכע מאָל מיט די פינגער אויסגעלייכט די ראַגן פון דעם אויסגע-

שטריקטן אַרבל און האָט אַ צי געטאָן מיט די אַקסלען:  
— אַ נייעס ביי דיר, אַז ביי דיין זלמנען איז אַביסל „אַריבערגעכאַפט

די מאָס“? אַט איז ביי שוואַרצן געשטאַרבן די מוטער — נו, האָט ער פאַר-  
מאַכט דעם געשעפט? אַט איז ביי גרינשטיינען, ניט דאָ געדאַכט, דאָס ווייב

אַוועק פון דער וועלט — נו, האָבן די מענטשן ניט געאַרבעט אין זיין לאַג-  
טשענעט? נאָר גאַרניט, דיין זלמן איז דאָך „יודל מיט די אַרנטלעכע עמער“.

געדענקסט יודל דעם וואָסערטרעגער? מען האָט אים באַצאָלט פאַר דריי פאַר  
עמער, מעג זיך דאָס וואָסער פון פּאַס איבערגיסן — ער טוט זיינס, ער

גיסט אַריין זעקס עמער! עס איז אַביסל אַריבערגעכאַפט די מאָס, אַביסל  
אַראָפּ פון וועג.

די שוועסטער האָבן איינע די אַנדערע צוגעגעבן היץ און מיסיס ווינער  
איז אַוועק אַהיים אַן אָנגעלאָדענע מיט פאַרדראָס.

ווען מיסיס ווינער איז געקומען אַהיים, איז שוין מעקסעלע געשלאָפּן.  
זלמן איז געלעגן אויף דער קאַשעטקע און האָט געדרימלט, פון דעם קלאָפּ

מיט דער טיר און פון די העמערלעך פון מאַליס אָפּצאַסן איבער דער

פאַדלאַגע האָט ער זיך אויפגעוועקט. מיסיס ווינער האָט אָנגעהויבן ריידן, ווי צו זיך אליין.

— אַז אַ מענטש כאַפט איבער די מאַס, טויג ניט. אָט איז ביי שוואַרצן געשטאַרבן די מאַמע, נו, האָט ער פאַרמאַכט דעם געשעפט? אָט איז ביי גרינשטיינען, ניט דאָ געדאַכט, דאָס ווייב אַוועק פון דער וועלט — די אָנגעשטעלטע האָבן געאַרבעט, און די מענטשן וואָס אַרבעטן ביי דיר, פאַר- וואָס קומט זיי „וואַקעישאַן“? גאַרניט, אַביסל אַראַפּ פון וועג — יודל מיט די אַרנטלעכע עמער!

זלמן ווינער האָט פאַרריכט דעם קנויט פון דעם ליכט אין גלאַז און האָט געזאָגט צו זיין ווייב:

— מאַלי, איך זאָג דיר צו, אַז מער קיין טאַטע וועט ביי מיר ניט שטאַרבן...

אויף מאַרגן אינדערפרי איז מיסיס ווינער אַראַפּ אין דראַג-סטאָר און פון דאַרטן האָט זי אָפּגערוּפן אויפן טעלעפאָן דזשעקן, דעם עלטערן אַר- בעטער ביי איר מאַן אין גשעפט. זי האָט ניט געוואָלט רופן פון דער היים, כדי איר מאַן זאָל ניט הערן דעם שמועס.

— דזשעק, איר וועט דאָך געוויס אַריינקומען זען מיין מאַן. איך ווייס... עס קאָסט דאָך געלט... אפשר וועט ער איך הערן... און איר וועט שוין זיין ביים מנין... מען דאַוונט... מען דאַוונט... וואָס דען? מען דאַוונט... דזשעק, איר וועט שוין אַפּרופן דיקן... איר וועט קומען צוזאַמען... מיסיס ווינער האָט אַוועקגעלייגט דאָס טרייבל און האָט געזאָגט צו זיך אליין:

— אָט אַזוי... גלאַט אַ וואַקעישאַן... זאָלן זיי כאַטש קומען דאַווענען! ... פאַרבאַכט זיינען געקומען דזשעק און דיק, אויפן וועג האָט דער ייב- גערער אָנגעשטעלטער, דיק, גערעדט צו דזשעקן:

— לויט דער יוניע דאַרפן מיר אַרבעטן ביי אים אין סטאָר, פאַר דעם קריגן מיר געצאָלט? אַבער מיר דאַרפן ניט גיין צו אים דאַווענען! דאָס איז ניט אונדזער אַרבעט! איך בין אַ יוניעמאַן. איך בין נישט קיין דאַווענער... אַן איינפאַל פון אַ יידענע!

זלמן ווינער האָט געדאַנקט די אָגעשטעלטע פאַר זייער באַזוך. ער האָט זיי דערציילט וועגן זיין פאַטער... דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס ער האָט מיט זיי גערעדט וועגן אַ זאָך וואָס איז אויסערן געשעפט. זיי האָבן זיך ביידע צוגעהערט און האָבן געשוויגן. דיק האָט זיך אַנטשולדיקט, ער האָט געזאָגט, אַז זיין מוטער איז ניט געזונט און איז אַוועק. דזשעק איז געבליבן צום מנין. ער האָט מיטגעהאַלטן מיט די יידן ביים דאַווענען מיט דער זעלבער געשעפטסמעסיקייט ווי ער שטייט אין סטאָר. ער האָט אַפילו, אויס גע- וואוינהייט, אַ כאַפּ געטאַן אַ בליק אויפן זייגער, זען ווי שפעט עס איז. מיסיס ווינער האָט אַ פאַר מאַל אַ קוק געטאַן ווי דזשעק שטייט און דאַוונט און עס האָט איר הנאה געטאַן:

— אָט אַזוי... כאַטש עפעס!

עס איז געווען מיט עטלעכע וואָכן שפעטער ווי זלמן איז אויפגעשטאַנען פון שבעה-יבן, האָט מיסיס ווינער דערהערט, ווי איר מאָן שרייט אויף זייער פיריאַריקן מעקסעלען:

— אַזאַ יונג ווי דו שמירט זיך אויס דאָס פנים מיט אַ „פיטש“? איך צאָל פאַר דיר אַזוי פיל שכר לימוד און דו פירסט זיך אויף ווי אַ קליינער באָם! אומזיסט מיינסטו וועל איך צאָלן פאַר דיר געלט. איך וועל דערציילן דעם רבין...

ביי מיסיס ווינער זיינען גרויס געוואָרן די אויגן פון איבערראַשונג. „וואָס רעדט ער? וואָס פאַר אַ שכר לימוד?“ — האָט זי אַ טראַכט געטאָן, און אַן אַנגסט איז איר צוגעפאַלן צום האַרצן. — וואָס איז מיט זלמען? — אויף די שפייַ-פינגער איז זי צוגעגאַנגען צו דער טיר פון ליווינג-רום און פאַר-זיכטיק, ווי מען גייט-צו צו אַ קראַנק, איז זי צוגעגאַנגען צום מאָן: — זלמן, צו וועמען רעדסטו? — האָט זי אים געפרעגט.

דער מאָן האָט איר געענטפערט גאַנץ פשוט:

— צו מעקסעלען.

מיסיס ווינער האָט אַ פינטל געטאָן מיט די אויגן פון געפלעפטקייט.

— וואָס הייסט... — האָט זי געזאָגט — וואָס הייסט צו מעקסעלען...?

— איך האָב אים פאַרשריבן אין אַ ישיבה.

— וועמען? — האָט מיסיס ווינער איבערגעפרעגט.

— מעקסעלען...

אַ היפשע וויילע איז געווען שטיל. דערנאָך האָט מיסיס ווינער אָן-

געהויבן שטאַמלען:

— ער איז דאָך נאָך אַ פיצל... אַזאַ... וואָס הייסט!...

דער מאָן אירער האָט געשוויגן פונקט ווי דעמאָלט, ווען ער איז געזעסן שבעה און זי האָט גערעדט צו אים ער זאָל עפענען דעם געשעפט. זי האָט זיך דערפילט אַ באַליידיקטע און זי האָט כמעט אויסגעשריען:

— פונדעסטוועגן האָסטו דאָך מיר געמעגט זאָגן!... איך האַלט טאַקע

ניט דערפון, אָבער פונדעסטוועגן...

דער מאָן האָט איר איבערגעריסן מיט אַזאַ האַרבקייט, וואָס איז זעלטן

געווען ביי אים:

— נישטאַ קיין „פונדעסטוועגן“, מאַלי... אַז מען דאַרף שוין קיין שבעה

ניט זיצן — איז נישטאַ קיין פונדעסטוועגן. אַט אַזוי האָב איך געטאָן...

— וועסטו אַרויסוואַרפן געלט אויפן ווינט? דאָס קינד איז אַ פיצל...

אַז, אַז, אַז עס איז גאַרניט געהערט געוואָרן... אַלעמען געבן אַ „וואַ-קעישאַן“...

מיסיס ווינער האָט דערפילט אַ רחמנות צו זיך אַליין, וואָס איר מזל

איז אַנדערש ווי ביי אַלע שכנות אין הויז און ביי אירע אַלע באַקאַנטע. טרערן

זיינען ביי איר אַנגעלאָפן אין די אויגן. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם מאַנטל

און איז אַוועקגעלאָפן צו איר שוועסטער העלען אויסגיסן איר ביטער האַרץ.

— אַז מיד אַרט שוין ניט, וואָס ער וואַרפט אַרויס געלט אויפן ווינט —

האַט מיסיס ווינער גערעדט צו דער שוועסטער — נאָר פאַרוואָס זאָל ביי מיר זיין אַנדערש ווי ביי אַלעמען? אַנדערש ווי ביי די רובֿמישטיינס, אַנדערש ווי ביי די איידעלמאַנס, אַנדערש ווי ביי די זינגערס... — מיסיס ווינער האָט אויסגערעכנט די נעמען פֿון אַלע באַקאַנטע, און וואָס מער דער צעטל איז געוואַקסן, איז אין איר שטאַרקער געוואָרן די ביטערקייט אויפֿן מאַן. די שוועסטער האָט איר צוגעגעבן היץ :

— טאַקע, אַ קינד, אַ פֿיצל, מעקסעלע... עס איז נאָך יאָרן ביז ער וועט אָנהויבן לערנען... צאָל פאַר אים... לייג „לעבעדיקע דאלאַרן“ אויף אַ משוגעת!...

ווען די שוועסטער האָט דערמאַנט די „לעבעדיקע דאלאַרן“, האָט זיך מיסיס ווינער מער ניט געקענט איינהאַלטן. זי האָט זיך אַ ריס געטאַן פֿון אָרט און האָט געזאָגט :

— ניין, איך גיי אים זאָגן... ער וועט ביי מיר ניט זיין קיין באַק, וואָס אַנטלויפט פֿון דער סטאַדע! איך וויל ניט זיין אַנדערש ווי אַנדערע.... זי איז געלאָפֿן איבער דער גאַס מיט אַן אימפעט, ווי מען לויפט לעשן אַ פֿיער.

ניו יאָרק, 1946

## אליהו זאלקינדס בוכהאלטעריע

אלע יארן, וואָס אליהו זאלקינד איז אין אמעריקע, דערציילט ער מיט גרויס התלהבות וועגן זיין שיף-ברודער, מיסטער קארפל.

— דער מיסטער קארפל איז געווען אַ ייד אי אַ חכם, אי אַ בעל טובה, אי... איך ווייס גאַרניט וואָס. און דער עיקר — ער האָט געקענט אמעריקע! — אַזוי זאָגט אליהו זאלקינד אין די רואיקע מינוטן, ווען ער דערמאָנט זיך ווי ער איז געקומען מיט אַ יאָר פּערציק צוריק פון אַ קליין שטעטל אין דער ליטע און אַריינגעפאלן גלייך אין דעם גרויסן כּרד ניו יאָרק.

אין זיין שטעטל איז אליהו זאלקינד געווען דער „שרייבער“ אין דער לייקאַסע, — דאָס איז געווען אַזאַ מין סאָרט באַנק, וואו יידן האָבן געקענט נעמען אַ גמילת חסד, ווען עס האָט זיי צוגעקלעמט אין קעשענע. אליהו זאלקינד איז געווען דער בוכהאלטער, דער איינמאַנער פון די חובות, דער שליסל-טראַגער פון דער לייקאַסע. און צוויי מאָל אַ וואָך, מאָנטיק און דאַנערשטאָק, האָט ער מיט אַ באַרשט אויף אַ לאַנגן שטעקן פאַרקערט די שטוב פון דער לייקאַסע. אלע באַלעבאַסטעס פון שטעטל האָבן געקערט מיט אַ בעזעם, נאָר ער, אליהו זאלקינד, האָט געקערט די לייקאַסע מיט אַ באַרשט, און דעריבער איז די אַרבעט ניט געווען קיין דערנידעריקונג פאַר זיין אַמט. קערן מיט אַ בעזעם — איז איין זאָך, און קערן מיט אַ באַרשט — קערט מען די לייקאַסע.

די ביכער פון דער לייקאַסע האָט אליהו זאלקינד געפירט מיט פינקט־לעכקיט און מיט ליבשאַפט. די ביכער זיינען טאַקע געווען בוכהאלטעריע, אַבער אַביסל אויך דער פינקס פון שטעטל. איבערהויפט איז די לייקאַסע געווען אין גאַנג ערב יום־טוב, ערב אַ יאָר, ערב אַ פּריזיוו, ערב ווינטער, ערב אַ חתונה, בכלל יעדער ערב. אליהו זאלקינד האָט דעמאָלט אַריינגעשריבן אין זיינע ביכער :

„יום כ' לחודש תמוז. אַ גמילת חסד פון סך פינף און צוואַנציק רובל, צו רבי אברהם קאַרנפּין לכּבּוד דער חתונה פון זיין מיזינקע הבתולה חיה גיטל, זאָל זיין מיט מזל.“

אין אַ פאַר חדשים אַרום האָט אליהו זאלקינד אַריינגעשריבן אויף דער אַנטקעגנדיקער זייט פון דעם בוכהאלטעריע־בוך: „קבלתי סך פינף רובל על חשבון פון דעם גמילת חסד פון ר' אברהם קאַרנפּין לכּבּוד דער חתונה פון זיין מיזינקע חיה גיטל, וואָס איז מיט מזל געווען ביום י"ג לחודש אב.“

„יום ג' ט"ו לחודש אלול. אַ גמילת חסד פון סך דרייסיק רובל צו ר' שמעון דעם תבואה הענדלער צום גרויסן יאָריד וואָס פאַר סוכות, גאָט זאָל אים געבן הצלחה. ער איז אַ נצרך.“ אויף דער אַנטקעגנדיקער זייט איז געווען פאַרשריבן: „יום ה' כ"ז לחודש שבט. ר' שמעון דער קאַרנהענדלער האָט בעזרת השם אַפּגעבראַכט די גאַנצע דרייסיק רובל. ער האָט געלויבט השם יתברך, געהאַט אַ גוטן יאָריד.“

די שכירות, וואָס אליהו זאלקינד האָט באַקומען פאַר זיין אַרבעט, איז



געווען גענוי אויסגערעכנט פון די בעלי-בתים פון שטאָט: ער זאל האָבן אויף דער וואַך לעבן, אויף מאַכן שבת, און אין משך פון אַ פּופּצן, זעכצן יאָר זאל ער קענען אָפּלייגן נדן פאַר זיין טאָכטער. געלעבט האָט זיך אים טאַקע ממש קייסערלעך, און אין שטעטל האָט מען געזאָגט.

— אַט דאָס איז אַ שטעלע! אָבער וויפּיל ליי-קאַסעס זיינען דאָ?

נאָר, זעט אויס, אַז האָבן צו טאָן מיט געלט מאַכט פון אַ מענטשן אַ בעל-גאווה. אליהו זאלקינד, ווען אים אַליין האָט איינמאַל צוגעקלעמט אין קעשענע, און ער האָט ניט געקענט זיך אויסשטאַטן אַ גייעם בגד אויף פּסח — האָט ער באַלד נאָך יום טוב אַ זאַג געטאָן: ער פאַרט קיין אַמעריקע! דאָרט קען מען מאַכן אַ „קאַפּיטאַל“, און נישט זיצן אַלע יאָרן און קערן די ליי-קאַסע מיט דער באַרשט צוויי מאַל אַ וואַך, מאַנטיק און דאָנערשטיק. אַרויסגעפאַרן איז ער טאַקע באַלד מיט דער גאַנצער משפּחה, מיטן ווייב און מיט דער קליינער טעכטערל, וואָס פאַר איר האָט ער באַדאַרפט אַנקלייבן נדן אין אַ פּופּצן, זעכצן יאָר.

אויף דער שיף מיט זיי איז געפאַרן מיסטער קאַרפּל, אַ ייד וואָס איז שוין איין מאַל געווען אין אַמעריקע, געפאַרן צוריק אַהיים, זיך אומגעקערט ווידער קיין אַמעריקע, און געטראָגן אויפן האַלדז אַ קעסטליקן שאַליקל, וואו עס איז געווען אַפּגעדרוקט מיט אַ שטעמפל: „אַל וואוּל“. דער מיסטער קאַרפּל איז געווען אויף דער שיף מער פּראָפּעסאָר, ווי פּאַסאַזשיר. אַלע עמי-גראַנטן האָבן זיך געקלעפט צו אים, געוואָלט וויסן, וואָס אַזוינס איז די אַמעריקע? וואָס איז דער כּח אירער, און וואָס איז דער שכל אין איר, וואָס אַלע ציען זיך קיין אַמעריקע?

מיסטער קאַרפּל האָט קודם כל דערציילט, אַז אין אַמעריקע הייסט יעדער איינער „מיסטער“, דאָס הייסט כּמעט — פּריץ. מעג ער זיין אַ שוּסטער, אַ שניידער, אַ גאַסנקערער, אַ פּאַקן-טרעגער, אַ פעדלער, — יעדן קומט דער טיטל „מיסטער“. אַן קיין שום פּראָגעס — ער הייסט „מיסטער“. אַט, צום ביישפּיל, ער אַליין, אַ קנעפל-מאַכער — וועט קיינער ניט וואַגן רופן אים סתם קאַרפּל, נאָר טאַקע מיסטער קאַרפּל. און אַזוי האָבן אים טאַקע זיי עמיגראַנטן אויף דער שיף גערופן: „מיסטער קאַרפּל“.

אליהו זאלקינד האָט זיך גאָר שטאַרק צוגעטויליעט צו דעם מיסטער קאַרפּל. איינמאַל פאַרנאַכט — די שיף האָט זיך קוים געפּליושקעט, ווי אַ פּוילע קאַטשקע אויפן וואַסער. דער ים איז כּמעט געשלאָפּן, די שטערן האָבן זיך צעלייגט איבערן הימל, ווי ביים טאַטן אין וויינגאַרטן, דאָ אַ צווייגל שטערן, דאָרט אַ הענגל שטערן, דאָ גאָר אַ גרויסער שטערנאַץ שיסט סאַמע אין מיטן הימל מיט ליכטיקייטן — הכלל, דער אמתער שיינער אויף-דער-נאַכט! און די לבנה האָט זיך גאָר מיישב געווען, זיך געכפּלט אויף צוויי לבנות, איינע אין הימל, און איינע האָט זיך צעשאַטן אויף לבנה-ראַגאַליקעס איבער די כּוואַליעס — אַט אין דעם אויף-דער-נאַכט האָט זיך אליהו זאלקינד צוגעזעצט לעבן מיסטער קאַרפּל און מיסטער קאַרפּל האָט אים אויסגעזאָגט דעם סוד פון אַמעריקע:

— ליבער מענטש, — האָט ער געזאָגט, — איר זאָלט וויסן קאָלומבוס האָט געפונען אַמעריקע, איז עס אַזאַ לאַנד, אַז אַט-אָ האָט איר דעם דאלער און אַט-אָ גייט ער אַוועק. אַט-אָ האָט איר אים, און אַט-אָ האָט ער זיך אַוועקגעקייקלט — איז דעריבער אַ שטענדיקער געיעג — איר פאַרשטייט? ווייל אַט-אָ האָט איר אים, און אַט-אָ איז ער שוין ואינגו. דער גאַנצער קונץ איז — זיך יאָגן אַזוי שטאַרק, אַז איר זאָלט אים שטענדיק האָבן אין האַנט, און נאָך בלייבן אַ מענטש דערצו.

אליהו זאָלקינד האָט צוליב זיכערקייט איבערגעפרעגט:

— וועמען? וועמען האָבן אין האַנט?

מיסטער קאַרפל האָט פאַרריכט דאָס קעסטלדיקע שאַליקל אויפן האַלדו, זיך אַ וויילע אַנגעקוקט אויפן ים, דערנאָך אויף זיין מיט-שמועסער, דערנאָך געענטפערט מיט געלאַסענער און אומבאַשטרייטבאַרער זיכערקייט:

— אַז מען רעדט, מיינט מען דעם דאלער. איר פאַרשטייט? קאָלומבוס האָט געפונען אַזאַ לאַנד. עס האָט זיינע אייגענע דרכים. ניט איר פאַרשטייט זיי, און ניט איר קענט זיי איבערמאַכן. איר גייט מיטן ראָד, ליבער מענטש. מיטן ראָד...

די שיף האָט זיך געפליושקעט ווי אַ פּוילע קאַטשקע אויפן וואַסער, דער ים איז געשלאָפּן, די שטערן אין הימל האָבן זיך צעלייגט ווי ביים טאַטן אין וויינגאַרטן, די לבנה האָט זיך געכפלט. איין לבנה אין הימל און אַ סך לבנה-ראַגאַליקעס צעשאַטן איבער די כוואַליעס, און אליהו זאָלקינד האָט באַגריפּן דעם סוד פון אַמעריקע.

אין ניו יאָרק האָט אליהו זאָלקינד איינגעזען, אַז אַלץ, וואָס מיסטער קאַרפל האָט געזאָגט, איז געווען כּלו אמת. ער האָט זיך נאָך ניט באַוווּן אַרומקוקן, האָט מען אים שוין גערופן מיסטער זאָלקינד. מיטן דאלער איז אויך געווען ממש ווי מיסטער קאַרפל האָט אים געזאָגט. אַט-אָ האָט ער אים און אַט-אָ איז ער שוין ואינגו, און עס איז אַ געיעג, מען געדענקט קוים אַז מען איז אַ מענטש.

געוואַלט האָט אליהו זאָלקינד ווערן אַ בוכהאַלטער, אַזוי ווי ער איז געווען אין דער לייקאַסע. האָט זיך אַרויסגעוווּן, אַז פון דער בוכהאַלטעריע אין דער לייקאַסע ביז דער בוכהאַלטעריע אין אַמעריקע איז אַזאַ מהלך, נאָך ווייטער ווי פון זיין שטעטל ביז ניו יאָרק. אַפילו די ציפערן זיינען אַנדערע. דאָכט זיך די זעלביקע, און פונדעסטוועגן אַנדערע. אין דער היים, צום ביישפּיל, איז אַ צוויי — אַ צוויי, אַ ציפער, עס שטייט. עס האָט אַ קעפל, אַ פאַרדרייטן פּוס — עס איז אַ ממשותדיקער צוויי. און דאָ — גיט מען אַ כאַפּ אַפּ, אַן אַ קאַפּ, אַן אַ פּוס, עפעס ווי אַ פּליגענע פּיסל, און עס איז אין אַמעריקע אַ צוויי. די זעלבע זאך איז מיטן פינג, און מיטן זיבן, און מיט אַלץ און מיט אַלעמען. עס איז אַ געיעג.

אַז פון דער בוכהאַלטעריע איז גאַרניט געוואָרן, האָט זיך אליהו זאָלקינד דערמאַנט פון דער באַרשט. אויף בערשטלעך האָט ער זיך פאַרשטאַנען נאָך פון די צייטן פון דער לייקאַסע. ער האָט געוואוסט, וואָס פאַר אַ באַרשט

עס קערט, און וואָס פֿאַר אַ באַרשט עס קערט ניט. ער האָט אַנגעהויבן האַנדלען מיט בערשטלעך און ער האָט זיך דערקונדיקט, אַז בערשטלעך זיינען אין אַמעריקע אָן ענין, אַ גרויסער ענין. צו יעדער זאָך איז דאָ אַ בערשטל: צו די דילן אַ בערשטל, צו די כלים אַ בערשטל, צו די שוויבן אַ בערשטל, צו די טעפעכער אָן אַנדער בערשטל, צו דער וואַנע אַ בערשטל, צו די נעגל אַ בערשטלע. צו די גלעזער אַ באַזונדער בערשטל. זיין באַרשט פֿון דער לייִקאַסע איז ווי גאַרנישט־מיט־נישט אַנטקעגן די אַמעריקאַנער בערשטלעך. אַט די בערשטלעך האָבן אים אַזוי אַפּגעקליקט, אַז פּאַמעלעך האָט זיך זיין בערשטל־געשעפט אויסגעצויגן אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז עס האָט פֿאַרנו־מען אַ האַלבן בלאַק. פֿון געוואוינהייט וועגן האָט ער אַליין, אליהו זאַלגינד, מיט זיינע אייגענע הענט זיין בערשטל־געשעפט אויסגעקערט צוויי מאָל אַ וואָך, מאַנטיק און דאָנערשטיק, פּונקט ווי ער האָט עס געטאָן אין דער לייִקאַסע.

גאַר אַ גרויסע בענקשאַפט איז ביי אים געבליבן צו דער בוכהאלטעריע. אין זיין באַרשט־געשעפט איז געווען אַ בוכהאלטער, וואָס האָט געפירט די ביכער אויף אַזאַ אופן, אַז אליהו זאַלקינד האָט דאָרט גאַרניט פֿאַרשטאַנען, אויסער דעם יערלעכן סך־הכל. די בוכהאלטעריע ביכער פֿון זיין געשעפט זיינען אים לחלוטין פּרעמד. זיי האָבן געהאַט צו טאָן מיט קאַלומבוסן, וואָס האָט געפונען אַמעריקע. עס איז זיין לאַנד, זיין בוכהאלטער און זיין בוכ־האַלטעריע, וואָס איז אפשר גאַר קיין בוכהאלטעריע ניט.

האַט זיך אליהו זאַלקינד מיישב געווען: פֿאַרוואָס קען אַ מענטש ניט האָבן צוויי בוכהאלטעריעס? איינע זאָל זיין קאַלומבוסעס, און איינע זאָל זיין טאַקע זיינע? האָט אליהו זאַלקינד פֿאַרלייגט אין זיין לאַנדסמאַנשאַפט אַ לייִקאַסע. ער אַליין האָט דאָרט אַריינגעלייגט די שיינע פֿאַר דאלער, אַבער דערפֿאַר איז ער געווען קאַסירער, ער האָט געהיט די ביכער, ער האָט איינגעמאַנט די געלטער, און ער האָט געפירט די בוכהאלטעריע.

ער האָט זיך געקויפט אַ בוך, וואָס איז געווען ענלעך, ווי צוויי טראַפּן וואַסער, צו זיינע אַמאָליקע ביכער אין דער לייִקאַסע. דאָרט האָט ער געשריבן אויפֿן אַלטן שטייגער, מיט פּיינע ציפּערן, וואָס האָבן געהאַט אַ פנים — אַ צוויי איז אַ צוויי, און נישט אַ לאַפקע פֿון אַ פּליג, אַ פּינף איז געווען — אַ פּינף, אַ זיבן — אַ זיבן, אַריינגעשריבן האָט אליהו זאַלקינד די חשבונות אויפֿן אַלטן נוסח:

„צו מיסטער ר' מאָריס הוירשמאַן, בשביל אַ געפּערלעכן אַפּערישאַן אַ גמילת חסד פֿון צוויי הונדערט דאלער. גאָט זאָל אים העלפֿן עס זאָל אַריבערגיין בשלום.“

אין אַ פֿאַר חדשים אַרום האָט אליהו זאַלקינד פֿאַרצייכנט אויף דער אַנט־קעגנדיקער זייט פֿון דעם בוכהאלטעריע־בוך: „מאת מיסטער ר' מאָריס הוירשמאַן וואָס איז, ברוך השם, אַרויס בשלום פֿון דעם געפּערלעכן אַפּערייִשאַן, באַקומען על חשבון פֿון חוב 50 דאלער.“

אין זיין באַרשט־געשעפט, אין אַ קליינער שאַפקע זיינען געלעגן די ביכער

פון דער לייקאסע. אלע זונטיק, ווען דער סמבטיון פון ניו יארק האָט גערוט, עס האָבן גערוט די פאַבריקן, די קראַמען, די בענק, די אַרבעטער און די אַנגעשטעלטע — דעמאָלט האָט געאַרבעט די לייקאסע ביי אליהו זאַלקינד. ער האָט אַרויסגענומען די ביכער, זיי אויסגעלייגט אויפן טישל, און אונטער־געפירט אַלע סך־הכלען, אויסגעגלייכט די אויסגעצאָלטע חובות. ער האָט געפירט די בוכהאַלטעריע, וואָס האָט געהאַט אַ זין און אַן אויסזען...

ווי־זשע האָט אָבער געזאָגט זיין שיף־ברודער מיסטער קאַרפל? קאַלומ־בוסעס מדינה האָט זיך איר דרך. האָבן די יידן פון דער לאַנדסמאַנשאַפֿט געגעבן פאַר דער לייקאסע „דאַנישאַנס“. די לייקאסע איז רייך געוואָרן, כמעט אַ באַנק. אים, אליהו זאַלקינד, האָט מען געלויבט און געהויבן אין הימל און געדאַנקט, און אַנערקענט, און געמאַכט פאַר פרעזידענט פון דער לייקאסע, אָבער אַ בוכהאַלטער האָט מען באַשטימט אַן אַנדערן — אַן אַקאָנטענט. אליהו זאַלקינד האָט זיך גאַרניט אַרומגעזען, ווי צווישן די אַלע לויבערייען, און שבחים, און ברכות, און יישר־כוחס האָט מען ביי אים אַרויסגענומען די בוכהאַלטעריע פון די הענט.

איצט פירט די ביכער פון דער לייקאסע אַן אַקאָנטענט. אַנשטאַט ריכטיקע ציפערן, שטייען אין מערקווירדיק גלייכע רייען אָט די פליענדיקע פליגן־פיסלעך — אַ בוכהאַלטעריע אַן אַ זין און אַן פאַרשטאַנד, צוליב וואָס דאָס געלט גייט, און אויף וואָס פאַר אַ צוועק, וועמען העלפט עס און וואָס טוט עס אויף. די בוכהאַלטעריע פון דער לייקאסע איז אליהו זאַלקינדן געוואָרן אַזוי אומפאַרשטענדלעך און פרעמד, ווי די בוכהאַלטעריע פון זיין באַרשט־געשעפט.

ער דערמאָנט זיך אָפט פון זיין שיף־ברודער מיסטער קאַרפל, וואָס האָט אים דערציילט דעם סוד פון אַמעריקע: קאַלומבוס האָט געפונען אַזאַ לאַנד, וואָס האָט זיינע אייגענע דרכים. איר גייט מיטן ראָד, ליבער מענטש, מיטן ראָד...

און די בעסטע ראיה איז די בוכהאַלטעריע פון זיין לייקאסע. אליהו זאַלקינד האָט גוט געדענקט דעם שמועס. ער האָט אַפילו גע־דענקט דעם געקעסטלטן שאַליק פון מיסטער קאַרפל, דעם שטילן אויף־דער־נאַכט, ווען די שיף האָט זיך געפליושקעט ווי אַ פוילע קאַטשקע אויפן וואַסער, דער ים איז געשלאָפֿן, די שטערן האָבן זיך צעלייגט ווי ביים טאַטן אין וויינ־גאַרטן און די לבנה האָט זיך געכפלט, איין לבנה אין הימל, און איינע האָט זיך צעשאַטן אויף אַ סך לבנה־ראַגאַליקעס אויף די כוואַליעס.

— אַ חכם אַ ייד געווען דער מיסטער קאַרפל, אַ חכם אַ ייד!

## חתונה געמאכט

גאנצע פיר וואכן פאר דעם דריטן סדר פון דעם קלוב „כרמליה“ האָט עלקע נוסבוים געארבעט טעג און אַוונטן. זי האָט גערופן אויפן טעלעפאָן צו באַקאָנטע, זי האָט געשריבן בריוו, זי איז געפאָרן צו פריינט, צו קרובים, באַגעגנט זיך מיט מענטשן אין לאַביס פון האָטעלן, זי איז געווען פאַרנומען ביז איבער די אויערן. זי האָט געהאַט אַ נאַטור שטיין אַ צען-פופצן מינוט און ענדיקן אַ שמועס נאָכדעם ווי זי האָט זיך שוין געזעגנט און געהאַלטן די קליאַמקע פון טיר אויף אַוועקגיין. זי איז געווען הייזערדיק פון ריידן און די פיס האָבן איר ווי געטאָן.

אַ טאָג פאַר דער פייערונג האָט זי זיך געלייגט אין בעט און האָט גערוט. זי האָט גערעדט צו איר מאַן, צו שלמהן:  
— די גאַנצע צייט האָב איך גאָר קיין מידיקייט ניט געפילט, נאָר איצט בעטן זיך אַלע גלידער שלאָפן.

— קיין זאך קומט ניט אָן גרינג, עלקע, — האָט איר שלמה גע-ענטפערט. ער האָט שטאַרק הנאה געהאַט, וואָס זיין ווייב איז אַ גרויסע טויערקע אין „כרמליה“-קלוב און פון פאַרגעניגן צעפודלט ער איר די האָר אויפן קאַפּ.

לייגנדיק מיט צעשויערטע האָר אָנגעשפאַרט אויפן קישן, האָט עלקע געזאָגט צום מאַן:

— מען שמועסט אַז אין קלוב „יונג-כרמליה“ האָבן זיך עטלעכע חברה צונויפגערעדט אויף פאָרן קיין ארץ-ישראל. דו האָסט געהערט דערפון?  
— זאָלן זיי פאָרן — האָט שלמה געענטפערט געלאַסט — אונדז גייט עס ניט אָן. אונדזער אַלעק דאַרף נאָך צוויי יאָר לערנען כעמיע, און אַ יאָר פיזיק, און דערנאָך שרייבן אַן אַרבעט... אונדז גייט עס ניט אָן.

עלקע האָט גאַרניט געענטפערט דעם מאַן. זי האָט נאָכגעקוקט אַ גרינעם פלאַטערל, וואָס האָט זיך געשלאָגן מיט די פליגלען אָן דער סטעלע.  
— ער וויל דורכברעכן די סטעלע, — האָט זי געזאָגט, האָט געלאַכט און אָנגעוויזן דעם מאַן אויפן נאַרישן פלאַטערל.

צום דריטן סדר איז עלקע געקומען אַן אויסגעפוצטע מיט אַ „פּויר“ מאַנענט וועיוו. זיצנדיק אינדערהויך ביים הויפט-טיש, ביים דאַיעס, האָט זי מיטן בליק דורכגעזיפט אַלע טישן, געזען ווער פון אירע „טיקעטס“ עס זיינען געקומען. זי איז געווען אַזוי פאַרנומען מיטן קאָנטראָל, אַז זי האָט ניט געהערט די רעדע פון דער פאַרזיצערין, מיסיס ענשל, וואָס האָט באַגריסט דעם עולם.

יעדן „טיקעט“ אירן האָט עלקע באַטראַכט מיט אַ פאַרליבטן בליק און געפאַכעט צו די מענטשן מיט דער האַנט. די, וואָס זיינען געקומען, האָט זי שטיל אין האַרצן זיך מיט זיי אָפּגערעכנט: — די „גרינס-ליידי“ מיינע, אַ צרה פון אַ יידענע, ניט געקומען! געגעבן מיר די פאַר דאלער אויף זיך אָפּטשעפען און זיצט אין דער היים. איך דאַרף האָבן אויף כפרות אירע

פאַר דאָלער, אַז זי קומט ניט אליין, זיצט און „וואַטשט“ די טעלעוויזשאַן, אַזאַ קלאַץ! וויכטיקער ווי דער כרמליה-קלוב...

דערפאַר האָט זי הנאה געהאַט פון איר קצב וואָס איז געקומען מיטן ווייב און מיט דער טאַכטער און געזעסן יום-טובדיקע ביים דריטן טיש. עלקע האָט זיי געשיקט אַ לופט-קוש. דערנאָך איז זי צוגעגאַנגען צו זיי און געזאַגט:

— איך האָף, אַז איר וועט ווערן כרמליה מענטשן. דאָס איז קיינמאַל פאַר אַ יידן קיין חיסרון ניט.

אין כרמליה-קלוב איז עלקע געווען דאָס אייבערשטע פון שטייטל און דאָס אונטערשטע פון דעק. זינט זי און איר מאַן שלמה האָבן מיט דרייסיק יאָר צוריק געגרינדעט דעם קלוב „כרמליה“, איז זי פיר מאָל געוויילט געוואָרן פאַר פרעזידענטקע. און אַז עלקע ווערט אויס כלה ווייטער מויד, אויס פרעזידענטקע, טוט זי די שווערסטע אַרבעט. זי פאַרקויפט בילעטן, ברענגט אַרײַן זאַכן פאַרן באַזאַר. זי איז עלקע. און וואָס מען דאַרף טאָן פאַרן כרמליה קלוב איז עס איר אַרבעט.

די זעקס הונדערט מענטשן וואָס זיינען געקומען צום דריטן סדר האָבן זערוואַרעמט איר האַרץ. אַט זיצן זיי אַלע ווי איין משפחה, יום-טובדיקע, מען זינגט צוזאַמען, מען פרייט זיך צוזאַמען, מען בויט צוזאַמען אַרץ-ישראל.

דער בעסטער רעדנער האָט ניט געקענט מאַכן קיין אַפיל בעסער פון עלקען. זי האָט כמעט ניט גערעדט. זי פלעגט אויסשיסן באַזונדערע ווער-טער, וואָס האָבן זיך ווייניק געקלעפט איינע מיט די אַנדערע. זי האָט אינמיטן דערינען פאַרגעסן, וואָס זי האָט געהאַט צו זאָגן, זיך אַ כאַפ טאָן צוריק און זיך דערמאָנען און גלייך צוגעבן „איך האָב אייך פאַרגעסן צו זאָגן“. דער עולם האָט געלאַכט פון איר אומבאַהאַלפנקייט, נאָר די עטלעכע אויסגעשאַסענע ווערטער פלעגן בלייבן אין זיכרון און אַפילו אַנרירן ביים האַרצן.

ביים דריטן סדר, ווייל זי איז געווען זייער גערירט, כמעט גליקלעך מיטן גרויסן באַזוך, האָט זי זיך אינגאַנצן פאַרפלאַנטערט אין איר רעדע און האָט געזאָגט צום עולם, ווי זיי אַלע וואַלטן געווען אירע באַענטע שוועס-טערקינדער; איך האָב צוגעגרייט, גלויבט מיר, זייער אַ שיינע רעדע, נאָר איך האָב זי פאַרגעסן פון קאַפּ ביז די פיס... לאַזט מיר אַביסל קוקן אויף אייך. דער עולם האָט האַרציק געלאַכט. עלקעס בלויע אויגן האָבן מיט לויטערקייט, כמעט פאַרטראַכטיקייט, דורכגעגאַנגען איבער די טישלעך און זי האָט געזאָגט:

„זאָל יעדער איינער איבערלייענען וואָס ער האָט ביי זיך אין האַרצן, קיין שענערס פון דעם וואָס איר טראַגט אין אייערע הערצער קען איך ניט זאָגן סיי-זוי“...

דער אַפיל האָט זיך איינגעגעבן. די שטימונג איז געווען אַ געהויבענע.

די פארויצערין האָט געדאַנקט די פאַרזאַמלטע, געלויבט עלקען, און זיך גע-  
וויצלט. עס איז געווען פריילעך.

אין דער רגע האָט אין זאל אַריינגעשוועבט מיסיס שאַפיראַ אין אַ ווייטער  
הוט מיט צוויי הויכע גרינע פעדערן. זי איז געווען די אַנפירערין פון דעם  
יוגנט קלוב „יונג כרמליה“. איר העלע פּרילינג קלייד האָט דורכגעפאַכעט  
צווישן די טישלעך און זי איז צוגעקומען צום דאַיעס. מיט אַ הויכער שטים  
און שטאַרק געהויבענע ווערטער האָט זי געמאַלדן אַז זי האָט געבראַכט  
אַ מתנה צום קלוב: אַכט יוגנטלעכע בחורים און מיידלעך האָבן זיך  
פאַרשריבן צו פאַרן קיין ארץ־ישׂראל. דער עולם האָט די מעלדונג אויפֿ-  
גענומען מיט אַן אַפלאַוז. מיסיס שאַפיראַ האָט אַנגעוויזן אויף דער פאַר-  
זיצערין, מיסיס ענשל, און האָט געזאָגט:

— איך וויל אייך ביי דער געלעגנהייט אָנזאָגן, אַז ראָז, די טאַכטער  
פון אונדזער פאַרויצערין, איז די אַנפירערין פון דער גרופע. דאָס עפעלע  
פאַלט ניט ווייט פון דעם בוימעלע.

מען האָט געמאַכט אַן אַוואַציע דער מיסיס ענשל. זי האָט געשמיכלט,  
נאָר איר פנים איז געווען בלאַס און די געפאַרבטע ליפּן איינגעקלעמט.  
עלעקע האָט אַ טראַכט געטאַן וועגן איר זון, אַלעקן. ער איז אַ היץ־קאַפּ.  
ווער ווייס, צי ער האָט זיך ניט פאַרשריבן? און זיצנדיק ביים הויפט־  
טיש האָט זי פאַרגעסן וועגן דעם גרויסן עולם אין זאל. דאָס האַרץ  
האַט איר געקלעמט וועגן איר אַלעקן און זי האָט שטאַרק געוואַלט וויסן  
וואו ער געפינט זיך איצט און וואָס ער טוט.  
אַהיים איז עלקע געפאַרן אַן אומראַיקע און אַ צעשטרייטע. איינע פון  
די פּריינדיגס אירע, וואָס איז מיט איר צוזאַמען געפאַרן אין באַס, האָט  
געזאָגט איינפאַך:

— אונדזער פאַרויצערין, מיסיס ענשל, האָט גאַרניט אויסגעזען אַזוי  
גליקלעך, וואָס איר ראָז האָט זיך פאַרשריבן. איך זאָג אייך דעם  
אמת... איך וואַלט עס אויך ניט געוואַלט ליידן... מען האַדעוועט קינדער  
וויל מען זיי זאָלן זיין אין דער היים... וואָס הייסט שיקן אַ קינד? ס'איז אַ  
„פעקעזוש“?

זי האָט גערעדט און איר פולער פנים האָט אויסגעדריקט אַ געוונטע  
מאַמעשקייט און צוגעבונדנקייט צו איר משפּחה.  
עלעקע האָט איר געענטפערט כמעט ניט־הערנדיק אירע רייד:

— געוויס... איך פאַרשטיי אייך... געוויס...  
אין דער היים האָט עלקע געטראַפן דעם מאַן און דעם זון, אַלעקן,  
אינמיטן אַ קריגעריי. שלמה איז געשטאַנען אַנגעשפאַרט מיט איין האַנט  
ביים טיש און מיט דער צווייטער האַנט געפאַכעט אין דער לופט, ווי ער  
זאָל זיך דאַרט וועלן אַן עפעס אַנכאַפּן. אַלעק איז געזעסן אינמיטן צימער  
רייטנדיק אויף אַ בענקל און די יונגע גאַמבעלע עקשנותדיק אַנגעשפאַרט  
אויפן ווענטל פון שטול.

— מזל טוב דיר, עלקע! — האָט דער מאַן זי באַגעגנט — דיין

זון דארף ניט קיין טאטן און קיין מאמען. ניט קיין עצה, און ניט קיין חשבון, ער איז אַ פרייער מענטש פאר זיך און ער טוט וואָס ער וויל... ביי אים איז הפקר אַ וועלט... ער איז אַליין דער באַלעבאָס, ער דארף קיינעם דעה ניט אָננעמען...

אינמיטן דערינען האָט ער זיך צעשריען אויפן זון:

— און זיך ניט רייטנדיק אויפן בענקל, אַז דו רעדסט מיט אַ מענטשן! דאָס איז עפעס, עפעס... דו האָסט אַזוי אויך גענוג חוצפה! פאַרוואָס ביסטו אַ ציוניסט, פרעגט ער מיך! אויף איין פּוס זאָל איך אים גלייך ענטפערן! ער וועט זיצן רייטנדיק אויפן בענקל און איך זאָל אים אויס-לייגן באַלד פאַרוואָס איך בין אַ ציוניסט!

עלעק האָט קיינמאָל ניט געזען איר מאַן אַזאַ צעקאָטן. זי האָט קיינמאָל ניט געהערט אַזאַ צעהיצטן געלאַף פון ווערטער ביי אים. דער זון איז געזעסן און האָט אָנגעקוקט דעם טאָטן מיט אַזאַ פאַרוואונ-דערטער נייגעריקייט, ווי ער זאָל דערזען, אַז די זון פון הימל לאָזט זיך אַראָפּ אין אַ קאַשיק און ער קען ניט פאַרשטיין וואָס איז דאָרט מיטן גאַנצן הימל פאַרגעקומען.

עלעק האָט פאַרשטאַנען, אַז אַלעק איז צווישן די אַכט וואָס קלייבן זיך פאַרן. זי איז געבליבן שטיין צווישן דעם זון און דעם מאַן און האָט געטראַכט, וואָס זאָל זי טאָן, וואָס זאָל זי דאָ אָנהויבן צו טאָן און וואָס זאָל זי זאָגן? זי האָט גאַנץ פאַמעלעך אויסגעטאָן די הוט און אַראָפּגענומען דעם מאַנטל. דער זון האָט אויסגעדרייט דעם קאַפּ צו דער מאַמען און האָט געזאָגט צו איר:

— איך האָב זיך פאַרשריבן אויף פאַרן קיין ארץ-ישראל.

קיין נייעס איז דאָס פאַר עלעקן ניט געווען. זי איז צוגעגאַנגען צום זון און מיט ליבער פריינטלעכקייט, ווי ער זאָל קויפן אַ טיקעט צו אירער אָן אינעבערנעמונג, האָט זי אים אַרויפגעלייגט אַ האַנט אויפן אַקסל און געזאָגט:

— איך בין זייער צופרידן, וואָס דו האָסט אַזאַ פאַרלאַנג, אַלעק... צענד-ליקער טויזנטער קינדער פון דיין עלטער טראַכטן אַפילו ניט, אַז זיי זיינען יידן... פאַרוואָס זאָל איך ניט זיין צופרידן מיט דיר?

דער מאַמעס ווערטער האָבן באַרואיקט אַלעקן. ער האָט זיך דערפילט טאַקע ווי אַן אויסגעצייכנטער צווישן צענדליקער טויזנטער און עס איז אים געווען אנגענעם. דער מאַמעס גוטע האַנט איז נאָך אַלץ געלעגן אויף זיין אַקסל, ווי זי זאָל איר זון נאַכאַנאַנד באַוואונדערן.

שלמה, אַן אויפגערעגטער, האָט ניט געקענט פאַרטראַגן די אומגעריכטע ליבער-דערקלערונג צווישן זיין ווייב מיטן זון און האָט אַ זאָג געטאָן:

— צעקושט זיך! אַ סוף אַז עק, צעקושט זיך!

שפעטער האָט שלמה זיך געבייזערט אויפן ווייב:

— אַן איינפאל! אַלעק באַשליסט און ער רעגיסטרירט זיך! וואָס וועט ער דאָרט ווערן אין ארץ-ישראל? אַ שטיינהאַקער? אַפּגעלעבט אַ לעבן און מאַכן דעם זון פאַר אַ שטיינהאַקער! דאָס איז געווען גוט מיט דרייסיק יאָר צוריק... דעמאָלט זיינען אַלע געווען שטיינהאַקער... אָבער איצט טויג עס ניט...



ער איז אַ נאַר, אַלעק! און דו אויך! וואָס האָסטו זיך אַוועקגעשטעלט מיט אים גלעטן? איך האָב ניט ליב קיין זייטיקע וועגן. זאָג: יע, אָדער ניט! אַ גלעטעניש אינמיטן דעריבען...

— איך ווייס בעסער פון דיר ווי צו רייזן מיט אַלעקן — האָט אים עלקע געענטפערט און זי האָט זיך אַ ריר געטאָן אויפן בענקל מיט אַזאַ שווערקיטי, ווי זי זאָל וועגן צען פּוד.

שלמה האָט זיך אַ ריס געטאָן און איז אַרויס פון צימער.

עלקע האָט געמאַכט אַ טריט נאָכן מאַן און האָט זיך אָפּגעשטעלט. מיט אים דאַרף מען זיך אויך ניט קריגן — האָט זי אַ טראַכט געטאָן. זיך קריגן מיט שלמהן איז אַזוי ווי זיך קריגן מיט אַלעקן — מען קומט צו גאַר־ניט... צו גאַרניט.

מיט האַלב־פאַרמאַכטע אויגן, ווי אַ בלינדע, וואָס טאַפּט דעם וועג מיט די פיס, איז עלקע צוגעגאַנגען צום טעלעפאָן און האָט אָפּגערוּפן איר קווינע סאַפי. זי האָט זיך אַליין פאַרוואונדערט, וואָס איר שטים איז געווען הייטער און אַפילו פריילעך.

— סאַפּידאַל, פאַרוואָס ביסטו היינט ניט געווען צום דריטן סדר? איך האָב דיר געשריבן צוויי בריוו... עס איז געווען אַ וואונדערלעכער סדר... זעקס הונדערט מענטשן...

סאַפי האָט זיך לאַנג פאַרענטפערט: די צוויי מיידלעך אירע, מילדי און עוועלין, האָבן זיך איינגעשפּאַרט פאַרן צום ים. עוועלין איז זייער פאַר־קאַכט אין שווימען מיט אַ שיפל... נאַר שווימען...

עלקע האָט אויפגעוויבן דעם קאַפּ און האָט איין ווילע עפעס אַ טראַכט געטאָן. זי האָט געזאָגט צו סאַפּין:

— סאַפּידאַל, מיר איז איינגעפאַלן, לאַמיר דעם זומער אַרויספאַרן צוזאַמען צום ים. עוועלין, מילדי, מיין אַלעק — מיר וועלן אַלע זייער גוט פאַרברענגען. יע. איך דאַרף זיך אַפרוען, מען מוז זיך אַפרוען, סאַפּידאַל...

אַביסל זיך אַרויסקלאַפּן דעם טומל פון קאַפּ, האָט עלקע געטראַכט אַוועק־גייענדיק פון טעלעפאָן, פאַר שלמהן איז דאָס גוט אין פאַר אַלעקן... פאַר אַלעקן... אַביסל אַרויסקלאַפּן דעם טומל פון קאַפּ...

זיך לייגנדיק שלאַפּן האָט עלקע זיך אָנגערופן צום מאַן:

— אָפּגעשמועסט מיט סאַפּין, אַז מיר פאַרן דעם זומער צוזאַמען צום ים.

— וואָס עפעס מיצקע דריבען?

— אַביסל זיך אַרוישראלאַגן דעם טומל פון קאַפּ... בעסער ווי זיך קריגן מיט אַלעקן... זאָל ער אַביסל שווימען... מילדי וועט זיין, עוועלין... די מיידלעך וועלן אים איין קליין אַרוישראלאַגן פון קאַפּ און אַ צווייטן אַריינשלאַגן... אַז מען איז אַלט צוואַנציק יאָר איז בעסער שווימען איי־דער זיך קריגן...

— ווייבערשע גענג! — האָט שלמה געענטפערט אומצופרידן — האצע־

יאצע־קאַפּאצע... נאַר שווימען...

סאָפי איז געקומען מיט ביידע טעכטער, עוועלין און מילדי, זיך צו-  
נויפריידן וועגן דעם אַרויספאַר צום ים. עוועלין, אין אַ ברייטן קרינאַלינע-  
קליידל און אַ שמאַלער בלוזקעלע אָן אַרבל האָט אַרומגעפלאַטערט ביי אַלעקן  
אין צימער, באַטראַכט די אַרץ־ישׂראל בילדער אויף די ווענט און גערעדט  
צו אַלעקן:

— אַלעק, דו וועסט מיטנעמען די בילדער צום ים און דו וועסט  
מיר דערציילן וועגן זיי... אַלעק, דיין צימער זעט אויס ווי אין איזראַעל...  
עוועלין האָט געקוקט אויף אַלעקן מיט יונגער אַנטציקטער פרייד.  
אַלעק איז נאָכגעגאַנגען נאָך איר פלאַטערדיקער קרינאַלינע אַ באַרוישטער  
פון איר אַנטציקונג...

— זע, עוועלין, זע ווי מען אַקערט... זע, עוועלין, זע ווי מען כאַפט  
פיש.

עוועלין האָט געשמייכלט מיט די שמאַלע אויגן פון אַ יאַפּאַנעזישער  
טענצעריין און איז צעגאַנגען פאַר פרייד.

\* \* \*

דעם זומער ביים ים האָבן זיי גוט פאַרבראַכט. אַלעק איז געווען פאַר-  
נומען מיט עוועלינע: עוועלין איז געווען, עוועלין איז אַוועק, עוועלין  
ווייל, עוועלין ווייל ניט. צו די זיצונגען פון יונג־כרמליה קלוב איז אַלעק  
געפאַרן מיט עוועלינען.

עוועלין האָט ליב געהאַט שווימען פון סאַמע אינדערפרי. זי פלעגט אַראַפּ-  
טויכן אונטערן וואַסער, אַרויסשווימען פון אַ צווייטער זייט, אַרומנעמען אַלעקן  
מיט נאַסע ברוינע הענט און זאָגן מיט אַ ברומענדיקער שטים: „קום מיט  
מיר אין די אַפּגורנטן פון ים, דאָרט וואו עס געפינט זיך דער „פאַראַדייז!“  
זיי האָבן אַ סך געלאַכט. עס איז געווען יונגער, זוניקער געלעכטער.

עוועלין האָט געזאָגט אַלעקן, ער זאָל ניט איבעררייסן זיין לערנען אין  
קאַלעדזש. זי האָט אים געבראַכט אַן אייזערנעם באַווייז אַז אַזוי דאָרף ער טאָן:  
— אונדזער פראַפעסאָר פון כאַרעאַגראַפיע האָט אונדז געזאָגט, אַז מען  
רייטט איבער דאָס לערנען בלייבט מען אַ טויגעניכטס דאָס גאַנצע לעבן.  
און אונדזער פראַפעסאָר איז אַן איירישמען, אַ חכם. ער האָט וואַנצעס אַ  
האַלבן מייל די לענג.

— עוועלין, דו פאַרפירסט מיך... איך וויל פאַרן קיין אַרץ־ישׂראל.  
עוועלין האָט זיך געשטעלט מיטן קאַפּ אַראַפּ און מיט די פיס אַרויף און  
האַט געענטפערט אַלעקן: — איך וויל אויך פאַרן קיין אַרץ־ישׂראל! אָבער  
פריער דאָרף מען ענדיקן דעם קאַלעדזש. הער איירישמען האָט געזאָגט...  
אַלעק האָט געפאַלגט עוועלינען און דעם איירישמען.

זיצנדיק אויפן ברעג פון ים האָט עלקע אַרומגעשאַרט די פיס מיטן  
הייסן זאַמד און געזאָגט צום מאַן:

— עס איז געווען אַ גליק וואָס מיר זיינען אַרויסגעפאַרן צום ים...  
אַלעק האָט זיך אַביסל אַרויסגעשלאָגן פון קאַפּ זיין פאַרן קיין אַרץ־ישׂראל.  
דערווייל ענדיקט ער קאַלעדזש... ווייטער, זאָל מיט אים עוועלין קאַמאַנדעווען...

זי וועט ער בעסער פאָלגן ווי דיך און ווי מיך... סאָפּי זאָגט מיר זי וויל אַלעק זאָל חתונה האָבן מיט עוועלינען, איך בין צופרידן... עוועלין... פאַר-וואָס ניט?

שלמה האָט געקוקט אויף די כוואַליעס, ווי ער זאָל ניט הערן ווי עלקע רעדט צו אים. ער איז פאַמעלעך מיטן בליק נאַכגעגאַנגען זייער געלאָף, הין און צוריק, ווי זיי זאָלן אייביק אָן עפעס חרטה האָבן און זיך אומקערן. גאַנץ רואיק, ווי מען זאָגט די געוויינלעכסטע זאָך, האָט ער זיך אָפּגערוּפּן: — דו ווייסט, אַלעק קוקט ניט אויף מיר... ער קוקט מיר ניט גלייך אין די אויגן... ער האָט ליב עוועלינען, אַבער, אַבער... ער האַלט אונדז פאַר עלקע... אַזוי, ער קוקט ניט אויף מיר..

עלעק האָט האַסטיק אַראָפּגעטרייסלט דעם זאַמד פֿון אירע פּיס און האָט זיך אויפגעשטעלט:

— וואָס איז מיט דיר? איך האָב אויף מיין לעבן קיין ליגן ניט געזאָגט, און דו דערציילסט מיר אַ מעשה — ער האַלט אונדז פאַר ליגנער... גיי באַד זיך אויס! וועסט זיך אַרויסשלאָגן די היץ פֿון קאַפּ! די גלייכסטע זאָך פאַר דיר, שלמה!

אין האַרבסט האָט עלקע אַ טך געאַרבעט פאַרן ראַפּל-אָוונט. זיצנ-דיק אינדערהויך ביים הויפט-טיש האָט זי מיטן בליק דורכגעזיפט אַלע טישן, געזען ווער פֿון אירע „טיקעטס“ זיינען געקומען. יעדן בילעט אירן האָט עלקע באַטראַכט מיט אַ פאַרליבטן בליק און געפאַכעט צו די מענטשן מיט דער האַנט.

צום ראַפּל-אָוונט איז געקומען די גרינס-ליידי אויך. זי און איר מאַן, עלקע איז צוגעקומען צו איר, האָט אַרויפגעלייגט די האַנט אויף איר אַקסל און האָט צו איר זייער פּריינדלעך געזאָגט:

— איך האָף, אַז איר וועט ווערן „כּרמליה“-מענטשן. דאָס איז קיינמאַל פאַר אַ יידן קיין חיסרון ניט. גלויבט מיר...

אַרום חנוכה-צייט האָט עלקע געפּראָוועט די חתונה פֿון איר זון אַלעק מיט עוועלין. נאָך דער חופּה, ווען דאָס יונגע פּאַרל האָט געטאַנצט, האָט עלקע אַ צופּרידענע געזאָגט צו איר מאַן:

— נו, שלמה, דאַרף מען זיך קריגן מיט אַ קינד? דו זעסט וואָס מען קען מאַכן מיט גוטסקייט?!

שלמה האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ און האָט געשוויגן.

## אַהיים אויף פסח

מיסיס מילער האָט ניט געגלויבט אַז די ערד דרייט זיך. פיר־און־דרייסיק יאָר איז זי אָפגעזעסן אין איר געשעפט פון פרויען־קליידער אויף סענטער סטריט; זומער, ווען עס איז געווען אויס סעזאָן, האָט זי געהאַט גענוג צייט צו זיצן אין דרויסן און זען וואָס טוט זיך, און זי האָט געוואוסט — די ערד שטייט פעסט.

אירע צוויי טעכטער, סערע און בעסי, וואָס האָבן ביידע געענדיקט היי־סקול און בעסי איז געגאַנגען אין קאַלעדזש, האָבן איינמאַל אַ פּלאַפּל געטאַן וועגן דעם אַז די ערד דרייט זיך — האָט מרס. מילער דערפילט אַז זי איז אַ פאַרלאָרענע; אירע טעכטער וועלן שוין קיין ביזנעס־לעידים ניט זיין און זי האָט צו זיי אַ זאַג געטאַן:

— איך האָב נאָך ניט געזען אַז עס זאָל זיך עפעס אַ ריר טאָן... פיר־און־דרייסיק יאָר שטיי איך אויף דעם פּלאַץ, אויף סענטער סטריט, און עס האָט זיך אָפילו ניט אַ ריר געטאַן קיין ציגל אין אַ וואַנט — אויסער וואָס שוואַרץ האָט איבערגעבויט זיין הויז נאָכן פייער און דעם פּאַסט־אַפּיס האָט מען איבערגעטראָגן. איין קלייניקייט! די ערד זאָל זיך אַ דריי טאָן! מיר וואָלטן אַלע צעשאַטן געוואָרן אַז קיין ביינדל וואָלט פון אונדז ניט געבליבן. זעקס יאָר אַז עס הענגט ביי מיר אַ „סטיקער“ — אַ קלייד וואָס איך קען עס ניט פאַרקויפן. אַט אַזוי ווי איך האָב עס אויפגעהאַנגען, הענגט עס. האָט זיך קיין ריר ניט געטאַן. איין קלייניקייט, די ערד זאָל זיך אַ דריי טאָן!...

די עלטערע טאָכטער אירע, בעסי, אַ שוואַרצינקע מיט אַ שפיצקן שמייכלענדיקן בעזל, האָט זייער ליב געהאַט די מאַמע און זי האָט זיך באַמיט זי באַרוואַיקן:

— מאַם, אויף געוויס ווייס מען דאָס ניט... קיין זאך ווייס מען ניט אויף געוויס...

אויפן דינינקן בעזל ביי בעסין איז געהאַנגען אַ שמייכלעלע. נאָר מרס. מילער האָט זיך באַרוואַיקט:

— וואָס דען? מען ווייס? מען לערנט זיך אָן גענוג זאָכן אין די קאלעדזשעס, און פון גרויס חכמה קען מען דערנאָך קיין קליידל ניט פאַרקויפן.

פאַר די פיר־און־דרייסיק יאָר אין איר קליידער־געשעפט אויף סענ־טער סטריט איז מרס. מילער רייך געוואָרן. פאַר איר איז ניט געווען קיין שבת און קיין זונטיק, קיין יום־טוב און קיין אָפרו. אויסער ראש השנה און יום כיפור. שכנים האָבן געשאַצט אַז זי „איז ווערט“ אַ פערטל מיליאן דאלער.

אַז מען פלעגט קומען צו איר נאָך אַ נדבה, אַ קאָנטריבייטשאַן, און מרס. מילער פלעגט אויסצילן ציטערדיקע עטלעכע דאלער און די שכנים פלעגן איר זאָגן, אַמאָל מיט שפּאַס און אַמאָל ערנסט, — מרס. מילער.

מען זאגט אויף אייך אז איר פארמאגט, קיין עין הרע, א היפשע אפויטיקע — האט זי צוגעשאקלט מיטן קאפ און געענטפערט מיט א זיטיקער זאך: — אונזערע מענטשן, מען זאל ניט היטן דעם דאלער, דארף מען זיך לאזן איבער די הייזער.

אין מאָל אויף איר לעבן האָט מרס. מילער פאַרזוכט דעם טעם פון אַ דאָלער וואָס מען דאַרף אים און מען האָט אים נישט. דאָס איז געווען מיט צוויי און צוואַנציק יאָר צוריק, ווען איר מאַן איז געשטאַרבן. די קינדער זיינען נאָך געווען קליין. די „בילט“ זיינען אָנגעלאָפּן און עס איז נישט געווען מיט וואָס צו צאָלן. דעם מאַנס ברודער האָט „גראַד“ נישט געהאַט קיין געלט — אזוי האָט ער געזאָגט. איר אייגענע שוועסטער האָט זיך אויך נישט געאיילט צו עפענען דעם טייסטער... כאָטש וואָרף זיך אין פייער אַריין. די גרינס־קרעמערקע, מרס. דזשאַפּע, האָט דעמאָלט אויף איר רחמנות געהאַט און איר געבאָרגט אַ הונדערטער, ווי אַ מלאַך האָט מרס. דזשאַפּע אויס־געזען אין אירע אויגן. דאָס איבעריקע געלט האָט זי אויפגעקלאָפּט, פאַר־זעצט אירע געפרעסטע פּערל — זיך אַרויסגעראַטעוועט.

יעדן יאָר, ערב פסח, טראָגט מרס. מילער אַוועק צו דער גרינס־הענדל־לערקע, מרס. דזשאַפּע, אַ פּלעשל וויין, כשר לפסח. שוין אַ מעשה פון צוואַנציק יאָר, זי האָט נאָך קיין איין יאָר נישט פאַרפּעלט צו ברענגען אַ פּלעשל וויין דער גרינס־הענדל־לערקע צום סדר.

אַמאָל מאַכט מרס. מילער מיט זיך אליין דעם חשבון: צוויי און צוואַנציק זיק פּלעשלעך וויין איז אַ קיימאָלן פון זעקס און דרייסיק דאלער — אַ צורגרויסער פּראָצענט פאַר אַ הונדערטער וואָס זי האָט געהאַלטן איין יאָר צייט. אָבער עס אַרט זי נישט. זי האָט פאַרגעניגן דערפון.

יעדן יאָר דאַנקט איר מרס. דזשאַפּע און ביידע פרויען לאָזן אַפילו אַ טרער. מרס. דזשאַפּע איז פאַר די צוויי און צוואַנציק יאָר דיק געוואָרן, שטאַרק פאַרעלטערט געוואָרן און איז נישט רייכער געוואָרן ווי זי איז געווען אַמאָל. מרס. מילער, פאַרקערט, זי איז דייך געוואָרן, זי איז דאַר געוואָרן, טראָגט די געפרעסטע פּערל אויפן האַלדז אויף פאַרשטעלן די קנייטשן וואָס די עלטער האָט אַרויפגעצויגן אויף איר. ביידע פרויען, ווינטשנדיק איינע די אַנדערע אַ פּריילעכן יום־טוב, לאָזן אַ טרער אויף צוויי און צוואַנציק פאַרגאַנגענע יאָר און אויף דעם וואָס דאָס לעבן גייט אַריבער.

ווען דער סעזאָן איז געווען נישט קיין געראַטענער, פּלעגט מרס. מילער אַרויסגיין אויפן טראָטואַר „אַריינצוברענגען קנייטשן“. זי האָט געהאַט די ווער־טער וואָס האָבן איבערצייגט, אַז מען זאָל צו איר אַריינגיין. די אַרומיקע קרעמער האָבן נישט געקענט פאַרשטיין מיט וואָס זי ציט זיי צו, אָבער מענטשן זיינען געגאַנגען צו איר. די קרעמער האָבן זי באַרעדט:

— עס פּעלט איר, נעבעך, אויף שבת! אַן אַרעמע אלמנה!

מרס. מילער האָט נישט געקענט לעבן, אַז זי האָט אַ טאָג נישט געלייזט קיין געלט. עס איז נישט געווען אזוי ווייט צוליבן פאַרדינסט, נאָר עס מוז זיך רודערן. אויב אין איר קראַם פון קליידער האָט זיך אויפגעהערט „רו־

דערן, איז מרס. מילער געוואָרן צעטראָגן, פונקט ווי אַלע הענגערס מיט די קליידער זאָלן שרייען צו איר: „פאַרקויף אונדו, פאַרקויף פאַר יעדן פרייז! מיר דאַרפן גיין פון דאַנען!“

שעהען לאַנג האָט זי געקענט אָפּשטיין אין גאַס און ריידן צו די פאַר־בייגייער. אין אַוונט זיינען ביי איר שטיף געווען די גיס, אָבער זי האָט הנאה געהאַט דערפון: די קראַם רוט ניט.

די קליידער אויף די הענגערס זיינען פאַר מרס. מילער געווען די לעבעדיקסטע זאָך אויף דער וועלט. זי האָט געוואַסט יעדעס קלייד „ווי אַלט עס איז“ צוויי וואַכן, צוויי חדשים, אַ יאָר. עס זיינען געווען קליידער, וואָס זי האָט זיי ניט געקענט פאַרקויפן, „סטיקערס“. זי האָט זיי פיינט געהאַט ווי מען האָט פיינט אָן אַלטע מויד וואָס מען קען זי ניט חתונה מאַכן. אַ רחמנות וואָס ברענגט צו שנאה. אַזאַ געפיל האָט זי געהאַט צו אירע „סטיקערס“. עס הענגט און עס הענגט און קיינער וויל זיי ניט.

ווען די טעכטער, בעסי און סערע, זיינען אונטערגעוואַקסן, האָבן זיי וואַכעדיק געמאַכט דער מאַמעס קראַם. בעסי מיטן שפיציקן, שמייכלענדיקן נעזל פלעגט אַראָפּנעמען אַ קלייד פון אַ הענגער ווי מען נעמט אַראָפּ אַ ברעקל פון אַ טיש. גאַרניט, גענומען אָנגעטאָן אַ קלייד אַ צוויי־דריי מאָל און געלאָזן זיך וואַלגערן, גענומען אַ נייע, געלאָזן זיך וואַלגערן... סערע איז געווען נאָך ערגער. זי האָט דער מאַמעס קליידער קיינמאָל ניט אָנגעטאָן. זי איז געגאַנגען קויפן קליידער פאַר זיך אין אַ דעפאַרט־מענט־סטאָר...

מרס. מילער פלעגט ריידן צו די טעכטער:

— ביי אייך איז דאָס גאַרניט, אַ קלייד, נאָך אַ קלייד, די ערד דרייט זיך דאָך ביי אייך... וואָס פאַר אַ ווערט האָט ביי אייך אַ קלייד? אַי, וואָס יעדעס קלייד טראָגט אויף זיך אַ „ביל“ — דאָס גייט אייך ניט אָן.

דער מרס. מילער האָט וויי געטאָן וואָס די טעכטער האָבן ניט קיין אָפּשיי פאַר איר אויפטו, פאַר דעם געשעפט. זי איז דערפון דאַרער געוואָרן. די געפרעסטע פערל אויפן האַלדז האָבן ניט געקענט פאַרשטעלן מער די טיפע קנייטשן. מרס. מילער האָט זיך באַשטעלט אַ בלוזע מיט אַ הויכן קראַגן און די געפרעסטע פערל געטראָגן פון אויבן. זאָל מען ניט זען ווי דער לוקסוס פון אירע טעכטער עסט זי אויף אַ לעבעדיקע. מען איז ניט קיין גוטע סעילסלעדידי מיט אַ דאַרן האַלדז. נויט — פאַרקויפט ניט; נויט — איז אָפּשטויסנדיק.

בעסי מיט דעם שפיציקן נעזל האָט געענדיקט קאַלעדזש. זי האָט חתונה געהאַט מיט אַ יונגן אינזשיניער אוירווינג, וואָס האָט ווייניק גערעדט און שמענדיק געפייפט אַ לידל. בעסיס קאַלעדזש און איר חתונה האָבן מיט אוירווינגן האָבן געמאַכט אַ היפשן שפאַלט אין מרס. מילערס פאַרמעגן. „מען קען אַוועקגיין איבער די הייזער פון אַזאַ חתונה“ — פלעגט זי זאָגן.

אינמאָל זיינען בעסי מיט אוירווינגן געקומען צו דער מאַמען און איר געזאָגט, אַז זיי בויען אַ „רענט־הויז“.

צום ערשטן מאל אויף איר לעבן האָט מרס. מילער געהערט דאָס וואָרט „אַ רענטש־הויז“ און זי האָט ניט געוואוסט וואָס דאָס איז אַזוינס. זי האָט געפילט, אַז איר קעשענע האָט אַ ציטער געטאָן און זי האָט גע־פרעגט:

— וואָס איז דאָס אַ „רענטש־הויז“? דאָס איז אַזאַ סאַרט ציגל? בעסי מיט דעם שפיציקן נעזל וואָס האָט געשמייכלט, האָט דער מאַמען באַרואַיקט:

— ניין, עס איז ניט קיין אַנדערע ציגל, עס איז אַזאַ אַרכיטעקטור. מרס. מילער איז געוואוינט געווען צו הערן פון אירע טעכטער און פון איר איידעם ווערטער וואָס זי פאַרשטייט ניט, אָבער וואָס קאָסטן איר געלט. זי האָט גאַנץ איינפאַך געזאָגט מיט אַ זייטיקן בליק צו איר טאַכטער און צום איידעם:

— אָבער אַ דאָך איז כאַטש דאָ אין אַ „רענטש־הויז“? בעסי האָט אַ קוש געטאָן דער מאַמען און האָט פּריילעך געלאַכט. אוירווינג האָט געלאַכט און געפייפט אַ לידל.

צוליב דעם „רענטש־הויז“ איז מרס. מילער צום ערשטן מאל אויף איר לעבן אַרויסגעפאַרן קיין מיאַמי, כדי זיך אָביסל צו צעשלאָגן די גע־דאַנקען. דאָס בויען האָט געגעסן געלט ווי אַ קו עסט גראַז. אין אַ האַלב יאָר האָט מרס. מילער אַוועקגעלייגט זיבן און זעכציק הונדערט דאלער און דריי הונדערט אויף אַ „באַרבעקו אויוון“.

ווען עס איז געקומען צום „באַרבעקו־אוייוון“ האָט מרס. מילער דער־פילט, אַז זי איז קראַנק. זי איז אַפילו שוין ניט אַרויס אין דרויסן „אַריינ־ברענגען“ די קובים.

די קינדער: בעסי און אוירווינג, סערע און איר באַי־פרענד — אַלע האָבן איר איינגערעדט, אַז זי זאָל פאַרן צוזאַמען מיט אוירווינגס מוטער, מרס. פּוירל, קיין מיאַמי זיך אַפּרוען. מרס. מילער האָט זיך געלאָזט איינריידן. זאָל זיך איר דאַכטן — עס איז נאָך אַ „באַרבעקו־אוייוון“.

מרס. מילער האָט אָנגעטאָן אַ בלוזע מיט אַ הויכן קראַגן מיט די גע־פרעסטע פּערל פון אויבן, האָט אַרויסגעטאָן אויף די הענט עטלעכע גאַלדענע בראַסלעטן וואָס האָבן גערוישט און זיך געקלאַפט איינע אַן די אַנדערע און זי איז געווען אויסגעשטאַט צו פאַרן קיין מיאַמי.

אַ לאַנגע וויילע איז זי געשטאַנען לעבן דער פאַרשלאַסענער טיר פון איר קראַם און האָט געלייענט דעם צעטל: „פאַרשלאַסן אויף אַ מאַנאַט פאַר ווינטער־וואַקאַציע“. מרס. מילער האָט ניט דערקענט די טיר פון איר קראַם. אַפילו די גאַס האָט איר אויסגעזען אַנדערש. דער גאַנצער אַרום האָט זיך אַ וואַקל געטאָן.

אין באַן, פאַרנדיק מיט איר מחותנת־טע, מרס. פּוירל, האָט זי זיך געוואונדערט, וואָס יענע גייט אין וואַגאַן־רעסטאָראַן ווי מ'גייט אַריין אין אַן אייגענער קיך. מרס. פּוירל איז ניט געווען קיין רייכע פּרוי. זי איז געווען אַ „ביוטישען“ און האָט קיינמאל קיין איבעריקן דאלער ניט געהאַט. מרס.

מילער האָט זי געהאַלטן פאַר אַ קבצנטע. מרס. פוירל האָט באַשטעלט איין געריכט און אַ צווייטן. דער קעלנער, אַ פריילעך מענטשל מיט אַ טאַפּל-טער גאַמבע, האָט דערלאָנגט אַ טעלער אויסגעפּוצט מיט גרינע צווייגעלעך, ווי אַ גויאישע כלה. אין וואַגאַן-רעסטאָראַן האָבן געפּלאַצט אַ פאַר דאלער ווי אַ זיפּנבלאַז, בלויז מרס. פוירל און דער פריילעכער קעלנער האָבן הנאה געהאַט. דער מרס. מילער איז דער וועג ניט איינגעגאַנגען. מען שאַבט די קעשענעס אָז עס ציטערן די רעדער.

אין מיאַמי איז מרס. מילער אויסגעזעסן פיר טעג און איז קראַנט געוואָרן. זי האָט אויסגערעכנט אַז יעדע שעה שלאָפן אין האַטעל קאָסט איר דריי דאלער. דער ים האָט גערוישט, געשיפעט און זיך געבייזערט. מרס. מילער איז געלעגן, האָט געטראַכט און זיך געוואונדערט ווי קען די קבצנטע, די מחותנתטע אירע, איינשלאָפן, אַז מיט יעדער שעה שלאָפט זי אַוועק דריי דאלער? שלאָפן — אַ זאָך וואָס דער אויבערשטער האָט געגעבן אינגאַנצן אומזיסט, אַזוי ווי לופט און וואַסער — שלאָפן דאָ, אין האָט מרס. מילער געטראַכט. עס איז איר געקומען אויפן זינען וואָס אירע געבילדעטע טעכטער האָבן אַמאָל געפּלאַפּלט, אַז די ערד דרייט זיך. אפשר זיינען זיי גערעכט... ווען די ערד וואַלט געשטאַנען געזונט און פעסט, וואַלטן ניט געווען אַזעלכע זאַכן... און דער ים, דאָס שרייען זיינס! אפשר דרייט זי זיך טאַקע, די ערד, נאָר אין דער היים באַמערקט מען דאָס ניט. זי האָט אַנגעהויבן ליידן פון קאַפּ-ווייטיקן. זי האָט געזאַגט דער מרס. פוירל, אַז זי קען ניט אויפנעמען דעם קלימאַט אין מיאַמי. זי קען ניט ליידן קיין ווינטערדיקן זומער. ווינטער דאַרף זיין ווינטער. דער מיאַמישער זומער איז ניט פאַר איר געזונט.

אין שרעק איז בעסי געקומען באַגעגענען דער מאַמען ביי דער באַן, ווען זי האָט זיך אומגעקערט פון מיאַמי. זי האָט זי גענומען צו זיך אין „רענטש-הויז“.

אין „רענטש-הויז“ האָבן זיך די טירן געעפנט מיט איין ריר. די פענצטער האָבן זיך באַוועגט רעכטס און לינקס. די פּאַליצעס אין די שאַפעס האָבן זיך געדרייט אין אַלע זייטן. אוירווינג האָט עס אַלץ געוויזן דער שוויגער, געפייפט אַ לידל און שטאַרק הנאה געהאַט דערפון. בעסי מיט אַ שמייקעלע איבער דעם שפיציקן נעזל האָט געזעהן, אַז די מאַמע איז פון די אַלע קונצן — פון די פענצטער, פון די טישלעך אויף רעדלעך און פון די פּאַליצעס וואָס דרייען זיך אין די שאַפעס — שטאַרק צעטומלט. זי האָט זי באַרואיקט:

— עס איז גאַרניט, מאַם, אַ שרייפל דרייט זיך.

אַ קראַנקע פון מיאַמי און פון דעם „רענטש-הויז“, איז מרס. מילער געקומען צו זיך אין הויז אויף פּסח.

מיט אַ באַזונדער געפיל פון ליבשאַפט האָט זי געטראַגן צו דער גרינס-הענדלערקע דאָס פלעשל וויין, כשר לפּסח, צום סדר.



ביי דער גרינס־הענדלערקע האָט געשמעקט מיט פרישע און מיט צו־געלייגטע עפל. עס האָט זיך געטראָגן אַ ריח פון גרינעם פעפער. עס איז געווען ווי אין אַ גארטן האַרבסט־צייט: פרישקייט און וועלקונג אויסגעמישט אין דער לופט.

מָרס. דזשאַפּע האָט געדאַנקט דער מָרס. מילער פאַרן ווייך, און ווי יעדעס יאָר זיינען איר טרערן געקומען אין די אויגן. ביידע פרויען האָבן אַ וויין געטאַן וואָס דריי און צוואַנציק יאָר האָט מען שוין אָפגעשטופט, און דאָס לעבן גייט אַוועק.

מָרס. מילער האָט געוויינט כמעט מיט פרייד. איצט, דאָ, אין דעם גרינס־געשעפט פון מָרס. דזשאַפּע, איז זי געקומען צו זיך. דאָ איז אַלץ געווען ווי פאַראַיאָרן, ווי פאַר צוויי יאָרן, ווי מיט דריי און צוואַנציק יאָר צוריק. דאָ איז געווען אַ טראָפן שטאַנד־האַפטיקייט, אַ דעריבערונג פון גוטס־קייט. דאָ האָט זיך די ערד ניט געדרייט. די סענטער סטריט און מָרס. מילער זיינען געשטאַנען אויף זייער באַדן.

ניו יאָרק, 1956

## א י ל ע י ן

אילעין האָט זיך שטאַרק דערפרייט, ווען דער פּראָפּעסאָר האָט איר געזאָגט, אַז זי וועט בלייבן אַרבעטן מיט אים אין דער לאַבאָראַטאָריע אויפן קומענדיקן יאָר. זי איז רויט געוואָרן און האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ אין פּאַרלעגנהייט.

— איך דאַנק אייך — האָט זי אַרויסגעמורמלט און האָט זיך באַמיט קומען צו זיך און ניט אויסזען ווי אַן אויפגערודערטע.

זי האָט אָפּגערופּן מאַרווינען, אַ בחור וואָס זי האָט זיך מיט אים אָפּט געטראָפּן שוין אַ צוויי יאָר, און האָט אים אָנגעזאָגט די בשורה. מאַרווין האָט איר געענטפּערט כמעט אומצופרידן: „וואָס איז די פּרייד? ווי קען מען אַרבעטן מיט אַזאַ בופּלאַקס?“ מאַרווין האָט ניט ליב געהאַט פּראָפּעסאָר שאַפּיראַ און האָט אים, אַן אַ פּאַרוואָס, גערופּן „דער בופּלאַקס“. דער פּראָפּעסאָר, אדם שאַפּיראַ, אַן אַלטער בחור, וואָס האָט אָפּט גערעדט צו זיך אַליין, האָט זיך ווייניק צוגעקוקט צו די מיידלעך, זיינע סטודענטקעס. ער האָט ניט צופיל געגלויבט אין זייער חשק צום לערנען, און ווען איינע פון זיי האָט געאַרבעט נאַכלעסיק, פלעגט ער מאַכן פּאַר-ווארף אַלעמען מיט אַ שטענדיקן ווערטל: „מיידלעך, אויב איר זיינט געקומען אַהער אויף כאַפּן אַ „באַי-פּרענד“, כאַפּט אים און גייט צו דער חופּה. מיט כעמיע האָט עס ניט צו טאָן...“

נאָך דעם זאָגעלע האָט דער פּראָפּעסאָר געשמייכלט גוטמוטיק און געהיימניספּול, וואָס האָט געקענט באַדייטן: איך קען אייך צו גוט, מיך וועט איר ניט פּאַרפירן.

די סטודענטקעס האָבן מיטגעשמייכלט מיט אים און זיך ניט באַ-ליידיקט. זיי האָבן זיינע רייד אויפגענומען, ווי מען נעמט אויף אַ ליקווי-חמה — עס ווערט טאַקע טונקל, אָבער מען ווערט ניט אין כעס דערפאַר. אילעין איז געווען שטאַלץ, וואָס פּראָפּעסאָר שאַפּיראַ האָט זי אויס-געקליבן צו העלפּן אים אין דער לאַבאָראַטאָריע און אַפילו באַשטימט פאַר איר אַ קליינעם געהאַלט. זי האָט אָנגעטאָן שיד מיט נידעריקע אָפּ-צאַסן, נאַכדעם ווי דער פּראָפּעסאָר האָט צו איר איינמאַל ביי דער אַרבעט אַ זאָג געטאָן:

— איך באַגרייף ניט ווי אַזוי קען מען שטיין אויף אַזעלכע צוויי הויכע צעדער-בוימער...

דערביי האָט ער אַ ווייזגעטאָן אויף די הויכע קנאַפּל פון אירע שיד. גלייך אויף מאַרגן איז אילעין געקומען אין נידעריקע שיד און דאָס האָט אַן ווערטער באַדייט: זי פּאַלגט.

דער פּראָפּעסאָר שאַפּיראַ איז געווען באַרימט מיט צוויי זאַכן: ערשטנס איז ער געווען אַ קפּדן. יעדע זאַך האָט געמוזט ליגן אויפן אָרט, אַפילו אַ בלייפּעדער. די שריפטלעכע אַרבעט פון די סטודענטן פלעגט ער זיי גלייך אָפּגעבן צוריק, ניט אַריינקוקנדיק אין דעם, אויב אויפן העפט איז

געווען אַ פּלעק, אָדער אַן אויסגעמעקטע שורה. ער אַליין איז גראַד געווען  
ניט צו־פּינקטלעך אָנגעטאָן. די פּאַלעס פּון זיין רעקל אַביסל אַראַפּגעצויגן  
און דער קראַוואַט האָט געקוקט אָן אַ זייט. אָבער דאָס געהערט ניט, הייסט  
עס, צו דער אַרבעט.

כאַטש ער איז געווען אַ שטיקל פּראַ אַדם האָבן אים די סטודענטקעס  
ליב געהאַט. זיי פּלעגן אים גיין באַגלייטן צום באַס, ברענגען אים קאַווע  
צו זיין טישל אין דער לאַבאָראַטאָריע, וואו ער האָט געאַרבעט, און עס  
פּלעגט טרעפּן, אַז זיי פּלעגן אים ברענגען אַ ניי העמד מיט אַן אויסבינדער,  
ווען זיין וועש איז געווען צופּיל צוקגייטשט.

פּראַפּעסאָר שאַפּיראַ האָט גענומען די מתנות, קיינמאַל ניט געדענקט  
ווער עס האָט זיי אים געגעבן, און אַפּגעזאָגט זיין דאַנק אַ צווייטער שילע־  
רין. יענע האָט עס אָנגענומען ווי איר קומט עס, און דערנאָך דערציילט  
פאַר אַלע אירע חברטעס, אַז זי האָט שוין אַפּגענומען דעם דאַנק ביי פּראַ־  
פּעסאָר שאַפּיראַ. אַפּילו אילעין, וואָס האָט מיט אים צוזאַמען געאַרבעט  
און ער האָט זי גוט געקענט, האָט שוין אויך ביי אים אַפּגענומען עטלעכע  
דאַנקען פאַר אַנדערע. קיינער האָט זיך ניט געוואונדערט. עס איז דאָך  
פּראַפּעסאָר שאַפּיראַ.

ווען אילעין האָט דערציילט אינדערהיים, אַז זי וועט דעם קומענדיקן  
יאָר אַרבעטן מיט פּראַפּעסאָר שאַפּיראַ, האָט איר מאַמע, מיסיס פינקעל,  
אָנגעצונדן אַ זייטיקן לאַמפּ אויף אַ טישל, עס זאָל זיין ליכטיק, פּונקט ווי  
זי טוט עס ווען עס קומען געסט. און דער טאַטע, מיסטער פינקעל, איז  
אַליין און אַראַפּ און האָט געבראַכט איין־קרים. די מאַמע האָט ביי איר אַ פּרעג  
געטאָן:

— דו האָסט שוין געזאָגט מאַרווינען?

— יע! — האָט אילעין געענטפּערט קורץ און אויף דער פּיין־אויס־  
געשניצטער אויבערשטער ליפּ פּון איר מויל, מיט אַ שפּיצעלע אַרויף, איז  
געבליבן הענגען אַ שמייכל: זי האָט זיך דערמאַנט ווי מאַרווין האָט געזאָגט  
אויפּן פּראַפּעסאָר „בופּלאַקס“.

מיט אַ קורצע פאַר וואַכן שפּעטער האָט מאַרווין געזאָגט צו אילעין, ער  
אַז ער גיט אויף זיין לערנען אין אוניווערזיטעט. ער וועט אָנהויבן אַרבעטן  
מיטן ברודער אין זיין כעמישער פאַבריק, וואו מען מאַכט פאַרבן פאַר טעק־  
סטיל. ער וועט זיך דאָרט בעסער פאַרפּאַלקאַמען — האָט ער געזאָגט. ער  
ויל חתונה האָבן און ווערן אַ מענטש מיט אַ „פּאַזשאַן“.

מאַרווין האָט גערעדט זייער געשעפּטמעסיק. ער האָט אַ זאָג געטאָן  
צו אילעין גרינג, ווי מען רעדט וועגן אַ קלייניקייט: דו וועסט ניט האָבן  
קיין צייט פאַר דער לאַבאָראַטאָריע... איך מיין, אַז דו דאַרפסט דאָס זאָגן  
דיין פּראַפּעסאָר.

עטלעכע נעכט נאָך דעם האָט אילעין ניט געקענט שלאָפּן. עס האָט  
זיך איר ניט געוואָלט אַפּזאָגן פּון דער אַרבעט מיט פּראַפּעסאָר שאַפּיראַ.

זי האָט אָפגעלייגט פון טאָג צו טאָג און ניט געזאָגט שאַפיראַן, אַז זי קען  
ניט אַרבעטן מיט אים דעם קומענדיקן יאָר.

ער האָט זי איינמאַל געטראַפן, ווי זי איז געשטאַנען אָנגעטאָן אין  
מאַנטל אין דער לאַבאָראַטאָריע און האָט געקוקט דורכן פענצטער, ווי זי  
זאָל זיך ישובן וועגן עפעס. דאָס פנים איז ביי איר געווען איינגעשרומפן  
פון אַנשטרענגונג.

פראַפעסאָר שאַפיראַ איז צוגעגאַנגען צו איר, האָט אַוועקגעלייגט זיין  
האַנט אויף איר אַקסל און האָט צו איר געזאָגט:

— אילעין... וואָס פעלט דיר, אילעין?

צו זיין גרויסער איבערראַשונג האָט זיך אילעין פאַנאַנדערגעוויינט.  
זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענט אויפן ברעטל פון פענצטער און  
האָט שטיל אונטערגעכליפעט.

שאַפיראַ איז געבליבן שטיין, האָט געקייט מיט די ליפן, און איר ניט  
געוואוסט וואָס צו זאָגן. ער האָט אַ מורמל געטאָן:

— וויינען דאָרף מען ניט.

ער איז געשטאַנען לעבן איר, געקוקט אויף אירע יונגע אַקסלען, וואָס  
האַבן אונטערגעציטערט, און האָט געפילט צו איר אַ שטאַרקע צערט-  
לעכקייט.

— אילעין, — האָט ער צו איר געזאָגט, און האָט אויסגעווישט דאָס  
גלעזל פון זיין האַנט-זייגערל (דאָס האָט ער, געוויינלעך, געטאָן, ווען ער  
האָט געדאַרפט דערקלערן אַ שווערע פאַרמולע פאַר די „גראַבע קעפּ“).  
— אילעין, דו זאָלסט ניט אונטערגעמען קיין שום „ביזנעס“ וויינענדיק.

אַט אזוי האָט ער אָפגעזאָגט, און ווי קיינמאַל גאַרניט, פאַמעלעך אַנ-  
געטאָן דעם מאַנטל, גענומען אילעין אונטערן אַרעם און איז מיט איר  
אַרויס פון דער לאַבאָראַטאָריע.

ווי עס פלעגט אויך פריער טרעפן, האָט אים אילעין באַגלייט צום  
באַס, זיך מיט אים געזעגנט און איז געגאַנגען צוריק.

מאַרווין איז געווען צודרינגלעך. די ערשטע פראַגע וואָס ער האָט  
געפרעגט אילעין יעדעס מאָל ווען ער האָט זי געטראַפן איז געווען אין  
האַלבע ווערטער: וואָס הערט זיך? האָסט גערעדט מיט פראַפעסאָר שאַפיראַ?  
אילעין האָט אים איין מאָל געענטפערט אַן אויפגערגטע: וואָס איז  
דער געאיייל? איך האָב נאָך צייט... ער וועט קריגן אַן אַרויסהעלפערין  
אין דער לאַבאָראַטאָריע.

מאַרווין האָט אַ פייער-געטאָן מיט די אויגן אויף אילעין און האָט  
איר גאַרניט געזאָגט. דאָך איז דאָס געווען די ערשטע קריגעריי זייערע,  
אַ קריגעריי אַן רייד, אַן פאַרוואורף, אָבער דאָך — אַ ריס.

פראַפעסאָר שאַפיראַ האָט קיינמאַל ניט דערמאַנט אילעין וועגן איר  
וויינען. ער האָט זיך געמאַכט ווי ער זאָל אינגאַנצן פאַרגעסן וועגן דעם,  
ווי עס וואָלט קיינמאַל ניט פאַרגעקומען.

אילעין האָט געפילט, אַז אַוועקגיין פון דער לאַבאָראַטאָריע איז פאַר

איר שווער. זי האָט זיך צוגעוואוינט צו איר טישל, צו פראַפעסאָר שאַפיראַ, וואָס דרייט זיך אַרום און רעדט אַליין צו זיך, צו די שטילע קלאַנגען פון די גלעזלעך און רערלעך אויף איר טיש, און צום בילד פון ניוטאָנען אויף דער וואַנט. אָן דעם אַלעמען וועט איר זיין אומעטיק. זי האָט איינמאַל אַ זאָג געטאָן צו מאַרווינען:

— צוליב וואָס מוז איך פאַרלאָזן מיין אַרבעט, מאַרווין? עס איז גאַר־ניט נויטיק.

מאַרווין האָט איר געענטפערט מיט גוואַלדיקן אימפעט:

— איך דיסקוטיר נישט וועגן דעם... מען וועט דאַרפן איינשטעלן אַ שטוב, מען דאַרף...

אילעין איז געגאַנגען לעבן אים און האָט געקוקט אויף זיין פנים, וואָס איז געווען פאַרוואַלקנט. אַ פּרעמד פנים כמעט. זי האָט אַזאַ ביי מאַרווינען קיינמאַל נישט געזען. גייענדיק האָט זי אים אַרומגענומען מיט דער האַנט אַרום האַלדז און האָט געזאָגט:

— גיב אַ שמייכל, מאַרווין. זיי נישט אַזוי צעטראַגן...

— אַלרייט, — האָט ער איר געענטפערט, און אין דעם אַלרייט איז געווען אַזאַ אַנטשלאַסנקייט, ווי ער זאָל איר זאָגן: אַהין, אַדער אַהער.

אילעין האָט פאַרמאכט דעם קאַלנער אַרום האַלדז, עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז עס איז איר קאַלט געוואָרן. זי האָט פאַרשפּיליעט איר מאַנטל און האָט אויסגעצויגן די האַנט צו מאַרווינס מאַנטל אויף צו פאַרשפּיליען אויך זיין קאַלנער. ער האָט אַ דריי געטאָן מיטן קאַפּ און האָט אָפּגעווענדט איר האַנט.

ביי אילעין זיינען צוגעקומען טרערן צו די אויגן. זי האָט זיך אָן אַ וואָרט אויסגעדרייט און איז אַוועק, מאַרווין האָט זי נישט צוריקגערופן. ער איז געגאַנגען מיט פאַרעקשנטע טריט פאַראויס, ווי ער זאָל גיין איבער רעלסן.

אין איינעם אַ טאַג, ווען זי איז געקומען אין דער לאַבאָראַטאָריע, האָט איר פראַפעסאָר שאַפיראַ דערלאַנגט אַ בריוו. ער האָט איר געגעבן דעם בריוו, נישט קוקנדיק אויף איר. זי האָט דערקאַנט מאַרווינס האַנטשריפט און עס האָט ביי איר אַ קלאַפּ געטאָן דאָס האַרץ. וואָס האָט מאַרווין צו שרייבן צו פראַפעסאָר שאַפיראַ? זי האָט איבערגעלייענט דעם בריוו. מאַרווין האָט געשריבן, אַז פראַפעסאָר שאַפיראַ זאָל זוכן אַן אַנדער געהילף אין דער לאַבאָראַטאָריע, אילעין האָט חתונה, און זי מוז אויפגעבן די אַרבעט. זי דאַרף זיך אָפּגעבן מיט איר היים.

לויט אילעיןס שטיין-בלייבן ווי אַ פאַרגליווערטע, האָט שאַפיראַ פאַר־שטאַנען, אַז דעם בריוו האָט מאַרווין געשריבן אָן איר וויסן. ער האָט איר גאַרנישט געזאָגט, און ווען זי האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי איר טיש אַרבעטן — האָט ער זיך אַרומגעדרייט און גערעדט צו זיך אַליין ווי געוויינלעך.

ווען זי האָט אָנגעטאָן דעם מאַנטל אויף אַוועקגיין, האָט זי געזאָגט צו שאַפיראַן:

— איר גייט אַהיים, פראַפעסאָר ? איך וועל אייך באַגלייטן.  
שווייגנדיק האָט ער אָנגעטאָן דעם מאַנטל, ער האָט אָנגענומען אילעין  
ביי דער גאַמבע און האָט איר געפרעגט אָנזויינדיק אויף מאַרווינס בריוו,  
וואָס איז געלעגן אויפן טיש :  
— נו ?

אילעין האָט אים אָנגעקוקט אַ היפשע וויילע, ווי דאָס וואָס זי קלייבט  
זיך אים זאָגן איז זייער וויכטיק פאַר איר.

— איך קלייב זיך ניט חתונה צו האָבן, פראַפעסאָר... נאָך ניט אַזוי גיך...  
ווי אַ שטיין איז איר אַראָפּ פון האַרצן, ווען זי האָט עס אַרויסגערעדט.  
פראַפעסאָר שאַפיראָ האָט עפעס געמורמלט אַליין צו זיך, ווען ער איז מיט איר  
אַראָפּ פון די שטייגן.

עס איז געווען גאַנץ טומלדיק אין קאַלעדזש ווען אילעין האָט איינגע-  
לאָדן אירע חברטעס אויף אַן אויפנאַמע צו זיך אַהיים אויף צו פייערן איר  
חתונה מיט פראַפעסאָר שאַפיראָ. ער איז געקומען צו דער אויפנאַמע אין זיין  
געוויינלעכן אַנצוג, נאָר מיט אַ בלום אין לאַץ. אילעין האָט זיך פאַרהאַלטן,  
ווי געוויינלעך, ווען זי טרעפט זיך מיט אירע חברטעס. מען האָט גע-  
טרונקען, געוואונטשן, געשמועסט און זיך צעגאַנגען. צומאַרגנס איז אילעין  
געגאַנגען צו דער אַרבעט אין דער לאַבאָראַטאָריע, ווי אַלע טאָג. זי איז  
אַריין אַהין און האָט זיך געפילט אין דער היים — אַ גוטע היים, אַ גע-  
טרייע, אַ שטילע, וואו עס גייט אַרום פראַפעסאָר שאַפיראָ און רעדט צו זיך  
אַליין, און אויף דער וואַנט הענגט דער פאַרטרעט פון ניוטאָן.

## ב ר י ד ע ר

איזראעל פרעסמאן איז געפארן צום מיטינג פון די טיטקאווער לאַנדס-  
לייט א גוט אויפגעלייגטער. ער האָט געהאַט מיט זיך אַ פּלעשל בראַנפֿן  
צו מאַכן אַ לחיים מיט די ברידער פון דער פּאַרוואַלטונג און מיט אַנדערע  
טיטקאווער וואָס וועלן קומען פרי צו דער פּאַרוואַלטונג. עס איז דעמאָ-  
קראַטיש, מען טרינקט מיט יעדערן — האָט ער געטראַכט, — און עס שאַדט  
ניט צו די וואַלן אויך.

זיבן יאָר איז ער געווען פּרעזידענט פון דער טיטקאווער סאַסייעטי  
און איז דאָרט געווען באַלעבאַס, ווי ביי זיך אין שטוב. אין דער ליי-און-  
הילף קאַסע פון די טיטקאווער האָט געאַרבעט זיין שוועסטערס טאָכטער,  
פלאַרענס, און אַלע טיטקאווער האָבן זי גערופן „אונזער פלאַרענס“.  
דעם כאָר פון די טיטקאווער האָט אָנגעפירט זיין ווייבס ברודער, בען. די  
באַנקעטן פון די טיטקאווער האָט מען געמאַכט אין רעסטאָראַן ביי שימקאָ-  
וויטשן, „אונדזער פלאַרענסעס שווער“. איזראַעל פרעסמאן איז געווען דער  
גרויסער קעניג פון דער קליינער אימפעריע, וואָס האָט געהייסן — די  
טיטקאווער סאַסייעטי. ער האָט קיין שום צווייפל ניט געהאַט, אַז קיינער  
וועט ביי אים דעם האַמער פון האַנט ניט אַרויסנעמען.

פּאַרנדיק צום מיטינג האָט ער געטראַכט פון וואַלף סאַלאַמאָן, וואָס איז  
אין די לעצטע צוויי יאָר רייך געוואָרן. אַלע יאָרן איז סאַלאַמאָן געווען אַן  
אַרעמאָן מיט אַ קאָקארדע. אַ האַלבער דירעקטאָר אין אַ האַלב באַנקראַטירטן  
אַנטיקן-געשעפט. האָט אים גאָט געהאַלפֿן, ער האָט זיך „אַנגערירט“ אַן  
ריעל-עסטייט, און אין צוויי יאָר איז ער אַרויפגעשפּרונגען און איז געוואָרן  
אַ גביר. ער האָט זיך אָנגעהויבן לאָזן קאַסטן אויף דער סאַסייעטי, און ווען  
ער קומט צו אַ מיטינג דערלאַנגט ער יעדערן זיי האַנט. די טיטקאווער האָבן  
געקראַגן דרך ארץ פאַר אים. פינקוס מאָזעס האָט זיך שוין אַפילו איינמאַל  
אויפגעשטעלט און געלאָזן זיין פּלאַץ סאַלאַמאָנען אויף זיך זעצן. גלאַט אזוי  
אים אָפּגעגעבן כבוד. פאַר גאַרניט. וואַלף סאַלאַמאָן האָט אים דערפאַר גע-  
נומען דערנאָך אין זיין מאַשין און אים אָפּגעפירט אַהיים, אַזש אין די  
בראַנקס. אַ גליק, וואָס וואַלף סאַלאַמאָן קען אַ מויל ניט עפענען און דערפאַר  
וועט מען אים פאַר קיין פּרעזידענט ניט קלייבן. ווען זיין זון איז געוואָרן  
בר-מצווה און די טיטקאווער לאַנדסלייט האָבן געמאַכט פאַר די סאַלאַמאָנס  
אַ יום-טובל, האָט זיין ווייב סאַגיע געהאַלטן די רעדע. וואַלף סאַלאַמאָן  
איז געזעסן, זיך געשפּילט מיט זיין גאָלדענער פּען און האָט געשמייכלט.  
פונדעסטוועגן — האָט איזראַעל פרעסמאָן באַשלאָסן — וועט מען אים  
דאַרפן אונטערשטופן פאַר אַ ווייס-פּרעזידענט. געלט רעדט אַפילו אַן אַ צונג.  
און פאַר אַן אונטערשריפט אויף אַ פּאַפּיר איז דער נאָמען „וואַלף סאַלאַמאָן“  
גאַנץ שיין.

איזראַעל פרעסמאָן איז געווען שטאַרק פאַרטאָן אין זיינע טראַכטונגען.  
מיסיס פרעסמאָן האָט אים אַ פאַר מאַל געמוזט דערמאָנען:

— שטעל זיך אָפּ! עס זיינען דאָך רויטע פּייערן!  
 אויף דעם האָט איר דער מאַן געענטפּערט:  
 — מען וועט אים מוזן מאַכן פאַר ווייס־פּרעזידענט.  
 מיסיס פּרעסמאַן האָט באַלד פאַרשטאַנען וועגן וואָס איר מאַן רעדט און  
 האָט אים קורץ געענטפּערט:  
 — סאַלאַמאַנען? יע.

מיסיס פּרעסמאַן האָט מיט אַלע כּוחות געהאַלפּן דעם מאַן פּירן די  
 טיטקאָווער סאַסייעטי. זי האָט יעדן טאַג טעלעפּאָנירט צו לאַנדסלעידיס. זי  
 האָט געוואוסט ווער עס דאַרף גיין צו אַ דאַקטאָר, וועמענס קינדער עס האַלטן  
 עקזאַמענעס, וואו מען פאַרט זען אַ זומער־וואוינונג. ביי וועמען עס איז גע-  
 באַרן געוואָרן און אייניקל. זי האָט געשיקט טעלעגראַמעס מיט „קאַנגראַ-  
 טולעישאַנס“, זי איז געגאַנגען באַזוכן אין שפּיטאַל, זי האָט געשיקט בלומען  
 צו אַ קינפּעטאַרין. איבערהויפּט האָט זיך איר אַרבעט פאַרשטאַרקט פאַר די  
 וואַלן אין דער סאַסייעטי. מען קען זאַגן, אַז זי האָט געפּירט אַן אַפּיס פּון אַ  
 „פּוירסט לעידי“ פּון די טיטקאָווער.

איראָעל פּרעסמאַן האָט אָפּגעשאַצט זיין ווייבס פּעאיקייטן און ביי  
 פּייערלעכע געלעגנהייטן האָט ער זי גערופּן „מיסיס פּרעסמאַן“.  
 — מיסיס פּרעסמאַן וועט זיין ביים באַנקעט און זי וועט אייך באַגריסן  
 „פּוירסט לעידי“ פּון די טיטקאָווער.

פאַר די זיבן יאָר וואָס איר מאַן איז געווען פּרעזידענט האָט זיך מיסיס  
 פּרעסמאַן אויפּריכטיק צוגעבונדן צו אירע לאַנדסלעיטי. ווען זי איז געזעסן  
 מיט איר מאַן ביים הויפּט־טיש אויבנאַן, אַנגעטאַן אין אַ הוט מיט סאַמעטענע  
 בלומען, האָט זי מיט אמתער ליבשאַפט געקוקט אויף די אַרומיקע. זי האָט  
 געפּילט אַ טיפע דאַנקבאַרקייט, וואָס זיי זיינען אַלע טיטקאָווער און וואָס זי  
 איז זייער פּרעזידענטיין.

ווען די פּרעסמאַנס זיינען אַנגעקומען צום מיטינג, זיינען שוין אין זאַל  
 געווען עטלעכע פּאַרלעד. ביי אַ זייטיקן טישל איז געזעסן דער נייער מיט-  
 גליד, פּיליפּ אייבראַמס, וואָס האָט זיך ניט לאַנג איבערגעצויגן פּון לעיק-  
 וואוד קיין ניו יאָרק. ער האָט היציק גערעדט מיט וואַלף סאַלאַמאַן, און יענער  
 איז געזעסן, זיך געשפּילט מיט זיין גאַלדענער פּען און געשמייכלט. מיט  
 זיי ביים טישל איז געווען פּינקוס מאָזעס און דער הויכער צבי ראַטנער מיט  
 זיין קליינטשינקער ווייבל, בעל.

צבי ראַטנער האָט שוין אַ פאַר יאָר געטראָגן אַ שטיין אין קעשענע קעגן  
 דעם פּרעזידענט איראָעל פּרעסמאַן. מיט דריי יאָר צוריק, ווען די טיטקאָווער  
 האָבן אַרויסגעגעבן דעם סאָוועניר־זשורנאַל און אַלע מיטגלידער פּון דער  
 פאַרוואַלטונג האָבן זיך צעלייגט מיט גרויסע פּאַטאַגראַפּיעס און אויפּשריפטן,  
 איז זיין בילד געווען גרויס ווי אַ גראַשן און פאַררוקט אָן אַ זייט. צבי  
 ראַטנער איז דעמאָלט ניט געשלאָפּן אַ נאַכט פּון האַרצווייטיק, און ווי אַ  
 שטיין אין האַרצן איז ביי אים געבליבן דער פאַרדראָס אויף פּרעסמאַנען.



יעדן מאָל ווען ער טרעפט אים ווערט ראַטנער אויסגעצויגן נאָך העכער, פונקט ווי דער כעס זאָל אים אויסשטרעקן אויף אַרויף.  
איזראַעל פּרעסמאָן איז צוגעקומען צו זייער טישל. דער היציקער שמועס איז געוואָרן צוגעדעמפט, ווי מען זאָל אַרויפּוואָרפן אויף אים אַ דעקל. צבי ראַטנער האָט זיך אויפּגעהויבן און האָט אָפּגערופן אָן אַ זייט וואָלף סאָלאָ-מאַנען, געשטאַנען מיט אים, געפּאַכעט מיט די לאַנגע הענט און זיך גע-טוּדעט:

— פּרעסמאָן טויג ניט!

מיסיס פּרעסמאָן איז צוגעגאַנגען צום מאָן און האָט אים קורץ אַ זאַג-

געטאַן:

— דאָ קאָכט זיך עפעס מיט די וואָלן...

זי האָט פּאַריכט ביים מאָן דעם קראַוואַט און איז סטראַטעגיש אַוועקגע-שוואַמען צו מיסיס סאָלאָמאָן.

ביים מיטינג האָט מען אויפּגענומען דעם נייעם מיטגליד פּיליפּ אייב-ראַמס, וואָס איז אַריבערגעקומען פון לעיקוואַוד. אייבראַמס האָט געדאַנקט די טיטקאָווער, און יעדן איינעם פון זיי אויפּגעהויבן אין הימל. דעם פּרעזידענט האָט ער געזאָגט, אַז זיין פּאַטער שמעון העשל פּרעסמאָן, האָט באַשיינט טיטקאָווער, פונקט ווי זיין זון, איזראַעל פּרעסמאָן, באַשיינט די טיטקאָווער סאַסייעטי אין ניו יאָרק. צבי ראַטנערס קליינטשינקע ווייבעלע האָט ער דער-מאַנט איר עלטער-פּעטער, וואָס האָט געהאַט אַ קרעטשמע און אַרעמע יידן האָבן דאָרטן גענעכטיקט אומזיסט. ביי דער קליינטשינקע ווייבעלע זיינען געשטאַנען טרערן אין די אויגן פאַר אַנטציקונג. פינקוס מאָזעסן האָט ער דערמאַנט זייער צוויי-שטאַקיקן מויער אין טיטקאָווער, וואו זיין זיידע האָט געהאַט אַן אייגענעם בית-מדרש. און אַזוי האָט אייבראַמס אַרויפּגעבראַכט טיטקאָווער מיט שיינע משפּחות, מיט די גוטע יידן, מיט די פרומע יידן, מיט די קרעטשמעס, מיט די קראַמען, און מיט יעדערנס יחוס. די טיטקאָווער זיי-נען צעגאַנגען פון נחת און האָבן ניט געפּילט ווי די צייט גייט פּאַרביי.

איזראַעל פּרעסמאָן האָט אַ קוק געטאַן אויפן זייגער.

— מיר דאַרפן נאָך דורכפירן וואָלן, — האָט ער געזאָגט.

איצט האָט צבי ראַטנער אַרויסגענומען דעם שטיין און האָט אים אַ וואָרף געטאַן:

— די וואָלן זיינען ניט קיין ציג, זיי וועלן ניט אַנטלויפן. זאָלן יידן אַביסל

זיצן און פּאַרברענגען, — זיין קליין ווייבעלע האָט אים אונטערגעהאַלטן:

— יע, טאַקע, זאָל מען אַמאָל הנאה האָבן.

— האָבן אַביסל פּאַרגעניגן — האָט צוגעלייגט מיסיס סאָלאָמאָן —

און איר וואָרט איז געווען וואָגיק. זיי זיינען אין דעם לעצטן יאָר געווען די גרעסטע ביישטייערער אויף אַלע אונטערניעמונגען פון דער סאַסייעטי.

ביי צבי ראַטנערן האָבן געשפרונגען צוויי שמיכלענדיקע פּלעמלעך אין די אויגן, ווי צוויי קליינע שדימלעך. ער האָט זיך געקילט דאָס האַרץ, וואָס מען פּאַלגט ניט דעם פּרעזידענט.

איוראעל פרעסמאן האט דערפילט א קלעמעניש אין הארצן. ער האט מער ניט געהערט, ווי אייבראמס הוידעט די טיטקאווער אויף די וואלקנס פון אמאליקן יחוס. ער האט זיך גאר דערמאנט וועגן יוספן, וואס די ברידער האבן אים פארקויפט צו די ישמעאליים. ער האט געזען די ארומיקע, זיינע ברידער לאַנדסלייט, און זיי האבן אים אויסגעזען אַזעלכע פרעמדע, ווייטע, אפילו די וואס ער האט זיי געדענקט פון זיין קינדשהייט האבן איצט געהאט אַנדערע פנימער — ניט די זעלבע, — ער קען זיי ניט דערקענען.

וואָלף סאַלאַמאָן האָט אַראָפּגעשיקט נאָך קאַקאַ-קאַלאַ. די פּלעשלעך האָבן געקלונגען, און דער עולם האָט געטרונקען, און מען האָט געלאַכט. פון זייער געלעכטער האָט זיך איוראעל פּרעסמאָנען געדאַכט, אַז אונטער אים, ערגעץ טיף אין באַדן, קומט פאַר אַן ערד־ציטערניש, וואָס שטערט אים צו זיצן רואיק.

די וואָלן זיינען ניט פאַרגעקומען.

ער איז ציריקגעקומען אַהיים פון מיטינג אַ צעקאַכטער. רויטע פּלעקן זיינען ביי אים געשטאַנען אויף די באַקן, ווי מען וואָלט אים נאָר וואָס אויסגעפאַטשט. ער האָט זיך אַ דריי געטאַן איבער זיין אייגענער שטוב ווי אַ פאַרבלאַנדזשעטער, ווי איינער וואָס שטייט ביי אַ שייד־וועג און ווייס ניט וואוהין ער זאָל זיך פאַרקירעווען.

זיין ווייב, מיסיס פּרעסמאָן, האָט פאַמעלעך אַראָפּגענומען דאָס היטעלע מיט די בלומען, וואָס האָבן אויסגעזען ווי פאַרוועלקטע. זי האָט אויסגעטאַן די אויערינגלעך, וואָס האָבן איר געצויגן די אויערן. זי האָט זיך צוגע־זעצט אויף אַ שטול און האָט אַ פאַר מאָל אַ פיר געטאַן מיט די הענט איבער די קני. זי איז געקומען צו זיך. זי האָט זיך געלאָזט גיין צום טעלעפּאָן. דער מאָן האָט זי געוואָלט פאַרהאַלטן:

— וואוהין גייסטו? וועמען ווילסטו רופן? אַמעראַציע, פּרעסער, קאַקאַ-קאַלאַ גיב זיי! ליגנער! מאַזעסעס זיידע האָט גאַרניט געהאַט קיין בית-מדרש אין זיין מויער! פעיקער, באַרימער... — און נאָך און נאָך באַליידיקנ-דיקע ווערטער האָט איוראעל פּרעסמאָן געשאַטן אויף זיינע ברידער, די טיט-קאווער לאַנדסלייט, ביז מיסיס פּרעסמאָן האָט אים אָפּגעשטעלט:

— טאַטאַ-טאַטאַ! וואָס טויגן מיר אָן די טיטקאווער יידן? נו, גענוג שוין, גענוג! און אַז אַ מענטש זאָגט אַמאָל אַ ליגן — איז ער שוין אַ ליג-נער? הער אַ מעשה! און אַז אַ מענטש כאַפט אַמאָל אַביסל אַריבער די מאַס — איז ער שוין אַ באַרימער? אַ פעיקער? הער אַ מעשה! זאַלסט וועלן אויס-קלייבן די ווערעמדיקע אַרבעס, בלייבסטו אינגאַנצן אָן אַ געקעכץ. די טיט-קאווער געפּעלן אים ניט! הער אַ מעשה!

מיסיס פּרעסמאָן איז געשטאַנען אַ וויילע מיט צוגעמאַכטע אויגן, דער-נאָך האָט זי זיך אַ לאָז געטאַן צום טעלעפּאָן, ווי אַ דאָרשטיקער וואָס דער-הערט אַ וואָסער־קוואַל ריזלען. איוראעל פּרעסמאָן האָט זי ניט אָפּגעהאַלטן. ער איז געווען נייגעריק צו זען, וואָס זי גייט דאָ טאַן. ער האָט אויפגעלויכטן, ווען ער האָט דערהערט זיין ווייב ריידן:

— פלאָרענס, מאָרגן גאַנץ פרי זאָלסטו צוגרייטן אַ בריוו. מען מאַכט אַ „סורפראַיז פאַרטי“ פאַר צבי ראַטנערן. שרייב אָן אַ פיינעם בריוו. די גע- לעגנהייט? כ'ווייט... ער איז צען יאָר אין דער סאַסייעטי... ער איז אַלט גע- וואָרן פופציק יאָר? נו, גוט. ער איז אַלט געוואָרן פופציק יאָר... אַ חשובער מיטגליד, אַ טוער... פלאָרענס, שטילערהייט דערצייל דער מיסיס ראַטנער... זאָג איר, אַ סוד פאַרטרוי איר... פלאָרענס, זאָג איר אַז איך אַרבעט אויף דעם... פאַרשטייט? יאָ-אַ!

די קלייניקע בעל ראַטנער איז ווייך געוואָרן ווי זומערדיקער שאַקאַלאַד, ווען פלאָרענס האָט איר פאַרטרויט דעם סוד וועגן דער סורפראַיז פאַרטי. דאָס טרייבל פון טעלעפאָן האָט זיך נאָך ניט אָפגעקילט, האָט זי אָפגערופן איר מאַן, צבי ראַטנער, אין געשעפט, און אים איבערפאַרטרויט פלאָרענסעס סוד.

— און דו ווייסט ווער עס אַרבעט אַרום דעם? מיסיס פרעסמאַן. צבי ראַטנערן איז וואָרעם געוואָרן אויפן האַרצן. אַז ער האָט דערנאָך באַגעגנט איראָעל פּרעסמאַנען האָט ביי אים אויפגעבליט אַ שמייכל אויפן פנים. ער האָט אים דערמאָנט, אַז זיי זיינען אַמאָל געגאַנגען אין איין חדר און צוזאַמען געריסן בערעלעך ערב תשעה-באב צו וואָרפן די מיידלעך אין די צעפּ.

ווען מיסיס פּרעסמאַן האָט אָנגעטאָן איר היטעלע אויף גיין צו צבי ראַטנערס „סורפראַיז פאַרטי“, האָט זי געזאָגט צו איר מאַן:  
— נאָר גוטע פריינט זאָל מען האָבן. צוליב וואָס דאָרף מען האָבן שונאים? אַז אַ קלייד ווערט צעקנייטשט דאָרף מען עס אַ גלעט טאָן מיט אַ פּרעס-אייוו, און אַז אַ מענטש גיט זיך אַ קנייטש, — דאָרף מען אים אַ גלעט טאָן מיט אַ „סורפראַיז-פאַרטי“. ס'איז ניט געפערלעך! מיט אונדזערע טיט-קאָוער ברידער קען מען אויסקומען.

ביי די וואָלן האָט צבי ראַטנער מיטן גאַנצן האַרצן אונטערגעהאַלטן איראָעל פּרעסמאַנען פאַר פּרעזידענט. ער האָט אָפגערופן אַז אַ זייט וואָלף סאָלאַמאָן, האָט געפאַכעט מיט די לאַנגע הענט און האָט זיך מיט אים גע-סודעט.

— זאָל זיין פּרעסמאַן! מיר האָבן ניט קיין בעסערן פון אים!  
וואָלף סאָלאַמאָן האָט פון זיין דערפאַרונג אין דעם אַנטיקן-געשעפט געוואוסט. אַז אַנטיקלעך זיינען דאָ אמתע, פאַלשע, נאָכגעמאַכטע און איבער-געמאַכטע. ער האָט געקוקט אויף ראַטנערן, ווי ער פאַכעט מיט די הענט, פונקט ווי דעמאָלט, ווען ער האָט גערעדט קעגן פּרעסמאַנען און ער האָט געטראַכט: „ער איז אַן אַנטיקל, וואָס מען קען איבערמאַכן“. ער האָט זיך געשפילט מיט זיין גאַלדענער פּען און האָט געשמייכלט.  
איראָעל פּרעסמאַן איז דערוויילט געוואָרן צום אַכטן מאָל פאַר פּרע-זידענט פון דער טיטקאָוער סאַסייעטי. מיסיס פּרעסמאַן איז געזעסן לעבן אים ביים הויפט-טיש אויבנאָן. די סאַמעטענע בלומען אויף איר נייער היטעלע זיינען געווען אַזוי פריש, אַז זיי האָבן כמעט געשמעקט. זי האָט געקוקט

מיט אויפריכטיקער ליבשאפט אויף די אַרומיקע. זי האָט געפילט אַ טיפע  
זאַנקבאַרקייט צו זיי, וואָס זיי זיינען אַלע טיטקאָווער און זי איז זייער פרע-  
זידענטקע.

לעבן איר איז געזעסן דער ווייס-פרעזידענט, וואָלף סאַלאַמאָן, האָט זיך  
געשפּילט מיט דער גאַלדענער פען און האָט געשמייכלט. זיין ווייב, סאַניע,  
האַט לכבוד איר מאַנס דערוויילט-ווערן פאַר ווייס-פרעזידענט, געהאַלטן  
אַזאַ האַרציקע רעדע, אַז ביי דער קלייניקער בעל ראַטנער זיינען געשטאַנען  
טרערן אין די אויגן.

עס איז געווען אַ רירנדיקע פאַרזאַמלונג.

אויגוסט, 1954

## ערב דער נסיעה

— נו, וואָס זאָגסטו צו דיין זון? — האָט וויליאַם היימסאָן זיך גע-  
ווענדט צו זיין ווייב אינמיטן דערינען, עסנדיק פרישטיק.  
מערע האָט דעם מאָן ניט געענטפערט, ניט איבערגעפערעגט, און אַפילו  
די אויגן ניט אויפגעהויבן אויף דערווידערן מיט אַ בליק.  
זי האָט זיך געשעמט נאָכאַמאל שמועסן וועגן דעם גאַנצן ענין, צוליב  
וועלכן זיי האָבן זיך נעכטן אָפגעאַמפערט ביז שפעט אין דער נאַכט, און  
היינט אַ גאַנצן פרימאָרגן אויסגעמיטן צו ריידן.  
כאַטש מערע האָט דעם מאָן ניט געענטפערט, האָט ער גערעדט צו איר  
אַזוי, פונקט ווי זי זאָל אים עפעס אַנטקעגן זאָגן:

— איך בין דען קעגן דעם, אַז ער זאָל פאָרן? אדרבא, איך בין צופרידן,  
וואָס ער האָט אַזאַ פאַרלאַנג, אָבער מען דאַרף דאָך ניט זיין קיין היץ-קאָפּ!  
פאַרשטייט? אָט אין דעם איז בען געראַטן אין דיר, ביי דיר איז באַלד —  
זיך אָנגעצונדן, ווי אַ שוועבעלע! אָט דאָס איז ביי אים דער מאַמעס ירושה —  
זיך אָנגעצונדן ווי אַ שוועבעלע! אָן חשובן און אָן לאַגיק.  
מערע האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ, וואָס דאָס האָט געזאָלט באַדייטן:  
„זאָל זיין אַזוי.“ זי האָט דערלאַנגט דעם מאָן די קאַשע מיט מילך, נאָר דער  
אויפן, ווי זי האָט אַוועקגעשטעלט דעם טעלער פון דער זייט, האָט דעם  
מאָן פאַרדראָסן: וואָס איז דאָס פאַר אַן אופן אַ שטעל-צו-טאָן אַ טעלער  
פון דער זייט? וואָס זיינען דאָס פאַר אַ וויבערשע אַרגומענטן אָן ווערטער?  
און ער האָט צו איר אַ זאָג געטאָן:

— אַוודאי האָבן מיר אים אַזוי דערצויגן! — און ער האָט געוויזן אויף  
דער וואַנט, וואו עס זיינען געהאַנגען די בילדער פון דר. הערצל און פון ח. נ.  
ביאַליק — אַזוי האָבן מיר אים דערצויגן, און איך האָב קיין חרטה נישט!  
ער איז אַ מענטש, אונדזער בען, אַ מענטש און אַ ייד — ניטאָ קיין סך אַזעלכע  
בחורים אין אַמעריקע! אָבער קאַלעדזש דאַרף מען ענדיקן? אַדער מען  
דאַרף לאָזן שווימען צום טייוול פיר יאָר אַרבעט, געלט — און דער עיקר,  
צייט; דער עיקר — די יאָרן! ער וועט דאָך ווערן אַ ליידיקייטער, אַ מענטש  
אַ פאַך, אַז ער וועט אינמיטן דערינען אַרויסשפרינגען פון קאַלעדזש!

מערע האָט אַ קוק געטאָן אויפן מאָן, זי האָט געפילט, אַז ער דערזאָגט  
ניט, וואָס ער טראַכט. זי איז געווען פול מיט אַ ווייטיק, וואָס האָט איר  
שווער געמאַכט די הענט און אָנגעטראָגן אַ היץ איבער די אויגן. זי האָט  
פאַרזיכטיק אָן אַטעם געטאָן, כדי עס זאָל ניט זיין קאַנטיק, אַז עס איז אַ  
זיפן.

וויליאַם היימסאָן האָט געשלאָנגען די קאַשע מיט אַזאַ אימפעט, ווי  
דאָרט, אין דער שיסעלע, וואַלט געלעגן די גאַנצע עקשנות פון זיין זון,  
בען, און די שווייגעניש פון זיין ווייב, מערע. האָם, האָם — האָט ער גע-  
שלאָנגען און גערעדט צום ווייב מיט כעס:

— דאָס ערגסטע איז, ווען מענטשן פאַרשטייען זאכן בוכשטעבלעך:

פארן אין ארץ-ישראל דארף מען טאקע, אבער דאס הייסט ניט — „כאפן און פארן“! כאפן טויג ניט!

ער האט א נעם געטאן א שטיקל ברויט און האט עס באַלד אַוועקגעלייגט צוריק פונקט ווי דערמיט זאָל ער וועלן באַווייזן, אַז „כאפן“ טויג ניט. — אַזעלכע זאָכן וואָרף מען גוט איבעררעכענען. מען דאַרף די צוקונפט פון אַ קינד פאַרזאָרגן. דער וואָס פאַרשטייט ניט ווי אַזוי זיך אַליין צו פאַרזאָרגן, קען זיין פאַלק אַוואַדי ניט העלפן!

ער האט גערעדט מיט ערגערניש, מיט כעס, פונקט ווי עמעצער זאָל זיך מיט אים רייצן, אים אַנטקעגן זאָגן ביטערע פאַרוואַרפן, וואָס ער קען זיי ניט בייקומען. ער האט כמעט געשריען:

— די ערגסטע זאָך איז, אַז אַ מענטש האט קיין שכל ניט! דעמאָלט העלפט ניט קיין שום רפואה. זיין אַן אידעאָליסט און אַ נאַר — איז פונקט אַזוי אומנוצלעך — — —

ער האט זיך אַפגעשטעלט. עס האט אים פאַרפעלט אַ פאַרגלייך, און ער האט זיך פאַרוואונדערט.

וויליאם היימסאָן איז אַ גוטער רעדנער, אים פעלט קיינמאָל ניט אויס קיין שפריכוואָרט, קיין משל, קיין וויץ. זיינע קעגנער — די אויסערלעכע און אינערלעכע — צעשמעטערט ער מיט אַ ווערטל, אַדער מיט אַ פסוק, אַז עס בלייבט פון זיי גאַרניט, אויסער אַ פאַרלוירענער גוף מיט אַ צעשפאַלטענער נשמה. — און דאָ אינמיטן דערינען, ביי זיך אין שטוב, ביים אייגענעם טיש, וואו עס איז דאָ בלויז איין און איינציקער צוהערער — דאָס אייגענע ווייב — אַט דאָ האט וויליאם היימסאָנען פאַרפעלט אַטעם צו דערפירן זיין געדאַנק ביזן סוף.

מערע האט געקוקט אויפן מאַן, געזען ווי ער האט זיך געהיצט, זיין שטערן איז פאַרלאָפן מיט ראָזער פאַרב, און זי האט ניט געוואָלט אים נאָך מער ערגערן. זי האט געשוויגן. וואָס וועט זי אים זאָגן? — האט זי גע- טראַכט — דער בחור וויל פארן קיין ארץ-ישראל, דער בחור זאָגט, אַז קאַלעדזש איז גאַרניט מיט גאַרניט אַנטקעגן איין ישוב אין נגב — און זי וויל ניט דער מאַן זאָל איר דאַרפן אויף דעם ענטפערן.

זי האט אים אַ פרעג געטאָן:

— ווילי, וועסט עסן קאַמפאַט?

וויליאם האט זיך אַ ריס געטאָן, ווי דאָס ווייב זאָל אים זאָגן דאָס ערגסטע. ער האט זיך אַ הויב געטאָן פון טיש און האט גערעדט שטיל מיט איראַניע: — איך פאַרשטיי אַז דו ביסט דו גוטע מאַמע. מיט דיר איז ער שוין פאַרטיק! דו ביסט די גרויסע ציוניסטקע, און איך בין דער רשע, דער אַפאַרטוניסט... דער, דער, דער...

אים האָבן ווידער פאַרפעלט ווערטער אויף ענדיקן די פראַזע, און ער איז געבליבן שטיין אין מיטן צימער אַ פאַרטראַכטער: וואָס האט ער צו מערען?

זיין ווייב, פונקט ווי זי זאל הערן וואָס ער טראַכט — האָט אים גענוי געזאָגט די ווערטער:

— צו וועמען האָסטו טענות? טן הכל האָסטו מיך געמאַכט פאַר אַ ציוניסטקע!

זי האָט אַ לאַך געטאָן. ביי אים איז די אויפֿרעגונג אַריבער און ער האָט אָנגעהויבן שמייכלען:

— זיך דערמאָנט אַ געשיכטע מיט פינף און דרייסיק יאָר צוריק.

מערע האָט געזאָגט שמייכלענדיק:

— זעקס וואָכן נאָכאַנאַנד האָסטו מיט מיך געלערנט „מדינת היהודים“ — געדענקסט? — זעקס וואָכן נאָכאַנאַנד! באמת, איך ווייס ניט, ווי האָב איך דאָס געקענט אויסהאַלטן!

זיי האָבן זיך ביידע צעלאַכט, ווי די יוגנט זאל זיך זיי באַווייזן און פאַרלאַנגען — פרייד און געלעכטער.

מיט אַ שמייכל האָט וויליאַם זיימסאָן אַ הויב געטאָן די האַנט צו דר. הערצלס פּאָרטרעט און האָט געזאָגט:

— ער איז אויך ניט געפּאָרן... עס זיינען שוין דעמאָלט געווען יידישע קאָלאָניעס, די בילויים האָבן געאַקערט די ערד מיט דער נאָז. ער איז ניט געפּאָרן. ער האָט געגרינדעט די יידישע מדינה אין באַזעל...

מערע האָט זיך דערשראָקן פאַרן מאַנס אפיקורסות און האָט אַ געשריי געטאָן:

— שווייג! שווייג!

זיי זיינען ביידע שטיל געוואָרן. בען איז אַריינגעקומען. ער האָט דער־פילט, אַז עס איז געווען אַ שמועס וועגן אים, האָט אַ שמייכל געטאָן, אַ זאָג געטאָן „האַנגרי“ און האָט זיך געזעצט צום טיש עסן.

דער טאַטע האָט זיך אַ וויצל געטאָן מיטן זון:

— נו, ווען פּאָרסטו?

בען האָט רואיק געשמירט פּומער אויפֿן ברויט, פון צייט צו צייט אַ קוק געטאָן אויפֿן טאַטן און געזאָגט:

— פאַ, איך וואָלט ניט געוואָלט טראַכטן, אַז דו ביסט אויסן אַנדערע זאָלן שיקן זייערע קינדער קיין ארץ ישראל... — איך דענק ניט אַזוי וועגן דיר, פאַ.

אין שטוב איז געווען אַזוי שטיל, אַז ווען עמעצער וואָלט אויסגערעדט אַ וואָרט, וואָלטן זיך אַלע פאַרוואונדערט. עס איז געווען די שטילקייט, וואָס מען קען זי איבעררייסן בלויז מיט אַ ליגן, ווייל דער לעצטער אמת איז שוין געזאָגט געוואָרן. דאָס האָבן אַלע געפילט, און אַלע האָבן געשוויגן. אויף דער וואַנט זיינען געהאַנגען די בילדער פון דר. הערצל און ביאַליק, ווי זיי וואָלטן בפירוש אָנטיילגענומען אין דער שווייגעניש.

## די בשותפותדיקע סוכה

די הינטערטיר פון אָשר פרידמאַנס הויז איז געווען פונקט אַנטקעגן דער הינטערטיר פון ר' שמואל דעם נאמנס הויז. צווישן די צוויי הייזער איז געשטאַנען אַ גינדעריקער פלויט פון ברעטלעך, וואָס האָט דערגרייכט ביז העלפט פון די טירן. אָשר פרידמאַן איז געווען אַ שניט־קרעמער מיט אַ גרויסער קראָם אין מאַרק, און אין שטוב האָט מען זיך געפירט ברייטלעך: אַ הון אויף שבת און פיש אויך.

ר' שמואל דער נאמן האָט געצויגן זיין חיונה פון דער ליי־קאַסע. ער האָט דאָרט געפירט די רעכענונגען, אויסגעשריבן די צעטלען פון די הלוואות און איינגעמאַנט די חובות. אין שטוב האָט מען געפירט אַן איינגעהאַלטענעם באַלעבאַטישן לעבן, כמעט אַן אַרעמען. די קינדער האָבן געטרונקען טיי אינדערפרי, אָבער מיט אַ האַלב שטיקל צוקער — גענוג פאַר אַ קינד. — מען דאַרף ניט אויסטרינקען די גאַנצע פּושקע צוקער אויף אַ מאָל.

און פונקט ווי די הייזער זיינען געשטאַנען מיט די הינטערטירן איינע צו די אַנדערע, אַזוי זיינען די משפחות אויך געשטאַנען אַביסל מיט דער פלייצע איינע צו דער אַנדערער. פונדערווייטן — גוט שבת און גוט יום־טוב — מען מישט זיך ניט צופיל איינע מיט די אַנדערע. דער פלויט איז געשטאַנען צווישן זיי.

אָשר פרידמאַנס באַרד איז טאַקע געווען אַ ברייטערע ווי ר' שמואל דעם נאמנס, און די קעשענע איז אויך געווען אַ ברייטערע, דערפאַר אָבער האָט אָשר פרידמאַן מיט זיין גאַנצער גבירישקייט ניט געקענט זיך דערשלאָגן, אַז מען זאָל אים אין שטאַט רופן ר' אָשר. און ר' שמואל דעם נאמן האָט מען פון זיך אַליין גערופן — ר' שמואל. ער האָט געקענט לערנען און איז געווען זייער אַן אָרנטלעכער ייד און דערפאַר טאַקע האָט מען אים געמאַכט פאַר אַ נאמן פון דער ליי־קאַסע, און מען האָט אים גערופן ר' שמואל, ניט אַנדערש ווי ר' שמואל. אַז אַ שטאַט שפאַרט זיך איין קען מען זי ניט איבערשפאַרן און מען קען איר קיין דעה ניט זאָגן. גיי טענה זיך אויס מיט אַ שטאַט.

אַלע יאָר ערב סוכות האָבן אָשר פרידמאַן און ר' שמואל דער נאמן געבויט זייער סוכה איינע לעבן דער אַנדערער, ביים פלויט. אָשר פרידמאַן פלעגט צואוואַרפן עטלעכע ברעטער צום פלויט עס זאָל זיין אַ וואַנט פאַר דער סוכה, און פלעגט אַריבערשרייען צו ר' שמואל דעם נאמן דורך דער הינטערטיר:

— ר' שמואל, איר קענט צובויען אייער סוכה צו דער וואַנט, וועט איר פאַרשפאַרן עטלעכע ברעטער.

ר' שמואל דער נאמן פלעגט אים ענטפערן אַלע יאָר דאָס זעלבע:

— נו, נו, אודאי גוט. מיר זאָלן דערלעבן איבער אַ יאָר.

דאָס איז געווען כמעט די איינציקע יערלעכע פאַרבינדונג צווישן די



שכנים. אביסל גוטע־פריינטשאפט און אַ שטיקל טובה פון רייכערן צום אַרעמערן.

און אַלע יאָר האָבן די צוויי משפחות געפראָוועט יום־טוב אין זייער סוכה מיט אַ בשותפותדיקער וואַנט, וואָס האָט געהערט צו אַשר פרידמאַן. מער פון אַלעמען האָבן פון דער וואַנט הנאה געהאַט ר' שמואל נאמנס מיידעלע, כינקע, און אַשר פרידמאַנס יינגל, ברוכל.

נאָכן עסן, ווען די דערוואַקסענע פלעגן אַוועקגיין פון דער סוכה, פלעגן די קינדער, כינקע און ברוכל, שטיין מיט די נעזלעך צוגעפלעטשעט צו די שיטערע ברעטער פון דער בשותפותדיקער וואַנט און זיך אויספרעגן איינע ביי די אַנדערע :

— וואָס האָט איר היינט געגעסן? — האָט געפרעגט ברוכל און צו געדריקט זיין נאָז צו אַ שפּאַלט אין די ברעטער סאַמע לעבן כינקעס נעזל.

כינקע האָט אויסגערעכנט אַלע גוטע יום־טובדיקע עסנס, די פיש מיט די פלייש, מיטן צימעס און צוגעגעבן מיט אַ ביסל באַרימעריי :

— און וואָס האָט איר היינט געגעסן?

ברוכל האָט אויסגערעכנט אַלע יום־טובדיקע עסנס מיט די פיש, מיט די פלייש מיטן צימעס און צוגעגעבן מיט אַ ביסל באַרימעריי :

— מיר האָבן נאָך געגעסן וויינטרויבן און געטריקנטע טייטלען אויך.

כינקע פלעגט אַוועקנעמען דעם נעזל פון פלויט און זאָגן :

— איך האָב גאַרניט ליב קיין וויינטרויבן און קיין געטריקנטע טייטלען. און יעדן יאָר איז כינקע אַוועק פון דער וואַנט מיט אַ קלעמעניש, ניט פאַר די וויינטרויבן און געטריקנטע טייטלען, וואָס זיי האָבן ניט געהאַט, נאָר וואָס ברוכל איז העכער פון איר, העכער מיט די וויינטרויבן און מיט די טייטלען.

יעדעס מאָל האָט זי ביי זיך אָפּגעמאַכט אַז זי וועט שוין מער ניט פרעגן ביי ברוכלען וואָס זיי האָבן געגעסן, אָבער זי האָט זיך ניט געקענט איינ־האַלטן. עס האָט איר געצויגן זיך דורכריידן מיט ברוכלען פון הינטער דער בשותפותדיקער וואַנט. דאָס איז געווען די גאַנצע שיינקייט פון דעם סוכות. ר' שמואל דער נאמן האָט זיך דורך זיין שוואַגער, אַ וואַלד־הענדלער, צוגערוקט צו אַ שותפות אין אַ וואַלד. פריער מיט אַ קליינעם פּראָצענט פאַר אַכטונג געבן אויף דער בוכהאַלטעריע און דערנאָך מיט אַ שטיקל חלק אין די געשעפטן. דער וואַלד האָט געהערט צו עטלעכע יקדן. זיי האָבן שטענדיק געהאַט קריגערייען צוליב די חשבונות. ר' שמואל דער נאמן האָט די רעכענונגען געפירט פינקטלעך ביז אַ קאַפּיקע, און זיי האָבן אים אַריינ־גענומען אין געשעפט — ער איז געוואָרן אַ שותף.

דער וואַלד איז געגאַנגען גוט און אין שטאַט האָט מען אָנגעהויבן שמועסן, אַז ר' שמואל דער נאמן ווערט אַ נגיד.

פּרילינג, ווען אַשר פרידמאַנס ווייב, זיסל, האָט פאַרפלאַנצט בלומען אונטערן פענצטער האָט זי פון דער הינטערטיר אַ רוף געטאָן חנה־ליבען, ר' שמואל דעם נאמנס ווייב :

— חנה-ליבע, ביי מיר זיינען געבליבן עטלעכע קארטשעלעך בלומען, אפשר ווילט איר זיי פארפלאַנצן ביי אייך אונטערן פענצטער ?  
חנה-ליבע האָט דעמאָלט דערפילט, אַז זי איז געוואָרן אַ גבירטע; זיסל וויל אַז ביי איר, ביי חנה-ליבען, זאָלן וואַקסן די זעלבע בלומען אונטערן פענצטער.

— יע, פאַרוואָס ניט? — האָט זי געענטפערט זיסלען — איך וועל אייך באַצאָלן אויך. טאַקע גאַנץ גוט בלומען אונטערן פענצטער.

און חנה ליבע האָט פאַרפלאַנצט אונטערן פענצטער בלומען. איבער זי-מער זיינען די בלומען אויסגעוואַקסן העכער ווי דער פלויט. דער פלויט צווישן די הייזער איז ווי נידעריקער געוואָרן. די זעלבע בלומען ביי אַשר פרידמאַן און ביי ר' שמואל דעם נאָמן, ווי אַ צייכן פון פריינטשאַפט צווישן די משפּחות. ערב סוכות איז ר' שמואל דער נאָמן געשטאַנען לעבן דעם פענצטער מיט די בלומען און האָט געטראַכט, אַז עס איז צייט צו בויען אַ סוכה מיט אייגענע ברעטער — אַן אַשר פרידמאַנס וואַנט. אָבער ווי גייט מען דאָס זאָגן אַזאַ זאָך צו אַ שכן? מען איז שוין צוגעוואוינט פון אַלע יאָרן אַז מען בויט צו די סוכה צו אַשרס וואַנט. עס איז אַשרס אַ חזקה. טראַכטנדיק אַזוי האָט ער דערזען, אַז אַשר פרידמאַן שטייט אויך אין פענצטער און ער האָט צו אים געזאָגט גלאַט אין דער וועלט אַריין, נישט אַהין, נישט אַהער :

— ר' אַשר, שוין צייט אַ טראַכט צו טאָן וועגן אַ סוכה...  
אַשר פרידמאַן האָט זיך צעשמייכלט אין דער ברייטער באַרד אַריין און האָט אים געענטפערט :

— נו, נו, אדרבא, איר האָט דאָך עפעס אַ וואָלד...  
ר' שמואל נאָמן האָט אים געענטפערט פונקט דאָס זעלבע ווי שטענדיק:  
— נו, אוודאי גוט, לאָמיר דערלעבן איבער אַ יאָר.  
אויפן הויף ביי ר' שמואל נאָמן איז קאָנטיק געווען, אַז ער איז געוואָרן אַ וואָלד-סוחר. פאַר דער סוכה האָט מען אַראַפגעבראַכט אַ גרויסן שטויס מיט ברעטער — נייע, געהובלעוועטע — זיי האָבן פאַרלויכטן דעם הויף. ביי אַשר פרידמאַן איז גראַד געווען אַ פאַרנומענער ערב יום טוב. די טעג זיינען געשטאַנען שיינע, זוניקע און אין דער שניט-קראַם האָבן זיך געדרייט קונים, גוים פון די דערפער און פריצים פון די פּאָלוואַרקעס. מען האָט זיך געאיילט פאַרן אין שטאַט איינקויפן איידער עס הויבן זיך אָן די רעגנס.

אַשר פרידמאַן האָט געשמאַק געלייזט און איז געווען אויפגעלייגט. מיט אַ ברייטן שמייכל האָט ער אין אַ פרימאַרגן אַריבערגעשריען צו ר' שמואל דעם נאָמען איבערן פלויט :

— ר' שמואל, האַקט אויף אַ ביסל אַ גרעסערע סוכה — ברעטער, זע איך, האָט איר גענוג — וועלן מיר זיין ביי אייך שכנים אין דער סוכה. איך בין פאַרנומען אין קראַם, קיין עין הרע.

— מיטן גרעסטן כבוד, ר' אַשר, מיטן גרעסטן כבוד.  
מען האָט ניט געקענט אַשר פרידמאַנען מער אַפּקויפן, ווי אַנרופן אים

„ר' אשר“. ווייל ער איז געווען א רייכער ייד האָט מען אים גערופן פּאַניע פּרידמאַן. אָבער ר' אשר — דאָס האָט ער זעלטן געהערט. אַ צופּרידענער האָט ער געזאָגט צו ר' שמואל דעם נאָמן:

— איז אָפּגעמאַכט?

— אָפּגעמאַכט. מען זאָל דערלעבן איבער אַ יאָר.

זיסל האָט זיך אַביסל אַ קנייטש געטאַן און האָט געזאָגט צום מאַן:

— וואָס עפעס עסן ביי יענעם אין סוכה? מ'עט נעמען אַ יידן וועט ער

אויפהאַקן אַ סוכה....

— נא, נו... נא, נו... — האָט אשר פּרידמאַן געשמייכלט — זאָל ער

הנאה האָבן... ווען דו וואָלסט געזען ווי ער האָט אויפגעלויכטן און האָט מיר געזאָגט: מיטן גרעסטן כבוד, רב אשר, מיטן גרעסטן כבוד... אזוי האָט ער געזאָגט. אַלע יאָרן געווען אַן אַרעמאַן, זאָל ער אַביסל הנאה האָבן פון זיין געלט... פּאַרדינט אַן אים אַ מצווה מער ווי מיט בויען אַ סוכה מער ווי בויען אַ סוכה.

— ווייס איך וואָס — האָט זיסל געזאָגט — גאָר עסן אין אַ פּרעמדער

סוכה...

— אַ סוכה איז אַ סוכה... עס איז ניט קיין שטוב. יידן עסן צוזאַמען

אין אַ סוכה... עס איז דאָך אַ סוכה.

ר' שמואל נאָמן האָט געגעבן אַ שטעל־אויף אַ סוכה פון די נייע ברע־

טער — אַ פּאַלאַץ. אַ סטאַליער איז געקומען אויף מאַכן אין דער סוכה צוויי טירן. פון דעם פּלויט האָט מען אַרויסגענומען דריי ברעטלעך און דאָרט האָט מען געהאַקט איין טיר פאַר זיסלען גלייך אַנטקעגן איר הינטערטיר; די צווייטע טיר פון דער סוכה האָט מען געהאַקט גלייך אַנטקעגן חנה ליבעס טיר. ווען אַלץ איז געווען פּאַרטיק האָבן זיך זיסל און חנה ליבע געשמעלט יעדערע לעבן איר טיר און אויסגעמאַרקירט וואו די טישן וועלן שטיין.

— מען קען דאָ אַוועקשטעלן טישן ווי אויף אַ חתונה — האָט זיסל

געזאָגט אין געטראַכט ווי דער מאַן אירער: זאָל זי הנאה האָבן... דאָס אַנציע לעבן זיך געפּלאַגט, זאָל זי אַביסל הנאה האָבן ערב יום טוב.

— עס וועט אונדז, חלילה, ביט זיין ענג — האָט חנה ליבע געזאָגט —

און געפּילט דעם טעם פון זיין אַ גבירטע.

ביידע פרויען זיינען אַוועק צופּרידענע פון דער בשותפותדיקער סוכה.

שכנים האָבן געשמועסט:

— גבירים ריידן זיך צונויף.

— אשר פּרידמאַן איז אַלע יאָרן געווען אַ גביר, און ר' שמואל דעם

נאָמן האָט אָפּגעגליקט.

— איין גביר האָט ליב דעם אַנדערן.

— וואָס דען? מיט אַן אַרעמאַן וועט מען גיין זיצן? קוקן אויף די

פּלאַטקעס ביי אים אין טעלער? אזוי שטעלט מען זיך אַרויס איינע אַנטקעגן די אַנדערע מיט די קאַרפּן קעפּ.

כינקע איז געווען אַ צעטומלטע פאַר פּרייד. דער גרינער פּרישער סכך

איבער דער סוכה האָט מיט געדיכטע צווייגן געבויגן זיך איבער די ווענט. אין דער סוכה זיינען געשטאַנען צוויי טישן — איין טיש וואָס זיסל האָט אַריינגעשטעלט און דער צווייטער — חנה-ליבעס.

די סוכה האָט כינקען אויסגעזען ווי אַ וועלט פון פרייד. זי האָט געפילט דעם גרויסן יום טוב. אין אַוונט וועט מען אין דער סוכה מאַכן קידוש, און ברוכל וועט זען איר נייע קלייד מיט די פערלמוטערנע קנעפלעך.

ווי אַ פלאַטערל האָט כינקע אַ גאַנצן טאַג זיך געדרייט אַרום דער סוכה. ווי זי זאָל מורא האָבן, אַז די סוכה זאָל ניט פאַרשווינדן. זי איז אַלע מאָל געקומען צו דער מאַמע מיט אַ בשורה. „זיסל האָט שוין אַריינגעשטעלט אַ באַנק. זיסל האָט אויפגעהאַנגען אַ לאַמפּ“.

כינקע האָט אויסגעשפּרייט אויפן טיש פון דער סוכה אַ ווייסן סער-וועט. איר האָט זיך געדאַכט, אַז די גאַנצע וועלט איז אויסגעשפּרייט געוואָרן מיט אַ ווייסער ליכטיקייט און מיט דער פּרישער גרינקייט פון די צווייגן איבערן דאַך.

אין אַוונט איז כינקע געזעסן ביים טיש אַנטקעגן די ברענענדיקע ליכט. זי האָט ניט אַ קוק געטאָן צום צווייטן טיש וואו עס איז געזעסן ברוכל, נאָר דורך אַראַפּגעלאַזטע אויגן האָט זי געזעהן, ווי ברוכל האָט אַ קוק געטאָן אויף איר. די פערלמוטערנע קנעפלעך האָבן געלאַנצט, ווי זיי זאָלן אויך וועלן געפעלן ווערן ברוכלען. די לייכטער, די חלות, די לעפל און די גאַפלען — אַלץ האָט געלויכטן מיט אַזאַ פּרייד, וואָס קיינמאַל האָט נאָך אַ יום טוב מיט אַזאַ פּרייד ניט געלויכטן.

נאָכן עסן, ווען אַלע זיינען אַוועק פון סוכה איז ברוכל צוגעגאַנגען צו כינקען:

— כינקע, בעט דיין טאַטן ער זאָל ניט צענעמען די סוכה, וועלן מיר שטענדיק זיצן צוזאַמען אין איין סוכה. — האָט ברוך געזאָגט.

— יע, ברוכל, איך וועל אים זאָגן — האָט כינקע געענטפערט. זי האָט ניט געקוקט אויף ברוכלען, נאָר אויף די פערלמוטערנע קנעפלעך, וואָס האָבן אויסגעזען ווי זיי זאָלן בליען.

— און דיין טאַטע וועט וועלן? — האָט ברוכל געפּרעגט.

— ער וועט וועלן... איך וועל אים בעטן.

— עס איז אַ שיינע סוכה — האָט ברוכל געזאָגט און זיינע אויגן זיינען געווען ליכטיק אַנגעצונדן מיט אַ שמייכל פון גליק.

— עס איז אַ שיינע סוכה — האָט כינקע שטיל אים נאָכגעזאָגט און האָט אַ קוק געטאָן אויף ברוכלען. אויך אירע אויגן זיינען געווען ליכטיק מיט דעם ליכט פון גליק.

די אַפּגעשניטענע צווייגן פון דעם סכך האָבן געגרינט מיט זייער לעצט-

טער גרינקייט איבער דעם ערשטן אויפגאַנג פון יונגן גליק.

## די ראַשקאָוויטשער חתונה

— טאַטע, פונדאָנען וועט דיר זיין ווייט צו גיין אין בית-מדרש. אפשר צען בלאק, אַ מהלך, זאָג איך דיר, אַ מהלך. ווי קען מען זיך אַלע טאָג אַזוי ווייט שלעפן? אַפילו פאַר מיר איז שווער צו גיין אַזאַ שטיקל וועג. איז נאָך גוט ווען עס איז אַ שיינער וועטער. און אַז עס טרעפט זיך אַ רעגן? אַמאָל אַ שניי? און די ניו-יאָרקער ווינטן — זיי קענען דאָך אַ מענטשן אויפהויבן! אַזוי האָט מיסיס וואַפעלניק גערעדט צו איר אַלטן טאַטן, גערעדט מיט אַ שמיכל אויפן פנים, און דאָס פנים איז געווען דורך און דורך קיי-לעכדיק און בלאַנד — די ברעמען, די פּוכעלעך איבער דער אויבערשטער ליפּ און די קרייזעלעך אויפן שטערן. אַלץ צוזאַמען סאַמע קיילעכדיקייט און סאַמע בלאַנדקייט, ווי ביי אַ מלאך.

מיסיס וואַפעלניק האָט זייער ליב געהאַט היימישן ווין. נישט אַזוי צוליב זיך, נאָר סתם, עס זאָל זיין אין שטוב. עס איז גוט אַ זופּ טאָג, עס איז גוט מכבד זיין געסט, עס איז אַ פולע שטוב — ווען עס איז דאָ אַביסל היימישער ווין.

זי איז געשטאַנען איבער אַ ברייטן טאַפּ מיט פרישע וויינטרויבן און האָט ריינדניק צום טאַטן, מיט חשק געאַרבעט מיט דער קאַטשעלקע, צע-ריבן די וויינטרויבן, די שטייפע פּלאַצנדיקע הייטלעך פון די גרויסע שוואַרצע טרויבן האָבן אַלע מאָל אויסגעשאַסן מיט שטילע אויפרייסן. מיסיס וואַפעל-ניקס פולע און קיילעכדיקע אַרעמס האָבן געהאַט עפעס אַן ענלעכקייט צו דער קורצער, קיילעכדיקער קאַטשעלקע, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע דריי זיינען דורכגענומען מיט אַ פריילעכער פלייסיגקייט, וואָס צעגיסט זיך אין אַ שטילער זשומענדיקער זינגעריי פון די טרויבן.

— זע, נחום, — האָט מיסיס וואַפעלניק געזאָגט צום מאַן — פונדאָנען נעמען זיך טאַקע אין ניו יאָרק אַזעלכע שטאַרקע ווינטן?  
— ווינטן! ווער ווייס פון וואָנען זיי קומען?! — האָט דער מאַן גע-ענטפערט און איז אַרויס אין אַ צווייטן צימער. עס איז אים שווער געווען צו הערן, ווי זיין ווייב רעדט אַפּ איר טאַטן, ער זאָל זיך נישט אַריבערקלייבן צו זיי אין דער נייער דירה.

— דאָס איז צוליבן ים, איך בין זיכער, אַז צוליבן ים, — האָט מיסיס וואַפעלניק געמאַכט אַ געאַגראַפישע סברה, — אינדערהיים זיינען גאַרניט געווען אַזעלכע ווינטן, אַזעלכע פאַרדרייענישן.

מיסיס וואַפעלניק האָט נישט אויפגעהערט צו ריידן, פונקט ווי אין איין ווילע פון שטיקליקייט וואָלט קלאָר געוואָרן פאַר אַלעמען, אַז זי וויל נישט, אַז דער טאַטע זאָל זיך אַריבערקלייבן צו איר אין הויז.

דער פאַטער אירער, מיסטער ראַבינאוויטש, מיט אַ קורץ בערדל — חצי באַרד און חצי אונטערגעשאַרן, האָט גערויכערט אַ סיגאַרעט, נישט געקוקט אויף דער טאַכטער, זיך געשעמט פאַרן איידעם און אַלע מאָל מסכים געווען מיט אירע רייד:

— יע, אודאי איז דא ווייט פון א בית-מדרש.  
 — יע, די ווינטן זיינען אין ניו-יאָרק מוראדיקע.  
 — די רעגנס מסוכן.

ער האָט ניט געוואָלט ברוגז ווערן אויף דער טאָכטער — דער עיקר ניט געוואָלט אַריבערטראָגן די שפּלות פון אַ קריגעריי, עס זאל בולט ווערן און די טאָכטער האָט אים פאַרצאָמט דעם וועג צו איר אין שטוב אַרײַן.  
 — ביי סערען איז נענטער צו אַ בית-מדרש, — האָט מיסיס וואָפעלניק גערעדט. — פון סערעס הויז ביסטו צוויי טריט פון אַ בית-מדרש. עס איז דאָרטן טאַקע אַ מער יידישע געגנט. די שכנים זיינען אַנדערע, וועסט האָבן גיכער מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורײַדן — אַזוי האָט גערעדט מיסיס וואָפעלניק. צוגערעדט דעם פאָטער ער זאל וואוינען ביי דער צווייטער טאָכטער, ביי סערען.

— צו סערען דאָרף מען גיין באַרג-אַרויף, סערע זאָגט, און איך וועל מיד ווערן. סערע זאָגט, און אַפילו פאַר איר איז שווער צו גיין באַרג-אַרויף. מיסיס וואָפעלניק איז אַ ווײלע שטיל געוואָרן און האָט אַ מורמל געטאָן: — באַרג אַרויף איז טאַקע אויך ניט גוט, און ווייט פון אַ בית-מדרש טויג אַודאי ניט.

פון צווייטן צימער איז צוריק אַרײַנגעקומען מיסטער וואָפעלניק און מיט אים צוזאַמען דער קליינער זון זייערער, דייוויד, אַ דרייאַריקער יונג, וואָס האָט זיך באלד אַ נעם געטאָן צום זיידנס באַרד, אַ טאַפּ געטאָן אים ביידע באַקן און שטאַרק הנאה געהאַט, וואָס עס איז דאָ פאַר וואָס אָנצונעמען. דער זיידע האָט דעם קליינעם אַרומגענומען, אַ קלאַפּ געטאָן אים איבער דער פלייצקע, נאָר קיין ווערטער ניט געפונען פאַר אים. די זשומענדיקע פּלאַצעניש פון די וויינטרויבן ביי דער טאָכטער אונטער די צוויי הענט מיט דער קאַטשעלקע האָט אים פול געמאַכט די אויערן, און אים האָט זיך גע-דאַכט, און ער הערט נאָך אַלץ וועגן די ניו-יאָרקער ווינטן, וואָס צוליב זיי און צוליב דער ווייטקייט פון בית-מדרש איז אים אוממעגלעך צו געפינען אַ ווינקל ביי זיין יינגסטער טאָכטער אין הויז.

מיסיס וואָפעלניק איז פּלוצלינג אין כעס געוואָרן אויפן קינד :

— אַ וואָרט לאָזט ער ניט אויסריידן! אַזאַ קלעק אַ קינד!

זי האָט געוואָלט דעם קליינעם איינלייגן שלאָפן, נאָר ער האָט ניט געוואָלט גיין, זיך געיאָגט אַרום טיש, זיך באַהאַלטן ביים זיידן אונטער די פיס, און פול געמאַכט דעם צימער מיט קוויטשערייען און געלעכטער, וואָס האָבן זיך ניט געפאַסט צו דער כעסנדיקער מאַמע און דעם שטיל פאַרשוויגענעם זיידן.

— אַט גיי איך נעמען דעם וואַקיום-קליינער! — האָט מיסיס וואָפעלניק

אַנגעשראַקן דעם זון.

דער קליינער האָט אַ צאַפּל געטאָן און האָט אָנגעהויבן וויינען. פאַרן וואַקיום-קליינער האָט ער מורא געהאַט. ער האָט געזען, און דער וואַקיום-קליינער שלינגט אײַן אַ פאַפּירל, אַ שוועבעלע, דעם שטויב, אַ שטיקל האַלץ,

און די מאַמע האָט אים געזאָגט, אַז דער וואַקיום-קלינער וועט ווערן אין כעס, קען ער אַ קינד אויך איינשלינגען, און דייַוויד האָט ניט געוואָלט ליגן אין זאַק פון וואַקיום-קלינער.

דער זיידע האָט דעם וויינענדיקן אייניקל אַוועקגעטראָגן שלאָפן אין זיין בעטל. דאָס קינד האָט געכליפעט. דער זיידע האָט אים צערטלעך געקלאַפט אין פלייצקע און באַרואיקט:

— נו, נו, דער וואַקיום-קלינער וועט דיך ניט איינשלינגען.

ער האָט איינשלינגענדיק דאָס וויינענדיקע קינד אַ טראַכט געטאָן: פאַרן קליינעם איז דער וואַקיום-קלינער, און פאַר אַן אַלטן טאַטן זיינען די „ווינטן“, די רעגנס און דער ווייטער בית-מדרשו. ער האָט גערעדט צום אייניקל:

— דער וואַקיום-קלינער, די ווינטן... באַרישקייטן. שלאָף... באַרישקייטן. זיין שטים איז געווען אַ צעבראַכענע, אַ וויכע, אַן איבערצייגנדיקע. דער קליינער האָט דערפילט נאָך אַ באַעוולהטן, האָט אים אַ גלעט געטאָן איבער דער באַרד, האָט אַ לאַך געטאָן און מסכים געווען איינצושלאָפן. דער אַלטער האָט זיך געקליבן אַוועקגיין, נאָר די מיסיס וואַפעלניק האָט דעם פאַטער ניט געלאָזט. זי האָט שוין פאַרענדיקט די אַרבעט מיט די ווינטרויבן. דער ברייטער טאַפ איז אַוועק אין קיך, און פון דאָרט האָט מיסיס וואַפעלניק גערעדט צום פאַטער:

— טאַטע, וואָס הייסט? אַן עסן וועסטו פונדאָנען אַוועקגיין?

זי האָט אויסגערעכנט אַלע מאַכלים וואָס זי האָט פאַר אים, ווי זיי זיינען געמאַכט און ווי אזוי זיי זיינען געקאָכט. זי האָט ניט אויפגעהערט ריידן:

— טעם גן-עדן, — האָט זי איינגערעדט דעם פאַטער — וואָס הייסט

דו וועסט אַוועקגיין אַן עסן?

אים האָט ניט געפאַסט זיך אַפּוואַגן. גראד היינט, נאָכן שמועס וועגן „די ווינטן“, איז גלייכער אַפעסן דעם „טעם גן-עדן“ ביי דער טאַכטער. וואָס ווייניקער רוגו. אַביסל פאַרדראָס טראַגט מען אַריבער, אַבער קיין שפּלות, קיין געפאַלנקייט, וויל ער ניט אַנרוקן אויף זיך, און רוגו איז שפּלות.

ער האָט געגעסן, אויף יעדן מאַכל מסכים געווען, אַז עס איז טעם גן-עדן, און ווען די טאַכטער האָט אים איבערגעפרעגט:

— אַבער די פּלוימען? ביסט אַ מבין ווי די פּלוימען זיינען אַפּגער-קאַכט? — האָט ער זיך בשום אופן ניט געקענט דערמאָנען, אַז ער האָט געגעסן פּלוימען.

ווען ער איז שפּעטער אַרויס אין גאַס, האָט גערעגנט. דער רעגן האָט געזשומעט, ווי די ווינטרויבן אונטער דער קאַטשעלקע. די זשומעריי האָט אַנגעיאַגט אויף אים אַן עלנט. עס האָט זיך אים ניט געוואָלט גיין אַהיים, וואו ער וואוינט שוין צוויי יאָר אַליין, זינט עס איז געשטאַרבן זיין ווייב, און ער איז געבליבן מיט די צוויי טעכטער. „יע, מען קען זאָגן אַליין, כאַטש מיט צוויי טעכטער“, האָט ער אַ טראַכט געטאָן. ביי דער סאַבוועי האָט ער זיך דערמאָנט, אַז דעם אָונט קומט פאַר אַ מיטינג פון דער ראַשקאָוויטשער סאַסייעטי, זיינע לאַנדסלייט.

— מען וועט גיין זען אייגענע מענטשן, — האָט ער אַ טראַכט געטאָן. אים האָט זיך געוואַלט שטופן די צייט אויף צוריק, ווען די שטוב איז געווען אַ היים, דאָס שטעטל — אַ היים, און אַלע אַרום זיינען געווען היימישע מענטשן.

— מען וועט זען אייגענע מענטשן, ראַשקאַוויטשער, אין ראַשקאַוויטש איז דער בית־מדרש אויך ניט געווען אַזוי נאָענט, אָבער עס איז געווען גאַנץ נאָענט אויף צוצוגיין. עס זיינען געווען ווינטן — איז אויך ניט קיין גוואַלד — פאַרשפּילעט מען דעם קאַלבער — היימישע ווינטן, יע, יע, מען וועט זען אייגענע מענטשן, ראַשקאַוויטשער.

אין לענגלעכן צימער, וואו דער מיטינג איז פאַרגעקומען, איז געווען שטאַרק ליכטיק, פּונקט ווי גאַנץ ראַשקאַוויטש זאָל אַהין אָנברענגען זייערע לאַמפּן און אָנצינדן. ביי דער טיר האָט אים געטראָפּן מיסטער ריבאַק, אַ היימישער מענטש:

— מיסטער ראַבינאוויטש! איך האָב אויסגעקוקט איר זאָלט היינט קומען! מיין אייניקל ווערט בר־מצווה, איז ערשטנס דאָרף איך אַ טלית, אַ ראַשקאַוויטשער וועט דאָך ניט גיין קויפּן אַ טלית ערגעץ אַנדערש אויב נישט ביי איר, און צווייטנס, וועט איר דעם בחור אַביסל צולערנען, אַ פאַר יידישע ווערטער, אַ בר־מצווה בחור דאָרף וויסן... אַ ברכה... איך ווייס?... וואָס מען דאָרף, אויף לשון קודש... איר וויסט שוין וואָס.

דער אַלטער האָט אויפגעלעבט. אַ היים, אַ שטיקל היים — די ראַש־קאַוויטשער.

— נו, נו, — האָט ער געענטפערט אויף אַ היימישן לשון — בין איך דאָך געקומען.

ער האָט זיך אויסגעגלייכט. זיינע פיר און זעכציק יאָר האָבן זיך אים אויסגעוויזן אַ סך יינגער, ווי מיט אַ שעה צוריק ביי דער טאַכטער אין הויז. מיסטער ריבאַק האָט פאַרגעשטעלט פאַרן עולם אַ גאַסט פון שיקאַגאַ, מיסיס וואַלף, טאַקע אַ ראַשקאַוויטשער, חיה־איידל „פון מויער“ (זייער הויז איז געווען דאָס איינציקע געמויערטע הויז אין שטאָט, האָט מען זיי אַלעמען גערופן „פון מויער“. בערל „פון מויער“, חיה־איידל „פון מויער“ און שימ־טשיק „פון מויער“).

חיה־איידל האָט באַדאַרפט אַפּדאַנקען פאַר דער אויפנאַמע. זי האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט אַ לאַך געטאַן אין פאַרלעגנהייט, צוויי ליכטיקע פייער־לעך האָבן ביי איר אַ שיינ געטאַן אין די אויגן און זי האָט ווייבעריש אַ צי געטאַן מיט די פּוילע, פון עלטער פאַררונדיקטע אַקסלען.

— וואָס קען איך זאָגן? קיין ספּיטשעס האַלטן קען איך ניט... עס האָט זיך פאַרוואַלט זען לאַנדסלייט, די ראַשקאַוויטשער. מען איז אַליין, טאַקע גענוג עלנט, די קינדער חתונה געמאַכט, גאַט צו דאַנקען... בין איך געקומען צו די ראַשקאַוויטשער... און מיר זאָלן אַלע געזונט זיין.

דאָ האָט זיך חיה־איידל פאַרהאַקט, ניט געקענט מער אָנכאַפּן קיין וואַרט און האָט זיך אַוועקגעזעצט.



די ראשקאוויטשער זיינען געווען גערירט. זיי האָבן דערהערט זייער לשון, די פשוטע ווערטער פון דער היים, דעם ראשקאוויטשער ניגון, דאָס בלייבן שטעקן אינמיטן דערינען און ניט קענען אַנכאַפן אַ וואָרט, כאַטש טרינק זיך. זיי האָבן חיה-איידלען געמאַכט אַזאַ אַוואַציע, וואָס דער בעס-טער רעדנער וואָלט ביי זיי ניט געקענט פאַרדינען.

דער אַלטער מיסטער ראַבינאוויטש האָט געקוקט אויף חיה-איידלען און געבענקט נאָך אַ היים.

— אַ פיינע פרוי, האָט ער געטראַכט, אַ וואוילע פרוי, אַן איידעלע פרוי, אַ שטילע ווי אַ טויב.

ער האָט געזאָגט, אַז ער פאַרט מיטן זעלבן וועג און ער האָט חיה-איידלען באַגלייט אַהיים. אויפן וועג האָבן זיי גערעדט פון ראשקאוויטש, פון בלייבן אַליין, און פון עלנט. ער האָט איר דערמאָנט אַז מען האָט זיי אַמאָל געוואָלט רייזן אַ שידוך אין ראשקאוויטש, נאָר זי איז אַוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע און עס איז גאַרניט געוואָרן.

— דער טאַטע האָט זיך געשעמט דערציילן — עס איז קיין בודן ניט געווען. דער מויער איז טאַקע געווען אַ מויער, אָבער בייסן האָט מען אים ניט געקענט, בין איך אַוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע.

מיסטער ראַבינאוויטש האָט אַ טראַכט געטאָן פון זיין טאַכטער, פון דעם ברייטן טאַפּ מיט די ווינטרויבן, וואָס האָבן געפלאַצט אונטער דער פריילעכער קאַטשעלקע. פון די ניריאַרקער „ווינטן“ — און ער האָט מורא געהאַט, אַז ער וועט אַרויסגיין פון דער סאַבוועי, וועט אים באַגעגענען אַן עלנטער רעגן, אַ הימל, וואָס עס דאַכט זיך, אַז ער דאַרף אַליין אַ דאָך, און אַ דרויסן מיט ווינטן.

דאָ, מיט חיה-איידלען אין דער סאַבוועי איז געווען היימלעכער. מען רעדט אַ וואָרט, מען זעט אַ שמייכל, און דאָס ווייסע נאַזטיכל וואָס זי נעמט אַרויס פון איר טעשעל און גיט אַ וויש די ליפּן — דערמאָנט היימישע רואיקייט, געמיטלעכקייט.

ער האָט זיך אָנגעבויגן צו איר און געזאָגט גאַנץ אומגערעכט :

— אויב איר ווילט, חיה-איידל, וועלן מיר שטעלן אַ חופּה, איצט וועל איך ניט פרעגן אויף אייער בודן. איך האָב, גאָט צו דאַנקען, פּונדוואָנען צו לעבן, איך פאַרקויף טליתים, אַביסל ספרים...

חיה-איידל האָט אַ לאַך געטאָן אין פאַרלעגנהייט .

— וואָס קען איך זאָגן? ... — זי האָט אַ הייב געטאָן מיט די רונדיקע אַקסלען — אפשר איז געווען באַשערט מיין פאַרן קיין ניו יאָרק...

חיה-איידל האָט געוואָלט ביי אַזאַ ערנסטער געלעגנהייט נאָך עפעס זאָגן, נאָר זי האָט ניט געקענט אַנכאַפן קיין וואָרט, כאַטש טרינק זיך. זי האָט אַרויסגענומען דאָס ווייסע טיכעלע, אַפּגעווישט די ליפּן און געשמייכלט.

מיסטער ראַבינאוויטש האָט געזען פאַר זיך אַ היים, און אַ היים האָט אַ גאַלדענעם האַך, און עס גרייכן אַהין ניט קיין ווינטן און קיין רעגנס.

## פורים צו דער מגילה

יעדן יאָר ערב פורים פאַרמאַכט אָשר גרעבניק זיין גלאַזגעשעפט און לאַזט זיך פאַרן פון ברוקלין קיין בראַנקס אין קליינעם בית-מדרש „אהבת אחים“ הערן די מגילה. ער פאַרט אַהין מיט זיין ווייב און זיינע צוויי טעכטער. אַ מהלך פון אַ שעה מיט דער מאַשין. הערט די מגילה, לאַזט איבער אַ היפשע נדבה פאַרן בית-מדרש און פאַרשווינדט ביז איבער אַ יאָר פורים. פאַר די מתפללים פון „אהבת אחים“ דערציילט אָשר גרעבניק יאָר-אין יאָר-אויס די מעשה פאַרוואָס ער קומט הערן די מגילה אין „אהבת אחים“, און אַז מען זאָל אים געבן אַ מיליאָן דאלער, וועט ער ערגעץ אַנדערש די מגילה ניט הערן. די אַלטע מתפללים פון „אהבת אחים“ קענען שוין אָשר גרעבניקס מעשה וואָרט ביי וואָרט, פונדעסטוועגן שטייען זיי אַרום אים, הערן זיך איין און האָבן הנאה פון זייער בית-מדרש — „אהבת אחים“. אָשר גרעבניק הויבט שטענדיק אָן מיט די זעלביקע ווערטער:

ראַש השנה און יום כפור זיינען צו גאָט — קען מען דאוונען אין יעדן בית מדרש, אָבער פורים איז צו מענטשן. קום איך אין „אהבת אחים“, וויל דאָ האָב איך געטראָפן אַ מענטשן, טאַקע אַ מענטש, וואָס מען זאָגט — אַ מענטש זאָל מען זיין.

ווען אָשר גרעבניק קומט צו דעם וואָרט, כאַפט אים דער שמש אונטער: — ר' ישראל יפה! איין קלייניקייט, ר' ישראל יפה. ער זאָגט עס גאַנץ שטיל, כדי ניט איבערהאַקן אָשר גרעבניקס מעשה:

— געקומען בין איך קיין אַמעריקע צו אַן עלטער-פעטער, אַ ייד, וואָס איז געווען אַנגעשטאַפט מיט געלט און מיט פחד פאַר דער עלטער. ער פלעגט זיך אוועקזעצן און אָנהויבן אויסרעכענען, וואָס מיט אַ מענטשן קען אַלץ פאַסירן אויף דער עלטער. כל-מיני קראַנקהייטן, פאַראַליטשן, עלנט-קייט, איינוואַמקייט — דער צעטל פון די צרות איז טאַקע געווען אַ גרויסער, און דער עלטער-פעטער האָט עס געזען פאַר די אויגן מיט אַלע פּרטים: אַט ליגט מען, חלילה, און עס איז נישטאָ ווער עס זאָל דערלאַנגען אַ גלאַז וואָסער; אַט שטייט מען און מען קען ניט אַליין אַריבערגיין די גאַס; אַט זיצט מען און מען קען ניט אַפּכאַפּן דעם אָטעם. אויס פחד איז דער פעטער געוואָרן זייער קאַרג — טאַמער וועט ער דאַרפן אויף דער עלטער. ער האָט מיר אַפילו ניט געוואָלט אויסבאַרגן די פאַר דאלער אויף אַראַפּברענגען מיין משפּחה. גענוג פאַר אים, האָט ער געטענהט, וואָס ער האָט געשיקט איין שיפּסקאַרטע פאַר מיר. ער האָט דאָס אויך ניט געטאַרט טאָן, וועגן דער משפּחה זאָל איך אַליין זאָרגן און זוכן עצות, ווי זיי צו ברענגען. און אַנב, וואָס איז דאָ זיך צו אַיילן? די משפּחה קען מען אַריבערברענגען מיט אַ פאַר יאָר שפעטער.

געהייסן האָב איך נאָך דעמאָלט מיט מיין אמתן נאָמען נאָוואַגערעבני-קאָוסקי. מיין פעטער וואָס איז געווען קאַרג אויף געלט איז געווען קאַרג אויף צייט אויך. ער האָט מיר אַנגערעדט, אַז אַ לאַנגער נאָמען טויג ניט —

ניטאָ קיין צייט אים אַרויסצורייַדן. האָב איך געפּאָלגט, און צעשפּאַלטן דעם נאָמען אויף דרייען. די ערשטע טייל אַראָפּגעוואָרפּן, די לעצטע טייל אַראָפּ־געוואָרפּן און געבליבן ביים מיטלסטן שטיקל נאָמען — גרעבניק. עד היום האָב איך חרטה, וואָס איך האָב געשפּאַלטן מיין נאָמען. נאָר מען קען שוין צוריק ניט כאַפּן.

דעם פעטערס עצה און מיין נייער אונטערגעשאַרענער נאָמען האָבן מיר גאַרניט געהאַלפּן און איך האָב ניט געהאַט מיט וואָס צו ברענגען מיין משפּחה קיין אַמעריקע.

איך בין אַ מענטש, וואָס האָט זייער גיך חרטה. האָב איך שוין איבן גאַנצן חרטה געהאַט, וואָס איך בין געקומען קיין אַמעריקע. אָבער מען קען שוין צוריק ניט כאַפּן. עס איז געווען אסתר תענית, בין איך אַריין אין בית מדרש „אהבת אַחים“ דאַוונען מנחה און הערן די מגילה. אויפן האַרצן איז דאָך מיר ניט געווען גאָר יום־טובדיק. בין איך מסתם געזעסן דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזן. איז צו מיר צוגעקומען אַ ייד און פרעגט זיך ביי מיר:

— איר זיינט אַ גרינער ?

— אַ גרינער — האָב איך געענטפּערט, כאַטש עס האָט מיר ניט גע־שמעקט וואָס ער האָט מיר באַלד אויסגעלייגט מיין נייעם אַמעריקאַנער יחוס. דער ייד האָט זיך מיט מיר פּאַנאַנדערגערעדט, און ווען איך האָב אים דערציילט די גאַנצע געשיכטע מיט מיין עלטער־פעטער דאָ, און מיט מיין משפּחה אויף יענער זייט, האָט ער מיך אָנגעקוקט און האָט געזאָגט:

— עס איז גאַרניט מיט גאַרניט. איך וועל אייך ברענגען די משפּחה. כאַפּט זיך אַריין מאַרגן אין דער צייט, וועלן מיר דאָס מאַכן. ווען דער ייד איז אַוועק, האָב איך, דעם אמת זאָגנדיק, געטראַכט אַז עס איז אַ שטיקל חזוק, מען האָט מיר דערציילט, אַז אין אַמעריקע זיינען דאָ כל מיני פאַרשווינען, ווי מען רופט זיי דאָ, פעיקערס, און אַ ייד אַ למד־וואַוּניק איז דאָ גאַנץ שווער צו באַגעגענען. האָב איך שוין חרטה געהאַט אויף דער גאַנצער מעשה וואָס איך האָב אים דערציילט, טאַמער שלעפּ איך זיך אַריין אין אַ צרה. נאָר פאַרפּאַלן, צוריק קען מען שוין ניט כאַפּן.

אויף מאַרגן, אַז איך בין געקומען אין בית מדרש, האָב איך געמיינט, אַז עס וועט זיין לאַ דובים ולא יער. ערשט דער ייד איז טאַקע געקומען, און האָט מיר געבראַכט אַ טשעק:

— דאָס איז האַנט־געלט אויף שיפּקאַרטעס.

דאָס איז געווען דער ערשטער טשעק, וואָס איך האָב געזען אין אַמע־ריקע, און איך האָב זיך פשוט דערשראַקן. פון גרויס צעטומלעניש האָב איך אָנגעהויבן טענהן מיטן יידן:

— וואָס הייסט? אַט אַזוי־אַ גלאַט גיט מען דאָס געלט? און אַט אַזוי־אַ גלאַט נעמט מען דאָס געלט? ניט איר קענט מיך און ניט איך קען אייך. לאַמיר גיין צום רב און לאַמיר זיך כאַטש אַפּשרייבן, זאָל זיין אַן עדות. דער ייד האָט מיך אָנגעקוקט און האָט געענטפּערט פונקט ווי נעכטן:

— עס איז גאַרניט מיט גאַרניט. איר וועט מיר אַפּגעבן.

אז איך בין געקומען אהיים מיטן טשעק אין קעשענע, האָב איך מורא געהאַט אויף אים אַ קוק צו טאָן. איך בין געווען זייער ניט געניט אין טשעקס, און איך האָב פשוט מורא געהאַט — וואָס דערפון קען אַרויסקומען. אָבער עס איז געווען פאַרפאַלן, צוריק קען מען שוין ניט כאַפּן. טאַקע מיטן זעלביקן טשעק האָב איך אין קורצע עטלעכע חדשים אַראַפֿ-געבראַכט די משפּחה קיין אַמעריקע.

אומקערן דעם יידן דאָס געלט איז מיר גאַרניט אָנגעקומען אַזוי גרינג, כאַטש איך האָב שוין געהאַט, גאַט צו דאַנקען, מיט וואָס אים אָפּצוגעבן. אויב עס איז געווען פאַר אַ פּסח, אַדער פאַר סוכות, האָט דער ייד געזאָגט: — גאַרניט מיט גאַרניט. האַלט עס דערווייל, עס וועט איך צוניץ קומען אויף יום טוב.

ביז איין טאָג האָב איך זיך אויסגעקליבן איין מאָל פאַר אַלע מאָל, און איך בין אַוועק — אים אָפּצוגעבן דעם חוב. דער ייד האָט זיך דערווייל אַריבערגעצויגן אין אַן אַנדער געגנט. אין דעם בית מדרש איז ער שוין מער ניט געקומען. בין איך אַוועק צו אים אין שטוב.

אַוועקגעלייגט דאָס געלט אויפן טיש, צוגעוויינטשעוועט, אַלץ ווי עס דאַרף צו זיין, אָבער דער ייד האָט מיך אויפגענומען קידער-ווידער, האָט זיך ערגעץ געאַיילט, אַפילו קיין מעשה ניט געוואָלט אויסהערן — גאָר אַן אַנדער ייד, עס איז מיר אַזש געוואָרן פאַרדראַסיק. איך האָב זיך ניט געקענט איינהאַלטן און איך האָב אים געזאָגט:

— במה חטאתי? איך האָב געדאַרפט געלט, האָט איר מיר געבאַרגט און טאַקע אַ טובה געטאָן, וואָס שייך אַ טובה? אַ גרויסע טובה. איצט, אַז איך האָב אייך אָפּגעבראַכט דעם חוב, זיינט איר גאָר אַן אַנדער ייד, גאָר באמת אַזוי ווי ברוגו, חלילה! במה חטאתי?

דער ייד האָט אַ שמייכל געטאָן — טאַקע נאָר ווי אַ ייד קען — אַביסל אומעטיק, אַביסל שפּאַסיק — און האָט מיר געזאָגט:

— איר פאַרשטייט, מיסטער גרעבניק, אין אַמעריקע איז אַ ייד פאַר-נומען. גיין זוכן מעשים טובים האָט ער קיין צייט ניט. דעריבער, אַז ער איז זוכה, און עס קומט אים אונטער צו דער האַנט — איז ער צופרידן, און אַז אַ מענטש איז צופרידן, האָט ער ליב צו שמועסן. אָבער איצט, זייט מיר מוחל, אַז איר זיינט געקומען — וואָס האָב איך דערפון? גאַרניט מיט גאַרניט. טאָ זייט מיר געזונט.

אַט אַזוי האָט מיר געזאָגט דער ייד, און געהייסן האָט ער ר' ישראל יפה, און געטראָפּן האָב איך אים טאַקע אַט-דאָ אין „אהבת אחים“. פאַר מיר איז דאָס דעמאָלט געווען דער גרויסער נס פון פורים. איז קיין בע-סער אַרט ניטאָ וואו צו קומען הערן די מגילה, נאָר דאָ אין „אהבת אחים“.

## מלכהלע עשמאן

עס איז געווען אַ רוישיקע פּאַמיליע־פּאַרזאַמלונג פּון די עשמאַנס. די משפּחה איז באַשטאַנען פּון העכער פּערציק נפּשות. די פּיר ברידער עשמאַן מיט זייערע ווייבער, זין און טעכטער, איידעם און אייניקלעך, און די אַלטע מאַמע, מלכהלע עשמאַן, וואָס אַלע קינדער האָבן זי גערופן „מאַמעלע“ — אין די אויגן, און אונטער די אויגן: „זי“.

כאַטש מען האָט זיך געווענדט צו איר מיטן פּאַרצויגענעם נאַמען „מאַ־מעלע“, האָט מען מורא געהאַט פּאַר איר. זי איז געווען די באַלעבאַסטע פּון דעם געשעפט „עשמאַן ענד סאַנס“, מעבל געשעפטן אין פּאַרשיידענע טיילן פּון שטאָט.

מלכהלע עשמאַן האָט אַלע אירע זין, שניר און אייניקלעך גערופן מיט פּאַרצויגענע נעמען — דודקע, ברוכל, סעמקעלע, דזשולקעלע, האָט יעדערן געלויבטן אַנטקעגן מיט צוויי קיילעכדיקע אויגן ווי שיינענדיקע קערשע־לעך, אָבער זי האָט די זין געצאָלט געהאַלט, ווי פּרעמדע, און די באַלע־באַסטע אין געשעפט איז זי געווען.

די פּאַמיליע־פּאַרזאַמלונג איז פּאַרגעקומען געוויינלעך ווינטער, דעם ערשטן טאָג חנוכה. מען האָט דעמאָלט געמאַכט דעם יאָר־חשבון, מען האָט באַשטימט צדקה פּאַר פּאַרשיידענע אַנשטאַלטן, וואָס די עשמאַנס האָבן גע־צאָלט יערלעך, און מען האָט געגעסן צוזאַמען וועטשערע.

דערנאָך האָט מען באַשטימט דעם פּרעזידענט פּון „עשמאַן ענד סאַנס“ געוויינלעך דעם עלטערן זון, דוד.

— דער קייסער האָט מער ליב די קרוין ווי דאָס מלכות — פּלעגט מלכהלע לויבטן מיט די קאַרשנדיקע אייגעלעך צו די אַנדערע דריי זין (אָן אַנוואונק, אַז דוד האָט זייער ליב זיין טיטול — פּרעזידענט) און זי האָט גראַטולירט דעם „פּרעזידענט“ פּון „עשמאַן ענד סאַנס“, וואָס זי האָט אים געצאָלט געהאַלט ווי אַ פּרעמדן.

די פּראַגראַם פּון די פּאַמיליע־פּאַרזאַמלונגען האָט זיך אַלע יאָר גע־ענדיקט מיט די מתנות, וואָס מלכהלע האָט געגעבן די אייניקלעך, און, אויב צווישן זיי איז געווען אַ יינגל, וואָס דאַרף ווערן בר מצווה, האָט אים מלכהלע דערלאָנגט אַ זיידענעם טלית און צוגעוואונטשן:

— קיין פּרעזידענט פּון די יוניטעד סטייטס קענסטו ניט ווערן, זאָלסטו כאַטש זיין, מיט גאָטס הילף, אַ פּרעזידענט פּון „עשמאַן ענד סאַנס“.

פּערצן יאָר נאָכאַנאַנד, זיגט עס איז געשטאַרבן מלכהלעס מאַן אָשר עשמאַן, איז דוד געווען פּרעזידענט פּון „עשמאַן ענד סאַנס“.

מלכהלע אַליין האָט אים אָפּגעגעבן כבוד דערפּאַר. ער האָט אונטער־געשריבן אַלע טשעקס (אונטער דער סומע פּון צוויי הונדערט דאלער), ער האָט געחתמעט אַלע קאָנטראַקטן מיט די קווינים. ער האָט זיך אויסגע־גלייכט מיט די בעלי־חובות.

די ברידער האָבן געמורמלט, אַז ער פירט די געשעפטן אויף אַן אַלט־מאָדישן שטייגער, און זיי זיינען געווען ניט צופרידן, אָבער ער האָט זיך געמאַכט ניט הערנדיק.

די טיר ביי אים אין אַפּיס האָט אַלע וויילע געקלונגען, מענטשן זיינען געקומען אים זען. אַז ער איז אַרויסגעפאַרן אויף עטלעכע טעג זיך אַפּרוען. האָט דאָס אַפּיס־מיידל געקליבן אַלע פּאַפּירן אויף זיין טיש אונטער אַ פּרעס — אַ מעשענע קאַץ.

זיין ווייב, בעסיע, אַ קיילעכדיקע ווי אַן עפל, אַ רויטינקע ווי אַן עפל, האָט געטראָגן אַ שטייפן קאַרסעט, וואָס האָט איר אונטערגעשפּאַרט קישעלעך אונטער די אַרעמס, באַר וואָס האָט בשוים אופן ניט געמאַכט קיין ענדערונג אין איר אויסזען: די קיילעכדיקייט איז דערפון ניט געמינערט געוואָרן.

זי האָט זיך אַפּט אַריינגעכאַפּט צום מאַן אין אַפּיס, אָנגעשפּאַרט איר קיילעכדיקע פּולקייט ביי אים לעבן טיש און געזאַגט:

— וויפּיל איז דער שיעור צו אַרבעטן פאַר די עשמאַנס? מען נעמט און מען פאַרט אַרויס אויף עטלעכע טעג.

צווישן זיך האָבן די שניר גערעדט וועגן דער שוויגער:  
„זי איז נאָך מויער שטאַרק“.

איינמאָל, ווען מלכהלע האָט געהערט ווי בעסיע און די יינגערע שוור שפּאַרן זיך, ווער פון זייערע מאַנען אַרבעט שווערער, און בעסיע האָט געזאָגט: „זיין אַ פּרעזידענט פון „עשמאַן ענד סאַנס“ איז עפעס אַ גרינגע אַרבעט? בלויז הערן ווי דאָס גלעקל קלינגט אַ גאַנצן טאָג ווערן די נערוון געשוואַלן“.

מלכהלע האָט אַ לויכט געטאָן מיט די שיינענדיקע קערשעלעך.

— ווען מיר האָבן אָנגעהויבן אונדזער סטאַלעריי אין אַ ציגן־שטאַל, טאַקע מיט די ציגן בשותפות. געהאַט דעם „אַפּיס“, מיר פון איין זייט ווענטל, און די ציגן פון דער צווייטער זייט — איז אַשר ע"ה קיין פּרעזידענט ניט געווען, זיינען טאַקע די נערוון ניט געווען געשוואַלן.

ביידע שניר, די פּרעזידענטקע און די יינגערע שוור, האָבן זיך גלייך אַרויסגעשפּאַרט פון צימער טאַקע ניט געסטאַיעט אין איין רגע.

מלכהלע האָט זיי נאָכגעקוקט, געשאַקלט מיטן קאַפּ און אַ מורמל געטאָן:  
„די ליידיס פון עשמאַן ענד סאַנס, אַ סך האָבן זיי צוגעטראָגן! די נערוון ווערן ביי זיי געשוואַלן!“

באַר מלכהלע האָט פיינט געהאַט זיין ברוגז מיט די שניר. זי האָט זיי אומגעקערט פון צווייטן צימער:

„ווייבער“, — האָט זי זיי אַ רוף געטאָן (זי האָט די שניר גערופן „ווייבער“, ווען זי האָט געוואַלט מיט זיי אויסגלייכן אַ שטיקל ברוגז), „מיינט ניט, אַז איך פאַרגיין ניט דער פירמע „עשמאַן ענד סאַנס“ קיין עין הרע. וואָס אַמאָל געווען — איז אַמאָל, און איצט — איז גאַט צו דאַנקען. און די נערוון זיינען אַזוי ווי אַ זייגער. ווי מען שטעלט זיי אָן, אַזוי גייען זיי“.

נאך דער דרשה פון דער שוויגער האָבן די „ווייבער“ ניט געוואוסט, צי זאָלן זיי אַוועקגיין, צי ניט. מלכהלע האָט אַ זאָג געטאָן:

— ווען מען טרינקט איצט אַ גלעזל טיי, וואָלט עס געווען זייער גוט, זייער גוט. — אירע קאַרשנדיקע אייגעלעך האָבן געקוקט פריילעך און כיטרע, און ביידע שניר זיינען אַוועק מאַכן טיי, זיך קוים אַרויסגעכאַפט.

דער אַוונט־ברויט, נאָך דער פאַמיליע־פאַרזאַמלונג, איז געווען אַ פריי־לעכער. דער יאָר־באַלאַנס איז געווען אַ גוטער. די יינגסטע שוור, דזשולקעלע, האָט געטראָגן צום טיש געפילטע היבער, געבאַקטע און געבראַטענע, חנוכה־לאַטקעס געבאַקטע און געפרעגלטע, פאַרשידענע קוגלעך אין גרינסן.

נאָכן עסן, ווען מען האָט באַדאַרפט קלייבן דעם פּרעזידענט פאַר „עשמאָן ענד סאַנס“ האָט מלכהלע געזען, אַז די יינגערע זיין סודען זיך. וויליאַם און סעם זיינען אַריין אין אַ זייטיקן צימער. דערנאָך — ברוך און סעם, דערנאָך — וויליאַם און ברוך.

מלכהלע האָט אַן עפּן געטאָן די טיר און איז געבליבן שטיין ביי דער שוועל:

— וואָס איז? — האָט זי אַ פּרעג געטאָן.

וויליאַם האָט געצופּט אַ קנעפל פּון זיין וועסט און האָט זיך געקאַכט:

— פּערצן יאָר זיין פּרעזידענט איז גענוג! מען דאַרף האָבן „מאַדערן אַדווערטאַזמענטס“! די געשעפטן ליידן! ער מיינט עס איז נאָך די ציגן־שטאַל!

מלכהלע האָט אַ שפּאַן געטאָן צו זיי. אירע אויגן, די שיינענדיקע קער־שעלעך, זיינען געוואָרן גרויסע, שוואַרצע, צאַרנדיקע.

— אַן שפּיכט דמים! — האָט זי אַ זאָג געטאָן, — איר הערט! אַן שפּיכט דמים!

די זיין זיינען שטיל געבליבן, וויליאַם האָט נאָך אַ מורמל געטאָן: — די געשעפטן ליידן... פּוירסט אַוּ אַל, ביזנעס...

מלכהלע האָט אַ וואונק געטאָן צום זון: „וויליאַמקע, מאַלע וואָס מענטשן ריידן ערב עלעקשאַנס. דודל איז פּרעזידענט! און טאַמער וועגן די „מאַטערן אַדווערטאַזמענטס“ (מלכהלע האָט בשום אופן ניט געקענט אויסריידן „מאַ־דערן“, נאָר געזאָגט עס פשוט אויף יידיש. „מאַטערן“) וועסטו דאָס טאָן, און מיט די קונים וועט זיך אַרומקריגן סעמקע! אַבער אַן שפּיכט דמים — האָב איך געזאָגט! דודל איז פּרעזידענט, ער התמעט.

ווען זי האָט שפּעטער, ווי געוויינלעך, געגעבן „קאַנגראַטוליישאַנס“ דודן, דעם פּרעזידענט, האָט ער איר שלאַבערדיק אַ דריק געטאָן די האַנט און גאַרניט געענטפּערט.

עס האָט זיך קיין זאָך ניט געענדערט ביי דוד עשמאָן, דעם פּרעזידענט פּון „עשמאָן ענד סאַנס“, אין זיין אַפּיס. עס איז געשטאַנען דער זעלבער סאַלידער טיש מיט דער מעשענער קאַץ. זיין אַפּיס־מיידל הינטער אַ גלעזערנעם ווענטל האָט געשטעפט אויף דער שרייב־מאַשינקע, נאָר דאָס גלעקל פּון זיין טיר האָט

אויפגעהערט קלינגען, און דער טעלעפאן איז געשטאנען לעבן אים ווי א פארהלשטער, נאָר ווען-ניט-ווען אַ צאָפּל געטאָן.

אַ בענקשאַפט צום גלעקל פון דער טיר האָט זיך דערוועקט ביי דוד עשמאָן. ער האָט געלייענט די צייטונג און זיך צוגעהערט, געשריבן אַ בריוו און זיך צוגעהערט. ער האָט יעדעס מאָל געהערט, ווי עס קלאַפט די טיר ביי וויליאַמען אין אָפּיס. ער האָט עס געהערט, פונקט ווי דאָרטן זאָל שלאָגן זיין האַרץ, און דאָ איז עס טויט געוואָרן. „דער מלך פון די קאָרטן“ — האָט ער געטראַכט וועגן זיך.

ער האָט געהאַלטן די צייטונג פאַר די אויגן, אַזוי אַז זי האָט אים פאַר-שטעלט דאָס פנים, פונקט ווי ער זאָל ניט וועלן זיך באַגעגענען מיט וועמען עס איז מיטן בליק. פון הינטער דער צייטונג האָט ער געזען, ווי זיין ברודער כאַפט זיך אַריין דורך דער צווייטער טיר צום אָפּיס-מיידל און זאָגט איר עטלעכע ווערטער, ווי מען רוימט איין אַ סוד. דאָס מיידל שאַקלט מיטן קאָפּ, אירע אַנדוילרעטע האַר שאַקלען זיך אויך צו אויף יאָ. זי איז אינגאַנצן איין שטיק יאָ-זאָגעניש, ווען וויליאַם קומט צו צו איר.

— וואָס פאַר אַ טריפהנע ביינער זיי זיינען, אַט די אָפּיס-ליאַלקעס — האָט דוד עשמאָן געטראַכט און געקוקט אויפן מיידלס פליצע מיט דערווידער, ווי זי זאָל זיין זיינע אַ ביטערער שונא. ער איז אַפט אַוועק פון זיין אָפּיס אויף עטלעכע שעה.

אַהיים קומט דוד עשמאָן אַ מידער, ווי ער זאָל אַפאַרבעטן אַ טאַג ביי אַ שמעלצאויוון. עד גיט אַ זאָג צום ווייב:

— עפן די פענצטער! דער רוח ווייס, וואָס פאַר אַ ריחות דאָ טראָגן זיך

אַרום אין שטוב.

איינמאָל איז וויליאַם אַריין צו דודן אין אָפּיס מיט אַ נייעם קונה שוין נאָכן שליסן מיט אים דעם קאַנטראַקט. ער האָט פאַרגעשטעלט פאַר אים דעם ברודער: — אונדזער פרעזידענט, מיסטער דעיוויד עשמאָן. ער דאַרף חתמענען.

ביי דודן האָט אַ שפרונג געטאָן דאָס האַרץ, וואָס די ברידער האָבן גע-שלאָסן אַ קאַנטראַקט אָן אים. „איר וועט ביי מיר טאַנצן“, האָט ער אַ טראַכט געטאָן און האָט געזאָגט צום קונה:

— איך וועל דורכקוקן דעם קאַנטראַקט און מיר וועלן איך אים אַרויס-

שיקן דורך פאַסט.

וויליאַם האָט בלאַנק אַ קוק געטאָן דעם ברודער אין די אויגן און פאַר גרויס צעטראַגנקייט זיך פשוט אויסגעריסן אַ קנעפל פון זיין אייגענעם וועסטל. ער האָט דערזען, אַז ער האַלט אַ קנעפל אין האַנט און האָט ניט געקענט פאַר-שטיין פונוואָנען קומט צו אים אַ קנעפל? אָבער דאָס איז געווען דער קנעפל פון זיין אייגענער קאַמיזעלקע.

ווען דער קונה, אַ שטאַרק פאַרוואנדערטער, איז אַוועק, האָט דוד אַ ריטשע געטאָן, אַז ער האָט ניט דערקענט זיין אייגענע שטים:

— טראָג זיך אַרויס פון דאַנען, אויב דו ווילסט ניט איך זאָל דיר צע-



זעצן דעם קאפ! — און ער האט אַ לייג געטאָן די האַנט אויף דער מעשענער קאָץ, וואָס איז געשטאַנען ביי אים אויפן טיש.

דאָס אָפּיס־מיידל אויף יענער זייט פון גלעזערנעם ווענטל איז פאַרשוואַנדן ווי אַ שד זאָל זי אַוועקטראָגן.

אין טיר האָט זיך באַוווּזן מלכהלע. מיט די קיילעכדיקע קאַרשן־אויגן האָט זי אַ קוק געטאָן פריער אויפן יינגערן זון דערנאָך אויפן עלטערן און ביידע זיין האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף זייערע ערטער.

— מיינע יורשים — האָט זי געזאָגט — מען שלאָגט זיך שוין! דערווייל שפּילט איר נאָך אַלע אויף מיין פּידל! סוחרים! „מאַטערן אַדווערטאַיזמענט“! פּרעזידענטן!

זי האָט נאָכאַמאָל מיט די קיילעכדיקע קאַרשן־אויגן אָפּגעמאַסטן די זין פריער דעם יינגערן און דערנאָך דעם עלטערן, און ביידע האָבן זיך אַ רוק געטאָן אויף די בענקלעך, ווי מען זאָל זיי אַ שאַר טאָן.

— ווען אַשר ע"ה און איך האָבן נאָך ניט געהאַט וואָס רעכט אָפּצוועטן, האָבן מיר יעדן יאָר אַרויסגענומען אַלע אונדזערע קוּנים אין „טריאַטער“, אָן אייערע קריגער־ייצן און אָן „מאַטערן אַדווערטאַיזמענט“. איך האָב געלאָזט אויסמאַלן אַ מלאַכל איבער אַ קינדעריש וויגעלע און דאָס קאַרטל צעשיקט צו אַלע אונדזערע קוּנים! וואָס עס האָט זיך דעמאָלט אָפּגעטאָן מיטן מלאַכל! וויפל וויגעלעך מען האָט באַשטעלט ביי אונדז! אָן „מאַטערן אַדווערטאַיזמענט“. איך האָב איינע אַליין אָפּגעבאַקט זיבן און צוואַנציק טאַרטן און דאָס אָפּ־געשיקט שלח מנות צו אונדזערע שטענדיקע קויפער אָן „מאַטערן אַדווערטַיזמענט“. מיינע שניר טוען דאָס ניט!

ווען זי האָט זיך דערמאַנט וועגן די טאַרטן האָבן זיך אירע קאַרשן־אויגן צעשמייכלט מיט לוסטיקייט און ליבשאַפט צו אַ ווייטן אַמאָל. זי האָט אַ קוק געטאָן אויף די זין און האָט צוגעגעבן:

— חשק דאַרף מען האָבן, ניט קנאה! דערווייל זיינט איר נאָך קנאַפע סוחרים — פּרעזידענטן! און „מאַטערן אַדווערטאַיזמענט“! און שטיל זאָל מיר דאָ זיין! איר הערט? וועלוול, דו הערסט?

ויליאַם האָט אַ קוק געטאָן אויפן קנעפל וואָס ער האָט נאָך אַלץ געהאַלטן אין האַנט און האָט ברוגזלעך געענטפּערט:

— איך הער... — ער האָט געוואַרט, אַז די מאַמע זאָל אויך זאָגן עפעס צו דודן, נאָר זי האָט מער גאַרניט געזאָגט. זי האָט אַ וויילע געשוויגן און מיט האַלב צוגעמאַכטע אויגן פאַרדראַסיק באַטראַכט אירע זין.

מלכהלע האָט זיך אויפּגעהויבן, איז מיט אַ בייסיקן געלעכטערל צוגע־גאַנגען צו דודס טיש און האָט צוגענומען די מעשענע קאָץ:

— עס וועט זיין רעכט ביי מיר אָן מעשענע קעץ — האָט זי געזאָגט און איז אַרויס פון צימער.

די ברידער זיינען געבליבן זיצן און ניט געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן.

— זי איז א גרויסע „אדווערטאיזינג לידי“, — האָט וויליאָם מיט אַנטציי-  
קונג אַ מורמל געטאָן, — אַן „אדווערטאיזינג לעידי פּוירסט קלעט“. —  
דוד האָט עטלעכע מאָל אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ. ער האָט גענומען דעם  
קאַנטראַקט. האָט אים אויבנאויפיק אַ קוק געטאָן און האָט אים אונטער-  
געשריבן.

— שיק עס אָפּ דורך דער פּאַסט, — האָט ער געזאָגט, כמעט ווי אָפּ-  
געבנדיק אַ באַפעל. וויליאָם האָט גענומען דעם קאַנטראַקט און איז שווייגנדיק  
אַרויס פון צימער. עס איז געווען איינגעשטעלט אַרדענונג ביי „עשמאַן ענד  
סאַנס“.

יוני 18, 1948

## דער פאַרלאָרענער שבת

מיסיס היינעס כאַפט זיך אַריין צו שרה שאַפיראַ, איר שכנה, אַמווייניקסטן אַ צוויי מאָל אַ טאָג. זי טוט עס פון גוטסקייט. זי לערנט שרה שאַפיראַ, וואָס איז סך־הכל צוויי יאָר אין לאַנד — זיך געשלעפט דורך סביר, דורך יאַפּאַן און דערפאַרן קיין ניו־יאָרק — לערנט זי מיסיס היינעס ווי אזוי מען דאַרף אין אַמעריקע פירן אַ ווירטשאַפט און האַבן אין זינען די וויטאַמינען, די „וויי־טאַמינס“. זי שטעקט אַריין אין טיר דעם קאַפּ מיטן רויטן שליפעלע, וואָס זי נעמט אים קיינמאָל ניט אַרויס פון די האַר, און איידער וואָס איידער ווען — רעדט זי פון „ווייטאַמינס“. זי רעדט מיט זשק, מיט האַרץ, ווי זי וואָלט דערמיט איר שכנה, חנה שאַפיראַ, דערהאַלטן ביים לעבן.

דאָס רויטע שליפעלע אין די האַר ביי דער מיסיס היינעס זעט אױס ווי לעבעדיק, ווי עס וואָלט איינגעשלונגען אלע וויטאַמינען פאַר אַ מאָל און איז דערפון געוואָרן צונטער־פייערדיק.

מיט מיסעס היינעס קומט אַריין איר זעקס־יאָריק מיידלע, טערעזע־פיליפּינע, ווען די מאַמע איז פאַרנומען מיט דער טעאַטייל פון די וויטאַמינען. דרייט זיך אַרום טערעזע־פיליפּינע אין קיך און פרובירט אױס די קראַנען: צי גייט פון זי וואָסער, ווען מען דרייט זיי אָפּ. מיסיס היינעס רופט אלע וויילע דאָס קינד צו זיך.

— טערעזע פיליפּינע! שליממזל איינער — גיט זי צו ווען זי זעט, אַז דאָס קינד איז נאָס.

— צו וואָס רופן אַזאָ קליין קינד מיט אַזאַ לאַנגן נאָמען, מיסיס היינעס? — וואָס קען מען טאָן? מיין מאַמע האָט געהייסן טויבע פייגל, און אַ האַלבן נאָמען טאָר מען נישט געבן, מען זאָגט אַז דער מוט איז דערפון זייער „דיזאַפּוינטעט“.

שרה שאַפיראַ רופט דאָס קינד מיטן יידישן נאָמען טויבע־פייגעלע, גיט איר עסן אַ טרוקענע פלויס און לערנט זי אױס אַ גראַם. — טויבע פייגעלע אַ מויד ווי אַ בייגעלע.

די קליינע זאָגט נאָך דעם גראַם, גריזשעט די פלויס און לאַכט. — טויבע פייגעלע, — רופט טערעזע־פיליפּינע דער זיידע. ער קומט צו זי אַלע פרייטיק צו נאָכט, און ברענגט איר אַ לאַליפאַפּ, און טערעזע פיליפּינע פאַרשטייט, אַז דער זיידע און די שכנה מיסיס שאַפיראַ האַבן ביידע אַ שייכות צו פרייטיק צו נאָכט און צו איר יידישן נאָמען טויבע פייגעלע. די קליינע כאַפט זיך אַמאָל אַריין צו מיסיס שאַפיראַ אַליין, אָן דער מאַמען. זי קלאַפט אָן איר טיר, און נאָך איידער מען פרעגט ווער עס איז זאָגט זי איר יידישן נאָמען: טויבע פייגעלע. שרה שאַפיראַ גיט איר אַ שטיקל ברויט מיט פוטער און רעדט צו איר אויף יידיש, ווי דער זיידע:

— עס, טויבע פייגעלע! עס! אַ קלייניקייט, מען קאַרמעט עס שטענדיק מיט „וויטאַמינס“.

טערעזע פיליפּינע זיצט אויף אַ שטול און עסט זאַכלעך, מיט גרויס

הנאה, אויך דאָס שטיקל ברויט מיט פוטער וואָס זי עסט ביי מיסיס שאַפּיראַ  
האַט צו טאָן מיט איר יידישן נאַמען, מיטן זיידן און מיט פרייטיק-צוּנאַכט,  
ווען דער זיידע ברענגט איר אַ לאַליפּאַפּ. טערעזע פּיליפּינע איז מקיים דאָס  
עסן געהאַרצואַם און ערנסט מיט קינדערשער דערהויבנקייט.  
ווען די מאַמע קוקט זיך אַרום, אַז דאָס קינד איז פאַרשוואונדן, רופט זי  
דורכן אַפענעם פענצטער איבער דער גאַנצער גאַס :

— טערעזע פּיליפּינעלע! קאַם היר! וואו ביסטו, שלימזל?

טערעזע פּיליפּינע דערהערט דאָס וואָרט „שלימזל“, ווייסט זי, אַז די  
מאַמע איז אין כּעס. מיט אַ כּיטרע שמייכלע לייגט זי אַוועק דאָס שטיקל  
ברויט מיט פוטער אויפן טיש, זי ווערט אויס טויבע פייגעלע און הויבט  
גלייך אַן ריידן אויף ענגליש :

— אַם היר, מאַ... — און אירע קליינע טריטעלעך קלאַפּן שנעל  
איבערן שטיינערנעם קאַרידאַר.

מיסיס היינעס בעט זיך ביי שרה שאַפּיראַ מיט פריינטלעכן פאַרוואורף :

— פּליז, גיט ניט טערעזע פּיליפּינען קיין ברויט מיט פוטער, וואָס האָט  
זי דערפון? אַביסל „סטאַרטש“, קראַכמאַל? דאָס קינד דאַרף פּראַטעאין.

אַבער טערעזע פּיליפּינע ווייסט נישט וואָס זי דאַרף. ווען די מאַמע גייט  
אַרויס פון דער שכנהס הויז, כאַפט זיך די קליינע אַריין, ווערט אין איין  
רגע צוריק טויבע פייגעלע און פאַרענדיקט עסן דאָס שטיקל ברויט מיט פוטער  
וואָס זי האָט איבערגעלאָזן אויפן טיש. זי עסט מיט געהאַרצואַמער ערנסט-  
קייט, ביזן לעצטן ברעקל, ווי מען פאַרענדיקט אַ דאווענען.

פרייטיק צו נאַכט צינדט אַן טערעזע פּיליפּינעס מאַמע פיר ליכט. זי  
טוט אַן סאַמעטענע סלעקס, שטעקט אַריין אַ רויט טיכעלע אין דער קעשענע  
פון דער ווייסער בלוזקע, דאָס רויטע שלייפעלע אין די האָר ווערט אַנטקעגן  
שיין פון די ליכט געבללעך פּלאַמיק. טערעזע פּיליפּינע שטייט, קוקט אויף  
דער מאַמעס פינגער, ווען זי צינדט די ליכט. באַלד וועט קומען דער זיידע,  
וועט איר געבן אַ לאַליפּאַפּ, וועט זי רופן טויבע פייגעלע — און דאָס איז  
שבת.

אין איינעם אַ פרייטיק צו נאַכט, נאַכדעם ווי די מאַמע האָט אַנגעטאַן  
די סאַמעטענע סלעקס און אַנגעצונדן די ליכט, האָט זי געזאָגט טערעזע פּילי-  
פינע, אַז דער זיידע וועט ניט קומען. ער איז קראַנק און ליגט אין שפּיטאַל.  
טערעזע פּיליפּינע איז אומעטיק געוואָרן: אַן דעם זיידן, אַן דעם זיידנס  
לאַליפּאַפּ און אַן דעם יידישן נאַמען טויבע פייגעלע, איז זי געבליבן מיט  
אַ האַלבן שבת. זי האָט זיך דערמאַנט וועגן דער שכנה, מיסיס שאַפּיראַ. זי  
איז אַוועק און אַנגעקלאַפט צו איר אין טיר, געזוכט דעם צווייטן האַלבן שבת.  
— טויבע פייגעלע, — האָט זי זיך געמאַלדן נאָך איידער מען האָט  
געפּרעגט ווער עס קלאַפט.

ביי דער מיסיס שאַפּיראַ זיינען קיין ליכט אויפן טיש ניט געווען. זי  
אַליין איז געאַנגען אַנגעטאַן אין אַ שטוביקן כאַלאַט און ניט אין קיין  
סאַמעטענע סלעקס: עס איז געווען ווי אַלע טאַג.

— א, טויבע פייגעלע! קום אריין, טויבע פייגעלע!  
 טערעזע פיליפינע איז געשטאנען אינמיטן צימער און האָט זיך אַרומ-  
 געקוקט. זי איז פאַמעלעך אַריין אין קיך, אַ קוק געטאָן אויפן טיש, זיך צוריק  
 אומגעקערט און איז אַ צעקלעמטע אַוועק צו דער טיר.  
 — וואָס זוכסטו, טויבע פייגעלע? — האָט די שכנה אַ פרעג געטאָן  
 און איז איר נאָכגעגאַנגען.  
 — נאַטהינג — האָט טערעזע פיליפינע געענטפערט אויף ענגליש.  
 — טאָ וואָס ביסטו געקומען?  
 דאָס קינד האָט ניט געענטפערט, זיך פאַמעלעך גערוקט צום אַרויסגאַנג.  
 פון דער צווייטער דירה האָט אין דער זומערדיקער לופט געהילכט  
 מיסיס הינעס שטימע:  
 — טערעזע פיליפינע! ווער אַר יו? — און שוין מיט כעס איז צוגעפאלן  
 דאָס וואָרט „שלימזל“.  
 עס איז אַלץ געווען זייער וואַכעדיק.  
 דאָס מאָל איז טערעזע פיליפינע ניט געלאָפן צו דער מאַמען. אירע קליינע  
 טריטלעך האָבן פאַמעלעך זיך געקלאַפט אָן דעם שטיינערנעם דיל פון קאַרי-  
 דאַר. זי איז אַראָפּ מיט אַ שטאַק גידעריקער, זיך געזעצט אויף אַ שטיי-  
 נערנעם טרעפל, און געוויינט.

ניו יאָרק, 1948

## ר א ז ע ל ע

א פּאַר מאָל אַ וואָך קומט אַריין ראָזעלע אויפראַמען די צוויי צימערן מיט אַ קיך ביי שמעון וויינסטאַק, אַזוי ווי די טיר ביי וויינסטאַקן איז ניט פאַרשלאָסן — ער וואוינט שוין אין דעם הויז אַ יאָר צוואַנציק, די שכנים זיינען ווי אייגענע משפּחה — קלאַפט ראָזעלע ניט אָן אין טיר, זי בלייבט פשוט שטיין אויף דער שוועל. מיסטער וויינסטאַק, וואָס האָט נאָך עד היום ליב צו ריידן מיט רוסישע ווערטלעך, כאַטש ער איז שוין אַ יאָר פּערציק אין אַמעריקע, זאָגט אויף ראָזעלען: „זי פּאַיאָועט זיך“. אויף דער שוועל בלייבט זי שטיין אַ וויילע, ווי זי זאָל זיך ישובּן וואָס צו זאָגן, און לסוף זאָגט זי גאַרניט. זי לייגט אַוועק אויפן טיש אַ פּאַר זעמל, אַ שטיקל פוטער אין אַ פּאַפּיר, קעז — און דעמאָלט קומט פּאַר אַ קורצער שמועס צווישן איר און וויינסטאַקן:

— וויפיל האָט איר באַצאָלט, ראָזעלע?

ראָזעלע שמייכלט און זאָגט גאַנץ שטיל וויפיל זי האָט באַצאָלט. וויינ-סטאַק לייגט אַוועק אויפן טיש דאָס קליינגעלט, ראָזעלע נעמט עס צו, און דעמאָלט טראָגט זי אַוועק אין קיך אַלץ, וואָס זי האָט געבראַכט און לייגט עס אַוועק, וואו מען דאַרף אַוועקלייגן. ערשט אין אַ וויילע אַרום, ווען ראָזעלע איז שוין אין קיך, זאָגט איר וויינסטאַק פון צווייטן צימער:

— אַ דאַנק, ראָזעלע.

קיין ענטפּער קריגט ער ניט, ווייל ראָזעלע שאַקלט צו מיטן קאַפּ, כאַטש וויינסטאַק איז אין צווייטן צימער און זעט עס ניט. ראָזעלע באַוועגט זיך אַזוי שטיל, אַז קוים מען הערט, אַז אַ מענטש איז דאָ אין הויז, נאָר ווען עס גיט אַמאָל אַ קלונג אין קיך אַ גלאַז, אָדער עס רוישט דאָס לויפנדיקע וואַסער פון קראַן, גיט ביי מיסטער וויינסטאַקן אַ קלעם דאָס האַרץ:

— ניטאָ גאַלדע, — און ער איז דאַנקבאַר ראָזעלען, וואָס זי קומט אַריין

און לעבט אויף דאָס הויז, זינט זיין ווייב, גאַלדע, איז געשטאַרבן מיט צוויי יאָר צוריק.

צו ראָזעלעס שטילקייט איז שמעון וויינסטאַק צוגעוואוינט. ווען ביי ראָזעלען איז געשטאַרבן דער מאָן, האָט זי ביי די וויינסטאַקס געדונגען אַ צימער און אַפּגעוואוינט אַכט יאָר. פּאַר די אַכט יאָר האָט מען פון איר קיין הויך וואָרט ניט געהערט. — פאַרשווינדן צו דער אַרבעט און זיך „פּאַיאָוען“ נאָך דער אַרבעט. מען האָט זי גערופן ראָזעלע, כאַטש דער פּאַרצוגיענער נאָמען פּאַסט זיך גאַר ניט צו איר. זי איז אַ נידעריקע, אַ קיילעכדיקע, מיט שטאַרק געדיכטע האַר, וואָס וויפיל זי זאָל זיי ניט קעמען, שטייען זיי ווי אַ זיפּעלע אַרום קאַפּ. דאָס איז, אייגנטלעך, דאָס איינציק „אַגרעסיווע“ אין דער גאַנצער ראָזעלע: די האַר אירע. מען קען זיי ניט איינלייגן, אַפילו ווען זי צוואַגט זיי אויס גיבן זיי זיך אויף שנעל אַ טריקן, און זיי שטייען שוין ווייטער ווי אַ זיפּ אויפן קאַפּ.

אַ ראָזעלע ענדיקט אויפראַמען די צימערן, בלייבט זי שטיין אויף דער

שוועל צווישן קיך און צווייטן צימער. שטייט און שווייגט. שווייגן איז פאר ראועלען דאס געוויינלעכסטע. וואָס איז דאָ צו ריידן ? אַ מענטש אַרבעט אָפּ זיין טאָג — דערמיט איז אַלץ געזאָגט. העלפט אימעצן אַריבערטראָגן אַ שווערע צייט — דערמיט איז אַלץ געזאָגט. צו וואָס דאַרף מען רייד ?

פאַרן אַוועקגיין גיט ראַועלע אַ פּרעג :

— אפּשר דאַרפט איר עפעס ? וועל איך אַריינברענגען.

וויינסטאַק ווייס — דאָס הייסט, אַז ראַועלע קלייבט זיך אַוועקגיין. און עס איז אים אַ שאַד, פאַרט אַ מענטש אין שטוב, פילט מען גיט אַזוי שטאַרק די ליידיקייט נאָך גאַלדעס טויט.

צוויי מאָל אַ וואָך, דינסטיק אין אָונט און שבת צו נאַכט, קומען צו וויינסטאַקן רובינשטיין און אַרעלע שפּילן אין קאַרטן. זיי ברענגען ביידע יידישע צייטונגען. איידער מען זעצט זיך שפּילן אין קאַרטן קריגן זיך אַרעלע און רובינשטיין דורך צווישן זיך, פונקט ווי עס קריגן זיך דורך זייערע צייטונגען. עס דערגייט אפילו אַמאַל אַזוי ווייט, אַז רובינשטיין זאָגט אַרעלען :

— דו ביסט אַ רעאַקציאָנער !

אַרעלע פאַרשווייגט אים גיט. נאָר אַרעלע האָט אַ באַזונדערן אופן פון קריגן זיך. ער זאָגט זיין קעגנער פשוט :

— דו האָסט קיין שכל גיט, — און דערמיט זיינען געענדיקט אַלע ויכוחים. אַזוי אַרום באַקומט זיך, אַז רובינשטיין רעדט כמעט די גאַנצע צייט. ווען גאַלדע האָט געלעבט האָט זי זיך צוגעהערט צו די קריגערייען ביז עס איז פאַרטיק געוואָרן אין קיך די קאַווע, דערנאָך האָט זי דערלאָנגט די קאַווע און זיך ווידער צוגעהערט צו די קריגערייען. זי האָט זייער הנאה געהאַט דערפון.

— קריגט זיך, קריגט זיך, — פלעגט זי זאָגן — איר וועט סיי ווי די וועלט גיט איבערמאַכן.

גאַלדע איז געשטאַרבן אַזוי פּלוצלינג, אַז אַרעלע איז אפילו גיט געווען ביי איר לוייה. קיין טעלעפאָן האָט ער גיט. אַ יינגל איז געקומען אָנזאָגן די בייזע בשורה, רופן צו דער לוייה, איז אַרעלע גראָד אין הויז גיט געווען, און ער האָט פאַרשפּעטיקט טאָן דעם חסד של אמת צו אַ פרוי אַ פריינט, וואָס ער איז צוואַנציק יאָר ביי איר אין הויז געווען פינקטלעך צוויי מאָל אַ וואָך : דינסטיק און שבת צו נאַכט.

איצט, אַז גאַלדע איז נישטאַ, האָט זיך אין די צוואַמענקונפּטן דינסטיק און שבת ווייניק וואָס געענדערט. אַרעלע מאַכט די קאַווע. ער געפינט שטענדיק דעם קאַווע־טעפל אויסגערייניקט, די קאַווע שוין אַריינגעטאָן און צוגעדעקט מיט אַ טעלער. דאָס גרייט צו ראַועלע.

אַרעלע קאַכט אין קיך די קאַווע, הערט זיך צו צו רובינשטיינען, ווי ער ברענגט אַרויס די טענות פון זיין צייטונג, ענטפערט אים פון צייט צו צייט אַ וואָרט, און ווען רובינשטיין ווערט גוט אין כעס און רופט אים אָן :

„רעאַקציאָנער“, און אַמאַל גיט ער נאָך צו : „דו ביסט אַ פינצטערער רעאַק־

ציאָנער", דעמאָלט לאַזט אַרעלע איבער דאָס קאווע־קאַכן, גייט אַריין אין צימער און זאָגט אָפּ אויף צוריק:

— דו האָסט קיין שכל ניט. אַ רעאַקציאָנער איז איינער, וואָס איז טאַקע אַ רעאַקציאָנער! אָבער איך? וואָס? וואָס אַ שטייגער?

ער שמייכלט מיט ביטול און גייט אַריין צוריק אין קיך. דעמאָלט פילן אַלע זאלבעדריט, אַז עס איז ניטאָ גאַלדע, און צוליב דעם דאַרף אַרעלע שטיין אין קיך און קאַכן די קאווע און קען אָפילו זיין צייטונג ווי געהעריק ניט פאַרטיידיקן. איבערהויפּט פילט עס וויינסטאַק. ער דרייט זיך אַרום מיט אַזאָ עלענטקייט איבער דער שטוב, אַז כדי די עלנטקייט צו פאַרטרייבן גיט ער אַ פּרעג אין מיטן דערינען:

— אפשר זאָל איך אַראָפּגיין ברענגען אַ שטיקל קעיק?

רובינשטיין גיט זיך דעמאָלט אַ כאַפּ:

— מיין ווייב האָט דאָך מיר מיטגעגעבן! גאַר פאַרגעסן! — און ער שלעפּט אַרויס פון קעשענע פון מאַנטל אַ זעקעלע קיכלעך, וואָס זיין ווייב שיקט־מיט אַלע שבת אין אַוונט זינט גאַלדע איז אוועק. דערביי גיט רובינ־שטיין שטענדיק צו אַ וויץ:

— אַ שאַד, אַזעלכע גוטע קיכלעך, דער רעאַקציאָנער זאָל זיי עסן. דעמאָלט לויפט אַרעלע אַריין פון קיך און זאָגט אָפּ:

— דו ביסט טריף, אָבער דיין ווייבס קיכלעך זיינען כשר. עס אַרט אים ניט אַ האָר, וואָס זיין ענטפער שטימט ניט צופיל מיט דער לאַגיק. ער האָט אָפּגעזאָגט זיינס, און איז צופרידן. וויינסטאַק, וואָס אַרבעט שוין אַ יאָר פינף און צוואַנציק אין אַ מעבל פאַבריק צוזאַמען מיט רובינשטיינען און אַרעלען, און געדענקט נאָך זיי ביידן, ווען זיי זיינען געווען יונגעלייט, און איצט אַלט געוואָרן ביי דער אַרבעט — נעמט זיך ווייניק וואָס איבער מיט זייערע קריגערייען. ער האָט אייביק געהאַט זיין טענה:

— איר קענט די וועלט ניט קירעווען. זי קירעוועט זיך אַליין, און אַזאַ פנים האָט זי.

זינט גאַלדע איז געשטאַרבן זאָגט ער שוין אָפילו דאָס אויך ניט. ער הערט זיך צו, ווי זיי אַמפּערן זיך ביידע און איז צופרידן, וואָס כאַטש עפעס אין זיין שטוב האָט זיך ניט געענדערט — אַט די קריגערייען אַלע דינסטיק און שבת צו נאַכט. ער דרייט זיך אַרום איבער דער שטוב און פילט ווי אַלע ווינקעלעך זיינען ליידיק.

איינמאָל, זומער, ווען ראָזעלע האָט געענדיקט אויפראַמען די צוויי ציי־מערן מיט דער קיך, איז וויינסטאַק אַראָפּ מיט איר צוזאַמען, און זיי זיינען אוועק שפּאַצירן אין אַ פאַרק.

— קומט, ראָזעלע, מיר וועלן זיך אַביסל איבערגיין — האָט וויינסטאַק געזאָגט, — עס איז הייס אין שטוב.

ראָזעלע איז געגאַנגען לעבן אים און האָט געשוויגן. זיי האָבן זיך אין פאַרק צוגעזעצט אויף אַ באַנק. וויינסטאַק האָט געוואַלט זאָגן ראָזעלען, ווי



שטארק ער איז איר דאנקבאר, וואָס זי לאָזט זיין שטוב ניט פאַרחרובט ווערן, אָבער ער האָט זיך גראד דערמאָנט, ווי אַזוי ער האָט צום ערשטן מאל באַ-געגנט זיין ווייב, גאַלדע. דאָס איז אַזוי קלאַר אויפגעשוואַמען אין זיין זיכרון, אַז ער האָט געדענקט יעדן פרט, און ער האָט עס אָנגעהויבן דערציילן ראַזעלען.

— דאָס איז נאָך געווען דעמאָלט, ווען די וויליאַמסבורגער בריק איז נאָך ניט געווען און אויף קומען פון ברוקלין אין מאַנהעטן האָט מען באַדאַרפט פאַרן מיט דער גרענד סטריט פערי. שוין אַ היפש ביסל צייט. איך בין דעמאָלט אַלט געווען אינגאַנצן זיבעצן יאָר. אַרויסגעפאַרן מיט דער פערי בין איך שבת נאָך הבדלה. די פערי האָט ניט געקענט רירן זיך פון אַרט. עס איז געווען אַ שניי, קריעס זיינען געווען אויפן וואַסער, האָט זיך די פערי געשלעפט ביז פינף פאַרטאָג. אַז איך בין אַראָפּ פון דער פערי בין איך געווען אַזוי דערפאַרן, אַז איך האָב ניט געקענט רירן מיט אַ האַנט און מיט אַ פּוס... קוים דערגאַנגען צו דער מומעס הויז. דאָרט האָב איך באַ-געגנט גאַלדען...

די פּרטים פון יענער נסיעה זיינען איצט געווען אַזוי טייער און אַזוי וויכטיק פאַר וויינסטאַקן, אַז ער האָט גאַר פאַרגעסן, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן ראַזעלען. זי איז געזעסן און די געדיכטע האָר אויף איר קאָפּ האָבן זיך געפיניצטערט ווי אַ פּלעק אין דעם העלן זומערדיקן אויף דער נאַכט. וויינסטאַק האָט גערעדט, און די ווייטקייט פון אַמאָל איז פאַרשוואַונדן, עס איז געוואָרן ווי נעכטן, עס איז געוואָרן כמעט ווי היינט, ווי איצט.

וויינסטאַק האָט זיך אַ כאָפּ געטאַן. ער האָט דערזען, אַז ער זיצט אַליין אויף דער באַנק. ראַזעלע איז געגאַנגען מיט דער אַלעיע צום אַרויסגאַנג פון פאַרק. זייער פאַמעלעך איז זי געגאַנגען. איר קאָפּ מיט די געדיכטע האָר, ווי אַ פּלעק אין העלן זומערדיקן אויף דער נאַכט, איז געווען איינ-געבויגן. וויינסטאַק האָט זיך אַליין אָנגערופן: „אייזל“, און האָט זיך געלאָזט דעריאָגן ראַזעלען. ביים אַרויסגאַנג פון פאַרק האָט ער זיך אויסגעלייכט מיט איר און האָט דערזען, אַז זי וויינט. ער איז ניט צוגעגאַנגען צו איר, און האָט זיך אומגעקערט צו דער באַנק.

אַ וואָך-צוויי איז ראַזעלע ניט געקומען אויפראַמען די צוויי צימערן מיט דער קיך ביי וויינסטאַקן. ערשט דעמאָלט האָט ער דערפילט, אַז זיין שטוב איז אינגאַנצן חרוב. טאַקע לחלוטין חרוב. אויף דער דריטער וואָך איז ראַזעלע געבליבן שטיין אויף דער שוועל, זיך „פּאַיאָועט“, זי האָט אַוועקגעלייגט אויפן טיש עטלעכע פּרישע זעמל, אַ שטיקל פּוטער אין אַ פאַפּירל, קעז, — און אַן ווערטער אַוועק אויפראַמען די קיך און צוגרייטן קאַזע אין קאַזע-טעפּל.

וויינסטאַק איז אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב און עס איז געווען צום ערשטן מאל, אַז ער האָט געפילט — עס איז ניט פּוסט אין די ווינקלען. אַ מענטש איז דאָ אין שטוב. אַן אייגענער מענטש, וואָס טוט זיין אַרבעט.

די שטילע ראָזעלע, וואָס האָט געוויינט אין פאַרק, גייענדיק צום טויער פון אַרויסגאַנג.

דאָס מאָל האָט ער איר ניט געזאָגט, ווי געוויינלעך: „אַ דאַנק, ראָ-זעלע“, נאָר ער איז אַריין צו איר אין קיך:

— איר וועט דאָ בלייבן, ראָזעלע, וואָס איז די פעולה פון זיין אַליין? מער האָט ער ניט באַוויזן צו זאָגן. עס איז געווען דער מזלדיקער טאָג — דינסטיק. עס זיינען אַנגעקומען רובינשטיין און אַרעלע. זיי האָבן זיך, וואַרשיינלעך, אויפן וועג שוין צעקריגט צוליב זייערע צייטונגען, ווייל רובינשטיין איז איבערגעטראָטן די שוועל מיט די ווערטער:

— דו ביסט אַ פינצטערער רעאַקציאָנער! ווי איך בין אַ ייד, אַ רעאַקציאָנער ביסטו!

די קאָווע האָט זיך געקאַכט. אַרעלע און רובינשטיין האָבן זיך געקריגט. וויינסטאָק איז אַרומגעגאַנגען איבערן צימער און האָט געטראַכט, אַז זיין שטוב איז ניט הרוב. און ראָזעלע האָט זיך געזעצט ביים טיש, זיך איינגע-הערט און מיט טיפער פרייד געשוויגן.

ניו יאָרק, 1947

## אין אַ ייִדישער שטוב

ביי די פלאַקסערס אין הויז, כאַטש עס איז געווען אַ פשוטער מיטוואַך, האָט אויסגעזען ווי ערב פסח. מיסיס פלאַקסער, אַנגעטאָן מיט אַ טיכל אויפן קאַפּ, אין אַ ברייטן פאַרטעך, האָט געווישט דעם שטויב פון די ווינקעלעך, געשייערט אַלע מעשענע שלעטער אויף די טירן, זיי זאָלן גלאַנצן ווי גאָלד. זי האָט גערייניקט די שוויבן, די שטולן זיינען געשטאַנען מיט די פיסלעך אַרויף איבערגעקערט, און מיסיס פלאַקסער איז בודק געווען, צי זיינען זיי אַלע רייך — הכלל ערב פסח.

מיסטער פלאַקסער איז געזעסן, געלייענט אַ צייטונג, ווי דער גאַנצער ענין זאָל אים ניט אַנגיין, נאָר ווען זיין ווייב האָט אַנגעהויבן אַרומווישן די ווענט מיט אַ פלעדער־וויש, האָט ער, ליענענדיק די צייטונג, אַ זאָג געטאָן, גלאַט אין דער וועלט אַריין :

— מען דאַרף אַפּרופן אין אַ דעפּאַרטמענט־סטאָר מען זאָל אַהער ברענגען אַ נייע טאַטע־מאַמע פאַר דיין טאָכטער. גלויב מיר, עטע, עס וועט ניט שאַטן. מיסיס פלאַקסער איז געוואָרן אַן אויפגעקאַכטע. אין אַזעלכע פאַלן האָט זי שטענדיק גענוצט איין אויסדרוק — „אַן אַנדערער אויף דיין אָרט“ — און דערמיט האָט זי טאַקע אַנגעהויבן :

— אַן אַנדערער אויף דיין אָרט וואָלט ניט געזעסן מיט אַ צייטונג אין האַנט און געלאָדעט די וועלט, צי טשוירטשיל איז גערעכט, צי וויצמאַן איז גערעכט. אַן אַנדערער אויף דיין אָרט וואָלט געזאָרגט, אַז די פאַרהאַנגען זאָלן הענגען גלייך — אַט גיב אַ קוק, איין זייט איז לענגער און איין זייט איז קירצער, און אַז מען וויל חתונה מאַכן אַ טאָכטער, דאַרף מען פאַרגעסן פון וויצמאַנען און פון טשוירטשילן און מען דאַרף...

זי האָט ניט געענדיקט, ווייל זי האָט ניט געוואוסט ענבוי, וואָס מען „דאַרף“. זי האָט בלויז מיט מער אימפעט געפאַכעט מיטן פלעדער־וויש איבער די ווענט און האָט געמורמלט :

— פעני איז שוין אַלט אַכצן יאָר, מען וועט זיך ניט אַרומקוקן, וועט זי אַלט ווערן ניינצן, און אַט אַזוי ווי די זיצסט און די ליענסט אַ צייטונג, וועט זי אַלט ווערן צוואַנציק אויך. אַן עסק זיצן און ליענען וויצמאַנס דרשות! ער האָט שוין, מן הסתם, חתונה געמאַכט אַלע קינדער, מעג ער טאָן וואָס ער וויל, און טשוירטשילען בין איך אַוודאי ניט מחויב צו באַזאָרגן. ער האָט אַ „גאָווערנמענט דזשאַב“, און זאָל ער אַליין זאָרגן וועגן זיינע זאַכן. מיסטער פלאַקסער האָט אַפגעלייגט די צייטונג אַן אַ זייט, און האָט קלאָר געמאַכט זיין ווייב, אַז טשוירטשילען האָט זי דאָ אינגאַנצן פאַרפלאַנטערט אומזיסט. זי האָט אויסגעמישט אים מיט בעווינען. בעווינען האָט צו טאָן מיט וויצמאַנען און ניט טשוירטשיל. טשוירטשיל איז שוין אַן אַפגעשפילטע פידל, וואָס הענגט אויף דער וואַנט.

מיסיס פלאַקסער איז פון דעם מאַנס ענטפער אַזוי בייז געוואָרן, אַז

זי האָט אויפגעהערט פּאָכען מיטן פּלעדערוויש איבער די ווענט, זי האָט אַג-  
געהויבן ריידין צו אים מיט גוטן.

— שמעון, פעני קומט היינט מיט אַ בחור, וואָס עס איז כּדאי אַ טראַכט  
טאָן וועגן אים. אַז אין שטוב וועט זיין שטויב, קען ער מיינען, אַז מיר  
זיינען, חלילה, אַרעמעלייט און דאָס טויג ניט. אַז אַ פּאַרהאַנג הענגט קרום,  
איז עס נישט פּאַסנדיק, פּאַרשטייסט? עס איז נישט פּאַסנדיק, אַט נעם,  
שטעל זיך אויף אַ בענקל און גלייך אויס די פּאַרהאַנגען, ער איז אַ בחור,  
וואָס ניט אַלע טאָג טרעפט זיך אַזאַ. אַרבעט אין אַ דראַגסטאָר. נישט קיין  
קלייניקייט. אַ באַדייטנגספּולער, גרויסער מענטש, מיט אַ קאַלעדזש, אַ  
סטאַטנער באַי. דו ווילסט דאָך ניט, אַז דיין טאַכטער זאָל חתונה האָבן  
מיט אַביי-וועמען, נאָר טאַקע מיט אַזאַ, וועלכער ווייס וואָס אויף דער וועלט  
טוט זיך.

ריינדיק האָט מיסיס פּלאַקסער צוגערוקט אַ בענקל צום פענצטער,  
און מיסטער פּלאַקסער האָט זיך געשטעלט אויפן בענקל אויסגלייכן די פּאַרהאַנג-  
גען, און געזאָגט, פּאַרענדיקנדיק זיין אַרבעט:

— נו, איצט מעג שוין אַהער קומען אפילו אַ פּרינץ, דער פּרינץ אָוו  
וועילס מעג שוין אַהער קומען, נישט נאָר אַ דראַגסטאָר-באַי.

מיסיס פּלאַקסער האָט טרויעריק געשאַקלט מיטן קאַפּ. זי האָט זייער  
ניט ליב געהאַט, ווען איר מאַן דערמאָנט נעמען פון די צייטונגען, וואָס אירע  
אבות אבותינאָ האָבן עס ניט געהערט. אַז ער דערמאָנט אַט די נעמען, דער-  
פילט זי, אַז ער איז ניט קיין געטרייער טאַטע, אַז אים גייט נישט אָן פעני,  
וואָס איז שוין אַלט אַכצן יאָר, און אַט-אַט, מען וועט זיך ניט אַרומקוקן, ווערט  
זי ניינצן, און שפעטער צוואַנציק.

וואָס עס וועט זיין נאָך די צוואַנציק האָט מיסיס פּלאַקסער מורא געהאַט  
צו טראַכטן. פאַר שרעק, אַז פעני זאָל ניט אַריבערכאַפן די צוואַנציק  
יאָר, האָט מען פאַר איר געקויפט אַ פוטערנעם מאַנטל פון דינינקן קאַראַקול  
פאַר אַ סך הונדערטער דאלארן. פעני קוקט אין אים אויס ווי אַ רייכע דאַמע,  
וואָס האָט פאַרבלאַנדזשעט אין אַן אַרעמער געגנט. מען האָט איר געקויפט אַ  
הוט פון מאַטן סאַמעט מיט אַ פליגל — עס דאַכט זיך, אַז פעני דאַרף באלד  
אַרויס אויף אַ גרויסער סצענע און הונדערטער מענטשן וועלן זיך צוקוקן  
און באַוואונדערן די שיינקייט פון איר הוט. מען האָט איר געקויפט אַ טאַש  
פון עכטער שלאַנגען-הויט, מען קען זאָגן, אַ העלפט פון די פּלאַקסערס פאַר-  
מעגן גייט פעני אַנגעטאָן אויף זיך.

מיסיס פּלאַקסער טענהט:

— אַז אַ מיידל איז שיינ אַנגעטאָן, האָט זי אַן אַנדער אויסזען אויף  
דער וועלט.

מיסטער פּלאַקסער ענטפערט זיין ווייב, געוויינלעך ליענענדיק אַ צייטונג:  
— די וועלט דערשרעקט זיך ניט פאַר אַ פוטערנעם מאַנטל, יעטע, די  
וועלט האָט אַנדערע זאָרגן, ווי פעניס מאַנטל.

מיסיס פלאַקסער ווערט אָנגעצונדן :

— וועגן וועלכער וועלט רעדסטו ?

— און וועגן וועלכער וועלט רעדסטו ?

— איך האָב ניט דערמאָנט די וועלט. די וועלט וועט מיר ניט חתונה

מאַכן פענין! אַן אַנדערער אויף דיין אָרט...

און מיסיס פלאַקסער בלייבט שטיין, ווייל זי קען זיך אויף דער רגע ניט דערשלאָגן צום געדאַנק, וואָס אַן אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט געטאָן, און זי מורמלט צו זיך אַליין :

— פעני איז שוין אַלט אַכצן יאָר, מען וועט זיך ניט אַרומקוקן, וועט

זי אַלט ווערן גייןצו...

ווען אַלע בענקלעך זיינען שוין געשטאַנען אויסגעשטעלט, דער פּאַרהאַנג אויסגעגלייכט, מיסיס פלאַקסער האָט אויסגעטאָן דאָס טיכל פון קאַפּ און דאָס פּאַרטעך, — איז אָנגעקומען פעני אין דעם קאַראָקולענעם מאַנטל מיט דער הוט מיטן סאַמעטענעם פּליגל, מיטן טאַש פון שלאַנגען־פעל און מיטן יונגן מאָן, וואָס האָט געאַרבעט אין דראַגסטאָר און וואָס עס איז כּדאי אַ טראַכט טאָן וועגן אים.

מיסיס פלאַקסער האָט געקראָגן אַ פנים פון אַ פּרוּמען יידן, וואָס שטייט אויס שמונה עשרה. מיט אַ תּפילהדיק פנים האָט זי באַטראַכט די טאַכטער און דעם גאַסט, זי האָט אַ וואונק געטאָן צום מאָן, ער זאָל אַרויסגיין פון צימער, ער זאָל ניט שטערן פענין, ניט זאָגן קיין איבעריק וואָרט.

מיסטער פלאַקסער איז געזעסן אין קיך און האָט געלייענט די צייטונג.

מיסיס פלאַקסער האָט געטראָגן אויף טעצעלעך, אויף נייע, נאָרוואָס גע־קויפטע טעצעלעך, כּיבוד פאַר דער טאַכטער מיטן יונגן מאָן פון דראַג־סטאָר : פּרוכט און זיסוואַרג, און ניס, און כל מיני מטעמים. ווען די פּראַצעסייע פון די זיסקייטן האָט זיך פאַרענדיקט, האָט זיך מיסיס פלאַקסער באַמיט הערן, וואָס פעני רעדט מיט איר פּריינד :

— לייג אַוועק די צייטונג, שמעון, לייג אַוועק די צייטונג, ווי קענסטו איצט לייענען ? ער האָט איר געזאָגט „דאַרלינג!“ אויב איך האָב קיין טעות ניט געמאַכט. דאַכט זיך, אַז איך האָב אַזוי געהערט — דאַרלינג, ווי קענסטו איצט לייענען אַ צייטונג ? אויב עס האַלט אַזוי — קען דאָך טאַקע צו עפעס קומען, — האָט מיסיס פלאַקסער גערעדט טרוימעריש מער צו זיך, ווי צום מאָן. — אויב עס האַלט שוין ביי „דאַרלינג“, איז דאָך טאַקע גאַנץ גוט.

אַ וואַרעמע מילדקייט האָט זיך צעגאַסן איבער מיסיס פלאַקסערס פנים, פונקט ווי אַט איצט אין מיטן ווינטער איז מיטאַמאַל געוואָרן זומער, און אַ האַניקדיקע זיסקייט האָט זיך צעגאַסן איבער דער וועלט. נאָר אינמיטן דערינען האָט זיך מיסיס פלאַקסער אַ כאַפּ געטאָן ביים קאַפּ :

— פאַרגעסן ! קיין סאָדע־וואַסער ניט צוגעגרייט ! וואָס וועט זיין, אויב זיי וועלן פאַרלאַנגען אַ טרוינק ? וואָס פאַר אַ פנים האָט אַ הויז, וואו עס איז נישטאָ קיין פּלעשל סאָדאָ ? עס פאַסט ניט, פשוט, עס פאַסט ניט. — שמעון, טו מיר אַ טובה, און האָב רחמנות אויף דיין קינד : גיי

אַראָפּ און ברענג אַריין אַ פלעשל סאַדאַ. וועסט שפעטער לייענען די צייטונג — און זי האָט מיט ביטול אַ נעם געטאָן די צייטונג, געוואָלט זי אַרויסנעמען פון מאַנס האַנט.

מיסטער פלאַקסער האָט זיך אַ צונד־געטאָן, און האָט זיין ווייב געענטפערט אַזוי ניט צו דער זאך, אַז זי איז געבליבן שטיין נשתומם און האָט לכתחילה ניט פאַרשטאַנען וואָס ער רעדט.

— מיין גאַנצע משפּחה האָט מען אויסגעהרגעט, דו ווייסט דאָס, יעטע... און דיר גייט אין לעבן דאָס פלעשל סאַדאַ! עס וועט זיין רעכט טיי, עס וועט זיין רעכט קאַווע, עס וועט זיין רעכט מילך, עס וועט זיין רעכט וואַסער, עס וועט זיין רעכט...

מיסטער פלאַקסער האָט זיך מיט אַ בלינד־געוואָרענער נאָז צוריק אַוועק־געזעצט לייענען די צייטונג, מיסיס פלאַקסער האָט אַנגעטאָן דעם מאַנטל און איז געגאַנגען אַרויפברענגען אַ פלעשל סאַדאַ.

ביי דער טיר האָט זי זיך אומגעדרייט צום מאַן און האָט אים געזאָגט: — שמעון, אויב פעני וועט עפעס דאַרפן, זאַלסטו איר דערלאַנגען. אַזעלכע געלעגנהייטן טרעפן זיך ניט אַלע טאָג.

אַפּריל, 1947

## א חתונה

די געסט און די קרובים, וואָס זיינען געקומען צו ווילי פישמאַנס חתונה, זיינען געווען אין פאַרלעגנהייט, ווען מען האָט פאַר זיי פאַרגעשטעלט די כלה, פּרענטיס. אין די ווינקלען פון ברייטן זאַל און לעבן די זיילן, וואָס האָבן אונטערגעשפּאַרט די הויכע סטעלע, האָבן הייפלעך מענטשן זיך געסודעט, געשמועסט מער מיט די הענט און מיט די אויגן, ווי מיט רייז, און וואו ניט וואו האָט מען געקענט איבערכאַפּן אַ וואָרט :

— פאַרביטן די כלה! שוין געזען אַווינס?  
וויליס מאַמע, עטל, מיט שמייכלענדיקע אויגן און אין אַ טאַפעטן קלייד, וואָס האָט גערוישט טאַקע ווי ביי אַ גליקלעכער מחתנתטע, איז אַרומ-געגאַנגען מיט אַ טאַץ כיבוד צווישן די געסט און האָט זיך געבעטן:  
— נעמט עפעס.

זי האָט אַנגעוויזן אויף פאַרשיידענע טאַרטן און קיכלעך און דערציילט פאַרבייגענדיק:

— דאָס האָב איך אַליין געבאַקן... נעמט.

אין איר אומדרייען זיך מיט דער טאַץ אין האַנט און אויסלויבן איר געבעקס האָט זי אין פאַרנומענקייט אויסגעפילט די גאַנצע צייט און אויס-געמיטן אַריינצוגיין אין אַ לענגערן שמועס מיט עמעצן פון אירע פריינט, קרובים און באַקאַנטע.

עטלס עלטערע שוועסטער, וואָס אין דער משפּחה האָט מען זי גערופן מיט איר היימישן נאָמען שרה רבקה, איז געקומען צו דער חתונה פון אַ שטעטל פון ניו דזשורזי וואו זי האָט געוואוינט. אויפן וועג האָט איר מאַשין אַנגעהויבן כראַפען און סאַפען און זיך אַפּשטעלן. און שרה רבקה איז אַנגעקומען צו דער חתונה מיט אַ גרויסער פאַרשפעטיקונג, שוין נאָך דער חופּה.

ווען זי איז אַריין אין זאַל און האָט דערזען די כלה (כאַטש זי האָט מיט עטלעכע טעג פריער געקראָגן אַ בריוו פון עטלעך אַז „ביי ווילין האָבן זיך אַ סך זאַכן געענדערט, און עס איז געשען אַ פאַרפאַל, און דאָס איבעריקע וועל איך דיר דערציילן ווען מיר וועלן זיך זען“) האָט זי עטלעכע מאָל אַ דריי געטאַן מיטן קאַפּ ווי זי זאַל פּלוצלינג פאַרלירן די ראייה. זי איז געבליבן שטיין שטייף אויף אַן אַרט, ווי לוטס ווייב וואָס איז געוואָרן אַ שטיק זאַלץ. זי האָט דערזען איר שוועסטער, עטלעך, האָט זי אַ כאַפּ געטאַן פאַרן אַרעם, אַ צי געטאַן צו זיך און קיין וואָרט גיט געקענט אַרויסרייזן, בלויז מיטן האַסטיקן אַטעם צוזאַמען האָט זי אויסגעהויכט:

— ע-ט-ל...

עטל האָט אַ קנייטש געטאַן מיט אַן אַקסל און מיט שטייפע ליפּן איר געענטפערט:

— דו זעסט דאָך... נו, שאַ...

עטל האָט דערביי ניט אויפגעהערט שמייכלען, ווי דער שמייכל זאַל ביי

איר זיין אן אַרױפגעשמירטער אױפן פנים צוזאַמען מיטן פּוּדער און מיט דער פאַרב אױף די באַקן און אױפן שטערן. עטל האָט דער שוועסטער צו־געפירט צו דער כלה און גייענדיק איר אַרױנגערױמט אין אױער :

— שרה רבקה, צעקוש זיך מיט איר...

שרה רבקה, וואָס האָט נאָך אַלץ געהאַט אַ שטיינערן פנים, ווי לױטס ווייב, האָט אַרױפגעבראַכט אַ שמיכל אױף אירע צוויי פאַרעלטערטע גוידער־לעך און גאַנץ פאַמעלעך זיך גערוקט צו דער כלה, ווי זי זאָל מורא האָבן זיך אָן עפעס צו צעשטעכן. זי האָט זיך צעקושט מיט איר פלימעניק, ווילן, אים אַפגעגעבן מזל טוב, און ווען זי האָט דערזען זיין פנים מיט אַן אַפגענעם פריידיקן שמיכל, האָט זי זיך צעוואַרעמט און זיך צעקושט מיט דער כלה צוויי מאָל און אַפילו מיט האַרציקייט.

די כלה, פּרענסיס, אַ יונגע, אַ הויכע, האָט געהאַלטן מיט איר דינער וואַרעמער האַנט מיט אַ סך בראַסלעטן שרה רבקהס פולע ברוינלעכע פינגער מיט זומערשפּרינקלעך. אַ היפשע וויילע האָט זי געהאַלטן איר האַנט און שרה רבקה האָט זיך דערפילט ווי אַ מומע, אַן אמתע מומע. פונדעסטוועגן איז זי געווען ווי אין הינערפלעט, האָט פאַרגעסן אַלע ווערטער וואָס מען דאַרף זאָגן דער כלה און האָט אַנגעהויבן זוכן אין זיידענעם טעשל איר נאַזטיכל. די כלה, פּרענסיס, איז גראַד געווען אױפגעראַמט ביי זיך און האָט ניט פאַרגעסן פּרעגן ביי שרה רבקה פאַרוואָס זי איז אַזוי שפעט געקומען און איז ניט בייגעווען ביי דער חופּה.

— האָסט שוין געזען בערישן? — האָט עטל געפּרעגט ביי דער שוועס־טער — און שרה רבקה איז מיט דערלייכטערונג אַוועק פון דער כלה און איז געגאַנגען זאָגן מזל־טוב דעם שוואַגער, עטלס מאָן.

בעריש, אַ ייד אַן אייזנקרעמער מיט פאַרהאַרעוועטע הענט און אַ טונקלען פנים, אַזוי ווי צוגעזשאַווערט פון שטענדיקן פאַרען זיך אַרום דעם אייזן, האָט אַרױפגעלייגט אַ האַנט צו דער שוועגערין אױפן אַקסל און האָט צו איר געזאָגט מיט אַ פאַרבאַרגענעם שמיכעלע :

— נו, שרה רבקה, ווי געפעלט דיר די כלה? אַ וועלט מיט וועלטלעך, האָ? — און ניט וואַרטנדיק אױף אַן ענטפער האָט ער איר דערלאַנגט אַ גלעזל וויין. — נו, לאַמיר טרינקען לחיים! — ער האָט גערעדט איינפאַך, סתּחריש, האַרטלעך, ווי ער זאָל שטיין אױף דער שטיינערנער פּאַדלאַגע ביי זיך אין קראַם און ניט אין זאָל אױף אַ ווייכן פלושענעם טעפעך וואָס האָט זיך געוויגט און אונטערגעגעבן אונטער די פיס.

שרה רבקה האָט הויך אַפגעצויגן דעם אַטעם און נאָכן אױסטרינקען דעם וויין אַ פּרעג געטאַן ביים שוואַגער :

— און וואו איז סערע?

דאָס מויל איז ביי איר געבליבן אַפן און די גאַנצע פאַרוואונדערונג פון אַן אומפאַרשטענדלעכער געשעעניש איז ביי איר געלעגן אױף די ליפּן, וואָס האָבן אױסגעזען כמעט קינדיש.



בעריש האָט טיף אין האַלדו אַ לאַך געטאָן, האָט אויפגעהויבן די אַקטלעך און האָט געזאָגט:

— וואו זאָל זי זיין? אין ניו יאָרק! פרעג ניט, שרה רבקה... אמאל פלעגט אַ מעסער זשאָווערן, איצט זשאָווערן ניט קיין מעסערס און דער מענטש איז אויך „סטעינלעס“ — וואָס ער זאָל ניט אָפּטאָן, ער זשאָווערט ניט, ער פּינקלט, עס אַרט אים גאָרניט.

בעריש איז אַוועק צו די קלעזמאַרים באַשטעלן ביי זיי אַ ניגון, און שרה רבקה איז געבליבן שטיין מיט אַן אָפּן מויל, ווי זי זאָל וואַרטן און עמעצער זאָל איר ענטפערן אויף איר פּראָגע וועגן סערען, וואָס זי האָט זי אַ סך מאַל געטראָפּן ביי דער שוועסטער אין שטוב, האָט זי ליב געהאַט, געהאַלטן פאַר אַ פּלימעניצע, און איר איינמאַל אַפּילו געגעבן אַ מתנה אַ באַד-קאָסטיוו.

די הויכע, דינינקע פרענסיס, די כלה, האָט געטראָגן אַ בלימען-קרענ-צעלע אויפן קאָפּ מיט אַ קורצער וויסער וואַואַלקע ביזן האַלבן שטערן, בלויז אַ סימן פּון אַ כלה-שלייער. אירע אויגן — גרויע, שטראַלנדיקע, געביפטע — האָבן געשמייכלט מיט וואַרעמקייט צו די געסט. ניט ווייט פּון איר זיינען געזעסן איר פּאָטער, דער לאַיער דזשיקאָב שטיינהעקער, וואָס האָט געהאַט פּונקט אַזעלכע אויגן ווי זיין טאָכטער, און מיסיס שטיינהעקער, דער כלהס מאַמע, מיט געפאַרבעטע העל-בלאַנדע האָר.

פרענסיס איז צוגעגאַנגען צו עטלעך — זי איז געווען מיט אַ קאָפּ העכער פּון דער שוויגער — זי האָט צוגעבויגן אירע שטראַלנדיקע אויגן נאָענט, כמעט סאַמע צו עטלס פנים, און האָט געזאָגט:

— מאַ, אַרבעט ניט אַזויפיל, וועסט מיד ווערן... זיי וועלן אַליין נעמען, אַז זיי וועלן וועלן. עס איז געווען כמעט ווי זי זאָל איר זאָגן: „פיל זיך ניט שולדיק אַנטקעגן זיי, עס איז אַ חתונה ווי אַלע חתונות.“

עטל האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ, האָט איר געענטפערט „ביסט גע-רעכט“ און האָט ניט אויפגעהערט אַרומגיין מיט דער טאַץ, ווי זי זאָל דאַרפן זיך אָנהאַלטן אָן עפעס. און די טאַץ מיטן כיבוד איז געווען איר אָנהאַלט. ווילי איז ניט אָפּגעטראָטן פּון דער כלה, ער האָט עטלעכע מאַל פאַר-ריכט דעם ווייסן שליייערל אויף איר שטערן, איר אַריינגעזאָגט עפעס אין אויער, און פרענסיס האָט געשמייכלט מיט די שטראַלנדיקע אויגן און די סך בראַסלעטן אויף איר האַנט האָבן שטיל געקלימפערט און געלאַכט.

בעריש האָט באַשטעלט ביי די קלעזמאַרים אַ פּריילעכן ניגון, אַן אַלטן ניגון, וואָס ער האָט נאָך געדענקט פּון זיין אייגענער חתונה. (דער פּיידלער האָט אים געזאָגט: „האַ! האַ! דאָס איז נאָך פּון פאַר קאַלומבוס!“) די געסט האָבן זיך אַ צי געטאָן נאָכן ניגון און אַוועק אין קאָראַהאָד. ווען די געסט זיינען געשמאַק אַריין אין דער האַפקע און פרענסיס מיט ווילין האָבן זיך געדרייט אינמיטן פּון דער טאַנצנדיקער ראַד, יונגע, גרינגע און פּריי-לעכע, האָט שרה רבקה אַרויסגענומען די טאַץ ביי דער שוועסטער פּון האַנט און זיי זיינען אַריין אין דעם זייטיקן צימערל, וואו עס זיינען געשטאַנען אויף

א טיש נאך נישט קיין געעפנטע פלעשער וויין און ביר און עס זיינען געלעגן נאך נישט קיין צעשניטענע טאָרטן.

שרה רבקה האָט היפש געפינטלט מיט די אויגן און געפרעגט ביי דער שוועסטער, האַלטנדיק זי פעסט ביי ביידע הענט:

— עטל, וואָס איז דאָ געשען! אַ פאַרשרפעטע ליבע? עס איז דאָך עפעס אַ... אַ... אַזאָ זאָך... דאָס איז אַזאָ „ליובאַוו“?

עטל האָט אויסגעטאָן דעם שמייכל, ווי איינער וואָס וואַרפט אַראָפּ אַ צו וואַרעמען מאַנטל אין אַ הייסן טאָג. זי האָט אַפילו אויסגעווישט די אויגן, וואָס זיינען געווען מיד פון צופיל אַנזאַפן זיך מיט פרעמדע נייגעריקע בליקן, און זי האָט געזאָגט צו דער שוועסטער קוים רירנדיק מיט דער צונג:

— איך ווייס? ער זאָגט, ער איז פאַרליבט... איך קען אים איינהאַלטן? ער איז אַ מענטש פאַר זיך... ער האָט שוין אַ שותפות אין דעם דראַג-סטאָר. גוט-גוט, ווען ניט — וואָס דאַרף מען אַ מאַמע? איך האָב זיך געבעטן ביי אים ער זאל אַפלייגן די חתונה כאַטש אויף אַ האַלב יאָר, ניט מאַכן אין דער זעלבער וואַך, וואָס עס איז געווען אָפּגערעדט מיט סערענע...

שרה רבקה האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט ביידע הענט פאַר די באַקן און האָט זיי אויף אַן אמת אַ קניפּ געטאָן. ביידע פאַרעלטערטע גוידערלעך האָבן ביי איר געציטערט.

— נו, — האָט זי געפרעגט.

— נו! האָט ער ניט געוואָלט... איצט, זאָגט ער, האָט ער וואַקאַציע. עס איז זומער, מענטשן קרענקען ווייניקער. ער האָט צייט, זאָגט ער, פאַרן אויף אַ „האַנימון“...

— אַט דאָס קומט אַרויס פון די „האַנימונס“ — האָט שרה רבקה גע- זאָגט און האָט אַ קרעכץ געטאָן — מען זאל אָפּגעהיט ווערן פון אַזאָ בלוט- צאַפעניש...

מיט פאַרמאכטע אויגן האָט זי זיך אַנגעלענט מיטן עלנבויגן אַן טיש און האָט צעדריקט אַ טאָרט.

— זע וואָס דו טוסט? — האָט עטל האַסטיק אַ זאָג געטאָן צו דער שוועסטער און מיט צופרידנקייט וואָס זי האָט צוגעקראָגן אַ שטיקל אַרבעט האָט זי זיך געשטעלט אַרומשניידן דעם געשעדיקטן טאָרט און אַפראַטעווען די שטיקלעך, וואָס זיינען גאַנץ געבליבן, עס זאל ניט זיין קיין היזק. שניידנדיק דעם טאָרט האָט שוין עטל געהאַט דעם שמייכל, ווי פריער, ווי דעם גאַנצן אַוונט פון דער חתונה, און האָט דעם שמייכל אַרויסגעטראָגן צוזאַמען מיט די צעשניטענע שטיקלעך טאָרט צו די געסט.

סערע, וויליס פריערדיקע כלה, וואָס ער האָט זי פאַרלאָזן זעקס וואַכן פאַר דער חתונה, איז די לעצטע צוויי יאָר געווען ביי זיינע עלטערן אין שטוב ווי אַן אייגענע. פון איר פאָטערס אַנטיקן-געשעפט פלעגט זי אָפט ברענגען מתנות צו די פישמאַנס אין הויז. אַ בילד, אַ זילבערנע ציגאַרן-פּוּשקע פאַרן צוקונפטיקן שווער, פאַר בערושן; אַ בראַשקע פאַר עטלעך, אַ טאַץ. אַ פריילעכע

מיט צעוואָרפענע לאַקן ביי די אויערן האָט זי זיך געלאַשטשעט צו בערושן, צו עטלען און אפילו צו שרה רבקה, ווען יענע פלעגט קומען צו גאסט צו דער שוועסטער. סערע האָט ליב געהאַט אַלץ וואָס עס האָט געהאַט אַ שייכות מיט ווילין, — זיין טאַטן, זיין מאַמען, זיינע מומעס. ווילי האָט זי גע- רופן „מיין פלאַטערל“ און אין איר גאַנג איז טאַקע געווען עפעס פלאַטערדיקס. עס האָט זיך קיינער ניט געוואונדערט, אָ סערע פלעגט זיך אַריינבאַפן אינמיטן דערינען און רופן ווילין, אָ ער זאָל זי באַגלייטן צו איר פאַטערס לאַיער, אָדער ער זאָל פאַרן מיט איר קויפן אַ מתנה פאַר איר מאַמע צו „מאַטהערס דעי“, אָדער פאַר איר פאַטער צו זיין געבורטסטאָג. ווילי איז שטענדיק געווען גרייט, ווען סערע האָט אים ערגעץ גערופן. „סערע בעט מיך“, אָדער, „סערע וויל“ — דאָס זיינען געווען געוויינלעכע ווערטער, וואָס מען פלעגט הערן פון ווילין אין שטוב.

און טאַקע ביי איר פאַטערס לאַיער אין אַפּיס האָט זי, צוזאַמען מיט ווילין וואָס האָט זי באַגלייט אַהין, צום ערשטן מאָל געזען פרענסיסן. דאָס ערשטע וואָס סערע האָט באַמערקט זיינען געווען פרענסיסעס דינע הענט מיט אַ סך בראַסלעטן. פרענסיסעס פנים האָט זי ניט געזען. פרענסיס איז געשטאַנען מיט ביידע הענט אָנגעשפאַרט אָן פענצטערראַם און האָט געקוקט צו דער גאַס.

פרענסיסעס פאַטער, דזשיקאָב שטיינהעקער, האָט אַ רוף געטאָן די

טאַכטער :

— פרענסיס, באַקען זיך מיט מיינע יונגע קליענטן.

— אַ! — האָט פרענסיס זיך אָפּגערופן לוסטיק. זי האָט זיך אומגעדרייט צו זיי און זיי באַגריסט. זי האָט אויפגעהויבן די האַנט צום שטערן, ווי זי זאָל אָן עפעס זיך דערמאַנען און האָט געזאָגט צו ווילין מיט אַ שמייכל פון איינעם וואָס פרעגט אַ רעטעניש :

— דאַכט זיך, אָז איר האָט ביי מיר אַמאָל צוגענומען אַ בלייפּעדער

און ניט געוואַלט אָפּגעבן.

פרענסיסעס פאַטער האָט זיך אַ דריי געטאָן אויף זיין באַוועגלעכן שטול

און מיט זיינע שטראַלנדיקע אויגן גייגערדיק געקוקט אויף זיין טאַכטער.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אָ ווילי און פרענסיס האָבן אַמאָל געלערנט צוזאַמען אין פאַבליק סקול. זיי האָבן זיך דערמאַנט וועגן די אַמאָליקע קינד- דערשע שפּילערייען און געלאַכט ווען פרענסיס האָט אָנגערופן דעם נאָמען פון זיערער אַ לערערקע : „זי פלעגט קומען אין קלאַס אין די שטעק-שיך. איר געדענקט?“ — האָט פרענסיס געזאָגט — „מיר האָבן אַלע מורא געהאַט פאַר איר“.

סערע האָט געזען ווי ווילי איז געשטאַנען אָנגעבויען מיטן גאַנצן גוף

צו פרענסיסן. ער האָט אפילו אַ ריר געטאָן אירע בראַסלעטן. סערע האָט

געקוקט אויף פרענסיסעס פנים, וואָס איז געווען לענגלעך, כמעט דאַר און

טונקל אָפּגעברענגט, ווי אָפּגעשמירט מיט אַ קופּער-פאַרב. סערע האָט דערפילט

א נאגעניש, און האָט חרטה געהאַט וואָס זי האָט געבעטן ווילין ער זאָל זי באַגלייטן צום לאַיער.

ווען סערע און ווילי זיינען אַרויס פון דזשייקאַב שטיינהעקערס אַפּיס האָבן זיי ביידע געשוויגן, ווי אַ פאַרפאַלק וואָס גייט אַרויס פון רבס שטוב נאָך אַ גט. סערע האָט זיך אַנגעטאַן אַ כוח און האָט געזאָגט צו ווילין:

— זי איז ניט קיין איבעריק שיינע, דיין אַמאָליקע שול-חברטע.

ווילי האָט אַ ריר געטאַן מיט אַ האַנט, ווי ער וואָלט אַפּגעשטופּט אירע ווערטער און האָט איר גאַרניט געענטפערט. ער האָט געקוקט גלייך פאַרויס און האָט געשמייכלט, און סערע האָט געפילט אַז דער שמייכל געהערט ניט צו איר.

עס איז געווען אַ צוויי וואָכן נאָכדעם ווי ווילי און סערע זיינען געווען אין אַפּיס ביי דזשייקאַב שטיינהעקער, האָט עטל אַ פרעג געטאַן ביי איר זון:

— ווילי, פאַרוואָס זעט מען ניט סערען?

ווילי איז געשטאַנען, האָט אויסגעבונדן זיין קראַוואַט אַנטקעגן שפיגל,

און האָט געענטפערט דער מאַמען ניט קוקנדיק אויף איר:

— איך ווייס ניט...

— דו זעסט זי גאַרניט?

ווילי האָט ניט געענטפערט עטלען אויף איר פראַגע, ער האָט אַ זאָג געטאַן קאַלטלעך:

— אויב דו דאַרפסט זי, רוף זי אַפּ.

עטל האָט אים מער גאַרניט געפרעגט, נאָר זי האָט געהאַט אַ שווערן געפיל פון שולד אַנטקעגן סערען און פאַרדראַס אויף ווילין, וואָס האָט אַזוי רואיק געשלייפט זיין קראַוואַט און האָט איר אַפילו ניט געענטפערט אויף איר פראַגע.

צוויי מאָל איז סערע אַריין צו די פּישמאַנס זען ווילין — זי האָט אים ניט געטראַפּן.

— איך וועל וואַרטן אויף אים, — האָט זי געזאָגט צו עטלען, און האָט זיך אוועקגעזעצט. האָט געבלעטערט אַ בוך, בלויז געבלעטערט, אַפילו ניט געמאַכט דעם אַנשטעל, אַז זי לייענט.

עטל איז צוגעגאַנגען צו איר, געשטאַנען אַ ווילע שטיל, ווי מען שטייט לעבן אַן אַבל און מען ווייס ניט וואָס אַנצוהויבן אים זאָגן, דערנאָך האָט זי אַרויסגעמורמלט דאָס ערשטע וואָרט:

— סערע...

— סערע האָט פאַרמאַכט דאָס בוך און איז געבליבן זיצן אַן באַוועגונג.

עטל האָט געזאָגט:

— סערע, איך ווייס גאַרניט וואָס מיט ווילין איז... איך ווייס גאַרניט...

איך קען דיר גאַרניט זאָגן...

סערע האָט זיך אויפגעהויבן, איז זיך דורכגעגאַנגען איבערן צימער

און איז אוועק. זי האט געוואלט פארמאכן די טיר, נאָר עטל האָט די טיר צוגעהאַלטן, זי איז אַרויס נאָך סערען און איז מיט איר אַראָפּגעגאַנגען פון די צוויי שטאַק שטיגן. זיי האָבן קיין וואַרט איינע צו דער אַנדערער ניט אַרויס־גערעדט, נאָר געגאַנגען איין טרעפּ נאָכן אַנדערן, איין טרעפּ נאָכן אַנדערן, ווי מען זאָל זיך אַראָפּלאָזן אין אַ הייל. ביי דער טיר פון אַרויסגאַנג צו דער גאַס האָט עטל געזאָגט קוים אויפהויבנדיק די אויגן צו דער יונגער מיידל:

— דו וויסט, סערע, ווי איך האָב דיך ליב, און בעריש, דו וויסט...

סערע איז אַרויס אַזוי שטיל, אַפילו קיין גוטע נאָכט ניט געזאָגט, נאָר די ליפּן האָבן זיך ביי איר ווי אַ ריר געטאָן. עס איז געווען אַ פּרילינג אויפּדערנאָכט. ביי דער טיר פון דעם הויז איז געשטאַנען אַ גאַס־קלעזמער און האָט געשפּילט אויף אַ פּידל. ער איז געווען אַ קאַליקע מיט אַ הילצער־נעם פּוס. סערע איז צוגעגאַנגען צו אים, האָט אים געגעבן אַ מטבע און האָט זיך געטרייסט מיט נאָך אַן אומגליק ביי נאָך אַ מענטשן.

די חתונה־וועטשערע האָט דער עולם געגעסן מיט אַפעטיט. די נייגע־ריקייט ביי די געסט איז שוין געשטילט געוואָרן מיט די סודות, וואָס זיי האָבן זיך אַנגעהערט און אַנדערציילט וועגן וויליס נייער מלה און וועגן סערען. זיי האָבן זיך צוגעוואוינט צו פרענסיסן מיט איר קורצן חתונה־שלייער און דינער פיגור. אויסער דעם האָט מען שוין אַריינגעכאַפט אַ היפש ביסל לחיימס, און די שאַרפע געטראַנקען האָבן זיי געמאַכט ברייטהאַרציקער און פאַר־גיביקער.

חתן־כלה זיינען גלייך נאָכן אַוונטברויט אוועקגעפאַרן אויפן „האַנימון“.  
שרה רבקה האָט אַ פּרעג געטאָן ביי איר שוועסטער:

— וואָס איז דאָ דער געאייל? דער „האַנימון“ וועט אַנטלויפן?

— עס איז אַזאַ מאַדע, זאָגן זיי... — האָט עטל געענטפּערט אומגערן.

— נו, אפשר איז דאָס אַליץ אַ מאַדע, — האָט שרה רבקה געזאָגט, און ס'האָט זיך איר געדאַכט, אַז דער גאַנצער זאָל מיט דער חתונה, מיט אַלעמען וואָס עס קומט דאָ פאַר, געפינט זיך אויף אַ גוואַלדיק ברויזנדיקן טייך, וואָס מען ווייס ניט, וואו מען וועט פון די כוואַליעס פאַרטראָגן ווערן.

שפעט, ווען עס האָט שוין אַנגעהויבן ליכטיקן אויף פאַרטאָג, זיינען עטל און בעריש און שרה רבקה געקומען אַהיים. בעריש איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנט, אַראָפּגענומען אַ בילדל, וואָס סערע האָט געבראַכט פון איר טאַטנס אַנטיקן־געשעפט, האָט אַ וויילע געטראַכט וואו עס אַהינצוטאָן און דערנאָך אוועקגעטראָגן אין דער שאַפע, וואו עס ליגן אַלטע זאַכן.

— זאָל עס ניט הענגען פאַר די אויגן — האָט ער געזאָגט — אַ האַרצ־

ווייטיק...

אויף דער וואַנט איז געבליבן אַ בלייכער פּלעק מיט אַ שטויביקער טונקעלער רעמל אַרום, וואָס עטל האָט עס געפרוואוּט אַראָפּוואַשן און האָט ניט געקענט. זיי האָבן אויף דעם אַרט אויפּגעהאַנגען די פּאַטאַגראַפיע פון ווילין און פרענסיסן אין זייערע חתונה־קליידער.

## הערשל אייזנגאָלד

דאָס איז געווען אַ משפּחה־אייגנשאַפּט ביי אַלע אייזנגאָלדס: אַז זײַ קריכן אַרײַן אין אַן אַרבעט איז מיט לײב און לעבן.  
הערשל אייזנגאָלד, אַן אַרומפּאַרנדיקער צירונג־פּאַרקויפּער בײַ דער גרויסער פירמע „עקסעלענט“, איז געווען פּאַרטאָן אין זײַן אַרבעט נאָך מער ווי מיט לײב און לעבן, מחמת מיט אים איז פּאַרלאָפּן אַ פּאַסירונג: ווען ער האָט אָנגעהויבן אַרבעטן בײַ דער „עקסעלענט“ האָט אים אײנער פון די ווייס־פּרעזידענטן פון דער פירמע געזאָגט — „מיסטער אייזנגאָלד, איר ווייסט ווי צו רײדן מיט אַ קונה“. דערצו האָט דער ווייס־פּרעזידענט צו־געלייגט אַ שמײכל און אַ וואונק מיטן לינקן אויג.

הערשל אייזנגאָלד האָט די פּאַסירונג ניט פּאַרגעסן דאָס גאַנצע לעבן. אין הויז בײַ אים איז געווען, קאָן מען זאָגן, אַן אוניווערזיטעט. זײַן ווייב, די צוויי טעכטער, די שכנים אפילו — אַלע האָבן תמיד געהערט פון אים, אַז פּאַרקויפּן צירונג איז אַ באַזונדערע קענטעניש, וואָס אויב מען קאָן עס ניט — טויג נישט.

— יעדע פרנסה, — האָט הערשל אייזנגאָלד גערעדט, — פּאַדערט ניט נאָר פּאַך־קענטעניש, נאָר אַ באַזונדערע שטימונג, אַ געמיט, וואָס מען טאָר פון אים קײנמאָל ניט „אַרויספּאַלן“. דאָס פּאַרקויפּן צירונג פּאַרלאָנגט אַן אײדעלן שמועס און גראַד וועגן העכסט פּרײלעכע זאַכן, וועגן חתונות, בריתו, בר־מצוות, אַזאָ שמועס ברענגט געוויינלעך אַרױף אויפן זײנען די מתנות, וואָס מען דאַרף קויפּן צו די אַלע געלעגנהייטן — זײַגערלעך, שפּילקעס, פּײַנגערלעך, אױרינגלעך. איר פּאַרשטייט? אַט־אַט־אַט, דאָס איז די זאַך! דער עיקר איז, מען טאָר ניט דערלאָזן, בשום אופן ניט, דער שמועס זאָל זיך אַראַפּרוקן אויף אומעטיקע זאַכן... מען טאָר ניט דערמאַנען קײן מלחמות, קײן שחיטות, קײן אַנטיסעמיטיזם, קײן האַלד־אפּס און עגלעכעס, ווייל וואָס איז צירונג? צירונג איז פּרײד, צירונג איז גוטער געמיט, און דאָס פּאַרקויפּן אַ שטיקל צירונג קאָן זיך צעקריכן, ווי אַ גרינגער וואַלקענדל. אַט איז ער דאָ, און אַט פּאַרשווינדט ער. אַזוי איז מיט צירונג — אַט דאַרף מען דאָס און אַט קאָן מען זיך באַגײן אַן דעם.

די געוואוינהייט צו האַלטן די קונים שטענדיק אויף אַן אײדעלען שמועס וועגן העכסט פּרײלעכע פּאַסירונגען, האָט הערשל אייזנגאָלד אַריבערגעטראָגן אויך צו זיך אין שטוב. נאָר דאָ האָט ער גערעדט צו די צוהערער פון זײַן אוניווערזיטעט. ער דערציילט זײַ וועגן זײַנע „געשעפטן“, ער איז אויפ־געהײטערט, פּונקט ווי ער זאָל זען דעם קונה נאַכאַמאָל פּאַר די אויגן.

— אַט צום בײשפּיל, האָב איך הײנט פּאַרקויפּט אַ פּאַר אױערײנגלעך דער אלמנה. אַן אשה אָנגעשטאַפּט מיט דאלארן, מיט הײזער, און טאַקע מיט לײב אויך. ווי נעמט מען אײן אַזאָ פּעסטונג? אַז רײדן רעדט זי פּאַמע־לעך, גײן גײט זי פּאַמעלעך, הערן הערט זי פּאַמעלעך, און אײנמיטן דערײנען גיט זי אַ ריר מיט אַ ליפּ, ווייל עפּעס זאָגן און בלייבט שטיל — ניט יע.

ניט ניין, ווי בעמט מען איין אַזאָ פעסטונג? אָבער מען בעמט זי איין. אַט דאָס איז די זאָך!

דאָ קומט געוויינלעך אונטער די מעשה מיטן ווייס־פרעזידענט, וואָס האָט אים מיט פופצן יאָר צוריק געזאָגט, אַז ער ווייס, ווי צו רידן מיט אַ קונה.

די שכנים, ווען זיי דעהערן די מעשה מיטן ווייס־פרעזידענט, געפינען זיי אַ פאַסיקן תירוץ, שמיכלען אַ וויילע, רירן זיך הינטערוויילעכץ צו דער טיר און גייען אַוועק.

די טעכטער, אויסגעהערט אַ שטיקל לעקציע פון דעם טאַמנט צירונג־אוניווערזיטעט, כאַפן זיי אַרויף די גרינגע שאַלעלעך אויף די קעפּ און לויפן אַוועק אין גאַס, וואו מען לערנט ניט קיין פרנסה־קענטעניש, נאָר עס רוישט אַ וועלט, טומלט, קלאַפט, זיגט און יאַגט.

ווען הערשל איינגאַלד בלייבט אַליין מיטן ווייב, דערציילט ער איר די באַזונדערע פאַלן, וואָס עס טרעפן זיך אין זיין פאַך.

— אַט מאַכט זיך גאָר אַמאָל, דו קומסט אַריין אין אַ הויז, וואו עס זיינען קיין קינדער ניטאָ, אַ משפּחה אָן קינדער הייסט — אָן באַדערפענישן, אָן שמחות, אָן מתנות — אַ נאַקעטע שטוב, וואָס טוט מען אין אַזאָ פאַל? ווי קאָן מען פון אַזעלכע מענטשן מאַכן קונים?

אַט די אַקאַדעמישע פּראָגע שטעלט הערשל איינגאַלד פאַר זיין ווייב און קוקט זי אָן מיט אַזאָ געהיימניספולן בליק, ווי ביי אים אין האַנט זאָל ער האַלטן אַ כישוף־רינגלע, וואָס קיינער אויסער אים קאָן עס קיין ריר ניט טאָן. — ווי טוט מען אין אַזאָ פאַל? אדרבא?

זיין ווייב, אסתר, ענטפערט ניט, ווייל איר מאַן גויטיקט זיך לחלוטין ניט אין איר ענטפער. פאַר אים איז גענוג אין זיין פרנסה־אוניווערזיטעט איין שטומער צוהערער. עס שטערט אים ניט, אויב דער צוהערער דרימלט, אָדער גענעצט. הערשל איינגאַלד זעט פאַר זיך דעם קונה, וואָס ער דאַרף אים פאַרקויפן זיין סחורה, און מיט אויסערגעוויינלעכער קלוגשאַפט שמועסט ער מיט אים, פירט אָן „איידעלן געשפרעך“.

— אַ מענטש דאַרף האָבן פריינט. ווי זאָגן אונדזערע חכמים — חבר טוב. אַ גוטער פריינט איז דאָס טייערסטע, וואָס אַ מענטש קאָן זיך דערווערבן. און אַ פריינט דאַרף מען קאַנען היטן. היטן ווי אָן אויג אין קאַפּ. מען דאַרף פאַרצייכענען זיין געבורטסטאָג און טאַקע אים געבן אַ מתנה אויך. מען דאַרף וויסן ווען עס איז זיין זילבערנע אָדער גאָלדענע חתונה, מען דאַרף ניט פאַרגעסן, ווען זיין זון אָדער אייניקל ווערט בר־מצוה. מיט אַ קליינער מתנה, וואָס קאָסט סך־הכל אַ פאַר דאלער, קויפט איר זיך אַ פריינט אויפן גאַנצן לעבן. יע! מען דאַרף קאַנען אָנהאַלטן אָן איידעלען שמועס, און זיי קויפן! אַט דאָס איז די זאָך!

זיין ווייב, מיט מידע אויגן, הערט זיך צו. עס דאַכט זיך איר, אַז זי הערט עס שוין פון לאַנג, פון לאַנג, נאָך פון קינדווייז אָן, ווי מען פאַרקויפט זייגערלעך, שפּילקעס, אויערינגלעך, פינגערלעך...

אמאל פראווט זי איבעררייסן דעם מאן :

— אונדזער איירן, נאך קיין פופצן יאָר ניט אַלט, גייט שוין אַרום מיט בחורים, — וואָס זאָגסטו וועגן דעם ?

הערשל אייזנגאָלד הויבט אָן מיט אַ פינגער רייניקן די ווינקלען פון זיינע אויגן, ביידע ווינקלען פון רעכטן אויג, דערנאָך ביידע ווינקלען פון לינקן אויג... דערנאָך זוכט ער גוואַלדיק נאָך אַ באַשעפטיקונג, געפינט די אויערן, האָרעוועט איבער זיי מיט צוויי פינגער און גיט אַ זאָג צום ווייב :

— אַזוי ? זי גייט, האָ ? זי גייט?

הערשל אייזנגאָלד רייניקט אויס גרינטלעך די אויערן, פאַררייכערט אַ פאַפיראַס, שמייכלט און זאָגט צום ווייב:

— אסתר, עס איז טשיקאווע צו הערן, ווי איך האָב היינט אַן אַלמן פאַרקויפט אַ רינג, פשוט אַן אַלמן. ער האָט אַפילו אין זינען ניט געהאַט צו קויפן, אמת, ער טראַכט וועגן אַ שידוך. דער עיקר, זאָג איך דיר, איז טאַקע, אַז מען האַלט אַן איידעלן געשפרעך. אַזאַ אַלמן, פשוט אַן אַלמן, דאַרף מען זאָגן, אַז צופיל צייט אויף אַרומטראַכטן האָט ער ניט. אַז עס קומט אונטער אַ פאַסיקע פּערזאָן, ביי אַ פאַסיקער געלעגנהייט, אין אַ פאַסיקער צייט — איז גוט, אַז מען האָט אַ רינגעלע גלייך אויפן אַרט... און ער האָט געקויפט !

— דו פאַרשטייסט ? אַט דאָס איז די זאָך !

אסתר זיצט אויפן שטול, וויגט זיך פאַמעלעך, ווי אַ ווינט זאָל זי הוידען. פון צייט צו צייט פירט זי דורך מיט אַ האַנט איבערן האַלדז, בלייבט אַ וויילע רואיק, דערנאָך שאַקלט זי זיך ווידער אַוועק און גיט אַ פרעג ביים מאַן :

— און ווי לעבן מענטשן, וואָס פאַרקויפן אינגאַנצן ניט קיין צירונג ?

הערשל אייזנגאָלד ענטפערט איר שמייכלענדיק :

— אַט דאָס איז דאָך טאַקע די זאָך ; מען דאַרף קענען ריידן מיט אַ קונה... זי גיט אַ ריר דעם האַלדז מיט אַ האַנט און שווייגט.

איינמאָל האָט דער פרעזידענט פון דער פירמע „עקסעלענט“ פאַרביי גייענדיק אַרויפגעלייגט אַ האַנט ביי הערשל אייזנגאָלד אויפן אַקסל און האָט אים געזאָגט אַ פאַר ווערטער. מיט אַ טאַג שפּעטער האָט הערשל אייזנגאָלד געשמועסט מיטן פרעזידענט אין זיין אויפנאַם-צימער אַרום אַ שעה צייט, און פאַרענדיקט דעם שמועס האָט דער פרעזידענט :

— הייסט עס, דרייסיק פראַצענט פון דייע פאַרדינסטן, ווען נאָר דו נוצט די פירמע „עקסעלענט“.

אין אַ פאַר חדשים אַרום איז הערשל אייזנגאָלד געקומען אַהיים מיט אַ פאַטאַגראַפיע פון אַ געביידע. אינדערהויך אויפן דאָך, איז געווען אַן אויפ־שריפט : „אייזנגאָלד עקסעלענט אַפיליעיטעד“.

נאָכדעם איז דער פרנסה-אוינווערזיטעט ביי אייזנגאָלדן אין שטוב געוואָרן אַ גרויסער אינסטיטוט מיט פאַרשיידענע אַפטיילונגען. אין הויז האָבן אַנ־געוויבן אַריינקומען די אַנגעשטעלטע פון דער פירמע „אייזנגאָלד עקסעלענט אַפיליעיטעד“. דאָס זיינען אַלץ געווען מענטשן מיט פינקטלעך געפרעסטע



הויזן, מיט פינקטלעך אויסגעבונדענע שניפסקן, מיט פינקטלעך אויסגעפוצטע שיד און מיט פינקטלעכע שמועסן וועגן פארשיידענע סאָרטן צירונג, און דער עיקר, וועגן הערשל אייזנגאָלדן און זיין באַזונדערן מעטאָד פון פאַרקויפן. איצט איז געקומען די צייט, ווען הערשל אייזנגאָלד האָט ווייניק גערעדט וועגן זיך. גערעדט האָבן זיינע אָנגעשטעלטע, דערציילט וועגן די באַזונדערע פאַלן, ווי אַזוי אייזנגאָלדס מעטאָד „אַרבעט“.

פון צייט צו צייט האָט הערשל אייזנגאָלד אַריינגעוואָרפן אַ וואָרט דאָרט, וואו דער דערציילער האָט אויסגעמיטן אַ וויכטיקן פונקט. דערלאַנגט כּיבוד פאַר די אָנגעשטעלטע האָט סולאַמיט, אַ יונגע מולאַטקע, וואָס האָט געוואוסט גענוי פון וועלכער זייט מען טראָגט צו אַ טעלער, וואו מען שטעלט אים אַוועק, וויפיל ווערטער און וועלכע מען דאַרף זאָגן צו די געסט און צום באַלעבאָס, וועמען מען דאַרף זאָגן „סער“ און וועמען „מיסטער“ מיט זיין צווייטן נאָמען.

אסתר איז געזעסן שטענדיק אויף דעם זעלבן אָרט ביים טיש, האָט זיך געוויגט אויף איר בענקל, ווי אַ ווינט זאָל זי אָנרירן און האָט געשוויגן. איצט האָבן זיך שוין אַרום איר געהויבן בערג מיט צירונגוואָרג, מיט פאַר-שיידענע נעמען. די מעשות וועגן איר מאַנס מעטאָדן האָבן זיך געטאַפלט און געכפלט דורך פאַרשיידענע מיילער, איבערגעשאַטן מיט דינער הניפה, מיט שיטערן געלעכטער. הקיצור, אַן איידעלער שמועס וועגן העכסט פריילעכע זאַכן, צו וועלכע עס איז צוגעקומען בלויז איין נייער אויסדרוק: „אייזנגאָלד עקסעלענט אַפּיליעיטעד“.

די טעכטער זיינען זיך צעפאַרן אין קאַלעדזשעס אין פרעמדע שטעט און פון דאָרטן געשיקט פינקטלעך די „מאַטהעריס־דעי“ און די „פאַטהעריס־דעי“ מתנות.

עס פלעגט טרעפן, אַז אין אייזנגאָלדס שטוב האָט זיך אַריינגעכאַפט אַ שמועס פון אַן אַנדער וועלט. דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען עס איז אַריינגעקומען אַ ייד נאָך אַ ביישטייערונג פאַר אַ שפיטאַל, אַ שול, אַ מושב זקנים, פאַר אַ יתומים־הויז, פאַר די צרות אין איראַפּע, אַדער פאַר דעם אויפבוי אין ארץ־ישׂראל.

אסתר האָט דעמאָלט אַליין דערלאַנגט טיי מיט זיסוואָרג. זיך צוגעהערט און זיך נאַכגעפרעגט. ווי אַ לונגען־קראַנקער, וואָס מען עפנט פאַר אים אַ פענצטער אין אַ גאָרטן אַריין, האָט זי איינגעאַטעמט טיף און קרענקלעך־פאַרגעניגנדיק די נייע אומגעריכט געבראַכטע רייד.

הערשל אייזנגאָלד האָט געווישט די ווינקלען פון די אויגן. פריער ביידע ווינקלען פון דעם רעכטן אויג, דערנאָך ביידע ווינקלען פון דעם לינקן אויג, דערנאָך זוכט ער גוואַלדיק אַ באַשעפטיקונג און געפינט די אויערן. ער האָרעוועט איבער זיי פליסיק מיט צוויי פינגער און גיט אַ זאָג צום יידן:

— זיי עסן טאַקע אין מושב זקנים? האָ? זיי עסן?

אַדער:

— מען בויט טאַקע ארץ ישׂראל? האָ? מען בויט?

אָדער:

— מען דאוונט טאקע אין שול? האָ? מען דאוונט?  
דער ייד איז צופרידן וואָס הערשל איזנגאַלד, און דאָס הייסט די פירמע  
„איזענגאַלד עקסעלענט אַפיליעיטעד“, האָט צוגעלייגט אַן אויער צו זיין  
ענין, צוליב דעם וואָס ער איז געקומען.

ביי הערשל איזנגאַלד גלאַנצן די אויגן. ווי אַ קאַץ, וואָס זוכט אויס  
דעם מאַמענט, ווען דער פּויגל אויפן ביים דרימלט, זוכט ער אַן אויסרייך  
אויף פאַרקירעווען דעם שמועס אויף זיינע צירונג-געשעפטן. ער דערציילט  
מיט אויפגעלויכטענער צופרידנקייט וועגן זיינע קליענטן, און דעם באַזונדערן  
כאַראַקטער פון פאַרשיידענע צירונג-קויפער, און דעם איידעלן שמועס, וואָס  
מען דאַרף פירן מיט יעדן איינציקן פון זיי... ער דערציילט וועגן רייכע און  
אַרעמע קויפער, גליקלעכע עלטערן, קינדערלאַזע, נישט דאָ געדאַכט, אלמנות,  
גרושות, אויספייגער און סאָלידע קוננים.

דער ייד הערט זיך איין און שמיכלט אין פאַרלעגנהייט. אסתר וויגט  
זיך אויפן שטול... דער ייד ציט פאַרזיכטיק די לייצעס צו זיין ענין, אָבער  
אומזיסט. הערשל איזנגאַלד זעט פאַר זיך אַן עקשן, אַ פעסטונג, וואָס מען  
דאַרף אייננעמען. נאָך אַ פאַר שעה פון איידעלן שמועס לאַזט הערשל איזנגאַלד  
אַרויס דעם מאַגערן יידל מיט אַ מאַגערן טשעקל און מיט אַן עצה:

— דער עיקר איז קענען האַלטן אַ שמועס! אַט דאָס איז די זאַך!  
דער ייד כאַפט זיך אַרויס אויף דער גאַס מיט אַ געפיל פון פאַר-  
דראָס. ער גיט שפעטער אָפּ אַ באַריכט אין זיין אַרגאַניזאַציע:

— אַן איר זאַלט מיך אַפילו אויסשליסן פון דער מיטגלידערשאַפט, גיי  
איך מער ניט צו דעם איזנגאַלד. אַ האַרץ-פעלער קען מען פון אים קריגן.

הערשל איזנגאַלד האָט אָנגעהויבן ברענגען אין שטוב צייטונגען מיט  
גרויסע אַנאַנסן פון דער פירמע „איזנגאַלד עקסעלענט אַפיליעיטעד“. אסתר  
גיט אַ גליטש דורך מיט די אויגן איבער די גרויסע בוכשטאַבן פון דעם  
אַנאַנס, גיט אַ שאַקל מיטן קאַפּ און שווייגט. ביי הערשל איזנגאַלד שמיכלען  
די אויגן, צו יעדן אות באַזונדער שמיכלען זיי. ער פאַרגלייכט די אַנאַנסן  
פון פאַרשיידענע צייטונגען, לייענט זיי אַלע דורך פאַמעלעך מיט גרויס הנאה  
און דערנאָך קוקט ער אויף זיי סתם אין דער וועלט אַריין אַ היפשע וויילע,  
פאַרמאַכט איין שמיכלענדיק אויג און דאָס צווייטע הייבט אָן נאָך פריי-  
לעכער צו שמיכלען.

צו איינעם פון די אַנאַנסן האָט ער צוגעשריבן מיט אַ בלייפעדער:  
„ניט אַלין, וואָס עס גלאַנצט איז גאַלד, איזענגאַלד איז דאָס בעסטע  
גאַלד!“

— אַט דאָס איז דאָס! דאָס דאַרף זיין דער שלאַג-וואָרט פון „איזנגאַלד  
עקסעלענט אַפיליעיטעד“! האָ? וואָס זאָגסטו? האָ?  
זיין ווייב קוקט אויף אים מיט מידע אויגן און שאַקלט מיטן קאַפּ. ער  
קוקט ניט אויפן ווייב און רעדט מיט באַגייסטערונג:  
— אַט דאָס איז דאָס! האָ? וואָס זאָגסטו? האָ?

צום ערשטן מאל האָט זיך הערשל אייזנגאלד צוגעזעצט אויף אַ שטול און געוואָלט הערן, וואָס זיין ווייב רעדט. דאָס איז געווען דעמאָלט ווען סולאַמיט האָט אים געזאָגט, אַז „מיסיס אייזנגאלד“ ליגט אין בעט מיט דער קאלדרע איבערן קאָפּ און ענטפערט איר ניט, צי זי וויל טרינקען קאַווע אין בעט, צי זי וועט קומען אין עס-צימער.

אסתר איז געלעגן אויפגעדרייט, די קאלדרע ווי אַ זאָק אַרומגעוויקלט אַרום די פיס און ביז איבערן קאָפּ. די איינציקע ווערטער, וואָס ער האָט פון איר געהערט נאָך אַ שעה אויספרעגן און רייזן צו איר, זיינען געווען:  
— איך וויל ניט אויפשטיין.

אסתר איז אָפגעלעגן אַ גאַנצן טאָג, נישט אַ ריר געטאָן זיך ווען מען האָט פאַרנאָכט אָנגעצונדן דאָס ליכט, ניט צוגערירט זיך צום עסן, וואָס סולאַמיט האָט צוגערטאָגן — פינקטלעך געגרייט אויף אַ טאָץ — צו פרישטיק, מיטאָג און אַוונט-ברויט. וואָס עסן איז געשטאַנען אויף אַ גלעך זערנעם טישעלע לעבן בעט, ביז עס איז קאַלט געוואָרן, און סולאַמיט האָט עס מיט פינקטלעכקייט געטראַגן צוריק.

דער דאָקטאָר, וואָס האָט צוליב די צו גרויסע ברילן אויסגעזען ווי אַ פאַרשטעלטער, האָט געקנייטשט מיט די אַקסלען, ווען הערשל אייזנגאלד האָט צו אים אין אַ צווייטן צימער גערעדט:

— אין שטוב פעלט ניט פון קיין פויגל-מילך. די קינדער זיינען געראַ-טענע. קיין שום סיבה ניטאָ פאַר אַזאַ קרענק.

דער דאָקטאָר האָט געלאָנצט מיט די ברילן און האָט ריין-וויסנשאַפטלעך פעסטגעשטעלט:

— אַלע סימפטאָמען פון מעלאַנכאָליע.

צום ווייב אין דער פרייזאָטער קליניק פאַר נערוון-קראַנקע איז הערשל אייזנגאלד געפאָרן צוויי מאל אַ וואָך פינקטלעך. ער האָט מיט זיך שטענדיק געהאַט אַ גרויסן פעקל צייטונגען, מיט די אַנאַנסן פון דער פירמע „אייזנ-גאַלד עקסעלענט אַפיליעיטעד“. אויפן וועג צום שפיטאַל, זיצנדיק אין דער מאַשין, האָט ער געקוקט אויף די אַנאַנסן, געשמייכלט צו יעדן אות באַזונדער און געמאַכט אויף זיי באַמערקונגען מיט אַ בלייפעדער.

דער דאָקטאָר מיט די צו-גרויסע ברילן אויפן פנים האָט אים שטענדיק באַגענגט מיט די זעלבע ווערטער:

— אייער פרוי בעסערט זיך, זי בעסערט זיך באַדייטנד.

און אויך באַגלייט האָט אים דער דאָקטאָר שטענדיק מיט די זעלבע רייד:  
— געדולד, מיטער אייזנגאלד. עס איז אַ לאַנגזאַמער פּראָצעס, מיסטער אייזנגאלד.

הערשל אייזנגאלד האָט געקוקט אויפן דאָקטאָר, האָט געשמייכלט און מיט הנאה פעסטגעשטעלט ביי זיך:

— ער קען רייזן מיט אַ קונה. ער קען באַשיינפערלעך.

## ד ע ר ג ט

שוין זיבן יאר, ווי נחום ראַמניק, אַדער ווי מען רופט אים אין שאַפּ, מיטן פאַרקירצטן נאָמען ראַמי, קויפט יעדן טאָג אַ ייִדישע צייטונג און לייענט דאָרט די מעשות וועגן אַנטלאָפּענע ווייבער און גטן. דאָס האָט זיך ביי אים אַנגעהויבן זינט זיין ווייב, פּערל, האָט זיך געגט מיט אים, און ער קען עד היום ניט פאַרשטיין וויאָזוי דאָס איז פאַרגעקומען. זיין ווייב איז געווען אַ שטילע, ניט צופיל פאַרלאַנגט פון אים, אַ געטרייע, ניט קיין אַרומלויפּערקע, ניט קיין אויסברענגערקע, מען קען זאָגן, מען האָט זי אין שטוב כמעט ניט געפילט. נאָך יעדן עסן פלעגט זי פּרעגן דעם מאַן :

— נחום, דו ביסט זאָט ?

— אַז מען עסט איז מען זאָט.

נאָכן עסן איז נחום געגאַנגען אין גאַס טרינקען אַ גלאָז סעלצער-וואַסער, יעדעס מאָל אַ רוף געטאָן זיין ווייב :

— פּערל, דו גייסט ? — און ניט וואַרטנדיק אויף איר ענטפּער פאַרמאַכט הינטער זיך די טיר.

— שוין ! ער איז שוין נישטאָ — האָט פּערל אים נאָכגעזאָגט און מיט געטרייער שטילקייט געריבן די דעקן פון די טעפּלעך און געוואָשן די ראַנדלעך פון אויוון.

אין שטוב ביי די ראַמניקס איז שטענדיק געווען שטיל, אפשר די שטילסטע שטוב אין שטאָט, און ריין ווי ערב פּסח.

בקיצור, זי איז געווען אַ גוט ווייב, דער איינציקער חיסרון אירער איז געווען, וואָס איינמאָל אַ וואָך איז זי געגאַנגען צו דער שוועסטער, און איז שטענדיק געקומען פון דאָרטן אַן אַנדער מענטש, אַרומגעגאַנגען ברוגז, ווי מען וואַלט איר אַ כישוף אָפּגעטאָן. טאַקע קאָכן, טאַקע אויפראַמען, אָבער אַלץ אַן אַ וואַרט — ברוגז און גאַר.

די שוועסטער אירע, וואָס האָט געהאַט אַ קרעמל אויף באַקן און פאַר-קויפן קנישעס, האָט געהאַט אַ טבע איר זאָגן :

— וואָס וועסטו דאָרט זיצן ביי אים, פּערל ? קום צו מיר, וועסט מיר העלפן פאַרקויפן קנישעס, איך וועל דיר געבן צען דאלער אַ וואָך און דו וועסט זיין אַ „קוויין“.

די שוועסטער איז געווען אַ פּריילעכע און פלעגט דערביי צווינגען : „זי איז דעם חסידל וואויל געפעלן, ער האָט איר געבראַכט אַ קרענצל קרעלן“.

ראַמי איז גאָר קיין בייני ניט אויסן געווען, און איינמאָל, ווען זיין ווייב איז געקומען פון דער שוועסטער אַ ברוגזע האָט ער צו איר געזאָגט :

— אַז דו קומסט פון דער שוועסטער ביסטו ברוגז אויף מיר. ממה-נפשך, איז דיר ליבער ביי דער שוועסטער, טאָ בלייב דאָרטן.

פּערל האָט גאָרניט געענטפּערט, פונקט ווי זי זאָל ניט הערן וואָס מען רעדט צו איר. זי האָט זיך צוגעלייגט אויפן בעט, צוגעמאַכט די אויגן, און ראַמי האָט געמיינט : צוגעלייגט זיך שלאָפן — שלאָפט זי. ער האָט געהאַט

פארדראָס פאַר די פאַר ווערטער, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעווערט. אָבער ביי אַ מענטשן מעג זיך דאָך אַמאָל פאַרטשעפען די צונג. און ווייל אים איז געווען פאַרדראָסיק און ער האָט געוואָלט פאַר עמעצן אַראַפּריידן דעם פאַר־דראָס, האָט ער אַראַפּגעטרעגן אַ בענקל פון זיין ערשטן שטאַק אינדרויסן און האָט זיך אַוועקגעזעצט שמועסן מיטן באַלעבאַס פון הויז, וואָס איז אַליין געווען אויך דער אויפזעער. ער האָט געקענט אַלע שכנים, האָט געוואוסט וואָס יעדערן קומט אָפּ און וואָס זיינע זאַרגן זיינען.

— מיין ווייב, האָט ראָמי אָנגעהויבן, קומט פון איר שוועסטער תמיד אַ ברוגזע.

דער באַלעבאַס, שטענדיק אָנגעטאָן אין אַ וועסטל אָן אַרבל, ווי דאָס וואָלט געווען זיין אוניפאָרם, האָט גערויכערט די לולקע און געפרעגט אינגאַנצן אָן בייגעריקייט:

— וואָס־אי־דען?

ראָמי האָט דערציילט וואָס אויפן האַרצן איז אים געלעגן:

— אָט איז זי היינט געקומען, האָב איך זיך אַרויסגעווערט עטלעכע ווערטער, אפשר ניט באַדאַרפט זיי זאָגן.

דער באַלעבאַס האָט איבערגעלייגט אַ פּוס איבער אַ פּוס און איבערגע־פּוּעגט סתם, כדי עפעס צו זאָגן:

— וואָס־אי־דען?

אויף מאַרגן האָט ראָמיס ווייב איינגעפאַקט די פאַר קליידלעך וואָס זי האָט געהאַט, קיין סך האָט זי ניט געהאַט, מיטגענומען אַ ביסל וועש, קיין סך האָט זי ניט געהאַט און איז אַוועק צו דער שוועסטער. אָן אַרביטלעכע איז זי געווען, פאַרן אַוועקגיין האָט זי אַליץ איינגעלייגט אויף אַן אַרט, צוגעראַמט, אַפילו פאַריכט וואָס מען האָט באַדאַרפט, אַוועק און ניט געוואָלט קומען צוריק. ראָמי איז עטלעכע מאָל געגאַנגען זי רופן. זי איז געווען שטיל, קיין טענות ניט געהאַט און מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ געזאָגט:

— אָט, עס איז ניט כדאי.

דערנאָך איז געווען דער גט. ראָמי האָט זיך ניט אַרומגעזען ווי ער איז געבליבן אָן אַ ווייב.

דעמאָלט האָט ער אָנגעהויבן צו ליענען די מעשות וועגן די גטן, נאָר אַלע זיינען זיי געווען אַנדערע, ווי דאָס וואָס עס איז געשען ביי אים.

— אומעטום, אַז מען גט זיך איז דאָ אַ פאַרוואָס, עס איז דאָ וואָס אַנצונעמען. אָבער דאָ... גלאַט, אַוועק צו דער שוועסטער.

די צייטונגען האָט ראָמי ניט געלייענט אינדערהיים. נאָכדעם ווי זיין ווייב איז אַוועק האָט ער ניט ליב געהאַט צופיל זיין אין שטוב, ער גייט אַריין אין „לאַנטש־רום“ — טאַקע אויף דער זעלבער גאַס — דאַרטן עפעס עסן און ליענען וועגן די גטן. דער לאַנטש־רום פאַרמאַכט זיך אַזיגער גיין אין אַוונט. ראָמי גייט אַוועק פון דאַרטן צוזאַמען מיטן באַלעבאַס. וואָרט אַפילו ביז יענער פאַרמאַכט די טיר אויפן שלאָס, און ראָמי גיט אַמאָל אַ פּראַוו די טיר, זען צי זי איז גוט פאַרמאַכט.

זיבן יאר ווי ער זיצט יעדן אונט ביים זעליקן טישל אין לאַנטשרום.  
מען האָט זיך צו אים צוגעוואוינט, צו אים, צו זיין צייטונג, און צו די מעשות  
וועגן די גטן וואָס ער דערציילט איבער, אויב דער באַלעבאַס, אָדער די באַלע-  
באַסטע, האָבן צייט אים אויסצוהערן.

עס טרעפט אַמאָל אַז ראָמי געפינט אין צייטונג אַ באַזונדערס טשעקאָון  
גט. ער דערציילט איבער וועגן דעם מיט אימפעט און פריילעכקייט, ווי אַ  
ספעציאַליסט, וואָס האָט זיך אָנגעשטויסן אין זיין געביט אויף אַן אויסטער-  
לישן פּאַל.

— אָט דאָס פאַרשטיי איך איז אַ גט! אַ ווייב איז אוועק מיט אַן אַנדערן  
און האָט נאָך דעם מאַן אירן פאַרן אַנטלויפן באַגנבעט! אָט דאָס פאַרשטיי  
איך! עס איז דאָ וואָס אָנצונעמען! אָבער גלאַט אַזוי!...

מער זאָגט שוין ניט ראָמי. דער באַלעבאַס מיט דער באַלעבאַסטע פון  
לאַנטשרום שאַקלען שוין צו מיטן קאַפּ, דאָס הייסט — לכתחילה מסכים.  
זיי גיבן אַ קוק אויפן זייגער, ווייל ווען ראָמי ענדיקט ליינענען זיינע ציי-  
טונגען איז שוין צייט צו פאַרשליסן.

גיינדיק מיט דער צייטונג אין האַנט צו זיך אין שטוב, שטעלט זיך  
נאָך ראָמי אָפּ אַ שמועס טאָן מיטן באַלעבאַס. דער באַלעבאַס אין דעם וועסטל  
אַן אַרבל, ווי דאָס וואָלט געווען זיין אונפאַרם, רויכערט די ליולקע, לייגט  
איבער אַ פּוּס איבער אַ פּוּס, און פרעגט איבער גלאַט אַזוי, אַן קיין שום  
נייגעריקייט:

— אַ גט? וואָס-איידען?

ראָמי דערציילט אים וועגן דעם גט אין דער צייטונג, וואָרט ביי וואָרט  
דערציילט ער עס, כמעט אויף אויסווייניק, ער פאַרענדיקט שיר ניט מיט  
קנאה:

— אָט דאָס פאַרשטיי איך! פאַראַן וואָס אָנצונעמען...

דער באַלעבאַס שאַקלט מיטן קאַפּ.

ראָמי גייט אַריין צו זיך אין שטוב. ער שניידט אויס פון צייטונג די  
מעשה מיטן גט, לייגט אַריין אין אַ קעסטעלע, וואו ער זאָמלט אַלע אויסשניטן  
וועגן די גטן און רעדט צו זיך מיט בקיאות פון אַ ספעציאַליסט, וואָס קען  
זיין געביט, דאַכט זיך, גרינטלעך, נאָר איין פּאַל איז אים אומפאַרשטענדלעך:

— אָבער אַזאַ געשיכטע, ווי ביי מיר, דאָס איז נאָך אַלץ נייטאַ.

## פריינטשאפט

פון די דריי קינדער, וואָס שלמה יאַלאָוויץ האָט געהאַט, איז אין שטוב קיינער ניט געבליבן. אַלע דריי — שרה, בען און בוי־רנע — זיינען אַוועק פון שטוב מיטן ערשטן אייגן־פאַרדינטן דאלער, וואָס זיי האָבן דערזען ביי זיך אויף דער האַנט, אַוועק ווי פון אַ קרעטשמע. די בעסערע זאָכן צוגענומען, די ערגערע געלאָזן צעוואַלגערט איבערן דיל, אַפילו ניט צונויפגעשאַרט אין אַ ווינקל. די טאַכטער, שרה, האָט זיך געדונגען אַ צימער נאָענט צום אָפיס, וואו זי האָט געאַרבעט, און שפעטער האָבן זיך טאַטע־מאַמע דערוואוסט, אַז זי האָט זתונה געהאַט מיט אַן איטאַליענער, דעם בוכהאַלטער פון דעם זעלביקן אָפיס. דער טאַטע האָט די טאַכטער מער ניט געוואַלט זען. די מאַמע, טרייע יאַלאָוויץ, איז איינמאַל געווען ביי דער טאַכטער צוגאַסט, אויף זומער־וואוינונג, לעבן ים. זי האָט געזען, ווי די טאַכטער גייט אַרום מיט גלאַנציקע קעמעלעך אין די האַר, ווי אַן איטאַליענישע שיקסע און קאַכט גרינסן מיט סמעטענע, און דאָס עסן האָט קיין יידיש טעם ניט געהאַט. דער איידעם האָט געהאַט קורצע געשאַרענע וואַנצעלעך, און זיין שוויגער גערופן „מיסיס יאַלאָוויץ“. אַהיים איז די טאַכטער קיינמאַל ניט געקומען, מען האָט זי ניט איבעריק געבעטן אויך, די שכנים זאָלן ניט וויסן וועגן דעם גויאישן שידוך.

די זין, בען און בוי־רנע, זיינען געווען פאַרנומען יעדערער פאַר זיך — בען אין זיין געשעפט פון אַלטן מעבל, און בוי־רנע ביי זיין משונעדיקער פּרנסה — רייזן אויף די ראָגן פאַר אַ צוזאַמענגעלאַפענעם עולם פאַר די וואַלן פון קאָנגרעסלייט, אַ פּרעזידענט, אַ מעיאָר, אָדער אַ גאָוערנאָר. טרייע יאַלאָוויץ האָט די קינדער קוים צוזאַמענגעבראַכט, טאַקע בלויז צו דער לוייה. זי איז געשטאַרבן גאַר פון אַ זייטיקער קרענק, וואָס האָט לכתחילה מיט שטאַרבן גאַר קיין שייכות ניט : אַ האַנט האָט ביי איר אָנגעהויבן וויי טאָן, און זי איז געשטאַרבן כמעט ווי צופעליק, ווי אַלץ אין לעבן איז ביי איר געווען צופעליק, אַריינגערעכנט דעם איידעם דעם איטאַליענער און דעם זון, וואָס רעדט אויף די ראָגן ערב וואַלן.

שלמה יאַלאָוויץ איז געבליבן אַליין. נאָך גאַט צו דאַנקען, וואָס די הענט האָבן אים געדינט. ער האָט געקענט שטעפן די נעט ביי דער מאַשין און ניט באַדאַרפט אָנקומען צו קיינעם. נאָר אַ פאַרדראָס האָט ער געטראָגן אויף אַלע פיר מיטגלידער פון זיין פאַרשוואונדענער משפּחה, נישט פאַר עפעס אַ באַשטימטער עזולה, וואָס מען זאָל אים האָבן געטאָן, נאָר דערפאַר, וואָס ער איז געבליבן אַליין.

בען, פון דעם מעבל געשעפט, איז דער איינציקער, וואָס כאַפט זיך נאָך אַמאָל אַריין צום טאַטן. ער קומט גאַנץ פרי, איידער דער טאַטע גייט אַוועק צו דער אַרבעט, שטייט ביי דער טיר עטלעכע מינוט, פאַררויכערט אַ סיגאַרעט און גענוי ווען דער סיגאַרעט איז אויסגערויכערט, גייט בען אַוועק און וואַרפט שוין אַרויס די קאַרעשקא אויף דער גאַס. געוואוינט האָט שלמה יאַלאָוויץ ביי לאַנדסלייט אין אַ צימער, געצאָלט פינקטלעך, גענוי באַקומען

פון זיי אַלץ וואָס מען האָט אָפּגערעדט, און גאַנץ היימיש איז אים דאָרט געווען, נאָר איין זאך: די לאַנדסלייט האָבן בשום אופן ניט געוואָלט אויס-הערן זיינע טענות צו די קינדער.

— די קינדער זיינען ווי אַלע קינדער אין אַמעריקע — אַזוי פּטרט אים אָפּ די באַלעבאַסטע, די לאַנדספּרוי, און דאָס הייסט, אַז זי וויל בשום אופן ניט אויסהערן וועגן דער טאַכטער און יעדן זון ווי באַזונדערע פּאַרדראָסן, וואָס שלמה יאַלאָוויץ טראָגט אויף זיי אין האַרצן.

אויסהערן שלמה יאַלאָוויצעס פּאַרדראָסן אויף די קינדער און אויפן ווייב, וואָס איז געשטאַרבן אומגעריכט, האָט נאָר אויסגעהערט דער אַלטער „גרענד-פּאַ“, ווי מען האָט אים גערופן אויפן בלאַק, ווייל ער איז געווען דער עלטסטער איינזואוינער אין געגנט, גערעדט אַ לשון, וואָס מען האָט ניט געוואוסט צי איז עס גריכיש, אַרמעניש אָדער טערקיש. אויב מען זאָל אים גלויבן, האָט ער שוין דאָרט אָפּגעוואוינט פּופּציק יאָר. די צוויי אַלטע לייט האָבן זיך גוט געקענט צונויפּריידן, כאָטש „גרענדפּאַ“ האָט, ניט געקוקט אויף די פּופּציק יאָר אין אַמעריקע, קוים גערעדט געצייילטע ווערטער אויף ענגליש, און שלמה יאַלאָוויץ, וואָס האָט דרייסיק יאָר זיך בלויז צוגעהערט, ווי עס פּיקט זיין מאַשין די נעטלעך פון די ווייבערשע קליידער, האָט אויך געקענט ענגליש נישט מער.

גערעדט האָבן זיי געוויינטלעך וועגן די קינדער. „די יאַנג פּיפּל“. שלמה יאַלאָוויץ האָט דערציילט וועגן זיינע פּאַרדראָסן, גאַנץ אָפט אַריינגעוואָרפן אַ יידיש וואָרט, אפילו אַ צעבראַכענעם פּסוק, און „גרענדפּאַ“ — אויב ער האָט ניט גאָר ריכטיק פּאַרשטאַנען — האָט ער נאָך שטאַרקער צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ — דאָס הייסט, אויף דעם איז ער געוויס מסכים. ער האָט געוואוסט די נעמען פון שלמה יאַלאָוויצעס קינדער, שרה, בען און בּוירנע, פּונקט ווי שלמה יאַלאָוויץ האָט געוואוסט די נעמען פון „גרענדפּאַס“ קינדער — דזשאָן, זשאַנעט און דזשאָן. „גרענדפּאַ“ האָט דערציילט וועגן זיי, אַריינגעוואָרפן אַ סך אומפּאַרשטענדלעכע ווערטער און שפּריכווערטער, און שלמה יאַלאָוויץ האָט מיטפּילנדיק צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ.

מען קען זאָגן כמעט מיט זיכערקייט, אַז אויסער די נעמען פון זייערע קינדער, האָבן די אַלטע לייט ווייניק וואָס מער געוואוסט איינער וועגן דעם אַנדערן, דאָס האָט אָבער קיין באַדייט ניט געהאַט. דאָס איז געדעקט געווען מיט דער טיפּער איבערצייגונג, אַז די יוגנט איז שטענדיק אומגערעכט קעגן דער איינזאַמער עלטער, און מיט שטאַרקער דאַנקבאַרקייט פון איינעם צום אַנדערן פּאַרן אויסהערן.

כדי מסיים צו זיין אַ לאַנגן שמועס פון ביידע צדדים, זאָגן זיי זיך פּאַרן אַוועקגאַנג מיט געפּיל און באַדייט:

— יעס, די יאַנג פּיפּל.

זייער פּריינטשאַפט האַלט זיך, קען מען זאָגן, איבערהויפּט אויף די זומערן. דעמאָלט זיצן זיי ביידע אויף דער באַנק, וואָס שטייט לעבן דעם איינציקן בוים אויפן בלאַק, די לבנה הענגט זיי אַקעגן צווישן די לאַמטערנעס



און דערמאָנט יעדערן פון זיי פון אַ ווייטן אַמאָל. איינעם פון זיין שטעטל אין וואָלין, און דעם אַנדערן פון אַ שטילן דאָרף אין זיין היימלאַנד. עס זעט אויס ווי אַ פאַרגאַנגענער חלום, אָבער די לבנה, די זעלביקע, פון אַמאָל, איז אַן עדות, אַז דער חלום איז טאַקע געווען.

די ווינטערן צעשיידן זיי. ווינטער זאָגט מען זיך בלויז דעם גוטן אַוונט, אָדער דעם גוט מאָרגן, מען דערמאָנט „די יאַנג פיפל“, פשוט כדי דער פאָדעם זאל זיך ניט איבעררייסן ביז פּרילינג, און יעדערער טראָגט אַוועק די אַלטע דערפּרוירנקייט צו זיין וואַרעמען צימער און זיין בעט.

דער ערשטער פּרילינג-אַוונט ווען די פייגעלעך זינגען זיך פּונאַנדער אויפן איינציקן בוים, פּונקט ווי אין וואָלין און אין גריכנלאַנד, זיצן שלמה יאַלאַוויץ און „גרענדפּאַ“ אויף דער באַנק, און דערוואַכט, ווי די פייגל, שמועסן זיי :

— יעס, די יאַנג פיפל.

ניו יאָרק, 1946

## א ב ר י ו ו

מיט א דאקטאר זיינען מענטשן, געוויינטלעך, זייער אויפריכטיק. נישט נאָר מיטן דאקטאר אליין, נאָר סתם, ווי נאָר זיי טרעטן אַריבער די שוועל פון דאקטאָרס וואַרט־צימער, ווייסן זיי — דאָ דאָרף מען זאָגן דעם אמת. עס איז נישטאָ וואָס צו באַהאַלטן: מענטשן זיינען קראַנק, זיינען צעבראַכן, אויפגערעגט, באַליידיקט, אַמאָל באַעוולהט, און עס לאָזט זיך אויס מיט פאַר־שיידענע שלאַפקייטן, וואָס מען דאָרף זיי היילן. דאָס ווערט קלאַר, ווען מען קומט צום דאקטאר, און מען שעמט זיך ניט דערמיט.

דריי פאַציענטן האָבן זיך שוין עטלעכע מאָל געטראָפֿן ביים דאקטאָר אין וואַרט־צימער. געזען איינער דעם אַנדערן איינמאָל, נאָכאַמאָל, האָבן זיי זיך באַקאַנט און געשמועסט צווישן זיך. עס איז נאָטירלעך, אַז קודם כל רעדט אַ מענטש וועגן דעם, וואָס עס ליגט אים אויפֿן האַרצן, און איינער פון די פאַציענטן האָט אָנגעהויבן דערציילן וועגן זיין קרענק.

ער האָט אויפֿגעהערט שלאָפֿן, נישט צוליב זאַרג, און נישט, חלילה, צוליב ווייטיק, נאָר פשוט אָפֿגעוואוינט זיך פון שלאָפֿן. אָנגעהויבן האָט זיך עס פון אַ "זילבערנער חתונה" און דערצו נאָך איז זיין נאָמען יענקל.

די מיטשמועסער זיינע, די צוויי פאַציענטן, האָבן זיך איבערגעקוקט: זיי האָבן בפֿירוש געמיינט, אַז ער איז אַביסל צעמישט — ווייל וואָס אַ שטייגער קען אַ מענטשן שאַדן, אַז זיין נאָמען איז יענקל?

דער פאַציענט, דער דערציילער, האָט איבערגעכאַפט זייערע בליקן און האָט פאַרגעזעצט:

די "זילבערנע חתונה" איז געווען ביי אַן אַלטן חבר זיינעם, אַ בן־עיר, און יענער הייסט אויך יענקל. זיי זיינען ביידע געגאַנגען אין איין חדר, דער־נאָך צוזאַמען געלערנט אין אַ שול, ווי עס טרעפט — איין בן עיר מיטן אַנדערן.

ווען ער מיט זיין חבר יענקל זיינען געווען נאָך קליינע יינגלעך, האָט ער אַריינגעכאַפט אַ פסק און אַ פאַטש פון רבין אומזיסט און אומנישט צוליב זיין חבר, דעם צווייטן יענקל. עמעצער פון די יינגלעך האָט אויסגעלאָשן דעם אויוון, פשוט אַריינגעגאַסן אין אויוון אַביסל וואַסער. דאָס האַלץ האָט סיי ווי געזשימזשעט, קוים די נשמה געצויגן. איז דער אויוון אינגאַנצן פאַרלאָשן געוואָרן. געטאָן האָט עס יענער יענקל, נאָר על פי טעות, אַז דער רבי האָט דערהערט — יענקל — האָט ער אים אָפֿגעצאַלט דעם פאַטש. שפעטער, אַז עס איז אַרויס ווי בוימל אויפֿן וואַסער, אַז דאָס האָט געטאָן נאָר יענער יענקל — איז שוין געווען פאַרפּאַלן, מחמת אַזאַ זאַך קען מען ניט כאַפֿן צוריק. עס קומט שוין אַזוי אויס, אַז איינער טוט די עוולה, און דער אַנדערער כאַפט דעם פאַטש. דער רבי האָט אַן איבעריק מאָל אַ שמעק געטאָן טאַבאַק, האָט אַ מורמל געטאָן — "ביידע שקאַצים" — און געענדיקט. ער און דער חבר זיינער, יענקל, זיינען ביידע טאַקע אין איין צייט געקומען קיין אַמעריקע, ביידע האָבן זיך אויף די זעלבע קורסן אויסגעלערנט

בוכהאלטעריי — ווידער אויף איין באַנק געזעסן. איז ער טאַקע געוואָרן דער גוטער בוכהאלטער, מיטן גוטן חשבון, מיט דער שכלדיקער קאַמבינאַציע, הכלל אַ ספעציאַליסט. און יענער, זיין חבר יענקל, — אַ מישמאַש, אַ ווינט-מיל, די באַלאַנסן גלייכן זיך ניט ביי אים, איז דאָך על פי שכל האָט ער, דער גוטער בעל חשבון, געדאַרפט ווערן דער האָן, — איז דאָך אַבער ניט שטענדיק גילט דער גלייכער חשבון — איז יענער געוואָרן דער גרויסער אויפטווער, האָט זיך אַריינגעכאַפט אין אַ געזעלשאַפט, און אין אַ באַנק, געוואָרן אַ דירעקטאָר, אַ טווער, אַ דרייער, הכלל — דזשייקאַב פּולווער.

איצט אַרבעט ער שוין אַ יאָר פיר אין אַ באַנק, וואו דער דזשייקאַב פּולווער — יענקל — איז דירעקטאָר. מקנא איז ער אים נישט. ער האָט זיך זיין פרנסה, און יענער איז, וואָס ער איז: דירעקטאָר, זאָל זיין דירעקטאָר, אַן אַנדערש מאַל דערזעט ער אים נישט. גייט פאַרבײ, ווי לעבן אַ פּרעמדן, אַן אַנדערש מאַל דערקענט ער אים נישט, אַט פשוט, ווי קיינמאַל ניט געזען, און עס טרעפט, אַז עס פאַלט אויף אים אַן אַ גוט-חברשאַפט, דערמאַנט ער אים אַזש, ווי ער האָט אים אויסגעבאַרגט דעם רבינט פאַטש. אַבער, אַז ער דאַרף צו אים אַריינקומען אין הויפט-אַפיס, מוז ער זיך מעלדן. עס טרעפט אַמאַל, אַז דאָס מיידל — די פּאָדערשטע סעקרעטאַרקע ביי דער טיר (ער האָט אַ סעקרעטאַרקע אינעווייניק אין אַפיס אויך) הייסט אים קומען שפעטער, ווייל „מיסטער פּולווער“ איז פאַרנומען.

העלפט גאָט, מיסטער פּולווער פּראַוועט זיין זילבערנע זתונה, נישט אַבי וואו, נאָר אין אַ גרויסן האַטעל. גיין אַהין האָט זיך אים ניט געוואָלט. עס וועלן זיין אַלע דירעקטאָרן, אַלע קאַרפּן-קעפּ, און אַ מענטש האָט קיין הנאה ניט פון אַזעלכע באַגעגענישן. האָט ער זיך מיישב געווען — ער וועט שיקן בלומען און וועט אַנשרייבן אַ בריוו. וואָס פאַר אַ גרויסע תורה איז דאָ אַנשרייבן אַ בריוו צו יענקלען? אַבער עס איז אַ שווערע אַנשיקעניש, ווען יענקל איז דיין דירעקטאָר, און גיי טרעף אין וואָס פאַר אַ גוטן געמיט ער וועט דעמאַלט זיין, ווען ער וועט קריגן דעם בריוו.

אַט דער בריוו האָט אים צוגענומען מער געזונט און כח, ווי אַ גאַנץ יאָר אַרבעט אין באַנק. דער עיקר איז שווער אין אַזאַ בריוו דער אַנהויב, דער סאַמע אַנהויב.

האָט ער אַנגעשריבן איין בריוו, און אַנגעהויבן אויף אַ היימישן אופן: „ליבער יענקל“, אים געוואונטשן כל טוב — און טאַקע, וואָס האָט ער צו אים? אַבער, אַז ער האָט איבערגעלייענט דעם בריוו, האָט ער דערפילט — עס טויג ניט. עס איז אַ ליגן: ווען ער דאַרף אים זען, מוז ער זיך מעלדן צו דער פּאָדערשטער סעקרעטאַרקע, און יענע שיקט אים אַפּ אַמאַל, ער זאָל קומען שפעטער — טאָ וואָס פאַר אַ פנים האָט עס זיך ווענדן צו אים „ליבער יענקל“?

האָט ער שוין דעם בריוו צעריסן און אַנגעשריבן אַ נייעם בריוו: „גע-ערטער מיסטער דזשייקאַב פּולווער“, אַבער דער בריוו האָט אויסגעזען ווי אַ חזק, געאַנגען צוזאַמען אין הדר, אַ פאַטש צוליב אים איינגעקאַסירט ביים

רבין, אינאיינעם געקומען קיין אמעריקע, — מען קען זאגן — זייט ביי זייט אפגעלעבט א לעבן, און אין מיטן דערינען „געערטער מיסטער דזשיקאב פולווער“ — עס שטימט ניט.

זיבן אונטן נאכאנאנד האט ער געשריבן א בריוו, און נאך יעדן בריוו האט ער ניט געקאנט שלאפן. אויפמארגן איז אים דאס אנגעשריבענע אויסגעקומען משונה נאריש, האט ער עס צעריסן, און אין אונט ווידער געשריבן. דער סוף איז געווען, ער האט זיך אפגעוואוינט פון שלאפן. פון יענער „זיל-בערנער תתונה“ אן האט זיך אנגעהויבן דאס וואכעניש ביינאכט. עס העלפן ניט די פילן, און עס העלפן ניט די פלעשלעך מיט די טאניקס. קיין ווייטיק פילט ער ניט, נאר דעם שלאף קען ער ניט צוריקריגן בשום אופן. איינער פון די צוויי פאציענטן, די צוהערער, האט ביי אים א פרעג געטאן:

— און ווי האט איר טאקע אנגעשריבן אויפן בריוו: „ליבער יענקל“, אדער „געערטער מיסטער דזשיקאב פולווער“?  
דער פאציענט האט ניט באוויזן צו ענטפערן. עס איז געווען זיין ריי, און די ווייסגעקליידטע אסיסטענטקע האט אים אריינגערופן:  
— דער דאקטאר ווארט אויף אייך.

דעצעמבער 22, 1946

## די אַמסטערדאַם

די פרוי אַמסטערדאַם פלעגט זיך אַלע פאַר חדשים אַרײַנכאַפּן צום דאַקטאר, שטענדיק זיך באַקלאַגן אויף דער זעלביקער קרענק — עס נאַגט איר אונטערן לעפעלע — שטענדיק נעמען די זעלבע רפואה, און אין עטלעכע חדשים אַרום ווידער דאָס זעלבע.

עס איז איר געווען אַלץ איינס פאַר וועמען זי דערציילט פון וואָס עס איז איר געקומען די קרענק, זי איז זייער שנעל היימיש געוואָרן מיט די פאַר ציענטן אין וואַרט-צימער, האָט גערעדט שטיל, מיט אַ האַלבער שטימ, און עס האָט זיך איר געדאַכט אַז גראַד דאָס, וואָס זי דערציילט איז זייער וויכטיק אַז מען זאָל וויסן און פאַרשטיין. זי האָט דערביי געהאַט אַ שמייכל, ווי אַ כראַפּן האַניק זאָל איר ליגן אויף די ליפּן, נאָר דער האַניק איז ביטער.

— אַז מען ליידיט פון שלעכטע קינדער איז מען צוגעוואוינט דערצו. אַזוי איז די וועלט, און עס פאַרדריסט אַ סך ווייניקער, איידער ווען עס קומט אויס האַבן עגמת נפש פון צו גוטע קינדער, צופיל איינגעגעבענע.

אַזוי זאַגט אַפּ די פרוי אַמסטערדאַם און קוקט זיך אַ וויילע צו צו איר צופעליקן צוהערער, צי ער פאַרשטייט זי, און דערציילט וועגן איר געראַטענעם זון.

— פון קינדווייז אָן, אַלץ וואָס ער האָט געטאַן איז מיט דער גאַנצער נשמה. געלייענט אַ ביכל מיט אַזאַ איינגעגעסנקייט, אַז יעדע שורהלע ווערט דורכגעפירט מיטן פינגער, געלייענט מיט די אויגן און דורכגעפירט מיטן פינגער. — נו, ווייסט ער טאַקע, ווייס יעדע זאַך צו גוט. די טבע קומט אים פון מיין מאַנס משפּחה, פון די אַמסטערדאַם, זיי זיינען אַלע פאַרטיפטע קעפּ, חקרנים, פּעדאַנטן, און מיין זון איז הונדערט פראַצענט אַן אַמסטערדאַם. זיערע נאָך קען ער ניט ליידן, אַז עמעצער מאַכט אַ טעות.

די פרוי אַמסטערדאַם גיט אַ ריר דאָס דריטע קנעפל פון איר בלוזקע, דאָס אַרט וואו עס נאַגט איר אונטערן לעפעלע, צוליב די אייגנשאַפטן פון דער משפּחה אַמסטערדאַם. זי קוקט זיך אַ וויילע צו צו איר צופעליקן צו הערער, צי ער פאַרשטייט זי און דערציילט ווייטער וועגן איר זון.

— אַז ער האָט געלערנט אין מיטלשול האַבן אַלע געוואוסט, אַז ער וועט קריגן אַ סקאַלערשיפּ. עס קומט אים, אַבער ער האָט ניט געקראַגן, ווייל ער איז אַן אַמסטערדאַם. מאַכט זיך אַ געשיכטע, אַז דער לערער שמועסט מיט די קינדער וועגן דעם וואַרט „אַפּאַראַטוס“. ווי אַ לערער דאַרף טאָן — שרייבט אָן אויפן טאַול, לייענט איבער, דערציילט פּונדוואַנען דאָס וואַרט נעמט זיך, הכלל, ער טוט וואָס ער דאַרף. איז מיין זון, דער אַמסטערדאַם, ניט פּויל, שרייבט אָן דאָס זעלבע וואַרט אויף אַ פאַפּירלע, טראַגט עס צו צום לערער און זאַגט אים, אַז לויט אַלע געזעצן פון דער ענגלישער שפּראַך און לויטן אַפּשטאַם פון דעם וואַרט, דאַרף מען עס אַרויסריידן „אַפּאַרעיַטוס“, אַדער אפּשר פאַרקערט, דער לערער האָט געזאַגט „אַפּאַרעיַטוס“ און ער האָט

געזאגט „אפאראטוס“, ווער געדענקט עס? קורץ, ער האט אַרויסגעוויזן זיינע אַלע קענטענישן. און אז מיין זון רעדט, ווייס ער וואָס ער זאָגט. ווען ער איז געקומען אַהיים און אונדז דערציילט די געשיכטע, האָב איך אים געזאָגט:

— ברוך, ביסט שוין פאַרטיק מיט דיין סקאַלערשיפ, דו וועסט אים שוין אָנזען ווי די לבנה סוף חודש. וואָס איז דיר די נפקא מינה, צי „אפאראטוס“, צי „אפאָרעיטוס“, דער עמפּייר סטייט וועט ניט איינפאַלן דערפון. זאָל זיין ווי דער לערער וויל.

האַבן ביידע אַמסטערדאַמס, מיין מאַן און מיין זון, ביידע געפסקנט:  
— ניין, אַ טעות דאַרף מען אויסבעסערן, מעג עס אַפילו זיין ביי דעם לערער.

הכלל, דערנאָך האָט זיך געמאַכט עפעס נאָך אַזאַ געשיכטע, און עס איז געווען אויס מיטן סקאַלערשיפ. פאַרברענט געוואָרן, ווי אַ מצה.

— און דער אומגליק איז, וואָס אַלץ ווייס ער. וועלכער קייסער עס איז ווען געווען, און וואָס ער האָט געטאָן — ווייס מיין זון. וועגן אַ פליג, אַז איר זאָלט דערמאָנען, ווייס ער וויפיל פּיסלעך זי האָט. און ער מאַכט קיינמאַל ניט קיין טעות. טאַמער שפאַרט איר זיך מיט אים, וועט ער גיין און ברענגען דעם בוך און אויפמישן וואו מען דאַרף, און באַווייזן, אַז ער איז גערעכט. און ער איז טאַקע גערעכט. און דאָס טויג ניט.

— אַז עס איז געוואָרן אויס מיטן סקאַלערשיפ, האָט מיין זון אָנגעהויבן אַרבעטן מיט אַ שותף אין אַן אַנטיק-געשעפט. האָט ער אָנגעהויבן לייענען די ביכער וועגן די אַנטיקלעך, ווידער געפירט מיטן פינגער אונטער יעדער שורה, און אַז ער נעמט זיך צו עפעס, קען ער דאָס. דער שותף האָט דווקא ניט אַזוי פיל פאַרשטאַנען אין די אַנטיקלעך, אָבער ער האָט גוט געפירט דעם געשעפט, און מיר זיינען געווען צופרידן — זאָל זיין אַנטיקן. האָט זיך אַריינגעמישט די קעניגין עליזאַבעט די ערשטע.

די צוהערער, די פאַציענטן, האָבן דערהערט „די קעניגין עליזאַבעט די ערשטע“, האָבן זיי אָנגעשטעלט די אויערן:

— וואָס האָט דאָ צו טאָן די קעניגין עליזאַבעט?  
די פרוי אַמסטערדאַם האָט אַ ריר געטאָן דאָס דריטע קנעפל פון איר בלווקע און האָט געזאָגט:

אין די אַנטיק-געשעפטן איז דאָס וויכטיק. עס איז געקומען אַ קונה אַ ליבהאַבער פון אַלטע זאַכן, אַנטיקן, און האָט געקויפט אין מיין זונס געשעפט אַ וואַזע — אַ שיינע וואַזע, מיט בלומען אויסגעמאַלן, מיט וואַסער-בלעטער, עס איז געווען אויף וואָס אַ קוק צו טאָן. איך האָב די וואַזע געזען. פאַר אַזאַ וואַזע נעמט מען די שיינע מטבע. מען קען אַ יאָר לעבן פאַר דעם געלט. פאַרקויפט די וואַזע האָט דער שותף, ניט מיין זון — און ער האָט געזאָגט דעם קונה, אַז די וואַזע שטאַמט פון די צייטן פון דער קעניגין עליזאַבעט. דער קונה איז געווען אַ צוגעקאַכטער צו דער וואַזע, און דער מסחר

איז שוין געווען אַ געמאַכטער. צום שלימזל איז צוגעקומען מיין זון, האָט אַ קוק געטאָן אויף דער וואַזע, האָט אַ פיר געטאָן מיט די פינגער איבערן דעק און האָט געזאָגט מיט אַקצענט, פאַרבעסערט דעם שותפּס טעות :

— פון דער קעניגין וויקטאָריאַס צייטן, די וואַסער-בלעטער געהערן צו דער קעניגין וויקטאָריאַס צייטן.

ער האָט אָפּגעזאָגט און איז אַוועק. דער שותף איז געבליבן צעטומלט. דער קונה האָט זיך אויך אַביסל פאַרשעמט, הייסט עס, ער פאַרשטייט זיך ניט אַזוי גוט אויף אַנטיקלעך, און מען קען אים געבן די קעניגין עליזאַבעט אַנשטאָט דער קעניגין וויקטאָריאַס. ער האָט שוין אָפּגעלייגט דאָס קויפּן און איז דערוויל אַוועק.

עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ קריגעריי צווישן מיין זון און דעם שותף. יענער טענהט אַז פאַר אים איז אַלץ איינס — די קעניגין עליזאַבעט, אַדער וויקטאָריאַס. ביידע זיינען גוט, אַבי מען קען פון זיי מאַכן אַ פאַר דאלער, און מיין זון, דער אמסטערדאָם, זאָגט — אַז אין זיין אַנטיק-געשעפט דאַרף זיין פינקטלעך, אַזוי ווי אין אַן אַוניווערזיטעט. ער וויל, אַז אין אמסטערדאָם אַנטיק-געשעפט זאָלן זיך פּראָפעסאָרן קומען לערנען, וואָס עס געהערט צו דער קעניגין עליזאַבעט און וואָס עס איז שייך צו די צייטן פון דער קעניגין וויקטאָריאַס, אַז ביי אים טאַרן קיין טעותים ניט פאַרקומען. איך האָב, פאַרשטייט זיך, געהאַלטן, אַז דער שותף איז גערעכט, אָבער מיין מאַן און דער זון, די אמסטערדאָם, האָבן ביידע געטענהט :

— ניין, אַ טעות דאַרף מען אויסבעסערן, מעג אים אַפילו מאַכן דער אייגענער שותף.

הכלל, עס איז געוואָרן אויס שותפות, און אויס אַנטיק-געשעפט אויך. — איר פאַרשטייט, — האָט זי מיט אַ האַלבן קול גערעדט, — די וועלט גייט מיט אַן אַ שיעור טעותים, אומפינקטלעכקייטן. אַפילו אַ ביסל פאַלשקייט אויך. עס באַוועגט זיך, עס גלייכט זיך אויס איינס מיטן אַנדערן. מען פירט ניט אונטער יעדער שורה מיטן פינגער. אַ וואָרט איז ניט קיין גאַלד. עס זשאַווערט אַביסל, עס מאַכט ניט אויס — אָבער די אמסטערדאָם ווילן עס ניט פאַרשטיין. איצט האָבן מיר עגמת נפש מיט מיין זונס שידוך. אַ טייערער שידוך. די כלה חלשט נאָך אים, האָט זיך מיין זון צעקריגט מיטן מחותן צוליב שלמה המלך.

— וואָס איז געשען מיט שלמה המלך ? — האָט געפרעגט איינער פון די פּאַציענטן.

די פּרוי אמסטערדאָם האָט ניט באַוווּזן צו ענטפערן. אין וואָרט-צימער איז אַריין די ווייס-געקליידעטע אַסיסטענטקע :

— מיסיס אמסטערדאָם, דער דאַקטאר וואָרט אויף אייך. פּרוי אמסטערדאָם האָט אַ שמיכל געטאָן, ווי עס זאָל איר ליגן אַ טראָפּן האָניק אויף די ליפּן, נאָר דער האָניק איז ביטער, און איז אַריין אין דאַקטאָרס אויפנאַם-צימער.

## אומעטיקע שמחות

— אַז אַ מענטש איז אַביסל ווייניקער ווי אַ מענטש — שאַדט עס גאַרניט. ער מישט זיך אויס מיטן עולם. ער לעבט. ערגער איז, ווען אַ מענטש איז אַביסעלע „מער“, און דאָס ביסעלע „מער“ שאַדט שטאַרקער, ווי דאָס ביסעלע ווייניקער. ער איז דעמאָלט געגליכן צו אַ פּלאַקן אין קרויט, טאַקע העכער, אָבער מען מיידט אים אויס.

אַט די הקדמה האָט געמאַכט איינער פון די פּאַציענטן, ווען ער איז געבליבן פון די לעצטע אין דאָקטאָרס וואַרט־צימער און האָט געשמועסט מיט זיין שכן אויפן צווייטן בענקל.

עס איז אים שווער געווען קלאָר מאַכן דעם געדאַנק, ער האָט די ווערטער איבערגעחזרט עטלעכע מאַל, האָט אַראַפּגענומען די ברילן, האָט זיי געווישט, און סוף כל סוף איז ער איבערגעגאַנגען צו דער עצם מעשה פון זיין קרענק. עס גליווערן ביי אים אַפּ די פינגער פון אַ פּוס. זיי ווערן פשוט ווי הילצערנע, און דאָס געדויערט אַמאָל אַ פאַר שעה. ער דערשרעקט זיך. וואָס הייסט, אַ לעבעדיקער מענטש ווערט האַלץ? דער דאָקטאר זאָגט, אַז עס קומט אים פון ערגערניש, און אַנגעהויבן האָט זיך דאָס, ווען עס האָט חתונה געהאַט זיין דריטע טאַכטער.

דער צוהערער זיינער האָט אַ פּרעג געטאַן :

— נישט געטראַפּן מיטן שידוך, הייסט עס ?

— ניין, דווקא גוט חתונה געהאַט. אַלע זיינע דריי טעכטער האָבן געטאַן גוטע שידוכים און פונדעסטוועגן האָט ער פון זייערע חתונות די גרעסטע קרענקונג.

ער האָט דערביי אַ שמיכל געטאַן, ווי איינער זאָגט, „יעדע צרה האָט איר קאַליר“, און ער האָט צוגעגעבן אַ צולייג צום שמיכל :

— דער עיקר איז, וואָס דער שדכן טויג ניט.

— וואָס גייט אייך אָן דער שדכן ? — האָט דער צווייטער פּאַציענט אַ

פּרעג געטאַן.

ער האָט ניט געענטפּערט אויף דער פּראַגע, געשוויגן אַביסל און אָנ־געוויבן ריידן פון זיין עלטסטער טאַכטער.

— ווי קומט זי צו די דריי שוועסטער, די פּאַרהייראַטע ? ווי טאַג צו נאַכט ! עס איז גאַר אָן אַנדער מענטש, אַ בר דעת. ווען זי גיט אַ שמיכל מיט די לאַנגלעכע גרויע אויגן — איז עס מער ווי גערעדט. עס איז שוין אַלץ געזאָגט און מען האָט איר ניט וואָס צו ענטפּערן.

בעת זיי זיינען געפאַרן אויף דער שיף מיט די פיר מיידלעך — נאָך קליינע קינדער געווען — זיינען די דריי יינגערע אַרומגעלאָפּן, אַרומגעשטיפּט, מען האָט זיי נאָר באַדאַרפּט היטן, זיי זאָלן זיך, חלילה, אין ים ניט אַרייַן־קאַטשען, און זי, די עלטערע — מרים הייסט זי — זי איז געווען אַ בעלן אויסצייילן אויף וויפיל לשונות מען האָט גערעדט אויף דער שיף. זיך צו־געהערט, אויסגעצייילט און פאַרשריבן אין אַ ביכעלע.



דאָס איז נאָך ווייניק — זי האָט פאַשריבן אויף וועלכע לשונות מען רעדט הויך און אויף וועלכע מען רעדט שטיל. און דער צעטל אירער איז געגאנגען ווי אַ מזמור :

„דער גלח רעדט טשעכיש און רעדט שטיל“.

„די פרוי אין דעם בלויען קלייד רעדט פראַנצויזיש און רעדט הויך“.

אַזוי איז געגאנגען דער גאַנצער צעטל אירער, אויסגערעכנט יעדערן מיט זיין אַנטאָן, מיט זיין לשון און מיט זיין ריידן. מיר האָבן זיך געקאָשטעט פון געלעכטער, ווען מיר האָבן דעם צעטל איבערגעלייענט.

אַז מיר זיינען אָנגעקומען קיין אַמעריקע, איז מיט דער עלטערער טאָכטער, מיט מרימען, אינגאַנצן קיין זאָרג ניט געווען. אומעטום גוט געלערנט, מיט סקאַלערשיפס. אין קאַלעדזש האָט מען נאָך איר צוגעצאָלט. געלערנט האָט זי עפעס אַזאַ מאַדנע זאַך, וואָס איך האָב וועגן דעם אויף מיין לעבן ניט געהערט: אַרכעאָלאָגיע, ווי די מענטשן האָבן אַמאָל געלעבט און וואָס פאַר אַ בנדים זיי האָבן געטראָגן, און ווי זייערע הייזער האָבן אויסגעזען — אַלץ איז עס איר דאגה, דער צימער אירער זעט אויס ווי אַ מוזעאום. אויף די ווענט — בילדער, פאַרשידענע געביידעס, געמעלעכצן, מיט לייבן, מיט פייגל, מיט קלויסטערס, און, להבדיל, אַפילו אונדזער בית המקדש איז ביי איר דאָ.

די יינגערע טעכטער זיינען שוין אַנדערש — מיידלעך, ווי אַלע אין אַמעריקע. איינע איז אַ „דעפאַרטמענט סטאַר“. געקויפט און געקויפט — קליידער און שמאַטעס און שפילקעס — און פאַר אַלץ האָט מען באַדאַרפט צאָלן. די צווייטע — איז אַ „ביוטי פאַרלאָר“ — היינט די האַר אַזוי, מאָרגן די געגל אַנדערש, די ברעמען — קירצערע, לענגערע — דאָס מאַכט זיך אַזוי איבער דאָס פנים, אַז אַן אַנדערש מאָל קוים וואָס איך דערקען זי. די דריטע האָט זיך אירע משוגעתן: „האַיקס“ — געגאַנגען, געפאַרן, געלאָפן, ספאַרט.

צו מרימען זיינען אַריינגעקומען מענטשן אַזעלכע ווי זי איז. האָט אַנִי געהויבן אַריינקומען צו איר איינער אַ מיסטער רובין. ער האָט זיך אויך פאַרנומען מיט דער אַרכעאָלאָגיע. געצייכנט צוזאַמען, געשמועסט, ער האָט אַריינגעבראַכט אין הויז פאַרשיידענע ביכער, אַלץ וועגן זייערע ענינים. און יעדעס בוך איז געווען אַ גאַנצער יום־טוב. מען האָט עס געלייענט. די ביכער זיינען געווען אויף פאַרשיידענע לשונות. אין שטוב ביי אונדז איז דער מיסטער רובין געוואָרן אַן אייגענער מענטש, זייער היימיש מיט אַלעמען. איינמאָל האָבן מיר אים פאַרבעטן עסן מיט אונדז אין אַוונט — האָט ער זיך ביים טיש אַ פּרעג געטאָן אויף חנהקען. מיין פרוי האָט עס שפעטער איבער־גערעדט :

— וואָס האָט ער פאַר אַ שייכות מיט חנהקען, די „ביוטי פאַרלאָר“ ?

מרים האָט אַפילו מיט אַן אויג נישט אַ הויב געטאָן, ווי זי זאָל עס ניט הערן. איז אַ פאַר וואַכן אַרום איז זי אַרויסגעפאַרן מיט איר פּראָפּעסאָר אין אַ מוזעאום אין אַהייאָ. מיר זיינען אַפילו ניט חושד געווען, אַז זי איז אומיסטן אַוועקגעפאַרן. מיסטער רובין האָט ניט אויפגעהערט קומען אין

הויז. א פאר מאָל מיטגענומען אַלע טעכטער אין טעאָטער, און איין מאָל איז ער געגאַנגען מיט חנהקען. ווען זיי זיינען אַוועק, האָט די יינגסטע טאָכטער, איילין, די „האַיקס“ א זאָג געטאָן :

— חנהקע וועט חתונה האָבן מיט רובינען.

ווען מרים איז צוריקגעקומען פון אַהייז, איז שוין דער שידוך געווען אַן אַפגעשטעלטער. מרים האָט געקויפט מתנות חנהקען און רובינען. צו דער חתונה האָט זי אויסגעזען, ווי אַ פרינצעסין. קיין סימן פון פאַרדראָס איז ניט געווען אויף איר. קיין שאָטן אויפן פנים. אַפילו ביי אונדז אין הויז האָבן מיר ניט געוואוסט, צי עס פאַרדריסט זי, צי ניין.

אינמיטן פון דער מלחמה איז דאָ געקומען איינער אַן ארץ-ישראלדיקער, עמקוני — פון די מענטשן, אויך פון דער זעלבער אַרכעאָלאָגיע. מרים האָט זיך מיט אים באַקאַנט ביי דער אַרבעט אין איר אינסטיטוט. זיי האָבן צו זאַמען געדאַרפט צוריקשטעלן דעם אויסזען פון עפעס אַן אַלטער וואָנט אין עגיפטן. שעהען לאַנג האָבן זיי צוזאַמען געאַרבעט אין אינסטיטוט און ביי אונז אין הויז איז מען נאָך גענוג געזעסן איבער פאַטאַגראַפיעס און צייכענונגען. לויט זיי איז אויסגעקומען, אַז די וועלט קען גאָר קיין קיום ניט האָבן, אויב מען וועט ניט וויסן גאַנץ גענוי ווי עס האָט אויסגעזען יענע וואָנט, וואָס איז חרוב געוואָרן אפשר מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק.

דער עמקוני האָט געהאַט אַ טבע, אינמיטן דער אַרבעט האָט ער זיך געגעבן אַ הויב און אויסגעזונגען אַן ארץ-ישראלדיק ליד. די מידלעך האָבן זיך אויסגעלערנט פון אים אַלע לידער. מרים האָט פאַרשטאַנען, וואָס זי זינגט, אָבער איילין און סלאָווע האָבן אַ וואָרט ניט פאַרשטאַנען, אָבער אַבי געזונגען. אין אַ שפּאַס האָט עמקוני איינמאַל אַ זאָג געטאָן, אַז ער וועט זיך מיטנעמען אַ ווייב פון אַמעריקע — וועט ער איינשפּאַרן אַ סערטיפיקאַט, און איילין איז שוין ניט פויל און ענטפערט אים אַפּ: זי פאַרט, זי וויל „האַיקן“ אין ארץ-ישראל. און ווען עס שמועסט זיך וועגן „האַיקן“ ווייס איילין גענוי — אויף וועלכע בערג מען גייט, און אויף וועלכע מען קלעטערט מיט שטריק, אָדער מיט קייטן, און עמקוני האָט געפסקנט אַז זי וועט זיך אויסטויגן פאַר ארץ-ישראל. דעמאַלט, דאָס איינציקע מאָל, האָבן מיר באַמערקט, אַז מרים איז צו-רודערט. זי האָט עפעס געוואָלט זאָגן, ביי איר האָט אַ ציטער געטאָן דאָס מויל, און זי האָט גאַרניט געזאָגט. זי איז אַריין צו זיך אין צימער און האָט זיך געזעצט אַרבעטן, זעט אויס, אַז עמקוני איז איר געווען געפעלן. איילין איז אַוועק פון שטוב און איז צוריקגעקומען שפעט און עמקוני האָט געאַרבעט מיט מרימען, גאָר ער האָט קיין איין מאָל ניט אַ זונג געטאָן יענעם אַוונט. אַ פאַר חדשים סך הכל האָט ער פאַרבראַכט אין ניו יאָרק, פאַרן אַוועק-כאַרן איז מיט אים איילין געגאַנגען איינקויפן, און זי האָט שוין איינגעקויפט, זעט אויס, וואָס עס איז נויטיק פאַר זיך אויך. איילין איז מיט אים מיטגע-פאַרן.

דער פּראַיעקט פון דער חרובער מצרישער וואָנט איז געווען פאַרטיק. פאַרנדיק צו דער שיף, האָט מרים געשמועסט וועגן דעם מיט עמקוני. איילין

איז געווען אַרומגעאַנגען מיט פעקלעך, מיט פעקלעך-מתנות און באַ-  
גאַזשן. זי האָט געענטפערט אויף דעם, וואָס מען האָט זי ניט געפרעגט און  
זי האָט גערעדט, וואָס מען האָט ניט באַדאַרפט. זי איז געווען אינגאַנצן פרייד,  
און גליקלעכע ציילן ניט צופיל די ווערטער.

ווען מיר זיינען צוריקגעקומען, האָט מיין פרוי געוויינט.

— ניט קיין פריילעכע חתונות ביי אונדזערע קינדער, — האָט זי גע-  
זאָגט וויינענדיק.

איך בין אַריין צו מרימען אין צימער, זען, וואָס זי טוט. איך האָב ניט  
געוואָלט זי זאָל זיין אַליין. זי איז געשטאַנען אַנגעבויגן איבערן טישל און  
האַט געצייכנט. זי האָט פאַרשטאַנען צוליב וואָס איך בין אַריין, האָט אַ קוק  
געטאָן אויף מיר און האָט אַ שמייכל געטאָן :

— זאָרג ניט, פּאָ, — האָט זי געזאָגט, און האָט זיך ווייטער גענומען  
צום צייכענען.

— איך האָב באַמערקט, אַז דאָס מויל האָט ביי איר אַ ציטער געטאָן,  
און עס האָט מיר פאַרקלעמט דאָס האַרץ מער, ווי ווען איך זאָל זי טרעפן וויינען.  
דער דערציילער האָט אַראָפּגענומען די ברילן, האָט זיי אויסגעווישט  
און ווידער זיי אַנגעטאָן.

— כדי איר זאָלט פאַרשטיין, וואָס הייסט אומעטיקע שמחות, וועל איך  
איך מקצר זיין, אַז מיין דריטע טאַכטער, פּראַדל, האָט אויך חתונה געהאַט  
דורך מרימס שדכנות. פונקט ווי עפעס, חלילה, אַ קללה האָט זיך אַרייַן-  
געכאַפט אין אונדזער הויז, אַז מיר זאָלן פון קיין פרייד ניט וויסן, אַפּילו  
ווען עס קומט אַ שמחה. איצט האָב איך דריי איידעמס, געלערנטע, פינע לייא,  
מרימס גלייכן — נאָר איך האָב דערפון קיין הנאה ניט. עס גליווערן ביי  
מיר די פינגער פון פוס, אַט טאַקע דערפון קומט עס, די ערגערניש פון די  
שידוכים.

— און וואָס איז איצט מיט אייער מרימען? — האָט אַ פּרעג געטאָן  
דער צוהערער, דער לעצט-געבליבענער פּאַציענט.

עס איז אַריין די ווייס-געקליידעטע אַטיסטענטיין, און דער דערציילער  
האַט בלוין באַוויזן אַ זאָג צו טאָן :

— יוסיף דעת יוסיף מכאב, — מער חכמה, מער ווייטיק, דאָס איז זייער  
אַ שיינער זאָג, ווען מען לייענט עס אין קהלת, אָבער אַז עס קומט צו דער  
אייגענער טיר — טויג עס ניט.

— דער דאָקטאר וואָרט אויף איך — האָט געזאָגט די אַטיסטענטיין, און  
דער פּאַציענט מיט די גליווערנדיקע פינגער פון פוס איז אַריין אין אויפּנאַס-  
צימער.

# אין אַ בראַנזווילער קרעטשמע

## ”די קרעטשמע”

דער בעל־הבית פון ניו יארק איז געוויס דער מעיאר, נאָר דער בעל־הבית פון בראַנזוויל איז ניאָמע כורגין. אַ היפשע צאָל פון אַלע אַפרייטערס אין ניו יארק וואוינען אין בראַנזוויל, און ניאָמע כורגין וואוינט שוין דאָרט פּערציק יאָר. געקומען פון זאַריטשע, זיך באַזעצט אין בראַנזוויל און פון דאָרט שוין ערגעץ ניט „געמופט“.

— איך געדענק נאָך בראַנזוויל, ווען עס איז געווען אַזוי גרויס און אַזוי שייך, ווי זאַריטשע. עטלעכע הילצערנע הייזער און גאַנצע סטאָדעס ציגן. דירות זיינען דאָ געווען בױל הזול, האָבן זיך די אַפרייטערס אַריינגעכאַפט און געמאַכט בראַנזוויל פאַר זייער שטאַט. און איצט, וואו אַ טיר, דאָרט וואוינט אַן אַפרייטער, — אַזוי דערציילט ניאָמע.

ביי ניאָמע כורגין אין קיך שטייט אַ גרויסער טיש, אַזוי ווי אין אַ שניידערשער שטוב, און דער גרויסער טיש שטייט דאָרט צוליב די פרייטיק־צונאַכטן. פרייטיק־צונאַכט שפילן די אַפרייטערס ביי ניאָמע כורגין אין קאָרטן, דער עיקר איז, מען רעדט וועגן וועלט־זאַכן.

— דער ימח שמו האָט שוין ווייטער געהאַלטן אַ רעדע, און שוין ווידער געבילט אויף יידן.

דאָס זאָגט הערי, דער „קורצער“ אַפרייטער. דער אמת איז, אַז הערי איז אַזוי לאַנג ווי אַלע, „דער קורצער“ רופט מען אים, ווייל ער זאָגט אַלע מאָל, אַז ער איז „שאָרט אין פאַקעט“.

ווען מען זאָל געבן ניאָמע כורגין אומיטע בילעטן אין טעאַטער, וואָלט ער פרייטיק־צונאַכט ניט אַוועקגיין פון שטוב. גאָר פשוט: פרייטיק־צונאַכט געהערט ער ניט צו זיך, ער געהערט צו קהל. דער גרויסער טיש ביי אים אין קיך איז אַרומגעזעצט פון אַלע זייטן, און אַז עס ווערט ענגלעך, רוקט מען צו די באַנק און עס ווערט אַ צווייטע ריי.

ניאָמע כורגין געהערט צו זעקס אַרגאַניזאַציעס. ער האָט געהאַלטן אויסבויען די ערשטע פאַלק־שולע אין בראַנזוויל און האָט אויך געהאַלטן בויען דעם בית־מדרש „אַנשי זאַריטשע“.

האָבן די פאַרוואַלטערס פון דער פאַלק־שול זיך געבייזערט אויף אים:

— גאָר אַ בית־מדרש בויען? וואָס זיינט איר — אַ רב, צי אַן אַפרייטער?

— נאָר ניאָמע כורגין פלעגט זיי ענטפערן גאַנץ רואיק:

— איך בוי דען פאַר אייך? איך בוי דאָך פאַר אַנדערע יידן...

האָט מען זיך אַזוי לאַנג געבייזערט אויף ניאָמע כורגין ביז עטלעכע

האָבן זיך אַליין פאַרשריבן פאַר מעמבערס אין דער קאָנגרעגעשאַן.

ווידער, די „אַנשי זאַריטשע“ האָבן אויך געהאַט צו אים טענות:

— אַ פאַלק־שול גאָר... אַפיקורסים נאָך דאָ אַנפלאַדיען אין בראַנזוויל...

און ניאָמע כורגין פלעגט זיי געבן פונקט די זעלבע תשובה :  
 — איך בוי דען פאַר אייך ? איך בוי דאָך פאַר אַנדערע יידן...  
 האָט מען זיך מיט אים אַזוי לאַנג געקריגט, ביז עטלעכע מעמבערס פון  
 די „אַנשי זאַריטשע“ האָבן אָנגעהויבן העלפן אויסהאַלטן די פּאַלק־שול.  
 אַז עס האָט זיך אָנגעהויבן דער קאָך מיט ארץ־ישׂראל האָט ניאָמע כורגין  
 זיך צוגעשאַרט העלפן דעם געווערקשאַפּטן־קאַמפּיין.

— איך בעט ביי אייך אַ סך ? איך בעט ביי אייך איין „דאָים“...  
 און אַזעלכע „דאָימס“ פלעגט ניאָמע כורגין אַריינכאַפּן אַ צוויי הונדערט  
 אַזוי גרינג, ווי מען נעמט אַרויס אַ האָר פון דער מילך. עמעצער פון די  
 אַפּרייטערס פלעגט זיך צעבייזערן אויף כורגיגען :

— צו וואָס דאַרפט איר ארץ ישׂראל ? איר וועט אַהין פאַרן ?  
 אַבער ניאָמע כורגין האָט אַ נאַטור — איבערוואַרטן. אַז עמיצער בייזערט  
 זיך, מוז ער דאָך אַמאָל אויפהערן, „סטאַפּן“. וואָרט מען אַ ווילע. אַגב האָט  
 ניאָמע כורגין אַ קעסטעלע טאַבאַק און ער דרייט פאַפּיראַסן, ביז ער דרייט  
 אויף אַ פאַפּיראַס פאַר זיך און אַ פאַפּיראַס פאַרן „כעסן“ איז שוין יענער  
 פאַרטיק מיט זיין כעס, און דעמאָלט פאַרקלעפט ניאָמע כורגין זיין פאַפּיראַס  
 מיט איין לעק מיט דער צונג און ענטפערט געלאַסן :

— איך שיק אייך דען קיין ארץ ישׂראל ? אַז איר האָט אַ דזשאַב אויף  
 דער אַכט־און־דרייסיקטער סטריט, שיק איך אייך ניט קיין ארץ ישׂראל. אַבער  
 ווי איז דער דין אַז איינער אין זאַריטשע האָט ניט קיין דזשאַב אויף דער  
 אַכט־און־דרייסיקטער סטריט, מעג ער פאַרן קיין ארץ ישׂראל ? אַלץ אַ „דאָים“  
 איז ער דאָך ווערט ביי אייך, וואָס ?

דעם „וואָס“ פּרעגט ניאָמע כורגין גלאַט אַזוי. ניט ווייל ער וואָרט אויף  
 אַן ענטפער, נאָר טאַקע ווייל ער ווייס, אַז יענער האָט אים ניט וואָס צו ענטפערן.  
 ניאָמע כורגין ווייס אַקוראַט פון וועלכן שטעטל יעדער אַפּרייטאַר קומט, און  
 דעם משל ברענגט ער אים טאַקע פון זיין שטעטל גופא. הערי דעם קורצן  
 פאַרפאַרט ער מיט סעליץ, ווייל הערי דער קורצער איז אַ סעלצער.

— ווי מיינסטו, ביי דיר אין סעליץ איז שוין דער גן־עדן ? ווען מען  
 זאַל זיי געבן וויזעס וואָלטן זיי געקומען קיין אַמעריקע. אַבער אַז קריגן אַ  
 וויזע איז אַזוי שווער, ווי קריגן צוואַנציק טויזנט דאלער ? — ניאָמע כורגין  
 פאַרדרייט אַ סיגאַרעט און דרייט אים אַזוי לאַנג ביז ביי יענעם ווערט ליכטיק  
 אין קאַפּ און דעמאָלט פאַרענדיקט ער מיט איין קלאַפּ :

— נו, טאָ גיב דיין קוואַדער און זאָג גאַרניט ! — אין אַזאַ פאַל ווערט  
 ביי אים פון „דאָים“ אַ „קוואַדער“.

רחל, ניאָמע כורגינס ווייב, רופט איר אייגן הויז : „די קרעטשמע“.  
 פרייטיק באַקט זי „קוקיס“ פאַר דער „קרעטשמע“ און חנוכה מאַכט זי לאַטקעס  
 פאַר דער „קרעטשמע“ און דעם ערשטן מאַי מאַכט מען אין דער „קרעטשמע“  
 אַ שנאַפּס.

ניאָמע כורגין האָט ליב צו דערציילן ווי אַזוי ער האָט חתונה געהאַט  
 מיט רחלען.

— אַט פונקט ווי יצחק מיט רבקה, זאָל פעלן אַ האָר, — זאָגט ער.  
 — אַז איך בין געקומען פון זאַריטשע קיין בראַנזוויל, האָב איך געדונגען  
 אַ „רומקע“ אַזוי גרויס ווי אַ געבאַקטע קאַרטאַפּל. קיילעכדיקע ווענט אין  
 אַ קיילעכדיקע סטעליע, און שוואַרץ, אַט פּינקט ווי אַ געבאַקטע קאַרטאַפּל, נאָר  
 אַביסל אַ צוגעברענטע. פאַרנאַכט זיך איך און איך ליינען דעם „פּייפּער“.  
 קלאַפט מען אין טיר און עס קומט אַריין אַ מויד. שוואַרץ און הויך און דין  
 און זי לאַכט, שטשירעט די ציין און לאַכט.

— אפשר האָט איר עפעס פאַר מיינע ציגן? — פּרעגט זי.  
 גאָר אַזאַ מעשה, פאַר די ציגן. ווייזט זיך אַרויס, אַז איר מאַמע האָט  
 געהאַדעוועט ציגן.

— וויפּיל ציגן האָסטו?

— פּלענטי ציגן...

איך האָב איר אָפּגעגעבן אַלע אַלטע שטיקלעך ברויט וואָס איך האָב  
 געהאַט און די מויד איז אַוועק. אויף צו מאַרגנס איז זי ווידער דאָ. „אפשר  
 האָט איר עפעס פאַר מיינע ציגן?“ — שטייט, שטשירעט די ציין און לאַכט.  
 — קיין בעקער בין איך נישט, איך בין אַן אַפּרייטער... — אַבער די מויד  
 איז מיר געפּעלן געוואָרן. דער עיקר, וואָס זי לאַכט. און ביזן היינטיקן טאָג,  
 קיין סך מעלות האָט זי נישט, מיין רחל, נאָר וואָס דען — זי בלאָזט זיך נישט.  
 זי לאַכט.

און רחל איז דערביי געשטאַנען און טאַקע געלאַכט.

אַז מען רעדט וועגן די ציגן ווערט רחל אויפגעלעבט:

— אַ ציג דאַרף עסן... בין איך געגאַנגען זוכן...

ניאַמע כורגין העלפט איר אַרויס:

— שאול האָט געזוכט די אייזלען און האָט געפונען די מליכה, און דו  
 האָסט געזוכט עסן פאַר די ציגן און האָסט געפונען אַן אַפּרייטער.

די אפּרייטערס האָבן ליב די „קרעטשמע“ און וואָלטן זי נישט אָפּגעגעבן  
 פאַר קיין סאַסייעטי אין דער וועלט, און די מעשה וועגן די ציגן האָט מען  
 אויך ליב צו הערן, כאַטש מען קען זי שוין אויף אויסנווייניק.  
 אַזוי איז אין דער „קרעטשמע“.

## מ א ק - ע ז

יקותיאל גאָלדבלאַט וויל בשום אופן נישט אַרפּאַנעמען די וואַנצעס.

— פון גאַנץ יקותיאל גאָלדבלאַט, וואָס האָט געפירט אַ מלוכה אין ביאַ-  
 ליסטאַק אויף סוראַזשסקע גאַס, זיינען געבליבן בלויז די וואַנצעס. ביי מיר  
 איז דאָס אַ זכר, אַן אַנדענק. — אַזוי זאָגט ער וועגן זיך אַליין און גיט דערביי  
 אַ טאַפּ די וואַנצעס, צי זיי זיינען נאָך דאָ.

הערי דער קורצער האָט ליב זיך אַ וויצל טאָן וועגן אים:

— איך וואָלט וועלן וויסן, וואָס האָט ער געהאַט אויף סוראַזשסקע גאַס,

אין ביאַליסטאַק, אויסער די וואַנצעס?

מער ווי דאָס דאַרף מען ניט. ווי נאָר הערי דער קורצער גיט עס אַ פּרעג, ווערט מאַקען אויס מענטש. ער הויבט אָן רידערן מיט די הענט און ריידן נאַכאַנאַנד :

— דאָס איז אַ פּראַגע!... ווער האָט ניט געקענט יקותיאל גאַלדבלאַטן אין ביאַליסטאָק? סיידן אַ טויטער. אַז עמעצער האָט געוואַלט האָבן אַ פּאַר לייטישע שיד, איז ער געגאַנגען אויף סוראזשסקע גאַס צו גאַלדבלאַטן. און אַז גאַלדבלאַט פּלעגט זאָגן גוט, איז געווען גוט. און אַז גאַלדבלאַט זאָגט ביליק — איז געווען ביליק. און אַז גאַלדבלאַט פּלעגט וועלן אַ גביר, אַ חזיר, אַפּנאַרן — פּלעגט ער אַפּנאַרן. און אַ טובה אַמאָל אַ ריכטיקן קונה פּלעגט מען אויך קענען טאָן. און אַז יקותיאל גאַלדבלאַט פּלעגט אַרויסגיין אין גאַס איז געווען אַ „גוט־מאַרגן“ נאָך אַ „גוט־מאַרגן“ און אַ „גוט־שבת“ נאָך אַ „גוט־שבת“. און וואָס איז דאָ אויף פּיטקין עוועניו? גאַרניט. יקותיאל גאַלדבלאַט איז אַ שטעקן ביי מאַקענען אין טשעין סטאַר. און וואָס איז דאָ אַ קונה? אויך גאַרניט, אַ „קאַטטאַמער“ — אַ פּוט מיט אַ נומער. ער צאָלט אָפּ די עטלעכע דאלער, נעמט צו דעם „טענק יו“, פּאַרימאַכט די טיר און אויס. ניט דו ווייסט ווער ער איז, און ניט ער ווייסט ווער דו ביסט, אַ הפּקר. ווען מען זאָל גאַלדבלאַטן ניט אַפּשטעלן אינמיטן, וואָלט ער געקענט דערציילן אַ גאַנצע נאַכט וועגן זיין מלוכה אויף סוראזשסקע גאַס. נאָר ביאַמע כּורגין שטעלט אים געוויינטלעך אָפּ מיט איין פּראַגע, און אויף דער פּראַגע האָט גאַלדבלאַט קיין ענטפּער ניט, און רייסט איבער דאָס ריידן.

— נו, און נאָכן ביאַליסטאַקער פּאַגראַם בענקסטו אויך? — דאָס איז די פּראַגע.

גאַלדבלאַט קומט געוויינטלעך אין קרעטשמע דינסטיק, ווייל דינסטיק גייט זיין ווייב דאַלמאַציע אויף אַ מיטינג. און ער „כאַפט זיך אַריין אין קרעטשמע דערהאַלטן די נשמה“.

דאַלמאַציע, וואָס האָט זיך אַמאָל גערופן ווואַשקע, האָט זיך צוגעווינגן צו אַמעריקע ווי אַ שוואַם צו אַ פּיען, און זויגט, און זויגט און זויגט, אַז עס איז גאָר קיין שיעור ביטאָ.

דאַלמאַציע איז פּאַרליבט אין אַמעריקע צוליב צוויי זאַכן. די מאַווינג פּיקטשורט און די „סעילס“ — אויספאַרקויפּן... דריי מאָל אַ וואָך גייט זי זען „סעילס“, און נאָכדעם הייבט מען אָן ברענגען אין שטוב אַריין גאַנצע באַגאַזשן. לאַמפּן, טישלעך, סערוועטן, און איבערהויפט קליידער. אַ גרין קלייד, און אַ רויטס, און אַ שוואַרץ, און אין קעסטעלעך און מיט פּאַסעקלעך, און אין קיי־קעלעך, און מיט קנעפלעך, און מיט זיפּערס...  
 דאַלמאַציע זאָגט, אַז ווען זי לעבט אָפּ אין ביאַליסטאַק אויף סוראזשסקע גאַס הונדערט יאָר, וואָלט זי אַזעלכע קליידער ניט געקויפט, ווי זי קויפט זיך דאָ אין איין חודש.

— צו מיין דאַלמאַציע אין קליידער־שראַנג האָט זיך אַריינגעכאַפט אַ

ניט-גוטער און רייצט, און רייצט, און רייצט, און ס'איז גאָר קיין גענוג ניטאָ. — אַזוי זאָגט גאַלדבלאַט. און אַז ער רעדט, זעט מען, אַז עס עסט אים אויף. אַז ער דערציילט וועגן דאַלמאַציעס קליידער, דערציילט ער שוין אויך וועגן אירע ווייט-קאַרטלעך.

— זי האָט זיך אָפּגעדרוקט ווייט-קאַרטלעך. אויף די ווייט-קאַרטלעך שטייט „דאַלמאַציע גאַלדבלאַט“ מיט קליינע אותיות, און „מאַקען סטאַר“ מיט גרויסע קידוש-לבנה אותיות, אַזוי אַז דער „גאַלדבלאַט“ זעט זיך כמעט ניט אַרויס. „צו וואָס דאַרפסטו אַליין מיט דיינע אייגענע הענט באַגראָבן דיין נאַמען גאַלדבלאַט? ווער איז דיר מאַקען? וואָס איז דיר מאַקען, וואָס דו האָסט אויף דיין ווייט-קאַרטע אים אַרויסגעשטעלט פון סאַמע פּראָנט?“ אַזוי טענהט צו איר יקותיאל גאַלדבלאַט, אָדער, ווי מען רופט אים אין קרעטשמע, „מאַקען“.

דאַלמאַציע האָט איין תירוץ: אַז מען דערזעט „מאַקען סטאַר“ לויפט מען איר אַנטקעגן, ווי צו אַ קייסערינע. און וואָס איז גאַלדבלאַט? גאַרניט... וואָס איז די נפּקא מינה דער נאַמען, אַבי מען לויפט אַנטקעגן... אַזוי זאָגט אים דאַלמאַציע און קייט די טשוואַינג גאַם.

אין די טעג, וואָס זי גייט ניט צו קיין „סעיל“, זיצט דאַלמאַציע ביים טעלעפּאָן און מאַכט „קאַנעקשאַנס“.

— אַ דזשאַב דאַרף מען באַקרעפטיקן מיט „קאַנעקשאַנס“. — אַזוי זאָגט זי און האַלט אין איין מאַכן וויזיטן צו אַלע „מאַקענס“ פון גיריאַרק, צו זייערע קאַרד-פאַרטיס, צו זייערע געבורטסטעג, צו אַלע שמתהלעך.

— דו קענסט ניט אַמערקע, — זאָגט זי. — איין טאַג קענסטו דאָ ניט איבערלעבן אַן „קאַנעקשאַנס“.

אַז גאַלדבלאַט האָט זיך היינט אַריינגעכאַפט אין דער קרעטשמע איז ער געווען בלייך און פאַרזאָרגט. בלויז די וואַנצעס האָבן קוים געהאַט דעם שטאַלצן אויסזען פון יקותיאל גאַלדבלאַט.

— מיין דאַלמאַציע איז אַוועקגעפאַרן קיין לאַנג איילענד. זי האָט איבער-געלאָזן אַ צעטעלע אַז זי וועט קומען שפעט. עפעס אַ פאַרטי ביי אַ מאַקען. גאַלדבלאַט האָט געשפּילט אין פינאַקל. עס איז אים גראָד ניט גוט געגאַנגען אין די קאַרטן, נאָר ער פּלעגט אַלע וויילע אַרויסנעמען דעם זייער, זען, ווי שפעט עס איז. פון דער קרעטשמע איז ער אַוועק דער לעצטער. עס איז שוין געווען צוועלף אַזייער ווען ער האָט זיך אויפּגעהויבן.

— מיין דאַלמאַציע איז נאָך מסתם ניט געקומען פון אירע „קאַנעקשאַנס“. איר הערט, אַמערקע האָט ביי מיר צוגענומען ניט נאָר יקותיאל גאַלדבלאַט, נאָר דוואַשקען אויך, נאָר זי האָט כאַטש הנאה דערפון.

ער האָט נאָך אַ מאָל אַ קוק געטאָן אויפן זייער און האָט אַ זאָג געטאָן:

— מען דאַרף גיין... אין גיין שעה אַרום דאַרף מען שוין עפענען די סטאַר

אויף פיטקין עוועניו.



## ש ל ו ם מ ש ה

שלום משה פארמאגט דריי זאכן, און אלע דריי האָט ער שטאַרק ליב. ער האָט אַ דריי־שטאַקיק הויז אויף טאַראַטאָגאָ עוועניו, טאַקע דאָס הויז, וואו עס וווינט ניאָמע כורגין; ער האָט אַ ווייב, גיבע, און ער האָט אַ זילבערנעם ציגאַר־שפיץ, וואָס פאַרענדיקט זיך מיט אַ קאַפּ פון אַ וואָלף. שוין פינף און צוואַנציק יאָר, ווי ער האָט דעם ציגאַר־שפיץ, גענוי אַזוי לאַנג, ווי לאַנג עס ברענט ביי אים די שנאה צו סעמעק פּיליצער, אָדער סעמעק פּלאדער, ווי שלום משה רופט אים, זינט דעמאָלט, ווען זיי האָבן זיך באַגעגנט אין יידישן טעאַטער אַ שטול לעבן אַ שטול.

כאָטש די מעשה האָט זיך פאַרלאָפּן מיט אַ סך יאָרן צוריק, געדענקט שלום משה יעדן ריר, ווי עס זאָל געשען בעכטן. ער געדענקט אַפּיל, ווי סעמעק פּיליצער האָט זיך איבערגעקוקט מיט זיין ווייב, ווען ער האָט געטראָפּן שלום משהן זיצן אין דער זעלבער ריי און אַ שטול לעבן אַ שטול. דערנאָך האָט סעם פּיליצער אַ רייב געטאָן די הענט און האָט צוגערופּן דעם בהור אין די קנעפּ, וואָס שטייט ביי דער טיר, ער זאָל אים בייטן די פּלעצער. (שלום משה זאָגט, אַז עס האָט זיך אים אין יענער רגע אָפּגעריסן אין האַרצן). קיין אַנדערע פּלעצער אין דער זעלביקער ריי זיינען ניט געווען, פּוילט זיך ניט סעמעקל פּיליצער און גייט אַוועק צו דער קאַסע בייטן די בילעטן, און ער האָט אַוועקגעטראָגן זיין פּליך און זיין ווייב, מיט צוויי שורות העכער. ער האָט ניט פאַרגונען, אַז שלום משה, אַן אַפּרייטער ביי אים אין שאַפּ, זאָל זיצן מיט אים אַ שטול לעבן אַ שטול אין טעאַטער.

אַז שלום משה דערציילט די מעשה פאַרגעסט ער קיינמאָל ניט צוצוגעבן: — איין זאך האָט ער פאַרגעסן, סעמעקל פּלאדער. ער האָט פאַרגעסן, אַז עס איז אַמעריקע... און דעמאָלט האָט שלום משה אָפּגעמאַכט ביי זיך, ער עפּנט אַ שאַפּ. און גלייך אויפּמאַרגן איז ער אַוועק און האָט געקויפט דעם זילבערנעם ציגאַר־שפיץ, מיטן וועלפענעם קאַפּ, פּונקט אַזאָ, ווי סעם פּיליצער האָט געהאַט, און איז געקומען מיטן ציגאַר־שפיץ אין מויל אין שאַפּ אַריין... אין צוויי וואָכן אַרום האָט זיך אים אונטערגערוקט אַ שותף מיט געלט און ער האָט אַרויסגעשטעלט סעמעק פּיליצער אַ פיג.

— קיין פיג אויף דער וועלט איז ניט אַזוי זיס, ווי די, וואָס איך האָב דעמאָלט אַרויסגעשטעלט סעמעקל פּלאדער.

שלום משהס ווייב רופט מען אין הויז מיסיס אַקון, נאָר פאַר אים, פאַרן בעל־הבית, איז גענוג שלום משה אָן אַ מיסטער און אָן אַן אַקון, און כאָטש די מיסיס אַקון רופט איר אייגענעם מאָן פאַר מענטשן — אין די אויגן און אונטער די אויגן — מיסטער אַקון, העלפט עס זינט. די מענטשן בלייבן ביי זייערס און רופן אים שלום משה.

היינט האָט שלום משה אַ גוטן טאָג. נעכטן האָט מען פאַר אים "געוואוינט" פאַר פּרעזידענט ביי די "אַנשי אהבת ישראל". זיצט ער איצט אויף דער גרינער באַנק, וואָס שטייט לעבן זיין הויז, און דערציילט זיינע שכנים, ווי ער איז געוואָרן פּרעזידענט אין דער פּערטער סאַסייעטי.

— אַז איך האָב געוואָלט אַט דעם „צילינדער“, סעמעק פלאדער, אַראָפֿ-  
זעצן פֿון בענקל, האָב איך עס געמאַכט... וואָס איז דאָ לאַנג צו ריידין? איך  
האָב זיי דערלאַנגט צו דער „אַניווערסאַרי“ אַ טשעקל מיט צוויי „זיראַס“...  
ער, סעמעק פלאדער, איז אַזש ווייס געוואָרן. ער האָט שוין געוואוסט, אַז זיין  
טערמין ענדיקט זיך. נעם זשע, סעמעק פלאדער, און דערלאַנג אויך אַזאַ  
טשעקעלע? איז ניין, קוועטשט אים די נשמה. קאַרג איז ער ווי אַ הונט,  
און כבוד וויל ער פרעסן, ווי אַן ענדיק. נו, האָבן זיי מיך אויסגעקליבן פֿאַר  
פרעזידענט, קאַסט עס מיך אַ הונדערטער.

שלום משה קוקט אַריין אין דעם חלל פֿון דעם וועלפישן קאַפֿ וואָס  
ביי אים אויפן ציגאַר-שפיץ, פֿונקט ווי פֿון דאָרטן זאָל ער אַרויסנעמען זיינע  
מעשות, און מעשות זיינען דאָרט פֿאַראַן אַ סך, אַן אַ שיעור.  
מיסיס אַקון האָט פֿיינט, וואָס איר מאַן דערציילט זיינע „מאַנסעס“ די  
שכנים. אַז קיינער איז ניטאַ דערביי מוסרט זי איר מאַן:

— שלום, שוין פֿופציק יאָר ווי דו ביסט אויס אַפֿרייטער, וואָס האָסטו  
זיי צו דערציילן „מאַנסעס“? דו האָסט אַ זון אַ דאָקטער, סע פֿאַסט ניט  
פֿאַר אים אויך... שלום משה!...

איצט רופט די מיסיס אַקון שוין דעם צווייטן מאַל דעם מאַן אירן אין  
שטוב אַריין; זי וויל אים אַוועקנעמען פֿון דער באַנק.  
— מיסטער אַקון, אַן אימפּאַרטענט טעלעפּאָן...

— ענטפער אַליין, — רופט זיך אַפֿ שלום משה און רירט זיך ניט פֿון אָרט.  
ער הייבט גאָר אַן צו דערציילן אַ נייע מעשה, ווי דער סעמעק פלאדער האָט  
געוואָלט אויסוואַקסן אויף די „רעפּיודזשיט“, ווערן אַ טשערמאַן פֿון פּאַנד.  
— אַ צונג האָט סעמעק פלאדער, וואָס זי געהערט דעם רבונג של עולם;  
אַ קעשענע, וואָס געהערט דעם טייוול, און אַ נשמה וואָס געהערט זיין ווייב  
וויירדזשיניע, אַז ער וויל ווערן אַ טשערמאַן, שטעלט ער זיך אַוועק האַלטן אַ  
ספּיטש:

„אונדזערע הערצער מוזן זיך עפענען פֿאַר אונדזערע אומגליקלעכע בריי-  
דער, לאַמיר פֿאַר זיי עפענען אונדזערע קעשענעס...“

— און וויפּיל, מיינט איר, האָט ער געגעבן, סעמעקל פלאדער? אַ  
פינפערל האָט ער געגעבן... און געוואָלט מען זאָל אים אויסקלייבן פֿאַר  
טשערמאַן. נו, האָב איך אַפּגעקויפט די בכורה, און אַז דער עולם האָט אַנ-  
געהויבן דערלאַנגען די קיילעכדיקע האַלבע דאלערס, בין איך זיי פֿאַרפֿאַרן  
מיט אַ פינף-און-צוואַנציקער, סעמעקל פלאדער האָט באַלד אָנגעהויבן שטאַמ-  
לען און דער עולם האָט „געוואוט“ פֿאַר מיר.

די מיסיס אַקון האָט אים דורכן אַפענעם פענצטער אָנגעזאָגט, אַז עס  
שטייט שוין פֿאַר אים די קאַווע אויפן טיש.  
— מיסטער אַקון, די קאַפּע ווערט קאַלט...  
— אַלרייט — האָט שלום משה געענטפערט און איז געבליבן זיצן.

אַז צו דער חברה אויפן באַנק איז צוגעקומען ניאַמע כורגין און רחל,  
איז שלום משה אַוועק און האָט אַרויפגעטראָגן פֿון קעלער נאָך אַ באַנק.

געטראָגן די באַנק האָט ער גרינג. אַז שלום משה גיט אַ הויב אַ באַנק, דאַכט זיך, אַז זי איז אַ פאַפירענע. ער האָט זי אַ קירעווע געטאַן, אַז זי זאָל שטיין גלייך לעבן דער גרינער באַנק. צוליב די נייע צוהערער, ניאָמע כורגין און רחלען, האָט שלום משה אָנגעהויבן דערציילן אַ נייע מעשה מיט נייעם ברען. שלום משה דערציילט זיינע מעשות אָן גאווה; פאַרקערט, עפעס ווי מיט אַ ביסל חזוק, און אַ ביסל צו להכעיס.

— אַ קונץ איז ווערן אַ פּרעזידענט? אַ קונץ איז „יענעם“ ניט לאָזן יוערן!

און אַז שלום משה זאָגט „יענעם“, מיינט ער דאָס סעם פּיליצער.

— סעמעקל פּלאַדער איז שיעור ניט אַריינגעפאַלן אין דער ערד, ווען מען האָט צוגעבויט די נייע געביידע צו די „רודפי שלום“. נו, געוויינלעך, מאַכט מען דאָך אַ יום טוב. ווער זשע וועט פירן דעם יום טוב? גייט שוין אַרום דער „צילינדער“ און בלאַזט זיך, און רופט אויפן טעלעפאָן, סע קאַכט זיך... האָב איך אָנגעשטעלט דעם „בוטשער“ אונדזערן, אַנשלען. ער איז דאָך אַ ייד אַ גביר, ער האָט פיר „סטענדס“ אין איסט ניו יאָרק און אין בראַנזוויל, זאָג איך אים:

— מיסטער סיגל, שוין צייט איר זאָלט ווערן אַ מענטש...

גיט ער אַ פּלאַם אויף, ווי אַ שטרוי:

— וואָס פעלט מיר? וואָס איז? איך בין ערגער ווי אַנדערע?

— אַט וועט מען „באַנעצן“ דעם דאָך ביי די „רודפי שלום“, פאַר וואָס

זאָלט איר ניט זיין טשערמאַן? ווייניק האָט איר אַריינגעלייגט אין דעם?

מיסטער סיגל איז אַזש רויט געוואָרן פון פאַרגעניגן.

— טאַקע, פאַרוואָס ניט? אויב מען וועט פאַר מיר „וואַטן“?

— אַז מען שמירט, פאַרט מען.... אויב איר וועט דערלאַנגען אַ פּליישיקע

סעודה — וועט מען „וואַטן“...

מיסטער סיגל האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן און אָנגעהויבן ריידן ענגליש:

— „וואַט אַר יו טאַקינג אַבאָוט?“ עס איז דאָך הונדערט דאלער....

— הצי, הצי, מיסטער סיגל, — האָב איך אים צושטייער געגעבן, —

אַלע טאַג גייט מען ניט צו קיין „באַדעקנס“ ביי די „רודפי שלום“...

— נו, וועלכער ייד זאָגט זיך דאָס אָפּ צו זיין אַ טשערמאַן? האָט זיך אַנשל

אויך ניט אָפּגעזאָגט. סעמעקל פּלאַדער האָט נאָך דער געשיכטע פאַרלאָרן

אפשר פּופּצן פּונט...

די מיסיס אַקון האָט נאָך אַ מאָל געפרוּווט אַוועקרופן דעם מאַן פון

דער גרינער באַנק. זי האָט אַריבערגעבויגן דעם קאַפּ דורכן פענצטער און

האַט געשטראַפט דעם מאַן אויף ענגליש:

— מיסטער אַקון, „וואַטס די מעטער וויט יו“. — און אַזוויי דאָס

רופן האָט דאָס מאָל אויך ניט געהאַלפּן, איז מיסיס אַקון אַליין אַראָפּגעקומען.

די מיסיס אַקון האָט ניט ליב צו זיצן מיט די „טענענטס“. זי גיט זיי

אָפּ דעם שיינעם „האַלאָו“, זי שענקט זיי אַוועק דעם פיינעם שמיכל, זי נעמט

ביי זיי צו די „רענט“, נאָר מער וויל זי זיי ניט קענען. איצט אַז זי איז אַראָפּ-

געגאנגען פון די שטיגן און איז צוגעגאנגען צו די צוויי בענק, האָט זי זיך ניט אָוועקגעזעצט. זי איז אַ ווילעל געשטאַנען, דערנאָך האָט זי אַזוי פאַר-זיכטיק אַ הייב געטאַן דאָס קלייד, ווי זי זאָל טראָגן אַ גלעזערנע אונטער-קליידל, און האָט זיך צוגעזעצט אויפן טרעפל פון גאַניק, פונדערווייטנס, הייסט עס, און זי האָט אַ זאָג געטאַן צום מאָן :

— מיסטער אָקון, פליז, אפשר וועט שוין זיין גענוג...

נאָר איר מיסטער אָקון איז איצט געווען זייער ווייט פון פאַלגן זי. ער האָט גאָר אַריינגעקוקט אין חלל פון וועלפישן קאַפּ פון זיין ציגאַר-שפיץ, זעט אויס שוין געזוכט דאָרט נאָך אַ מעשה, און טאַקע באַלד האָט ער אָנגעהויבן :

— אַז „זיין“ זון און מיינער זיינען געגאנגען אין היי-סקול, האָט מיינער געהאַט אַ בעסערן קאַפּ.

נאָר דאָ האָט שלום משה איבערגעריסן, ווי מען זאָל אים די רייד איבערשניידן מיט אַ מעסער, און די מיסיס אָקון האָט זיך אַ הויב געטאַן, און האָט אויסגערופן :

— „דהי דאָקטער!“

פון אַ גרויסער מאַשין מיט אַ לאַנגן גלאַנציקן שנאַבל איז אַרויס זייער זון ראַבערט, דער דאָקטער. איצט האָט זיך שלום משה אויפגעהויבן פון דער גרינער באַנק. ער האָט בלויז מיט די אויגן און מיט אַ מאַך פון דער האַנט זיך אַנטשולדיקט פאַר זיינע צוהערער, ער האָט צוגענומען ביים זון פון האַנט דאָס רענצל און אַלע דריי זיינען אָוועק „אַפּסטערז“. נאָר שלום משה האָט מיטן רענצל אין האַנט זיך נאָך אומגעקערט און האָט אַ זאָג געטאַן מיט אַ פינטל פון אויג :

— איך וועל איך זאָגן בקיצור : כל זמן איך לעב, וועט סעמעקל פלאַדער קיין פרעזידענט אין בראַנזוויל ניט זיין...

## ד י א ח י ם

אַז אַ מענטש ווערט פּלוצלינג רייך, איז עס אויף קיין זאָך ניט אַזוי קענטיק, ווי אויף די אויגן און אויף די לאַצן. די אויגן ווערן שטייף און די לאַצן ווערן שטייף. אָבער ביי סעמען, דעם עלטסטן פון די „אַחים“, איז עס געווען קאַנטיק נאָך אויף איין זאָך : ער האָט געטראָגן אויפן קליינעם פינגער פון דער רעכטער האַנט אַ פינגערל מיט אַ גרויסן גרינעם שטיין, גרויס ווי אַ מצה.

די „אַחים“ זיינען רייך געוואָרן פּלוצלינג אין איינע דריי-פיר יאָר. און פון וואָס ? פון כריין. אין דער „קרעטשמע“ האָט מען זיך היינט געריכט אויף זיי צו די חנוכה-לאַטקעס, און רחל האָט געזאָגט, אַז עס וועלן זיין ניט גלאַט לאַטקעס, נאָר לאַטקעס מיט „עפעס“. און טאַקע היינט האָט הערי דער קורצער געבראַכט די לעצטע ניס וועגן די „אַחים“ אַז זיי זיינען שוין ניט „איזנער בראַדערס“, נאָר „איזנער בראַדערס ענד קאַמפּאַני“... זיי זיינען

שוין, זעט אויס, אַוועק העט העט ווייט... און ניאָמע כורגין האָט זיך דערמאַנט ווי זיי האָבן געבאַרגט, דעם ערשטן פינף-און-צוואַנציקער אויף דינגען די כריין-סטאַרקע.

— פינף דאלער האָב איך זיי געגעבן, פינף ער, הערי דער קורצער, פינף דאלער האָט זיי געגעבן שיינפעלד, און נאָך צוויי פינפערלעך, געדענק איך ניט ווער, דאַכט זיך דער בחור, אָדער...

נאָר איידער ניאָמע כורגין האָט זיך דערמאַנט ביי וועמען מען האָט גע-  
נומען די פינפערלעך, זיינען אָנגעקומען די „אַחים“ אַליין, סענדער און שוואַלעך —  
סעם און סעמעק.

די אַחים, ווען זיי זיינען נאָך געווען אַפרייטערס, פלעגן אַפזיצן ביי  
ניאָמע כורגין אין „קרעטשמע“ גאַנצע אַוונטן, איבערהויפט ווען עס איז  
קליין אַרבעט ניט געווען, אין „סלעק“, און איצט אַריינקומענדיק האָבן זיי  
זיך באלד דערפילט היימיש און זיך אַוועקגעזעצט.

סעם האָט אָנגעשטעלט די אויגן אויף רחלען, זערנאָך זיי פאַמעלעך  
איבערגעפירט אויף ניאָמע כורגין און זיי אַ פּרעג געטאָן :

— נו, וואָס מאַכט מען ?

אַפגעטאָן די אַרבעט, האָט סעם גענומען רייניקן זיין פיפקע און דערנאָך  
זי אַנפילן מיט טאַבאַק (די טאַבאַק האָט ער געהאַלטן אין אַ זילבערנער  
פעסעלע מיט צוויי אויערלעך), און דערנאָך האָט ער גענומען אָנצינדן די  
פיפקע, און שוין מיט דער פיפקע אין מויל אַ פּרעג געטאָן ביים גאַנצן עולם  
אין אַלגעמיין :

— נו, וואו זיינען די לאַטקעס ?

ניאָמע כורגין האָט זיך, זעט אויס, געקליבן אים ענטפערן אויף ביידע  
פּראַגעס צוזאַמען, און ווי זיין שטייגער איז, האָט ער דערווייל פאַמעלעך  
אויפגעדרייט אַ סיגאַרעט, נאָר אין מיטן דערינען האָבן זיך אויפן טיש באַוויזן  
צוויי פלעשער „לאָרד קאַלווערט“ י״ש. אַוועקגעשטעלט האָט זיי סעמעק, דער  
יינגערער פון די „אַחים“, און האָט אַ זאָג געטאָן :

— ברידער אַפרייטערס, לאָמיר מאַכן לחיים !

הערי דער קורצער האָט אַ קוק געטאָן אויף די פלעשלעך.

— אַנדערש טרינקסטו שוין ניט ווי נאָר לאָרד קאַלווערט ?

— אַז מען טרינקט, טרינקט מען מיט אַ לאָרד, וואָס דען מיט אַן

אַפרייטער וועט מען טרינקען ? — האָט סעמעק אָפגעענטפערט, און דערביי  
האָט ער אַ הייב געטאָן די ברעמען אַזוי קונציק, אַז זיין קאַפעלוש האָט  
אָנגעהויבן טאַנצן איבערן שטערן. סעמעק האָט געפירט מיט די ברעמען  
פון איין אַפרייטער צום צווייטן און דער קאַפעלוש האָט זיך געהויבן ווי אַ  
לעבעדיקער; דער קאַפעלוש האָט „געאַרבעט“ און סעמעק האָט דערווייל גע-  
עפנט די פלעשער י״ש. דער עולם האָט געלאַכט :

— בראַוואָ, שוואַלעך, בראַוואָ, סעמעק !

זיין עלטערער ברודער, סעם, האָט, זעט אויס, ניט געוואוסט פון די  
צוויי פלעשער „לאָרד“ וואָס זיין ברודער האָט מיטגענומען. ער האָט אויך

ניט דערוואָרט, אַז סעמעק זאָל אָנהויבן היינט אין קרעטשמע ווייזן זיינע אַלטע שטיק מיטן קאָפּעלוש, ווי ער פּלעגט עס טאָן אין די אַמאָליקע צייטן. סעם האָט אַרויסגעאַטעמט פון זיין פיפקע עטלעכע געדיכטע רויך-זיילן, איינס נאָכן אַנדערן, און זיין פנים איז געבליבן ווי אונטער אַ פאַרהאַנג.

נאָכן ערשטן לחיים איז סעם אַוועק, נאָך איידער מען האָט דערלאָנגט די לאַטקעס. ער מוז נאָך איצט פאַרן אין אַסטאָר האַטעל, ער דאַרף זיך דאָרט מיט עמעצן טרעפן, האָט זיך סעם פאַרענטפּערט.

ניאַמע כורגין האָט געשאַקלט מיט דער האַנט, און אַזוי ווי אין האַנט האָט ער געהאַלטן זיין רויכערדיקן פאַפּיראַס, האָט ער געשאַקלט מיטן רויך צו סעמען:

— אַ פּראָסטער מענטש קען דאָך ווערן אַ פּרעזידענט אויך אין די יונייטעד סטייטס, וואָס זשע אַנטלויפסטו פון דער „קרעטשמע“, וואָס?  
— אַ לייד וואָרט — האָט זיך סעם דערלויבט אַ וויין, און איז אַוועק-געגאַנגען.

אַז סעם איז אַוועק, האָט די „קרעטשמע“ אָפּגעאַטעמט. דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן דערמאָנען די באַזונדערע מעשות וועגן דעם כריין. הערי דער קורצער האָט דערמאָנט סעמקען, ווי ער איז מיט אים געגאַנגען דינגען די כריין-סטאַרקע:

— דו געדענקסט, סעמעק, די גאַנצע „סטאַרקע“ אויף עמבאָי סטריט האָט אויסגעזען, ווי אַ „פּעיפּער באַקסל“, שמאַל און קליין...  
סעמעק האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן:

— צי איך געדענק? איך געדענק נאָך, ווי איך האָב געקויפט פאַרטאַג אויפן מאַרק דעם ערשטן זאַק כריין. אַליין געבראַכט אויפן פלייצע דעם ערשטן זאַק כריין, זיך געשטעלט רייבן און געוויינט, ווי איך בין אַן אַפּרייטער!  
— קיין ריכטיקער אַפּרייטער ביסטו קיינמאַל ניט געווען; אַ נס, דו האָסט זיך גענומען צום כריין, — האָט ניאַמע כורגין געזאָגט.

ערשט איצט איז סעמעק אַריין אין ברען:

— וואָס כריין? מיר וואָלטן געבליבן קבצנים מיטן כריין אויך, מיר וואָלטן נאָך באַדאַרפט גיין זיך בעטן צוריק צו לעווינטשיקן אין שאַפּ אַריין. דער נס איז געווען אַן אַנדערער. אַט וועל איך אייך דערציילן: אַז איך האָב דערזען, אַז מיר רייבן דעם כריין און די „דזשאַרעלעך“ אין פענצטער שטייען, האָב איך פאַרשטאַנען, אַז עס איז ביטער... בין איך געפאַלן אויף אַ המצאה: איך בין אַוועק צו אַ דרוקער און אים געהייסן אַפּדרוקן אויף בלויע צעטעלעך „אימפּאַרטעד“, און די צעטעלעך צוגעקלעפט צו די סלאַיאַקעס. אַט אַזוי ווי אַ כּשוף זאָל אַריינקומען אין דער סטאַרקע. די סלאַיאַקעס האָבן זיך אַ ריר געטאַן און זיי זיינען אַוועק...

סעמעק האָט דערציילט, ווי זיי האָבן די „אימפּאַרטעד“ כריין געפאַקט אין גרינע פאַפּירענע זעקעלעך און צוגעשנאלט מיט אַ גומקע, און די עמבאָי סטריט, און די הערצל סטריט, און די שטרויס, און די האַפּקינס עוועניו האָבן אָנגעהויבן עסן „אימפּאַרטעד“ כריין, און די „אַחים“ האָבן זיך איבערגעצויגן

פון עמבאָי סטריט אויף סאַראַטאַגאַ עוועניו, ביז מען איז דערנאָנגען צו פיטקין, מיט אַ גרויסן שווי־פענצטער, מיט בלומען, מיט לייטערלעך פון פאַר־שיידענער גרויס, אַלץ מיט כריין, „דאַמעסטיק“ און „אימפּאַרטעד“. דעמאָלט טאַקע האָט זיך סעם געקויפט דאָס פינגערל וואָס ער טראָגט, מיט דער גרינער מצה.

דער עולם אין קרעטשמע איז געווען פאַרפלאַמט און האָט זיך איינגעהערט. ווי די „אַחים“ זיינען געוואָרן „אייזנער בראַדערס ענד קאַמפּאַני“, און רחל האָט היימיש אַ פּרעג געטאַן :

— און ווער פאַרזוכט אייך איצט דעם כריין? געדענקסט, איר פלעגט קומען צו מיר מיט אַ „דזשאַרעלע“, איך זאָל פאַרזוכן?

— איצט האָבן מיר אַ „סיסטעם“, און מיט אַ „סיסטעם“ איז ניט שייך פאַרזוכן.

— עס פאַרזוכט זיך שוין אַליין, — האָט אים הערי דער קורצער אַרויס־געהאַלפן.

סעמעק האָט הנאה געהאַט דערציילן די מעשות פון זיין „פעקטאָרי“ פאַר די ברידער אפרייטאַרס. ער האָט אַ שנאָל געטאַן מיט אַ פינגער, האָט אַ הויב געטאַן דעם קאַפעלוש אויפן שטערן און האָט אַ זאַג געטאַן :

— איר הערט, אַט דאָס איז אַ מעשה... אַז מיר זיינען שוין געווען אויף פיטקין עוועניו איז מען איינגאַל געקומען צו אונדז מאַנען „טעקסעס“ סאַר די „אימפּאַרטעד“ כריין. — פּונדאָנען אימפּאַרטירט איר? וויפל כריין?

— סענדער האָט גאַרניט געוואוסט, וואָס זאָל ער דאָ מאַכן, און איך ווייס אַ כלל: דער בעסטער מיטל צו געזונט איז פּוּתֶר חלום זיין. זאַג איך צום באַאמטן: דו וויסט, סער, וואָס מיר האָבן דאָ אימפּאַרטעד? דער באַבעס ריבאייזן פון דערהיטשן... דער באַאמטער איז גראַד געווען אַ ייד, און ער האָט זיך אוועקגעזעצט לאַכן, לאַכט ער נאָך איצט. אַז ער האָט זיך שוין גוט אויסגעלאַכט, זאָגט ער צו אונדז שטרענג:

— נאַרט איר דאָך אָפּ די ערלעכע מענטשן, איר שרייבט דאָך „אימ־פּאַרטעד“?

— סער, זאַג איך אים, עס שטייט דען ביי אונדז אויף די צעטעלעך „אימפּאַרטעד כריין“? ניין, עס שטייט פשוט: „אימפּאַרטעד“. ווען די ליידיס זאָלן שכל האָבן פּרעגן, וואָס אימפּאַרטעד, — וואָלט איך זיי דען געזאָגט אַ ליגן? איך וואָלט זיי געזשאַלעוועט זאָגן וועגן די ריבאייזנס? נאָר אַז זיי פּרעגן ניט, מסתם איז דאָך פאַר זיי גוט אַזוי... ביי אונדז קויפן איצט די ווייבער, עקסקיוז מי, די ליידיס, מיט די גרינע פעדערן... איר הערט, בריי־דער, — איז סעמעק אַריין אין ברען, — די ליידיס מיט די גרינע פעדערן זיינען גאַר אַ באַזונדער מין ליידיס... זיי ריידן אי אַיידל, אי מיט אַ טענה. „וויל יו פליז גיוו מי“... הויבן זיי אָן, און מען גיט אַ שטעק אַרויס אַ פינגערל אין אַ הענטשקעלע, און מען גיט אַ ווייז אויף אַ דזשאַרל כריין... וואָס העכער עס איז דער פעדער אין הוט, אַלץ קלענער איז דאָס פינגערל, וואָס זי שטעקט אַרויס. און פון וואָנען האָבן זיך דערנומען אויף פיטקין עוועניו

א שטוב מיט זיבן פענצטער

אזויפיל ליידיס. איך זאג אייך, איך שטיי אן אנדערש מאָל און טראַכט : אַ ביכפע זאָל דאָס נעמען, דער טאַטע שוויצט ערגעץ אין אַ שאַפּ, אָדער ביי אַ „סעיל“, און דאָס גייט אַרויס מיטן גרינעם פעדער און „פליז“-קעט... — נו, לאַמיר מאַכן נאָך אַ מאָל לחיים...

דערנאָך זיינען געקומען די לאַטקעס מיט „עפעס“. רחל האָט געהייסן צאָלן אַ ניקל אַ לאַטקע.

— וואָס עפעס? רחל וויל שוין אויך רייך ווערן? — האָט זיך סעמעק

געדונגען.

ניאַמע כורגין האָט אים געמוסרט :

— אַז דו ביסט אויף פיטקין עוועניו, האָסטו שוין גאָר פאַרגעסן, וואו

מען איז אין דער וועלט... ניטאָ קיין מלחמה? ... ניטאָ קיין פליכטלינגע? ... סעמעק האָט זיך פאַסמאַקעוועט : אַ ניקל אַ שטיק! אַ „באַרגן“. אַזעלכע

לאַטקעס קריגסטו ניט אין „אַסטאַרקע“ רעסטאָראַן...

ווען עס איז אָבער געקומען צום צאָלן, האָט רחל געהייסן סעמעקן „אַפּשטעקן“ אַ פאַפּירל אַ לאַטקע.. סעמעק האָט זיך געדונגען, ניט מיט ווערטער, נאָר מיטן קאַפעלוש... דער קאַפעלוש האָט געטאַנצט און געענטפערט רחלען אויף אירע טענות, אַז פאַר די „אייזנער בראַדערס ענד קאַמפּאַני“ קאַסט טייערער.

— נו, איינער פון די „אַחים“ איז נאָך געבליבן אן אונדזעריקער ; דער

אַנדערער, סעם דיינער, איז שוין אַוועק צו די גרינע פעדערן...

אַזוי האָט זיך ניאַמע כורגין געזעגנט מיט סעמעקן.

סעמעק איז געווען שטאַרק צופרידן פון קאַמפּלימענט. ער האָט זיך

אַזש איבעראַנייס צוגעזעצט, און שפעטער, שוין שטייענדיק אין טיר, האָט ער געזאָגט :

— „עניטאים“ וועל איך נאָך אָפּגעבן פינף דינערס ביי „אַסטאַרקען“

פאַר איין שנאַפּס אין דער קרעטשמע. איר הערט, „עניטאים“...

אַז סעמעק איז אַוועק, האָט הערי דער קורצער אַ זאָג געטאָן :

— מיר וועלן זען ווי לאַנג ער וועט האַלטן וואָרט...

ניאַמע כורגין האָט געשוויגן, ער האָט פאַמעלעך, ווי זיין שטייגער

איז, אויפּעדרייט אַ סיגאַרעט.

## די „קראַ“

הערי דער קורצער האָט פּלוצלינג אָנגעהויבן טראַגן שיינע קראַזאַטן,

דאלערדיקע, און אין „קרעטשמע“ האָט אָנגעהויבן אַריינקומען בעלאַ מאַג-

טשינקע, דאָס מיידל, וואָס האָט געאַרבעט אין דראַגסטאָר אויפן ראַג גאַס.

בעלאַ האָט איינמאַל געטראַפּן רחלען לעבן הויז און האָט איר געהאַלפּן

אַרויפּטראַגן די פעקלעך אין שטוב אַריין.

— לאַזט, וועל איך אייך העלפּן, — האָט זיך בעלאַ אַליין אָנגעבאַטן.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט זי געבראַכט רחלען אַ סערוועט, וואָס זי

האָט געקויפט אויף אַ סעיל, „אומזיסט“.



רחל האָט אַ לייג געטאָן דעם סערוועט אויפן טיש, האָט ער זיך אַזוי ווי צוגעקלעפט, און די גאַנצע שטוב האָט אויפגעלויכטן. רחל האָט ניט געקענט אַפרייסן די אויגן פון סערוועט און האָט אים גענומען.

פון דעמאָלט אָן האָט בעלאַ אָנגעהויבן זיך אַריינכאַפן אין קרעטשמע. זי מלעגט אַריינקומען מיט די דריי בייטשלעך פערל אַרום האַלדז און זיך זעצן ביים טיש אַנטקעגן הערי דעם קורצן. קיין שיינע איז בעלאַ ניט געווען, מיט ברייטע שטאַרק צוגעפאַרבעט ליפן און די האָר פאַרקעמט מיט אַזאַ גלייכן שרונט אינמיטן קאַפּ, אַז עס פלעגט זיך דאַכטן, אַז בעלאַ זיצט אַ גאַנצע נאַכט און קעמט דעם שרונט, אַז אינדערפרי זאַל ער אַרויסקומען אַזאַ גלייכער. און שיד פלעגט זי טראָגן ניט ווייניקער ווי צען־דאלערדיקע.

בעלאַ האָט געהאַט אַ מאָדנעם שם אויף סאַראַטאַגאַ עוועניו. ערשטנס, האָט מען אויף איר געזאָגט, אַז זי וויל ניט חתונה האָבן, זינט דער ערשטער חתן אירער האָט זי געבראַכט אַ זעכצן־יאָריקע מיידל קיין אַמעריקע און האָט זי אין פיר יאָר אַרום אַוועקגעוואָרפן — האָט זי זיך געגעבן דאָס וואָרט ניט חתונה צו האָבן, און, צווייטנס, האָט מען אויף איר געזאָגט, אַז אין אַלע הייזער וואו זי דינגט זיך אַ „פּוירנישד רום“ (אַ מעבלירטן צימער) פאַרליבט זיך אין איר דער באַלעבאַט. די ווייבער האָבן איר ניט געוואָלט פאַרדינגען קיין צימער צוליב דעם, און זי האָט באַדאַרפט וואויגען ערגעץ העט ווייט, אַזש אויף איסטערן פאַרקוועי. די „קראַ“ — האָבן זיי גערופן בעלאַן. די קראַ איז גלייכער אין שטוב ניט אַריינצולאָזן. בעלאַ האָט אָדער ניט געוואוסט, וואָס מען רעדט וועגן איר אויף סאַראַטאַגאַ עוועניו, אָדער זי האָט זיך זייער גוט ניט וויסנדיק געמאַכט. די דריי שורות פערל אויפן האַלדז, דער גלייכער שרונט אין מיטן קאַפּ, די ברייטלעכע שטאַרק־צוגעפאַרבעט ליפן זיינען געווען שטענדיק פונקט די זעלביקע, ווי אויסגעמאַלן איינמאַל פאַר אַלע מאָל אויף אַ בילד.

איינמאַל אויפדערנאַכט, ווען הערי דער קורצער איז געגאַנגען אין „קרעטשמע“, האָט ער דערהערט אַ לאַנגן אויסגעצויגענעם רוף :

— יוריו...

דער קול איז געווען אַ פריילעכער, אַ זומערדיקער, און הערי דער קורצער האָט אין דער זעלבער רגע זיך דערמאַנט, אַז עס איז טאַקע זומער, עס איז פאַרנאַכט, עס איז וואָרעם און דער ווינט הייבט די האָר אַרויף. דאָס אַלץ האָט ער זיך דערמאַנט און דערזען, אַז רופן רופט אים בעלאַ.

— איך גיי אויך אין „קרעטשמע“, — האָט זי געזאָגט. — קומט וועלן מיר אַרויפגיין צוזאַמען.

די קרעטשמע איז געווען אויפן ערשטן שטאַק. פונדעסטוועגן האָט זיך הערין געדאַכט, אַז עס איז כדאי זיי זאָלן גיין דעם שטאַק צוזאַמען.

און נאַכדעם, אַז הערי פלעגט גיין אין דער קרעטשמע, פלעגט ער דער־וואָרטן אַז אַ פריילעכער קול זאַל אים אַפרופן :

— יוריו...

טאקע דעמאלט האָט הערי דער קורצער אָנגעהויבן טראָגן שיינע ראלערדיקע קראָואַטן.

טאקע דעם זעלבן אויפדערנאַכט, ווען בעלאַ האָט אַ רוף געטאָן הערין — יוֹרֶה, — האָט זי אים אויך געזאָגט, אַז ער שיט צופיל צוקער אין די טיי, בלויז איין לעפעלע איז גענוג, האָט זי געזאָגט, צופיל צוקער איז ניט גוט פאַר די נירן... בעלאַ האָט גערעדט שטיל. די שטאַרק רויטע ליפן האָבן געברענט, נאָר די ווייסע הענט מיט די לאַנגע פינגער פון אַ דראַגסטאַר מיידל האָבן געגאַסן מיט קילקייט, מיט זומערדיקער קילקייט.

— וואָס וויל זי פון מיר? — האָט הערי דער קורצער געטראַכט, גייענדיק אַהיים פון דער „קרעטשמע“, ער האָט זיך דערמאַנט, אַז די פרויען רופן זי „די קראַ“, און אים האָט עס פאַרדראַסן, זי האָט אַזאַ פריילעכע שטים און אַזעלכע ווייסע הענט. מערקווירדיק, וואָס מענטשן קענען אַלץ זאָגן.

אַז דער עולם אין „קרעטשמע“ פלעגט זיך זעצן שפילן קאַרטן, פלעגט בעלאַ אָנשפאַרן דעם קאַפּ אויף די עלנבויגנס און שווייגן. שווייגן האָט זי געקענט גרינג און שעהנווייז. שווייגן און דערלאַנגען אַ „טשוואַינגאַס“, שווייגן און פאַררייכערן אַ פאַפּיראַס. שווייגן און באַטראַכטן די צונטער רויטע נעגל. עס האָט זיך געדאַכט, אַז זי איז שטאַרק פאַרנומען מיט איר שווייגן.

ווען מען האָט זיך איינמאַל אַ פרייטיק-צו-נאַכט פאַרשפילט שפעט אין קאַרטן, איז הערי אַראָפּ פון די שטיגן צוזאַמען מיט בעלאַן. ער האָט זי צוגעפירט צו איסטערן פאַרקוועי. געגאַנגען זיינען זיי און געשווייגן, הערין האָט זיך געדאַכט, אַז די ביינאַכטיקע מילדע וואַרעמקייט נעסטיקט זיך אין די ברייטלעכע אַרבל פון בעלאַס ווייסן מאַנטל.

ווען בעלאַ האָט געעפנט די טיר אויף אַרויפגיין צו זיך, האָט זי געזאָגט:

— קומט אַרויף, מיר וועלן טרינקען קאַווע.

הערי איז אַרויפגעגאַנגען.

דאָרט, ביי בעלאַן אין צימער, האָט הערי פאַרשטאַנען פאַרוואָס דער שרונט איז ביי איר שטענדיק אַזוי גלייך פאַרקעמט. אין צימער איז געווען אַ בלאַנקענדיקע ריינקייט און אַרדנונג. דאָס אַש-בעכערל איז געשטאַנען אויף אַ בלויזען טעלער, דער לאַמפּ אויף אַ ווייסער, געפרעסטער סערוועטקע. די ברייטע סאַפע איז געווען אַרומגעשטעלט מיט קישלעך: פיר קליינע אין איינע אַ קיילעכדיקע, אַ גרעסערע אינמיטן. עטלעכע ביכלעך זיינען גע- שטאַנען אויף אַ פאַליצקע און לעבן זיי איז געלעגן אַ ביינערנער מעסער אויף פונאַנדערשניידן, די בלעטלעך. אויפן פענצטער האָט געבליט מיט רויטע בלומען אַ געראַניום.

הערי האָט זיך דערמאַנט, אַז אויף סאַראַטאַגאַ עוועניו רופט מען בעלאַן „די קראַ“, און ער האָט זיך פאַרוואונדערט: אַזוי זעט ניט אויס אַ קראַען-נעסט. ווען בעלאַ האָט אַוועקגעשטעלט אויפן טישל צוויי טעפעלעך קאַווע, האָט הערי זי געפרעגט:

— זאָגט מיר, בעלאַ, ס'איז אַן אמת, וואָס מען זאָגט אויף אייך...

בעלאַ האָט ניט געוואַרט ביז ער וועט ענדיקן די פראַגע און האָט אים געענטפערט :

— ס'איז אַן אמת, הערי, אַן אמת. וואָס די ווייבעריי רעדט... און איר וואָלט געוואָלט מיט מיר חתונה האָבן ?

הערי האָט דערזען אירע ברייטע שטאַרק צוגעפאַרבעטע ליפּן, דעם רויטן בליענדיקן געראַניום אויפן פענצטער. ער האָט ווידער ווי דעמאָלט אויפֿ־ דערנאַכט דערפילט, אַז עס איז זומער, און ניו יאָרק האָט זיך אים אויסגעווויזן אַ בליענדיקע שטאַט.

— איך וואָלט... יאָ... — האָט ער געענטפערט אַן אַ קלער.  
צורמאַרנגס, שבת, האָט הערי דער קורצער געזאָגט אין דער „קרעטשמע“, אַז ער האָט חתונה מיט בעלאַן.

אַלע, אַפילו ניאָמע כורגין, וואָס האָט זיין אייגענע פּילאָזאָפיע און וואונד־ דערט זיך זעלטן אויף זאַכן, האָט זיך דאָס מאָל אַ כאַפּ געטאָן :

— מיט בעלאַן ?  
— יאָ, דעם קומענדיקן זונטיק.

ווען הערי דער קורצער איז אַוועק, האָט רחל אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ :

— זאָלן יידישע שונאים מער ניט געדויערן, ווי לאַנג זי וועט מיט אים וואוינען, די „קראַ“.

ניאָמע כורגין האָט לאַנגזאַם געדרייט אַ פאַפּיראַס און האָט אַרויסגעלייענט פון זיין לעבנס פּילאָזאָפיע :

— עס זיינען ניטאָ קיין אוממעגלעכע זאַכן אויף דער וועלט. אַפילו ערד און הימל באַגעגענען זיך...

פון יענעם שבת זיינען שוין אַריבער צוויי יאָר. די „קראַ“ קומט אָפט אַריין אין דער „קרעטשמע“. און ווען אַלע שפּילן אין קאַרטן, זיצט זי דעם קאַפּ אָנגעשפּאַרט אויף די עלנבויגנס און שוויגט. און הערי דער קורצער טראַגט נאָך אַלץ שיינע, דאָלערדיקע קראַוואַטן, און וואַרט אויפן זונטיק, ווען עס וועט זיין די חתונה.

ניו יאָרק, 1946

## אברהם לייב דער שוסטער

אברהם לייב דער שוסטער האָט זיך אָפּגעגעסן דאָס האַרץ וואָס ער האָט ערב סוכות גענומען די צוויי רובל ביי ברוך דעם אַגולניק; אפילו אינמיטן דאווענען פלעגט אים אַמאָל אַ שלאָג טאָן דער עגמת נפש צום האַרצן. אָפּגעגעבן אים אַזוי פיל מצוות פאַר צוויי רובל. ער דערמאָנט זיך ווי ברוך דער אַגולניק האָט צו אים געזאָגט, ווי זיין שטייגער איז, אַביסל פּאַנפּענדיק אונטער דער נאָז:

— ר' אברהם לייב, איר וועט אַריינגיין אין דער תלמוד-תורה און איר וועט נעמען די קינדערשע שיכלעך און איר וועט זיי פאַרריכטן און וויפיל עס וועט אייך אַרויסקומען וועלן מיר זיך אויסרעכענען, כאַן-כאַן-כאַן — אַזוי האָט ער אָפּגעפּאַנפּעט און האָט געמאַכט גאַרניט קיין שלעכטן געשעפט דערביי.

אברהם לייב דער שוסטער האָט דאָס לעבן געלייגט אַז די שיכלעך פון די תלמוד-תורה קינדער זאָלן זיין פאַרריכט ווי עס דאַרף צו זיין. פּאַדעש-וועלעך געלייגט פון דעם בעסטן לעדער, נעזעלעך אַרויפגענייט, אָפּגעשוואַרצט די אויערלעך, אָפּגעגלאַנצט די פאַרנטלעך. די טילקעס אונטערגעשפּאַרט מיט אַ שטיקל יוכטע. וואָס, ער וועט זיי אָפּמאַרן, די קינדער פון דער תלמוד-תורה? נאָך אַ טשוועקל אַריינגעקלאַפט און נאָך אַ דראַטווע אַריינגעצויגט, וואָס, ער וועט זיי זשאַלעווען, די קינדער פון דער תלמוד תורה? און אַז עס איז געקומען צום צאָלן האָט אים ברוך דער אַגולניק אַריינגעשטעקט צוויי רובל פאַר דער גאַנצער אַרבעט, און אַלע מצוות אַריינגעפּאַקעוועט צו זיך אין קעשענע! סאַמע ערב ראש השנה, ערב יום כיפור, ערב סוכות, ווען אַ מענטש דאַרף אויסבעטן זיך אַ גוט יאָר, האָט ברוך דער אַגולניק אַריינגעכאַפט די גאַנצע תלמוד-תורה... אַט דאָס הייסט אַז מען איז אַן אַגולניק!

אַז אברהם לייב דער שוסטער דערמאָנט זיך דאָס, פאַרדריסט עס אים ביזן ביין. מילא, מען האַרעוועט פאַר דער חיונה, אַבער האַרעווען פאַר ברוך דעם אַגולניקס מצוות? דאָס איז קיין יושר ניט.

אברהם לייב דער שוסטער האָט זיך ניט אַרומגעזען, ווי דער זומער האָט זיך אַריבערגעקייקלט. דער זומער לויפט שנעל. דער גאַרטן גרינט — אַט האַסטו אַ מערן, אַט גיט אַ שפרונג אונטער אַ גרינע ציבעלע, אַן אוגער-קע — די שטוב איז פול, קיין עין הרע, און אַז דאָס לעבן ווערט גרינג, גייען די טעג ווי אויף רעדלעך.

אין אַ פאַרנאַכט, נאָך תשעה באָב, איז אברהם לייב דער שוסטער אַרויס אין גאַס אַפּטראַגן שרה דער ביר-הענדלערקע אַ פאַר קאַמאַשן. געקראַגן זיין געצאָלט, איז ער זיך געגאַנגען טריט ביי טריט אַהיים. עס איז וואַרעם און מילד, ווי אין אַ גן-עדן. אויפן הימל איז קיין סימן פון קיין וואַלקן ניטאָ, ווי אויף דער וועלט וואַלטן גאַר קיין זאַרגן ניט זיין. ערשט אינמיטן דערינען דערהערט אַברהם לייב, ווי מען זאָגט צו אים „אַ גאַט העלף“ און באַלד

דערהערט ער „כאן-כאן-כאן“. און ער דערקאנט די שטים פון ברוך דעם אַגולניק.

— רב אברהם לייב, איר האָט עפעס אַ ביסל צייט? איך וויל מיט אייך עפעס... יאָ, עפעס... קומט אַרײַן..

— יע, מען וועט אַרײַנקומען — האָט אים אברהם לייב דער שוסטער געענטפערט קורץ און האָט זיך אָפּגעטראַגן.

עס האָט אים באַלד אַ שלאַג געטאָן אין דער נאָז אַ האַרבסטיק ווינטל, כאַטש עס איז געווען וואַרעם אין דרויסן. און ער האָט אַ טראַכט געטאָן:

— עס גייט שוין צו ראש השנה און ר' ברוך דער אַגולניק קוואַפּעט זיך שוין, זעט אויס, ווידער אויף אַ הורטאַווגער מצווה! גיין, ער איז צו-קלוג. אַלע יאָר אַרײַנכאַפּן אַ קאַשיק מצווה?

טראַכטנדיק אַט אַזוי האָט זיך אברהם לייב דערוואַרעמט און האָט אָב-געהויבן שטעלן גיכערע טריט. די פיס האָבן אים געטראָגן גלייך צו דער תלמוד-תורה, דורכגעגאַנגען דאָס שמאַלע געסל, דורכגעשפּרייזט דעם ליידיקן פּלאַץ, און ער האָט דערזען אויפן הויף די קינדער, מיט אַ געניטן אויג האָט אברהם לייב דער שוסטער אָפּגעמאַסטן די פיס פון די קינדער און געזען וויפל שיכלעך עס זיינען שוין גוט צעפאַרן. דאָ אָפּגעטרענט, און דאָ רוקט זיך אַרויס אַ פינגער.

ער האָט גייענדיק אַ טראַכט געטאָן: צוויי רובל! צוויי רובל! איז געלט. דעם גאַנצן סוכות קען מען אויסריכטן. — אָבער ער האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט און האָט זיך ניט אומגעקערט אַהיים.

ער האָט זיך אויסגעטענהט מיט זיך אַליין: — נו, און אָן די צוויי רובל וועט מען, הלילה, ניט אויסריכטן דעם סוכות? און ווי איז געווען פאַר צוויי-יאָרן, איידער ברוך דער אַגולניק האָט באַשטעלט די פּאַטשינקעס? און ווי איז געווען פאַר דריי יאָרן? און ווי איז געווען אַלע יאָר. און דער גאַרטן איז גאָט צו דאַנקען היינטיקן זומער געווען אַ געראַטענער.

ער איז אַרײַן צום משגיח.

דער משגיח, ר' מאיר, האָט זיך באַלד אָנגעשטויסן נאָך וואָס אברהם לייב איז געקומען און האָט אים געבעטן זיצן.

דער משגיח ר' מאיר האָט געהאַט אַ טבע, אַז ער פּלעגט דאַרפן רייךן מיט אַ מענטשן, האָט ער שטענדיק פּריער געזאָגט גלאַט אין דער וועלט אַרײַן: „נו, לאַמיר וויסן...“ ערשט דערנאָך איז ער צוגעקומען צו דער זאך גופא. אַפילו אַז עליע דער וואַסערטרעגער איז געקומען אָפּנעמען זיינע זעקס גראָשן פאַר אַרײַנגיסן וואַסער אין די האַנט-פּעסער, האָט ר' מאיר אים אַ פּרעג געטאָן: „ר' עליע, נו, לאַמיר וויסן...“ ערשט דערנאָך האָט ער אים געפּרעגט וויפיל עמער וואַסער ער האָט געבראַכט, כאַטש דער חשבון איז געווען אַ באַשטימטער פון וואָך צו וואָך.

איצט האָט ר' מאיר געזאָגט צו אברהם לייב דעם שוסטער:

— נו, לאַמיר וויסן... הייסט עס, איר זיינט דאָך געקומען נאָך עפעס...

איר האָט שוין, הייסט עס, אַ ייד, וועגן די קינדערשע שיכלעך, טאקע דער זעלבער ר' ברוך אַגולניק ? אברהם לייב האָט ניט געענטפערט, ניט יע און ניט ניין. ער האָט אָנגעהויבן פון אַ זייט :

— איר פאַרשטייט, ר' מאיר, עס איז גלייכער זיך נעמען אַ ביסל פריער צו די פאַטשינקעס.. סאַמע פאַר יום־טוב ווערט ענגלעך. איצט איז אַביסל שיטערער... אין אַ צוויי טעג אַרום וועל איך אַריין צו אייך, וועל איך נעמען די שיכלעך. אַ זעקל דאַרף מען צוגרייטן.

מיט גרויס חשק און מיט אַ וואַרעם האַרץ האָט אברהם לייב דער שוסטער געקלאַפּט די טשוועקלעך אין די קינדערשע שיכלעך. פון דעם בעסטן לעדער געמאַכט די לאַטקעס, און געלעקט די דראַטווע מיט אַזאַ אַפּעטיט, ווי זי זאָל זיין געמאַכט פון צוקער. ער האָט אַלע מאָל אַ מורמל געטאָן צו זיך : אַט אַזוי, אַרבעט מען כאַטש פאַר זיך, ניט פאַר ברוך דעם אַגולניק !

ווען אברהם לייב האָט אַפּגעטראָגן אין דער תלמוד־תורה די פאַרריכטע שייך פאַר די יינגלעך, האָט ער זיך געפילט גאָר, גאָר געהויבן ביי זיך : דאַנקען גאָט, אַ באַלעבאַס אין שטאַט, באַזאַרגט די תלמוד־תורה יינגלעך, און דעם יום טוב פאַר זיך אויך אויסגעריכט אָן די צוויי רובל... און ער איז געאַנגען איבערן ליידיקן פּלאַץ און איבערן שמאַלן געסל, ווי מען גייט דורך אַ שמעקנדיקן וויינגאַרטן. עס איז ערב יום טוב. עס איז אַפּגעטאָן די אַרבעט פאַר זיך און פאַר דער תלמוד־תורה...

זיין ווייב, מייטע, האָט אים אַפילו אַ זאַג געטאָן :

— זע, וואָס איז דאָס ? די תלמוד־תורה שיכלעך...

אַבער אברהם לייב האָט איבערגעריסן אירע רייד און האָט איר ניט געלאָזט אַריינגיין אין קיין חשבון.

— די תלמוד־תורה שיכלעך ? שיכלעך, אַבי זיי זיינען פאַרריכט. וואָס אַרן דיך די שיכלעך ? אַן עסק !

מייטע האָט אַ קנייטש געטאָן מיט די אַקסלען און האָט אים געלאָזט אַליין פירן זיינע חשבונות.

דער משגיח, ר' מאיר, האָט געקוקט אויף די פאַרריכטע שיכלעך וואָס מען האָט ארויסגעשאַטן פון זאַק, געזען די נייע פּאַדעשוועלעך, די אַפּגע־שוואַרצטע נעזלעך, וואָס האָבן געלויכטן און האָט געזאַגט ווי זיין שטייגער איז :

— נו, לאַמיר וויסן... נו, לאַמיר וויסן. — ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס אברהם לייב האָט קיין וואָרט ניט געזאַגט וועגן ר' ברוך דעם אַגולניק. געקומען, געבראַכט דעם זאַק און אוועק.

ר' מאיר האָט פונאַנדערגעגעבן די שייך צו די יינגלעך. אַלע מאָל האָט ער אַ זאַג געטאָן : „נו, לאַמיר וויסן !“ און געשריען אויף די קינדער : „איר זאָלט ניט אַרומטאַנצן אין די לוזשעס... מען טרינקט זיך, חלילה, ניט, אַז מען גייט אויף אַ טרוקענעם אַרט.“

ער האָט גערעדט צו די קינדער און האָט אַלץ געטראַכט וועגן אברהם

לייבן דעם שוסטער, וואָס האָט אַוועקגעלייגט דעם זאַק, איז אַוועק, און נישט זיערמאָגט אַ וואָרט ווער עס האָט די אַרבעט באַשטעלט.  
דער משגיח האָט געטראָפֿן ר' ברוּכן דעם אַגולניק, האָט ער צו אים אַ זאָג געטאָן:

— אברהם לייב האָט שוין געבראַכט די שיכלעך, אברהם לייב.  
ברוך דער אַגולניק האָט צענומען די הענט און האָט געזאָגט:  
— איך האָב אים ניט געהייסן נעמען די שיכלעך... נאָר אַז עס וועט אויסקומען... איז אַדרבא... — און ער האָט נאָך אַ מאָל צענומען די הענט, ווי איינער וואָס פאַרשטייט ניט וואָס עס איז פאַרגעקומען.  
ר' מאיר האָט, צוליב איידילקייט וועגן, אים געוואונטשן אַ פריילעכן יום טוב און אַ גוט יאָר און איז אַוועק. — „נו, לאַמיר וויסן...“ — האָט ער פון געוואונטהייט וועגן אַ זאָג געטאָן צו זיך אַליין, און איז פאַרבייגייענדיק אַריין צו אברהם לייב דעם שוסטער אַ טאָפּ טאָן אין וואָגן — אפשר עפעס אַ מתוך בּסתר...  
— איך האָב זיי שוין פּונאַנדערגעגעבן די שידך... איר הערט, איז דאָס געווען אַ טאַנצעריי, אויב די פּאָדעשוועס זיינען באַלד ניט אַראַפּגעפּאַלן האָט מען זיי געמאַכט פון אייזן...  
אברהם לייבס פנים האָט אויפגעלויכטן. ער האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ מיט גרויס צופרידנקייט, און די אויגן האָבן ביי אים געשיינט — אַט איז צו אים אַריין דער משגיח, טאַקע דער משגיח אַליין.  
דער משגיח האָט זיך ניט געאיילט אַוועקגיין.  
— „נו, לאַמיר וויסן... ווי שפעט איז איצט? אַי, האָט איר געמאַכט אַ פיין שטיקל אַרבעט פאַר די „שקצים“... גאָר, גאָר, ווי מען זאָגט... קאַפּריסן! אברהם לייב האָט דערפילט דעם אמתן פאַרגעניגן פון ערב יום טוב, עפעס אַזאַ מין פאַרגעניגן, וואָס קיין צימעס אויף דער וועלט קען זיך דערמיט ניט פאַרגלייבן. ער האָט אַ לאַך געטאָן, ווי איינער זאָגט: — האָסט מיר געכאַפט ביי דער האַנט, איז פאַרפּאַלן, און ער האָט געזאָגט:  
— נו, וואָס דען? איך וועל זשאַלעווען פאַר די תּלמוד־תּורה יינגלעך? געמאַכט, זאָל זיין געמאַכט! ווען מאַכט זיך דאָס אונדזער איינעם צו פאַרדינען אַזאַ מצווה?

נישט אַזוי די ווערטער וואָס אברהם לייב דער שוסטער האָט געזאָגט, ווי דער גאַנצער אויסזען זיינער, די פרייד, די יום־טובדיקע שמחה וואָס איז געלעגן אויסגעגאַסן אויפן פנים ביי אברהם לייבן, האָבן דעם אַלטן משגיח אַ ריר געטאָן ביים האַרצן, און מיט אַ באַזונדערן טעם זיינען אים געקומען אויפן זינען די ווערטער: מה טובו אהליך, יעקב, משכנותיך ישראל.  
ער האָט געוואונטשן אברהם לייבן דעם שוסטער אַ גוט יאָר און איז אַוועק.

ראש השנה ביים ליינענען די תּורה האָט ר' מאיר אַריינגעזאָגט דעם בעל קריאה אין אויער:  
— גיב אַן עליה אברהם לייבן.

דער בעל קריאה האָט אים אָנגעקוקט מיט גרויס פאַרוואונדערונג, ווי ער זאָל פאַרהערן דעם נאָמען:

— אברהם לייבן? אברהם לייבן, האָט איר געזאָגט!?

— אברהם לייבן דעם שוטטער, יאָ!

דאָס ווייבער־שטיבל האָט זיך אַ שאַקל געטאָן אויף אַלע בענק, ווען מען האָט אויפגערוּפן אברהם לייבן צו דער ראש השנהדיקער עליה. ביי מייטען, אברהם לייבס ווייב, איז אַ רויטקייט אויפגעקומען אויפן פנים און טרערן אין די אויגן. זי האָט אָנגעהויבן גיך פינטלען מיט די ברעמען, כדי קומען צו זיך און ניט אַרויסווייזן, אַז זי איז צעטומלט.

ביי אברהם לייבן אין שטוב איז געווען דער אמתער יום טוב. דער קידוש

און דאָס בענטשן האָבן גאָר געהאַט אַן אַנדער ניגון.

אברהם לייב האָט שוין די תלמוד תורה יינגלעך פון די הענט ניט אַרויסגעלאָזן. יעדן יאָר פאַר סוכות פלעגט ער זיך אויסטענהן: גאָט צו דאַנקען, מען קען קומען צו דער סוכה אָן די צוויי רובל. אַי, האָב איך זיי געמאַכט פאַדעשוועלעך — שפיגלען! אַי האָב איך זיי געלייגט נעזלעך — צאַצקעס! זיי זאָלן נאָר לערנען די „שקצים“, נאָר לערנען!

און אברהם לייב האָט געפילט, אַז ער איז אַ בעל־הבית אין שטאָט.

טראַגנדיק דעם זאַק פאַרריכטע שיד, איז ער געגאַנגען איבערן שמאַלן געסל און דעם ליידיקן פלאַץ ווי מען גייט אין אַ שמעקנדיקן וויינגאַרטן.



## אַלטער איטעלעס און זיינע טעכטער

אַט אַזוי האָט מען אים טאַקע אין שטעטל גערופן: אַלטער איטעלעס און זיינע טעכטער. און געהאַט האָט ער זיי גאַנצע פינף: איידל און בריינדל — די עלטערע צוויי, שיינדל — די מיטעלע, עטל און הענדל — די יינגערע. קינדווייז זיינען זיי געווען ווי אַלע קינדער: זיך געשפּילט, אַרומגע-לאָפּן, אַריינגעכאַפט אַ מאָל אַ קלאָפּ פון דער מאַמען, אַ שאַרפּן קוק פון טאַטן, ווען מען האָט זיך אויפגעפירט צופיל קינדעריש. קינדער ווי עס דאַרף צו זיין אין אַ באַלעבאַטיש הויז. אָבער ווי נאָר זיי האָבן זיך אַריבער-געכאַפט די צען-צוועלף יאָר, האָבן זיי באַקומען דעם טאַטנס אויגן, שטילע, איינגעטראַכטע, אַט פונקט ווי זיי וואָלטן צוזאַמען מיטן טאַטן געקענט די גמרא אויף אויסווייניקן.

אַלטער איטעלעס הויז איז געווען אַ שטוב, ווי אַלע באַלעבאַטישע הייזער, נאָר פונדעסטוועגן איז עס געווען אין שטעטל אַ שטיקל אינסטי-טוציע. מען פלעגט ניט זאָגן — אַריינגיין צו אַלטער איטעלעס, נאָר זיך אַריינכאַפּן, און זיך אַריינכאַפּן צו אַלטער איטעלעס האָט געהייסן: דאָרט וועט מען שוין זען, דאָרט וועט מען זיך אָן עצה געבן.

אַז צוויי שותפים האָבן זיך ניט געקענט אויסלאָדען און האָבן ניט געוואָלט, אַז אין שטעטל זאָל מען וויסן דערפון, זיך געשעמט אויפהויבן אַ ליאַרעם מיט אַ דינ-תורה, האָבן זיי זיך שטילערהייט אין אָן אַוונט אַריינגעכאַפט צו אַלטער איטעלעס אויף אַ שמועס. אַלטער איטעלעס האָט זיי דערציילט אַ פאָר מוסר-מעשות אַזוי פון דער זייט, אַז עס האָט געהייסן, אַז מיט זיי האָט עס גאָר קיין שייכות ניט, נאָר אַזוי גלאַט, אַז מען שמועסט, דערציילט מען אַ מעשה. ער האָט ניט געמאַכט דעם אָנשטעל פון אַ בורר, נאָר אַז די יידן זיינען אַוועק, איז געווען שלום צווישן זיי. פון איין מעשה ביז דער אַנדערער האָבן זיי דערווייל זיך אויסגעלאדעט.

ווען אַלטער איטעלעס דערציילט אין אַזאַ פאַל זיינע מעשות די יידן, דרייען זיך אַריין די טעכטער. ניט קיין אויפגעלאָף, חלילה, נאָר אַזוי איינ-ציקווייז — דרייען זיי זיך דורך מיט די שטילע פאַרטראַכטע גמרא-אויגן, לייגן צו אָן אויער אויף אַ וויילע און גייען אַוועק.

זיי האָבן געוואוסט פון קינדווייז אָן, אַז פון שטוב טראַגט מען ניט אַרויס קיין מעשות: דאָס האָט זיי דער טאַטע אויסגעלערנט פון פּיצל-ווייז אָן. פון אויער צום מויל איז אַ קורצער וועג ביי אַ נאָר — אַזוי האָט ער זיי געזאָגט — און ביי אַ קלוגן איז עס אַ לאַנגער וועג. ניט אַלץ וואָס מען הערט דאַרף מען איבערריידן.

טאַמער ביי אַ סוחר האָט געהאַלטן שלאַבערדיק מיט אַ חשבון — אַט עס האָט זיך פאַרבאָהאַלטן אַ הונדערטער אין געשעפט און מען קען אים ניט כאַפּן: דאָכט זיך, דער חשבון שטימט, אַלץ גוט. און אין לעצטן סך-הכל פעלט אַ הונדערטער. אין אַזאַ פאַל האָט אַלטער איטעלעס אַ רוף געטאָן די עלטסטע טאָכטער — איידל. זי איז געווען דער מומחה אויף חשבונות.

אז איידל האָט גענומען אַ חשבון אין אירע דיגע ביינערדיקע פינגער מיטן בלייפעדער — איז אַ ציפער געווען אַ ציפער. אַז זי פלעגט עס אָנשרייבן — איז עס געווען אייזן. עס איז געווען ריכטיק אויסגעחשבונט. אירע פאַר-טראַכטע גמרא-אויגן האָבן דעמאָלט קיין זאָך ניט געזען, אויסער די ציפערן. קיין בעסערן בוכהאַלטער האָט דאָס שטעטל ניט באַדאַרפט האָבן, ווי ס'איז געווען איידל, און דאָס איז געווען גענוג פאַרן קאָנטראָל פון אַלע שטעטלשע געשעפטן. ווען עס איז געקומען צו לשונות, — אויף דעם איז געווען אַ גרויסע אויפטוערקע בריינדל. האָט מען באַדאַרפט אָנשרייבן אַ ביטע צו מלכות, אָדער איבערלייענען און מסביר זיין אַ פאַפירל, איז בריינדל געווען אויס-געבונדן אין דעם. ערשטנס, איז איר כתב-יד געווען פערל. יעדער אות האָט געהאַט אַ באַזונדערן חן. און דער געדאַנק איז ביי איר אויך געווען אַ קלאָרער. חוץ מזה — האָט דער טאַטע, אַלטער איטעלעס, איר געגעבן אַן עצה — וואָס עס איז נויטיק אָנצושרייבן, און וואָס עס איז גלייכער ניט צו דערמאָנען. האָט דאָס געשריפטס געהאַט אַלטער איטעלעס קאָפּ און בריינדלס געדאַנק מיט איר כתב, און עס האָט אויסגעוואַקסן פון די

די מיטלסטע טאַכטער, שיינדל, ווי נאָר זי איז אויסגעוואַקסן פון די קינדערשע צעפלעך, איז זי געוואָרן אַ גאַנצע רביצין. זי האָט געקענט די געאַגראַפיעס, מיט די היסטאָריעס, מיט די מאַפעס, מיט די אַלע זאַכן, וואָס מען לערנט אין די קלאַסן. די גאַנצע שטאַט קינדער זיינען מיט איר געווען אויסגעבונדן. אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק האָט זי זיך געגרייט צו אַן עקזאַמען. זי און גאַנצע מחנות קינדער האָבן שטענדיק פול געמאַכט די שטוב. מען האָט אַזוי פיל אַריינגעלערנט אין די געאַגראַפיעס, אַז די ביכעלעך האָבן זיך צעשאַטן אויף באַזונדערע בלעטלעך, און וואו מען האָט זיך געגעבן אַ קער, איז געלעגן אַ גיבראַלטאַר אויסגעריסן אויף דער פּאָד-לאַגע; דער הויכער באַרג עווערעסט איז געלעגן באַזונדער אונטערן בעט; דער אַמעריקאַנער טייך מיסיסיפי האָט געפלייצט אויף דער צוואַנציקסטער בלעטל אונטערן טיש, אין דעם יידישן שטעטל לעבן ביאַליסטאָק.

איר תורה האָט שיינדל ניט ליב געהאַט האַלטן פאַר זיך, זי האָט עס מגלה געווען פאַר דער גאַנצער כאַפטע חברטעס, און דער טומל אין שטוב איז געווען ביזן באַלקן. דער טאַטע, אַלטער איטעלעס, פלעגט שמייכלען און זאָגן: — שיינדל, עפן אַ תדר און אַ סוף.

אַט אַזוי האָט קינד און קייט, יעדערער צוליב עפעס אַנדערש, זיך אַריינגעכאַפט צו אַלטער איטעלעס אין שטוב. מער פון אַלץ איז עס געווען קאָנטיק אויף דער פּאָדלאַגע. די פּאָדלאַגע איז געווען אויסגעפאַרן מיט טריט אין אַ רעגנדיקן טאַג, און מיט אויסגעריבענעם גלאַנץ זומער אין די צייטן פון טריקעניש. דאָס דינסטמיידל האָט אַלע פאַר טעג די פּאָד-לאַגעס אויסגעוואַשן, ריין ווי געלעכלעך, נאָר גאַנץ גיך האָבן זיך דאַרט אויפדאַסניי אַנגעצייכנט וועגן אין וועגעלעך, וואָס האָבן צוגעגעבן דער שטוב אַ באַזונדערע היימישקייט און באַשיימפערלעכן סימן, אַז עס איז אַלטער איטעלעס שטוב.

אַט אזוי האָבן אויסגעוואקסן אַלטער איטעלעס טעכטער און עס זיינען אויך אויסגעוואקסן אַלטער איטעלעס לעדער-געשעפטן.

זיין ווייב ליבע צירל האָט אָנגעהויבן אַרויספאַרן קיין אויסלאַנד ביי יעדן קאַפּווייטיק. עס ברעכט זי ביינער — אין אויסלענדישע בעדער, אַביי-סעלע צו דיק געוואָרן — אין אויסלענדישע בעדער, אַ מעלאַנכאָליע — איז אויסלענדישע גוטע לופט; הקיצור — אויסלאַנד איז געוואָרן אַ היימישע זאַך, און פון אויסלאַנד האָט דאָס ווייב אָנגעהויבן אַראָפּברענגען נייעסן.

נאָך דער ערשטער נסיעה האָט צירל איינגעזען, אַז אַ באַלקאָן איז זייער גוט פאַרן געזונט, האָט מען געמאַכט אַן אויבערשטיבל מיט אַ באַלקאָן, נאָך דער צווייטער נסיעה האָט אַלטער איטעלעס ווייב געבראַכט פון אויס-לאַנד דעם הסכּם פון אַלע דאָקטוירים, אַז גרויסע צימערן זיינען געזינטער, ווי קליינע, מחמת אין גרויסע צימערן קען מען אָטעמען, און אין קליינע איז אַ מאַטערניש מיטן אָטעם. האָט מען גענומען איבערבויען דאָס הויז, פון די קליינע צימערן געמאַכט גרויסע אָטעם-סאַליעס, אַלטער איטעלעס האָט נאָכגעגעבן אויף די אַלע אויסלענדישע נייעסן, ווי די זאָך זאָל אים ווייניק וואָס אָנגיין, אַ גרעסערער צימער, אַ קלענערער צימער — אַבי דער מענטש איז אַ מענטש.

אַ שטיקל סכּסוך איז אָבער פאַרט אַרויסגעקומען צווישן מאַן און ווייב — ווען עס איז געקומען צו לייגן די פּאָדלאָגעס, דאָס ווייב האָט אויסגערעדט דאָס וואָרט „פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגעס, דאָס הייסט אויסגעשטעלטע פון פּיצע-מאַנציקע ברעטעלעך, אויסגעלאַקירטע און אויסגעשפּיגלטע.

אין שטעטל האָט מען אָנגעהויבן מורמלען: אַ גביר איז פאַרט אַ גביר.

„פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגעס! ווער וועט איצט קענען אַריינבאַפן זיך צו אַלטער איטעלעס? אַז עס וועט גאָר זיין אַ מורא זיך צו שטעלן אויף די קליינע שפּיגעלעך פון די פּאָדלאָגעס!

אָבער דערצו איז ניט געקומען. ווען ליבע צירל האָט געוואָלט באַ-שטעלן די „פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגעס, האָט זי געגעבן דעם מאַן גימוקים, צוליב וואָס מען דאַרף דאָס. ערשטנס איז אַ „פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגע שוין, אַלטער איטעלעס איז געזעסן, זיך איינגעהערט און געשוויגן, צווייטנס, אַ „פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגע זעט אויס גביריש. אַלטער איטעלעס האָט אַ קנייטש געטאָן מיט איין אויג, ווי אַ פּליג זאָל אים אַ ביס טאָן, האָט זיך ווייטער איינגעהערט און האָט געשוויגן.

דריטנס, מיט אַ „פּאָסאַדסקע“ פּאָדלאָגע וועט דאָס דינסטמייזל ניט האָבן אזוי פּיל וואַשעניש — מען גיט אַ וויש מיט אַ בערשטל און מען איז פאַרטיק, אויף דעם מצווה-מאַטיוו פון זיין ווייב, האָט אַלטער איטעלעס אַ צי גוטאָן מיט דער נאָז, ווי ער זאָל האָבן אַ קאַטער, און האָט געשוויגן, ווי געוויינלעך ביי אַ שמועס האָבן זיך שטיל אַריינגעדרייט די טעכטער מיט די גמרא-אויגן, ניט קיין אויפגעלאַף, חלילה, נאָר איינציקווייט, צו-געלייגט אַן אויער, געשטאַנען אַ וויילע און זיך אַוועקגעדרייט.

נאָכן היפשן שמועס פון ליבע-צירלען און דער שווייגעניש פון אַלטער

איטעלעס האָט דאָס ווייב, שוין אַביסל אַ ברוגזע, וואָס ער האָט ניט קיין יצר־הרע צו אויסלענדישע זאַכן, אַ זאָג געטאָן:

— און אגב, צו אַ פּאָסאַדסקער פּאָדלאָגע האָט מען אַביסל מער דרך ארץ, מען וועט ניט טופּען אַזוי פיל מיט די שטייול, אַ שטוב איז דאָך ניט קיין וואַקזאַל.

נאָך דעם זאָג איז אין שטוב געוואָרן אַ וויילע זייער שטיל. צוליב דער שטילקייט זיינען אַריינגעקומען די טעכטער און זיי האָבן געזען, אַז דער טאַטע שווייגט און די מאַמע שווייגט, האָבן זיי זיך אויך אַוועקגעזעצט ביים טיש און געשוויגן.

דאָמאַלט האָט אַלטער איטעלעס דערציילט אַ זייטיקע מוסר־מעשה און האָט פּאַרענדיקט, אַז אויב די מענטשן וועלן האָבן צופיל דרך ארץ פאַר דער פּאָדלאָגע וועלן זיי האָבן ווייניקער דרך ארץ פאַר אים און פאַר איר, פאַר ליבע־צירלען, און דאָס וויל ער ניט. — אין אַ שטאַט — האָט אַלטער איטעלעס געגעבן צו פאַרשטיין זיין ווייב — זיינען דאָ מענטשן מיט קאַ־לאַשן און אַן קאַלאַשן, ווען די פּאָדלאָגע איז פון ברעטער, קען יעדערער אַריינקומען, מהמת אַ ברעט וואַשט מען אָפּ, און אַז אַ ייד גייט אין אַ פאַר פשוטע שטייול, דאַרף מען פאַר אים די טיר פאַרמאַכן? — האָט אַלטער איטעלעס געפרעגט און זיך אַליין געענטפערט: — ניין. — דאָס איז שוין געווען דער ניין, וואָס האָט געענטפערט אויפן גאַנצן ענין.

די טעכטער מיט די גמרא־אויגן, כאַטש זיי האָבן געשוויגן — זיי מישן זיך ניט אין די איבערריידן פון דעם טאַטן מיט דער מאַמען — האָט מען אַבער געזען, אַז זיי זאָגן אַלע צוזאַמען מיטן טאַטן: „ניין“. שיינדל, מיט די געאַגראַפיעס און מיט די קלאַסן, האָט פשוט געזאָגט: „מאַמע, אויף אַ פּאָסאַדסקער פּאָדלאָגע איז זיך גרינג אויסצוגליטשן“.

די מאַמע האָט אויף איר אַ קוק געטאָן קרום, נאָר שיינדל, וואָס די מיסיספּי שווימט ביי איר אונטערן טיש, האָט אַ שמייכל געטאָן מיט די גמרא־אויגן און איז אַרויסגעגאַנגען.

אין שטעטל האָט מען זיך דערוואוסט, אַז עס איז שוין אויס מיט די פּאָסאַדסקע פּאָדלאָגעס ביי אַלטער איטעלעס, וואָס דען? — האָט מען גע־שמועסט אין שטעטל — אַלטער איטעלעס איז אַלטער איטעלעס מיט זיינע טעכטער.

שטעטלשע סטאָליאַרעס האָבן געשלעפט אין דעם נייעם איבערגע־בויטן הייז ברייטע שווערע ברעטער. ליבע־צירל האָט אויפגעהאַנגען אויף די פענצטער גבירישע פאַרהאַנגען, האָט אַריינגעשטעלט נייע טישן, נאָר דער דיל איז געבליבן דער זעלבער ווי געווען. דאָס דינסטמידל האָט אַלע פאַר טעג די פּאָדלאָגעס אויסגעוואַשן, ריין ווי געלכלעך, נאָר גאַנץ גיך האָבן זיך אויף זיי אויף דאָס ניי געצייכנט וועגן און וועגעלעך, וואָס האָבן צוגעגעבן דער שטוב אַ באַזונדערע היימישקייט און אַ באַשיימפערלעכן סימן, אַז עס איז אַלטער איטעלעס שטוב, וואו דאָס גאַנצע שטעטל כאַפט זיך אַריין. 1948

## ל ש ו ן ה ר ע

מוניע דער מעלער איז געוואָרן אַ גביר, ווייל ער איז געווען אַן אייג־רייסער — וואו אַ שטיקל פרנסה האָט ער דאָס אָפּגעשאַרט צו זיך. מאַכט זיך אין שטאָט אַ התונה — שיקט ער אַריין אַ זאָק מעל — און ער קומט גאָר קיין געלט ניט מאַנען: מען וועט אים גיט אָנזעצן.

אַז מען האָט צוגעבויט די באַן־ליניע פון ווילנע ביז קאָוואַליניק, איז מוניע דער מעלער שוין פאַרטיק. ער האָט שוין אַ קאָנטראַקט אויף צו־שטעלן מעל פאַר אַלע בעקערייען ביי דער באַן־ליניע. אין קאָוואַליניק איז געוואָרן אַן ערד־ציטערניש: איין ייד זאָל צונעמען די גאַנצע פרנסה, וואָס קען סטאַיען פאַר אַ שטאַט־מעלער? אָבער מוניע האָט געהאַט דעם קאָנטראַקט, און אַ קאָנטראַקט איז אייזן.

פון צושטעלן מעל צו דער באַן־ליניע איז טאַקע מוניע דער מעלער רעכט רייך געוואָרן. זיין שטוב איז שוין אַן אַנדער שטוב. מען האָט אַראָפֿ־געבראַכט פון בריסק אַ וויכע קאָנאַפע אַרומגעקלאַפט מיט פּליוש און מיט פּרענדזלעך. לעבן טיר, אויפן גאַניק, האָט מען אוועקגעלייגט אַ ווילטשענעם טרעטערל אויף אָפּווישן די שיד איידער מען קומט אַריין אין שטוב, ווייל די פּאָדלאָגע איז אַ געוועקסטע.

די שטאַט איז מקנא געווען מוניען. די מעלער פון קאָוואַליניק האָבן זיין נאָמען גיט געקענט הערן און אַנדערש גיט גערופן אים, ווי דער „אייג־רייסער“.

מוניעס זון, אברהמל, איז אַרומגעפאַרן אין אַ ברייטשקע איבער די בע־קערייען און אַכטונג געגעבן אויפן געשעפט. די באַלעגאַלעס פון שטאַט, וואָס ער האָט געדונגען אויף פּונאַנדערפירן די מעל, האָבן אים גערופן „פּאַניע אברהמל“.

אברהמל איז געוואָרן אַ גאַנצער פּראַנט. זומער פּלעגט ער אַרומגיין אין אַ העלן אַנצוג, ווי אַ פּריץ. מוניעס ווייב, פּערל, איז אַרומגעפאַרן איבער די דאָטשעס — אַ האַלבן זומער פאַרט זי אין אַ וואַלד, און אַ האַלבן זומער פאַרט זי „אויף ווינטרויבן“ אין לעשניצע — העט ווייט, אפשר אין דער פּינפטער גובערניע.

אין קאָוואַליניק האָט מען זיך פּאַמעלעך צוגעוואוינט, אַז מוניע דער מעלער איז אַ גביר און פּערל איז אַ גבירטע, און אברהמל איז „פּאַניע אברהמל“, אַ גאַנצער פּריץ. קיינער האָט שוין אָפּילו גיט איבערגערעדט, אַז מען האָט געבראַכט צו מוניען אין שטוב אַ גרויסן וואַנט־שפיגל, און די טירן פון שטוב האָט מען איבערגעמאַכט — אַנשטאַט אייזערנע קליאַמקעס האָט מען אַרייג־געשטעלט מעשענע שלעסער וואָס האָבן געגלאַנצט פאַר אַ מייל.

פּערל פאַרט גיט אַליין אויף די דאָטשעס און „אויף די ווינטרויבן“, נאָר איר זון, אברהמל, פירט זי אַוועק. דאָס איז געווען די איינציקע זאך, וואָס אין קאָוואַליניק האָט מען נאָך גיט געקענט אַראָפּשלינגען, און מען האָט איבער־

גערעדט: פערל איז געוואָרן „איידל געפאַטשקעט“, זי קען שוין אַליין ניט פאַרן, זי דאַרף אַן אונטערפירער...

אין לעשניצע „אויף די ווינטרויבן“ האָט זיך אברהמל באַקענט מיט אַ מיידל פון ליבאַווע, סטערע; אין קאַוואַליק האָט מען אַראָפּגעבראַכט די נייעס, אַז די סטערע איז אַ שיינהייט, וואָס אַזוינס זעט מען ניט.

צו אברהמלס חתונה איז מען געפאַרן קיין ליבאַווע. פערל האָט זיך צום זונס חתונה אויפגענייט אַ קלייד פון שוואַרצן סאַטינדעלאַן און אַ גרינע סאַמע-טענע ראַטאַנדע. אין קאַוואַליק האָט מען גערעדט, אַז דער סאַטינדעלאַן איז אַן אויסלענדישער און די סאַמעטענע ראַטאַנדע קאַסט אַזוי פיל, „אַז מיר מעגן דאָס פאַרדינען אין אַ יאָר“.

די חתונה איז געווען באלד נאָך שבועות. פערל און די יונגע שנוור, סטערע, זיינען ניט געקומען אין קאַוואַליק, נאָר זיי זיינען ביידע אַוועקגעפאַרן אויף דאָטשע און „אויף ווינטרויבן“. אין קאַוואַליק האָט מען געוואַרט, געוואַלט זען, וואָס איז דאָס פאַר אַ סטערע, וואָס מען האָט זי באַדאַרפט אויסזוכן אַזש אין ליבאַווע, פונקט ווי אין קאַוואַליק, און אפילו אין בריסק, וואַלטן שוין גאָר קיין מיידלעך פאַר אברהמלען ניט געווען.

אין קאַוואַליק איז סטערע געקומען סוף זומער. זי איז אַראָפּגעפאַרן מיט אברהמלען אין זיין בריטשקע און האָט געהאַלטן אָפּ אַ העלע פאַראַסאַלקע איבערן קאַפּ אויף זיך פאַרשטעלן פון דער זון. די שכנים האָבן געקוקט דורך די פענצטער, זען ווי עס זעט אויס אברהמלס סטערע.

— עס „פאַליעט“ שוין גאַרניט און זי דאַרף אַ העלע פאַראַסאַלקע! —

האַבן די שכנים גלייך אָפּגעפייערט די ניי-אַנגעקומענע אין זייער שטאָט. חיה-גיטל די קרעמערקע איז אַרויס פון איר קראָם אינדרויסן אַ קוק טאָן אויף סטערע. סטערע איז אַראָפּ פון דער בריטשקע אין אַ פאַר ברוינע לאַטשן מיט גרינע אָפּצאַסעלעך. חיה-גיטל האָט דערזען די לאַטשן מיט די גרינע אָפּצאַסעלעך האָט זי אַ קרים געטאָן מיט די ליפּן און איז אַריין אין קראָם. חיה-גיטל איז ניט געווען קיין באַרעדערקע. איר שטענדיק ווערטל איז געווען: „מיין דאגה! ס'איז ניט אין מיין קראָם“. אָבער סטערעס ברוינע לאַטשן מיט די גרינע אָפּצאַסעלעך האָבן איר אַ שלאַג געטאָן אין די אויגן. עס איז עפעס ניט קיין „הוילעך“ פאַר אַ באַלעבאַטישער שנוור. זי האָט איבער-גערעדט פאַר די וויבער וואָס זיינען געקומען צו איר אין קראָם:

— עפעס אַ פאַר יצר-הרע שיכעלעך טראַגט זי, אויף מיינע שונאים!

אָבער ס'איז ניט מיין דאגה, ס'איז, ווי מען זאָגט, ניט ביי מיר אין קראָם. די וויבער האָבן צעטראַגן איבער קאַוואַליק חיה-גיטלס ווערטער: „עפעס יצר-הרע שיכעלעך טראַגט זי, אויף מיינע שונאים“, און פון זיך אַליין האָבן זיי צוגעגעבן, אַז די זון פאַליעט ניט און זי האַלט אָפּ אַ העלע פאַראַסאַלקע...

מען האָט אַראָפּגעבראַכט אין קאַוואַליק אַ מעשה, אַז סטערע איז אַ קנאַפע „מציאה“. זי איז שוין אין איר שטאָט, אין ליבאַווע, אַרומגעגאַנגען, מען זאָגט, מיט אַ שגין. טאַקע צוליב דעם האָבן די עלטערן זי אַוועקגעשיקט

„אויף וויינטרויבן“ אין לעשניצע, און דאָרט האָט עס אברהמל געפאָקט די סטערע.

די מעלער פון קאָואַלניק האָבן זיך געקילט דאָס האַרץ און אונטער-געוואָרעמט די מעשות מיט הנאה:

— אָט האָסטו שוין! מיטן גאַנצן רייכטום אַרײַנגעכאַפט אַ שנור אויף מײַנע שונאים.

אַז פּערל האָט געבראַכט איר שנור, סטערע, צום ערשטן מאַל אין בית-מדרש — איז געווען אַ קאַלטער „גוט שבת“. סטערע איז געקומען צוריק פון שול, ווי אַן אָפּגערעגנטע. קײַנער האָט זיך ניט אַרומגעקוקט אָפּילו אויף איר קלייד, וואָס איז געווען דאָס שענסטע אין בית-מדרש, ווי צווישן איר און אַלע אַנדערע פּרויען וואָלט געווען אַ וואַנט, און קײַנער קוקט ניט וואָס אויף יענער זײַט וואַנט טוט זיך.

אברהמל האָט צום טאַטנס הויז צוגעבויט צוויי צימערן מיט אַ באַ-זונדערן אַרײַנגאַנג און אַ גאַניק צו דער גאַס. די צוויי גאַניקעס, אײַנער לעבן דעם אַנדערן, זײַנען געשטאַנען אַרויסרופּעריש, כמעט חוצפהדיק גע-שריען וועגן דעם נײַאויפּגעקומענעם גביר.

סטערע האָט אירע צוויי צימערן אויסגעלייגט מיט טעפּעכער און אויפן טיש אַוועקגעשטעלט אַ לאַמפּ מיט אַ בלויען קליאַש. סטערע האָט אין די צוויי צימערן געוואוינט ווי אין אַ באַזונדער וועלט. די שכנים זײַנען מיט איר געווען שטאַרק פּונדערווייטן — אַ גוט-מאַרגן, אַ גוט-יאָר; איר שטוב האָט אויסגעזען ווי אַ שטיק ליבאַווע, וואָס מען האָט אַרײַנגעפירט אין קאָואַלניק און וואָס קען זיך מיט קאָואַלניק ניט אויסמישן.

חיה-גיטל די קרעמערקע איז יעדן ראש חודש געגאַנגען איבער דער שטאָט זאַמלען געלט אויף הכנסת כלה. דאָס איז געווען איר מצווה. מען האָט געוואוסט — אַז עס קומט חיה-גיטל, איז ראש-חודש. זי האָט אין יעדער שטוב געקראָגן שטענדיק די זעלבע מטבע. דאָס איז געווען אַ שטענ-דיקע זאַך, ווי, אַ שטייגער, די לבנה. אָנהייב חודש קומט אויף די לבנה, און אָנהייב חודש קומט חיה-גיטל. פאַרבייגייענדיק לעבן מוֹניע דעם מעלערס שטוב, האָט חיה-גיטל אַ טראַכט געטאַן; אַן עסק האָב איך דאָ מיט זײַן שנור און מיטן ווישן די שיד אויפן גאַניק — גאָט וועט העלפּן מיט אַן אַנדער זעקסער (דריי קאַפּיקעס).

עטלעכע טעג נאָך ראש-חודש האָט פּערל אַ זאַג געטאַן גלאַט אין דער וועלט אַרײַן:

— חיה-גיטל איז נישט געקומען נאָכן זעקסער! ...!

אַן אומראַיקייט איז געווען אין איר זאַג, פּונקט ווי צוליב דעם קען טאַקע אינגאַנצן פאַרשווינדן פון הימל די לבנה.

סטערע האָט אויסגעדרײַט דעם קאַפּ. דער שוויגערס אומראַיקייט האָט זיך אָפּגערופּן אין איר, און יעדעס מאַל וואָס זי האָט געזען חיה-גיטלען פאַרבייגיין האָט זי מיט אַ שווערן געפּיל זיך דערמאַנט דער שווי-גערס ווערטער: „חיה-גיטל איז ניט געקומען נאָכן זעקסער!“ דאָס איז

פאר איר געוואָרן דער קאָנטיקער צאָם, וואָס די שטאַט האָט אַוועקגעשטעלט אַרום איר.

מען האָט דערציילט וועגן סטערען, אַז זי עסט ניט קיין טשאַלט — פּערל וויל ניט מען זאָל קאָכן אום שבת — עסט די שוור טרוקנס. אַ גאַנצן שבת לעבט זי אויף טרוקנס.

דער „גוט־מאַרגן“ צו סטערען איז געוואָרן נאָך קעלטער. ער האָט געקלונגען כמעט ווי „דזשען־דאַברי“, וואָס מען זאָגט צו אַ גוי. נאָ דיר דיין „דזשען דאַברי“ און גיי געזונט. מער האָב איך מיט דיר ניט צו טאָן. מען האָט דערציילט אויף סטערען, אַז ווען אברהמל פאַרט אַוועק מיט דער בריטשקע איבער די בעקערייען, זיצט זי אַליין און לייגט אויס קאַרטן. — ניטאָ דאָ קיין שקצים, זיצט זי און לייגט אויס קאַרטן... — האָט מען זי באַרעדט.

איר שוויגער, פּערל, האָט געפילט ווי די שטאַט האָט זיך אויסגעדרייט צו זייער שטוב מיט דער פלייצע. פון צייט צו צייט פלעגט זי לאָזן פאַלן אַ וואָרט:

— מען פאַרגינט ניט!

סטערע פלעגט מיט אומעטיקע אויגן אַפּמעסטן דער שוויגער און איז אַרומגעגאַנגען ווי אויף אַן אינדזל, וואָס מען האָט צוגענומען פון אים דעם בריק צו דער וועלט.

ר' אהרן דעם דיינס ווייב, מירל, איז געווען ביי חיה־גיטלען אין קראָם, און קומענדיק אַהיים האָט זי זיך אויסגערעדט פאַרן מאָן:  
— זי זיצט און לייגט אויס קאַרטן... ניטאָ דאָ מיט וועמען צו פאַר־ברענגען, זיצט זי און לייגט אויס...

ר' אהרן דער דיין איז געווען אַ ייד, וואָס האָט ווייניק גערעדט. ער האָט געלערנט — אין בית־מדרש, אין דער היים. אַז ער פלעגט לערנענדיק קומען צו אַן ענין וואָס האָט זיך ניט געלייגט גראד אויפן שכל, פלעגט ער לאָזן אָפן דעם ספר, זיך אויפהויבן און שפּאַנען איבער דער שטוב. ער פלעגט דערגיין סאַמע ביז דער וואַנט, ווי די שטוב זאָל זיין ענג פאַר אים. ביי אַ דינ־תורה האָט אהרן דער דיין אויך כמעט ניט גערעדט; אַז מען פלעגט אים ברענגען אַ פאַלשע טענה, פלעגט ער אַ מאַך טאָן מיט דער האַנט ווי ער זאָל זי אָן ווערטער אַפּשטופן.

ר' אהרן האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ פון דעם ספר, ווי ער זאָל אַראַפֿ־קומען פון אַן אַנדער וועלט, און האָט איבערגעפרעגט זיין ווייב:

— ווער זי? וואָס זי?

מירל האָט געענטפּערט:

— זי, סטערע, מוזיע דעם מעלערס שוור... זי זיצט און לייגט אויס קאַרטן... ניטאָ מיט וועמען צו פאַרברענגען, זיצט זי...

ר' אהרן האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי ער זאָל אַפּוואַרפן אַ פאַלשע טענה אין אַ דינ־תורה.

זיין ווייב האָט געוואַלט זיך פאַרענטפּערן און האָט געזאָגט:



— חיה-גיטל איז ניט אריין צו איר אפילו נאך א נדבה.  
 ר' אהרן האָט פאַרמאָכט דעם ספר, וואָס ער האָט געלערנט, ווי ער  
 זאל ניט וועלן דעם ספר אַריינמישן אין דעם שמועס. ער האָט בייזלעך אַ  
 זאָג געטאָן צום ווייב:

— ס'איז לשון-הרע... הער אַ מעשה... חיה גיטל איז ניט אַריין נאָך  
 אַ נדבה... פאַרוואָס טאַקע איז זי ניט אַריין נאָך אַ נדבה?

ר' אהרן איז אויפגעשטאַנען פון אַרט און איז זיך דורכגעגאַנגען  
 איבערן צימער הין און צוריק.

מירל האָט אָפגעווישט די ליפן און האָט זיך פאַרענטפערט:

— איך ווייס... זיי ריידן...

ר' אהרן האָט בלויז אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ. זיין ווייב האָט זיך  
 אַרויסגערוקט פון צימער.

יענע וואָך איז גראָד געווען די שרפה אין לישקע, און ר' אהרן דער דיין  
 איז געגאַנגען קלייבן געלט פאַר די נשרפים.

אַ הויכער, מיט לאַנגע איבערגעוואקסענע ברעמען, מיט אַ שטעקן אין  
 האַנט איז ר' אהרן דער דיין אַרויס פון שטוב און זיך געלאָזט גיין צו מוניע  
 דעם מעלער. ער איז אַריין נישט צו מוניען, נאָר איז אַרויף אויפן גאַנצן  
 צו סטערען. סטערע האָט ניט געקענט אַלע מענטשן פון שטאָט, אָבער זי  
 האָט דערקענט ר' אהרן דעם דיין. אויף אים האָט מען איר אָנגעוויזן באַלד.  
 ווי זי איז געקומען אין קאָוואַליק: דער ייד איז ר' אהרן דער דיין.

ווען ער איז אַריין האָט זיך סטערע אויפגעשטעלט.

— גוט מאַרגן, סטערע, — האָט ער געזאָגט — איך בין געקומען נאָך  
 אַ נדבה פאַר די נשרפים פון לישקע.

ער האָט זי אָנגערופן ביים נאָמען, ווי זי זאל זיין אָן אַלט-איינגעזעסענע  
 באַלעבאַסטע אין קאָוואַליק. עס איז געווען באַדייט אין זיין שטים, ווי ער  
 זאל אַרויסגעבן אַ פסק-דין. איין רגע האָט סטערע אָנגעקוקט ר' אהרנען  
 און אירע אויגן האָבן אויפגעלויכטן ווי דער גאַנצער פּייער פון לישקע  
 זאל זיך אין זיי אָפּשפיגלען מיט אַן אָנגסטיקער שיין. אירע ליפן האָבן זיך  
 אַ ריר געטאָן אָן רייד. זי האָט אים דערלאָנגט אַ שטול. ר' אהרן האָט  
 צוגערוקט דעם שטול צום טיש און האָט זיך אָנגעשפאַרט מיט אַן עלנבויגן.  
 סטערע איז אַוועק אין צווייטן צימער אים ברענגען אַ נדבה.

ווען זי איז צוריקגעקומען זיינען אירע אויגן געווען פייכט און מאַט,  
 ווי אַ טרער זאל אין זיי אויסלעשן די שרפה. איר האַנט איז געווען אַ  
 דינע און אין דער גאַנצער לענג אַן אויסגעשטרעקטע מיט צוויי זילבערנע  
 רובל.

ר' אהרן האָט גענומען די נדבה. — איר זאלט קענען געבן, סטערע,  
 און הלואי זאלן יידן ניט דאַרפן, — האָט ער געזאָגט און איז אַוועק.  
 נאָך איהדער ר' אהרן האָט אויפגעזאַמלט דאָס געלט פאַר די נשרפים  
 פון לישקע, האָט מען אין גאַנץ קאָוואַליק געוואוסט, אַז ר' אהרן האָט  
 גענומען די ערשטע נדבה ביי סטערען, מוניע דעם מעלערס שוור, און

סטערע האָט געגעבן צוויי זילבערנע רובל. אין קראָם ביי חיה-גיטלען האָט זיך געטומלט ווי אויף אַ וואַקזאַל. חיה-גיטל האָט פאַרקירעוועט דעם דישעל און האָט געזאַגט:

— פאַרוואָס ניט? זי האָט, גיט זי. פאַרוואָס זאַל ער ביי איר ניט נעמען? זי איז ניט קיין יידישע טאַכטער?

ווען פערל מיט דער שנור זיינען געקומען שבת אין בית-מדרש, האָט מען זיי באַגעגנט מיט אַ פרומען יידישן „גוט שבת“. סטערע האָט זיי גערעגערט „גוט שבת“ און דורך די שייבעלעך פון דער וויבערשער שול געזוכט מיט די אויגן די הויכע געשטאַלט פון ר' אהרן דעם דיין, וואָס ער האָט זי געמאַכט פאַר אַ באַלעבאַסטע אין קאָואַלניק.

און אַז עס איז אָנגעקומען ראש-חודש, האָט חיה-גיטל דעם ערשטן זעקסער גענומען ביי סטערע, מוניע דעם מעלערס שנור.

ניו יאָרק, 1954

## ב ר י י נ ד ל

בריינדל אכסעס האָט זיך גאַרניט איבערגענומען וואָס זי איז ר' חיים איטשע דעם שטערנזעכערס און אכסעס טאָכטער. זי איז געווען אויסגעמישט מיט דער גאַנצער שטאָט און אַלע בחורים זיינען איר נאָכגעגאַנגען. אין אַ ברייטן קליידל מיט אַ סך געקראַכמאָליעטע קרייזעלעך, האָט בריינדל אויסגעזען, ווי זי זאָל זיך קלייבן טאַנצן. אַז זי האָט פאַרנאָכט אַרויסגעשוועבט אויף דער גאַס, איז אַרום איר באַלד געווען אַ געזעמל. ביי בריינדלען איז רעכט געווען גיין מיט פיניען, דעם קלעזמערס בחור, כאָטש ער איז געווען אַ "קלעזמערק".

פיניע האָט געזונגען ווי אַ פויגל. אַז ער האָט פאַרצויגן אַ ניגון, האָט מען געקענט צעגיין הערנדיק. ביי זיין טאַטן אין דער קאַפעליע איז ער געווען דער בעסטער פידל-שפילער. איין מאָל אויף אַ חתונה איז פיניען איינגעפאַלן מיטזינגען מיט זיין פידל. די קאַפעליע האָט אויפגעהערט שפילן. דער עולם האָט זיך צוגעהערט אָן אַטעם. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ גאַנצער וואַלד זיינען געקומען אויפזינגען אויף דער חתונה. צוליב בריינדלען האָט פיניע אויפגעהערט אַרומגיין מיט רחל דער שניידערקע — אַ שיינ מיידל און אַ פאַרדינערקע. ער האָט זיך אַרומ-געדרייט איבער דעם שאָסיי און האָט געוואַרט ביז ער וועט באַגעגענען בריינדלען. מיט בריינדלען איז געוויינלעך מיטגעגאַנגען איר חברטע פֿע-רעלע דעם זייגערמאַכערס, אָבער פיניע האָט געזונגען גלייך צו בריינדלען אין אויער, ווי פאַר איר אליין זאָל זיין דאָס געזאַנג. בריינדל האָט גע-שמיכלט מיט די וויסע שיטערע ציינדלעך און אַלע קרייזעלעך פון איר קלייד האָבן מיטגעטאַנצט מיט יעדן דריי פון דעם ניגון.

בריינדלס מאַמע, אַכסע, איז געווען אַ צעקאַכטע וואָס איר טאָכטער גייט אַרום מיט פיניען, און זי האָט איר אויסגערעדט :  
— ווי קומסטו אַרומגיין מיט פיניע דעם קלעזמערק ? ער איז זיין גלייכן? ביסט דאָך ניט קיין קינד! ביסט דאָך ביי די אַכצן יאָר! גאָר אַ גאַנג מיט פיניען!

ביי בריינדלען גיבן זיך אַ פאָך די קרייזעלעך פון איר קלייד און זי גיט אַ זאָג:

— פאַרוואָס ניט ? איך האָב ליב צו הערן ווי ער זינגט.  
זי האָט אָפּגעזאָגט אירס און האָט שוין ניט געסטאַיעט. זי האָט אַראָפֿ-געשוועבט פון גאַנטיק, ווי דער דרויסן זאָל רופן צו איר : "קום ! עס איז זומער, עס איז זון און געזאַנג."

אַכסע האָט געטראַכט וועגן איר טאָכטער : "אַ ווינט, אַ שפּרינג-פויגל, אַ גרינגער לונג-און-לעבער. ווי קומט צו איר אַזאַ טאָכטער ?"  
אַכסע האָט געהאַט דעם איינציקן וויין-געשעפט אין שטאָט. אמת, מען האָט געקענט קריגן וויין אויך ביי בערל דעם וויינער, און ביי שלום משהן אין קעלער-שטוב, אָבער דאָס איז ניט געווען אַכסעס וויין. ביי אַכסען איז

געווען אמתער טאקאי, און אמתער קאווקאזער, און אפילו אמתער ארץ-  
 ישראלדיקער וויין. אכסע איז געשטאנען ביי זיך אין געשעפט ווי אין אן  
 אפטייק, און מען איז צו איר געקומען נאך א פלאש וויין, האט זי געפרעגט  
 צוליב וואס פאר א געלעגנהייט מען דארף דאס: א חתונה, א ברית, א  
 תנאים, שיקן א מתנה, אויפנעמען א גאסט — ערשט דעמאלט איז אכסע  
 אוועק און געבראכט א פלאש וויין.

— דאס איז פאר אייך, דאס דארפט איר.

און אז אכסע האט געזאגט איז מען געווען זיכער, אז דאס איז דער  
 ריכטיקער וויין וואס מען דארף דערלאנגען.

אכסעס מאן, ר' חיים איטשע, איז זעלטן געשטאנען אין געשעפט. ער  
 איז געווען א פארטרעגער ייד און האט געשריבן א ספר. אין שטאט  
 האט מען געזאגט, אז ער שרייבט א ספר וועגן די שטערן אין הימל. צוליב  
 דעם האט מען אים גערופן ר' חיים איטשע דער שטערנזעער מיט א צוגאב  
 „אכסעס מאן“ — איז טאקע זיין נאמען געווען א גאנץ לאנגער: „ר' חיים  
 איטשע דער שטערנזעער אכסעס מאן“. אז עס האט זיך געמאכט און ר' חיים  
 איטשע איז געבליבן אליין אין וויין-געשעפט און א קונה איז געקומען,  
 האט ער קיינמאל נישט געשטעלט אויף זיך וואס פאר א וויין צו געבן. ער  
 האט געשריען צו אכסען אין צווייטן אדער דריטן צימער:

— צו שפרינצעס טאכטער אכט מען אפ דעם חתן. וואס פאר א וויין

זאל איך זיי געבן?

און אכסע האט אים געענטפערט גאנץ גענוי:

— גיב זיי טאקאי פון דער דריטער פאליצע אויף דער לינקער זייט,

מיט א גאלדענעם בלעטל. — און שפרינצעס טאכטערס חתן האט געטרונ-  
 קען טאקאי מיטן גאלדענעם בלעטל און עס האט זייער גוט געהאלפן צום  
 שידוך.

ביי אכסען אין שטוב איז געווען נאך מער אַרדענונג ווי ביי איר אין  
 וויין-געשעפט. עס האט געפינקלט און עס האט געבלאנקט מיט סערוועטן  
 און מיט וואַזאַנעס. אין סאליע איז אפילו געשטאנען אויף א טישל א סטאטוע,  
 דער קאפ פון דר. הערצל, די איינציקע סטאטוע אין שטאט. דאס האט  
 צוגעגעבן אזוי פיל אַנזען איר הויז, אז עס איז געווען א כבוד אַריינצוגיין  
 צו איר.

אין א הייסן זומער-טאג האט בריינדל אפגעשטעלט זימלעך א בחור,  
 וואס האט אַנגעפירט זיין טאַטנס טאַרטאק מיט פיר שנייד-מאַשינעס און  
 האט צו אים א זאג געטאן דורכן פענצטער.

— זימל, שפאן איין דיין וואָגן, לאַמיר פאַרן צום טייך זיך באַדן. עס איז

א היץ, מען קען צעגיין!

אכסע האט עס געהערט און האט געזאגט צו בריינדלען:

— אַט באַלד גייט ער דיר שפאַנען אין מיטן טאַג דעם וואָגן! דער

טאַרטאק וועט וואַרטן אויף דיר. ווי קען מען דאָס האָבן אזוי פיל „פייגע-  
 לעך אויפן שטערן“?

בריינדל האָט געשמייכלט מיט די ווייסע שיטערע ציינדלעך און האָט געענטפערט דער מאַמען:

— וועט ער ניט שפּאַנען, וועל איך ניט פּאַרן, וועלן מיר זען!  
אַבער עס איז ניט אַריבער קיין האַלבע שעה, איז זימל געשטאַנען מיטן געשפּאַנטן וואָגן לעבן אַכסעס שטוב. בריינדל האָט אַראָפּגעטאַנצט צו אים פון גאַניק און האָט געשריען:

— זימל! איך וועל זיך באַדן פון איין זייט בריק, און דו פון דער אַנדערער זייט. עס איז אַ היץ, מען קען דאָך צעגיין.

אַכסע האָט נאָכגעקוקט דעם וואָגן, ווי ער האָט לוסטיק אַוועקגע-טראַסקעט צום טייך און האָט געטראַכט וועגן דער טאַכטער: פייגעלעך אויפן שטערן! אַלץ קען זי אויספירן.

צוריקפאַרנדיק פון טייך האָט זימל געזאָגט צו בריינדלען:  
— בריינדל, עס איז אמת וואָס מען זאָגט, אַז דו האָסט ליב פייגע דעם קלעזמערס?

בריינדל האָט זיך אַ שאַר געטאַן אויף דער קעלניע גענטער צו זימלען און האָט אַ שמייכל געטאַן מיט די ווייסע, שיטערע ציינדלעך:  
— וואָס רעדסטו, זימל? ער זינגט דאָך ווי אַ פויגל, ווי קען מען אים ניט ליב האָבן?

בריינדלס שמייכל איז געווען אַזאָ לויטערער און פריילעכער, ווי אין איר זאָל זיך באַהאַלטן דער גאַנצער זומער מיט אַלע זיינע גרינקייטן און זיסקייטן. זימל האָט איר גאַרניט געענטפערט. ער האָט געטראַכט, אַז האָבן אַזאָ שטים ווי אַ פויגל איז אפשר נאָך בעסער, ווי אַ טאַרטאַק מיט פיר שנייד-מאַשינעס.

צו בריינדלס חברטע פּערעלע איז געקומען איר קוזין שכנא, אַ בחור, וואָס האָט געהאַט לעבן סלאָוואַטע אָן אייגענע וואָסער-מיל. פּערעלע האָט זיך אָנגעטאַן אין אַ בלוי קלייד מיט אַ ווייסן קראָגן און ווייסע מאַנקע-טעלעך. מיט איר געטאַקטן פנים און איידעלער הויט האָט זי אויסגעזען, ווי זי זאָל זיך נאָר וואָס אויסבאָדן אין טוי. אירע עלטערן גדליה דער זייגער-מאָכער און זיין ווייב עשקע, האָבן אויסגעקוקט אויפן שידוך. זיי האָבן געשמועסט צווישן זיך, אַז שכנא איז געקומען מסתם האָט ער אין זינען פּערעלען. עטלעכע טעג איז דער קוזין געווען ביי זיי צו גאַסט. שבת בייטאַג האָט עשקע דערלאָנגט צום טיש פון אַלדאָס גוטס — טאַרט און געפּרעגלטע מאַלינעס. עס האָט געהאַלטן דערביי, אַז שכנא זאָל שרייבן תנאים מיט פּערעלען.

עס האָט שוין אָנגעהויבן טונקלען, ווען צו פּערעלען איז אַריינגעקומען בריינדל. די געקראַכמאַליעטע קרייזעלעך פון איר קלייד האָבן אַ פּאַכע געטאַן איבער דער שטוב מיט אימפעטדיקער פרישקייט. זי האָט אַ פרעג געטאַן ביים גאַסט:

— נו, ווי געפּעלט אייך אונדזער שאָסיי?

אירע ווייסע, שיטערע ציינדלעך האָבן געגלאַנצט, ווי זי זאָל נאָר וואָס

איינבייסן א פרישן עפל, און דאָס פנים האָט געלויכטן מיט לוסטיקייט אין דער האַלב־טונקלקייט פון דער שטוב.

— עס איז כדאי צו גיין שפּאַצירן — האָט בריינדל געזאָגט — און האָט זיך אַ צי געטאָן צום פענצטער.

שכנא האָט אַ ריר געטאָן מיטן קאַפּ, ווי ער זאָל דערהערן מוזיק שפּילן. ער האָט ניט אַראָפּגענומען די אויגן פון בריינדלען, נאָכגעקוקט יעדן באַוועג אירן. ער האָט געשמייכלט, ניט וויסנדיק פאַרוואָס.

מען איז אַרויס אויף דער גאַס זיך דורכגיין. בריינדל האָט די ערשטע אַראָפּגעפלאַטערט פון בריקל און האָט זיך אַוועקגעשטעלט מיט אַ פאַר־ריסענעם קאַפּ.

— זעט אַ הימל! — האָט זי געזאָגט — עס ווילט זיך אַזש אַ פלי טאָן אַהין.

שכנא איז געגאַנגען ניט לעבן פּערעלען, נאָר לעבן בריינדלען. ער האָט זי אַ ריר געטאָן ביים עלנבויגן און אַ וויילע געהאַלטן אונטער דער האַנט. ביי פּערעלען איז אָפּגעפאַלן דאָס האַרץ. אירע ווייסע מאַנקעטעלעך האָבן איר אויסגעזען האַמעטענע און צופיל אויסגעפּוצט. זי האָט זיך דער־פילט פאַרלאָרן. דער שמייכל האָט ניט פאַרדעקט דעם טרויער פון אירע ליפּן.

עטלעכע שבתים נאָכאַנאַנד אין שכנא געקומען צו גאַסט צו זיין פּעטער גדליה. וועגן תנאים מיט פּערעלען האָט ער ניט דערמאַנט. פּער־רעלע האָט צוליב אים מער ניט אָנגעטאָן דאָס בלויע קלייד מיט די ווייסע מאַנקעטעלעך. זי האָט געוואוסט, אַז שכנא קומט צוליב בריינדלען. אַרום די אויגן ביי איר איז געפאַלן אַ בלויע טונקלקייט, ווי ביי איינעם וואָס שלאָפט ניט די נעכט.

מען איז איינמאָל געגאַנגען שפּאַצירן צום יוגן וועלדל, וואו עס זיינען שוין צייטיק געווען די ווילדע באַרעלעך. צו פּערעלען מיט שכנאן מיט בריינדלען איז צוגעקומען זימל פון טאַרטאַק. בריינדל האָט פאַרביי־גייענדיק אַ רוף געטאָן פיניען, וואָס איז זיי אָנגעקומען אַנטקעגן:

— פיניען, קום, וועסטו עפעס זינגען.

אין יוגן וועלדל האָט שכנא אָפּגערופן בריינדלען אַן אַ זייט און האָט צו איר געזאָגט:

— בריינדל, דו וואַלסט געוואַלט זען מיין וואַסער־מיל ?

ביי בריינדלען האָבן אַ לויכט געטאָן די ווייסע, שיטערע ציינדלעך. מען האָט געקענט מיינען, אַז די וואַסער־מיל איז די איינציקע זאַך אויף דער וועלט וואָס זי וואַלט געוואַלט זען.

— אַ, יע, יע, איך וויל זען די וואַסער־מיל! אַז פּערעלע וועט פאַרן,

וועל איך מיט איר מיטפאַרן.

שכנא האָט אַ טרייסל געטאָן אַ צווייג מיט ווילדע באַרעלעך און האָט

געזאָגט:

— בריינדל, דו וואַלסט געוואַלט מיט מיר חתונה האָבן ?

ביי בריינדלען איז געוואָרן אַ לוסטיק, פאַרוואַנדערט פנים, ווי „חתונה האָבן“ וואָלט געווען די ווילדסטע זאָך אויף דער וועלט און שכנא האָט עס גאָר וואָס צוגעטראַכט.

— וואָס עפעס חתונה האָבן? — האָט זי געזאָגט, און די קרייזלעך אויף איר קלייד האָבן אַלע פאַר אַ מאָל אַ טאַגן געטאָן.

שכנא האָט אויפגעהערט קומען צו פערעלען. אין שטאָט האָט מען גע- מורמלט, אַז בריינדל האָט „קאָליע געמאַכט“ פערעלעט שידוך. פערעלעט מאַמע האָט כמעט אויפגעהערט רייזן מיט אַכטען, קיים פונדערווייטן געזאָגט אַ „גוט־שבת“ מיט אַן אַראָפגעלאָטן קאַפּ. אַכטען האָט עס געקרענקט: צוליב וואָס דאָרף זי האָבן אומויסטע שונאים? זי האָט אויסגערעדט בריינדלען:

— צו וואָס ביסטו געגאַנגען צו פערעלען ווען איר קוזין איז דאָ געווען?

— וואָס איז? איך טאָר אויף אַ מענטשן ניט אַ קוק טאָן? — האָט בריינדל זיך פאַרענטפערט.

אַכטע איז אין כעס געוואָרן?

— דאָס איז ניט קיין „מענטשן“, דאָס איז אַ חתן, דו פאַרשטייסט?

— נו, דאָרף מען אים באַהאַלטן אונטער אַ גלאַז, — האָט בריינדל אָפגעענטפערט און איז אַוועק.

פערעלע האָט אָנגעהויבן ליידין פון קאַפּ־ווייטיקן. מען האָט זי אַוועק־ געשיקט אין וואָלד אין סלאַוואַטע זיך אַפרוען. עשקע, דעם זייגערמאַכערס ווייב, האָט אויפגעהערט זאָגן אַכטען אַפילו דעם קאַלטן „גוט שבת“. אַכטע האָט געשמועסט מיט איר מאַן ר' חיים איטשע:

— חיים איטשע, וואָס טוט מען מיט בריינדלען.

חיים איטשע איז „אַראָפּ פון די שטערן“:

— וואָס איז מיט בריינדלען? — האָט ער ניט פאַרשטאַנען וואָס זיין ווייב טומלט אים.

אַכטע איז געוואָרן רעכט אין כעס:

— דו ווייסט גאַרניט? מען זאָגט דאָך, אַז זי האָט צעשטערט פערעלעך

שידוך. דו ביסט אַ טאַטע, אפשר וואָלסטו זי אויסגעפאַטשט?

חיים איטשע האָט באַהאַלטן די הענט אין די הויזן־קעשענעס. דאָס איז געווען דער ערשטער באַווייז, אַז ער קלייבט זיך ניט „אויספאַטשן“ בריינדל־ לען. ער האָט באַרואיקט זיין ווייב און ער האָט איר געבראַכט אַ ביישפיל פון די שטערן — יעדערער האָט זיין גאַנג, און מען קען דאָס ניט ענדערן. — וואָס קען מען טאָן? — האָט ער געזאָגט — אונדזער בריינדל... זי געפעלט.

ר' חיים איטשע האָט זיך געשמט אַרויסריידן, „זי געפעלט די מאַנס־

לייט“, ער האָט זיך עטלעכע מאָל פאַרהאַקט:

— זי געפעלט... זי געפעלט... — און פאַרענדיקט: — זי געפעלט

לייטן. וואָס קען מען טאָן?

— נו, דארף מען זי חתונה מאכן! — האָט אַכסע געענטפערט קורץ און שאַרף און איז אַריין אין וויין־געשעפט. אַכסען האָט אָבער פאַרדראַסן איר מאַנס רואיקייט, זיין ביישפּיל „מיט די שטערן“. זי האָט זיך אומ־געקערט און אים אַריינגעזאָגט:

— אויב דיין בריינדל וועט קאַליע מאַכן שידוכים וועט מען אונדז וואַרפן שטיינער אין די שוויבן! דו הערסט? ר' חיים איטשע האָט צענומען די הענט, ווי איינער וואָס קען גאַרניט העלפן.

און פונקט ווי פון הימל איז דעמאָלט געקומען דער שדכן פון סלאָוואַטע ריידן אַ שידוך בריינדלען מיט אַשרל קימעלמאַן.

אַשרל איז געווען דער יינגסטער זון פון ר' יוסף קימעלמאַן. זיי האָבן געהאַט אַ שניט־קראַם אין סלאָוואַטע און מיט די רעשמלעך איז מען געפאַרן אויף די יאַרדן אין די אַרומיקע שטעט. די קימעלמאַנס האָט מען געקענט אין דער גובערניע. „זיי פאַרנעמען די וועלט“ — האָט מען געזאָגט. אויפן גרויסן יאַרד אין שליוואַוקע, וואו עס האָט געוואוינט בריינדל, איז געקומען אַשרל מיט דער מאַמען. אויף אַשרלען איז געלעגן אויס־געגאַסן די גאַנצע רייכקייט און אונטערנעמערישקייט פון די קימעלמאַנס. ער האָט פאַרקויפט דעם גאַנצן „ראַמש“ צו אַ מעקלער.

— וועט זיין מיט אַ הונדערטער ווייניקער — האָט ער געזאָגט דער מאַמען — עס איז אַ הייסער טאַג. די מאַמע האָט זיך פאַרלאָזן אויף אַשרלען.

ווען ער איז געשטאַנען און איבערגעגעבן די סחורה דעם מעקלער, איז פאַרבייגעגאַנגען בריינדל. איר איז געפעלן געוואָרן אַ רעשטל און זי האָט אַוועקגעלייגט די האַנט אויף דעם.

— מיר פאַרקויפן ניט קיין איינצל — האָט איר געזאָגט אַשרלס מאַמע. בריינדל האָט אַראַפּגענומען די האַנט פון דעם רעשטל, אָבער זי איז געבליבן שטיין קוקן אויף דעם. אַשרל איז צוגעגאַנגען צו איר.

— אַ שאַד — האָט אים בריינדל געזאָגט — מיר געפעלט דאָס רעשטל — און די ווייסע, שיטערע ציינדלעך האָבן אַ שמיכל געטאַן מיט גלוסטונג. אַשרל האָט געקוקט אויף בריינדלען און האָט געזאָגט:

— נעמט עס. אַ מתנה פון מיר.

ביי בריינדלען האָבן אַ טאַנץ געטאַן די קרייזלעך פון קלייד און זי האָט זיך צעלאַכט:

— מער פעלט מיך ניט! די מאַמע וועט מיך אַרויסטרייבן פון שטוב.

— מיר וועלן אייך צונעמען קיין סלאָוואַטע — האָט איר אַשרל גע־ענטפערט.

ער האָט געקוקט אויף בריינדלען ווי מען באַטראַכט אַן אויסטערליש בילד און האָט איבערגעזאָגט נאַכאַמאַל:

— איך מיין דאָס ערנסט, איך נעם אייך קיין סלאָוואַטע.

בריינדל האָט צוויי מאַל אַ וויג געטאַן מיטן קאַפּ, ווי זי זאָל זיך ישובן



צי עס לוינט גיין צו אים אין סלאוואטע, צי ניט. איין איבעריקע וויילע  
איז זי געבליבן שטיין און האָט אַ זאָג געטאָן:

— ווי ווייט איז סלאוואטע?

— זייער נאָענט, — האָט איר אַשרל געענטפערט.

— נורו, קענט איר דאָן קומען אָהער אויך...

זי האָט זיך אויסגעדרייט און האָט אַוועקגעשוועבט.

אין צוויי וואָכן אַרום האָט אַשרל קימעלמאָן געשיקט אַ שדכן צו  
אַכסען רייךן אים אַ שידוך מיט בריינדלען.

אַכסע האָט שטרענג אַ פּרעג געטאָן ביי דער טאָכטער:

— בריינדל, דו קענסט עמעצן אין סלאוואטע?

— וואָס עפעס סלאוואטע? — האָט בריינדל געענטפערט, איז רויט  
געוואָרן און איז געבליבן שטיין ווי אַ פּאַרוואַנדערטע.

— עס איז געקומען אַ שדכן, אַשרל קימעלמאָן האָט אים געשיקט.

— יע... יע... איך האָב ביי אים געוואָלט קויפּן אַ רעשטל.

אַשרל איז געקומען מיט דער מאַמע, זי זאָל אָנקוקן די כלה. די פרוי

קימעלמאָן איז אינמיטן מיטוואָך געווען אָנגעטאָן אין אַ שווערער טאַפּע

טענער קלייד, וואָס האָט געשורשעט און אָנגעזאָגט פאַר אַ מייל: „מיר זיינען

גבירים“. אַכסע האָט אויך אָנגעטאָן אַ שווערע שורשענדיקע קלייד, וואָס

האָט געענטפערט: „מיר זיינען אויך ניט קיין אַרעמע לייט“. פון ביידנס

רוישנדיקע קליידער איז אין שטוב געשטאַנען אַ שורשעריי, ווי מען זאָל

זיך האַלטן אין איין שושקען.

אַשרל איז אַריינגעקומען מיטן רעשטל אין האַנט. בריינדל האָט אָנ-

געהויבן לאַכן. די ווייסע, שיטערע ציינדלעך האָבן געלויכטן מיט פרייד.

זיי האָבן זיך געטראָפּן ווי אַלטע באַקאַנטע, וואָס האָבן לאַנג געוואָלט זען

אייער דעם אַנדערן.

אַכסע האָט דערלאַנגט אמתן טאַקאיער וויין מיטן גאַלדענעם בלעטל.

די חתונה האָט מען באַשטימט אין אַכט וואָכן אַרום. אַשרל האָט מיט אַ

דיגינקן שמייכל זיך געוויצלט:

— מיט אַזאַ כלה דאַרף מען די חתונה ניט אַפּלייגן, זי קען נאָך פאַר-

בלאַנדושען אויף אַן אַנדער יאָר.

אויף בריינדלס חתונה איז פּערעלע ניט געווען. זי איז אַוועקגעפאַרן

פון שטאָט. פיניע איז ניט געקומען שפּילן מיט דער קאַפעליע, ער האָט

געזאַגט, אַז ער ווערט אויס קלעזמער. זימל איז צו דער חתונה ניט געקומען.

ביי אים האָט זיך צעבראַכן דער טאַרטאַק. די חתונה איז געווען אַ פריי-

לעכע, מיט אַכסעס וויין, ווי עס פּאַסט זיך צו אַ חתונה. נאָר איבער עטלעכע

דעכער אין שטאָט איז געהאַנגען אַ טונקעלער וואָלקן פון אומעט, אָבער

בריינדל האָט עס ניט געזען. זי האָט זיך געוואַנדערט, וואָס אירע בעסטע

פריינט זיינען ניט געקומען צו איר חתונה. זי האָט זיך געוואַנדערט און

אירע לוסטיקע, שיטערע ציינדלעך האָבן געשמייכלט מיט אויפריכטיקן

נאָוועמבער, 1954

באָדויער.

## די ראפאלאווִיטשעס

עס איז געווען איינער פון די גאט־געבענטשטע נאכמיטאָגס ביים ים־ברעג אין ברייטאָן, ווען דער הימל איז באַזונדערס לויטער, ווי נאָר וואָס אויסגעוואַשן מיט הימל־בלויקייט, און דער ים, פונקט ווי דיריגירט פון אַ קאָפעלמייסטער, גיט אַלע מאָל אַ פויק־צו מיט אַ כוואַליע, און צעגיסט זיך אין רעגלמעסיקן מורמל. בקיצור, זייער אַ שיינער נאכמיטאָג.

איך בין געזעסן אויף אַ באַנק מיט אַן אַלטער באַקאָנטער, נאָכגעקוקט די פאַרביי־שווימענדיקע שיפּן, וואָס האָבן אויסגעזען יום־טובדיק אין זייער רואיקן שפאַציר, און געשמועסט האָבן מיר דווקא וועגן ניט קיין יום־טובדיקע ענינים, ווי עס טרעפט אַפילו ביים ים־ברעג.

פאַרביי אונדז איז דורכגעגאַנגען אַ מיטליאַריקע פרוי, וואָס האָט געפירט אַ הינטל אויף אַ רימענדל. אויף מיר האָט די פרוי קיין באַ־זונדערן איינדרוק ניט געמאַכט, נאָר מיין באַקאָנטע האָט זיך האַסטיק אַ צי געטאָן, נאָכגעקוקט די פרוי און האָט אַרויסגערעדט:

— דער דאָקטאָר!

זי איז דערנאָך געבליבן זיצן אַזוי אַריינגעטאָן אין זיך, אַז איך האָב זיך קוים באַשלאָסן זי פּרעגן — מיט וואָס די פרוי האָט זי אַזוי איבער־ראַשט.

נאָך אַ וויילע פון צושאָקלען מיטן קאָפּ, מאַכן פאַר מיר אומפאַרשטענד־לעכע העוויות, איז מיין באַקאָנטע געקומען צו זיך. זי האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן פון דער זייט, ווי איך זאָל איר פּרעמד ווערן פאַר דער רגע און האָט געזאָגט:

— דאָס לעבן גיט אַמאָל אַ מיש די בלעטלעך אויף צוריק און ברענגט אונטער מאַדנע דערמאָנונגען פון זאַכן, וואָס זיינען שוין אינגאַנצן אַוועק, דאַכט זיך, פון זיכרון. אָט די פרוי שטאַמט פון די ראַפאלאווִיטשעס. אַזוי האָט געזאָגט מיין באַקאָנטע און זי האָט זיך פּונאַנדערגעלאַכט אַזוי יונג און פּריילעך, ווי איר געלעכטער זאָל קומען פון אַמאָל, אַמאָל, פון גאָר פּריילעכע צייטן.

— ווער זיינען די ראַפאלאווִיטשעס?

— דאָס איז אַ געשיכטע פון אַ סך יאָרן צוריק — האָט זי אָנגעהויבן דערציילן. — איך בין דעמאָלט געווען אַ סטודענטקע, זיך געלערנט אין אַדעס, זיך געמאַטערט אַן געלט, פאַרדינט פון צופעליקער אַרבעט, — אַ מאָל געווען אַ גובערנאַנטקע ביי קינדער, אַ מאָל אַ קראַנקן־שוועסטער ביי אַ חולה — אָבער עס איז געווען גוט און פּריילעך, ווייל מען איז געווען יונג, די וועלט איז געווען אַ וועלט פון האַפענונגען, די צוקונפט האָט אויסגעזען ווי אַ גן־עדן. אַגב, אַדעס איז געווען אַ שיינע, רוישיקע שטאַט, מיט אַ גרויסער יידישער באַפעלקערונג און האָט אויך אויסגעזען ווי אַ גן־עדן.

דינגען אַ צימער פאַר זיך אַליין איז דעמאָלט געווען איבערן פאַרמעגן

פון אזא „פריילעכן קבצן“, ווי איך בין געווען, האָב איך זיך צונויפגערעדט מיט אַ חברטע, אויך אַ סטודענטקע פון זעלבן קורס, און מיר זיינען ביידע אַוועק איבער דער שטאָט אָדעס זוכן אַ צימער בשותפות, פאַר אונדז צווייען. „גיין נאָך אַ צימער“ איז פאַר אונדזער יונגער חברה געווען אַ באַזונדער פאַרגעניגן. מען פלעגט זיך אַנלויפן, אַנלאַכן, זען פאַרשיידענע מענטשן, און סוף כל סוף ערגעץ אַוועקפּעקלען די עטלעכע ביכער, די אינדערוואַכנ־דיקע און דאָס שבתדיקע קלייד, און מען איז געווען באַזאָרגט אויף דערווייל. מער ווי אויף דערווייל — האָט מען אין יענע גוטע יאָרן ניט געוואַלט באַזאָרגן.

אַרומגייענדיק זוכן אַ צימער, זיינען מיר אַנגעקומען צו די ראַפּאַ-לאָוויטשעס. געעפנט די טיר האָט אונדז אַ פרוי, וואָס האָט אויסגעזען, ווי אַ דאַמע, ווען מען האָט געקוקט אויף איר פנים און אויפּמערקזאַם פאַר-קעמטן קאַפּ. נאָר ווען מען האָט אַ קוק געטאָן אויף אירע שיד, אָדער ריכטיקער געזאָגט, שטעק-שיד, — האָט זי אויסגעזען ווי אַן אַלטע דינסט, און ווען מען האָט געהערט איר שטים, האָט זיך געדאַכט, אַז עס האָט זייער לאַנג גענומען ביז זי האָט זיך אויסגעלערנט ריידן, און איצט האַלט זי יעדעס וואָרט זייער טייער.

זי האָט אונדז קודם גוט באַטראַכט, אַזוי אַ היפשע וויילע טאַקע, זען צי עס איז גלאַט כדאי מיט אַזעלכע פאַרשוינען אַ וואָרט אויסצוריידין, און דערנאָך, ווען זי האָט באַשלאָסן, אַז יאָ, — האָט זי געזאָגט:  
— איר פאַרשטייט, דאָס איז ניט סתם אַ דירה. איר וועט זיין ביי די ראַפּאלאָוויטשעס.

דערנאָך האָט זי מיט אונדז אויסגענומען באַזונדערע באַדינגונגען:  
— קיין „קאַמפּאַניעס“ זאָלן מיר צו זיך ניט פאַררופן, ווייל זי האָט ליב, עס זאָל זיין שטיל אין שטוב.  
— קיין הערינג זאָלן מיר ניט עסן, אַפילו ניט ביי זיך אין צימער, ווייל זי פאַרטראַגט ניט דעם ריח.

— אויף קיין אינסטרומענט זאָלן מיר ניט שפילן, צום ביישפיל אויף אַ מאַנדאָלינע, אָדער אַ באַלאַלאַיקע, ווייל זי האָט ליב בלוז פיינע מוזיק.  
— אַז מיר וועלן קומען אַהיים אין אַ רעגן, זאָלן מיר די קאַלאַשן אויסטאָן אויף יענער זייט טיר און זיי אַריינטראַגן אין האַנט, ווייל דאָס טעפּעכל — און זי האָט געוויזן מיט דער האַנט אויפן טעפּעכל ביי דער שוועל — ווערט געוואַשן איין מאָל אַ יאָר און עס איז שטענדיק ריין.  
דאָס זיינען געווען די פיר הויפט-באַדינגונגען, דערנאָך זיינען געווען עטלעכע צווייט-ראַנגיקע.

ווען מיר זיינען איינגעגאַנגען אויף אַלע זאַכן וואָס מיר טאַרן ניט טאָן, האָט מען ביי אונדז גענומען אַביסל טייערער, דערפאַר וואָס מיר וועלן זיין „ביי די ראַפּאלאָוויטשעס“.

די באַלעבאַסטע, שבע פון די ראַפּאלאָוויטשעס, איז קיינמאַל ניט אַרויס פון די שטעק-שיד, כדי אין שטוב זאָל זיין שטיל, מען זאָל ניט הערן קיין

טריט. עס האָט זיך געדאַכט, אָז אָפּילו די קאַץ, וואָס האָט זיך אַרומ-  
געדרייט איבערן שטוב, גייט אויך אויף באַזונדערס ווייך-געבעטע לאַפּ-  
קעלעך, שטילער ווי אַלע קעץ אויף דער וועלט. דאָס מעבל איז געווען  
ווייך, די זון דורך די גאַרדינען האָט אַריינגעשיינט מאַט, און דער קאַפּ  
ביי מאַדאַם ראַפּאַלאַוויטש איז געווען אַזוי גלאַט פאַרקאַמט, אַז ווען אַ האָר  
כאַפט זיך אַריבער פון איין זייט שרונט אויפן צווייטן, וואָלט עס געווען  
כמעט אַן איבערקערעניש. אָבער דאָס האָט ניט געקענט פאַסירן ביי שבע  
פון די ראַפּאַלאַוויטשעס.

איר טאַכטער, אַ סטודענטין אויף דעם מעדיצינישן פאַקולטעט, וואָס  
האָט געהאַט נאָך אַ יאָר ביזן ענדיקן, האָט זי גערופן — „דער דאַקטאר“.  
„דער דאַקטאר“ האָט געהאַט אַ באַזונדערן צימער מיט ראָזע ווענט,  
מיט אַ ראָזן טעפּעכל אויפן בעט, ראָזע גאַרדינען אויפן פענצטער, אַ  
ראָזן טעפּעכל אויפן דיל. אַליין נאָר איז זי געווען זייער בלייד. צו איר  
פלעגן אויך ניט קומען קיין „קאַמפּאַניעס“. ביי די ראַפּאַלאַוויטשעס אין הויז  
איז עס ניט געווען אַנגענומען.

געקומען פון אוניווערזיטעט, האָבן „דער דאַקטאר“ מיט דער מוטער  
אַפּגעגעסן אַונט-ברויט אַזוי שטיל, אַז אַ גאַפּל האָט ניט קיין קלונג געטאָן.  
אונטן, מיט דריי שטאַק נידעריקער, האָט זיך באַוועגט אַדעס. אַדעס האָט  
געלאַכט און געשפּילט אויף מאַנדאַלינעס. „קאַמפּאַניעס“ זיינען געגאַנגען  
מיט דער גאַס אַראָפּ צום ים שפּאַצירן. דאָס אַלץ האָט קיין שייכות ניט  
געהאַט מיט די ראַפּאַלאַוויטשעס. זיי האָבן דאָס גערופן מיטן אַלגעמיינעם  
נאָמען „דער פעבל“. דער „פעבל“ טומלט. דער „פעבל“ לאָזט ניט  
שלאָפן די ראַפּאַלאַוויטשעס.

נאָכן שטילן אַונט-ברויט איז „דער דאַקטאר“ אַוועק אין ראָזען צימער  
לייענען אַ שווער-וואָגיק בוך וועגן נערוון קראַנקהייטן, און די מוטער אין  
די שטעק-שיך האָט אַריינגעלייגט דאָס זילבער פון עס-צימער אין אַ  
שאַפקעלע, וואו עס איז יעדן טאָג איבעראַנייט איבערגעציילט געוואָרן.

דער טאַטע, מיט דער גרויער געשאַרענער באַרד, איז געווען אין שטוב  
ווי אַ גאַסט. ער האָט איינמאַל פאַר אַלע מאָל פאַרראַטן די ראַפּאַלאַוויטשעס  
און איז געוואָרן אַ קליינער בירזשע-מענטש אין אַדעס. אַנטקעגן דעם יחוס  
פון זיין הויז, איז ער געווען אַ מענטש פון קליינעם פאַרנעם. זיין פרוי  
האָט זיך דערפון אַ סך געערגערט און, אַרומגייענדיק שטיל אין שטעק-שיך,  
אַמאַל אַ זאָג געטאָן:

— נאָר שבע פון די ראַפּאַלאַוויטשעס קען דאָס אַריבערטראָגן.

איינמאַל, אַרום יאַנאַר, זיינען די שטעק-שיך פון מאַדאַם ראַפּאַלאַוויטש  
אומגעוויינגלעך אַ סך געגאַנגען הין און צוריק, פון ראָזען צימער צום גרויסן  
עס-צימער און צו דער קיך. צום „דאַקטאר“ האָט געוואָלט קומען אַ גאַסט.  
אונדז האָט מאַדאַם ראַפּאַלאַוויטש געבעטן מיר זאָלן ניט זינגען, ווען דער  
גאַסט וועט זיין און מיר זאָלן ניט קלאָפן מיט דער טיר. (דאָס איז געווען

א צוגאַב־באַדינג צו אַלע אַנדערע באַדינגונגען פון אונדזער זיין „ביי די ראפאלאָוויטשעס“.

פאַרנאַכט איז געקומען דער גאַסט. אַ הויכער יונגערמאַן אין די דריי־סיקער. ער איז אַריין גלייך פון קאַרידאָר אין ראָזען צימער. דער „דאָקטאָר טאָר“ האָט געטראָגן אַ שוואַרץ קלייד מיט אַ רויטער רויז אויף דער ברוסט. די רויטע רויז האָט געשמעקט מיט פּרילינג, און דער „דאָקטאָר“ איז אויך געווען ראָז אויפן געזיכט — פאַרלאָרן אינגאַנצן די שטענדיקע בלאַסקייט. מיר — צוויי יונגע ציגן — האָבן יענעם אָונט ניט אַ זונג געטאָן, אָבער אַ סך געשטיפט און גערעדט האָבן מיר אויף שטום־לשון, מיט האַלבע ווערטער:

— מיר טראָגן היינט אַ רויז ?

— אַ רויז.

דער אָונט־ברויט איז געווען אַ הילכיקער. עס האָבן געקלונגען די גאַפל און די מעסערס. עס איז געווען „קאַמפּאַניע“. דער „דאָקטאָר“ האָט געלאַכט, און אַפילו דער טאַטע מיט דער גרויער צוגעשאַרענער באַרד איז געזעסן מיט אַלעמען גלייך ביים טיש, געזעסן און געשמועסט. יענעם אָונט איז קיינער ניט געגאַנגען אין קיין שטעק־שיך.

„דער דאָקטאָר“ מיט דער רויז אויף דער ברוסט איז אַוועק מיט דעם הויכן יונגמאַן אין טעאַטער. ער האָט זי געפירט מיט די שטיגן אַראָפּ אונטער דער האַנט.

אַזיגער צוועלף איז געקומען פון טעאַטער „דער דאָקטאָר“ מיט דער רויטער רויז אויף דער ברוסט. זי איז אַריין אין ראָזען צימער, און מיר האָבן געהערט פון דאָרט אַן איינגעהאַלטענעם געוויין. מיר — צוויי יונגע ציגן — האָבן אַט דעם געוויין ניט געוואָגט נאַכצומאַכן. מיר האָבן צום ערשטן מאַל געהערט וויינען אַ פרוי, וואָס קומט צוריק פון טעאַטער מיט אַ רויטער רויז אויף דער ברוסט.

צומאַרגנס האָבן מיר געמעגט ווידער זינגען. קיין געסט זיינען ניט געקומען. „דער דאָקטאָר“ האָט געהאַט די שטענדיקע בלאַסקייט אויפן פנים. שבע פון די ראפאלאָוויטשעס איז אַרומגעגאַנגען אין שטעק־שיך און נאָכן אָונט־ברויט איבעראַגייס איבערגעציילט דאָס זילבער פון עס־צימער. זי האָט אונדז דערציילט, אַז דער גאַסט איז דעם „דאָקטאָרס“ געגטער מאַן. אַלע יאָר, צו איר געבורטסטאָג, קומט ער זי נעמען אין טעאַטער.

— ער האָט זי נאָך אַלץ ליב — האָט דערציילט מאַדאַם ראפאלאָ־וויטש. — ער האָט נאָך זי אימער ליב. די צעשיידונג איז געווען צוליב אַן אויסגעשטראַצעלטער מויד, וואָס האָט פאַרקויפט סאַדע־וואַסער ביים ים־ברעג און האָט געטראָגן אַ בלויע זון־היטעלע. פשוט, איינע פון דעם „פעבעל“.

מיין באַקאַנטע האָט אַפּגעשאַקט אירע רייד. פאַרביי אונדז איז דורכ־געגאַנגען די מיטליאַריקע פרוי מיט דעם הינטל, וואָס זי האָט געפירט ביי אַ רימענדל. מיין באַקאַנטע איז צוגעגאַנגען צו איר און האָט זי געפרעגט,

צי זי איז פון די ראפאלאָוויטשעס. די פרוי האָט אַ קער געטאָן אַ בלינד פנים און אַ שאַקל געטאָן מיט דעם קאַפּ אויף ניין. זי האָט אַ צי געטאָן דאָס הינטל פאַרן רימענדל און איז אַוועק.

— אַ מערקווירדיקע ענלעכקייט צום „דאקטאר“ — האָט מיין באַקאַנטע געשמייכלט. — ווער ווייס? אַנדערע מענטשן ווילן זיך ניט אומקערן צו זייער פאַרגאַנגענהייט. און אפשר... סוף כל סוף — דער ים רוישט דאָ אין ברייטאָן אַט אַזוי ווי עס האָט גערוישט דער ים אין אַדעס, אפשר זייגען דאָ אויך פאַראַן מענטשן, וואָס זייגען פונקט ענלעך צו די ראפאלאָוויטשעס.

6טער יולי, 1947

## אין פאלאץ

דאָס הויז פון די מאַנדעלשטאַמס האָט מען אין שטאָט גערופן „דער פּאַלאַץ“. אברהם מאַנדעלשטאַם האָט געהאַט אַ פּאַבריק פון זעקעס אין ביאַליסטאָק, נאָר געוואוינט האָבן זיי אין דעם דערבייאיקן שטעטל, פּאַד-וואַלקע. די אַלטע מאַמע זיינע, הינדע, האָט אין ערגעץ ניט געוואַלט זיך אַריבערציען — אָט-דאָ אין פּאַדוואַלקע איז זי געבאָרן געוואָרן און דאָ אין פּאַדוואַלקע וויל זי שטאַרבן — אַזוי האָט זי געזאָגט, און דער זון האָט איר נאָכגעגעבן.

כאָטש דער „פּאַלאַץ“ איז געשטאַנען אין מיטן פון דער הויפּט-גאַס, האָט ער מיט דער שטאָט כמעט קיין שייכות ניט געהאַט.

זומער, אַז די קינדער, די צוויי זין און די צוויי טעכטער פון די מאַנ-דעלשטאַמס, זיינען געקומען אויף וואַקאַציע פון די גימנאַזיעס און די אוני-ווערזיטעטן וואו זיי האָבן געלערנט, האָט דער „פּאַלאַץ“ אויפגעלעבט. מיט די טעכטער איז געקומען זייער גובערנאַנטקע, אַ פאַרפּוצטע דאַמע, וואָס האָט געטראָגן אַ הוט. אין שטעטל האָט מען אויסגערעכנט, אַז די גובער-נאַנטקע אַליין האָט געבראַכט זיבן טשעמאַדאַנעס, שאַכטלעך פאַר היט, פּודעלעך, קעסטעלעך — אַרום און אַרום דרייצן באַגאַזש-פּעקלעך.

צו די זין און טעכטער זיינען אַ גאַנצן זומער געקומען געסט — זייערע חברים און חברטעס און פריינט. צוויי דינסטן האָבן געקאָכט, געבאַקן, גע-פּרעגלט, דערלאַנגט און צוגענומען געפעס. עס האָט געקלונגען און גע-בראַזגעט און געזשומעט מיט גערעדעריי און געלעכטער.

אין די פרימאַרגנס האָט מען אין גרויסן הויף הינטערן הויז געשפּילט אין קראַקעט, פּרומקע, די קורעלאַפּניטשקע, וואָס האָט געפּליקט הינער און גענדו אין „פּאַלאַץ“, האָט דערציילט, אַז די גובערנאַנטקע, ווען זי שפּילט אין קראַקעט, טראָגט זי הויזן, ווי אַ מאַנסביל.

דאָס שטעטל האָט געזאָגט:

— וואָס דען? געלט מאַכט משוגע!

אין די אַוונטן איז דער „פּאַלאַץ“ געווען העל-באַלויכטן און פון די פענצטער האָט זיך געטראָגן דאָס שפּילן פון דער פּיאַנע און לידער פון גראַ-מאַפּאָן.

דער „פּאַלאַץ“ איז געווען אַ באַזונדער פּלאַץ פון גליק, וואָס האָט זיך דאָ געפונען אין זכות פון דער אַלטער הינדע.

יעדן פרימאַרגן איז דער עלטערער זון פון די מאַנדעלשטאַמס, עזראַ, געגאַנגען צו דער פּאַטשט עק שטאָט, אָפּנעמען צייטונגען, זשורנאַלן און ביכער, וואָס זיינען צו אים אָנגעקומען. עס איז געווען כמעט אַ וואונדער צו זען ווי פון דעם רוישיקן הויז גייט אַרויס אַ שטיילער מענטש מיט ברוינע פאַרטראַכטע אויגן און מיט אַזאַ געלאַסנקייט ווי ער זאָל גיין פון אַ בית-מדרש. צוריקוועגס פון דער פּאַטשט איז זיין גאַנג געווען נאָך געלאַסענער. ער האָט גייענדיק געלייענט אַ צייטונג. מען האָט אים אָפּגעטראָטן דעם

וועג, ערשטנס, ווייל ער איז א מאַנדעלשטאַם, און צווייטנס, ווייל ער איז אַ פאַרטראַכטער.

אין איינעם אַ זומער האָט גאַנץ פּאַדוואַלקע זיך אַ וויג געטאַן פון אַן אומגלויבליכעכער נייעס. אין „פּאַלאַץ“ האָט מען איינגעאַרדנט אַ קאַנצערט מיט גייע פּלאַטינקעס פאַרן גראַמאַפּאָן און צו דעם קאַנצערט האָט מען פאַרבעטן אַלטער דעם פרומענס טאַכטער, טיליען.

טיליע איז געווען די איין־און־איינציקע טאַכטער ביי ר' אַלטער יאַפע. צוליב זיין שטאַרקער פרומקייט האָט מען אים גערופן „אַלטער דער פּרוֹ־מער“. אַלטער האָט אַ סך געדאַוונט און זייער ווייניק גערעדט. און זיין ווייב, ציפּע, האָט געפירט די שניט־קראַם שטיל, אַן אַפּאַרעריי און אַן די־געניש. די שטוב איז געווען באַלעבאַטיש־נגידיש פאַרפונדעוועט און אַרנטלעך.

זייער איינציקע טאַכטער, טיליע, איז געווען אַ שטוב־זיצערקע. זי האָט געלייענט ביכלעך. אַז זי פּלעגט דורכגיין די גאַס מיט די צוויי לאַנגע שאַטיגע צעפּ, איז דאָס געווען כמעט אַ טראַף. אַז זי פּלעגט זיך באַווייזן, פּלעגט מען זאָגן — „טיליע גייט“.

איינמאַל, ווען „טיליע איז געגאַנגען“, האָט זי אַנגעטראַפּן עזראַן, ווען ער האָט געלאָסן געשפּאַנט און געלייענט די צייטונג. זי האָט אים אָפּ־געטראַטן דעם וועג און האָט שטיל אַ לאַך געטאַן. עזראַ האָט זיך אָפּ־געשטעלט און ביידע האָבן געשמייכלט.

— איך בין נייגעריק צו זען די צייטונגען — האָט ער זיך פאַר־ענטפּערט. טיליע האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ. זיי זיינען געבליבן שטיין אַ וויילע. אַ רואיקייט איז געווען אַרום טיליען. זי, מיט די לאַנגע צעפּ, מיטן שמייכל, וואָס איז ביי איר געבליבן פון דעם פאַרבאַרגענעם געלעכטער איז געווען אַ טייל פון אַלטער דעם פרומענס שטוב — איינגעפונדעוועט און ערלעך. עזראַן איז געווען אנגענעם צו שטיין מיט איר, פשוט שטיין. — ווי האָט איר געדולד צו פאַרפלעכטן אייערע לאַנגע צעפּ? — האָט זי עזראַ געפרעגט, און אין זיינע אויגן איז געווען אַן אמתע פאַר־וואונדערונג.

טיליע האָט אַ שמייכל געטאַן און האָט אים גאַרניט געענטפּערט. זי האָט בלויז אַ הויב־געטאַן אירע צעפּ, ווי זי זאָל זיך וועלן איבערצייגן, צי זיי זיינען טאַקע אַזעלכע לאַנגע. עס איז געווען אַזוי נאַטירלעך פאַר עזראַן ער זאָל זיך אומקערן און גיין זי באַגלייטן אַהיים, צום הויז פון אַלטער דעם פרומען, אַז ער האָט ניט געפילט ווי ער איז מיט איר אַוועק.

— קומט צו אינדזער קאַנצערט — האָט ער איר געזאָגט, ווען ער האָט זיך מיט איר געזענגט. און אין אַוונט פון דעם קאַנצערט איז ער אליין געגאַנגען זי רופן. ער האָט געטראַגן אויף דער האַנט איר זומערדיקן העלען מאַנטל, און אַזוי האָט ער זי אַריינגעפירט אין „פּאַלאַץ“.

ווען דער גראַמאַפּאָן האָט געשפּילט די פּלאַטינקעס מיט די נייע לידער, איז עזראַ אַרויס מיט טיליען איר ווייזן די בעז־ביימלעך, וואָס מ'האָט



איינגעפלאַנצט אַרום און אַרום דעם „פּאַלאַץ“. געגאַנגען און געשוויגן. צווישן זיי איז געווען אַ שטילער אָפּמאַך פּון ליבע, וואָס האָט אינגאַנצן ניט געדאַרפט קיין דערקלערונגען.

יעדן פּרימאַרגן, גייענדיק נאָך די צייטונגען, איז עזראַ אַריין צו טיליען, און ווען ער איז געגאַנגען צוריק, איז טיליע אַרויס צו אים פון הויז און אַוועק מיט אים צוזאַמען.

אין האַרבסט, ווען די יונגוואַרג פון „פּאַלאַץ“ האָט זיך אָנגעהויבן פּאַנאַדערפאַרן אין די גימנאַזיעס און אוניווערסיטעטן, האָט עזראַ געזאָגט צו טיליען:

— דו וועסט פאַרן מיט מיר, טיליע.

צומאַרגן אינדערפרי האָט טיליע געבעטן דער מאַמען זי זאָל איר פאַרפלעכטן די צעפּ. ציפע האָט דערפילט, אַז די טאַכטער האָט איר עפעס צו זאָגן. די מאַמע האָט איר געקעמט די האַר. טיליע האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צו איר און האָט געזאָגט:

— מאַמע, עזראַ וויל איד זאָל מיט אים מיטפאַרן.

ציפע האָט שווייגנדיק פאַרענדיקט קעמען דער טאַכטערס לאַנגע וויכע האַר, אירע הענט זיינען געווען אַזוי מילד, ווי זי זאָל טיליעס קאָפּ גלעטן.

— נו, זאָל גאָט העלפּן, ער זאָל זיין דיין אמתער באַשערטער! — האָט זי אַרויסגערעדט פּרום, ווי זי זאָל זאָגן אַ ברכה.

די חתונה האָט מען געפּראַוועט אין ביאָליסטאָק, צו דער חתונה זיינען געפאַרן בלויז די נאַענטסטע — טיליעס טאַטע־מאַמע און די משפּחה פון „פּאַלאַץ“. מיט זיי איז מיטגעפאַרן די אַלטע הינדע. זי האָט זיך באַשטעלט ביי דער פאַרוקמאַכערקע אַ זיידענעם האַרבאַנד מיט גרינע און ראַזע סטעג־געס, ווי עס פּאַסט צו אַן אייניקלס אַ חתונה.

דער גליק וואָס האָט געטראַפּן טיליען איז געווען אַזוי גרויס, אַז אין שטעטל איז צו איר אפילו קיין קנאה ניט געווען. אַזאַ שידוך טרעפט זיך איין מאַל אַ יובל, איז וואָס איז דאָ צו ריידן?!

אין שטעטל האָט מען דערציילט, אַז טיליע לערנט זיך פאַר אַן אַקו־שערקע, אַז עזראַ לערנט זיך פאַר אַן אינזשעניר, פאַרשטייט מען — ער וועט פירן דעם טאַטנס פאַבריק. אַבער צו וואָס דאַרף טיליע זיך לערנען פאַר אַן אַקושערקע? עס פעלט איר, הלילה, אויף שבת ביי די מאַנדעל־שטאַמס? און מען האָט אָפּגעזאָגט: וואָס דען? געלט מאַכט משוגע.

צו די זומערדיקע איינוואוינער פון „פּאַלאַץ“ איז איצט צוגעקומען טיליע. שפעט, אינמיטן די וואַקאַציעס זיינען זיי געקומען, זי און עזראַ. יעדן פּרימאַרגן זיינען זיי ביידע געגאַנגען אויף פּאַטשט אָפּנעמען צייטונגען און זשורנאַלן. און דער פּאַק איז נאָך גרעסער געוואָרן, ווייל עס זיינען אָנגעקומען ביכער פאַר טיליען אויך.

אַז טיליע איז געגאַנגען מיט עזראַן האָט ער געהאַלטן אָנגעבויגן צו איר דעם קאָפּ און גערעדט צו איר שטיל, ווי ער זאָל איר פאַרטרויען אַ סך

סודות. אזוי פיל פרייד און יוגנט איז געווען אין זייער גיין, אז עס האָט זיך געדאַכט, אז זיי זיינען נאָר וואָס פון אונטער דער הויפה. זינט טיליע איז אַריין אין דער משפחה פון די מאַנדעלשטאַמם האָט זיך דער פּאַלאַץ צוגערקט נעענטער צו פּאַדוואַלקע. צו טיליען זיינען געקומען חברטעס, און אַלטער דער פרומער מיט ציפען זיינען אַלע שבת-צונאַכט געגאַנגען טרינקען טיי צו טיליען אין „פּאַלאַץ“.

אויפן צווייטן יאָר נאָך עזראַס חתונה איז דער „פּאַלאַץ“ זומער גע- בליבן שטיל. דער טויט האָט אַ שאַר געטאָן איבער זיינע דעכער און האָט פּאַרטריבן די פרייד, דעם תּומל פון די מענטשלעכע שטימען: עזראַ איז געפּאַרן זיך זען מיטן פּאַטער און איז אויפן וועג אומגעקומען אין אַ באַך-קאַטאַסטראַפּע. אין קעשענע האָט מען ביי אים געפונען אַ בריוו צו טיליען, וואָס ער האָט אין באַן אַנגעשריבן: „איך האָב זיך נאָר וואָס געזעגנט מיט דיר, טיליע, און איך האָב דיר פּאַרגעסן צו זאָגן — זיי געזונט. זיי געזונט, טיליע. עס איז ביי מיר אַ פרייד אַנצושרייבן און איבערזאָגן דיין נאָמען — טיליע, טיליע, טיליע. — עזראַ“.

דאָס צעטעלע האָט מען טיליען אָפּגעגעבן נאָך עזראַס לוויה. זי האָט עס געהאַלטן און געלייענט לאַנג, ווי דאָס וואַלט געווען אַ גרויס בוך — דאָס בוך פון איר ליבע.

אין צוויי חדשים אַרום האָט טיליע געבוירן אַ קינד. און ווען מען האָט איר אַנגעזאָגט, אז עס איז אַ יינגל, זיינען ביי איר די אויגן פול געוואָרן מיט טרערן און זי האָט געזאָגט: — עזראַ.

טיליע איז געבליבן וואוינען אין דער שטאָט און אין דער דירה, וואו זי האָט געוואוינט מיט עזראַן. דאָרט, וואו עס זיינען געווען זיינע ביכער, זיינע בילדער, זיינע אַרבעטן וואָס ער האָט געשריבן און די פּלאַסטיקעס פון די לידער, וואָס ער האָט ליב געהאַט צו הערן, — דאָרט האָט טיליע געוואַלט אויסהאַדעווען איר זון, דעם קליינעם עזראַ.

זומער אויף די וואַקאַציעס איז זי געקומען מיט דעם קליינעם עזראַ און מיט זיין דערציערין אַהיים אין פּאַדוואַלקע. און ווידעראַמאָל האָט מען אין די גרויסע צימערן פון „פּאַלאַץ“ געהערט דעם נאָמען עזראַ. עזראַ גייט, עזראַ שפּילט זיך, עזראַ רופט טיליען.

אין איינעם פון די זומערן, ווען דאָס קינד איז אַביסל אונטערגעוואקסן, האָט ציפע אַנגעוואונקען דער טאַכטער, אז זי איז נאָך יונג, און עס איז שווער אָפּצולעבן אַ לעבן אַליין. טיליע האָט דער מאַמען ניט געלאָזט אַריינגיין אין קיין ווייטן שמועס. זי האָט איר געענטפערט קורץ און אַפ- געהאַקט:

— מען קען נישט טרעפן נאָכאַמאָל קיין עזראַ.  
 מער האָט די מוטער מיט איר וועגן דעם קיין מאָל ניט גערעדט.  
 ווען עזראַ איז אַלט געוואָרן דרייצן יאָר, איז טיליע געקומען מיט אים אין פּאַדוואַלקע. דאָ האָט מען געמאַכט די בר-מצווה. די אַלטע הינדע איז געגאַנגען אַנגעלענט אויף אַ שטעקן. אַ שעה צייט האָט ביי איר געדויערט

דער גאנג ביז זי איז געקומען צו דער פאָרוקמאַכערקע. זי האָט באַשטעלט אַ נייעם זיידענעם האַרבאַנד מיט שטילע בלויע סטענגעס, ווי עס פאַסט צו גיין אין בית-מדרש צום אור־אייניקלס בר־מצווה.

עזראַ איז געווען אַ יינגל מיט ברוינע פאַרטראַכטע אויגן. ער איז געווען שוין כמעט אַזוי הויך ווי טיליע, און האָט אויסגעזען פונקט ווי זיין טאַטע. ווען טיליע האָט געזען איר זון שטיין מיט אַן ערנסטן, פאַרטראַכטן פנים און זאָגן די ברכות, האָט זיך איר געדאַכט, און איר מאַן שטייט. עזראַ שטייט. דאָס פנים איז ביי איר ווייס געוואָרן. זי האָט פאַרזעקט די אויגן מיט די הענט.

ווען מען איז אַרויס פון בית-מדרש, האָט עזראַ געוואָרט אויף דער מאַמען לעבן די טרעפּ פון דער ווייבער-שול. טיליע האָט אים אַ קוש געטאן. עזראַ האָט צוגענומען ביי דער מאַמען איר העלן זומערדיקן מאַנטל, האָט אים געטראָגן אויף דער האַנט, און אַזוי איז ער מיט איר געקומען אַהיים, אין „פּאַלאַץ“.

ניו יאָרק, 1954

## א היימישער ערב פסח

צוויי ברונעמס זיינען געווען, פונדאנען מיר און אלע שכנים ארום אונדז, האבן גענומען וואסער. איין ברונעם איז געווען אויפן הויף ביי חיים משהן, וואָס זיין גרעסטע באַשעפטיקונג איז געווען שרייען: שרייען אויף די שכנים; שרייען אויפן פּאַסטעך, וואָס נעמט זיין קו אויף פּאַשע; שרייען אויף די קינדער, וואָס מאַכן אַ טומל ביי אים אונטערן פענצטער. און אפילו אויף זיינע הינער און גענדז אין הויף האָט ער אויך געשריען, אָבער ער האָט קיינמאָל נישט אויפגעהויבן זיין קול אויף די, וואָס זיינען געקומען נעמען וואָסער ביי אים פון ברונעם. פאַרקערט, ער איז גאַר געווען שטאַרק צו־פרידן פון זיי, און האָט זיין צופרידנקייט אַרויסגעוויזן אויף ווי ווייט אַ שרייענדיקער ייד קאָן: ער האָט לחלוטין נישט געשריען און אַמאָל האָט ער נאָך אַרויסגעזאָגט אַ שבת אויפן וואָסער פון זיין ברונעם:

— אַ שיינ ביסל בעסער ווי דאָס וואָסער ביי פריידע לאהן.

דער צווייטער ברונעם איז טאַקע געווען ביי פריידע לאהן, דער גביר־טע. אַזוי ווי אַ גביר האָט מזל, איז ביי איר אין ברונעם דאָס וואָסער געווען זיס און ווייך, און אַלע האָבן געוואוסט, אַז פריידע לאהם וואָסער איז דאָס בעסטע, וואָס עס קען זיין. פון פריידע לאהם ברונעם, — כאַטש עס איז געווען ווייטלעך אַהין צוצוגיין — האָבן מיר און אַלע שכנים גענומען וואָסער אויף שבת. דעריבער איז אינדערוואַכן שטענדיק געווען לעבעדיק אויפן הויף פון דעם שרייענדיקן יידן. דער עמער אויף דער „באַביצע“ האָט געסקריפעט פון גאַנץ פרי אָן. שכנים און שכנות האָבן זיך דאָרט באַגענגט מיט ליידיקע און מיט פולע עמערס און דער באַלעבאָס פון ברונעם האָט הנאה געהאַט, כאַטש קיין הכנסה האָט ער פון דעם נישט געהאַט, און פון צייט צו צייט אָפּגעזאָגט דעם שבת אויף זיין וואָסער.

— אַ שיינ ביסל בעסער, ווי דאָס וואָסער ביי פריידע לאהן.

אַזוי איז עס געווען אַ גאַנצע וואָך, ביז פרייטיק. פרייטיק איז דער שרייענדיקער ייד אַרומגעגאַנגען אַ ברוגזער און האָט נאָך מער געשריען אויף וועמען עס לאָזט זיך נאָר. אים האָט שטאַרק פאַרדראָסן, וואָס פרייטיק האָבן זיך אַלע געלאָזן גיין מיט די עמערס נישט צו אים אויפן הויף, נאָר צו פריידע לאהן דער גבירטע נאָכן שבתדיקן וואָסער.

און פונקט ווי ער איז געווען איבערגענומען מיט זיין ברונעם, אַ גאַנצע וואָך געהאַט נחת פון אים און פרייטיק זיך מצער געווען, וואָס דער ברונעם שטייט כמעט אַ פאַרלאָזטער, אַזוי האָט פריידע לאה די גבירטע אינגאַנצן פון איר ברונעם קיין וועזן נישט געמאַכט. מען קומט נאָך וואָסער — קומט מען. מען קומט נישט, — קומט מען נישט. זי איז געווען גענוג זיכער מיט איר זיסן וואָסער און האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אַז ערב שבת וועט מען קומען צו איר, און מען רעדט שוין נישט — ערב אַ יום־טוב, און איבער־הויפט ערב פסח — דעמאָלט ווען יעדערער וויל האָבן זיסע וואָסער און מען גייט צו פריידע לאהן.

פאר פסח האָט זיך ביי פריידע לאהן ביים ברונעם דער «סעזאָן» אָנגעהויבן מיט עטלעכע טעג פריער, איידער דער יום טוב איז אָנגעקומען. פאַלקע, די גויע וואָס האָט געהאַלפן וואָשן די פּאָדלאָגעס, שיערן און רייניקן לכבוד יום טוב אין אַלע שכנישע הייזער — זי איז דאָס געווען די ערשטע צו עפענען דעם «סעזאָן» ביי פריידע-לאהן. זי האָט מיט אַ שטיין צוגעשפּאַרט דאָס גבירישע קלאַפֿ-טירל פון פריידע לאהס הויף, כדי דער עולם זאָל ניט דאַרפן אַלע מאָל עפענען דאָס טירל, וואָס גיט זיך אַליין אַ פאַרמאָך און קען, חלילה, אַ קלאַפּ טאָן אין אַ פּוס. דאָס טירל פון הויף אָפן — איז שוין דער עולם געגאַנגען הין און צוריק מיט די עמערס און מען האָט געטראָגן דעם פּסח־דיקן זיסן וואָסער און געלויבט פאַלקען פאַרן איינפאַל צו צושפּאַרן דאָס טירל מיט אַ שטיין, כאַטש די דערפּינדונג האָט פאַלקע געמאַכט פאַרן רשות הרבים יאָר איין, יאָר אויס. פאַלקע, וואָס האָט גערעדט יידיש כמעט ווי אַ יידיש קינד, נאָר מיט אַ גויאישן אַקצענט, האָט איינגעקאַסירט די קאַמפּלימענטן מיט גרויס צופרידנקייט :

— וואָס דען? ערב פסח וועט מען גיין קוקן אויף אַ טירל?

פריידע לאה די גבירטע, כאַטש זי האָט אַ גאַנץ יאָר געהאַלטן דעם הויף אירן אין גרויס אַרדענונג, מיט וועגעלעך צווישן דעם גראַז, מיט שטיינער אַרום ברונעם אַרומגעברוקירט, דאָס קלאַפֿ-טירל פון הויף שטענדיק צוגעמאַכט — האָט זי ערב פסח געלאָזן דעם הויף אָפן פאַר רשות הרבים. אַפילו אויב עמעצער האָט געוואָלט ביי איר אויפן הויף אָפּכשרן כלים, האָט פריידע לאה געלאָזן ביי זיך אין אויוון אָנברענען די אייזנס מיט די שטיינער און איבערן אויסגעפּוצטן הויף פון דער גבירטע האָט זיך געטראָגן אַ פאַרע ביזן הימל, ווען מען האָט די זודיקע שטיינער געוואָרפן אין די כלים מיט פריידע לאהס וואָסער. הקיצור עס איז געווען דער «סעזאָן» פון איר ברונעם, און זי איז אַנטקעגנגעקומען מיט וואָס נאָר מען האָט פאַרלאַנגט פון איר.

ווען די שטוב איז שוין געווען פּסחדיק, דער קאַסטן מצות איז געשטאַנען צוגעדעקט מיט אַ ווייסער סערוועט, דער עמער מיט די געזייערטע בוראָ-קעס — אויף אַ בכבודיקן אָרט אין קיך אַרומגעצויגן מיט אַ קלאַרער רעדנע, און אַטאַט איז שוין אַלץ פאַרטיק געוואָרן צו בדיקת חמץ — דעמאַלט האָט זיך באַוווּזן כוועדער מיט צוויי שפּאַגל נייע עמערס אויף דער קאַראַמיסלע. כדי אַלץ זאָל זיין צום רומל מיט די נייע עמערס, האָט שוין כוועדער אָנגעטאָן אַ נייע סוויטקע אויך, און ער איז קודם אַריינגעקומען אַ קוק טאָן ווי גרויס איז דאָס פּאַס, וואָס ער דאַרף אָנפילן. אַז כוועדער האָט זיך באַוווּזן, איז דאָס שוין געווען דאָס לעצטע וואָס מען דאַרף באַזאָרגן אויף פּסח: צוגרייטן וואָסער, נאַטירלעך פון פריידע לאהס ברונעם, כדי מען זאָל יום טוב ניט דאַרפן גיין מיטן עמער איבער דער גאַס, ווי אין אַ וואַכעדיקן טאָג.

כוועדער, דער וואָסער-טרעגער, איז ביי דער ערב-פּסחדיקער געלעגן-

הייט געווען באזונדערס אויפגעלייגט, ווייל פארן פסחדיקן וואסער האָט ער געקראָגן מער באַצאָלט, צוליב זיין ספעציעלער אויסגאַבע אויף נייע עמערס. מען האָט אָפילו אויף אים געמורמלט, אַז ער נעמט זיי אויף אַ פאַר טעג ביים באַנדער וואָס האָט פאַרקויפט עמערס און פעסלעך, און ער באַצאָלט אים סך הכל דערפאַר מיט אַ טרונק בראַנפן, — אָבער פונדעסטוועגן האָט מען אים פאַרן וואָסער געצאָלט טייערער. דאָס איז געווען זיין צייט. די צייט פון גרויסע וואָסער־טרעגערישע געשעפטן.

דאָס נייע פעסל, אַ פולס, איז אויך צוגעדעקט מיט אַ ווייסן לייוונט, און די קינדער זיינען געהיט און געוואַרנט געוואָרן, זיי זאָלן ניט פאַרשלעפּן קיין חמץ, וואו מען טאָר ניט; זיי זאָלן זיך ניט צופיל אַרומדרייען, וואו מען דאַרף זיי ניט האַבן, און זיי זאָלן איין רגע ניט פאַרגעסן, אַז חמץ איז חמצדיק.

איינמאָל, ערב בדיקת חמץ, ווען דאָס פסחדיקע פאַס איז שוין געווען פול און צוגעהעקט מיטן ווייסן לייוונט, איז געקומען אַנדערעיקע אָנהאַקן האַלץ אויף פסח, מען זאָל פאַרשפאַרן יום־טוב זיך פאַרנעמען מיט האַלץ־האַקעניש.

אַנדערעיקע איז נישט געווען קיין פשוטער האַלצהעקער. ער איז געווען אַ גוי אַ בעל־גוף, נאָר ערב פסח איז ער געקומען אָנהאַקן האַלץ מעשה גוטער פריינט און טאַקע אויך פאַרדינען עטלעכע קאַפיקעס און קריגן במתנה עטלעכע מצות. פאַר איין גאַנג איז שוין אַנדערעיקע אַוועק עפעס איינקויפן אין אַ קראַם און דאָס פערדל געלאָזן זיך פאַשען ביי אונדז אויפן הויף.

דאָס פערדל איז געווען אַ קליין פערדל, אַ מאַגערס און אַ נידעריקס, און עס האָט אַרומגעצופט דאָס מאַגערע גראַז אויפן הויף. גראַד דע־מאַלט איז אַרויף אויפן הויף דעם שכנס יינגל, נאָטע, אַ חדר־יינגל, וואָס איז ערב פסח פטור פון חדר און פון שטוב איז ער פאַרטריבן, כדי ער זאָל ניט פאַרשלעפּן קיין חמץ און ניט אויסטאַפּטשען די געוואַשענע פאַד־לאַגע מיט די שיד.

נאָטע האָט געהאַט אַ באַזונדערן חשק צו ״רייטן״. מען האָט אים איינמאָל געכאַפט רייטנדיק אויף אַ ציג, און ער האָט דעמאַלט געכאַפט דאָס, וואָס עס האָט אים געקומט, אי פון רבי, אי פון זיין טאַטן, אי פון זיין מאַמען, און דערצו נאָך האָט אויף אים אַנגעשריען דער שרייענדיקער ייד, וואָס האָט געהאַט דעם ״וואַכעדיקן ברונעם״. חוץ מזה האָט מען אים נאָכדעם צוגעגעבן אַ צונאַמען ״נאָטע דער רייטער״.

פאַר אַן אַנדערן וואָלט שוין אַזוי פיל אַפקומענישן געווען ענגו, אַז ער זאָל זיך אַפּוואַגן פון ״רייטן״. אָבער נאָטע האָט זיך, זעט אויס, ווייניק גענומען צום האַרצן דעם מוסר, וואָס מען האָט אים אויסגעמוסערט; די קלעפּ, וואָס מען האָט אים איינגעצאָלט און דעם צונאַמען, וואָס מען האָט צוגעלייגט.

ווי נאָר ער האָט דערזען אַנדערעיקעס פערדל זיך פאַשען ביי אונדז

אויפן הויף לעבן פלויט, האָט זיך אין נאַטען דערוועקט זיין „רייט־תאוּוה“, ער איז אַרויפגעקראַכן אויפן פלויט, און פון פלויט אויף אַנדערעיקעס פּערד אויפן רוקן און איה, מסתם, געווען גענוג גליקלעך, ווייל ער האָט אַפילו נישט באַמערקט, ווי דאָס פּערד איז מיט אים אַריינגעפאַרן אין פירעהויז און זיך גלייך געלאָזט צום פּסחדיקן פּעסל מיטן וואַסער.

ערשט אַז „נאַטע דער רייטער“ האָט זיך געכאַפּט, אַז דאָס פּערד האָט השק צום פּסחדיקן וואַסער אין אַ יידישן פירעהויז סאַמע ערב בדיקת חמץ, האָט ער פאַרשטאַנען דעם גרויסן „בראַך“ וואָס האָט אים געטראָפּן, ער האָט מיט מסירת נפש פּון אַ יידישן חדר־יינגל, כאַטש ער האָט געוואוסט וואָס פאַר אַ פּסק עס דערוואַרט אים, אָנגעהויבן שרייען:

— דאָס פּסחדיקע וואַסער! דאָס פּסחדיקע וואַסער!

מיר זיינען אַלע אַרויסגעלאָפּן אין פירעהויז, דערנען „נאַטע דעם רייטער“ אויף אַנדערעיקעס פּערד אַט סאַמע לעבן דעם וואַסער־פאַס. דעמאָלט האָבן מיר, קינדער, פאַרשטאַנען, אַז פּסחדיק וואַסער דאַרף זיין צוגעדעקט, כדי עס זאָל נישט גרינג זיין דערצו צוצוקומען.

אויף „נאַטע דעם רייטער“ האָבן, פאַרשטייט זיך, געשריען אַלע — קליין און גרויס, אַבער פון אַ שטאַרקער שטראַף איז ער נישט געוואָרן, ווייל צוליב זיינע געשרייען — „דאָס פּסחדיקע וואַסער!“ — איז טאַקע צו קיין היזק נישט געקומען, און לכבוד יום טוב האָט מען אים מוחל געווען די שטיפּעריי און נישט דערציילט זיין טאַטן.

און וועמען וואָלט גאָר געקענט איינפאַלן פאַר בדיקת חמץ, אין אַזאַ גוטן ערב־יום־טובדיקן געמיט, צו וועלן, חלילה, פאַרשטערן דעם ערב יום־טוב ביי „נאַטע דעם רייטער“?

אַפּריל 10, 1947

## גאָדל דער שוסטער פון רחובות

אויף דער שילד, וואָס לאָזט וויסן, אַז דאָ וואוינט אַ שוסטער, איז אָנגעשריבן: „סנדלר, שוויקער לגברים, לגברות ולילדים“.

די שילד איז די איינציקע ניס, וואָס גאָדל דער שוסטער האָט אַריינגעבראַכט אין זיין שוסטעריי, זינט ער איז געקומען קיין ארץ ישראל. דאָס איבעריקע — דער וואַרשטאַט, אַ נידעריק טישל מיט אַ לייסטל אַרום, די טשוועקעלעך זאָלן ניט אַראָפּפאַלן, דערביי אַ קיילעכדיק בענקל אויף דריי פיסלעך, אַ קלעצל וואָס אויפן טיש אויף אויסגלעטן די דראַטווע, און דאָס ברעטל אויף די קני, מען זאָל קענען אָפּשניידן אַ שטיקל פּאָדעשווע, און דער פּאַרטעד, וואָס עס איז אוממעגלעך צו דערקענען זיין קאַליר, און די הורבע אַלטע שיד אין ווינקל צום פּאַרריכטן, און די שוסטערקע, זיין ווייב חנה־גאָלדע, אַ שטילע יידענע, וואָס שעמט זיך ריידן פאַר פרעמדע מענטשן — דאָס אַלץ איז פּונקט ווי עס איז געווען אין פּשיטיק.

אין רחובות האָט גאָדל דער שוסטער זיך דערוואָרבן אַ ציג, פון וועלכער ער האָט שטאַרק הנאה געהאַט, ווייל זי האָט אים געגעבן מילך, און איצט איז ער פון איר געווען גאָר צופרידן, ווייל אַ ציג דאַרף ניט קיין רשיון, אַ פרייע ציג, אַ בת־חורין. ער רופט זי „מרים הנביאה“, און די שוסטערקע זעט אין דעם נאָמען אַ פּחיתת כבוד פאַר מרים הנביאה און פאַר זיך — און בייזערט זיך דערפאַר.

אין פּשיטיק האָט גאָדל געוואוסט — ער געהערט צום שוסטערשן שטאַנד. דאָ האָט זיך אַלץ איבערגעדרייט: זיין זון, נחומקע, איז געוואָרן אין צבא אַ קצין, אַ גאַנצער גענעראַל, און פאַרפאַרט אַלע מאָל אַהיים אין אַן אויטאָ־מאָביל, גייט אַריין אין שטוב, און דער אויטאָמאָביל וואַרט אויף אים ווי אויף אַ קייסער.

איצט ווייס ניט גאָדל צו וועלכן שטאַנד ער געהערט: ער איז אַ שוסטער, און דער זון — אַ קצין. און גאָדל איז שטאַרק שטאַלץ אויף מדינת ישראל, און שטאַלץ אויף רחובות, וואָס דאַרט וואוינט דער נשיא, און שטאַלץ אויף זיין זון, נחומקע.

— גד גדוד יגודנו, משיח ציטן, — זאָגט ער, — אַלץ איז אייגנס, דער פרעזידענט אָן אייגענער, דער קצין אָן אייגענער, און דאָס לאַנד אייגנס. די טאַכטער, בתיה, איז אַ לערערקע אין אַ קיבוץ. זי האָט אים אויך אַביסל צעטומלט זיין שטאַנד. דער זון איז אַ קצין, די טאַכטער אַ לערער־קע — טאָ וואָס פאַר אַ שוסטער איז ער? צו וואָס פאַר אַ שטאַנד געהערט ער? מיטן קיבוץ איז גאָדל צופרידן: די טאַכטער קומט אָן אָפּגעברענטע, שיינ אָנגעטאַן, אין גוטע שיד, און שטענדיק דערציילט זי וועגן אַ „מסיבה“. דער שוסטער זעט אין איר משיח ציטן: זי זאָרגט ניט וועגן פרנסה, קלייבט ניט קיין בנדן, און שטענדיק פאַרט זי צוריק אין קיבוץ אין געאיייל, ווייל עס דאַרף זיין אַ „מסיבה“, און אים דאַכט זיך, אַז טאַקע דאַרט אויף



דער "מסיבה" וועט ווען עס איז אַנקומען משיח, און בתייה וויל אים ניט פאַרזאַמען, ווייל ווען ניט — וואָס יאָגט זי זיך אַזוי? עס איז דאָך ניט קיין שמונה עשרה, וואָס מען קען עס פאַרשפּעטיקן.

בתייה איז פאַר אים און פאַר זיין ווייב אַ רעטעניש. בתייה איז אַזוי פאַרטאָן אין דעם קיבוץ, פונקט ווי ער זאָל זיין איר אייגענער פאַרמעגן.

איינמאָל האָט זי געבראַכט פון דאָרט אַ קיכל און האָט געזאָגט, אַז מען האָט עס אויסגעבאַקן אין אַן עלעקטרישן אויוון, וואָס מען האָט ניט לאַנג צוריק אַראָפּגעבראַכט אין קיבוץ. זי האָט געגעסן דאָס קיכל מיט אַזאַ טעם, ווי מען וואָלט איר געגעבן צו פאַרוזכן דעם שור הבר פון גן עדן.

חנה־גאָלדע, די מאַמע, האָלט ניט פון קיבוץ. מען קען דאָרט אָפּלעבן הונדערט און צוואַנציק יאָר מיטן עלעקטרישן אויוון און ניט אַנקלייבן אויף קיין נדן, פאַרזעסן ווערן — און דעם קיבוץ וועט ניט אַרן.

איר קומט אויס, אַז דער קיבוץ האָט ביי איר צוגענומען אַ טאַכטער אָבער אַזוי צוגענומען, אַז מען קען אָפּילו פאַר איר ניט זאָרגן, אָפּילו ניט צוגרייטן אַ ליילעך — גאַרניט, אַ טאַכטער ביי משיחן.

איבערהויפּט פילט זי דאָס ווען די טאַכטער פאַרט אַריין קיין רחובות שטייעדיק אויף אַ "טענדער", אַ לאַסט־וואָגן, מיט אַ גאַנצער חברה בחורים און מיידלעך, און מען זינגט פונקט ווי מען זאָל פאַרן אויף אַ חתונה. זי זאָגט צום מאַן: — אַט האַסטו דעם קיבוץ.

ער ענטפּערט איר: — גד גדוד יגודנו, משיחס צייטן — און ער פילט אַ גוואַלדיקן שאַקל אין זיין שוסטערשן שטאַנד.

אויף דער וואַנט האָט גאָדל אויפּגעהאַנגען צוויי בילדער: וויצמאַן און דר. הערצל. וויצמאַן — ווייל ער איז דער נשיא און וואוינט אין רחובות, און דר. הערצל, ווייל ער האָט אַ שייכות מיט משיחן.

דר. הערצלס בילד הענגט סאַמע איבערן טישל, דעם וואַרשטאַט, און באַשטעטיקט מיט גרויסע פייערדיקע אויגן: — וועסט דאָ גאַרניט פאַרשטיין, עס איז משיחס צייטן.

דער שווערער טאַג איז געווען ביי גאָדל דעם שוסטער, ווען איינמאָל איז געקומען נחומקע, זיין זון דער קצין, געקומען צופוס און האָט דער־ציילט, אַז ער איז באַפרייט פון צבא, און ער איז אַוועק אין בתייהס קיבוץ. נחומקע איז געזעסן אין די קורצע כאַקענע הייזלעך, האָט גערויכערט אַ סיגאַרעט געלאַסן און נחתדיק, ווי ביי אים וואָלט גאַר קיין זאך ניט פאַסירט.

די ערשטע זאך פון וואָס גאָדל דער שוסטער האָט אַ טראַכט געטאַן, איז געווען — דער אויטאָמאָביל. וואו איז ער אַהינגעקומען? און נחומקע איז געקומען אַהיים, ווי קיינמאָל גאַרניט.

דער טאַטע האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטן און האָט אַ פּרעג געטאַן: — און דער אויטאָמאָביל?

נחומקע האָט אַנגעשטעלט אַ פאַר אויגן, דערנאָך זיך געכאַפט וועגן

וואָס דער טאַטע רעדט. האָט אַ צי געטאָן מיטן נאַקעטן, אָפּגעברענטן פּוס, און האָט אַ זאָג געטאָן :

— ווער ווייס...

ערשט איצט האָט גאָדל דער שוסטער צום ערשטן מאל באַמערקט, אַז זיין זון האָט גרויסע ברענענדיקע אויגן, ענלעך ווי אויפן בילד איבערן וואַר-שטאַט. ער איז צוגעגאַנגען צו נחומקען און האָט אים געגעבן די האַנט :

— זאָל דיר זיין מיט גליק, נחומקע, גד גדוד יגודנו, משיח צייטן.

שבת איז דער וואַרשטאַט געווען צוגעדעקט מיט אַ ווייס טישטעכל, אין שטוב איז געווען שבתדיק, שטיל.

גאָדל איז געזעסן ביים טיש און אַריינגעקוקט אין אַ ספר, וואו עס זיינען געווען בילדער פון די מענטשן וואָס האָבן געבויט רחובות.

— קוק זיי אָן, קוק זיי אָן — האָט ער געזאָגט צום ווייב — וואַזשנע

פאַרשויןען! טאַקע גאָר וואָס מען זאָגט, אַהאָ! וואַזשנע פאַרשויןען!

דאָס ווייב איז צוגעקומען צו אים, איז געשטאַנען אַ ווילע און אַן אַ

וואַרט אַוועק צוריק.

פון דער וואַנט האָט אַראָפּגעקוקט דר. הערצל מיט גרויסע פייערדיקע

אויגן און האָט דערמאַנט, אַז עס איז משיח-צייטן. און דער נשיא וויצמאַן

האָט געשמייכלט היימיש און גוטמוטיק, ווי ער זאָל דאָ זיין אין שכנהשאַפט

צו גאַסט.

אין רחובות איז געווען שבתדיק און שטיל.

תל-אביב, אויגוסט, 1950

## זרח דער קהלשער

זרח דער קהלשער — אזוי האָט מען זרחן גערופן — האָט געהערט צו גאָט און צום גאַנצן שטעטל גרודי.

אין איינעם אַ ווינטער, חנוכה־צייט, איז ער אָנגעקומען אין גרודי מיט אַ וואָגן וואָס האָט געפירט קאָסטנס סחורה. ער האָט געהאַלפֿן זעם באַלעגאַלע אַראָפּוואַרפֿן די קאָסטנס אין אַ שפייכלער, און ווען דער ייד האָט אים דער־לאַנגט צוויי זעקטערס פֿאַר דער אַרבעט, האָט זרח ניט גענומען דעם געצאָלט אין האָט געזאָגט.

— גיט עס אָפּ אויף הכנסת־אורחים.

דער באַלעגאַלע איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער מיט די צוויי מטבעות אויף דער האַנט און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיי. אזוי דערציילט מען וועגן זרחס אָנקומען אין גרודי.

ער איז אוועק אין שטאָט אַריין און האָט זיך געלאָזט צום בית מדרש. דאָרט האָט ער אויסגעשייערט דעם חנוכה־לאַמפּ, האָט פֿאַרקויטעוועט אַ שויב וואָס איז געווען צעשפּאַלטן און האָט אַרומגעהאַקט דעם אייז לעבן די טרעפֿ־לעך פון ווייבער־שטיבל. ער האָט גענומען פון פירהויז אַ בעזים און האָט אַרומגעקערט דעם שניי אויף דער גאָס לעבן בית־מדרש און דערנאָך לעבן עטלעכע באַלעבאַטישע הייזער, וואָס זיינען געווען דערנעבן. ער האָט ביי קיינעם ניט געפרעגט צי ער זאָל טאָן זיין אַרבעט און האָט ביי קיינעם ניט געמאַנט קיין באַלוינונג. אין קורצע עטלעכע וואָכן האָט מען זיך אין שטעטל צוגעוואוינט, אַז זרח טוט „וואָס ער וויל“ און מען האָט אים אַ נאָמען גע־געבן — זרח דער קהלשער.

זרח דער קהלשער איז קיינמאָל ניט אַרומגעגאַנגען ליידיק. ערב פסח האָט ער אויסגעקאַכט די תלמוד תורה, פֿאַרריכט די טיר פון באָד וואָס האָט זיך געהאַלטן אויף אַ האָר און געטריבן צוק־ווינטן. ער האָט אַרומ־געקלאַפט מיט ברעטלעך דעם ברונעם ביי יצחק־אהרונען אויפֿן הויף, וואו יידן זיינען געגאַנגען נאָך מצה־וואַסער — כאַטש יצחק־אהרון האָט ביי אים די אַרבעט גאַרניט באַשטעלט. יצחק־אהרונס ווייב האָט זיך אַפילו צע־פלאַשעט — וואָס הייסט אַ מענטש קומט און פֿאַרריכט אַ ברונעם ניט פֿרעגנדיק ביים באַלעבאַט? אָבער יצחק אהרון האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ:

— זרח דער קהלשער טוט, זאָל ער טאָן.

געצאָלט זרחן האָט די גאַנצע שטאָט אָגולניע. פרייטיק איז זרח דער קהלשער געגאַנגען מיט אַ פושקע איבער דער גאָס, אין ווער עס האָט געוואַלט האָט אַריינגעוואַרפֿן אין דער פושקע אַ מטבע. ער האָט ניט גע־קלאַפט אין קיין טיך, און איז ניט אַריין אין קיין שטוב. אָבער די באַלע־באַסטעס האָבן שוין אַליין אַרויסגעשיקט די קינדער: לויף, וואַרף אַריין אַ גראַשן זרחן אין פושקע אַריין. דאָס איז געוואָרן כמעט אַ מנהג אין גרודי.

און דורכלאָזן אַ וואָך און ניט אַריינװאַרפן דעם גראַשן צו זרחה אין פּושקע אַריין איז געווען כמעט ווי נישט באַצאָלן אַ חוב איינעם וואָס עס קומט אים. שבתים האָט זרח דער קהלשער געגעסן ביי רחמיאל דעם פאַרבער. אָט פּונקט ווי ער פלעגט אַוועקשאַרן דעם שניי ניט פּרעגנדיק ביים באַלעבאַס און ניט בעטנדיק קיין געצאָלט, אַזוי איז ער איינמאַל פּרייטיק צו נאַכט נאָכן דאַוונען אַריינגעקומען צו רחמיאל דעם פאַרבער אין שטוב, געזאַגט גוט־שבת, און די ווערטער אַרויסגערעדט צום באַלעבאַס :

— ר' רחמיאל, נעמט מיך אויף שבת.

רחמיאל דער פאַרבער האָט זיך דערפילט שטאַלץ ביי זיך : עס זיינען דאָ אין שטאַט רייכערע באַלעבאַטים פון אים, וואָס מען קען ביי זיי האָבן אַ בעסערע סעודה, איז זרח דער קהלשער געקומען גראַד צו אים אין אַן ענגער שטוב מיט אַ מאַגערן קוגל — האַלטן שבת.

— אדרבא, ר' זרח, איר זיינט ביי מיר אַן אַנגעלעגטער אורח — האָט אים רחמיאל געזאָגט.

פעשע, רחמיאלס ווייב, האָט געבראַכט צום טיש נאָך אַ טעלער און נאָך אַ צינענעם לעפל — און זרח דער קהלשער איז געבליבן ביי זיי אויף שבת. אויף מאַרגן, נאָך שלש־סעודות, האָט פעשע געזאָגט, אַפילו ניט פּרעגנדיק ביי איר מאַן :

— ר' זרח, אם ירצה השם איבעראַכטאַג אַז מען וועט לעבן, וועל איך מאַכן אַ בעסערע שלש־סעודות.

און אַזוי וואָך איין וואָך אויס האָט זרח דער קהלשער געהאַלטן שבת ביי רחמיאל דעם פאַרבער. דאָס שטעטל גרודי האָט געפירט חשובּן, אַז רחמיאל דער פאַרבער איז אַ ייד אַן אַרעמאַן, דערצו האַלט ער אויס דער שוועסטערס יתומחלע, וואָס גייט אַ גאַנצן זומער אַרום באַרוועס, און איצט איז אים צוגעקומען אַ שטענדיקער אורח אויף שבת. דער מעלער האָט דאָנערשטיק צוגעשאַטן פעשען אין זעקל אַ קווערטל מעל — פאַר אייער אורח אויף שבת. דער קצב האָט צוגעוואָרפן אין קאַשיק אַ ריפל — פאַרן אורח אויף שבת. און די מאַרק־יידענע, וואָס פאַרקויפט פיש, האָט צוגעלייגט צו דער וואָג אַ הכרעה — צוויי פלאַטקעס — זאָל זיין פאַרן אורח. רחמיאל דער פאַרבער האָט געדאַנקט גאָט, וואָס ער איז אַ באַלעבאַס אין שטאַט מיט אַ שטענדיקן אורח אויף שבת.

די פּרנסה ביי רחמיאל דעם פאַרבער איז אויך פעטער געוואָרן. יעדער באַלעבאַס, אַז ער האָט געדאַרפט פאַרבן אַ בגד, פלעגט ער דערמאַנען זיין ווייב : — טראַג אַריין די אַרבעט צו רחמיאלן, ער האָט אַ שטענדיקן אורח. די אַנדערע פאַרבער זיינען רחמיאלן מקנא געווען, אָבער קיינמאַל האַרב ניט באַרעדט : — גאָט האָט אים צוגעשיקט, האָט ער.

זרח דעם קהלשן האָט מען פון זיך אַליין אַנגעהויבן רופן „ר' זרח“, און קיינער וואָלט ניט געקענט זאָגן, צי איז ער אַ באַלעבאַס וואָס גיט אַכטונג

אויף דער שטאָט, אָדער אַן אַרעמאַן וואָס גייט אַרום מיט דער פּוּשקע. אַלע מאָל האָט מען אים געזען קלעטערן אויפן דאַך פון בית-מדרש, אָדער פון דער תּלמוד-תּורה-שטוב און פּאַרריכטן וואו עס האָט אויסגעפּעלט אַ שינגל, אָדער עס איז געוואָרן אַ שפּאַלט. פּונעם שטעטל זיינען אַראָפּגעפּאַלן אַ סך קהלשע זאָרגן. ר' זרח האָט זיך אַרומגעקוקט אומעטום וואו עפעס איז געווען ניט ווי עס דאַרף צו זיין און אַלץ איז געווען צוגעריכט צו דער געהעריקער צייט. די שויבן אין בית-מדרש זיינען שטענדיק געווען גאַנצע און אויף יום-טוב אויסגעוואַשענע. די ווענט פון הקדש, וואָס האָבן זיך אַלע יאָרן געבויגן, זיינען געווען אונטערגעשפּאַרט מיט קלעצער און די פענצטער אַרומגעשמירט מיט ליים און באַוואָרנט פון ווינט. די אַרעמעלייט זיינען אויפגעריכט געוואָרן, ווען ר' זרח דער קהלשער האָט זיי געבראַכט אַ בלעכענעם טאָפּ מיט אַ דרייפּוס אויף קאַכן טיי. „אַט דאַס הייסט אַ באַלעך באַס“ האָבן זיי גועאַגט, „אַ באַלעכאַס וואָס פּילט די גויט פון אַן אַרעמען אורח“.

פאַר גאַנץ גרוי איז קלאָר געווען אַז וואָס קהל קען ניט הייבן — וועט מען זיך פּאַרלאָזן אויף ר' זרח. ווען עס איז געווען אַ הוליה אין שטאָט און עס האָט געפּעלט אַ לינה (איינער וואָס גייט פּרייוויליק זיצן אַ נאַכט ביי אַ קראַנקן), האָט מען געוואוסט, אַז ר' זרח וועט קומען. מען דאַרף אים ניט אַנזאָגן. ער וועט אַליין קומען. די אַרעמע מענטשן, וואָס עס איז זיי שווער געווען צו צאָלן שכר-לימוד אין חדר, פלעגן אַוועקשטופּן דעם ינגל: „לויף צו ר' זרח!“ און ר' זרח איז געזעסן ביי אַ טיש אין בית-מדרש יעדן טאָג פאַר מנחה-צייט און האָט געלערנט די דרדקי ינגלעך ווי מען דאַרף זאָגן עברי. ער האָט זיך ניט אויפגעפירט ווי אַ מלמד. ער האָט די קינדער ניט גענויט צו לערנען און האָט זיי ניט געשטראַפּט; נאָר אַז אַ ינגל איז געקומען און האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבן זיין טיש, האָט ער געעפנט אַ סידור און געהייסן „זאָגן“.

אַ סך יאָרן זיינען אַריבער. די קינדער זיינען אויסגעוואקסן, און די עלטערע זיינען עלטער געוואָרן, ווען רחמיאל דער פאַרבער האָט אויסגעגעבן די יתומה, וואָס האָט זיך געהאָדעוועט ביי אים אין שטוב. האָט ר' זרח דער קהלשער אויסגעריכט פאַר איר די וועטשערע. ער האָט אַוועקגעשטעלט אויפן טיש צוויי טעפלעך מיט מטבעות, וואָס ער האָט אַרויסגענומען פון זיינע פּוּשקעס און האָט געזאָגט צו רחמיאל דעם פאַרבער די ווערטער:

— אַלע שבתים האָב איך זיך אָנגעלענט אויף אייער טיש. אַ סך שבתים. איר האָט זיך צוליב מיר פיל מטריח געווען. איצט וויל איך אויסריכטן די חתונה-וועטשערע פאַר שפרהן, וואָס איר האָט זי אויסגעהאָדעוועט ווי אַן אייגן קינד. זייט מיך ניט מצער און זאָגט מיר ניט אַפּ.

אין גרוי איז מען באַלד געוואויר געוואָרן, אַז ר' זרח דער קהלשער שטעלט די וועטשערע צו שפרהס חתונה, און ווען עס איז געקומען דערצו איז אַ האַלבע שטאָט מענטשן געקומען מאַכן „המציא“ און אָפּגעבן מזל טוב.

עס איז געווען א קהלשע וועטשערע. און דרשה-געשאנק האָט מען אָנגע-  
בראַכט — א שטוב מיט גוטס.

די כלה-מיידלעך פון גרודי זיינען אביסל מקנא געווען שפרהן אַזא  
דרשה-געשאַנק, אָבער מען האָט זיך מיט קיין האַרב וואָרט ניט אַרויסגערעדט.  
— א יתומה איז זי, און אַז עס איז איר אַזוי באַשערט, מסתם קומט איר.  
ר' זרח דער קהלשער איז געשטאַרבן פּלוצלינג. מען האָט אים געפונען  
ליגנדיק מיטן בעזים אין האַנט אויפן הויף פון הקדש-שטוב. ער איז  
אָוועקגעפאלן ווען ער האָט פאַרקערט דעם שניי, אַז די אַרעמע אורחים זאָלן  
קענען צוקומען צו דער טיר.

אין שטאַט האָט מען געזאָגט, אַז ר' זרח דער קהלשער איז געשטאַרבן  
אַ מיטה בנשיקה, און מען האָט עס באלד אָנגערופן — נפטר געוואָרן, אַזוויי  
מען זאָגט וועגן די אויסדערוויילטע.

ווען מען האָט דעם מת אָפּגעהויבן, האָט רחמיאל דער פאַרבער זיך  
אַרוימגעאַרטלט מיט אַ שטריק, האָט פאַרשטעקט די פּאַלעס פון זיין מאַנטל  
און האָט פאַרענדיקט אַפּראַמען דעם שניי אויפן הויף פון הקדש, וואָס ר' זרח  
דער קהלשער האָט ניט באַוויזן צו פאַרקערן ביזן סוף.

צו דער לוויה איז געקומען די גאַנצע שטאַט. דער עולם האָט אייפֿ-  
געצייטערט, ווען רחמיאל דער פאַרבער איז אָנגעקומען מיט ר' זרח דעם  
קהלשנס בעזים אין איין האַנט, און מיטן עמער וואָס ער האָט מיט אים  
געשווענקט די שויבן פון בית-מדרש אין דער אַנדערער האַנט. מען האָט  
געמאַכט פאַר אים אַ וועג, ווי ער זאָל טראָגן אַ רייניקייט. רחמיאל דער  
פאַרבער, וואָס האָט קיינמאַל קיין הספד ניט געמאַכט, האָט זיך געשטעלט  
ביים צוקאַפּנס פון פאַרשטאַרבענעם און האָט גערעדט צו אים פשוט ווי  
מען רעדט צו אַ לעבעדיקן:

— ר' זרח, איר האָט אונז באַשיינט און געאַכפערט די געמיטלען פון  
פּראָסטער האַרעוואַניע. די ריטלעך פון אייער בעזים זיינען געגליכן צו די  
צווייגלעך פון אַ לולב וואָס מען מאַכט איבער זיי אַ ברכה פאַרן רבונו של  
עולם. און דער בלעכענער עמער, וואָס איר האָט מיט אים געשווענקט די  
שויבן פון בית-מדרש, איז געגליכן צו די גאַלדענע כלים פון שלמה המלך,  
וואָס האָבן דערפרייט און געלוסטיקט דאָס פּאַלק ישראל. אייער זכות זאָל  
ביישטיין גאַנץ גרודי.

די יידן פון גרודי האָבן ניט פאַרגעסן ר' זרח דעם קהלשנס יאַרצייט.  
יעדן יאַר, אין דעם יאַרצייט-טאָג, האָט מען אויפגערופן אַ יידן, וואָס זאָל זיין  
דער "קהלשער", און אַ גאַנצן טאָג האָט ער געטאַן די אַרבעט, וואָס עס  
פלעגט טאָן ר' זרח דער קהלשער פאַרן שטעטל גרודי. יעדער באלעבאָט  
האָט אויסגעקוקט מען זאָל אים אויפּרופן פאַרן "קהלשן". פאַר דעם כבוד  
האָט ער געזאַלט צו דער קהילה איין זעקסער, ניט מער ווי איין זעקסער, כדי  
עס זאָל קענען צוקומען צו דעם דער גרעסטער גביר און דער ביטערסטער  
אַרעמאַן, ווי עס איז געווען ר' זרח דער קהלשער אַליין.